

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Ανεζούλα Μπένια

Ἰωάννη Γεωμέτρη *Ἔξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.*
Πρώτη έκδοση και μελέτη του κειμένου

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΘΗΝΑ 2019

Ανεζούλα Μπένια

Ἰωάννη Γεωμέτρη *Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.* Πρώτη έκδοση και μελέτη του κειμένου

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: Θεοδώρα Αντωνοπούλου

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Θεοδώρα Αντωνοπούλου
Φώτιος Δημητρακόπουλος
Αντώνιος Παναγιώτου

ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Θεοδώρα Αντωνοπούλου
Φώτιος Δημητρακόπουλος
Αντώνιος Παναγιώτου
Ιωάννης Βάσσης
Μαρίνα Λουκάκη
Διονύσιος Καλαμάκης
Κωνσταντίνος Παΐδας

ΑΘΗΝΑ 2019

Copyright ©, Ανεζούλα Μπένια, 2019
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.
Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προυπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Περιεχόμενα

Πρόλογος – Ευχαριστίες……...1
Πηγές-Συντομογραφίες.....3
Βιβλιογραφία -Συντομογραφίες ……..…..…12

<u>Πρώτο μέρος</u>

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή…….……..……...34

1.1. Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα…….……. 34

1.2. Δεδομένα και μεθοδολογία..... 36

1.3. Δομή της διατριβής…….….. 36

Κεφάλαιο 2. Ο βίος και το έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη.....39

2.1. Ο βίος του Ιωάννη Γεωμέτρη..... 39

2.2. Το ποιητικό, υμνογραφικό και ομιλητικό έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη και η θέση του *Βίου της Θεοτόκου* σε αυτό.....44

2.3. Η σχέση του *Βίου της Θεοτόκου* με το εκδεδομένο στην *PG* έργο *Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου Λόγος προσφωνητικὸς ἢ χαριστήριος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου* (*BHG* 1158)..... 46

2.4. Η ομιλία του Ιωάννη Γεωμέτρη με τίτλο *Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου τοῦ Κυριώτου λόγος εἰς τὰ Ἅγια Πάθη ἀναγιγνωσκόμενος ἐν ταῖς ὥραις τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ ἕως τὴν Ἀνάστασιν* (*BHG* 418z) και η σχέση της με τον *Βίο της Θεοτόκου*..... 63

2.5. Συμπεράσματα.....64

Κεφάλαιο 3. Ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη (*BHG* 1102g-h, 1123m, 1143c)......65

3.1. Αναλυτική παρουσίαση του περιεχομένου του *Βίου της Θεοτόκου*..... 65

3.2. Η δομή του κειμένου.....107

3.3. Η γλώσσα του κειμένου.....109

3.4. Το είδος του λόγου, η χρήση του και η πιθανή χρονολόγησή του……..... 113

3.5. Συμπεράσματα..... 117

Κεφάλαιο 4. Η χειρόγραφη παράδοση του *Βίου της Θεοτόκου*.....120

4.1. Η περιγραφή των χειρογράφων.....120

4.2. Οι σχέσεις των χειρογράφων.....126
4.3. Αρχές της έκδοσης.....136
4.3.1. Κριτικό υπόμνημα.....136
4.3.2. Υπόμνημα βιβλικών χωρίων.....137
4.3.3. Ιδιαιτερότητες του κειμένου.....138
4.4. Συμπεράσματα.....139
Κεφάλαιο 5. **Ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη και η σχέση του με τον Βίο του Συμεών Μεταφραστή και τη Γεωργιανή Μετάφραση.** 140
5.1. Ο λόγος του Συμεών Μεταφραστή για τον Βίο της Θεοτόκου και η Γεωργιανή Μετάφραση……...……...……..141
5.2. Η μέχρι τώρα έρευνα.....143
5.3. Η πορεία της έρευνάς μας.....148
5.3.1. Η συγκριτική μελέτη των λόγων του Ιωάννη Γεωμέτρη, Συμεών Μεταφραστή και της Γεωργιανής Μετάφρασης…….....148
5.3.2. Η ιδιαιτερότητα του κάθε κειμένου και η χρήση των πηγών…….166
5.3.3. Η χρονολόγηση του χαμένου ελληνικού προτύπου με βάση τις πηγές του……...…..217
5.3.4. Οι πηγές του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη ανά κεφάλαιο.…….233
5.4. Συμπεράσματα……...……235
Πίνακας δομής και περιεχομένου των τριών λόγων…… 238
Κεφάλαιο 6. **Γενικά συμπεράσματα**.....250
Παράρτημα 1. Περιληπτική απόδοση του λόγου του Συμεών Μεταφραστή για τον Βίο της Θεοτόκου…..…… 256
Παράρτημα 2. Περιληπτική απόδοση της Γεωργιανής Μετάφρασης για τον Βίο της Θεοτόκου……...……264

<u>Δεύτερο μέρος</u>

Κριτική έκδοση του κειμένου……..1
Περίληψη……..203

Πρόλογος-Ευχαριστίες

Η έκδοση του *Βίου της Θεοτόκου* αποτελεί για μένα την «Ιθάκη» μιας μακράς πορείας που ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 2012 και ολοκληρώθηκε τον Μάϊο του 2019. Όπως κάθε ταξίδι συχνά ήρθα αντιμέτωπη με δυσκολίες που με οδήγησαν σε άγνωστες θάλασσες της βυζαντινής λογοτεχνίας, στις οποίες περιπλανήθηκα με πολύτιμη βοηθό και συνεργάτη την καθηγήτρια κυρία Θεοδώρα Αντωνοπούλου, επιβλέπουσα του παρόντος πονήματος, την οποία ευχαριστώ και ευγνωμονώ εκ βάθους καρδιάς. Ήταν πάντοτε παρούσα σε κάθε βήμα μου και οι πολύτιμες συμβουλές, υποδείξεις και παρατηρήσεις της βοήθησαν να φέρω εις πέρας την εργασία μου. Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω επίσης στον καθηγητή κύριο Φώτιο Δημητρακόπουλο για τη διαρκή παρουσία του και τις εύστοχες διορθώσεις του, αλλά και τον καθηγητή κύριο Αντώνιο Παναγιώτου για την πολύτιμη βοήθειά του σε όλη τη διάρκεια της διατριβής μου. Το γεγονός ότι και οι τρεις καθηγητές με εμπιστεύτηκαν αποτελεί για μένα πολύ μεγάλη τιμή. Εύχομαι το παρόν πόνημα να είναι αντάξιο των προσδοκιών τους.

Ευχαριστώ επίσης τον κ. Haluk Çetinkaya, καθηγητή Βυζαντινής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Mimar Sinan της Κωνσταντινούπολης, χωρίς τη βοήθεια του οποίου δεν θα μπορούσα να προσεγγίσω την τοιχογραφία της Θεοτόκου που βρίσκεται στο Kalenderhane Camii, η οποία είναι σε χώρο μη προσπελάσιμο για τους επισκέπτες.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στους υπαλλήλους του σπουδαστηρίου Βυζαντινής και Νεοελληνικής φιλολογίας και ιδιαιτέρως στην κυρία Ράνια Καρυπίδου για τη βοήθειά τους.

Επίσης, ευχαριστώ τους συναδέλφους μου στο σχολείο που ο καθένας από τη μεριά του και με τον τρόπο του με βοήθησε, αλλά και τους φίλους μου, εντός και εκτός Πανεπιστημίου στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη, στην Κύπρο, στο Παρίσι, στο Λονδίνο, στο Σικάγο, στην

Κωνσταντινούπολη για την βοήθειά τους και την υποστήριξή τους με κάθε τρόπο όποτε τους το ζήτησα.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην οικογένειά μου που ήταν πάντα δίπλα μου και ιδιαιτέρως στους αδελφικούς μου φίλους τον κύριο Δημήτριο Ξυλά και την κυρία Δήμητρα Αγγελοπούλου για την άδολη και θυσιαστική αγάπη τους αλλά και για την συμπαράστασή τους σε όλη τη διάρκεια της διατριβής μου.

Η διατριβή αυτή είναι αφιερωμένη στους γονείς μου, τους οποίους τα φυσικά μου μάτια αδυνατούν να δουν, αλλά τα ψυχικά τους βλέπουν πάντα δίπλα μου και στον πνευματικό μου, πατέρα Ανανία Κουστένη, με όλη την αγάπη, τον σεβασμό και την ευγνωμοσύνη μου. Εκείνος είναι η ψυχή του παρόντος πονήματος, το οποίο αποτελεί καρπό των ευχών και προσευχών του.

Πηγές -Συντομογραφίες

Acta: *Acts of Oecumenical Councils*, J. D. Mansi (έκδ.) στο: *Sacrorum Consiliorum nova et amplissima Collectio*, τόμος 5, Arnheim (Pay-Bas) et Leipzig 1759 [ανατύπωση 1901]

Actes d'Iviron: *Actes d'Iviron II. Du milieu du XIe siècle à 1204*, J. Lefort, N. Oikonomides, D. Papachryssanthou (έκδ.) avec la collaboratione V. Kravari et d'H. Métrevéli, Paris 1990

Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου, *Εἰς τὴν Θεοτόκον*: Ἀμφιλόχιος ἐπίσκοπος Ἰκονίου, *Εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα καὶ Ἄνναν*, *Λόγος II*, C. Datema (έκδ.), *Amphilochii Iconiensis Opera* [Corpus Christianorum 3], Turnhout – Leuven 1978, 37-73

Ἀνδρέας Κρήτης, *Λόγος ΙΓ'*: Ἀνδρέας Κρήτης, *Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ΙΓ΄*, (*CPG* 8181), *PG* 97, 1072B-1089A

Ἄννα Κομνηνή, *Ἀλεξιάς:* Ἄννα Κομνηνή, *Ἀλεξιάς*, A. Reifferscheid (έκδ.), *Annae Comnenae Porphyrogenitae, Alexias*, τόμος 1, Teubner 1884

Bonnet, *Πράξεις Θωμᾶ*: *Πράξεις τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θωμᾶ*, M. Bonnet (έκδ.), *Acta Philippi, Acta Thomae et Barbnabae*, Lipsiae 1903, 99-291

Γερμανὸς Κωνσταντινουπόλεως, *Εἰς τὴν Κοίμησιν*: Γερμανός, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, *Εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς Ἁγίας Θεοτόκου*, *Λόγος ΣΤ* (*BHG* 1155), *PG* 98, 340–372

Γεωμέτρης, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν* : Ἰωάννης Γεωμέτρης, *Λόγος προσφωνητικὸς ἢ χαριστήριος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου*, R. P. Ballerini

(έκδ.) στο: *Sylloge Monumentorum ad mysterium Conceptionis Immaculatae Virginis Deiparae (Pars 2),* Roma 1856 (*BHG* 1158), *PG* 106, 805-848

Γεωμέτρης, *Κοίμησις:* Ἰωάννης Γεωμέτρης, *Περὶ τῆς κοιμήσεως, A. Wenger* (έκδ.), *L' assomption de la T. S. Vierge dans la tradition Byzantine du VIe Siècle*, Études et documents (Institut Francais d' Ètudes Byzantines), Paris 1955, 364-415

Γεώργιος μοναχός, *Χρονικόν*: Γεώργιος μοναχός, *Χρονικόν*, C. De Boor (έκδ.), *Chronicon*, τόμος 2, Stuttgart 1978

Γεώργιος Νικομηδείας, *Λόγος Η΄*: Γεώργιος, Μητροπολίτης Νικομηδείας, *Λόγος εἰς τὸ «Εἱστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ Μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς Μητρὸς αὐτοῦ», καὶ εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ, Λόγος Η΄* (*BHG* 1139), *PG* 100, 1457A-1489D

Γεώργιος Νικομηδείας, *Λόγος Θ΄*: Γεώργιος, Μητροπολίτης Νικομηδείας, *Λόγος εἰς τὴν τῆς ἀχράντου Θεοτόκου ἐν τῷ τάφῳ παρεδρείαν, καὶ εὐχαριστήριος τῆς ὑπερλάμπρου ἀναστάσεως, Λόγος Θ΄* (*BHG* 1156), *PG* 100, 1489A-1504C

CCO: Corpus Christianorum Orientalium

Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς τὴν Γέννησιν*: Γρηγόριος Νύσσης, *Λόγος εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ* (*CPG* 4567), *PG* 46, 1128A-1149C

Γρηγόριος Νύσσης, *Περὶ τῆς ἀναστάσεως*: Γρηγόριος Νύσσης, *Περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι κατὰ μηδὲν ἀλλήλοις*

ἐναντιωθέντες οἱ εὐαγγελισταί, διαφόρως τὰ συμβεβηκότα τῇ ἀναστάσει τοῦ Ἐμμανουὴλ ἱστόρησαν, Λόγος Β', PG 46, 627C-652C

Delehaye, *Συναξάριον*: H. Delehaye, *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae,* Acta Sanctorum, Propylaeum Novembris, Bruxelles 1902

de Strycker, *Protévangile*: E. de Strycker (έκδ.), La Forme la plus ancienne du Protévangile de Jacques [SH 33], Bruxelles 1961, 64-191

Δοσίθεος, *Τυπικόν*: Ἀρχιμ. Δ. Κανέλλος, *Τυπικὸν τοῦ Ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ Ἡγιασμένου,* Εὐρυτανία 2005

Ἐπιφάνιος μοναχός: Ἐπιφάνιος μοναχός, *Λόγος περὶ τοῦ Βίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν τῆς ζωῆς αὐτῆς χρόνων***,** J. A. Mingarelli (έκδ.), *Epiphanii Monachi et Presbyteri Sermo De Vita Sanctissimae Deipara et de Ipsius Annis, Anecdota litteraria,* τόμ. 3, Rome 1774, 39-83

Ἐπιφάνιος μοναχός: Ἐπιφανίου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου, *Λόγος Περὶ τοῦ Βίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν τῆς αὐτῆς χρόνων, PG* 120, 186-216

Ἐπιφάνιος μοναχός, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*: Ἐπιφάνιος μοναχός, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν τῆς ζωῆς αὐτῆς χρόνων***,** A. Dressel (έκδ.), *Epiphanii monachi et presbyteri edita et inedita*, Paris – Leipzig 1843, 13-44

Εὐαγγέλιον Βαρθολομαίου, *Ἐρωτήσεις*: F. Scheidweiler, *Bartholomäusevangelium: Die Fragen des Bartholomäus,* στο W. Schneemelcher, *Newtestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung*, Band1: *Evangelien,* Tübingen 1990, 425-437

Εὐσέβιος Καισαρείας, *Περὶ τῶν ἐν εὐαγγελίοις ζητημάτων καὶ λύσεων*: Εὐσέβιος Καισαρείας, *Ἐκλογὴ ἐν συντόμῳ ἐκ τῶν συντεθέντων ὑπὸ Εὐσεβίου πρὸς Στέφανον περὶ τῶν ἐν εὐαγγελίοις ζητημάτων καὶ λύσεων* (*CPG* 3470), *PG* 22, 880D-933D

Garitte, *Évangile de Thomas:* G. Garitte, "Le fragment géorgien de l'Évangile de Thomas", *RHE* 61 (1965) 513-520

Θεόδωρος Σύγγελος, *Κατάθεσις τιμίας ἐσθῆτος*: Θεόδωρος Σύγγελος, *Εἰς τὴν κατάθεσιν τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς θεομήτορος ἐν Βλαχέρναις,* F. Combefis (έκδ.), *Novum auctarium II, Historia haeresis monotheliarum santaque in eam sextae Synodi actorum vindiciae* (*BHG* 1058, *CPG* 7935) Paris 1648, 752-788

Θεοφάνης, *Χρονογραφία*: Θεοφάνους, *Χρονογραφία*, C. De Boor (έκδ.), *Theophanis Chronographia,* τόμος 1, Λειψία 1883

Ἰωάννης Γεωμέτρης, *Μετάφρασις*: M. De Groote, «Joannes Geometres' Metaphrasis of the Odes: Critical Edition», *Greek, Roman and Byzantine Studies* 44 (2004) 375-410

Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἐγκώμιον Κοιμήσεως:* Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς Θεομήτορος Β'*, P. Voulet (έκδ.), *Homélies sur la nativité et la dormition* [Sources Chrétienns, 80], Paris 1961, 169–175

Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Κοίμησις Θεομήτορος:* Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς Θεομήτορος Β'*, A. Yeftits (έκδ.), Ἀθήνα 1970 [ανατύπωση Ἀθήνα 2010], 142-200

Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Κοίμησις:* Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς Θεομήτορος Β΄,* B. Kotter (έκδ.), *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, τόμ. 5, Berlin 1988, 516-540

Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἱερὰ Παράλληλα:* Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἱερὰ Παράλληλα*, *PG* 98, 1070-1519

Ἰωάννης Θεσσαλονίκης, *Κοίμησις*: *Κοίμησις τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης* (*BHG* 1144-1144c, *CPG* 7924), M. Jugie (έκδ.), *PO* 19, 257-320

Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Ματθαῖος, Ὑπόμνημα Ὁμιλία Θ:* Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστήν, Ὁμιλία Θ΄, PG* 57, 175-184

Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Ματθαῖος, Ὑπόμνημα Ὁμιλία ΣΤ΄:* Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστήν, Ὁμιλία ΣΤ΄, PG* 57, 61-72

Ἰώσηπος, *Ἰουδαϊκὸς πόλεμος*: Φλάβιος Ἰώσηπος, *Ἱστορία Ἰουδαϊκοῦ πολέμου πρὸς Ῥωμαίους βιβλίον α΄,* B. Niese (έκδ.), Josephus, *The Jewish War*, τόμος 6, Βερολίνο 1955, 3-154

Κρικώνης, *Συναγωγὴ πατέρων*: Χ. Κρικώνης, *Συναγωγὴ πατέρων εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον ὑπὸ Νικήτα Ἡρακλείας (κατὰ τὸν κώδικα Ἰβήρων)*, Θεσσαλονίκη 1976²

Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Ἐξήγησις:* Κύριλλος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, *Ἐξήγησις εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον*, *PG* 72, 475A-950C

Latyšev, *Menologion*: V. Latyšev, *Menologii anonymi byzantini seculi X quae supersunt*, τόμος 2 [Supsidia Byzantina XII], S. Petersburg 1911-1912 (Leipzig 1970²)

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Θεοτόκος*: *Maxime le Confesseur, Vie de la Vierge,* M-J. van Esbroeck (traduction), τόμοι 2 [B], Louvain 1986

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής: βλ. **Shoemaker**

Mateos, *Typicon*: J. Mateos, *Le Typicon de la Grande Église. Le cycle des Douze Mois,* τόμος 1 [Orientalia Christana Analecta 166], Roma 1962

Μηναῖον, *Νοεμβρίου*: *Μηναῖα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ*, τόμος Β΄, Ρώμη 1889

Μηναῖον, *Δεκεμβρίου*: *Μηναῖα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ*, τόμος Β΄, Ρώμη 1889

Μηναῖον, *Αὐγούστου*: *Μηναῖα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ*, τόμος ΣΤ΄, Ρώμη 1901

Menologio: *Il Menologio di Basilio II* (cod. Vaticano Greco 1613), τόμος 2, Torino 1907

Νικήτας Ἡρακλείας, *Συναγωγὴ ἐξηγήσεων* **:** Νικήτας Ἡρακλείας, *Συναγωγὴ ἐξηγήσεων εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ἅγιον εὐαγγέλιον ἐκ διαφόρων ἑρμηνευτῶν παρὰ Νικήτα διακόνου τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας διδασκάλου,* A. Mai (έκδ.), *Scriptorum Veterum Nova Collectio e Vaticanis Codicibus,* τόμος 9, Roma 1856

Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, PG* 147, 45D-69C

Νικόδημος Ἁγιορείτης, *Ἑορτοδρόμιον:* Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, *Ἑορτοδρόμιον ἤτοι ἑρμηνεία εἰς τοὺς ἀσματικοὺς κανόνας τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν*, Βενετία 1836

Νικόδημος Ἁγιορείτης, *Θεοτοκάριον*: Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, *Θεοτοκάριον*, Βενετία 1796 (ἀνατύπωση 1984)

Novum Testamentum: Nestle – Aland: Eb. et Er. Nestle – K. et B. Aland et al. (ed.), *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart 2012 [ανατύπωση]

PG: J-P. Migne (ed.), *Patrologia cursus completes. Series Graeca,* I-CLXI, Paris 1857-1866

PO: R. Graffin – f. Nau (έκδ.), *Patrologia Orientalis,* Paris 1903 εξ.

Πεντηκοστάριον*: Πεντηκοστάριον, Χαρμόσυνον,* Ρώμη 1883

***Πράξεις Θωμᾶ*:** βλ. **Bonnet**

Πρωτευαγγέλιον: βλ. **de Strycker**

Πισίδης, *Παλατινὴ Ἀνθολογία*: Γεώργιος Πισίδης, *Παλατινὴ Ἀνθολογία,* H. Beckby (έκδ.), *Anthologia Graeca* 1-5, Munich 1965[2]

Ρωμανός, *Ὕμνοι*: Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, *Ὕμνοι,* P. Maas and C.A. Trypanis, *Sancti Romani Melodi Cantica. Cantica genuina* (έκδ.), Oxford 1963, 26-34, 276-293

Septuaginta: Rahlfs - Hanhart: A. Rahlfs – R. Hanhart, ***Septuaginta***, Göttingen 2005

Shoemaker, *Life of the Virgin*: *The Life of the Virgin, Maximus the Confessor,* S. Shoemaker (translation, introduction and editorial matter), London 2012

Συμεὼν Μεταφραστής, *Μηνολόγιον*: βλ. **Latyšev**

Tischendorf, *Λόγος εἰς τὴν Κοίμησιν:* Ψευδο-Ἰωάννης, *Λόγος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Ἁγίας Θεοτόκου,* C. Tischendorf (έκδ.), *Apocalypses Apocryphae. Mosis, Esdras, Pauli, Johannis item Mariae Dormitio, additis Evangeliorum et Actuum Apocryphorum Supplementis,* Lipsiae 1866, 95-112

van Esbroeck, *Vie de la Vierge*: βλ. **Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής**

Wenger, *L᾽ assomption* : A. Wenger, *L'assomption de la T. S. Vierge dans la tradition Byzantine du VIe Siècle*, Études et documents (Institut Francais d' Ètudes Byzantines), Paris 1955

Ψευδο-Διονύσιος, *Πρὸς Τιμόθεον*: Ψευδο-Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, *Τῷ συμπρεσβυτέρῳ Τιμοθέῳ Διονύσιος ὁ Πρεσβύτερος,* B.R. Suchla (έκδ.), *Pseudo-Dionysius Areopagita De Divinus Nominibus* [Patristische Texte und Studien 33], Βερολίνο-Νέα Υόρκη 1990

Ψευδο-Ἰωάννης, *Λόγος εἰς τὴν Κοίμησιν***: βλ. Tischendorf** *Λόγος εἰς τὴν Κοίμησιν*

Ὠριγένης, *Λουκᾶς*: Ὠριγένης, *Ὁμιλίαι εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον, Ὁμιλία XXVII,* M. Rauer (έκδ.), στο: *Origenes Werke: Die Homilien zu Lukas in der Übersetzung des Hieronymus und die griechischen Reste der Homilien und des Lukas-Kommentars,* τόμος 9, [Die griechischen christlichen Schriftsteller 49], Berlin 1959², 137-188

Βιβλιογραφία – Συντομογραφίες

Allen, *Maximus the Confessor*: P. Allen, «Life and Times of Maximus the Confessor» στο: P. Allen – B. Neil (έκδ.), *The Oxford Handbook of Maximus the Confessor,* Chicago 2015, 4-18

AnBoll: *Analecta Bollandiana*

Ἀνδροῦτσος, *Δογματική*: Χ. Ἀνδροῦτσος, *Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθῆναι 1907

Ἀνδροῦτσος, *Λεξικόν*: Χ. Ἀνδροῦτσος, *Λεξικὸν φιλοσοφίας,* Ἀθῆναι 1929

Antonopoulou, *Emperor Leo VI*: T. Antonopoulou, *The Homilies of the Emperor Leo VI* [The Medieval Mediterranean. Peoples, Economies and Cultures, 400-1453, 14], Leiden – New York – Cologne 1997

Antonopoulou, *Homiletic Activity in Constantinople*: T. Antonopoulou, «Homiletic Activity in Constantinople around 900», στο: M. Cunningham – P. Allen (έκδ.), *Preacher and Audience, Studies in Early Christian and Byzantine Homiletics (A new History of the Sermon* 1), Leiden 1998, 317-348

Αντωνοπούλου, *Ομιλητική*: Θ. Αντωνοπούλου, «Η Ομιλητική και η θέση της σε μια νέα ιστορία της Βυζαντινής λογοτεχνίας», στο: P. Odorico – P.A. Agapitos (έκδ.), *Pour une «nouvelle» histoire de la litérature byzantine. Problèmes, methods, approaches, propositions* [Dossiers Byzantins 1], Paris 2002, 117-137

Antonopoulou, *Nicetas of Heraclea*: T. Antonopoulou, «The Orthographical Kanons of Nicetas of Heraclea», *JÖB* 53 (2003) 171-185

Antonopoulou, *Leonis VI Homiliae*: T. Antonopoulou, *Leonis VI Sapientis Imperatoris Byzantini Homiliae* [Corpus Christianorum Series Graeca 63], Turnhout 2008

Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*: Θ. Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική, Συγγραφείς και Κείμενα,* Αθήνα 2013

Antonopoulou, *The unedited Life of St John Chrysostom:* T. Antonopoulou, «The unedited Life of St John Chrysostom by Nicetas David», *Byz* 86 (2016) 1-51

Ἀσπρᾶ-Βαρδαβάκη, *Τοιχογραφίες Ταξιάρχη*: Μ. Ἀσπρᾶ-Βαρδαβάκη, «Οἱ τοιχογραφίες τοῦ Ταξιάρχη στὸ Μαρκόπουλο», *Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας,* Περίοδος Δ' – τόμος 8, 1975-1976 (1976) 25-35

Ἀσπρᾶ-Βαρδαβάκη, *Μικρογραφίες Ἀκαθίστου*: Μ. Ἀσπρᾶ-Βαρδαβάκη, *Οἱ μικρογραφίες τοῦ Ἀκαθίστου στὸν κώδικα Garrett 13, Princeton*, Ἀθῆναι 1992

Βασιλάκη, *Μήτηρ Θεοῦ*: Μ. Βασιλάκη (επιμ.), *Μήτηρ Θεοῦ. Ἀπεικονίσεις τῆς Παναγίας στὴ Βυζαντινὴ Τέχνη,* Ἀθήνα 2000

Beck, *Kirche*: H. - G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich* (Handbuch der Altertumswissenschaft II/1), München 1959 [ανατύπωση München 1977]

Beck, *Βυζαντινὴ λογοτεχνία*: H. – G. Beck, *Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς δημώδους λογοτεχνίας,* (μτφ. N. Eideneier-Αναστασιάδη), Αθήνα 1999

Beck, *Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία*: H. – G. Beck, *Ἱστορία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, (*μτφ. Λ. Αναγνώστου), Αθήνα 2004

Beck, *Βυζαντινή Χιλιετία*: H.- G Beck, *Η Βυζαντινή Χιλιετία,* (μτφ. Δ. Κούρτοβικ), Αθήνα 2005

BHG: F. Halkin, *Bibliotheca hagiographica graeca, I-III* [SH 8a], Bruxelles 1953[3]

BHG – *Auctarium*: F. Halkin, *Auctarium* [SH 47], Bruxelles 1969

BHG – *Novum Auctarium*: F. Halkin, *Novum Auctarium Bibliothecae hagiographicae graecae* [SH 65], Bruxelles 1984

Booth, *On the Life of the Virgin*: P. Booth, «On the Life of the Virgin attributed to Maximus Confessor», *The Journal of Theological Studies*, Vol. 66, Pt 1 (2015) 149-203

Burke, *Euangelium Thomae:* T. Burke, *De infantia Iesu euangelium Thomae graece* [Corpus Christianorum Series Apocryphorum 17], Turnhout: Brepols 2010

BZ*: Byzantinische Zeitschrift*
Byz: *Byzantion*

Cameron, *Virgin's Robe*: A. Cameron, «The Virgin's Robe: An Episode in the History of Early Seventh-Century Constantinople», *Byz* 49 (1979) 42-56

Cameron, *Λατρεία της Παναγίας*: A. Cameron, «Η πρώιμη λατρεία της Παναγίας» στο: Μ. Βασιλάκη, *Μήτηρ Θεού*, 3-15

Cataldi Palau, *Catalogo:* A.C. Cataldi Palau, *Catalogo dei manoscritti greci della Bibliotheca Franzoniana (Genova Urbani 21-40*), Rome 1996

CPG**:** M. Geerard – J. Noret (with the assistance of F. Glorie -J. Desmet), *Clavis Patrum Graecorum, Supplementum* [Corpus Christianorum], Turnhout 1998

Chartrand – Burke, *Infancy Gospel*: T. Chartrand – Burke, *The infancy Gospel of Thomas*: *The Texts, its Origins, and its Transmission*, (thesis) Torondo 2001

CSCO: Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium

Cunningham, *Romanos in Homiletics and Hymnography*: M. B. Cunningham, «The reception of Romanos in Middle Byzantine Homiletics and Hymnography», *DOP* 62 (2008) 251-259

Cunningham, *Wider than Heaven:* M. B. Cunningham, *Wider Than Heaven: Eight Homilies on the Mother of God,* Crestwood-New York 2008

Cunningham, *Protevangelion* : M. B. Cunningham, «The use of Protevangelium of James in Eight – Century Homilies on the Mother of God», στο: L. Brubaker - M. Cunningham (έκδ.), *The Cult of the Mother of God in Byzantium: Texts and Images,* Farnham-Burlington 2011, 163-178

Cunningham, *Life of the Virgin Mary*: M. B. Cunningham, «The Life of the Virgin Mary according to middle Byzantine Preachers and Hagiographers: Changing contexts and perspectives», *Apocrypha* 27 (2016) 137-159

Daley, *Dormition*: B.J. Daley, S.J. (trans.), *On the Dormition of Mary. Early Patristic Homilies,* Crestwood, NY, St. Vladimir's Seminary Press 1998

Delehaye, *Les Passions*: H. Delehaye, *Les Passions des martyres et les genres littéraires* [SH 138], Bruxelles 1966[2]

Delehaye, *Légendes*: H. Delehaye, *Les légendes hagiographiques* [SH 18], Bruxelles 1973[4]

Demoen, *Life of Saint Panteleemon*: K. Demoen, «John Geometres᾽ Iambic Life of Saint Panteleemon. Text, Genre and Metaphrastic Style», στο: B. Janssens – B. Roosen – P. Van Deun (επιμ.), *Philomathestatos. Studies in Greek and Byzantine Texts Presented to Jacques Noret for his Sixty-Fifth Birthday* [Orientalia Lovaniensia Analecta 137], Leuven 2004, 165-184

Demoen, *A Homeric Gard*en: K. Demoen, «A Homeric Garden in 10th Century Constantinople· John Geometres' Rhetorical ekphraseis of his Estate», στο: H. Bodin – R. Hedlund (επιμ.), *Byzantine Gardens and Beyond* [Studia Byzantina Upsaliensia 13], Uppsala 2013, 114-127

Desreumaux, *Syriaques apocryphes* : A. Desreumaux, «Deux anciens manuscrits syriaques d'oeuvres apocryphes dans nouveau fonds de Sainte-Catherine du Sinaï: la Vie de la Vierge et les actes d'André et Mathias», *Apocrypha* 20 (2009) 115-116

Δετοράκης, *Αυτοκρατορικό Μηνολόγιο*: Θ. Δετοράκης, «Η χρονολόγηση του αυτοκρατορικού Μηνολογίου του Latyšev», *BZ* 83 (1990) 46-59

Δετοράκης, *Εὐαγγελισμός*: Θ. Δετοράκης, «Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου στὴν πρώϊμη βυζαντινὴ ρητορικὴ καὶ στὴν ὑμνογραφία», στο: Ι. Βιβιλάκης (επιμ.), *Δάφνη: τιμητικός τόμος για τον Σπύρο Α. Ευαγγελάτο* (*Παράβασις-Μελετήματα* 1), Αθήνα 2001, 85-96

Protévangile: E. de Strycker (έκδ.), *La Forme la plus ancienne du Protévangile de Jacques* [SH 33], Bruxelles 1961

De Vaux, *Israel*: R. de Vaux, *Ancient Israel*, τόμος 2, New York, Torondo 1961

Devreesse, *Codices*: R. Devreesse, *Codices Vaticani graeci, II. Codices 330-603,* Citta del Vaticano 1937

Δημητρακόπουλος, *Χειρόγραφα Δουσίκου*: Φ.Α. Δημητρακόπουλος, *Τα χειρόγραφα της μονής Δουσίκου Αγίου Βησσαρίωνος*, Αθήνα 2004

DOB*: Dumbarton Oaks Papers*

Δοσίθεος, *Τυπικόν*: Ἀρχιμ. Δ. Κανέλλος, *Τυπικὸν τοῦ Ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ Ἡγιασμένου,* Εὐρυτανία 2005

Efthimiadis, *Companion*: S. Efthimiadis (έκδ.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography,* τόμος 2*: Genres and Contexts*, Farnham-Burlington 2014

Efthimiadis, *Byzantine Hagiography***:** S. Efthimiadis, «Greek Byzantine Hagiography», στο: Efthimiadis, *Companion,* 161-172

Ehrhard, *Überlieferung II*: A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche* I- III [TU 50-52], Leipzig – Berlin 1937-1952

Εὐστρατιάδης, *Ἁγιολόγιον*: Σ. Εὐστρατιάδης, *Ἁγιολόγιον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας*, Ἀθῆναι 1961 [ανατύπωση Αθήνα 1995]

Flusin, *L'empereur hagiographe*: B. Flusin,«L'empereur hagiographe. Remarques sur le rôle des premiers empereurs macédoniens dans la culte des saints», στο: P. Guran (έκδ.), *L'empereur hagiographe. Culte des saints et monarchie byzantine et post-byzantine,* Actes de colloquies internationaux «L'empereur hagiographe» (13-14 mars 2000) et «Reliques et miracles» (1-2 novembre 2000) tenus au New Europe College, Bucharest 2001, 30-41

Flusin, *Vers la Métaphrase*: B. Flusin, *Remanier, métaphraser: Fonctions et techniques de la réécriture dans le monde byzantin*, στο: Marjanović-Dušanić**,** *Remanier, métaphraser,* Belgrade 2011, 85-99

Gengaro – Leoni – Villa, *Codici decorati*: G. Gengaro, M.L. Leoni, F. Villa, *Codici decorati e miniati Dell'Ambrosiana,* Milano 1959

Gharib, *Εἰκόνες τῆς Παναγίας*: G. Gharib, *Οἱ εἰκόνες τῆς Παναγίας, ἱστορία καὶ λατρεία,* μτφ., σχόλια, επιστημονική βιβλιογραφία Ἀρχιμ. Δ. Σωτηριάδης, Κατερίνη 1997 [= *Le Ikone Mariane. Storia e culto*, Roma 1988²]

Grébaut, *Miracles*: S. Grébaut, «Miracles de l'enfant», *PO* XII (1919) 625-642

Grossmann, *Barlaam und Ioasaph*: J. K. Grossmann, «Vita des Barlaam und Ioasaph vom Menologion des Symeon Metaphrastes», *JÖB* 59 (2009) 87-94

Halkin, βλ. *BHG*

Halkin, *Suppléments ambrosiens:* F. Halkin, «Suppléments ambrosiens à la Bibliotheca hagiographica graeca», *AnBoll* 72 (1954) 325-342

Halkin, *Inventaire*: F. Halkin, *Manuscrits grecs de Paris. Inventaire hagiographique*

[SH 44], Bruxelles 1968

Halkin, βλ. *BHG-Auctarium*

Halkin, βλ. *BHG-Novum Auctarium*

Hinterberger, *Byzantine Hagiography* : M. Hinterberger, «Byzantine Hagiography and its Literary Genres. Some Critical Observations» στο: Efthimiadis, *Companion,* 25-49

Høgel, *Symeon Rewriting*: C. Høgel, *Symeon Metaphrastes, Rewriting and Canonization,* Copenhagen 2002

Høgel, *Symeon Metaphrastes*: C. Høgel, «Symeon Metaphrastes and the Metaphrastic Movement» στο: Efthimiadis, *Companion,* 181–192

***HTR**: Harvard Theological Review*

Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*: H. Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner,* τόμος 2, München 1978, [=*Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ἡ λόγια Κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν,* μτφ. Τ. Κόλλιας, Κ. Συνέλλη, Γ. Χ. Μακρῆς, Ἰ. Βάσσης, Αθήνα 2005]

ΘΗΕ*: *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία

Ἱερόθεος, *Θεομητορικὲς ἑορτές:* Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱ. Βλάχος, *Οἱ Θεομητορικὲς ἑορτές, τὰ ἱστορικὰ καὶ θεολογικὰ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου,* Λεβαδεία 2016

Isebaert & Demoen, *Paradeisos*: B. Isebaert - K. Demoen, «John Geometres and the Paradeisos: a new editorial project», στο *L'epistolographie et la poésie épigrammatique: projets actuels et questions de méthodologie* [Dossiers byzantins 3] 139-151

Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Κοίμησις Θεομήτορος:* Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς Θεομήτορος Β'*, A. Yeftits (έκδ.), Ἀθήνα 1970 [ανατύπωση Ἀθήνα 2010], 142-200

***JTS**: The Journal of Theological Studies*

***JÖB**: Jarbuch der Österreichischen Byzantinistik*

Jugie, *Homélies mariales*: M. Jugie, «Homélies mariales byzantines», *PO* 16, τόμος 3, 1922 [ανατύπωση Turnhout 2003] 429-441

Jugie, *Syméon Métaphraste*: M. Jugie, «Sur la vie et les procédés littéraires de Syméon Métaphraste, son récit de la vie de la Saint Vierge», *Échos d' Orient* 22 (1923) 5-10

Jugie, *Mort et Assomption de la Vierge*: M. Jugie, *La mort et l' assomption de la sainte Vierge. Étude historico-doctrinale* [Studi e Testi 114], Citta del Vaticano 1944

Καϊμάκης, *Παλαιά Διαθήκη*: Δ. Καϊμάκης, *Οι θεσμοί της Παλαιάς Διαθήκης*, Θεσσαλονίκη 1995

Καϊμάκης, *Ψαλμοί* : Δ. Καϊμάκης, *Σύντομο υπόμνημα στους Ψαλμούς*, Αθήνα 2010

Kalopissi-Verti, *Hagia Triada*: S. Kalopissi-Verti, *Die Kirche der Hagia Triada bei Kranidi in der Argolis* (1244) στο: *REB* 35 (1977) 214-321

Καραβιδόπουλος, *Απόκρυφα*: Ι. Καραβιδόπουλος, *Απόκρυφα Χριστιανικά Κείμενα: Α΄ Απόκρυφα Ευαγγέλια*, Θεσσαλονίκη 1999 [ανατύπωση Θεσσαλονίκη 2011[4]]

Καραγιάννη – Μαμαλούκος, *Διακονικό*: Φ. Καραγιάννη – Σ. Μαμαλούκος, «Παρατηρήσεις στη διαμόρφωση του διακονικού κατά τη μέση και την ύστερη βυζαντινή περίοδο», *Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*, Περίοδος Δ΄, Τόμος Λ΄ (2009) 95-102

Καραγιαννόπουλος, *Βυζαντινή Ιστορία*: Ι. Ε. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία μέσης βυζαντινής περιόδου,* τόμος 2 (565-1081), Θεσσαλονίκη 1993

Kaesli – Cherix, *Évangile de Bartélémy*: J.-D. Kaesli and P. Cherix (μετάφραση), *L' Évangile de Bartélémy, d' aprés deux écrits apocryphes. I. Questions de Bartélémy*. II. Livre de la R*ésurrection de Jésus-Christ par l'apôtre Bartélémy*, Turnhout 1993

Kazhdan, *Byzantine Literature*: A. Kazhdan, *A History of Byzantine Literature (850-1000)* [Institute for Byzantine Research, Research Series 4], Athens 2006

Khoperia, *Georgian Tradition*: L. Khoperia, «The Georgian Tradition on Maximus the Confessor» στο: P. Allen – B. Neil (έκδ.), *The Oxford Handbook of Maximus the Confessor,* Chicago 2015, 439-459

Κονιδάρης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*: Γ. Ι. Κονιδάρης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος,* τόμος 2, Ἀθῆναι 1970[2]

Constas, *Story of an edition*: Fr. M. Constas, «The Story of an Edition: Antoine Wenger and John Geometres' *Life of the Virgin Mary*», στο: T. Arentzen - M. B. Cunningham (έκδ), *The Reception of the Virgin in Byzantium: Marian Narratives in Texts and Images*, Cambridge 2019, 3-22 **(**η έκδοση του οποίου επίκειται από το Πανεπιστήμιο του Cambridge), https:www.academia.edu

Κουστένης, *Ἑορταστικοὶ Λόγοι*: Ἀρχιμ. Α. Κουστένης, *Ἑορταστικοὶ Λόγοι γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Παναγία,* τόμος 2, Λευκωσία 2007

Krausmüller, *Cult of the Virgin*: D. Krausmüller, «Making the Most of Mary: The Cult of the Virgin in the Chalkoprateia from Late Antiquity to the Tenth

Century» στο: L. Brubaker - M. Cunningham (έκδ.), *The Cult of the Mother of God in Byzantium: Texts and Images,* Farnham-Burlington 2011, 211-245

Kraus, *Israel*: H. J. Kraus, *Worship in Israel,* Oxford 1966

Κρικώνης, *Συναγωγὴ πατέρων*: Χ. Κρικώνης, *Συναγωγὴ πατέρων εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον ὑπὸ Νικήτα Ἡρακλείας (κατὰ τὸν κώδικα Ἰβήρων),* Θεσσαλονίκη 1976²

Krumbacher, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*: K. Krumbacher, *Ἱστορία τῆς Βυζαντηνῆς Λογοτεχνίας,* τόμοι 2, (μτφ. Γ. Σωτηριάδης), Ἀθῆναι 1897-1900 [ανατύπωση Ἀθῆναι 1975], [= *Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des oströnischen Reiches (527-1453),* München 1891]

Lafontaine-Dosogne, *Iconography*: Jacqueline Lafontaine-Dosogne, «Iconography of the Cycle of the Life of the Virgin» στο: P. Underwood, *The Kariye Djami,* τόμος 4: *Studies in the Art of the Kariye Djami and Its intellectual Background*, Princeton 1975, 161-194.

Lampe, *Lexicon*: G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon,* Oxford 1968

Larchet, *La divinization:* J. C. Larchet**,** *La divinization de l'homme selon saint Maxime le Confesseur*, Paris 1996

Lausberg, *Rhetoric*: H. Lausberg, *Elemente der literarischen Rhetoric,* München 1967

Lauxtermann, *The Byzantine Epigram*: M. D. Lauxtermann,*The Byzantine Epigram in the Ninth and Tenth Centuries: A Generic Study of Epigrams and Some Other Forms of Poetry, (Dissertation),* Amsterdam 1994

Lauxtermann, *John Geometres*: M. D. Lauxtermann «John Geometres: Poet and Soldier», *Byz* 68 (1998) 356-380

Lauxtermann, *Byzantine Poetry:* M. D Lauxtermann, *Byzantine Poetry from Pisides to Geometres: Texts and Contexts,* Vol. 1, Wien 2003

***L.B.G.*:** E. Trapp, *Lexikon zur byzantinischen Gräzität, besonders des 9.-12. Jahrhunderts*, τόμοι 1-2, Α-Ω, Wien 2001-2017

Lemerle, *Βυζαντινὸς οὐμανισμὸς*: P. Lemerle, *Ὁ πρῶτος βυζαντινὸς οὐμανισμός, Σημειώσεις, καὶ παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴν παιδεία στὸ Βυζάντιο ἀπὸ τὶς ἀρχὲς ὡς τὸν 10ο αἰώνα,* μτφ. Μ. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Ἀθήνα 1981 [=*Le premiere humanism byzantine. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origins au Xe siècle*, Paris 1971]

Liddell-Scott, *Λεξικὸν* : H.G. Liddell - R. Scott – H.S. Jones – R. McKenzie, *A Greek-English Lexicon,* Revised Supplement, Oxford 1996

Littlewood, *Progymnasmata*: R. Littlewood, *The Progymnasmata of Ioannes Geometres,* Amsterdam 1972

Louth, *St Maximus*: A. Louth, «Recent Research on St. Maximus the Confessor: A Survey», *St. Vladimir's Theological Quarterly* 42 (1988) 67-84

Λυράκης, *Παρθενομήτωρ* : Ἀρχιμ. Κ. Ν. Λυράκης, *Ἡ Παρθενομήτωρ*, Αθήνα 2003

Magdalino, *Byzantium*: P. Magdalino (έκδ.), *Byzantium in the Year 1000* [The Medieval Mediterranean. Peoples, Economies and Cultures, 400-1500, 45], Leiden – Boston 2003

Magdalino, *Religious Confraternity*: P. Magdalino, «The Liturgical Poetics of an Elite Religious Confraternity», στο: T. Shawcross – I. Toth (έκδ.), *Reading in the Byzantine Empire and beyond,* Cambridge 2018, 116-132

Maguire, *Art*: H. Maguire, *Art and Eloquence in Byzantium,* Princeton 1981

Mango, *Βυζάντιο*: C. Mango, *Βυζάντιο. Η αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης,* (μτφ. Δ. Τσουγκαράκης), Αθήνα 1988 [= *Byzantium. The Empire of New Rome,* London 1980]

Mango, *Blachernae's Shrine*: C. Mango, «The Origins of the Blachernae Shrine at Constantinople», στο: N. Cambi - E. Marin (έκδ.), *Radori XIII Međunarodnog Kongresa zastarkršćansku archealogiju* (Split, Poreč 25.9-1.10 1994), [*Acta XIII Congressus Internationalis Archaeologiae Christianae II]*, τόμ. 2, Split-Vatican City 1998, 61-76

Mango, *Κωνσταντινούπολη*: C. Mango, «Η Κωνσταντινούπολη ως Θεοτοκούπολη», στο: Βασιλάκη, *Μήτηρ Θεοῦ*, 17-25

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Ἀρχαῖος Βίος τῆς Θεοτόκου:* Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, *Ὁ ἀρχαῖος καὶ κατὰ πλάτος βίος τῆς ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, μεταφρασθεὶς εἰς τὴν γεωργιανὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸν ἅγιον Εὐθύμιον τὸν Ἰβηρίτην*, (μτφ. - ἐπιμέλεια, Ἱερὸν Κελλίον Ἁγίου Νικολάου Μπουραζέρη), Ἅγιον Ὄρος 2013[2]

Martimort, *Eglise*: A. G. Martimort, *L'Eglise en Prière*, τόμος 4, Paris 1961 [ανατύπωση Paris 1983]

Martini – Bassi, *Catalogus*: E (=Ae). Martini – D. Bassi, *Catalogus codicum graecorum Bibliothecae Ambrosianae, I-II,* Milan 1906, [ανατύπωση Hildesheim – New York 1978]

Mimouni, *Vies de la Vierge*: S.C. Mimouni, «Les Vies de la Vierge, état de la question», *Apocrypha* 5 (1994) 211-248

Naffah, '*Histoires' Syriaques*: C. Naffah, «Les 'Histoires' Syriaques de la Vierge: traditions apocryphes anciennes et récentes», *Apocrypha* 20 (2009) 137-188

Νέλλας, *Θεοτόκος*: βλ. Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἡ Θεοτόκος*

Νέλλας, *Θεομήτωρ*: βλ. Νικολάος Καβάσιλας, *Ἡ Θεομήτωρ*

Νικόλαος Γλυκύς, *Νέον ἐκλόγιον*: Νικόλαος ὁ Γλυκύς (ἐκδ.), *Νέον ἐκλόγιον περιέχον Βίους ἀξιολόγους διαφόρων ἁγίων καὶ ἄλλα τινὰ ψυχωφελῆ διηγήματα,* Βενετία 1803

Νικολάος Καβάσιλας: Ν. Καβάσιλας, *Ἡ Θεομήτωρ. Τρεῖς θεομητορικὲς ὁμιλίες,* κείμενο – μτφ – σχόλια Π. Νέλλας, Αθήνα 1995[4]

Ξυγγόπουλος, *Θεοτόκος*: Α. Ξυγγόπουλος, *Θεοτόκος ἡ φωτοδόχος λαμπάς*, *ΕΕΒΣ* 10 (1938) 321 – 339

***ΕΕΒΣ*:** *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*

***ODB**: Oxford Dictionary of Byzantium*, ἐπιμ. A. Kazhdan, τόμοι 3, Oxford 1991

Omont, *Inventaire*: H. Omont, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque National,* Paris 1886

Panagopoulos, *The Byzantine traditions*: S. P. Panagopoulos, «The Byzantine traditions of the Virgin Mary's Dormition and Assumption», *Studia Patristica* 54, (2012) 1–6

Παπαδάκης, *Χριστιανικὴ Ἀνατολή* : Α. Παπαδάκης. με τη συνεργασία του J. Meyendorff, *Ἡ Χριστιανικὴ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Ἄνοδος τοῦ Παπισμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ 1071 ὡς τὸ 1453*, (μτφ. Σ. Ευθυμιάδης), Ἀθήνα 2003

Παπαδόπουλος–Κεραμεύς: *Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη*: Α. Παπαδόπουλος –Κεραμεύς [*Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη*, τόμος 1], Κωνσταντινούπολη 1884

Παπαδόπουλος, *Τυπικὸν:* Ἀρχιμ. Χ. Παπαδόπουλου, *Αἱ διατάξεις τοῦ ἁγίου Σάββα, Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* Κ΄, (1921) 141-144

Pasini, *Inventario agiografico*: C. Pasini, *Inventario agiografico dei manoscrit greci dell'Ambrosiana,* Bruxelles 2003

Πασπάτης, *Μελέται*: Α. Γ. Πασπάτης, *Βυζαντιναὶ μελέται. Τοπογραφικαὶ καὶ ἱστορικαί*, Κωνσταντινούπολις 1877

Πασχαλίδης, *Νικήτας Δαβὶδ Παφλαγών*: Σ. Α. Πασχαλίδης, *Νικήτας Δαβὶδ Παφλαγών. Τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο του* [Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται 28], Θεσσαλονίκη 1999

PG: J-P. Migne (ed.), *Patrologia cursus completes. Series Graeca*, I-CLXI, Paris 1857-1866

Peyr, *Zur Umarbeitung rhetorischer Texte*: E. Peyr, «Zur Umarbeitung rhetorischer Texte durch Symeon Metaphrastes», *JÖB 42* (1992) 143-155

***Pinakes*:** Institut de Recherche et d'Histoire des Textes

***PO*:** R. Graffin – f. Nau (έκδ.), *Patrologia Orientalis,* Paris 1903 εξ.

Pratsch, *Der hagiographische Topos*: T. Pratsch, *Der hagiographische Topos. Griechische Heiligenviten im mittelbyzantinischer Zeit* [Millennium Studies 6], Berlin – New York 2005

REB*:Révue des études byzantines*

***RHE*:** *Révue Histoire Études*

Sajdak, *Historia critica*: J. Sajdak, *Historia critica scholiastarum et commentatorum Gregorii Nazianzeni,* Cracoviae 1914

Sajdak, *Gregorius von Nazianzen*: J. Sajdak, «Die Scholiasten der Reden des Gregorius von Nazianzen», *BZ* 30 (1929-1930) 268-274

Sajdak, *Geometrae Hymni*: J. Sajdak, Ioannis Geometrae Hymni in SS. Deiparam [Analecta Byzantina edita cura Societatis litterarum Posnaniensis], Poznan 1931

Ševčenco, *Βυζαντινά χειρόγραφα*: N. Ševčenco, «Η Παναγία στα βυζαντινά χειρόγραφα», στο Μ. Βασιλάκη (επιμ.), *Μήτηρ Θεού: Ἀπεικονίσεις τῆς Παναγίας στὴ βυζαντινὴ τέχνη,* Ἀθήνα 2000, 155-165

SH: Supsidia Hagiographica

Shoemaker, *Ancien Traditions*: S. Shoemaker, *Ancient Traditions of the Virgin Mary's Dormition and Assumption,* New York 2004

Shoemaker, *Mary in the Ministry of Jesus*: S. Shoemaker, «The Virgin Mary in the Ministry of Jesus and the Early Church according to the Earliest *Life of the Virgin*», *HTR* 98 (2005) 441-467

Shoemaker, *Cult of Fashion*: S. Shoemaker, «The Cult of Fashion: The Earliest Life of the Virgin and Constantinople's Marian Relics», *DOP* 62 (2008) 53-74

Shoemaker, *Mother's Passion*: S. Shoemaker, «A Mother's Passion: Mary's Role in the Crucifiction and Resurrection in the Earliest Life of the Virgin and its Influence on George of Nicomedia's Passion Homilies», στο: L. Brubaker – M. Cunningham (έκδ.), *The Cult of the Mother of God in Byzantium,* Farnham-Burlington 2011, 53-67

Shoemaker, *Life of the Virgin*: βλ. **Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής**

Shoemaker, *Pseudo? Maximus Life of the Virgin*: S. Shoemaker, «The (Pseudo?-) Maximus Life of the Virgin and the Byzantine Marian tradition», *JTS, Vol. 67,Pt 1* (2016) 115-142

Sickenberger, *Lukaskatene* : J. Sickenberger, *Die Lukaskatene des Nikitas von Herakleia,* [Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, Neue Folge 22], Leizig 1902, 1-118

Σιώτη, *Λατρεία τῆς Θεοτόκου:* Μ. Δ. Σιώτη, *Ἡ ἐμφάνισις τῆς λατρείας τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις,* Θεσσαλονίκη 1950

Σοῦδα: A. Adler, *Suidae Lexicon,* τόμοι 1-5, Leipzig 1928-1938

SP: *Studia Patristica*

Σπουρλάκου–Εὐτυχιάδου, *Θεοτόκος*: Ἀ. Σπουρλάκου–Εὐτυχιάδου, *Ἡ Παναγία Θεοτόκος τύπος τῆς χριστιανικῆς ἁγιότητος*, Ἀθήνα 1990

Sternbach, *Carmen de S. Pantaleemone*: L. Sternbach**,** *Ioannis Geometrae Carmen de S. Pantaleemone*, Cracoviae 1892

Στεφανίδης: Ἀρχιμ. Β. Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Ἀθῆναι 1947 [ανατύπωση Αθήνα 2000]

Striker – Kuban, *Kalenderhane, preliminary report*: C. L. Striker - Y. Doğan Kuban, «Work at Kalenderhane Camii in Instanbul: Second Preliminary Report», *DOP* (1968) 185-193

Striker – Kuban, *Kalenderhane, final reports:* C. L. Striker and Y. Doğan Kuban, *Kalenderhane in Instanbul, the buildings, their history, architecture, and decoration: Final Reports on the Archeological Exploration and Restoration at Kalenderhane Camii 1966-1978,* (έκδ.), Mainz: von Zabern, 1997

Σφυρόερα, *Κωνσταντινούπολη*: Σ. Σφυρόερα, *Κωνσταντινούπολη Πόλη της Ιστορίας*, τόμος 2, Αθήνα 2006

Σωτηρίου, *Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία:* Γ. Σωτηρίου, *Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία*, Ἀθήνα 1978[2]

Tacchi-Venturi, *Geometrae laudatio*: P. Tacchi-Venturi, «De Ioanne Geometra eiusque in S. Gregorium Nazianzenum inedita laudatione» [Studi e Documenti di Storia e Diritto 14], (1893) 133-162

Tarchinišvili – Kelelidze, *Georgischen Literaturgeschichte*: M. Tarxinišvili – K. Kelelidze, *Geschichte der georgischen Literaturgeschichte von K. Kekelidze,* [Studi e Testi 185], Citta del Vaticano 1955

TU*:* Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur

Toniolo, *L'Akathistos*: E. M. Toniolo, «L'Akathistos nelle Vita di Maria di Massimo il Confessore», στο: Ignazio M. Calabuig (έκδ.), *Virgo Liber Dei: Miscellanea di studi in onore di P. Giuseppe M. Besutti, o.s.m.,* Roma 1991, 209-228

Τρεμπέλας: Π. Ν. Τρεμπέλας, *Ὁμιλητική,* Ἀθῆναι 1976

Τριβυζαδάκη, *Εικονογραφία* : Α. Τριβυζαδάκη, *Θεομητορική εικονογραφία. Η παιδική ηλικία*, Θεσσαλονίκη 2005

Trypanis, *Possible portrait of Geometres*: C. A. Trypanis, «A possible portrait of Johannes Geometres Kyriotes» στο: *Μελετήματα στή μνήμη Βασιλείου Λαούρδα*, Θεσσαλονίκη 1975, 301-302

Τσάμης, *Ἁγιολογία*: Δ. Τσάμης, *Ἁγιολογία τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας,* Θεσσαλονίκη 1999

Tsironis, *Homily on Good Friday*: N. Tsironis, «George of Nikomedia: Convention and Originality in the Homily on Good Friday», *Studia Patristica* 33 (1997) 573-7

Tsironis, *Lament of the Virgin Mary*: N. J. Tsironis, *The lament of the Virgin Mary from Romanos the Melode to George of Nikomedia: An aspect of the development of the Marian cult,* (thesis) London 1998

Tusculum-Lexicon: W. Buchwald – A. Hohlweg – A. H. Otto Prinz, *Tusculum–Λεξικὸν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων τῆς Ἀρχαιότητας καὶ τοῦ Μεσαίωνα*, (μτφ. Α. Φούρλας), τόμοι 2, Ἀθήνα 1993

Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης*: Μ. Τωμαδάκη, *Ιωάννης Γεωμέτρης, Ιαμβικά ποιήματα. Κριτική έκδοση, μετάφραση και σχόλια,* (Διδακτορική διατριβή), Θεσσαλονίκη 2014

Φειδᾶς: Β. Φειδᾶς, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τόμ. Α΄, Ἀθῆναι 1994[2]

Φίλιας, Θ*εομητορικὲς ἑορτές*: Β. Φίλιας, *Οἱ θεομητορικὲς ἑορτὲς στὴ λατρεία τῆς ἐκκλησίας, (Ἱστορία, περιεχόμενο καὶ ἐπιτέλεση τῶν θεομητορικῶν ἑορτῶν μὲ βάση τὶς ἐγκωμιαστικὲς Ὁμιλίες τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας),* Ἀθήνα 2014[4]

Φουντούλης, *Λατρεία*: Ι.Μ. Φουντούλης, *Λογική Λατρεία*, Ἀθήνα 1997[3]

Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις*: Ι.Μ. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικὰς ἀπορίας*, Ἀθήνα 2006[2]

Χριστοφιλοπούλου, *Ἱστορία*: Α. Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή Ἱστορία, Β΄2. 867-1081,* Θεσσαλονίκη 1997[2]

van Der Vorst - Delehaye, *Catalogus Codicum Hagiographicorum:* C. Van Der Vorst – H. Delehaye, *Catalogus Codicum Hagiographicorum Graecorum Germamiae Belgii Angliae,* Bruxelles 1913

van Esbroeck, *Vie de la Vierge*: Βλέπε **Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής**

van Esbroeck, *Histoire Eythymiaque*: van Esbroeck, «Un témoin indirect de l'Histoire Eythymiaque dans une lecture arabe pour l'Assomption», *Parole de l'Orient* 6-7 (1975-76) 479-491

van Esbroeck, *Euthyme l'Hagiorite:* M. van Esbroeck, «Euthyme l'Hagiorite: le traducteur et ses traductions», *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 4 (1988) 73-107

van Esbroeck, *Culte de la Vierge*: M. van Esbroeck, «Le culte de la Vierge de Jérusalem à Constantinople aux 6e – 7e siècle», *REB* 46 (1988) 181-189

van Esbroeck, *Étude pour la fête de la Dormition*: M. van Esbroeck, «Études comparée des notices Byzantines et Caucasiennes pour la fête de la Dormition» στο: M. **van Esbroeck,** *Aux origines de la Dormition de la Vierge, Études Historiques sur les traditions orientales* (*Variorum*) Hampshire – Vermont 1995, 1-18

van Esbroeck, *Features in the Life of the Virgin*: M. van Esbroeck, «Some earlier Features in the Life of the Virgin», *Marianum* 63 (2001) 297-308

van Opstall, *Jean Géomètres*: E. M. van Opstall, *Jean Géomètre. Poèmes en héxametres et en distiques élégiaques. Édition, tradition, commentaire* [The Medieval Mediterranean 75], Leiden-Boston 2008

Wenger, *Sur la Dormition*: A. Wenger, «Les homélies inédites de Cosmas Vestitor's sur la Dormition», *REB II* (1953) 284-300

Wenger, *L'assomption* : A. Wenger, *L'assomption de la T. S. Vierge dans la tradition Byzantine du VIe Siècle*, Études et documents (Institut Francais d' Ètudes Byzantines), Paris 1955

Wright, *Apocryphal Literature:* W. Wright, *Contributions to the Apocryphal Literature of the New Testament*, London 1865

Ψευτογκᾶς, *Κοίμηση*: Β. Ψευτογκᾶς, «Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα περὶ τὶς ἀπόκρυφες Μαριολογικὲς πηγὲς τὶς ἀναφερόμενες στὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου», στο: *Μακεδονικὸν Ἀριστεῖον Ἰακώβου Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι προσφορᾶς του εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸ γένος*, Θεσσαλονίκη (1993) 587-600

<u>Χειρόγραφα</u>

Vaticano, Bibliotheca Apostolica Vaticana, Vat.gr. 504, Palat.gr. 402,

Paris, Bibliothèque Nationale de France, Par.gr. 215, Par.gr. 687, Coisl. 106

Genova, Bibliotheca Franzioniana, Genuensis (Urbani) 32

Milano, Bibliotheca Ambrosiana, E 100 sup

Oxford, Bodleian Library, Barocci 25

Λέσβος, Βιβλιοθήκη μονῆς Λειμῶνος 86

Πρώτο μέρος

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή.

Η Θεοτόκος κατέχει τη σπουδαιότερη θέση μετά τον Χριστό στη ζωή της εκκλησίας αλλά και στην καρδιά των Χριστιανών. Από το 2ο αιώνα οι αποστολικοί πατέρες κάνουν τις πρώτες αναφορές στο πρόσωπό της και παρουσιάζουν τα πρώτα δείγματα θεολογίας για τη μητέρα του Θεού[1]. Οι εορτές που καθιερώθηκαν προς τιμήν της Θεοτόκου έδωσαν την ευκαιρία για τη δημιουργία λόγων, ομιλιών και ύμνων[2]. Εκκλησιαστικοί ρήτορες, ποιητές και υμνογράφοι προσπάθησαν με τα έργα τους να αποτυπώσουν την μορφή της Θεοτόκου, η οποία με τη χάρη του αγίου Πνεύματος έγινε *Παναγία* και με την άφατη αγάπη και ευσπλαχνία της για τον άνθρωπο *μεσίτις* στον Υιό και Θεό της. Ένα από τα έργα αυτά, ένας λόγος με τίτλο *Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου,* ο οποίος γράφτηκε από τον Ιωάννη Γεωμέτρη τον 10ο αιώνα με αφορμή την εορτή της Κοιμήσεώς της και είναι το κυριότερο πεζό έργο του, αποτελεί αντικείμενο μελέτης της παρούσας διατριβής[3].

1.1. Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα.

Κύριος στόχος του παρόντος πονήματος είναι η έκδοση και η μελέτη του κειμένου του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη, με κριτικό υπόμνημα και υπόμνημα βιβλικών χωρίων. Στο πλαίσιο του φιλολογικού σχολιασμού επιδιώκεται να καθοριστεί το λογοτεχνικό είδος του *Βίου της*

[1] Ἱερόθεος, *Θεομητορικές ἑορτές*, σ. 24.

[2] Σύμφωνα με την Cunningham, *Life of the Virgin Mary*, σ. 142, μετά τον 5ο αιώνα άρχισαν να παράγονται ομιλίες για τη Θεοτόκο, με αφορμή τις εορτές της γεννήσεως, Ευαγγελισμού και Κοιμήσεως, όχι μόνο στην Κωνσταντινούπολη αλλά και στην Παλαιστίνη, στην Ελλάδα και στη Δύση.
Για ομιλίες της μεσοβυζαντινής περιόδου με αφορμή τις εορτές του γενεθλίου της Θεοτόκου, των Εισοδίων, του Ευαγγελισμού και της Κοιμήσεως δες Antonopoulou, *Leonis VI Homiliae* σσ. 162-172 και ειδικά για τον 8ο αιώνα M. B. Cunningham, *Wider than Heaven: Eight Homilies on the Mother of God,* Crestwood-New York 2008.

[3] Στον παρόν πόνημα, όταν θα αναφερόμαστε στο συγκεκριμένο έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη, θα χρησιμοποιούμε τη γραφή *Βίος της Θεοτόκου*.

Θεοτόκου, η χρήση του, η χρονολόγησή του και να εξακριβωθούν τα πιθανά πρότυπα και οι πηγές του.

Αρχικά κρίνεται αναγκαίο να διευκρινιστεί εάν πρόκειται για έναν ή δύο λόγους, αφού στο κείμενο που παραδίδει το παλιότερο χειρόγραφο Vat. gr. 504 εμφανίζονται δύο τίτλοι εντός. Ο ένας είναι ο γενικός τίτλος *Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος* (*BHG* 1102g-h, 1143c) και ο άλλος *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν* (*BHG* 1123m) με την ένδειξη *τοῦ ἰδίου*.

Επίσης, ένα από τα πρώτα θέματα στα οποία καλείται να δώσει απάντηση η παρούσα διατριβή είναι ο προσδιορισμός της σχέσης του *Βίου της Θεοτόκου* με μια δημοσιευμένη ομιλία στην *PG*, με τον τίτλο *Λόγος προσφωνητικὸς ἢ χαριστήριος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου* (*BHG* 1158), που είναι επίσης έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη. Εξετάζεται αν η δημοσιευμένη ομιλία ταυτίζεται με το αντίστοιχο τμήμα του *Βίου της Θεοτόκου* που αφορά στον *Ευαγγελισμό* ή είναι μια ξεχωριστή ομιλία.

Επιπροσθέτως, ερευνάται εάν ένα άλλο αδημοσίευτο έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη, μια ομιλία για τη *Σταύρωση* (*BHG* 418z), αποτελεί τμήμα του *Βίου της Θεοτόκου* ή είναι μια διαφορετική ομιλία.

Ένα δεύτερο ζήτημα που μελετάται αφορά στα πολυάριθμα χωρία που έχουν δημοσιευτεί στη σειρά (catena) του Νικήτα Ηρακλείας για το Ευαγγέλιο του Λουκά, δηλαδή κατά πόσο τα χωρία αυτά που αποδίδονται στο Γεωμέτρη αποτελούν μέρη του *Βίου της Θεοτόκου*.

Στη συνέχεια, επιδίωξη του παρόντος πονήματος είναι να προσδιοριστεί ο βαθμός της εξάρτησης που έχουν μεταξύ τους τα χειρόγραφα που παραδίδουν το κείμενο του *Βίου της Θεοτόκου*, αφού πρώτα πραγματοποιηθεί η περιγραφή τους.

Τέλος, η ύπαρξη δύο σύγχρονων λόγων που πραγματεύονται το ίδιο θέμα, δηλαδή ο Βίος της Θεοτόκου του Συμεών Μεταφραστή (*BHG* 1047) και η Γεωργιανή Μετάφραση του Βίου της Θεοτόκου (*CPG* 7712), τον οποίο ένα

μέρος της χειρόγραφης παράδοσης αποδίδει στον Μάξιμο τον Ομολογητή και τη μετάφρασή του στον Ευθύμιο τον Αγιορείτη, υπαγορεύει συμπληρωματικά την ανάγκη να διευκρινιστεί η σχέση τους με τον *Βίο της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη.

1.2. Δεδομένα και μεθοδολογία.

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων βασίζεται στη μελέτη των κειμένων των χειρογράφων που παραδίδουν το κείμενο του *Βίου της Θεοτόκου*, καθώς και στην αξιοποίηση της σχετικής βιβλιογραφίας. Συγκεκριμένα, από αυτοψία μελετήσαμε μόνο το κείμενο του χειρογράφου Par. gr. 215. Στα χειρόγραφα Vat. gr. 504 και Genuensis (Urbani) 32 η μελέτη έγινε μέσα από ψηφιακή μορφή του κειμένου, ενώ για το κείμενο του χειρογράφου Ambr. E 100 sup (που περιέχει μέρος του λόγου), η μελέτη έγινε με τη βοήθεια μικροφίλμ. Επίσης σε ψηφιακή μορφή μελετήθηκαν τα κεμενα των χειρογράφων Coisl. 106, Barocci 25 και Palat. gr. 402, Par.gr. 687 και Μονής Λειμώνος 86 τα οποία παραδίδουν το κείμενο του λόγου για τον *Εὐαγγελισμό* (*BHG* 1158) όπως δημοσιεύεται στην *PG*.

1.3. Δομή της διατριβής.

Η παρούσα διατριβή περιλαμβάνει δύο μέρη, το πρώτο, που είναι το θεωρητικό και πραγματοποιείται ο φιλολογικός σχολιασμός του *Βίου της Θεοτόκου*, και το δεύτερο, που είναι η έκδοση του κειμένου.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο μέρος ανήκει το παρόν κεφάλαιο το οποίο είναι εισαγωγικό και περιλαμβάνει τους στόχους της διατριβής και τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται.

Ακολουθεί το Κεφάλαιο 2, στο οποίο παρουσιάζεται ο βίος και το έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη. Σε αυτό γίνεται μια σύντομη παρουσίαση του βίου του και της εργογραφίας του και προσδιορίζεται η θέση του *Βίου της*

Θεοτόκου σε αυτό. Ακολούθως παρουσιάζεται η μελέτη που πραγματοποιήθηκε προκειμένου να διευκρινιστεί η σχέση του λόγου του Ιωάννη Γεωμέτρη με τίτλο *Λόγος προσφωνητικὸς ἢ χαριστήριος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου* (*BHG* 1158), ο οποίος είναι δημοσιευμένος στην *PG*, με τον *Βίο της Θεοτόκου* που εκδίδουμε. Επιπροσθέτως, ερευνάται η σχέση του *Βίου της Θεοτόκου* με τα χωρία που είναι δημοσιευμένα στην σειρά (catena) του Νικήτα Ηρακλείας για το Ευαγγέλιο του Λουκά. Στη συνέχεια, μελετάται μια ομιλία του Γεωμέτρη για *τη Σταύρωση* (*BHG* 418z) με βάση το κείμενο του χειρογράφου Ambr. E 100 sup και προσδιορίζεται η σχέση της με τον *Βίο της Θεοτόκου*.

Στο Κεφάλαιο 3 το ενδιαφέρον εστιάζεται στην αναλυτική παρουσίαση του περιεχομένου του *Βίου της Θεοτόκου*, αλλά και στον σχολιασμό σχετικά με την ιδιαίτερη χρήση της γλώσσας του από τον Ιωάννη Γεωμέτρη. Συγκεκριμένα, αναφέρεται η μορφή της γλώσσας, τα εκφραστικά μέσα περιεχομένου και τα ρητορικά σχήματα που χρησιμοποιεί, ενώ δίδονται χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ανάλυση που αφορά στο λογοτεχνικό είδος του *Βίου της Θεοτόκου*, στη χρήση του και στην πιθανή χρονολόγησή του.

Το κεφάλαιο 4 πραγματεύεται τη χειρόγραφη παράδοση του *Βίου της Θεοτόκου* και περιλαμβάνει την περιγραφή των τεσσάρων από τα πέντε, χειρογράφων Vat. gr. 504, Par. gr. 215, Genuensis (Urbani) 32 και E 100 sup (το οποίο περιλαμβάνει μέρος του *Βίου της Θεοτόκου*) που παραδίδουν το κείμενο, καθώς το πέμπτο είναι απόγραφο του Genuensis. Επίσης εξετάζονται τα κείμενα των χειρογράφων προκειμένου να διερευνηθούν οι μεταξύ τους σχέσεις με σκοπό τη δημιουργία ενός στεμματικού διαγράμματος. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τις αρχές της έκδοσης.

Ακολουθεί το Κεφάλαιο 5, στο οποίο εξετάζεται η σχέση του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη με άλλους δύο λόγους που

πραγματεύονται τον κατά πλάτος Βίο της Θεοτόκου. Πρόκειται για δύο σχεδόν σύγχρονα κείμενα, το ένα του Συμεών Μεταφραστή και το άλλο μια Γεωργιανή Μετάφραση του Βίου της Θεοτόκου, το οποίο ένα μέρος της χειρόγραφης παράδοσης αποδίδει στον Μάξιμο τον Ομολογητή και τη μετάφρασή του στον Ευθύμιο τον Αγιορείτη. Στην αρχή γίνεται αναφορά στον λόγο του Συμεών Μεταφραστή και στη Γεωργιανή Μετάφραση του Βίου της Θεοτόκου, και ακολούθως παρουσιάζεται η έως τώρα έρευνα που αφορά στη σχέση του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη με τον λόγο του Συμεών Μεταφραστή και τη σχέση αυτών με τη Γεωργιανή Μετάφραση. Κατόπιν αναλύεται η πορεία της δικής μας έρευνας για το θέμα αυτό. Στην αρχή γίνεται η συγκριτική μελέτη των τριών λόγων ως προς τη δομή και το περιεχόμενό τους και διαπιστώνεται η σχέση τους με το κοινό πρότυπο. Στη συνέχεια γίνεται σχολιασμός της ιδιαιτερότητας του καθενός και η χρήση των πηγών. Τέλος γίνεται η χρονολόγηση του κοινού τους προτύπου και η σύνδεσή του με τις πηγές. Η μελέτη ολοκληρώνεται με την κατάρτιση του αντίστοιχου στέμματος.

Στις πιο πάνω συγκρίσεις παρατίθενται πίνακες δομής και περιεχομένων των λόγων και πίνακες με ενδεικτικά παράλληλα χωρία.
Τα γενικά συμπεράσματα της διατριβής αποτελούν το περιεχόμενο του Κεφαλαίου 6. Εκεί συνοψίζουμε τις απαντήσεις των ερευνητικών ερωτημάτων που ετέθησαν αρχικά, αλλά και τα άλλα συμπεράσματα που εξήχθησαν από τις επιμέρους μελέτες και συγκρίσεις. Η μελέτη ολοκληρώνεται με την παράθεση δύο παραρτημάτων. Το πρώτο περιλαμβάνει την περιληπτική απόδοση του Βίου της Θεοτόκου του Συμεών Μεταφραστή ανά παράγραφο και το δεύτερο την περιληπτική απόδοση της Γεωργιανής Μετάφρασης του Βίου της Θεοτόκου ανά κεφάλαιο.

Στο δεύτερο μέρος της διατριβής περιέχεται η κριτική έκδοση του κειμένου του λόγου του Ιωάννη Γεωμέτρη με υπόμνημα βιβλικών χωρίων.

Κεφάλαιο 2. Ο βίος και το έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη.

Ο Ιωάννης Γεωμέτρης υπήρξε μια σπουδαία προσωπικότητα του 10ου αιώνα τόσο στο λογοτεχνικό όσο και στον στρατιωτικό χώρο. Φιλόκαλλος και βαθιά ένθεος υπηρέτησε με αφοσίωση και αγάπη την τέχνη του *γράφειν* (2.1). Η βαθιά πίστη και αγάπη του ειδικά για το πρόσωπο της Θεοτόκου φαίνεται από την ξεχωριστή θέση που της δίνει μέσα στο έργο του γράφοντας ένα *Λόγο* με περιεχόμενο τον εκτενή Βίο της (2.2). Ανάμεσα στα άλλα έργα του υπάρχει και μια χωριστή ομιλία για τον *Ευαγγελισμό* (*BHG* 1158) (2.3), αλλά και μια άλλη με τίτλο *Λόγος εἰς τὰ Ἅγια Πάθη* (*BHG* 418z) (2.4), των οποίων η σχέση με τον *Βίο της Θεοτόκου* του εξετάζεται ενδελεχώς.

2.1. Ο βίος του Ιωάννη Γεωμέτρη.

Ο Ιωάννης Γεωμέτρης ήταν αναμφίβολα ένας από τους πιο σημαντικούς και δημιουργικούς ποιητές του Βυζαντίου με πλήθος λογοτεχνικών αρετών. Έζησε στο δεύτερο μισό του 10ου αιώνα[4] και ήταν πρόδρομος της λογοτεχνικής άνθησης του 11ου. Υπήρξε μια πολύ ενδιαφέρουσα προσωπικότητα, μια ρητορική φυσιογνωμία, ένας αναγνωρισμένος ποιητής και ένας υψηλόβαθμος *στρατιώτης*, και μάλιστα όπως ο ίδιος μαρτυρεί σε ένα ποίημά του έχασε το ένα του χέρι[5], που όμως παραμένει μια αινιγματική φιγούρα. Για τη ζωή του, την εκπαίδευσή του, την κοινωνική του θέση και την οικογένειά του γνωρίζουμε ελάχιστα πράγματα, τα οποία αντλούμε από το ποιητικό του κυρίως έργο[6].

Για την οικογένειά του γνωρίζουμε ότι ήταν ο νεότερος γιος ενός υπαλλήλου της αυτοκρατορικής αυλής, ο οποίος υπηρέτησε στην Ασία όπου και σκοτώθηκε. Το σώμα του μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη

[4] Kazdan, *Byzantine Literature*, σ. 249, *Γεωμέτρης*, σ. 1, Efthimiadis, *Companion*, σ. 167, Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης*, σ. 1.
[5] Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης*, σ. 1, Demoen, *A Homeric Garden*, σ. 115.
[6] van Opstall, *Jean Géomètres*, σ. 3.

από τον Ιωάννη Γεωμέτρη. Επομένως δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η οικογένειά του ζούσε εκεί. Δεν γνωρίζουμε αν είχε νυμφευθεί ή αν είχε παιδιά. Η ημερομηνία της γέννησής του τοποθετείται κατά προσέγγιση στα 935 ή 940 μ.Χ[7]. Εξάλλου στα ποιήματά του αναφέρεται στα συμβάντα που έλαβαν χώρα στη βασιλεία του Κωνσταντίνου Ζ΄(912-959), Ρωμανού ΙΙ (959-963), Νικηφόρου ΙΙ Φωκά (963-969), Ιωάννη Τσιμισκή (969-976), Βασιλείου παρακοιμώμενου (αντιβασιλέας 976-985), Βασιλείου ΙΙ του Βουλγαροκτόνου (976/985-1025)[8].

Σχετικά με την εκπαίδευσή του γνωρίζουμε ότι ήταν αρκετά υψηλή, αφού στα νεανικά του χρόνια είχε σπουδάσει ρητορική και φιλοσοφία[9]. Παρά την παιδεία του στη ρητορική, ο ίδιος υποστήριζε πως η αλήθεια υπάρχει μόνο μέσα στη χριστιανική πίστη[10]. Ακολούθησε στρατιωτική σταδιοδρομία και υπηρέτησε στον βυζαντινό στρατό, μάλλον ως πρωτοσπαθάριος και έφυγε από αυτόν όταν έπεσε σε δυσμένεια[11]. Στην πραγματικότητα, όμως, ο λόγος ήταν η προσκόλλησή του στον Βασίλειο τον Νόθο[12]. Η ακριβής χρονολογία του θανάτου του παραμένει άγνωστη. Σύμφωνα με τους μελετητές πρέπει να πέθανε γύρω στο 1000[13], ενώ επίσης άγνωστο είναι αν στα τελευταία χρόνια της ζωής του έγινε μοναχός[14]. Η ταύτισή του με τον Ιωάννη επίσκοπο Μελιτινής είναι κατά πάσα πιθανότητα λανθασμένη[15].

Σχετικά με το όνομά του αποκαλείται συχνά Ιωάννης ο Γεωμέτρης ή απλά Γεωμέτρης τόσο στα χειρόγραφα που περιέχουν τα γραπτά του, όσο

---

[7] Lauxtermann, *John Geometres,* σσ. 359-360.
[8] van Opstall, *Jean Géomètres,* σ. 4. και Kazdan, *Byzantine Literature,* σ. 249.
[9] Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης,* σ. 1.
[10] Lauxtermann, ό.π., σ. 361.
[11] Lauxtermann, ό.π., σ. 365.
[12] Lauxtermann, *The Byzantine Epigram*, σ. 167 και Lauxtermann, *John Geometres*, σ. 359. Βλ. και Τωμαδάκη, ό.π., σ. 2.
[13] Lauxtermann, *John Geometres*, σ. 364. και Demoen, *A Homeric Garden*, σ. 115.
[14] Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης*, σ. 4. Σύμφωνα με τον Krumbacher, *Βυζαντινή Λογοτεχνία,* σ. 743, ο Ιωάννης Γεωμέτρης σε μεγάλη ηλικία χειροτονήθηκε ιερέας, όπως φαίνεται από το σωζόμενο λόγο του (Palat. gr. 402, ff. 360-363). Πάντως με την άποψη ότι έγινε μοναχός στην μονή *Εἰς τὰ Κύρου* συμφωνούν και οι Beck, *Kirche,* σ. 553, Trypanis, *Possible portrait of Geometres, σ. 302* και Sajdak, *Geometrae Hymni,* σσ. 32-33. Αντίθετη άποψη έχει ο Magdalino, *Religious Confraternity,* σ. 116–117.
[15] Lauxtermann, *John Geometres*, σ. 364 και 367 και *ODB*, σ. 1059.

και στα έργα άλλων λογίων (Δοξαπατρής, Ψελλός, Τζέτζης και Ευστάθιος Θεσσαλονίκης). Το όνομα Γεωμέτρης δεν καταγράφεται ως οικογενειακό όνομα, οπότε μάλλον επρόκειτο για παρωνύμιο[16], που συνδέεται πιθανόν με το ενδιαφέρον του για τα μαθηματικά και την αριθμολογία, αφού υπάρχουν ποιήματά του που μαρτυρούν ότι διέθετε μαθηματικές γνώσεις. Κάποιοι άλλοι σχετίζουν το όνομά του με τον δάσκαλό του στη γεωμετρία Νικηφόρο Ερωτικό, αν φυσικά το όνομα Νικηφόρος που αναφέρεται στα ποιήματά του ταυτίζεται με τον συγκεκριμένο δάσκαλο[17]. Το δεύτερο όνομα με το οποίο είναι γνωστός είναι το Κυριώτης, το οποίο εμφανίζεται σε τρία χειρόγραφα, πάντα όμως σε συνδυασμό με το Γεωμέτρης[18]. Σύμφωνα με νεότερες έρευνες, το όνομα Κυριώτης το πήρε διότι, κατά μία εκδοχή, υπήρξε μέλος της αδελφότητας των *Κυριωτών* που υπηρετούσαν τον ναό της Θεοτόκου *Εἰς τὰ Κύρου*[19]. Κατά άλλη εκδοχή, διότι έμενε στην περιοχή Μεσόμφαλος της Κωνσταντινούπολης, που βρισκόταν κοντά στο ναό της Θεοτόκου *Εἰς τὰ Κύρου*[20], στη θέση του οποίου σήμερα βρίσκεται το Kalenderhane Camii[21] δίπλα στο υδραγωγείο του Ουάλεντος[22]. Σύμφωνα με τον Lauxtermann έμεινε για κάποιο διάστημα εκεί, όπου πιθανότατα, σύμφωνα με τον ίδιο, συνέθεσε τον *Βίο της Θεοτόκου*[23].

---

[16] Lauxtermann, *John Geometres*, σ. 358.
[17] Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης*, σ. 3.
[18] Lauxtermann, ό.π.
[19] Magdalino, *Religious Confraternity*, σ. 121.
[20] Lauxtermann, ό.π., σ. 359, Magdalino, *Religious Confraternity*, σ. 119.
[21] Σύμφωνα με τη Σφυρόερα, το Kalenderhane Camii, το σημερινό τέμενος, προσδιορίζεται ως μονή του Χριστού Ακαταλήπτου. Αρχικά μνημονεύεται το 1092 από την Άννα Κομνηνή η οποία αναφέρει ότι βρισκόταν κοντά στο υδραγωγείο του Ουάλεντος. Το μνημείο όμως φαίνεται να είναι παλιότερο αφού υπάρχουν πηγές που το χρονολογούν τον 7ο αιώνα. Ωστόσο, το μοναστήρι προσδιορίζεται με βεβαιότητα ως μονή του Χριστού Ακαταλήπτου και σε δυο πράξεις δωρεών του Μωάμεθ του Πορθητή ο οποίος το παραχώρησε στην αδελφότητα των δερβίσηδων Καλεντέρ, που το μετέτρεψαν σε τέμενος από όπου προέρχεται και η σημερινή ονομασία του. (Σφυρόερα, *Κωνσταντινούπολη*, σ. 180). Παρά τις αλλοιώσεις που υπέστη το εξωτερικό του ναού κατά την τουρκοκρατία (αφού καταστράφηκε η αψίδα του ιερού Βήματος και ενετοιχίστηκαν τα ανοίγματα ώστε να παραμείνει μόνο ο κεντρικός εγγεγραμμένος ναός), το εσωτερικό διατηρεί επαρκώς την επιβλητικη αρχική μορφή και τον πλούτο του διάκοσμου και είναι επενδεδυμένο ολόκληρο με πολύχρωμη ορθομαρμάρωση (Σωτηρίου, *Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ Αρχαιολογία*, σ. 379). Σύμφωνα με παλαιότερες τοπογραφικές μαρτυρίες του 19ου αιώνα, το κτίριο γύρω στα 1877 ήταν παραμελημένο. Οι περιγραφές αναφέρουν ότι *τὸ λεπτὸν κονίαμα πανταχόθεν καταπίπτει, φυτὰ φύονται ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ κτιρίου*. (Πασπάτης, *Μελέται*, σ. 351). Η νεότερη βιβλιογραφία ταυτίζει το Kalenderhane Camii με τον ναό της Θεοτόκου *Εἰς τὰ Κύρου* και όχι με τη μονή που έφερε το ίδιο όνομα, τα ίχνη της οποίας χάνονται μετά τον 6ο αιώνα. Magdalino, *Religious Confraternity*, σ. 117.
[22] Demoen, *A Homeric Garden*, σ. 115.
[23] Lauxtermann, *John Geometres*, σ. 372.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι σε μια μελέτη η οποία έγινε στο σημερινό Καλεντέρ Τζαμί σε δύο φάσεις, την πρώτη στα 1966 και τη δεύτερη στα 1968, βρέθηκαν δύο τοιχογραφίες, οι οποίες πιστοποιούν την ταύτιση του Kalenderhane Camii με τον ναό της Θεοτόκου *Εἰς τὰ Κύρου (Κυριώτισσας)*[24]. Πράγματι, η μία τοιχογραφία βρέθηκε πάνω από την πόρτα του εσωνάρθηκα με την εγγεγραμμένη εικόνα της Κυριώτισσας και παρείχε τα πρώτα στοιχεία ότι η εκκλησία ήταν αφιερωμένη σε αυτήν. Η άλλη, η οποία είναι εξαιρετικής ποιότητας βρέθηκε ανάμεσα στο βήμα και στο διακονικό[25] μέσα σε κόγχη.

Στη δεύτερη φάση της μελέτης έγινε η προσεκτική περιγραφή της. Η τοιχογραφία ήταν ορατή όταν η πόρτα ανάμεσα στο βήμα και στο διακονικό ήταν τελείως ανοιχτή. Αργότερα έγινε μια ανακατασκευή του βήματος και ένα μικρό παρεκκλήσιο του αγίου Φραγκίσκου προσαρτήθηκε στο χώρο του διακονικού και στην Παλαιολόγεια περίοδο, στη θέση της πόρτας που ένωνε το διακονικό με το βήμα, χτίστηκε ένας τοίχος και η τοιχογραφία τέθηκε εκτός του κυρίως ναού και εντός του παρεκκλησίου. Η τοιχογραφία αναπαριστά τη Θεοτόκο όρθια με τον Ιησού αγκαλιά, και έχει ύψος 88εκ., πλάτος 57εκ. και απέχει 1 μ. από το έδαφος[26]. Η Θεοτόκος είναι σε όρθια στάση στο μέσον και με το δεξί της χέρι που είναι περασμένο γύρω από τη μέση του κρατά τον Ιησού, ενώ με το αριστερό της τον ώμο Του. Πίσω της σε μπλε φόντο είναι γραμμένα στα αριστερά από το κεφάλι της τα μονογράμματα Μ(ητη)Ρ Θ(εο)Υ και στη συνέχεια η λέξη ΚΥΡΙΟ/ΤΙCΑ. Φοράει μαφόριο με χρυσό τελείωμα και σταυροειδείς πέρλες. Το πρόσωπό της είναι ωοειδές και τα μάτια της μεγάλα και αμυγδαλωτά. Η μύτη της

[24] Striker-Kuban, *Kalenderhane, preliminary report*, σ. 192.

[25] Το διακονικό ήταν ένας χώρος χωρίς λειτουργική χρήση, αλλά προέκυψε ως αποτέλεσμα μιας αρχιτεκτονικής λύσης που στόχευε στη δημιουργία ενός συμμετρικού προς την πρόθεση χώρου ο οποίος θα εξεδσφάλιζε την απαραίτητη αρμονία στη διαμόρφωση του ανατολικού τμήματος των ναών. Το διακονικό εξυπηρετούσε αναγκαιότητες πρακτικού χαρακτήρα π.χ. φύλαξη βιβλίων, σκευών. (Καραγιάννη-Μαμαλούκος, *Διακονικό*, σ. 95)

[26] Από άποψη περιεχομένου η παράσταση της Κυριώτισσας συμβολίζει την Ενσάρκωση του Λόγου και τη θεία μητρότητα (Kalopissi-Verti, *Hagia Triada*, σ. 214). Πάντως, ο τύπος της Παναγίας Κυριώτισσας αποτελεί μια παραλλαγή του τύπου της Οδηγήτριας (Ἀσπρᾶ-Βαρδαβάκη, *Τοιχογραφίες Ταξιάρχη*, σ. 203).

μακρυά και λεπτή. Ο Ιησούς ακριβώς μπροστά της με τα πόδια Του σε θέση που να υποδεικνύουν τη Θεοτόκο ως *καθέδρα,* κρατώντας ένα ειλητάριο με το αριστερό Του χέρι ενώ το δεξί είναι σε θέση ευλογίας. Το πρόσωπό Του είναι παχουλό τα μάτια Του μεγάλα και το μέτωπο όπως και τα μάγουλα είναι λευκά. Ο εικονογραφικός τύπος της Θεοτόκου είναι αυτός της Νικοποιού[27]. Στην κάτω αριστερή γωνία της τοιχογραφίας βρίσκεται η εικόνα του δωρητή[28]. Το μέγεθός του είναι περίπου το μισό της Θεοτόκου και εμφανίζεται με προβολή τριών τετάρτων. Τα χέρια του ανασηκωμένα και ανοιχτά εμπρός ενώ στο αριστερό του χέρι κρατά ειλητάριο με αφιέρωση. Η αφιέρωση είναι γραμμένη σε οκτώ γραμμές και είναι απολύτως δυσανάγνωστη ακόμα κάτω από υπεριώδη φωτισμό και με υπέρυθρη φωτογραφία. Τα χαρακτηριστικά του είναι ευδιάκριτα. Το κεφάλι του είναι ακάλυπτο, ωοειδές με καστανά μαλλιά, αψιδωτά φρύδια, γαμψή μύτη. Έχει κοντή γενειάδα και φοράει μαύρο χιτώνα. Δεν είναι εύκολο εξαιτίας των προσθηκών και ανακατασκευών του βήματος να καθοριστούν οι ημερομηνίες προκειμένου να χρονολογηθεί η τοιχογραφία[29]. Ο Trypanis[30], υποθέτει ότι το πρόσωπο που εικονίζεται στα πόδια της Θεοτόκου είναι του Ιωάννη Γεωμέτρη για τρεις λόγους. Πρώτον, διότι τα ενδύματα που φοράει δεν φανερώνουν αυτοκράτορα ή ανώτερο υπάλληλο αλλά είναι τα απλά ρούχα ενός μοναχού και κατά τη γνώμη του ιδίου αποκλείουν το πρόσωπο αυτό να είναι ο δωρητής. Δεύτερον, το ειλητάριο φανερώνει κάποιον που γράφει για την Θεοτόκο και γιορτάζει το

[27] Σε μικρογραφία που υπάρχει στον κώδικα Garrett 13 του Princeton (στον 17ο οίκο) η Παναγία εικονίζεται όρθια με το Χριστό ανακαθισμένο στο στήθος της. Η όρθια Βρεφοκρατούσα ακολουθεί αρχαιότατο τύπο. Από τον 9ο αιώνα απεικονίσεις της συνοδεύονται με την επωνυμία Κυριώτισσα. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελεί η ψηφιδωτή παράσταση της Κοίμησης της Θεοτόκου στη Νίκαια. Η Παναγία ως Κυριώτισσα ή ως Νικοποιός εικονίζεται και στους αντίστοιχους οίκους των Ακαθίστων της Cozia, του Marko, της Dečani, της Μολυβοκκλησιάς στο Άγιο όρος, της εικόνας του Γεωργίου Καστροφύλακα και του Βυζαντινού Μουσείου (Ἀσπρᾶ-Βαρδαβάκη, *Μικρογραφίες Ἀκαθίστου*, σ. 87-88. Βλέπε και Ξυγγόπουλος, *Θεοτόκος*, σ. 331-332).

[28] Πάντως στη μεσοβυζαντινή περίοδο οι συνθέσεις εικόνων της Θεοτόκου με δωρητές ήταν κάτι συνηθισμένο. Τέτοιου είδους συνθέσεις βρίσκουμε σε μικρογραφίες χειρογράφων. (Ševčenco, *Βυζαντινά χειρόγραφα*, *σσ. 155-165).*

[29] Striker - Kuban, *Kalenderhane, final reports,* σσ. 124-126.

[30] Trypanis, *Possible portrait of Geometres,* σσ. 301-302.

πρόσωπό της αποκλείοντας τον άγιο Ρωμανό το Μελωδό αλλά και τον Ιωάννη Δαμασκηνό, τον ποιητή των κανόνων, αφού η μορφή του ανθρώπου δεν έχει φωτοστέφανο και τα χαρακτηριστικά της είναι πολύ ρεαλιστικά. Τρίτον, η ένδειξη Κυριώτισσα γύρω από το κεφάλι της Θεοτόκου φανερώνει κάποιον που έχει στενή σχέση μαζί της και αυτός θα πρέπει να είναι ο Ιωάννης Γεωμέτρης ο οποίος ανάμεσα στα άλλα του ποιήματα έγραψε και ένα για την Παναγία Κυριώτισσα[31].

Τον Νοέμβριο του 2018 επισκεφτήκαμε το Kalenderhane Camii με σκοπό να δούμε από κοντά την τοιχογραφία της Θεοτόκου. Με λύπη διαπίστωσαμε ότι η τοιχογραφία έχει καταστραφεί. Πράγματι στο σημείο που είναι τα μάτια της Θεοτόκου, ο τοίχος είναι ξυσμένος σε βάθος με αποτέλεσμα την καταστροφή της τοιχογραφίας, δυστυχώς, όχι μόνο στο σημείο αυτό.

2.2. Το ποιητικό, υμνογραφικό και ομιλητικό έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη και η θέση του *Βίου της Θεοτόκου* σε αυτό.

Ο Ιωάννης Γεωμέτρης υπήρξε ικανότατος χρήστης της λογοτεχνικής πένας, με αποτέλεσμα το έργο του να παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του είναι ποιητικό, εντούτοις δεν στερείται και έργων πεζών.

Στα έργα του συγκαταλέγονται τέσσερις ύμνοι αφιερωμένοι στη Θεοτόκο[32], ένα εγκώμιο στον Γρηγόριο Ναζιανζηνό και σχόλια σε τέσσερεις ομιλίες του[33], ένας έμμετρος βίος του αγίου Παντελεήμονα[34], μια

[31] Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης*, σ.13.

[32] J. Sajdak, *Ioannis Geometrae Hymni in SS. Deiparam* [Analecta Byzantina edita cura Societatis litterarum Posnaniensis], Poznan 1931.

[33] Sajdak, *Historia critica,* σσ. 89-95.

[34] L. Sternbach, *Ioannis Geometrae Carmen de S. Pantaleemone*, Cracoviae 1892.

παράφραση των Ωδών της Παλαιάς Διαθήκης σε δωδεκασύλλαβο[35], σπαράγματα σχολίων στον Αφθόνιο και τον Ερμογένη[36], Προγυμνάσματα[37], ο Παράδεισος[38], 300 ποιήματα από τον κώδικα Par. gr. Suppl. 352, αλλά και 39 ακόμα ιαμβικά ποιήματα, που παραδίδονται διάσπαρτα σε άλλους κώδικες[39]. Τέλος, το σπουδαιότερο πεζό του έργο είναι ο *Βίος της Θεοτόκου* το οποίο εκδίδεται.

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να διευκρινίσουμε ότι η ομιλία του Ιωάννη Γεωμέτρη στον Ευαγγελισμό με τίτλο *Λόγος προσφωνητικὸς ἢ χαριστήριος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου* (*BHG* 1158), η οποία είναι δημοσιευμένη στην *PG*[40] και υποστηριζόταν ότι είναι τμήμα του *Βίου της Θεοτόκου*[41], μετά από μελέτη και έρευνα (βλ. 2.3.) αποδεικνύεται ότι είναι μια διαφορετική ομιλία από την αντίστοιχη που περιλαμβάνεται στον *Βίο της Θεοτόκου*. Επομένως, στα πεζά έργα του Ιωάννη Γεωμέτρη προσμετράται και αυτή.

Επίσης, σύμφωνα με την ως τώρα βιβλιογραφία, στα έργα του Ιωάννη Γεωμέτρη συμπεριλαμβανόταν μια ομιλία για τη *Σταύρωση* (*BHG* 418z)[42], με τίτλο *Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου τοῦ Κυριώτου λόγος εἰς τὰ Ἅγια Πάθη ἀναγιγνωσκόμενος ἐν ταῖς ὥραις τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ ἕως τὴν Ἀνάστασιν*[43]. Με την παρούσα μελέτη διαπιστώνεται ότι η προαναφερθείσα ομιλία δεν είναι ένα διαφορετικό έργο, αλλά ένα μέρος από τον *Βίο της Θεοτόκου*[44].

---

[35] De Groote, *Geometres' Odes*, σ. 375-410 και Demoen, *Life of Saint Panteleemon*, σσ. 165-184.
[36] van Opstall, *Jean Géomètres*, σ. 242.
[37] R. Littlewood, *The Progymnasmata of Ioannes Geometres*, Amsterdam 1972.

[38] Ο «Παράδεισος» συλλογή πατερικών αποφθεγμάτων σε ελεγειακό δίστιχο που συχνά αποδίδεται στον Γεωμέτρη βλ. *PG* 106, 867-890, Isebaert - Demoen, *Paradeisos*, σ. 139-151, Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης*, σ. 5.

[39] Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης*, σσ. 43-255, Lauxtermann, *Byzantine Poetry*, σ. 297-304 και 316.
[40] *PG* 106, 805-848
[41] Πρβ. Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*, σ. 141.
[42] Πρβ. Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*, σ. 141-142 σημ. 79.
[43] *BHG - Novun Auctarium*, σ. 271.
[44] Βλ. σ. 63.

2.3. Η σχέση του *Βίου της Θεοτόκου* με το εκδεδομένο στην *PG* έργο *Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου Λόγος προσφωνητικὸς ἢ χαριστήριος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου* (*BHG* 1158)[45].

Στη σειρά της *PG* περιέχεται μια ομιλία του Ιωάννη Γεωμέτρη που αφορά στον *Ευαγγελισμό* της Θεοτόκου, ένας λόγος *προσφωνητικός ή χαριστήριος* (*BHG* 1158), η οποία συνοδεύεται από σχόλια στα λατινικά[46]. Η συγκεκριμένη ομιλία προέρχεται από το βιβλίο του R.P. Ballerini, *Sylloge Monumentorum ad mysterium Conceptionis Immaculatae Virginis Deiparae, 1856*[47]. Ο Ballerini, ο οποίος γνώριζε τα κείμενα των χειρογράφων Coisl. 106, Barocci 25 και Palat. gr. 402 που περιείχαν την ομιλία, εξέδωσε το κείμενο βάσει του πρώτου και του τρίτου χειρογράφου, με υποτυπώδες κριτικό υπόμνημα και σχολιασμό[48]. Στο υποτυπώδες κριτικό υπόμνημα ο Ballerini σημειώνει, εκτός από τις διαφορετικές γραφές των προαναφερθέντων κειμένων των χειρογράφων, τις διαφορετικές γραφές της σειράς (catena) του Νικήτα Ηρακλείας (11ος), αλλά και τις διαφορετικές γραφές των χωρίων του λόγου για τον *Εὐαγγελισμό* του Ιωάννη Γεωμέτρη τα οποία περιλαμβάνει ο άγιος Νικόδημος στην ερμηνεία του κανόνα του *Εὐαγγελισμοῦ* του Ἰωάννου Δαμασκηνού. Στο κείμενο ο εκδότης προσέθεσε, εντός αγκυλών, επιπλέον χωρία από τη σειρά (catena) του Νικήτα Ηρακλείας στο *Ευαγγέλιο του Λουκά*, κατά την έκδοση του A. Mai[49],

[45] *PG* 106, 805-848.
[46] *PG* 106, ό.π.
[47] Βλ. Γεωμέτρης, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν*, σσ. 141-206.
[48] Πραγματοποιήσαμε διπλωματική μεταγραφή και αντιβολή των κειμένων των τριών χειρογράφων που είδε ο Ballerini δηλαδή των Coisl. 106 (ff. 177-186v,15ος), Barocci 25 (ff. 280v-285, 14ος) και Pal.gr. 402 (ff. 352v-360v, 11ος). Διαπιστώσαμε ότι πράγματι το κείμενο είναι όπως το εξέδωσε ο Ballerini. Επιπλέον πραγματοποιήσαμε διπλωματική μεταγραφή και αντιβολή και των χειρογράφων Par.gr. 687 ff. 323v-329, 11 ος και Μονής Λειμώνος 86 ff.10v-21 14 ος – 15 ος με τα προαναφερθέντα (Coisl. 106 (ff. 177-186v,15ος), Barocci 25 (ff. 280v-285, 14ος) και Pal.gr. 402 (ff. 352v-360v, 11ος) και διαπιστώσαμε ότι τα κείμενα όλων ταυτίζονται. Επίσης, έγινε έλεγχος των χωρίων όπως περιλαμβάνονται στο κείμενο του Αγίου Νικοδήμου που αφορά στον κανόνα του *Εὐαγγελισμοῦ* του Ἰωάννου Δαμασκηνού, (Νικόδημος Ἁγιορείτης, *Ἑορτοδρόμιον*, σσ. 206-254).
[49] Σύμφωνα με τον Κρικώνη, *Συναγωγὴ πατέρων*, σ. 28, ο Καρδινάλιος Mai χρημάτισε πολλά έτη (1819-1835) βιβλιοθηκάριος στη βιβλιοθήκη του Βατικανού, εξέδωσε από το χειρόγραφο Vat. gr. 1611 αποσπάσματα 33 συγγραφέων (Νικήτας Ἡρακλείας, *Συναγωγὴ Ἐξηγήσεων*, σσ. 626-722).

τα οποία ανήκουν επίσης στον Ιωάννη Γεωμέτρη και έχουν σχετικό περιεχόμενο.

Τα αποσπάσματα αυτά ο Ballerini, στις περισσότερες περιπτώσεις τα συμπεριέλαβε - ενσωμάτωσε είτε εντός της ροής του κειμένου που εξέδωσε, είτε τα προσέθεσε ως αυτόνομες παραγράφους σε σημεία του λόγου που θεώρησε ότι ταίριαζαν να μπουν, όπως ο ίδιος σημειώνει[50]. Επίσης, αντικατέστησε τμήματα του κειμένου που εξέδωσε, με τα αντίστοιχα από τη σειρά του Νικήτα, επειδή, όπως ο ίδιος εξηγεί, ήταν πολύ περισσότερο ταιριαστό να ενταχθούν στο σημείο αυτό. Τα τμήματα του κειμένου των χειρογράφων που αντικατέστησε τα παραθέτει σε σημειώσεις κάτω από το υποτυπώδες κριτικό υπόμνημα του κειμένου[51].

Μέχρι την παρούσα έκδοση του κειμένου που περιέχει τον *Βίο της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη, επικρατούσε η άποψη ότι η προαναφερθείσα ομιλία που αφορά στον *Ευαγγελισμό*, (*BHG* 1158) είναι ένα είδος αντιγράφου του αντίστοιχου μέρους του *Βίου της Θεοτόκου* που εκδίδουμε, όπως επίσης και ότι πολυάριθμα χωρία του *Βίου της Θεοτόκου* έχουν δημοσιευτεί ως μέρη της σειράς (catena) του Νικήτα Ηρακλείας για το Ευαγγέλιο του Λουκά[52].

Από την μελέτη και σύγκριση της ομιλίας που αφορά στον *Ευαγγελισμό* της Θεοτόκου το οποίο περιλαμβάνεται στην *PG* (έκδ. Ballerini) και του αντίστοιχου τμήματος του *Βίου της Θεοτόκου* που αφορά

---

[50] Γεωμέτρης, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν*, 160 σημ.1.

[51] *PG* 106, 829AB και Γεωμέτρης, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν* σ. 175 σημ.6.

[52] Wenger, *L'assomption*, σσ. 188-189. Η Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*, (σ. 141) παραπέμπει στον Wenger και επιπροσθέτως αναφέρει ότι η van Opstall, *Jean Géomètres*, (σσ. 16-17) υποστηρίζει ότι στον κατάλογο ομιλιών του Γεωμέτρη η δημοσιευμένη ομιλία για τον Ευαγγελισμό θεωρείται τμήμα του *Βίου*, αν και η van Opstall δεν σημειώνει τη σχέση των σχολίων της σειράς (catena) του Λουκά με τον *Βίο της Θεοτόκου*.
Κατά τον Κρικώνη, *Συναγωγὴ πατέρων*, σ. 26, η σειρά (catena) εις το κατά Λουκά ευαγγέλιο είναι το σπουδαιότερο ερμηνευτικό έργο του Νικήτα Ηρακλείας. Ο ίδιος αναφέρει επίσης (σσ. 26 σημ.3 -27 σημ. 4), πως σύμφωνα με τον Sickenberger, *Lukaskatene*, σ. 1-2 ο Νικήτας Ηρακλείας όταν ήταν διάκονος και διδάσκαλος στην αγία Σοφία (πριν το 1080), είχε στη διάθεσή του πλούσιο θησαυρό βιβλίων από τον οποίο άντλησε το υλικό του. Βέβαια η αντιγραφή του υλικού αυτού δεν έγινε πάντοτε κατά λέξη, αλλά συχνά με κάποιες συντμήσεις και αποκλίσεις. Σημαντικό πάντως είναι το γεγονός ότι ο Νικήτας Ηρακλείας χρησιμοποιεί τον Ιωάννη Γεωμέτρη και τον Συμεών Μεταφραστή οι οποίοι άκμασαν το δεύτερο μισό του 10ου αιώνα και οι οποίοι αποτελούν τον terminus post quem.

στον *Ευαγγελισμό* της Θεοτόκου που εκδίδεται εδώ, συμπεραίνουμε ότι η δημοσιευμένη ομιλία δεν αποτελεί ένα είδος αντιγράφου του προαναφερθέντος τμήματος του *Βίου της Θεοτόκου*, αλλά είναι μια διαφορετική ομιλία του Ιωάννη Γεωμέτρη, με κοινή θεματική και τριμερή δομή. Βέβαια, σε κάποιες περιπτώσεις συναντάμε ανάμεσά τους φραστικές ή λεκτικές ομοιότητες. Αξίζει να σημειώσουμε ότι ο επίλογος της δημοσιευμένης στην *PG* ομιλίας του Γεωμέτρη περιλαμβάνει μια σειρά αλλεπάλληλων χαιρετισμών, όπως αλλεπάλληλες ευχαριστίες περιλαμβάνει ο *Βίος της Θεοτόκου*[53].

Επιπροσθέτως, διαπιστώνουμε ότι τα χωρία που ο Ballerini συμπεριέλαβε - ενσωμάτωσε στο κείμενο που εξέδωσε για τον *Ευαγγελισμό* από τη σειρά (catena) του Νικήτα Ηρακλείας, στην πραγματικότητα, προέρχονται από το αντίστοιχο τμήμα του *Βίου της Θεοτόκου* που εκδίδουμε, αυτό δηλαδή που αφορά στον Ευαγγελισμό (βλέπε αναλυτικά Πίνακα Ι, σ. 51).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο Kazdan[54] έχει κάνει ανάλυση του περιεχομένου της ομιλίας όπως υπάρχει στην *PG*, δεν έχει λάβει όμως υπόψη του ότι τα επιπρόσθετα χωρία τα οποία έχουν ενσωματωθεί ανήκουν στον υπό έκδοση λόγο, αφού καμία αναφορά δε γίνεται σχετικά με αυτά. Επομένως όσα η ανάλυσή του περιλαμβάνει αφορούν ουσιαστικά ένα κατασκευασμένο κείμενο.

Επίσης παρατηρούμε ότι πράγματι πολυάριθμα χωρία του *Βίου της Θεοτόκου*, εκτός από αυτά που αφορούν στον *Ευαγγελισμό*, υπάρχουν στην σειρά (catena) του Νικήτα Ηρακλείας στο Ευαγγέλιο του Λουκά. Τα χωρία αυτά αφορούν στη Γέννηση του Χριστού, στην Περιτομή, στον Δωδεκαετή Ιησού, στον Ζαχαρία, στον Ηρώδη. Μάλιστα, κάποια από τα χωρία αυτά τα

[53] Οι αλλεπάλληλοι χαιρετισμοί αποτελούν γνώρισμα των περισσοτέρων έργων του Νικήτα Παφλαγόνος (Πασχαλίδης, *Νικήτας Δαβίδ Παφλαγών*, σ. 312). Πρβ., και εντός, σ. 108, σημ. 228.
[54] Kazdan, *Byzantine Literature*, σσ. 263-264.

βρίσκουμε με διαφορετικές γραφές από τα αντίστοιχα του *Βίου της Θεοτόκου*. Το γεγονός αυτό καθιστά πιθανή την ύπαρξη και κάποιας άλλης διαφορετικής παράδοσης του κειμένου του *Βίου της Θεοτόκου*.

Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειώσουμε ότι μια νεότερη έρευνα, σχετικά με την πηγή προελεύσεως των χωρίων που περιλαμβάνει η έκδοση Mai, έχει κάνει ο Χ. Κρικώνης, (*Συναγωγὴ πατέρων εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον ὑπὸ Νικήτα Ἡρακλείας* (κατὰ τὸν κώδικα Ἰβήρων)), αυτή τη φορά βάσει του χειρογράφου Ιβήρων 371[55]. Στο έργο του αυτό ο Κρικώνης, παρέχει την πηγή προέλευσης των χωρίων, που βρίσκονται στην catena του Νικήτα Ηρακλείας κατά την έκδοση Mai, τα οποία ο ίδιος έχει ταυτοποιήσει. Σημειώνει ότι παρά το γεγονός ότι ο Νικήτας παραθέτει τα πιο πολλά λήμματα αυτολεξεί, ενούτοις υπάρχουν και άλλα με χάσματα, από τα οποία ίσως έχει αφαιρέσει τα ερμηνευτικώς αδιάφορα σχόλια, άλλα περιληπτικά και άλλα διασκευασμένα για τις ανάγκες της σειράς[56].

Με τη διαπίστωση λοιπόν ότι τα χωρία που συμπεριέλαβε - ενσωμάτωσε ο Ballerini στο κείμενο της ομιλίας για τον *Ευαγγελισμό* προέρχονται από τον *Βίο της Θεοτόκου* εξηγείται και το γιατί ο Κρικώνης στην έκδοση της σειράς του Νικήτα Ηρακλείας στο *Ευαγγέλιο του Λουκά*, τα χωρία της σειράς (catena) που αφορούν στον *Βίο της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη τα σημειώνει με τη στήλη από την *PG* και τη σελίδα της έκδοσης του Mai, ενώ τα χωρία του Ιωάννη Γεωμέτρη που δεν υπάρχουν στην *PG* και που μέχρι την παρούσα έκδοση δεν γνώριζε από πού προέρχονται, τα σημειώνει μόνο με τη σχετική σελίδα από την έκδοση Mai[57].

Φαίνεται λοιπόν ότι γενικά το έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη αλλά και ειδικά ο *Βίος της Θεοτόκου* του έγινε γρήγορα γνωστός, αφού τμήματά του

[55] Πρβ., σ. 46, σημ. 49.
[56] Κρικώνης, *Συναγωγὴ πατέρων*, σ. 33.
[57] Κρικώνης, *ό.π.*, σσ. 67-519.

συμπεριέλαβε στη σειρά του ο Νικήτας[58]. Με βάση τις παραπάνω παρατηρήσεις και τη συγκριτική μελέτη των χωρίων που μαρτυρούν την πιθανή ύπαρξη μιας άλλης χαμένης σήμερα παράδοσης του *Βίου* οδηγούμαστε στην πολύ σπουδαία διαπίστωση ότι ο *Βίος της Θεοτόκου* πιθανώς υπήρχε και σε κάποιο άλλο (ή άλλα) χαμένο σήμερα, χειρόγραφο.

Ακολούθως παρατίθενται δυο πίνακες[59]. Στον πίνακα **I** σημειώνουμε τα παράλληλα χωρία από τη σειρά (catena) του Νικήτα Ηρακλείας (όπως τα βρίσκουμε στην ομιλία του *Ευαγγελισμού* που είναι δημοσιευμένη στην *PG*) και από την παρούσα έκδοση του *Βίου της Θεοτόκου*. Στον πίνακα **II** σημειώνουμε τα παράλληλα χωρία ή τις φραστικές και λεκτικές ομοιότητες που παρουσιάζουν τα κείμενα για τον *Ευαγγελισμό* της *PG* (έκδοση Ballerini) και της παρούσας έκδοσης.

Σημειώνουμε επίσης ότι στον πίνακα I είναι υπογραμμισμένα τα χωρία τα οποία δεν συναντάμε στον *Βίο της Θεοτόκου* ή τα συναντάμε με διαφορετική γραφή, οπότε προέρχονται πιθανόν από διαφορετική παράδοση, χαμένη σήμερα, όπως προαναφέραμε.

Ως προς την αρίθμηση, στον πίνακα **I** η αριστερή στήλη αφορά στις σελίδες της *PG* και του Νικήτα Ηρακλείας κατά την έκδοση Mai η οποία χρησιμοποιείται στην *PG*-Ballerini). Τα χωρία που παραθέτουμε υπάρχον και στην έκδοση Κρικώνη. Ο λόγος που χρησιμοποιήσαμε την έκδοση Mai είναι γιατί στη νεότερη έκδοση (Κρικώνη) ο εκδότης στα χωρία που παραθέτει βάζει μόνο την αρχή και το τέλος του χωρίου και παραπέμπει στην παλαιότερη έκδοση Mai. Στη δεξιά στήλη οι αριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες και στους στίχους της παρούσας έκδοσης. Στον πίνακα **II** η

[58] Σχετικά με το έτος γεννήσεως του Νικήτα Ηρακλείας επικρατεί σύγχυση. Σύμφωνα με το *Tusculum* (σ. 361) τοποθετείται γύρω από το 1030, ενώ σύμφωνα με τον Κρικώνη, ό.π., (σ.20), το πιθανώτερο είναι να γεννήθηκε μεταξύ των ετών 1010 και 1030. Πιο πιθανές ημερομηνίες όμως σύμφωνα με τους νεότερους μελετητές είναι περίπου 1050 με 1060. Αυτό βασίζεται στο γεγονός ότι στα 1117 έγινε μητροπλίτης Ηρακλείας (Θράκης) και στα 1088/9 ήταν δάσκαλος στην Αγιά Σοφιά. Εάν λοιπόν είχε γεννηθεί στα 1030 θα ήταν πολύ μεγάλος για τη θέση αυτή. Μετά το 1117 δεν γνωρίζουμε κάτι για εκείνον. (Antonopoulou, *Nicetas of Heraclea*, σ. 172).

[59] Βλ. Πίνακες I, II, σσ. 51-62.

αρίθμηση αφορά στην έκδοση της *PG* και, εάν το χωρίο το συναντάμε και στη σειρά του Νικήτα, υπάρχει και αρίθμηση από την έκδοση της σειράς.

Πίνακας Ι

Γεωμέτρης, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν*[60] (*PG* 106)/ Νικήτας Ἡρακλείας *Συναγωγὴ ἐξηγήσεων*[61] (Mai)	***Βίος της Θεοτόκου***
817 D (p.155 / p.630) [Ἀμφότερα γὰρ ὁ ἄγγελος.]	Βλ. πιο κάτω **30,23-31.9**
820 A (p.157 / p.630) [Τοῦτο τῇ κόρῃ μαρτυρεῖ.] **820 ABC (p.157-158 / p.630)** [διὰ τὴν πάλαι λύπην, καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀποφάσεως, τοῦτο ἡ ἐπαγγελία. Καὶ τὸ μέν, *Χαῖρε*, οἱονεὶ μνῆστρον τοῦ νυμφίου καὶ ἀῤῥαβών· τὸ δέ, κεχαριτῶσθαι ταῖς ἀρεταῖς, τοῦτο τῆς νύμφης ὁ πλοῦτος. Τὸ δὲ καὶ *Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ*, αὐτὸ τῆς ἐπαγγελίας τὸ τέλος. αὐτὸς ὁ νυμφίος εὔλογος, ὡς Λόγος διὰ λόγου καὶ σὺν τῷ λόγῳ καὶ ὑπὲρ λόγον τὴν ἕνωσιν ἐργαζόμενος]..... [Καὶ νυμφίος ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ Πατὴρ καὶ Υἱὸς γινόμενος, ὡς αὐτὸς ὁμοῦ σπείρων, αὐτὸς δὲ σπειρόμενος, μᾶλλον δὲ, ὥσπερ ὀπὸς γάλα, τὴν ὅλην φύσιν νικῶν, καὶ αὑτῷ περιπλάττων. Οἷον δὲ καὶ τὸ ἀκροτελεύτιον! ὡς πληρέστατόν τε ἅμα καὶ συντομώτατον! Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, παρὰ πάσας ὁμοῦ τὰς γυναῖκας. Ἀλλὰ καὶ εὐλογημέναι πάντως ἐν σοὶ αἱ γυναῖκες, καθάπερ καὶ οἱ ἄνδρες ἐν τῷ Υἱῷ· μᾶλλον δὲ καὶ ἐν ἀμφοτέροις ἀμφότεροι. Καθάπερ γὰρ διὰ μιᾶς καὶ ἑνός, γυναικὸς καὶ ἀνδρός, ἡ ἀρὰ καὶ	**30,20-21 [**...]ἐκεῖνο διὰ τὴν πάλαι τῶν τέκνων λύπην καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀποφάσεως,**[.**...] **30,23-31,9** «Καὶ τὸ μέν οἱονεί μνῆστρον τοῦ νυμφίου καὶ ἀρραβών, τὸ δὲ τῆς νύμφης ὁ πλοῦτος· ἀμφότερα γὰρ ὁ ἄγγελος... Τὸ δὲ καὶ *ὁ κύριος μετὰ σοῦ*, πᾶς ὁ τοῦ νυμφίου πλοῦτος· αὐτὸ τῆς ἐπαγγελίας τὸ τέλος, αὐτὸς ὁ νυμφίος εὐλόγως ὡς λόγος διὰ λόγου καὶ σὺν τῷ λόγῳ καὶ ὑπὲρ λόγον τὴν ἕνωσιν ἐργαζόμενος καὶ νυμφίος ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ πατὴρ καὶ υἱὸς γινόμενος, ὡς αὐτὸς μὲν σπείρων, αὐτὸς δὲ σπειρόμενος, μᾶλλον δὲ καὶ δημιουργικῶς ἀλλ' οὐ σπερματικῶς ἢ ὥσπερ ὀπός γάλα τὴν ὅλην φύσιν κινῶν καὶ ἑαυτῷ περιπλάττων καὶ ὑφιστάμενος. » **31,18-32,2** [...] «οἷον δὲ καὶ τὸ ἀκροτελεύτιον, ὡς πληρέστατόν τε ἅμα καὶ συντομώτατον· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, παρὰ πάσας ὁμοῦ δηλαδὴ τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ εὐλογημέναι

[60] *PG* 106, 806-848.
[61] Νικήτας Ἡρακλείας, *Συναγωγὴ ἐξηγήσεων*, 626-722.

λύπη, οὕτω καὶ νῦν διὰ μιᾶς καὶ ἑνὸς ἡ εὐλογία τε καὶ χαρὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι διεδόθη.]	πάντως ἐν σοὶ αἱ γυναῖκες, καθάπερ καὶ οἱ ἄνδρες ἐν τῷ υἱῷ· μᾶλλον δὲ καὶ ἐν ἀμφοτέροις ἀμφότερα, καθάπερ διὰ μιᾶς καὶ ἑνὸς τῆς ἀρᾶς καὶ λύπης γυναικὸς καὶ ἀνδρός, οὕτω καὶ νῦν διὰ μιᾶς καὶ ἑνὸς τῆς εὐλογίας τε καὶ χαρᾶς καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι διαδοθείσης.»
820 C / p.630 [καὶ κύκλος συμφορῶν]	**31,12** [...]«ὥστε κύκλον εἶναι τῶν λυπηρῶν»
821AB / p.631-632 [Ὅρα μοι καὶ τῆς παρθένου τὴν καθαρὰν καὶ σοφὴν καὶ ψυχὴν ὁμοῦ καὶ φωνήν. Χαρὰν ἀκούσασα, οὐχ ἥπλωσε τὴν ἀκοὴν, ἀλλ᾽ ἐβασάνισε τὴν φωνήν· καὶ οὔτε φανερῶς ἀντιπίπτει διὰ τὴν ἀπιστίαν, οὔτε παντελῶς εὐθὺς ὑποπίπτει διὰ τὴν εὐκολίαν· ἀλλ᾽ ἐπίσης ἐκφεύγουσα καὶ τὴν ἀπαλότητα τῆς Εὔας, καὶ τὴν ἀπείθειαν τοῦ Ζαχαρίου, μέση χωρεῖ διὰ τὴν ἀσφάλειαν· καὶ διαταράττεται μὲν ὡς εἰκός· οὐ διὰ τὰ ὁρώμενα μᾶλλον· τοσοῦτον αὐτῇ τὸ παράστημα· ἄλλως τε καὶ τούτων οὖσα τῶν θεαμάτων ἤδη συνήθης, ἀλλὰ διὰ τὰ λεγόμενα. Ταῦτά τοι καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς οὐ τῇ θεωρίᾳ μᾶλλον, ἀλλὰ τῇ ἐπαγγελίᾳ τὸν τάραχον ἀποδίδωσι. *Διεταράχθη γάρ, φησί, διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ.*]...[Οὐχ ὁ τοκετός· ἔτι γὰρ ἠγνόει τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος. Ἀλλ᾽ ὅμως ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμε τὴν θείαν ὁμιλίαν καὶ κοινωνίαν, καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν ἠπόρει, ποταπή τις αὕτη καὶ ὅπως· ἆρα πορνική τις καὶ ἄτοπος, ὡς ἐξ ἀνδρὸς πρὸς κόρην· ἡ θεία, ἐπειδὴ καὶ Θεοῦ μνήμη αὐτῇ σύνεστι, τό, *Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ]*	**32,3-17** «Ὅρα μοι καὶ τῆς παρθένου τὴν καθαρὰν καὶ σοφὴν καὶ ψυχὴν ὁμοῦ καὶ φωνήν. οὔτε φανερῶς ἀντιπίπτει διὰ τὴν ἀπιστίαν, οὔτε μὴν παντελῶς εὐθὺς ὑποπίπτει διὰ τὴν εὐκολίαν, ἀλλ᾽ ἐπίσης ἐκφεύγουσα καὶ τὴν εὐπείθειαν τῆς Εὔας ἢ καὶ εὐπάθειαν καὶ τοῦ Ζαχαρίου δὲ τὴν ἀπείθειαν μέση χωρεῖ διὰ τὴν ἀσφάλειαν. Καὶ διαταράττεται μὲν ὡς εἰκὸς οὐ διὰ τὰ ὁρώμενα μᾶλλον τοσοῦτον αὐτῇ τὸ παράστημα, ἄλλως τε καὶ τούτων οὖσα τῶν θεαμάτων ἤδη συνήθης, ἀλλὰ διὰ τὰ λεγόμενα. Ταῦτά τοι καὶ οὐ τῇ θεωρίᾳ μᾶλλον ὁ εὐαγγελιστής, ἀλλὰ τῇ ἐπαγγελίᾳ τὸν τάραχον ἀποδίδωσιν. » *«Ἡ δὲ ἰδοῦσα διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος,* οὐχ᾽ ὁ τοκετός· ἔτι γὰρ ἠγνόει τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος, ἀλλ᾽ ὅμως ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμε τὴν θείαν ὁμιλίαν καὶ κοινωνίαν. Καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν ἠπόρει τὸ ποταπή τις αὕτη... ἀλλὰ καὶ ὅπως ὁ χαροποιὸς νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος ἀρχάγγελος καὶ ταύτης μηδὲν εἰρηκυίας.» .
821BC / p.631 [Καίτοι τῆς κόρης μηδὲν εἰπούσης, ἀλλ᾽ ἐν ἑαυτῇ περὶ τοῦ ἀσπασμοῦ διαλογιζομένης, ὁ χαροποιὸς καὶ νυμφοστόλος, οἷα νοῦς τὸν νοῦν αὐτῆς ὁρῶν,	**32,15-18** «ἀλλὰ καὶ ὅπως ὁ χαροποιὸς νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος ἀρχάγγελος καὶ ταύτης μηδὲν εἰρηκυίας, οἷα ὁ νοῦς τῆς παρθένου τὸν νοῦν ὁρῶν οὐκ ἐκβάλλει μόνον

οὐκ ἐκβάλλει μόνον τὸν φόβον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀντεισάγει χαράν, καὶ μηνύει τὸν ἄφραστον τόκον· Μὴ φοβοῦ φησί.]	τὸν φόβον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀντεισάγει χαράν τε καὶ ἀγαλλίασιν. Καὶ διερμηνεύει τὸν ἄφραστον τόκον *μὴ φοβοῦ* φησὶ »[…]
821C / p.632 [Τὸ μέντοι, Ἰδοὺ τὸ τάχος καὶ τὸ νῦν δηλοῖ· ἵνα καὶ διὰ τούτου τὴν διὰ λόγου καὶ σὺν λόγῳ ἐμφήνῃ σύλληψιν.]	**33,9** «Καὶ ἰδού, τὸ τάχος καὶ τὸ νῦν δηλῶν, ἵνα καὶ διὰ τούτου τὴν διὰ λόγου καὶ σὺν τῷ λόγῳ δηλώσῃ σύλληψιν»[…]
821C / 163/p.632 [Ἐπειδὴ δὲ ἔστι καὶ ἐν γαστρὶ κατὰ τὸν προφήτην τῇ γε πνευματικῶς νοουμένῃ Πνεῦμα συλλαβέσθαι Θεοῦ, καὶ Πνεῦμα σωτηρίας ἀποτεκεῖν, ἀλλὰ σύ, φησί, καὶ *τέξεις υἱόν*.]	**33,9-12 […]** «ἔστι γὰρ καὶ ἐν γαστρὶ κατὰ τὸν προφήτην τῇγε πνευματικῶς νοουμένῃ πνεῦμα συλλαβέσθαι Θεοῦ καὶ φόβον καὶ πνεῦμα σωτηρίας ἀποτεκεῖν· *ἀλλὰ σὺ καὶ τέξεις υἱὸν*»[…]
821CD / p.638 [Σὺ οὖν, φησὶ, *καλέσεις* (οὐχ ὁ πατήρ· ἀπάτωρ γὰρ τόγε κατὰ τὴν κάτω γέννησιν, ὥσπερ ἀμήτωρ κατὰ τὴν ἄνω), σὺ *καλέσεις* Ἰησοῦν. Ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας ἡ ὀνομασία, ἀπὸ τῆς χρήσεως ἡ κλῆσις, ἀπὸ τῶν ἔργων ἡ εὐφημία· δι᾽ αὐτοῦ γὰρ ἀνθρώποις ὁ τῆς σωτηρίας ἀνεξάντλητος ἐπιῤῥεύσει πλοῦτος.]	**33,14** […]«*καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν*· οὗ γὰρ ὁ πατήρ· ἀπάτωρ γὰρ τόγε κατὰ τὴν κάτω γέννησιν, ὥσπερ καὶ ἀμήτωρ κατὰ τὴν ἄνω»[…]
821D / p.638 [Ἐπεὶ δὲ κοινὸν αὐτῷ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ τύπον, τὸν στρατηγὸν καὶ δημαγωγὸν καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν ὁδηγόν, διὰ τοῦτο δεικνὺς ὁ ἄγγελος, ὡς κατ᾽ ἐκεῖνον ἔσται, ἐπάγει· Οὗτος ἔσται μέγας.]	**33,19-34,1 […]«ἐπεὶ** δὲ κοινὸν αὐτῷ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ τύπον τὸν στρατηγὸν καὶ δημαγωγὸν καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν ὁδηγόν, οὐ κατ᾽ ἐκεῖνον φησὶν οὗτος, *ἀλλ᾽ οὗτος ἔσται μέγας*» [...]
821D-823A / p.638 [*Δώσει τοίνυν αὐτῷ Κύριος τὸν θρόνον Δαυῒδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ*, ὡς ἀνθρώπῳ, καὶ ὡς ἐντεῦθεν ἀρχομένῳ τῆς βασιλείας, διὰ τῶν πιστευόντων, οὓς καὶ οἶκον καὶ θρόνον ὀνομάζει Δαυῒδ τε καὶ Ἰακώβ. Οὐδενὸς δέ ἐστι τὸ βασιλεύειν εἰς τὸν αἰῶνα, εἰ μή Θεοῦ· ὥστε εἰ καὶ λαμβάνειν διὰ τὴν οἰκονομίαν ἀνθρωπίνως λέγεται τὸν θρόνον Δαβίδ, ἀλλ᾽ ἔστιν ὁ αὐτὸς καὶ θεϊκῶς βασιλεὺς ἀτελεύτητος, *καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται*	**34,7-13** […]«διὸ καὶ *δώσει κύριος αὐτῷ τὸν θρόνον Δαυῒδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ*, καθὰ καὶ ἀνθρώπῳ. Καὶ ὡς ἐντεῦθεν ἀρχομένῳ τῆς βασιλείας διὰ τῶν πιστευόντων οὓς καὶ οἶκον καὶ θρόνον ὀνομάζει Δαυῒδ τε καὶ Ἰακώβ, *καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος*, οὐ καθὸ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καθὸ καὶ ἄνθρωπος. Καὶ ὡς οὐ κατὰ φύσιν μόνον ἀλλὰ βασιλεύσων καὶ κατὰ γνώμην καὶ νῦν μὲν πολλῶν ἐπ᾽

τέλος, οὐ καθὸ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καθὸ καὶ ἄνθρωπος, καὶ ὡς οὐ κατὰ φύσιν μόνον βασιλεύς, ἀλλὰ βασιλεύσων καὶ κατὰ γνώμην, καὶ νῦν μὲν πολλῶν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ πάντων, ἡνίκα καὶ ὑποταγήσεται αὐτῷ τὰ πάντα.]	ἐσχάτων δὲ καὶ πάντων ἡνίκα καὶ ὑποταγήσεται αὐτῷ τὰ πάντα»[...]
824BC / p.638 [*Πῶς τοίνυν ἔσται μοι τοῦτο*, τὸ θεῖον οὕτω καὶ θαυμαστὸν καὶ ἀπερινόητον, καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνακόλουθον; Τό τε γὰρ ἄνδρα με γνῶναι, καθάπερ Θεῷ καθιερωθεῖσαν, τῶν ἀμηχάνων· καὶ τό, χωρὶς ἀνδρὸς καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν, τῶν ἀδυνάτων. Τὸ δέ, *ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω*, εἶπε πάντως μὲν καὶ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ ἀναφέρουσα, ὡς μέχρι μνηστείας μόνον εἰδυῖα τὸν αὐτοῦ γάμον, καὶ ὡς οὐ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τέλους ἄχραντος ἐγνωκυῖα μένειν ἀνδρός, οἷα καὶ θεῖον καὶ ἄψαυστον ἀφιέρωμα. Πάντως δέ κἀκεῖνον βεβαιοῦσα τὸν λόγον, ὃς ἐκ πατέρων ἥκει, ὅτι μὴ τὴν πεῖραν τοῦ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔφεσιν ἡ παρθένος ἠγνόησεν. Οὐκ ἔγνωκα, φησίν, ἐπιθυμίαν ἀνδρός, οὐκ ἔχω θέλημα τῆς σαρκός. Ὃ δὴ καὶ κατὰ πάσης αὐτῇ τῆς γυναικείας ἐξαίρετον φύσεως, ὅτι καὶ ὑπὲρ πάσας αὐτῇ καὶ ἐκ γνώμης ὅλως ἀνεπιδέκτου τῆς τοιαύτης κακίας ἡ σωφροσύνη˙]	**34,19-35,14** [...]«*πῶς ἔσται μοι τοῦτο*, τὸ θεῖον οὕτω καὶ θαυμαστόν τε καὶ ἀπερινόητον καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνακόλουθον· *τό τε γὰρ ἄνδρα με γνῶναι καθ' ἅπαξ Θεῷ καθιερωθεῖσαν τῶν ἀμηχάνων καὶ τὸ χωρὶς ἀνδρὸς καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν τῶν ἀδυνάτων. Ὃ δὴ καὶ ἐδεδοίκει μᾶλλον, τὸν γάμον, τῇ παρθενίᾳ μᾶλλον ἢ τῇ ἐπαγγελίᾳ καὶ τῇ ἀξιοπιστίᾳ τοῦ ἀρχαγγέλου προσφυομένη ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω.*

Πάντως μὲν καὶ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ ἀναφέρουσα ὡς μέχρι μνηστείας μόνον εἰδυῖα τὸν αὐτοῦ γάμον καὶ ὡς οὐ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τέλους, ἄχραντος ἐγνωκυῖα μένειν ἀνδρός, οἷα καὶ θεῖον καὶ ἄψαυστον ἀφιέρωμα. Πάντως δέ κἀκεῖνον βεβαιοῦσα τὸν λόγον, ὃς ἐκ πατέρων ἥκει πολλῶν καὶ σοφῶν, ὅτι μὴ τὴν πεῖραν τοῦ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔφεσιν ἡ παρθένος ἠγνόησεν, οἷα καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐξ ἁγνοῦ τε καὶ ἱεροῦ συμπαγεῖσα καὶ τραφεῖσα πνεύματός τε καὶ σώματος *ἄνδρα οὐ γινώσκω. Οὐκ ἔγνωκα, φησίν, ἐπιθυμίαν ἀνδρός*, οὐκ ἔχω θέλημα τῆς σαρκός, ὃ δὴ πάλιν καὶ κατὰ πάσης αὐτῇ τῆς γυναικείας καὶ ἀνθρωπείας ἐξαίρετον φύσεως, ὅτι καὶ ὑπὲρ πάσας καὶ πάντας αὐτῇ καὶ ἐκ γνώμης ὅλως ἀνεπιδέκτου τῆς τοιαύτης κακίας ἡ σωφροσύνη.» |
| **825AB / 639** [Ὅρα πῶς τῇ παρθένῳ λύει τὴν ἀπορίαν ὁ ἄγγελος, καὶ] [καὶ τὸν ἀκατάληπτον τρόπον] [Οὐ *χρεία*, φησίν, *ἀνδρός*˙ οὐ γὰρ ὁμοίως ταῖς ἄλλαις τὰ σά, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τοῦ | **35,17-36,2** «Ὅρα δὲ ὅπως αὐτῇ λύει τὴν ἀπορίαν καὶ διερμηνεύει τὸν ἄφραστον τόκον καὶ ἀκατάληπτον τρόπον ὁ εὐαγγελιστὴς ὁμοῦ καὶ ἐξηγητής· *οὐ χρεία* φησὶν *ἀνδρός*, οὐ |

Υἱοῦ τοῖς υἱοῖς. Οὐ γὰρ ἡ σὴ σύλληψις τῆς παρθενίας ἀφαίρεσις, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον σφραγὶς καὶ συντήρησις. Δέχου οὖν ὦ Παρθένε, τὸ λεχθέν· μὴ ζητεῖ τὸ σιγηθέν. Τῷ τόκῳ μαρτυρῶ· τῷ τρόπῳ παραχωρῶ. Ἄγγελος γάρ, οὐ διδάσκαλός σοι τῆς οἰκονομίας ἐλήλυθα· διάκονος καὶ κήρυξ τῆς Δεσποτικῆς ἀπεστάλην ἐπιδημίας, οὐκ ἑρμηνεύς, οὐδ᾽ ἐξηγητὴς τοῦ προστάγματος. Πῶς ἔσται τοῦτο, οἶδεν αὐτὸς ὁ παρών· ὅτι πάρεστιν, ἐπίσταμαι· τὸν δὲ τρόπον λέγειν, οὐ δύναμαι.]	γὰρ ὁμοίως ταῖς ἄλλαις τὰ σά, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τοῦ υἱοῦ τοῖς υἱοῖς, οὐ γὰρ ἡ σύλληψις τῆς παρθενίας ἀφαίρεσις, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον σφραγὶς καὶ συντήρησις, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιπλέον κάθαρσίς τε καὶ θέωσις.»
825B / 639 [Οὐ γὰρ ἀνδρός, ἀλλ᾽ ἁγίου πνεύματος ἡ ἐπέλευσις· καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ ὑψίστου δυνάμεως ἡ ἐπισκίασις. Τὸ μὲν οὖν Πνεῦμα, φησίν, ἐπελεύσεται] [καὶ σὸς υἱὸς ὁ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς υἱὸς γινόμενος καὶ καλούμενος]	**36,3-4** «*Οὐ γὰρ ἀνδρὸς, ἀλλ᾽ ἁγίου πνεύματος ἡ ἐπέλευσις καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ ὑψίστου δυνάμεως ἡ ἐπισκίασις*. Τὸ μὲν γὰρ οἷα νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος προεπελεύσεται καὶ σὸς υἱὸς ὁ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς υἱὸς γινόμενος καὶ καλούμενος»[...]
828AB / 641 [Διατὶ δὲ οὐκ εἶπε, *τὸ γεννώμενον ὑπὸ σοῦ, ἀλλ᾽ ἁπλῶς, τὸ γεννώμενον*; Ὅτι οἶδεν, οὐκ ἀπὸ γυναικός, ἀλλ᾽ ἀπὸ ἀνδρὸς κυρίως καὶ πρῶτος τὴν γέννησιν. Καὶ γεννᾶ μὲν ὁ πατήρ, ἡ δὲ μήτηρ διαδεχομένη, τελεσφορεῖ καὶ προάγει τὴν γέννησιν. Ἵν᾽ οὖν μήτε ἀπὸ ταύτης ὅλον, μήτε δὲ καὶ ἀπὸ πατρός, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ δείξῃ τὸ γέννημα, καὶ γεννῶν ὁμοῦ καὶ γεννώμενον, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν.] [Πίστις, φησί, τῶνδε τῶν εὐαγγελίων, ἕτερα εὐαγγέλια προσεμφερῆ καὶ ὑπερφυῆ, δι᾽ ἐμοῦ γινωσκόμενα καὶ γινόμενα. Τούτων δὲ σοι παρὰ πολλῶν ἡ ἀπόδειξις ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, ἀπὸ τῆς συγγενείας, ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἀπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ θαύματος.*᾽Ιδοὺ γὰρ Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς, καὶ οὗτος μὴν ἕκτος αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ·* τοσοῦτον εἰς ἔξιν ἦκε τῆς ἀπαιδίας, ὥστε καὶ εἰς κλῆσιν αὐτῇ	**36,18-37,11** [...]«διατὶ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ᾽ ἁπλῶς τὸ γεννώμενον. Οἶδε γὰρ οὐκ ἀπὸ γυναικός, ἀλλ᾽ ἀπὸ ἀνδρὸς κυρίως καὶ πρῶτος τὴν γέννησιν· καὶ γεννᾶ μὲν ὁ πατήρ, ἡ δὲ μήτηρ διαδεχομένη τελεσφορεῖ καὶ προάγει τὴν γέννησιν, ἵν᾽ οὖν μήτε ἀπὸ ταύτης ὅλον μήτε δὲ καὶ ἀπὸ πατρός, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ δείξῃ τὸ γέννημα, καὶ γεννῶν ὁμοῦ καὶ γεννώμενον, πίστις τῶνδε τῶν εὐαγγελίων καὶ ἕτερα εὐαγγέλια προσεμφερῆ καὶ ὑπερφυῆ καὶ δι᾽ ἐμοῦ ταῦτα καὶ γινωσκόμενα καὶ γενόμενα. Τούτων δὲ σοι καὶ ἀμφοῖν παρὰ πολλῶν ἡ ἀπόδειξις ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, ἀπὸ τῆς συγγενείας, ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἀπὸ τοῦ χρόνου καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ θαύματος.*᾽Ιδοὺ γὰρ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σου καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς, καὶ οὗτος μὴν ἕκτος αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ·* τοσοῦτον εἰς ἔξιν ἦκε τῆς ἀπαιδίας, ὥστε καὶ

καὶ γνώρισμα τὸ ἀτύχημα· καὶ τὸ δὴ πλέον, *ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ.]*	εἰς κλῆσιν αὐτῇ καὶ γνώρισμα τὸ ἀτύχημα καὶ τὸ δὴ πλέον, ὅτι οὐκ *ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα.»*
828BC / 642 [Ὅρα μοι κὰν ταῦτα τῆς παρθένου τὸ ἦθος, καὶ ὅσην εἶχεν ἐν νεαρῷ κομιδῇ τῷ σώματι καὶ φρονήματος ὁμοῦ καὶ πνεύματος τελειότητα. Ἕως μὲν γὰρ ἀνδρὸς ὑπόληψις ἦν, τὴν σύλληψιν οὐκ ἐδέχετο. Ἀλλὰ κἂν ἀρχάγγελος ᾖς, φησὶ, κἂν ὑπερφυῆ μοι τινὰ καὶ οὐράνια κομίζῃς τὰ εὐαγγέλια, ἀλλ' ἐμὲ καὶ ἀνδρὶ συνελθεῖν καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν, ἀμήχανον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν παρουσίαν, καὶ τὴν ἐνοίκησιν, τὴν μὲν τοῦ Πνεύματος, τὴν δὲ τοῦ Υἱοῦ προσευηγγελίσθη, πείθεται μὲν καὶ πιστεύει μηδὲν γὰρ ἀδύνατον εἶναι Θεῷ· φυσᾶται δὲ καὶ ἐπαίρεται οὐδὲ οὕτως, ἀλλὰ καταπίπτει μᾶλλον καὶ ὑποστέλλεται· καὶ δούλην μὲν ἑαυτὴν οὐκ ὀνομάζει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς εἰκὸς ἑτοίμην εἶναι λέγει πρὸς τὸ ὑπούργημα· ὡς δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ὂν οὐ δέχεται μᾶλλον ἢ ἐπεύχεται τὸ ἐπάγγελμα.]	**37,15-38,5** «Ἀλλ' ὅρα μοι κὰν ταῦτα τῆς παρθένου τὸ ἦθος καὶ ὅσην εἶχεν ἐν νεαρῷ κομιδῇ τῷ σώματι, καὶ φρονήματος ὁμοῦ καὶ πνεύματος τελειότητα· ἕως μὲν γὰρ ἀνδρὸς ὑπόληψις ἦν, τὴν σύλληψιν οὐκ ἐδέχετο, *ἀλλὰ* κἂν ἀρχάγγελος ᾖς, φησι, κἄν ὑπερφυῆ μοι τινὰ καὶ οὐράνια κομίζῃς τὰ εὐαγγέλια, ἀλλ' ἐμὲ καὶ ἀνδρὶ συνελθεῖν καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν ἀμήχανον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἐνοίκησιν τὴν μὲν τοῦ πνεύματος τὴν δὲ τοῦ υἱοῦ προσευηγγελίσθη, πείθεται μὲν καὶ πιστεύει μηδὲν γὰρ ἀδύνατον εἶναι Θεῷ· φυσᾶται δὲ καὶ ἐπαίρεται οὐδὲ οὕτως· ἀλλὰ καταπίπτει μᾶλλον καὶ ὑποστέλλεται καὶ δούλην μὲν ἑαυτὴν οὐκ ὀνομάζει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς εἰκὸς ἑτοίμην εἶναι λέγει πρὸς τὸ ὑπούργημα, ὡς δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ὂν οὐ δέχεται μᾶλλον ἢ ἐπεύχεται τὸ ἐπάγγελμα.»

Πίνακας ΙΙ

Γεωμέτρης, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν*[62]/ Νικήτας Ἡρακλείας, *Συναγωγὴ ἐξηγήσεων*[63]	***Βίος της Θεοτόκου***
813D [...]«ἀλλὰ καὶ τῆς φύσεως ἑορτάζω τὰ νικητήρια»[...]	**4,14** […]«καὶ κατ΄ αὐτῆς τῆς φύσεως ἔχει τὰ νικητήρια»[...]
817C [...]«ἐπεθύμει δὲ καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ κάλλους ὁ βασιλεὺς»[...]	**14,5** [...]«Καὶ ἐπιθυμήσει τοῦ κάλλους σου»[...]
817C/630 [...]«ἐφίσταται δὲ ὁ νυμφαγωγὸς»[...]	**36,4-5** [...]«νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος προεπελεύσεται»[...]
817D «Ἀλλὰ μικρόν τι τοῖς εὐαγγελίοις τούτοις προσκαρτερήσωμεν, καὶ περιστησώμεθα τοὺς θαλάμους, καὶ περιβλεψώμεθα τὴν παστάδα, καὶ ἀναπτύξωμεν τοῦ νυμφίου τὸν πλοῦτον ἢ καὶ τῆς νύμφης τὸ κάλλος, καὶ ἀκούσωμεν τῆς μυσταγωγίας. Τάχα τι μέγα καὶ αὐτοὶ τῆς ὁμιλίας ταύτης καὶ τῶν ὑμεναίων παρακερδήσωμεν.»	**33,3-7** [...]«Ἀλλὰ περιστησώμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν παστάδα καὶ περιαθροίσωμεν τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης τὸ κάλλος καὶ τῶν ὑμεναίων ἢ καὶ γαμικῶν συμφώνων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν υἱκῶν ἐπαγγελιῶν ἀκούσωμεν καὶ ὅπως αὐτὰ καὶ συντομώτατα καὶ σαφέστατα καὶ ἀκριβέστατα παρατίθησι καὶ διέξεισιν ὁ ἀρχάγγελος.»
817 D/155«Τὰ μὲν γὰρ αὐτῇ μαρτυρεῖ, τὰ δὲ ὑπισχνεῖται.» **Νικήτας p.630** [...]«τὰ μὲν ἐπαγγέλλεται, τὰ δὲ μαρτυρεῖ.»	**31,2** [...]«τὰ μὲν ἐπαγγέλλεται, τὰ δὲ μαρτυρεῖ.»
820C «Τοῦτο δὴ τοῦ νυμφίου τὸ μνῆστρον, τοῦτο ὁ ἀρραβών, τὸ δὲ καὶ μετ᾽ αὐτῆς αὐτὸν γενέσθαι. Τοῦτο τὸ δῶρον πᾶν, τοῦτο πᾶς ὁ τοῦ νυμφίου πλοῦτος τῇ νύμφῃ αὐτὸς ὁ νυμφίος.·»	**30,23-31,3** «Καὶ τὸ μὲν οἱονεὶ μνῆστρον τοῦ νυμφίου καὶ ἀρραβών, τὸ δὲ τῆς νύμφης ὁ πλοῦτος· ἀμφότερα γὰρ ὁ ἄγγελος τὰ μὲν ἐπαγγέλλεται, τὰ δὲ μαρτυρεῖ. Τὸ δὲ καὶ *ὁ κύριος μετὰ σοῦ*, πᾶς ὁ τοῦ νυμφίου πλοῦτος»[...]
820C [...]«ἐκεῖ, λύπαι μὲν προηγούμεναι τῶν ὠδίνων, ὠδῖνες δὲ τὰς λύπας διαδεχόμεναι· καὶ πάλιν τὰς ὠδίνας λύπαι, καὶ τὰς λύπας ὠδῖνες»	**31,14-15** [...]«τοῖς μὲν τοκετοῖς τῶν ὠδίνων, τῷ δὲ γάμῳ τῶν τοκετῶν.»
820CD/630 [...]«ἀεὶ γὰρ *ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τὸν ἄνδρα*»[...]	**31,11** [...]«καὶ τῆς γυναικὸς ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τὸν ἄνδρα»[...]

[62] *PG* 106, 806-848.
[63] Νικήτας Ἡρακλείας, *Συναγωγὴ ἐξηγήσεων*, 626-722.

821C «*Τέξεις γὰρ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν*.... **821C/632** «Οὐχ ὅσον οὐδὲν αὐτή, φησίν, ἐξ ἀνδρὸς ἢ τοῦ τόκου πείσῃ δεινὸν ἢ πικρόν, ἀλλὰ καὶ ὁ τόκος ἔσται τῷ κόσμῳ παντὶ σωτήριος. Καὶ τὸ ἔργον δῆλον ἐκ τοῦ ὀνόματος»[...]	**33,12** [...]«*τέξεις υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν*»[...] **33,17-19** [...]«οὐ γὰρ ὅσον οὐδὲν αὐτή, φησίν, ἐξ ἀνδρὸς ἢ τοῦ τόκου πείσῃ δεινὸν ἢ πικρόν, ἀλλὰ καὶ ὁ τόκος ἔσται τῷ κόσμῳ παντὶ σωτήριος. Καὶ τὸ ἔργον δῆλον ἐκ τοῦ ὀνόματος»[...]
824B «Ἀλλ᾽ ἴδωμεν λοιπὸν καὶ τῆς νύμφης αὐτῆς καὶ τὴν γλῶτταν ἅμα καὶ τὴν ψυχήν, καὶ ὅσον αὕτη σοφή τε καὶ φιλοπάρθενος. **824B/638** Οὔτε τῷ ἀγγέλῳ διαπιστεῖν ἔχει διὰ τὸ ἀξιόπιστον, οὔτε πάλιν τὴν παρθενίαν ἀρκεῖσθαι διὰ τὴν καθαρότητα· ἀλλὰ μέση χωρεῖ τῆς ἀπιστίας τε καὶ τῆς εὐκολίας, καὶ ζητεῖ τὸν τρόπον τῆς παραδόξου ταύτης νυμφεύσεως ἢ κυήσεως.»	**32,3-5** Ἀλλ’ ὅρα μοι καὶ τῆς παρθένου τὴν καθαρὰν καὶ σοφὴν καὶ ψυχὴν ὁμοῦ καὶ φωνήν· οὔτε φανερῶς ἀντιπίπτει διὰ τὴν ἀπιστίαν, οὔτε μὴν παντελῶς εὐθὺς ὑποπίπτει διὰ τὴν εὐκολίαν»[...] **32,7** [...]«μέση χωρεῖ διὰ τὴν ἀσφάλειαν»[...]
824B *Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;*»	**34,19 και 35,3** [...]«*πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω.*»
824CD/639 [...]«ἢ γὰρ ὅλως διαπορεῖται περὶ τὴν σύλληψιν, ὡς οὐ δυνατὴ ἄνευ ἀνδρός, εἴτε καὶ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐπιζητεῖ τῆς συλλήψεως, ἐξ οὕτινος ἂν καὶ γένοιτο. Τὸν γὰρ Ἰωσὴφ μνηστῆρα μὲν οἶδα, φησίν, ἄνδρα δὲ οὐδαμῶς, οὔτ᾽ ἔχουσα τάχα δὲ οὔθ᾽ ἕξουσα.»	**34,18-35,1** [...]«ἀπορεῖ δὲ καὶ διερωτᾶ τὸν τῆς συλλήψεως τρόπον, *πῶς ἔσται μοι τοῦτο*, τὸ θεῖον οὕτω καὶ θαυμαστόν τε καὶ ἀπερινόητον, καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνακόλουθον; Τό τε γὰρ ἄνδρα με γνῶναι καθάπερ Θεῷ καθιερωθεῖσαν τῶν ἀμηχάνων, καὶ τὸ χωρὶς ἀνδρὸς καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν τῶν ἀδυνάτων.» **35,8-12** [...]«μὴ τὴν πεῖραν τοῦ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔφεσιν ἡ παρθένος ἠγνόησεν, οἷα καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐξ ἁγνοῦ τε καὶ ἱεροῦ συμπαγεῖσα καὶ τραφεῖσα πνεύματός τε καὶ σώματος *ἄνδρα οὐ γινώσκω. Οὐκ ἔγνωκα*, φησὶν, *ἐπιθυμίαν ἀνδρός*, οὐκ ἔχω θέλημα τῆς σαρκός»[...] **35,4-7** [...]«Πάντως μὲν καὶ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ ἀναφέρουσα ὡς μέχρι μνηστείας μόνον εἰδυῖα τὸν αὐτοῦ γάμον καὶ ὡς οὐ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τέλους, ἄχραντος ἐγνωκυῖα

	μένειν ἀνδρός, οἷα καὶ θεῖον καὶ ἄψαυστον ἀφιέρωμα.»
824D/639 [...]«ἐσφραγισμένον βιβλίον»[...]	**23,5-6** [...]«ἐσφραγισμένον βιβλίον»[...]
824D/639 [...]«μὴ καὶ ἱεροσυλίαν κατακριθῶσιν ἄντικρυς, ἀποσυλῶντες τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνάθημα»[...]	**25,9-10** [...]«οὔτε γὰρ ἀφαιρεῖν εἶχον ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνάθημα, μᾶλλον δὲ καὶ ἀποσυλᾶν τῶν ἀναθημάτων τὸ κάλλιστον»[...]
825A «Τί οὖν ὁ νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος;»	**32,15** [...]«ὁ χαροποιὸς νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος ἀρχάγγελος»[...]
825A [...]«πῶς αὐτὴ διερμηνεύει τὸν ἄφθαρτον γάμον, καὶ τὸν ἄφραστον τόκον»[...] **639** πῶς τῇ Παρθένῳ λύει τὴν ἀπορίαν ὁ ἄγγελος καὶ διερμηνεύει τὸν ἄφθαρτον γάμον, καὶ τὸν ἄφραστον τόκον»[...]	**35,17-19 «**Ὅρα δὲ ὅπως αὐτῇ λύει τὴν ἀπορίαν καὶ διερμηνεύει τὸν ἄφραστον τόκον καὶ ἀκατάληπτον τρόπον ὁ εὐαγγελιστὴς ὁμοῦ καὶ ἐξηγητής»[...]
825BC/640 «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι προοδοποιοῦν τῷ Υἱῷ τὴν εἴσοδον καὶ προενοικοῦν καὶ προκαθαῖρον αὐτῷ τὸν θάλαμον, μᾶλλον δὲ καὶ προσκαλλωπίζον, εἰ καὶ προκεκάθαρται καὶ προκεκαλλώπισται. Καὶ δύναμις τοῦ Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· τοῦτο καὶ ὁ Υἱὸς ἅμα καὶ ὁ Πατήρ· ὁ μέν, ἡ δύναμις, ὁ Υἱός· ὁ δὲ οὗπερ ἡ δύναμις, ὁ Πατήρ. *Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία.* Καὶ *ἐπισκιάσει σοι* καθάπερ σκιάσει μὲν τὸ Πνεῦμα, ἐπισκιάσει δὲ ὁ Υἱός, καθάπερ ἐσκιαγραφημένοις τισὶν ἤδη παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῖς χαρίσμασιν ἐπιβάλλων καὶ αὐτὰ τὰ χρώματα αὐτὰ δὲ ἑαυτοῦ πάντα τὰ πατρικὰ γνωρίσματα· ἢ καὶ τὴν ἀθέατον αὐτοῦ, φησί, μορφὴν ἐν σοὶ καὶ σκιωδῶς περιγράψει καὶ τὸ καθ᾽ ἡμᾶς ἐν σοὶ μορφωθήσεται· ἢ καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς αὐτὴ σφραγίς, τὸ ἀπαύγασμα, τὸ ἀποσκίασμα, κἂν σοὶ διασημανθήσεται, πάσας ὁμοῦ τὰς πατρικὰς	**36,3-16** *«Οὐ γὰρ ἀνδρὸς, ἀλλ᾽ ἁγίου πνεύματος ἡ ἐπέλευσις καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ ὑψίστου δυνάμεως ἡ ἐπισκίασις.* Τὸ μὲν γὰρ οἷα νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος προεπελεύσεται προσκαθαῖρον καὶ προσκαλλωπίζον τὴν ἤδη προκεκαθαρμένην καὶ προκεκαλλωπισμένην καὶ ἁγιάζον τὴν σὴν μήτραν ἢ προσκιάζον τοὺς ἐμφερεῖς τῷ σῷ παιδὶ καὶ νυμφίῳ τύπους, αὐτὸς δὲ ὁ σὸς νυμφίος εἴτε καὶ παῖς, ἡ τοῦ ὑψίστου δύναμις. *Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία*. Καὶ *ἐπισκιάσει σοι,* καθάπερ ἐσκιαγραφημένοις ἐπιβαλὼν χρώματα καὶ ὅλον ἑαυτὸν ὁλικῶς διαγράψας ἢ καὶ σκιοειδῶς μᾶλλον περιγραφήσεται καὶ τὴν παχύτητα τοῦ σώματος διαμορφωθήσεται καθάπερ χρώματος. Ἢ τρίτον καὶ αὐτὸ τὸ ἀποσκίασμα τοῦ πατρός, καθάπερ σώματος τὸ ἐκσφράγισμα, τὸ ἀπαύγασμα σὺν πάσαις

ἐνεργείας εἴτουν σκιὰς καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἐν ἑαυτῷ περιφέρων.»	αὐτοῦ ταῖς πατρικαῖς ἐμφερείαις καὶ ἐνεργείαις οὐσιωδῶς ἐπισκιάσει σοι λόγος ἁπτὸς καὶ Θεὸς ὁρατὸς.»
825D-828A «*Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ.*» **825D-828A/640** «Οὐ διὰ τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν μόνον ἕνωσιν, καὶ διὰ τὴν κατὰ χάριν θέωσιν ὁ αὐτὸς καὶ Υἱὸς Θεοῦ καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου καὶ ὢν καὶ καλούμενος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων ἀντίπτωσιν, ὡς τοῦ μὲν ἀνθρώπου πολλάκις τὸ τοῦ φύσει Θεοῦ, τοῦ δὲ Θεοῦ τὸ τοῦ φύσει καλουμένου πάλιν ἀνθρώπου διὰ τὴν ἄκραν ἕνωσίν τε καὶ περιχώρησιν.»	**36,17-18** [...]«τὸ γὰρ ὑπὸ σοῦ γεννώμενον, καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔσται τε καὶ κληθήσεται»[...] **34,1-4** [...]«ὡς γὰρ Θεός καὶ ὑπὲρ τὸ μέγαν καὶ οὕτω μέγας, ὥστε καὶ *υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται* οὐ διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν καὶ ἄκραν ἕνωσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀνομάτων τὴν ἀντιπεριχώρησιν.»
828D [...]«ἀλλ᾽ἐπίσης ἐξέφυγε καὶ τῆς προγονικῆς ἀπάτης τῆς Εὔας, φημί, τὴν εὐήθειαν, καὶ τῆς συγγενικῆς ἀπιστίας τοῦ Ζαχαρίου πρὸ μικροῦ τὴν ἀπείθειαν.»	**32,5-7** [...]«ἀλλ' ἐπίσης ἐκφεύγουσα καὶ τὴν εὐπείθειαν τῆς Εὔας ἢ καὶ εὐπάθειαν καὶ τοῦ Ζαχαρίου δὲ τὴν ἀπείθειαν»[...]
829A [...]«δούλην ἑαυτὴν ὅμως καλεῖ»[...]	**38,3** [...]«καὶ δούλην μὲν ἑαυτὴν οὐκ ὀνομάζει μόνον»[...]
829A «*Ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου*. Ταῦτά τοι καὶ ἄπεισιν εὐθὺς ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, (ἐκπλαγεὶς τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερβολὴν καὶ μηδὲν ἐπιπλέον βασανίσαι θελήσας τοῦ παρθενικοῦ κάλλους τὴν ὡραιότητα.»	**38,6-9** «*Ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου*. Ταῦτά τοι καὶ ἄπεισιν εὐθὺς ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, οὐ μόνον ἀπαρτίσας ὅπερ ἐβούλετο, ἀλλὰ καὶ ὑπερθαυμάσας τοῦ παρθενικοῦ κάλλους τὴν ὡραιότητα.»
829B «Εὔδρομά μοι τὰ μέχρι τούτων· τὰ δ᾽ ἐντεῦθεν εὔστομα κείσθω, ὡς οὐκ ἄῤῥητα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄληπτα, καὶ χρόνῳ μόνον, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ τρόπῳ τῆς ἄνω καὶ πρώτης γεννήσεως ἢ μόνης λειπόμενα.»	**45,11-12** «Εὔδρομος ἡμῖν καὶ σύντομος τὸ μέχρι τοῦδε παρὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν εὐαγγελίων ὁ λόγος.»
829CD/643 «Καὶ ὅτι ἑνοῦται μὲν τῇ σαρκὶ πᾶσα καὶ τελείως ἡ θεότης ἐν τῷ Πατρί, ὁλικῶς δὲ τῷ Υἱῷ, ὁλικῶς δὲ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· καὶ οὕτως ὅλη μὲν ἡ τῆς θεότητος φύσις ὅλῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ κραθεῖσα φύσει, τὸν θεάνθρωπον ἀπετέλεσεν.»	**15,18-21** «Ἐχρῆν γὰρ πάντως τὴν οὕτως οὐσιωδῶς οὐ μόνον χώρημα τῆς θείας ὅλης φύσεως χρηματίσουσαν, ἀλλὰ καὶ ἀνάκραμα δι' αὐτῆς ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὕτω καὶ αὐτὴν συμπαγῆναι τὴν ὅλην φύσιν διὰ τοιαύτης ἕξεως.»

832A/643 [...]«ἀλλ᾽ εὐδοκίᾳ μὲν τοῦ Πατρὸς, συνεργίᾳ δὲ τοῦ Πνεύματος τὴν πρόσληψιν ἀπεργάζεται, καὶ οὕτω μοι πάλιν ἡ Τριὰς ἑνουμένη γνωρίζεται, καὶ ὁ εἷς Θεὸς πρὶν διαιρεθῆναι συνάγεται.»	**6,13-15** [...]«καὶ αὐτὴ τῆς τριάδος οὐκ ἄνευ δὲ τῶν λοιπῶν. Ἀμέριστος γάρ, ἀλλ' εὐδοκίᾳ μὲν τοῦ πατρός, συνεργίᾳ δὲ καὶ τοῦ πνεύματος»[...] **9,6-7** «Καὶ οὕτως ἡ Τριὰς ἑνουμένη τε ἅμα καὶ διαιρουμένη γνωρίζεται»[...]
832B/644 «Περὶ γὰρ τὸ ἓν τὸ γινόμενον, κινεῖ μὲν γὰρ ὁ Λόγος τὴν φύσιν· κινεῖ δὲ δημιουργικῶς, ἀλλ᾽οὐ σπερμαντικῶς, ὥς τις ἔφη καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν»[...]	**31,4-9** [...]«αὐτὸς ὁ νυμφίος εὐλόγως ὡς λόγος διὰ λόγου καὶ σὺν τῷ λόγῳ καὶ ὑπὲρ λόγον τὴν ἕνωσιν ἐργαζόμενος καὶ νυμφίος ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ πατὴρ καὶ υἱὸς γινόμενος, ὡς αὐτὸς μὲν σπείρων, αὐτὸς δὲ σπειρόμενος, μᾶλλον δὲ καὶ δημιουργικῶς ἀλλ' οὐ σπερματικῶς ἢ ὥσπερ ὀπὸς γάλα τὴν ὅλην φύσιν κινῶν καὶ ἑαυτῷ περιπλάττων καὶ ὑφιστάμενος.»
832C/644 «Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἑτέρου λόγου τε καὶ καιροῦ, καὶ οὐ τῶν χαριστηρίων μᾶλλον, ἢ ἐναγωνίων. Νυνὶ δὲ βούλομαι μὲν ἅμα πολλὰ θαυμάζειν, καὶ χαίρειν, καὶ φρίττειν, ἤδη δὲ καὶ τοὺς χαριστηρίους προσάγειν.»	**160,11-12** «Ταῦτα μὲν οὕτως ἔχει τε καὶ ἐχέτω καὶ συγκεκλείσθω ταύτης τὰ ἐναγώνια. Τὰ δὲ νικητήρια καὶ δὴ λεγέσθω καὶ προπεμπτήρια»[...] **160,8-10** «Ἀνέτρεχε πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν καθ' ἡσυχίαν προσάγειν τὰ εὐχαριστήριά τε ἅμα καὶ ἱκετήρια, τοῦτο μὲν ὑπὲρ ἑαυτῆς, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός. »
832D [...]«ἢ ὅπως, ἵνα τὸ τελευταῖον εἴπω, παρθένος γεννᾷ, ἡ παρθένος τὴν σύλληψιν δέχεται, καὶ μετὰ τὴν σύλληψιν παρθένος διαφυλάττεται.»	**52,2-4** «Ὅτι μὴ μόνον αὐτὴ ταύτας λαθοῦσα καὶ μήτηρ φανεῖσα καὶ διαφυλαχθεῖσα παρθένος»[...]
836B« Οὕτω γὰρ ἔδοξε καὶ τοῖς πάλαι τοῦτο θαυμαστόν, ὡς ἄνωθεν ἀεὶ τοῦτο καὶ τοὺς προφήτας ἐκπλήττεσθαι, καὶ μὴ μόνον πανταχοῦ περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ὑπογράφειν συμβόλοις γέ τισι καὶ σκιαῖς εἴ πως, ὥσπερ ἐν ἀμαυροτέροις τισὶ χρώμασι, σκιαγραφήσουσι τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος.»	**36,9-12** «Καὶ *ἐπισκιάσει σοι* καθάπερ ἐσκιαγραφημένοις ἐπιβαλὼν χρώματα καὶ ὅλον ἑαυτὸν ὁλικῶς διαγράψας ἢ καὶ σκιοειδῶς μᾶλλον περιγραφήσεται καὶ τὴν παχύτητα τοῦ σώματος διαμορφωθήσεται καθάπερ χρώματος.»
836BC [...]«πύλην διαβαινομένην ἅμα καὶ κεκλεισμένην»[...]	**69,3** και **69.5** [...]«*πύλη ἡ κεκλεισμένη*»[...]

836C [...]«ὅρος ἄτομον ἀρεταῖς κατάκομον»[...]	**162,15-16** «Ἔμελλε γὰρ καὶ πάλιν ὁ Θεὸς καταβαίνειν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἐμφανὲς καὶ κατάσκιον, εἶτ' οὖν περίβλεπτον καὶ ἀρεταῖς κατάκομον»[...]
836C [...]«τράπεζαν, ἐφ᾽ ἧς ὁ δυνατὸς ἀνεπαύσατο»[...]	**200,7** [...]«τράπεζα καὶ οἶκε καὶ κιβωτὲ καὶ πηγὴ»[...]
836 D [...]«κλίμακα δι᾽ ἧς κατέρχεται μὲν Θεός, ἀνέρχεται δὲ ὁ θνητὸς»[...]	**15.4** [...]«ἡ ἐπουράνιος κλίμαξ»[...]
837D [...]«ἑτέρα διαλλακτὶς εὕρηται»[...]	**197,19-20** [...]«οὐ μητέρα μόνον ἀλλὰ καὶ μεσῖτιν ἑαυτοῦ καὶ διαλλακτὴν»[...] **202,3** [...]«κοινῇ πάντων πρὸς τὸν σὸν υἱὸν διαλλακτὴς καὶ μεσῖτις»[...]
841A [...]«ἢ τῇ δούλῃ τε καὶ νύμφῃ καὶ θυγατρὶ καὶ μητρὶ»[...]	**1,13** [...]«μόνῃ καὶ θυγατρὶ καὶ μητρὶ καὶ νύμφῃ τοῦ ὄντος»[...]
841C «Νῦν καὶ ὡρῶν κράσεις καὶ μίξεις στοιχείων εὔκρατοι»[...]	**192,7** [...]«νῦν καὶ κρᾶσις στοιχείων εὔκρατος»[...]
844B «Τί δὲ καὶ ἡ τῆς ἡδονῆς γνῶσις, ἣν ἡ παρθένος οὐκ ἔσχηκας, ἢ τάχα οὐχ ἡ πεῖρα μόνον, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἡ ἔφεσις[...]	**35,8-9** [...]«ὅτι μὴ τὴν πεῖραν τοῦ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔφεσιν ἡ παρθένος ἠγνόησεν»[...]
845A «Χαῖρε, μείζων καὶ τῶν ἀΰλων νόων καὶ λόγων ἔπαινος· θαῦμα οὐχ ὑμνητὸν ὅλον τοῖς Σεραφίμ, οὐδὲ θεατὸν ὅλον τοῖς Χερουβίμ, οὐδὲ καταληπτὸν ὅλον ταῖς ὅλαις ὑψηλοτέραις ἢ ταπεινοτέραις τάξεσι. Χαῖρε, χαρᾷ μὲν συλληφθεῖσα, χαρᾷ δὲ καὶ τεχθεῖσα· χαρᾷ δὲ αὖθις καὶ συλλαβοῦσα, καὶ κυήσασα, καὶ γεννήσασα χαρὰν τὴν πάντα λόγον καὶ νοῦν ὑπερέχουσαν, καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, χαρὰ τῶν ἐπιγείων ὅλων καὶ οὐρανίων ὅλων, τοῦ γένους καύχημα, τῶν οὐρανῶν καλλώπισμα, τῶν ἀμφοτέρων κόσμων κατόκοσμε.»	**1,11-16** [...]«Ἦν γὰρ ἀξία μέν, οὐδὲ οὕτω· πῶς γάρ τῇ γε ὡς ἀληθῶς ἀξίᾳ καὶ μόνῃ καὶ θυγατρὶ καὶ μητρὶ καὶ νύμφῃ τοῦ ὄντος καὶ δεσποίνῃ τῶν ὄντων καὶ μηδὲ τοῖς χερουβὶμ τρανῶς θεατῇ, μηδὲ τοῖς σεραφὶμ ἀρκετῶς ὑμνητῇ, μηδὲ καταληπτῇ ταῖς ἄλλαις ὅλαις ὑψηλοτέραις ἢ ταπεινοτέραις τάξεσιν, ἐγγυτέρας δ' ἂν ἴσως ἦν τῆς ἀξίας καὶ οὐ τοσούτῳ τῶν πραγμάτων ἀπελιμπάνετο.» **1,19-20** [...]«οὕτω δὴ καὶ ταύτῃ πᾶν γόνυ κάμψειν καὶ πᾶσαν γλῶσσαν καὶ ἐπιγείων καὶ οὐρανίων ἀνυμνῆσαι»[...]

2.4. Η ομιλία του Ιωάννη Γεωμέτρη με τίτλο *«Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου τοῦ Κυριώτου λόγος εἰς τὰ Ἅγια Πάθη ἀναγιγνωσκόμενος ἐν ταῖς ὥραις τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ ἕως τὴν Ἀνάστασιν»* (*BHG* 418z)[64] και η σχέση της με το *Βίο της Θεοτόκου*.

Ένα άλλο αδημοσίευτο έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη θεωρείται μια χωριστή ομιλία του με θέμα τη *Σταύρωση*. Μεταξύ άλλων ο Kazhdan[65] υποστηρίζει ότι υπήρχε μια χαμένη ομιλία του Ιωάννη Γεωμέτρη με το θέμα αυτό. Η σχέση της συγκεκριμένης ομιλίας με τον *Βίο της Θεοτόκου*, αν δηλαδή ήταν μια διαφορετική ομιλία ή μέρος του[66], παρέμενε άγνωστη μέχρι την παρούσα έκδοση. Μετά από την απόκτηση του χειρογράφου E 100 sup. της Bibliotheca Ambrosiana που περιέχει την ομιλία αυτή[67] και τη συγκριτική μελέτη με το υπό έκδοση κείμενο προκύπτει το συμπέρασμα ότι πράγματι η ομιλία είναι αντίγραφο του αντίστοιχου μέρους του *Βίου της Θεοτόκου* και περιλαμβάνει τα κεφάλαια **26.** *Τὰ ἅγια Πάθη*, **27**. *Τὰ ἅγια Πάθη*, **28**. *Ταφή*, **29**. *Ἀνάστασις* και **30.** *Ἀνάληψις*[68].

[64] Πρβ., σ. 45, σημ. 43.

[65] Kazhdan, *Byzantine Literature* , σ. 263. Βλέπε και Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική* , σ. 142, σημ. 29.

[66] Αντωνοπούλου, ό.π., σ. 141.

[67] Βλ., σ. 125.

[68] Βλ., έκδ., σσ. 107-159.

2.5. Συμπεράσματα

Η πλούσια και ποικίλη ποιητική αλλά και πεζή εργογραφία του Ιωάννη Γεωμέτρη φανερώνει ότι ήταν πράγματι ένας χαρισματικός λογοτέχνης του 10ου αιώνα. Το σπουδαιότερο πεζό έργο του είναι ο *Βίος της Θεοτόκου*, το οποίο πρέπει να ήταν πολύ γνωστό στην εποχή του, αφού χωρία του συναντούμε στην σειρά (catena) του Νικήτα Ηρακλείας. Στην προαναφερθείσα σειρά (catena) υπάρχουν και χωρία του *Βίου της Θεοτόκου* με διαφορετικές γραφές από τον εκδιδόμενο, γεγονός που οδηγεί στη διαπίστωση ότι πιθανόν υπήρχε και άλλη παράδοση του κειμένου του *Βίου της Θεοτόκου*, σήμερα χαμένη.

Βασικό συμπέρασμα της παρούσας μελέτης είναι ότι η ομιλία για τον *Ευαγγελισμό*, την οποία εξέδωσε στα 1837 ο Ballerini και υπάρχει δημοσιευμένη στη σειρά της *PG*, δεν αποτελεί τμήμα του *Βίου της Θεοτόκου* και συνεπώς πρέπει να προστεθεί ανάμεσα στα έργα του Ιωάννη Γεωμέτρη. Επομένως χρειάζεται να γίνει μια αυτοτελής κριτική έκδοση της ομιλίας.

Αποδεικνύεται μάλιστα ότι μέσα στο κείμενο ο Ballerini ενσωμάτωσε χωρία από τον *Βίο της Θεοτόκου* όπως υπήρχαν στη σειρά (catena) του Νικήτα Ηρακλείας. Επιπλέον εξακριβώθηκε ότι η ομιλία του για τη *Σταύρωση* με τίτλο *Λόγος εἰς τὰ ἅγια τοῦ Χριστού πάθη*, δεν είναι μια ξεχωριστή ομιλία του Ιωάννη Γεωμέτρη, αλλά αποτελεί τμήμα του *Βίου της Θεοτόκου*.

Κεφάλαιο 3: Ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη.

Η θέση της Παναγίας στην ορθόδοξη εκκλησία είναι μοναδική, ξεχωριστή και ιδιαίτερα σημαντική. Η Παναγία είναι *ἡ μετὰ Θεὸν Θεὸς, τὰ δευτερεῖα τῆς τριάδος ἔχουσα*[69]. Είναι εκείνη που δάνεισε την ανθρώπινη φύση στο Λυτρωτή του κόσμου και Εκείνος με τη σειρά του ως άνθρωπος ενωμένος με το Θεό στην υπόσταση του Λόγου, με τη Θεία φύση Του, την ανέβασε στον ουρανό[70]. Η ζωή της αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τον Ιωάννη Γεωμέτρη ο οποίος με αφορμή την Κοίμησή της συνέθεσε τον Βίο της σε ένα λόγο, το περιεχόμενο του οποίου παρουσιάζεται στο κεφάλαιο (3.1.) Στη συνέχεια αναφέρεται η τριμερής δομή του *Βίου της Θεοτόκου* (3.2.) και ακολούθως σχολιάζεται η γλώσσα του κειμένου, που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον (3.3.). Τέλος προσδιορίζεται το είδος του λόγου και η χρήση του και δίνονται οι ενδείξεις για την πιθανή χρονολόγησή του (3.4).

3.1. Αναλυτική παρουσίαση του περιεχομένου του *Βίου της Θεοτόκου*[71].

Ο Ιωάννης Γεωμέτρης στον λόγο του «*Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου*» αναφέρεται στον κατά πλάτος Βίο της Θεοτόκου από τη σύλληψη έως την Κοίμηση και τη Μετάστασή της. Στην εισαγωγή του δηλώνει την πρόθεσή του να εγκωμιάσει τη Θεοτόκο και να συμπεριλάβει τα καίρια σημεία της ζωής της σε ένα ευχαριστήριο λόγο και αναφέρει πως η γραφή του είναι κατώτερη των περιστάσεων. Εξηγεί πως θα προσπαθήσει να μιλήσει για το πρόσωπό της, που δεν είναι ορατό από τα Χερουβείμ, και να την υμνήσει μέσα από ένα πλήθος χαρακτηρισμών, εκείνη που δεν μπορεί να υμνηθεί όσο πρέπει από τα Σεραφείμ. Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο τονίζει τη δική του ανεπάρκεια και κλίνει τα γόνατά του σε εκείνη, νιώθοντας υπόλογος για όσα κατά τη

[69] Προσόμοιον κανόνος ἤχου πλ. α᾽, Κυριακή ἑσπέρας, (Νικόδημος Ἁγιορείτης, *Θεοτοκάριον*, σ.107).
[70] Κουστένης, *Ἑορταστικοὶ Λόγοι*, σ. 74.
[71] Στις παραπομπές του κεφαλαίου προηγείται ο αριθμός σελίδας και μετά το κόμμα είναι ο αριθμός στίχου της παρούσας έκδοσης.

δύναμή του θα πει. Επίσης διευκρινίζει ότι για όλα όσα πρόκειται να πει πηγές του είναι οι ευαγγελιστές και οι προφήτες και όσο για τις απόκρυφες παραδόσεις θα αξιοποιήσει μόνο όσες είναι αποδεκτές από τους πατέρες και διδασκάλους της εκκλησίας[72].

Αρχικά αναφέρεται στο γένος της και στο γένος του Ιωσήφ, προσπαθώντας να δείξει τον σπουδαίο ρόλο που εκείνη έπαιξε στο σχέδιο της Θείας Οικονομίας. Συγκεκριμένα, εξηγεί πως το γένος της δεν είχε άλλο παραπλήσιο, το οποίο μάλιστα προεικόνιζε τον ξεχωριστό ρόλο που εκείνη θα έπαιζε στη ζωή της ανθρωπότητας. Ο Ιωάννης Γεωμέτρης σημειώνει πως η Θεοτόκος προέρχεται από τριπλή ρίζα ως σύμβολο της αγίας Τριάδας, αφού εμπλέκονται στην καταγωγή της τόσο το ιερατικό, όσο και το βασιλικό αλλά και το προφητικό γένος. Μια τέτοια ξεχωριστή και ιδιαίτερη οικογένεια προσέφερε τους κόλπους της για να γεννηθεί ο Σωτήρας[73].

Στη συνέχεια πλέκει το εγκώμιο του Ιωακείμ και της Άννας χαρακτηρίζοντάς τους ως παράδειγμα *εὐγαμίας* και ως ένα *χρυσό ὁμόψυχο* και *ὁμόζυγο*[74] ζεύγος και αναφέρει πως η ατεκνία τους προκαλούσε μεγάλη λύπη, αφού τους στερούσε τη συμμετοχή τους στην προσφορά ευλογίας στον ναό, και επιπλέον προκαλούσε τον ονειδισμό των γειτόνων τους, πράγμα το οποίο τους ήταν αφόρητο. Ακολούθως παρουσιάζει την ικεσία της Άννας στον Θεό μέσα στον ναό του Σολομώντος για την απόκτηση τέκνου παρά το προχωρημένο της ηλικίας της που καθιστούσε αδύνατη την τεκνοποιΐα, και την υπόσχεσή της σε Εκείνον πως θα Του το αφιερώσει, όπως ακριβώς έκανε και η Άννα, η μητέρα του Σαμουήλ, αλλά και τη θερμή προσευχή του Ιωακείμ, άλλοτε στο όρος, άλλοτε στο ναό, με δάκρυα και νηστείες για τον ίδιο λόγο. Η απάντηση του Θεού έρχεται και άγγελος

[72] 1,3-5,6
[73] 5,8-6,21
[74] 7,10-11.

Κυρίου τους φέρνει τα καλά νέα. Ο Ιωακείμ πρώτος μαθαίνει πως θα αποκτήσουν παιδάκι, ενώ βρισκόταν στον ναό, και παρόλο που τρέχει για να το ανακοινώσει στην Άννα, εκείνη θέλει να λάβει την εξ ύψους επιβεβαίωση. Πράγματι, η Άννα το έμαθε όταν βρισκόταν στον κήπο. Το κοριτσάκι που γεννήθηκε, εξαιτίας της πολύ μεγάλης χαράς που έφερε στους γονείς της, ονομάστηκε Μαρία, δηλαδή *χαρά* και *κυρία*[75].

Ο Ιωάννης Γεωμέτρης συνεχίζει τον λόγο του με τα Εισόδια της Θεοτόκου που έγιναν όταν είχε απογαλακτιστεί και πλέκει ένα εξαιρετικό εγκώμιο για το πρόσωπό της[76]. Είναι πολύ παραστατικός ο τρόπος με τον οποίο μας δίνει αυτή την διαδικασία αξιοποιώντας την ποιητική λύρα του προφητάνακτος Δαβίδ, κάνοντας παράλληλα ανάλογους σχολιασμούς. Συνόδευαν δηλαδή τη Θεοτόκο παρθένες που βρίσκονταν μπροστά της αλλά και πίσω από αυτήν, ανάμεσα σε ένα πλήθος κόσμου που είχε συγκεντρωθεί για το λόγο αυτό, στο οποίο υπήρχαν ευγενείς αλλά και εκλεκτοί. *Παρθένες*[77], εξηγεί ο Ιωάννης Γεωμέτρης, είναι και όλες οι ψυχές που μιμήθηκαν τη βιοτή της Θεοτόκου.

Μετά την είσοδό της στον ναό ακολουθεί η εγκατάστασή της στα άγια των αγίων. Ο Γεωμέτρης με αφορμή αυτή την θέση της Θεοτόκου στον ναό αναφέρεται τώρα στα εξαιρετικά ψυχικά, πνευματικά αλλά και σωματικά χαρακτηριστικά της που ήταν τέτοια ώστε να γίνει η εκλεκτή του Θεού. Γι αυτό ακριβώς το λόγο απευθύνεται σε εκείνη μέσα από στίχους των *Ψαλμών* και μετά από μια σύντομη αναφορά σε ό,τι προηγήθηκε της γεννήσεώς της μιλά για τον Ευαγγελισμό της που θα ακολουθήσει[78].

Ως προς τα ψυχικές της αρετές, πως είχε όμορφη ψυχή με περισσή χάρη που πήγαζε από τα χείλη της, γεμάτη σοφία, χρισμένη με έλαιο αγαλλιάσεως, με πραότητα, ευθύτητα, δικαιοσύνη, δύναμη, και ροπή να

[75] 7,1-11,2
[76] 11,4-19
[77] 11,20-12,1
[78] 12,6-21

πράττει πάντα το καλό. Μάλιστα, για να αναδείξει την αρμονία των αρετών της χρησιμοποιεί μια πολύ όμορφη παρομοίωση. Την παρομοιάζει με ουράνιο τόξο, που όπως εκείνο αναλύεται σε πολλά χρώματα χωρίς να χάσει την υπόστασή του, έτσι και η Θεοτόκος έχει ένα πλήθος χαρισμάτων που τη στολίζουν, χωρίς να αλλοιώνουν την οντότητα και την αυθεντικότητά της[79]. Η ταπείνωσή της ήταν τόσο μεγάλη ώστε έκρυβε διακριτικά τις θεϊκές δωρεές που είχε λάβει από το Άγιο Πνεύμα. Παρόλα αυτά, όσες φαίνονταν μαρτυρούσαν και αυτές που δεν ήταν ορατές. Χρησιμοποιεί δε μια παρομοίωση ακόμα, αξιοποιώντας και πάλι τα λόγια του προφήτη και ποιητή Δαβίδ, λέγοντας πως, όπως τα ενδύματα συνενώνονται για να αναδείξουν τα χαρακτηριστικά του σώματος έτσι ενώνονται και τα ψυχικά χαρακτηριστικά της Θεοτόκου, τα οποία προσφέρονται από το Άγιο Πνεύμα[80]. Ο τρόπος της ζωής της ήταν ασύγκριτος σε σχέση με αυτόν των άλλων ανθρώπων. Γιατί εκείνη εντός του ναού τρεφόταν με ουράνια τροφή από αγγελικό χέρι, ενώ παράλληλα γινόταν η μύησή της στην τελειότητα[81].

Ως προς τις πνευματικές της αρετές αναφέρει πως αγαπούσε τη μάθηση και μάθαινε πολύ εύκολα, ήταν έξυπνη με λεπτούς τρόπους, με σοφία και σύνεση. Αξιοποιεί επίσης στίχους από τις *Παροιμίες* Σολομώντος για να μας πει με το στόμα του σοφού βασιλιά ότι η Θεοτόκος είχε ικανότητα στον λόγο, ενώ αγαπούσε να κάνει κάθε είδους εργασία με μεγάλη επιδεξιότητα και ήταν επινοητική[82]. Ήταν ακόμα ανδρεία και πεφωτισμένη, ακάματη στην προσπάθειά της να καλλιεργήσει το πνεύμα της στο αγαθό και θείο, αφού η Θεοτόκος οδήγησε στον Θεό πολλούς[83]. Επιπλέον ήταν γενναιόδωρη και ελεήμων. Κατάφερε να κυριαρχήσει στις

[79] 13,9-13
[80] 13,3-9
[81] 14,10-15,17
[82] 16,21-17,12
[83] 17,18-18,20

επιθυμίες της και υπήρξε ανδρεία, ενώ ήταν διδάσκαλος σε όλους. Είχε μια προσωπικότητα μοναδική, ώστε ο Θεός να την επιλέξει για να υπηρετήσει τους ιερείς του ναού που αποτελούσαν τον τύπο του Ιησού. Τονίζει επίσης τη σπουδαία θέση της ως συμβασίλισσα του Ιησού, όταν μετά τη Δευτέρα παρουσία θα ακολουθήσει η ατελεύτητη βασιλεία του Υιού της[84].

Όσον αφορά στα σπάνια προσόντα της υπάρξεώς της, ο Ιωάννης Γεωμέτρης χαρακτηρίζει τη Θεοτόκο σεμνή και σύννουν χωρίς ίχνος αργολογίας, ακόμα και χωρίς ίχνος μειδιάματος, φιλάνθρωπη, ευγενική και προσιτή σε όλους, αλλά και μετριόφρονα, παρότι είχε πλήθος αρετών. Όμοια με τον Υιό της, ήταν απλή, ευπρεπής, σοβαρή και υπάκουη. Είχε σεβασμό, τιμούσε τους πάντες και ετιμάτο από τους πάντες[85].

Σχετικά με τα σωματικά της χαρακτηριστικά μας λέει ότι ήταν σε πλήρη αρμονία με τα ψυχικά, αφού η φύση της είχε εξωραϊστεί από τη χάρη του Αγίου Πνεύματος[86].

Συνεχίζοντας μέσα σε ένα χείμαρρο επιθέτων ο Γεωμέτρης προσπαθεί να αποδώσει όλα τα εξαιρετικά προτερήματα που την κοσμούν[87], ενώ με ευρηματικό τρόπο χρησιμοποιεί στίχους από το *Άσμα Ασμάτων* που εξηγεί ότι προτυπώνουν τη Θεοτόκο, όπως άλλωστε και όλα εκείνα τα σύμβολα των αγίων προφητών αλλά και των προ αυτών της *Παλαιάς διαθήκης*[88].

Η αγάπη, ο σεβασμός και ο θαυμασμός του για το πρόσωπο της Παναγίας φαίνεται από το γεγονός ότι ο λόγος του για εκείνη δε μοιάζει να έχει τέλος. Κάποιες φορές με έναν τόνο απολογίας εξηγεί πως όλες αυτές οι αναφορές που παραθέτει από τη *Γραφή* για εκείνη, καθυστερούν την εξιστόρηση του Βίου της, είναι όμως απαραίτητες και ωφέλιμες για

[84] 18,20-19,6 και 20,12-16
[85] 21,3-14
[86] 22,7-19
[87] 22,21
[88] 23,4-12

όσους είναι φιλόθεοι. Το κάλλος της Θεοτόκου είναι τόσο μεγάλο και ανεξάντλητο και ο λόγος του δεν μπορεί να το περιγράψει. Όλη της η ζωή της ήταν ακατάληπτη από τον κοινό νου και ξεπερνούσε την ανθρώπινη φύση. Ο Θεός την εξέλεξε και τη χαρίτωσε μέσω του Αγίου Του Πνεύματος για να χωρέσει μέσα της τον αχώρητο Θεό και να δανείσει την ανθρώπινη φύση της στον Υιό Του[89].

Αξιοσημείωτο είναι πάντως ότι πριν ο Ιωάννης Γεωμέτρης περάσει στο γεγονός του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου αναφέρει ένα είδος πρώτου ευαγγελισμού, το *προευαγγέλιον*[90] όπως το χαρακτηρίζει, όταν η Θεοτόκος ήταν ακόμα στον ναό. Μάλιστα, εξηγεί ότι ήταν ένα είδος βραβείου, αφού ο τρόπος ζωής της με νηστεία και προσευχή, αρετή και σοφία, αποτέλεσαν διδασκαλία όχι μόνο άλλων παρθένων αλλά και κάθε γυναικείας ύπαρξης. Αναφέρει δηλαδή ότι, όταν εκείνη ήταν σε ηλικία δώδεκα ετών, κατά τη διάρκεια του μεσονυχτίου και ενώ προσευχόταν κοντά στις πόρτες του θυσιαστηρίου, περιάστραψε ένα φως στον ναό πολύ πιο δυνατό και από το μεσημεριανό φως του ηλίου που είναι και το πιο δυνατό της ημέρας, και μια φωνή από τα Άγια των Αγίων ακούστηκε που της είπε *τέξεις τὸν υἱὸν μου*. Η φωνή αυτή δεν την τάραξε λόγω της μικρής της ηλικίας, ούτε την έκανε να υπερηφανευτεί, ούτε άλλαξε η συμπεριφορά της. Μάλιστα, έκρυψε το μυστήριο αυτό, το μέγα και προαιώνιο, που ακόμα και στους αγγέλους ήταν άγνωστο, μέχρι που είδε τον Υιό και Θεό της να ανίσταται και να αναλαμβάνεται στους ουρανούς[91].

Η αναφορά του Ιωάννη Γεωμέτρη στη σύλληψη, τη γέννηση και την ανατροφή της Θεοτόκου στον ναό, ολοκληρώνεται με τη μνηστεία της με τον Ιωσήφ. Έτσι λοιπόν μας λέει ότι όταν η Θεοτόκος ήταν δεκατεσσάρων ετών και σύμφωνα με τους ιουδαϊκούς νόμους είχε ηλικία γάμου, οι ιερείς

[89] 23,14-24,6
[90] 24,9
[91] 24,13-25,4

προβληματίστηκαν για το τί θα πρέπει να γίνει. Από τη μια μεριά δεν ήθελαν να βγάλουν από τον ναό εκείνη που είχε αφιερωθεί στον Θεό, ούτε να την παραδώσουν για να παντρευτεί, από την άλλη όμως, σύμφωνα με τον νόμο του Μωυσέως ως ενήλικη έπρεπε να αποχωρήσει από αυτόν. Επιπλέον, συνεχίζει, στις παρθένους δεν ήταν δυνατή η συναναστροφή σε χώρους όπου υπήρχαν άνδρες, σε αγορές ή σε άλλα σπίτια. Έτσι μέσα από μια σκέψη που προερχόταν από το Θεό, κατόρθωσαν και την τάξη να διατηρήσουν, και τον νόμο να διαφυλάξουν και η Θεοτόκος να αποφύγει τον γάμο. Αντί λοιπόν για σύζυγο τής έδωσαν μνηστήρα, ο οποίος μάλιστα δεν ήταν ικανός για γάμο λόγω της προχωρημένης του ηλικίας. Ως προς τον χαρακτήρα του, ήταν όλος αρετές και κατάλληλος για φύλακας της παρθενίας της. Αυτό ήταν άλλωστε και το σχέδιο της Θείας Οικονομίας. Όπως ο Σωτήρας χρησιμοποίησε την ανθρώπινη σάρκα ως ένδυμα της θεότητός Του, έτσι και στην περίπτωση της μητέρας Του, η μνηστεία αποτέλεσε το ένδυμα της δικής της παρθενίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο αρχέκακος, ο οποίος εγνώριζε τους λόγους του προφήτη Ησαΐα αλλά και των άλλων προφητών, ότι δηλαδή ο Ιησούς θα προέλθει από μια παρθένο, να ξεγελαστεί ώστε και η παρθενία της Θεοτόκου να παραμείνει, και η σύλληψη του Ιησού να πραγματοποιηθεί σε ανύποπτο χρόνο[92].

Ο Γεωμέτρης συνεχίζει με τον τρόπο επιλογής του μνηστήρος της Θεοτόκου. Αναφέρει ότι οι ιερείς, επειδή δεν μπορούσαν να αναλάβουν την ευθύνη για μια τέτοια σοβαρή επιλογή για τη Θεοτόκο, έκαναν ό,τι και ο Μωυσής, όταν πολλοί είχαν διεκδικήσει το αξίωμα του αρχιερέα, και επίσης ό,τι και οι απόστολοι, προκειμένου να πληρώσουν τη θέση του Ιούδα, ο οποίος εξέπεσε του αποστολικού αξιώματος. Άρχισαν δηλαδή να προσεύχονται με πίστη και θέρμη στον Θεό με την καθοδήγηση του Ζαχαρία, ο οποίος ήταν ο αρχιερέας του ενιαυτού. Στο σημείο αυτό ο

[92] 25,6-26,7

Ιωάννης Γεωμέτρης κάνει έναν παραλληλισμό με τον υιό του Ζαχαρία Ιωάννη Πρόδρομο και τον Ιησού. Λέει δηλαδή πως όπως ο Ιωάννης εβάπτισε στον Ιορδάνη ποταμό τον Ιησού και ήταν μάρτυρας της αναμαρτησίας Του, έτσι και ο πατέρας του Ζαχαρίας διακονεί τη Θεοτόκο και γίνεται μάρτυρας της παρθενίας της τονίζοντας με τον τρόπο αυτό το σπουδαίο ρόλο που έπαιξε στη ζωή της Θεοτόκου. Επίσης μας δίνει λεπτομέρειες περί της συγγενείας του Ζαχαρία με τον Ιωσήφ και τη Θεοτόκο. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι ο Ζαχαρίας ήταν ενημερωμένος για τη συγγένεια της γυναίκας του Ελισάβετ με την Παναγία, ότι δηλαδή ήταν εξαδέλφες. Αυτό άλλωστε, λέει ο Ιωάννης, το επιβεβαίωσε και ο άγγελος όταν είπε *ἰδοὺ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σου*. Ο Ζαχαρίας, ο οποίος ήταν ο αρχιερέας του ναού, μοίρασε δώδεκα ράβδους σε δώδεκα σεβάσμιους γέροντες που προορίζονταν για μνηστήρες της Θεοτόκου, και τους τοποθέτησε επάνω στο Θυσιαστήριο, ενώ ο ίδιος και οι άλλοι ιερείς με δάκρυα και θερμές προσευχές παρακαλούσαν το Θεό να δώσει ένα σημάδι, ώστε να καταλάβουν ποιός είναι ο κατάλληλος για την Θεοτόκο[93]. Ο Θεός έδωσε την απάντησή Του μέσα από ένα θαυμαστό γεγονός. Η ράβδος του Ιωσήφ άνθισε όπως κάποτε και εκείνη του Ααρών. Έτσι λοιπόν ο Ιωσήφ με την κρίση του Θεού και των ανθρώπων έλαβε τη Θεοτόκο και ως φύλακας την κράτησε στο σπίτι του. Ο Ιωσήφ ήταν περισσότερο από εβδομήντα χρονών και ως εκ τούτου δεν ήταν δυνατόν να υποπτευθεί κανείς γάμο. Ήταν φτωχός, ξυλουργός στο επάγγελμα και γνωστός για την τέχνη του. Ήταν ο πιο ενάρετος από όλους τους πρεσβύτερους που ήταν εκεί εκτός από τους γονείς της Θεοτόκου. Ο Ιωσήφ, όπως μας λέει ο Ιωάννης Γεωμέτρης, πήρε τη Θεοτόκο από την Ιερουσαλήμ και την έφερε στη Ναζαρέτ της Γαλιλαίας στο σπίτι του και την είχε ως κόρη του μαζί με τα δικά του παιδιά. Εκεί η Παναγία έγινε η διδάσκαλος των θυγατέρων του

[93] 26,8-27,17

παρ' ότι ήταν πολύ νεότερη σε ηλικία από εκείνες και ζούσε τον περισσότερο καιρό μέσα σε αυτόν με νηστεία και προσευχή[94]. Ακολουθεί ο ευαγγελισμός του Ζαχαρία όταν βρισκόταν στα άγια των αγίων κι ενώ πλησίαζε η εορτή της σκηνοπηγίας, αφού, όπως λέει ο Ιωάννης Γεωμέτρης, το θαύμα της γεννήσεως του Ιωάννη από τη στείρα Ελισάβετ, έπρεπε να προηγηθεί του μεγίστου θαύματος της ασπόρου συλλήψεως της Θεοτόκου[95].

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, τα *εὐαγγέλια τῶν εὐαγγελίων*[96], όπως μας αναφέρει ο Ιωάννης Γεωμέτρης, συνετελέσθη δίπλα σε μια πηγή. Μας λέει για την ώρα, την ημέρα αλλά και το μήνα που συνέβη, δηλαδή πως ήταν η πρώτη ώρα, ημέρα Κυριακή, όπως Κυριακή θα γινόταν και η Ανάσταση του Ιησού, και ο πρώτος μήνας αυτός κατά τον οποίο ο Θεός δημιούργησε ολόκληρο τον κόσμο[97]. Αξιοποιώντας και πάλι στίχους από το *Ευαγγέλιο του Λουκά* και αναλύοντάς τους, προσπαθεί να μας δώσει τη θεολογία του Ευαγγελισμού και ταυτόχρονα να εγκωμιάσει και την αγνότητα της Θεοτόκου, την ταπείνωση και την υπακοή της στο Θείο θέλημα, αφού ακόμα και ο αρχάγγελος μένει έκπληκτος από την ωραιότητα της παρθενίας της, αλλά και την τεράστια συμμετοχή της στο μυστήριο της ενανθρωπήσεως του Σωτήρος. Πράγματι η Θεοτόκος συνέλαβε τον Σωτήρα του κόσμου χωρίς να μπει στο χώρο της φθοράς και της αμαρτίας, ενώ η φύση τόσο του άνδρα όσο και της γυναίκας ευλογούνται από την ίδια και από τον Υιό της.

Είναι πολύ σημαντικό να πούμε πως ο Ιωάννης Γεωμέτρης θέλοντας να εστιάσει στο πρόσωπο της Θεοτόκου, μας δείχνει το γεγονός του Ευαγγελισμού μέσα από τα μάτια της εξηγώντας την αντίδρασή της στο αρχαγγελικό μήνυμα. Η Θεοτόκος κρατά μια πολύ σοφή και γεμάτη

[94] 27,18-29,6
[95] 29,6-20
[96] 30,5
[97] 30,7-17

καθαρότητα ψυχής στάση. Ούτε απίστησε στα λόγια του αρχαγγέλου, ούτε όμως εύκολα δέχτηκε τον λόγο του. Δεν ταράχτηκε από τη θέα του αλλά από τα λόγια που εκείνος της απηύθυνε. Διότι πράγματι, όπως μας λέει, η Θεοτόκος αγνοούσε ακόμα και την επιθυμία του γάμου. Λαμβάνει όμως την εξήγηση για το πώς θα συμβεί αυτό, από τον ίδιο το *νυμφαγωγό* άγγελο, με τη χάρη δηλαδή του αγίου Πνεύματος[98]. Επιπλέον κάνει μια αναφορά στον άγιο Διονύσιο Αρεοπαγίτη, παραπέμποντάς μας ουσιαστικά στην Κοίμηση της Θεοτόκου, όπου εκεί έλαβαν χώρα υπερφυσικά γεγονότα με αποκορύφωμα τη μετάστασή της[99]. Επίσης εξηγεί τον στίχο *οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν Ἰωσὴφ ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς*, παραθέτοντας την άποψη, που πολλοί Πατέρες έχουν εκφράσει, ότι δηλαδή ο Ιωσήφ δεν γνώριζε τα όσα είχαν συμβεί στην Θεοτόκο, την επίσκεψη του αγγέλου και το θαυμαστό γεγονός της συλλήψεως του Θεανθρώπου. Γι αυτό ακριβώς τον λόγο είχε και λογισμούς αμφιβολίας όταν έμαθε τα σχετικά με την εγκυμοσύνη της Θεοτόκου, μέχρι άγγελος Κυρίου να τον φωτίσει στην αλήθεια[100].

Ακολουθεί η αναφορά στην αναχώρηση της Θεοτόκου για να επισκεφτεί την Ελισάβετ, η οποία ήδη κυοφορούσε τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, και σε ό,τι ακολούθησε τη συνάντηση αυτή, δηλαδή το χαιρετισμό της Ελισάβετ στην Θεοτόκο, το σκίρτημα του κυοφορουμένου Ιωάννη, αλλά και τη διήγηση της Ελισάβετ σε εκείνη όλων των γεγονότων που συνόδευαν την παράδοξη σύλληψη του υιού της Ιωάννη. Δηλαδή τη ντροπή της στειρώσεως, την ιερατεία του Ζαχαρία στον ναό, την αφωνία του εξαιτίας της αμφιβολίας του. Και πάλι ο Ιωάννης Γεωμέτρης προσπαθεί να δώσει το θεολογικό βάθος του γεγονότος της ασπόρου συλλήψεως του Ιησού αναλύοντας τα λόγια που απευθύνει η Ελισάβετ

[98] 30,18-38,9
[99] 35,15-17
[100] 38,9-18

προς τη Θεοτόκο κατά την συνάντησή τους. Εκεί τονίζει πως δια μέσου της θείας Χάρης η ανθρώπινη φύση ευλογείται, αφού αυτή τη φύση ενεδύθηκε ο Ιησούς μέσω της ενανθρωπήσεώς Του.

Η επίσκεψη της Θεοτόκου στην Ελισάβετ, την οποία η Θεοτόκος είχε ως μητέρα της μετά από τον θάνατο των γονιών της, ολοκληρώνεται με την αναχώρησή της για τον οίκο του Ιωσήφ όταν πλησίασε ο καιρός της κυοφορίας της Ελισάβετ, αφού πράγματι, σύμφωνα με τα έθιμα, οι παρθένοι για λόγους ευπρεπείας έπρεπε να απομακρύνονται από τις επίτοκες γυναίκες[101].

Λίγο πριν από την πραγμάτωση του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, δηλαδή τη γέννηση του Ιησού Χριστού, ο Ιωάννης Γεωμέτρης αναφέρεται στις αμφιβολίες του Ιωσήφ, ο οποίος απορεί για το γεγονός της εγκυμοσύνης της Θεοτόκου, έως ότου φανερωθεί ο άγγελος ο οποίος του αποκαλύπτει το μέγα μυστήριο της ενανθρώπησης του Σωτήρος Ιησού[102].

Στη συνέχεια προσπαθεί να συνδέσει την προφητεία του Ιακώβ από την *Παλαιά Διαθήκη*, που μιλούσε για την *προσδοκία τῶν ἐθνῶν*[103], με αυτή του Συμεώνος από την *Καινή Διαθήκη*, ο οποίος αναφερόμενος στο πρόσωπο του Ιησού είπε ότι είναι το *φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν*[104], αλλά και με τα λόγια του ίδιου του Ιησού, όπως αναφέρονται στο *Ευαγγέλιο του Ιωάννη*: «*ἡ Βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου*». Έτσι αποδεικνύει την ενότητα του παρελθόντος με το παρόν, την επιβεβαίωση των προφητειών για την παρουσία του Ιησού στη γη, και κάνει με πολύ ευρηματικό τρόπο μια εισαγωγή στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής και την πολιτική κατάσταση στο Ισραήλ για να ακολουθήσει η αναφορά στην απογραφή και τη γέννηση του Ιησού. Μάλιστα ο Ιωάννης Γεωμέτρης μας λέει ότι είχαν προηγηθεί οι γιοι του Ιωσήφ για τη Βηθλεέμ προκειμένου να

[101] 38,19-43,16
[102] 43,17-45,9
[103] 45,18
[104] 46,1-2

απογραφούν, ενώ ο ίδιος με τη Θεοτόκο και τις κόρες του ακολουθούσαν[105]. Στο σημείο αυτό με πολύ όμορφο τρόπο μας μεταφέρει από τον χώρο των ορατών στον χώρο των αοράτων, αφού όπως ο ίδιος αναφέρει, το ιστορικό γεγονός της κυριαρχίας του Καίσαρα και της απογραφής είναι προτύπωση της εκούσιας υποταγής και της απογραφής στον ουρανό, όλων όσων το επιθυμούν[106]. Επιπλέον, συνδέει με πολύ εύστοχο τρόπο και το φόρο που όλοι έπρεπε να δώσουν στον Καίσαρα με τους σωματικούς και πνευματικούς καρπούς που όλοι πρέπει να αφιερώνουμε στο Θεό[107].

Ακολουθεί το σπουδαίο γεγονός της υπερφυούς και ανωδύνου γεννήσεως του Ιησού. Ο Θεός γίνεται άνθρωπος και ο ουρανός ενώνεται με τη γη[108]. Με πολύ γλαφυρό τρόπο αναφέρει τον τόπο που συνετελέσθη, δηλαδή, μέσα σε μια σπηλιά, αλλά και τον τρόπο, λέγοντάς μας πως ούτε η ίδια η Θεοτόκος το κατάλαβε. Έτσι χαρακτηριστικά αναφέρει ότι, όπως *ἀσπόρως* και *ἀγνώστως* συνελήφθη ο Ιησούς, έτσι *ἀφθόρως* και *ἀνεπαισθήτως* εγεννήθη[109]. Τύπος της γεννήσεως του Ιησού υπήρξε και στην *Παλαιά Διαθήκη* μια εικόνα που αναφέρεται στη δροσιά που έπεφτε πάνω στο μαλλί των προβάτων αθόρυβα και απαλά[110]. Όμως πολύ ζωντανή είναι και η συμμετοχή της φύσης στη Θεία Γέννηση, αφού η γη *διδάσκεται τὴν οὐράνια δοξολογία* ενώ *ὁ οὐρανὸς τέρπεται μὲ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν εὐδοκία* που γεννήθηκε στη γη[111]. Είναι αξιοσημείωτες οι λεπτομέρειες που ο Ιωάννης Γεωμέτρης μας δίνει για το μεγάλο αυτό γεγονός, ενώ μας υπενθυμίζει τη διπλή φύση του Ιησού. Μας λέει δηλαδή, ότι την ώρα της γεννήσεως βρισκόταν κοντά στη Θεοτόκο και η Ελισάβετ μάρτυρας και βοηθός[112], όπως ήταν προφήτης και μάρτυρας της κυοφορίας της Θεοτόκου,

[105] 49,16-18
[106] 47,12-16
[107] 47,19-48,2
[108] 50, 17-19
[109] 52,5-9
[110] 52,9-19
[111] 51,1-3
[112] 50,12-16

και ακόμα πως η Θεοτόκος είχε φυλάξει στην καρδιά της όλα όσα είχε ακούσει από τον άγγελο κατά την παραμονή της στο ναό για τη γέννηση του Σωτήρα[113]. Με αυτό τον τρόπο συνδέει τον πρώτο Ευαγγελισμό πριν φύγει από τον Ναό, όπως ήδη μας έχει αναφέρει, με τον δεύτερο Ευαγγελισμό που έγινε κοντά στην πηγή. Το γεγονός της γεννήσεως του Θεανθρώπου όμως ευαγγελίστηκαν και οι άκακοι ποιμένες, οι οποίοι έντρομοι από τη Θεία αυτή αποκάλυψη έτρεξαν στην Βηθλεέμ για να βρουν τον Σωτήρα και να Τον προσκυνήσουν, ενώ κοντά τους μαζεύτηκαν γνωστοί και συγγενείς έκπληκτοι και αυτοί από τα λόγια τους[114].

Με πολύ παραστατικό τρόπο μας περιγράφει το είδος αλλά και την παράδοξη πορεία του αστέρος που οδήγησε τους Μάγους από την Περσία στα Ιεροσόλυμα. Μας λέει λοιπόν ότι το συγκεκριμένο αστέρι δεν ήταν ένα κοινό άστρο του υλικού στερεώματος, αλλά μια νοερά και λογική δύναμη η οποία γνώριζε όλα όσα συνέβαιναν και οδηγούσε κατάλληλα τους Μάγους, υπακούοντας στην εντολή του Θεού. Προχωρούσε άλλοτε γρήγορα, άλλοτε αργά ανάλογα με την ταχύτητα των οδηγουμένων από αυτό δηλαδή των Μάγων. Είχε κατεύθυνση από τον Βορρά προς τον Νότο όπως είναι και η κατεύθυνση της Περσίας, από την οποία έρχονταν οι Μάγοι προς την Ιουδαία, και το φως του ήταν πιο δυνατό και από αυτό του ηλίου, ενώ φαινόταν λαμπερό ακόμα και την ημέρα[115]. Εξηγεί επίσης πως το αστέρι οδήγησε τους Μάγους στα Ιεροσόλυμα για δύο λόγους, πρώτον για να πληροφορηθούν όλοι για το μυστήριο αυτό, δηλαδή τη γέννηση του Ιησού, και δεύτερον για να μαρτυρηθεί από τους ίδιους τους εχθρούς Του το σπουδαίο και θαυμαστό αυτό γεγονός[116].

Μετά από την θαυμαστή πραγματικά καθοδήγηση των Μάγων, ο Ιωάννης Γεωμέτρης αναφέρεται σε αυτούς εγκωμιάζοντας την πίστη τους

---

[113] 51,18-52,5
[114] 51,15-18
[115] 53,2-54,5
[116] 54,7-17

που τους έδωσε το κατάλληλο θάρρος και δυνάμωσε την ψυχή τους για να τολμήσουν ένα τόσο μακρινό ταξίδι και να μη δειλιάσουν καθόλου ούτε μπροστά στη μανία του Ηρώδη, ούτε μπροστά στους μυριάδες κακούς που περιέβαλλαν το Θείο Βρέφος. Είναι χαρακτηριστική η αναφορά του στο θέαμα του αστέρος και της πορείας του, η οποία αποτελούσε, κατ'αυτόν, μια γλώσσα που ήταν πιο οικεία στους Μάγους. Αποτελούσε για αυτούς οδηγό προς την αλήθεια αλλά και εγγύηση, αφού πράγματι έφτασαν σε μια καλύβα και μια φάτνη, μπροστά σε μια φτωχή μητέρα που έλαμπε όμως από τη χάρη του αγίου πνεύματος[117]. Στο σημείο αυτό μάλιστα, πρέπει να διευκρινίσουμε ότι ο Γεωμέτρης μιλάει για προσκύνηση των Μάγων σε μια φτωχική *καλύβα και φάτνη*[118], και όχι σπηλιά μέσα στην οποία γεννήθηκε ο Ιησούς, δίνοντας έτσι τον πραγματικό χρόνο της προσκυνήσεως των μάγων, που έγινε πολύ καιρό μετά από την γέννηση του Ιησού όταν ήδη Εκείνος βρισκόταν σε μια φτωχική οικία. (Έτσι εξηγείται επίσης και γιατί ο Ηρώδης διέταξε να θανατώσουν τα αγόρια από δύο ετών και κάτω, καθώς τόσο χρόνο χρειάστηκαν οι Μάγοι για να φτάσουν στα Ιεροσόλυμα ακολουθώντας το άστρο).

Η προσωπικότητα του Ηρώδη σχολιάζεται από τον Ιωάννη Γεωμέτρη με πολύ μελανά χρώματα. Τον χαρακτηρίζει ως έναν ημιμανή, φιληδονότατο, φιλοδοξότατο και θεομάχο βασιλιά, ο οποίος είναι τόσο εμπαθής και φίλαρχος, και τρέφει τέτοιο μίσος για το πρόσωπο του νεοτεχθέντος Ιησού που προφασίζεται ότι θέλει να τον προσκυνήσει και αυτός, προκειμένου να εκμαιεύσει από τους Μάγους τον τόπο γεννήσεως του Ιησού.

Απέναντι στη διεστραμμένη προσωπικότητα του αιμοσταγούς Ηρώδη ο Ιωάννης Γεωμέτρης βάζει τους Μάγους τονίζοντας για μια φορά ακόμα το μεγαλείο και την πίστη τους. Μιλάει για την έκπληξη, την

[117] 55,2-56,4
[118] 55,13

συγκίνηση και το δέος τους απέναντι στη θέα του Θείου Βρέφους αλλά και στη μητέρα Του που δεν είχε ίχνος ταλαιπωρίας και κανένα άλλο σημάδι που συνοδεύει τον τοκετό, και έμμεσα εκφράζει τις ευχαριστίες όλου του ανθρωπίνου γένους σε αυτούς αφού προσφέροντας τα δώρα τους στην ουσία γίνονται τύπος και των δώρων που εμείς πρέπει να χαρίσουμε στο Θεάνθρωπο, δηλαδή τον καθαρό μας βίο, την πνευματική θεώρηση των πραγμάτων, αλλά και την νέκρωση των παθών μας[119]. Ο Ιωάννης Γεωμέτρης, στο σημείο αυτό, προσφέρει τα ευχαριστιακά του λόγια ως δώρο στους *λατρευτὰς*, *προσκυνητὰς*, *πρώτους φιλοσόφους και θελόγους*, αλλά και *μάρτυρες*[120]. Συνεπαρμένος αλλά και συγκινημένος από το μέγα θαύμα όχι μόνο αυτής καθαυτής της γεννήσεως του Θεανθρώπου, αλλά και από την καθαρότητα της ψυχής των ακάκων ποιμένων και των Μάγων σε μια αποστροφή του λόγου του τώρα απευθύνεται στον Ιησού στην ταπείνωση και στην πτωχεία Του αποκαλώντας Τον *ὁ ἐμὸς Χριστός*[121].

Ακολουθεί ένας σχολιασμός, που θεωρεί απαραίτητο, ως προς τη φαινομενική διαφωνία που παρουσιάζουν τα *Ευαγγέλια των Ματθαίου* και *Λουκά* τα οποία αναφέρονται στα γεγονότα που ακολούθησαν τη γέννηση του Ιησού, δίνοντας εξηγήσεις για αυτό. Πιο συγκεκριμένα, ο ευαγγελιστής Ματθαίος αμέσως μετά τη γέννηση του Ιησού μιλά για τη φυγή στην Αίγυπτο και την οργή του Ηρώδη που τον οδήγησε στη σφαγή των νηπίων, γεγονός που έγινε δύο χρόνια αργότερα, παραλείποντας τα ενδιάμεσα γεγονότα δηλαδή την περιτομή και την Υπαπαντή, ενώ ο ευαγγελιστής Λουκάς μιλά για την περιτομή του Ιησού μετά από οκτώ ημέρες αλλά και για την Υπαπαντή του Ιησού που έγινε σαράντα ημέρες μετά από τη γέννηση. Αυτό συμβαίνει, κατά τον Γεωμέτρη, για να μην είναι κανένας λόγος περιττός και ο ένας να συμπληρώνει τον άλλο[122].

---

[119] 56,13-59,13
[120] 59,17
[121] 60,9
[122] 61,3-17

Ο λόγος του Ιωάννη Γεωμέτρη όμως για τον εμπαθή και δαιμονικό Ηρώδη συνεχίζεται με αποκορύφωμα ένα ειδεχθές έγκλημα. Πράγματι, ο Ηρώδης ως ένας αδίστακτος δολοφόνος τυφλωμένος από το πάθος της εξουσίας, δεν διστάζει να φονεύσει όχι μόνο την γυναίκα του, αλλά ακόμα χειρότερο και τα ίδια του τα παιδιά[123]. Το ακόρεστο όμως μίσος του θεομάχου βασιλιά δεν ικανοποιήθηκε και σκόρπισε το θάνατο σκοτώνοντας τα νήπια της Βηθλεέμ αλλά και των γειτονικών περιοχών από διετούς και κάτω, επιβεβαιώνοντας την προφητεία του Ιερεμία[124]. Σε αυτά τα αδικοχαμένα νήπια στρέφεται τώρα ο λόγος που παίρνει τη μορφή ενός εγκωμίου από την πένα του Ιωάννη Γεωμέτρη. Αυτά έγιναν οι πρώτοι μάρτυρες υπέρ του Χριστού που με τα αίματά τους καθάρισαν την γη, οι προάγγελοι των Βασιλικών αιμάτων του Ιησού στον σταυρό[125].

Στο σημείο αυτό ο λόγος του ολοκλήρωσε μια αναφορά γεγονότων περί της γεννήσεως, της θαυμαστής πορείας του αστέρος, του ευαγγελισμού των ποιμένων, της προσκύνησης των Μάγων, αλλά και περί της δαιμονικής μανίας του Ηρώδη με αποκορύφωμα τις δολοφονίες τόσων αθώων ψυχών, που στην πραγματικότητα ακολουθούν τα γεγονότα που τώρα θα αναπτύξει, δηλαδή της περιτομής και της Υπαπαντής, ενώ στη συνέχεια ο λόγος του θα στραφεί στη φυγή της Αγίας Οικογένειας στην Αίγυπτο, παρεμβάλλοντας τη θαυμαστή σωτηρία του Ιωάννη Προδρόμου αλλά και τη δολοφονία του πατρός του Ζαχαρία, γεγονότα που στην πραγματικότητα έλαβαν χώρα όταν ο Ηρώδης διέταξε τη σφαγή των νηπίων.

Χαρακτηριστική είναι η επισήμανση του Γεωμέτρη σχετικά με την περιτομή του Ιησού που έγινε την ογδόη ημέρα από τη γέννησή Του, η οποία είναι ταυτόχρονα και η πρώτη ημέρα του Κυρίου, που συνδέεται με

[123] 62,11-19
[124] 62,19-65,3
[125] 65,9-66,17

τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου αλλά και με την Ανάστασή Του που έγιναν επίσης ημέρα Κυριακή[126].

Την περιτομή του Ιησού ακολουθεί η Υπαπαντή Του μετά από σαράντα μέρες. Ο αριθμός των σαράντα ημερών όπου έλαβε χώρα η Υπαπαντή του Ιησού σχολιάζεται από τον ρήτορά μας[127] ως τύπος της τελειότητας, αφού το δέκα ως τέλειος αριθμός, αν πολλαπλασιαστεί επί το τέσσερα, που είναι τύπος των αρετών, οδηγεί στον αριθμό σαράντα[128]. Μέσα από το γεγονός της Υπαπαντής του Ιησού στον ναό του Σολομώντα από τον πρεσβύτη Συμεών παρουσιάζεται και όλη η Θεολογία της ενανθρωπήσεως του Χριστού. Συγκεκριμένα ο Ιωάννης Γεωμέτρης πρώτα δίνει τη θεολογική ερμηνεία του στίχου του προφήτη των *αθεάτων*[129], όπως αποκαλεί τον Ιεζεκιήλ, και ακολούθως αναφέρεται στον Συμεών εξηγώντας πως στο πρόσωπό του συναντήθηκαν δύο παράδοξα συμβάντα. Από την μια ο ίδιος ως ο παλαιός των ημερών, λόγω της προχώρημένης του ηλικίας, δέχεται στην αγκαλιά του και ευλογεί τον Θεάνθρωπο, τον Υιό του όντως παλαιού και αχρόνου πατρός, και από την άλλη μεριά παρά την μεγάλη αδυναμία λόγω της ηλικίας του ο Συμεών παίρνοντας στα χέρια του τον Σωτήρα παίρνει μεγάλη δύναμη[130]. Ευχαριστεί το Θεό και προφητεύει την έξοδό του από τον κόσμο, αφού είδε με τα σωματικά του μάτια Αυτόν που έβλεπε τον προηγούμενο καιρό με τα νοερά του μάτια. Με αφορμή τα προφητικά λόγια του Συμεώνος *ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραήλ*[131], ο Ιωάννης Γεωμέτρης μας δίνει με πολύ ωραίο τρόπο το στόχο της ενανθρωπήσεως, που δεν ήταν άλλος από την θέωση του ανθρώπου, μέσα από το Πάθος του Θεανθρώπου. Ο Ιησούς ενανθρώπησε για να ανεβάσει την ανθρώπινη φύση στον Θεό. Τονίζει

[126] 66,19-67,6
[127] 60,20–22
[128] 61,1–2
[129] 69,2
[130] 70,9-71,9
[131] 73,3-4

όμως πως τόσο η πτώση όσο και η ανάσταση του ανθρώπου, στηρίζεται στην ελευθερία του, στη βούλησή του[132]. Στο σημείο αυτό κάνει και μια αναφορά στις αιρετικές απόψεις που υπήρξαν σχετικά με τη φύση και την ενανθρώπηση του Ιησού σε μια προσπάθεια να τις αντικρούσει, χρησιμοποιώντας στην πραγματικότητα ως επιχειρηματολογία, όλα όσα προηγουμένως ανέπτυξε. Ο Ιωάννης Γεωμέτρης ολοκληρώνει την αναφορά του στην Υπαπαντή με την προφητεία του Συμεώνος για το πάθος, δηλαδή της Θεοτόκου κατά τη σταυρική θυσία του Υιού της, αλλά και με την προφητεία σχετικά με τους λογισμούς που χρόνια μετά, λίγο πριν από την Σταύρωση του Ιησού, πλημμύρισαν τις καρδιές των Αποστόλων[133].

Από τη *μιαιφονία* του αδίστακτου Ηρώδη με θεϊκή επέμβαση ξεφεύγει και ο Ιωάννης Πρόδρομος[134], ενώ ο πατέρας του Ζαχαρίας δολοφονείται ενώπιον του θυσιαστηρίου από τον αιμοσταγή βασιλιά[135].

Η φυγή της αγίας Οικογενείας στην Αίγυπτο, κατόπιν Θείας επεμβάσεως μέσω του αγγέλου, είχε ως σκοπό αφ'ενός να διαφύγει ο Ιησούς της δολοφονικής μανίας του φοβερού Ηρώδη, και αφ' ετέρου να αφανιστεί με την παρουσία Του κάθε πλάνη και ειδωλολατρία στη χώρα αυτή, αφού εκεί όλοι ήταν δούλοι των δαιμόνων. Η αντινομία εδώ είναι μεγάλη. Οι ομογενείς του Ιησού Ιουδαίοι τον διώκουν, ενώ οι εχθροί Του Αιγύπτιοι του προσφέρουν άσυλο[136].

Ο Ιωάννης Γεωμέτρης δεν παραλείπει να εξηγήσει και τις τυχόν απορίες που μπορεί να προκαλέσουν οι διηγήσεις των ευαγγελιστών Ματθαίου και Λουκά, τώρα που ολοκλήρωσε τα γεγονότα της ζωής του Ιησού από τη σύλληψη έως την παιδική του ηλικία, αφού ο Ματθαίος

---

[132] 73,4-74,13
[133] 75,4-77,22
[134] 78,7-79,7
[135] 79,9-13
[136] 79,14-80,16

αναφέρει την κάθοδο στην Αίγυπτο και την επιστροφή της Αγίας Οικογενείας από εκεί, την εγκατάστασή Της στη Ναζαρέτ μετά από την εμφάνιση του αγγέλου, κάτι που ο Λουκάς δεν αναφέρει[137]. Είναι χαρακτηριστικό ότι συμπλέκει τα γεγονότα της ζωής του Ιησού με την μητέρα Του με πολύ ξεχωριστό και ιδιαίτερο τρόπο, ώστε παρόλο που το πρόσωπο του Ιησού είναι στο επίκεντρο, μέσα από αυτό αναδεικνύεται και το πρόσωπο της Θεοτόκου. Έτσι για μια φορά ακόμα ο ρήτοράς μας δεν παραλείπει να εγκωμιάσει την Θεοτόκο τη *σύναθλο* και *καλλίνικο*[138], όπως ο ίδιος την αποκαλεί, που μοιράστηκε με τον Υιό της όλες τις δυσκολίες, το μίσος των εχθρών και τη ζήλεια των διωκτών από την πρώτη στιγμή της εμφανίσεώς Του στον κόσμο κάνοντας μια σύντομη αναφορά στα γεγονότα του Ευαγγελισμού, των αμφιβολιών του Ιωσήφ, της γεννήσεως, της προσκύνησης των Μάγων, της επανόδου στα Ιεροσόλυμα για την Υπαπαντή, της φυγής στην Αίγυπτο και της επανόδου στη Ναζαρέτ, πάντα όμως συνδέοντάς τα με την ταπείνωση και την πίστη της Θεοτόκου, που ουσιαστικά συνδέουν ότι έχει πει πιο πάνω σχετικά με τις ευαγγελικές διηγήσεις[139]. Με συντομία στη συνέχεια κάνει μια περιγραφή της πολιτικής κατάστασης στο Ισραήλ συνδέοντάς την με την επιστροφή στη Ναζαρέτ, ενώ ακολουθεί ο σχολιασμός του σχετικά με την ανάπτυξη Του για να επιστρέψει, όπως ο ίδιος αναφέρει, στο θέμα του[140].

Πιστός ο Ιωάννης Γεωμέτρης σε αυτό που από την αρχή είχε δηλώσει, ότι δηλαδή θα βασιστεί για το λόγο του σε αξιόπιστες πηγές, ξεκαθαρίζει τη θέση του τώρα απέναντι στο βιβλίο που περιλαμβάνει τα παιδικά χρόνια του Ιησού, λέγοντας πως αυτά που αναγράφονται σε αυτό για το πρόσωπό Του είναι όχι μόνο παιδαριώδη αλλά και δαιμονικά[141]. Ο

[137] 81,12-18
[138] 84,9
[139] 82,2-85,4
[140] 85,5-86,13
[141] 89,6–10

ίδιος αρκείται στην ευαγγελική αναφορά σχετικά με την ανάπτυξη του Ιησού, ότι *προέκοπτε σοφία καὶ χάριτι*. Ο Ιησούς δηλαδή μεγάλωνε σύμφωνα με τα ανθρώπινα πρότυπα και τις ανθρώπινες προδιαγραφές, τα οποία όμως βρίσκονταν σε πλήρη αρμονία με τις θεικές προδιαγραφές και τα θεϊκά πρότυπα που ως Θεάνθρωπος διέθετε[142]. Με όμορφο τρόπο τονίζει για μια φορά ακόμα τις δύο φύσεις αλλά και τα δύο θελήματα Του, το Θείο και το ανθρώπινο, ξεχωρίζοντας με τον τρόπο αυτό, για άλλη μια φορά, τις θέσεις του από τις αιρετικές απόψεις που ήθελαν τον Ιησού να έρχεται στη ως οὐράνιο σώμα *τέλειος* και *ὡς διά σωλῆνος*[143]. Η προκοπή στη σοφία και στη χάρη δηλαδή δεν αφορούν στη θεότητα του Ιησού, αλλά στην ανθρώπινη φύση Του. Όπως μας εξηγεί, μέσα στην ανθρώπινη φύση Του ενοικούσε η θεία Χάρη η οποία εκδηλωνόταν παράλληλα με την σωματική Του ανάπτυξη[144]. Και στη συνέχεια του λόγου του, όμως, δεν παραλείπει για μια ακόμα φορά να τονίσει και την ανθρώπινη φύση του Ιησού αφού διευκρινίζει πως η σοφία Του εκδηλώθηκε στην ηλικία των δώδεκα ετών γιατί σε αυτή την ηλικία ολοκληρώνεται η φυσική έκφραση του ανθρώπου. Τότε λοιπόν κατά την εορτή της Σκηνοπηγίας ο δωδεκαετής Ιησούς, η πηγή κάθε γνώσης αλλά και κάθε σοφίας, κάθισε στον ναό του Σολομώντα ανάμεσα στους ιερείς τους και τους δίδαξε ταπεινά, αφού πρώτα λαμβάνοντας υπ' όψιν Του το μέτρο της ηλικίας και της θέσεώς Του, παραχώρησε σε αυτούς την θέση Του. Δεν κράτησε αλαζονική συμπεριφορά, αλλά αντιθέτως έκανε ορθές ερωτήσεις, άκουγε τους ιερείς και διδασκάλους με σύνεση και απαντούσε με οξύνοια. Σε αυτή την πρώτη Του δημόσια εμφάνιση και την πρώτη Του δημόσια διδασκαλία ο Ιησούς φανέρωσε με ταπείνωση τη θεότητα που σκέπαζε η ανθρώπινη φύση Του και τη θεϊκή δύναμη και σοφία Του[145]. Η επόμενη φορά που ο Ιησούς

[142] 86,24-87,4
[143] 75,15-18
[144] 86,24-87,4 και 89,11-90,2
[145] 87,10-90,2

εμφανίστηκε δημόσια για να κηρύξει πλέον και με τα θαύματά Του να δείξει την δύναμη της θεότητάς Του, ήταν όταν έφτασε στην πλήρη ανάπτυξή Του ως άνθρωπος και έλαβε το Βάπτισμα από τον Ιωάννη τον Πρόδρομο στην ηλικία των τριάντα ετών. Τα θαύματά Του, όπως μας εξηγεί ο Ιωάννης Γεωμέτρης, αποτελούσαν εγγυήσεις του δόγματος και το δόγμα ήταν προϋπόθεση των θαυμάτων Του[146].

Ο Ιωάννης Γεωμέτρης τονίζει ότι όλη η ζωή του Ιησού αλλά και η συμπεριφορά Του ήταν πρότυπο αρετής και ότι ο ίδιος εφάρμοζε ήδη από την παιδική Του ηλικία μέχρι τον θάνατό Του, κατά την ανθρώπινη φύση Του, όλα όσα δίδαξε στους μαθητές του αλλά και σε όλους τους ανθρώπους μετά από το Βάπτισμά Του. Ήταν προικισμένος με όλα τα πνευματικά χαρίσματα που μπορεί να διαθέτει ένας άνθρωπος και κυρίως με το χάρισμα του λόγου. Εκείνος που έδωσε το Μωσαϊκό νόμο τον εφάρμοσε πλήρως. Μας δίδαξε τι είναι η αγάπη προς τον Θεό και τους ανθρώπους, ο σεβασμός προς τους γονείς και η υπακοή σε αυτούς και γενικά τα έργα Του ήταν σε πλήρη αρμονία με τα λόγια Του. Επίσης είχε τους ανθρώπους για να τους βοηθά, να τους φροντίζει, να τους θεραπεύει και όχι να τους εκμεταλλεύεται. Έτσι ο Κύριος δέχτηκε μόνο τις υπηρεσίες που του προσέφερε η μητέρα Του[147], και εκείνη παίρνοντας αφορμή από τις αμέτρητες αρετές Του, έγινε πιστή μαθήτρια του Υιού της[148]. Έγινε η μητέρα της αληθινής Σοφίας που Τον εγέννησε ως απλό άνθρωπο και τον υπηρετούσε ως αληθινό Θεό, όπως Εκείνος ως αληθινός Θεός υπηρέτησε τους ανθρώπους ως ένας απλός άνθρωπος[149].

Σχετικά με τα σωματικά χαρακτηριστικά του Ιησού αναφέρει το σχετικό στίχο από τον προφήτη και ποιητή Δαυίδ ότι ήταν *ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων*, συμπληρώνοντας ότι έμοιαζε εξωτερικά με

[146] 92,3-16
[147] 90,1-2
[148] 91,9-10
[149] 91,2-92,20

τη μητέρα Του έχοντας σωματικό κάλλος και αξιοθαύμαστες αναλογίες, ενώ διακρινόταν για τη χαριέστατη και σεμνή Του εμφάνιση. Ήταν μελίρρυτος και είχε ευφράδεια λόγου. Όλη η ζωή Του ήταν κεχαριτωμένη και γεμάτη από το Άγιο Πνεύμα. Με την συμπεριφορά Του αποτελούσε το πρότυπο της αρετής, ενώ η πραότητά Του ήταν αξιοσημείωτη[150].

Η έναρξη της δημόσιας δράσης και διδασκαλίας του Ιησού είναι στενά συνυφασμένη με το πρόσωπο του Ιωάννη Βαπτιστή. Ο Ιωάννης Γεωμέτρης μας αναφέρει πως οι άνθρωποι της εποχής αλλά και της περιοχής που ζούσε ο Ιωάννης Βαπτιστής τον χαρακτήριζαν ως υπεράνθρωπο εξαιτίας του νεαρού της ηλικίας του και του τρόπου ζωής του. Είχε επιλέξει τον *ἐρημικό* βίο όπως χαρακτηριστικά λέει ο Γεωμέτρης, που ήταν υψηλότερος και ενδοξότερος του *πολιτικοῦ* βίου, αλλά και *χαλεπώτερος*[151]. Αυτός ο ασκητικός τρόπος ζωής του αλλά και η παρρησία του έκαναν κάποιους ανθρώπους μαθητές του, ενώ πολλοί τον ακολουθούσαν και εδέχονταν από αυτὸν το βάπτισμα στον Ιορδάνη ποταμό, πολλοί δε πίστευαν ότι εκείνος είναι ο Χριστός[152].

Με ιδιαίτερα πυκνό λόγο μας δίνει όλη τη θεολογία της Βαπτίσεως αλλά και την απόρροιά της, μέσα από τα λόγια του Ιωάννη του Βαπτιστή *ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ. ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*[153]. Μάλιστα ο Γεωμέτρης σημειώνει ότι ο Ιωάννης δεν ομολόγησε μόνο με τα λόγια τον Ιησού, αλλά τον έδειξε και με το δάχτυλο. Η Βάπτιση του Ιησού προτυπώνει τον θάνατό Του αφού ο Ιησούς πέθανε ως άνθρωπος και γνώρισε την φθορά, αλλά δεν πέθανε ως Θεός και έτσι δεν γνώρισε την διαφθορά[154]. Το άγιο Πνεύμα το οποίο κατήλθε επιβεβαιώνει την Θεία και την ανθρώπινη ένωση στο πρόσωπο του Ιησού, ενώ η φωνή του Θεού

[150] 89,14-89,21
[151] 92,20-93,3
[152] 92,16-94,4
[153] 94,5-10
[154] 94,10-15

πατρός πιστοποιεί αυτή ακριβώς την κάθοδο, αλλά και ότι ο Ιησούς είναι υιός Θεού. Με τον τρόπο αυτό φανερώνεται η ενότητα της Αγίας Τριάδος αλλά και η διαίρεσή της στις τρεις υποστάσεις. Ο Πατήρ ο οποίος μαρτυρεί την παρουσία του Υιού Του από ψηλά, ο Υιός στον οποίον κατοίκησε το πλήρωμα της θεότητος, και το Άγιο Πνεύμα το οποίο κατέρχεται εικονίζοντας την Θεία και την ανθρώπινη ένωση, και το οποίο μόνο ο Ιωάννης Βαπτιστής αξιώθηκε να δει. Έχουμε λοιπόν τρεις υποστάσεις της μιας Θεότητας. Η μαρτυρία του Θεού Πατρός όταν αποκάλεσε τον Ιησού *Υίόν ἀγαπητό* έγινε για να δείξει ό,τι ο Χριστός είναι ενωμένος σε μία υπόσταση και έχει δύο φύσεις την Θεία και την ανθρώπινη, και επίσης ότι η ενανθρώπηση έγινε για να θεωθεί η ανθρώπινη φύση[155].

Τη βάπτιση του Θεανθρώπου ακολουθεί ο πειρασμός Του στην έρημο υποδεικνύοντας το δρόμο της εγκρατείας μέσα από την νηστεία και δίνοντας σε όλους τους ανθρώπους το μήνυμα ότι με τη βάπτιση ο άνθρωπος καθαρίζεται από τις αμαρτίες και εφοδιάζεται με τη Θεία Χάρη για να αντεπεξέλθει στις δοκιμασίες του αντιθέου[156]. Στο σημείο αυτό ο Γεωμέτρης κάνει ένα σχολιασμό για τον Ανδρέα και τον Πέτρο λέγοντας χαρακτηριστικά ότι ο δευτερότοκος Ανδρέας οδήγησε τον πρωτότοκο Πέτρο στον Ιησού, ώστε να έχει ο Ανδρέας τα πρωτοτόκια στην πνευματική γέννηση, όπως ο Πέτρος στη σαρκική[157].

Η δημόσια δράση του Ιησού ξεκινά με μια σειρά θαυμάτων με πρώτο το θαύμα στην Κανά της Γαλιλαίας στο οποίο ο Ιωάννης Γεωμέτρης αναλύει και τη συμβολική του διάσταση. Επίσης με τη στάση της Θεοτόκου απέναντι στο γεγονός της ελλείψεως κρασιού στον γάμο ο Ιωάννης Γεωμέτρης τονίζει για μια φορά ακόμα τις δύο φύσεις του Ιησού[158]. Αναφέρει ακόμα ότι μετά το θαύμα στο γάμο της Κανά ο μεν γαμπρός

[155] 94,15-96,4
[156] 96,6-20
[157] 96,20-97,11
[158] 97,13-99,8

ακολούθησε τον Ιησού, η δε νύφη ακολούθησε τη Θεοτόκο, δείχνοντας παράλληλα με την μεταβολή του νερού σε κρασί και την ψυχική μεταβολή τους[159]. Επιπλέον ο Γεωμέτρης αναφέρει και το θαύμα της θεραπείας της πεθεράς του Πέτρου μετά από το οποίο, τόσο η ιαθείσα όσο και η γυναίκα του Πέτρου, μπαίνουν στη χορεία των μαθητών του Ιησού και διακονούν τη Θεοτόκο, ενώ μας πληροφορεί για το θάνατο του Ιωσήφ, αλλά και για τα φυσικά του τέκνα τα οποία ακολούθησαν επίσης τον Ιησού και τη Θεοτόκο[160].

Με πολύ γλαφυρό τρόπο περιγράφει τη λίμνη Γενησαρέτ, αφού πρώτα δώσει την ετυμολογία του ονόματός της. Στο σημείο αυτό κάνει μνεία ενός γεγονότος που συνδέεται με τη λίμνη. Εκεί αλίευσε δύο μαθητές του, τους υιούς βροντής, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη[161]. Στην πόλη της Καπερναούμ γίνεται το θαύμα της θεραπείας του παραλυτικού ως σύμβολο της δικής μας πεσμένης φύσης, ενώ τονίζει ότι στην πληθώρα των θαυμάτων του Ιησού, εκτός της σωματικής θεραπείας γινόταν και η πνευματική και ακολουθούσε η κατήχηση και η βάπτιση των θεραπευμένων από τους μαθητές[162]. Το γεγονός του θανάτου του Ζεβεδαίου αναφέρει στη συνέχεια ο Ιωάννης Γεωμέτρης αφού από την περιουσία του οι γιοί του αγόρασαν το σπίτι στη Σιών που έμελλε να φιλοξενήσει τη Θεοτόκο μετα την Ανάσταση και Ανάληψη του Ιησού[163].

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην Ιωάννα, μια πλούσια και ευγενούς καταγωγής γυναίκα, η οποία ακούγοντας το κήρυγμα του Θεανθρώπου αρνήθηκε την οικογένεια αλλά και την περιουσία της και ακολούθησε τον Ιησού κοντά στην Θεοτόκο[164]. Η Μαρία η Μαγδαληνή είναι άλλη μια πιστή μαθήτρια του Ιησού, η οποία θεραπεύτηκε από τα δαιμόνια και από τότε με

[159] 99,9-15
[160] 99,15-100,17
[161] 100,19-102,3
[162] 102,4-103,7
[163]100,3-104,2
[164] 104,7-13

θέρμη ακολούθησε δια βίου και όχι μόνο υπηρέτησε τον Κύριο και την μητέρα Του, αλλά έγινε μάρτυρας στο τέλος της ζωής της για Αυτόν. Εύστοχα ο Γεωμέτρης σχολιάζει ότι αποτελούσε για τις γυναίκες ότι ο Πέτρος για τους άνδρες μαθητές του Ιησού. Δηλαδή πρότυπο πίστης και ανδρείας[165].

Στο σημείο αυτό ο Ιωάννης Γεωμέτρης αισθάνεται την ανάγκη να ζητήσει συγγνώμη για το μέγεθος του λόγου του που περιλαμβάνει τα θαύματα, τα πάθη και τα πολιτεύματά της Θεοτόκου και απολογείται για μια φορά ακόμα για την ανεπάρκειά του να μιλήσει για όλα αυτά. Επίσης, εξηγεί πως σκοπός του λόγου του είναι να δείξει την ιδιαίτερη σχέση της Θεοτόκου με τον υιό της. Σε όλα τα θαύματα της ψυχής και του σώματος των ανθρώπων είναι παρούσα και εκείνη, που ως σκιά ακολουθεί τον Υιό της, τον *Θεό Λόγο*, όπως μας λέει ο Γεωμέτρης. Στο σημείο αυτό τονίζεται για άλλη μια φορά ακόμα ότι στην υπόσταση του Χριστού παρέμεναν ενωμένες και αδιαίρετες οι δύο Του φύσεις, όπως ενωμένη μαζί Του έμεινε η μητέρα του, ενώ πολλές φορές έδειχνε τις ιδιότητες και των δύο. Τονίζει επίσης ότι εκείνη άκουγε τη διδασκαλία Του και παρευρισκόταν στα θαύματα που επιτελούσε μετέχοντας στη δόξα του Υιού της. Τολμά επίσης να μας πει ο Γεωμέτρης πως τις ώρες του Θείου Δράματος, έπασχε περισσότερο από τον ίδιο, διότι εκείνος ως Θεός έπασχε εκούσια ενώ εκείνη φέρουσα την ανθρώπινη φύση ήταν αδύναμη και λόγω των μητρικών αισθημάτων της πιο πολύ ευάλωτη. Με τον σχολιασμό αυτό ο Ιωάννης Γεωμέτρης ήδη έχει αρχίσει να μιλά για τα Πάθη του Ιησού[166].

Με ιδιαίτερα λυρικό ύφος αναφέρει ο Ιωάννης Γεωμέτρης όλα τα γεγονότα των Παθών, της Σταυρώσεως και της Ταφής του Ιησού. Τονίζει πως στο σημείο αυτό ο λόγος του φθάνει στην κορύφωση των άθλων του Θεανθρώπου, και τηρουμένων των αναλογιών στην κορύφωση του πάθους

[165] 104,19-105,14
[166] 105,15-107,2

της Θεοτόκου. με μια πολύ όμορφη παρομοίωση δείχνει τη μεγάλη δοκιμασία της Θεοτόκου αλλά και την μεγάλη αγάπη του Χριστού προς εκείνη που του εδάνεισε την ανθρώπινη φύση. Παρομοιάζει τον καιρό του Πάθους σαν φωτιά που όλα τα κατάκαψε όχι όμως τη Θεοτόκο, η οποία προσέφερε τη φιλοστοργία και τη φιλοτεκνία της κατά το ανθρώπινο, και ο Ιησούς της χάρισε την *ὑπὲρ φύσιν* τόλμη. Με συντομία αναφέρεται στην παράδοση των υψηλοτέρων συμβόλων του Θείου Πάσχα, δηλαδή του σώματος και αίματός του Χριστού, στο παράδειγμά Του, να πλύνει δηλαδή τα πόδια των μαθητών Του υποδεικνύοντας την ταπείνωση και τους ενίσχυσε στο δρόμο της ζωής, ενώ παρουσιάζει τον Ιησού να βάζει επικεφαλής των μαθητριών Του τη μητέρα Του[167]. Ο Ιωάννης Γεωμέτρης στρέφει το λόγο του στον φθονερό διάβολο, τον *ἀρχηγὸ τῶν κακῶν* και *πρῶτο ἀποστάτη*[168], αλλά και στην Θεοτόκο, της οποίας η αγάπη στον Υιό της είναι ασύλληπτη από μας, και η ανδρεία της εξαιτίας της αρετής που είχε όπως και το μεγαλείο της ψυχής της, αλλά και η δύναμη και η σοφία της ξεπερνούν την ανθρώπινη φύση. Δεν δείλιασε στιγμή και βρέθηκε ακόμα και στην αυλή του Άννα και του Καϊάφα παρακολουθώντας με αγωνία τις αντιδράσεις όλων εκείνων των φίλων αλλά και των εχθρών που έβγαιναν από το χώρο της δίκης του Θεανθρώπου, προσπαθώντας να καταλάβει τί ακριβώς διαδραματίζονταν μέσα σε αυτόν[169].

Ο ίδιος ο Γεωμέτρης δεν περιγράφει μόνο καταστάσεις και συναισθήματα αλλά συμμετέχει και εκείνος στο Θείο δράμα. Παρόλο που αισθάνεται ανεπαρκής να μιλήσει για τον πόνο της Θεοτόκου γιατί αυτό ξεπερνά την ανθρώπινη φύση, δεν μπορεί κιόλας να μην το κάνει. Έτσι μιλά άλλοτε στο διάβολο, στο φθόνο, τον αρχηγό παντός κακού από την πτώση του Αδάμ ως εκείνη την ώρα της Θείας Σταυρώσεως, άλλοτε στη

[167] 107,4-109,15
[168] 112,12-13
[169] 110,2-112,8

μητέρα Του, άλλοτε στη φύση που συνέπασχε με τον Σωτήρα, άλλοτε στον ίδιο τον Ιησού απαριθμώντας τα βασανιστήρια που υπέστη από τους ασεβείς Ιουδαίους που σαν σκυλιά θέλουν να φάνε το σώμα Του και να πιούν το αίμα Του, ενώ διατυπώνει την απορία πώς όλοι μπόρεσαν να μείνουν ανάλγητοι στο θρήνο και στη δοκιμασία της Θεοτόκου. Συχνά αναρωτιέται και ο ίδιος για τα παράλογα που συμβαίνουν, αφού ο *δοῦλος* συμπεριφέρεται στον *ἐλευθερωτή* όπως σε έναν κακούργο. Άλλες φορές πάλι παροτρύνει τον άνθρωπο να παρακολουθήσει τη Θεοτόκο που συμπάσχει με τον Υίό της[170].

Μπροστά στο Θείο Πάθος η ορατή αλλά και η αόρατη φύση δεν μένει αμέτοχη. Οδυρομένη συμπάσχει με τη Θεοτόκο, ενώ οι ουράνιες δυνάμεις διαταράσσονται, απορούν με το θράσος των Ιουδαίων και παροργίζονται κατά των αποστατών και πονηρών αγγέλων και των υπηρετών τους, οι οποίοι οδήγησαν τον αθώο Ιησού στο σταυρό του μαρτυρίου. Επιθυμία τους είναι όλοι αυτοί να οδηγηθούν στην άβυσσο παίρνοντας έτσι εκδίκηση για την άδικη Θεοκτονία. Με τη δύναμη της θεότητός Του όμως ο Ιησούς συγκρατεί και την φύση και τις αόρατες δυνάμεις, ενώ μέσα από το στόμα του Μωυσή αλλά και του Ιερεμία αναφέρεται στην κακία των Ιουδαίων, αλλά και στην αχαριστία τους σε ό,τι καλό και αγαθό έκανε σε αυτούς ο Ιησούς[171].

Σαν ένα ποτάμι που πλημμυρίζει από αισθήματα, ο Ιωάννης Γεωμέτρης μιλά για το σεμνοπρεπή θρήνο της Θεοτόκου κάτω από τον σταυρό με το σώμα του Ιησού πάνω σε αυτόν, με μόνη ελπίδα πως είναι Θεός και εκούσια πάσχει και μόνο στήριγμα την υπόσχεση του Υιού της ότι θα αναστηθεί. Ο πόνος της Θεοτόκου ξεπέρασε τον πόνο όλων των ανθρώπων αλλά και τον πόνο των στοιχείων της φύσης. Πράγματι όταν οι εχθροί του Ιησού απομακρύνθηκαν για να εορτάσουν τα επινίκια, ο

[170] 112,10-117,1
[171] 117,1-121,7

Ιωάννης Γεωμέτρης παρουσιάζει την Θεοτόκο οδυρομένη πικρά για τα Πάθη και τις πληγές του Θεανθρώπου. Η Θεοτόκος δοκίμασε όλα τα είδη των πόνων και έπαθε και εκείνη υπέρ του Υιού της. Δεν μπορεί να πιστέψει σε αυτό που βλέπουν τα μάτια της. Μοιάζει με όνειρο και όχι με πραγματικότητα. Με στοργή αλλά και ανείπωτη αγάπη, αγκαλιάζει με το βλέμμα της τον άδικα εσταυρωμένο Υιό της, ασπάζεται τα πόδια Του και τα καρφιά και ξεσπά σε ένα θρήνο με λόγια γεμάτα αγάπη, πόνο και τρυφερότητα. Του υπενθυμίζει τις ευεργεσίες που Εκείνος έκανε στους Ιουδαίους, τα αμέτρητα καλά, την μοναξιά της από δω και πέρα, την αδυναμία της να σηκώσει και εκείνη το σταυρό του μαρτυρίου Του σαν να θέλει να Τον πείσει να τα αλλάξει όλα. Εύχεται η ίδια να έπαιρνε τη θέση Του και να έπασχε εκείνη αντί για Αυτόν, αφού αυτό θα ήταν πολύ πιο εύκολο από το να Τον αντικρύζει στο Σταυρό με άδικο θάνατο. Του υπενθυμίζει όλα όσα τράβηξε από τη στιγμή της γεννήσεώς Του για χάρη των ανθρώπων αυτών, που τώρα οδηγούν το Βαραββά στην ελευθερία και Εκείνον στο μαρτύριο. Τέλος Του ζητά να της πει ένα λόγο παρηγορίας για να έχει από εδώ και πέρα ένα στήριγμα και μια ελπίδα, μια προσδοκία για να μπορέσει να συνεχίσει να ζει[172].

Ο φιλάνθρωπος Κύριος δεν θα μπορούσε να αφήσει μόνη και απαρηγόρητη εκείνη που οικειοθελώς Του εδάνεισε την ανθρώπινη φύση. Της δίνει δύναμη και χάρη να αντέξει αυτή την οδύνη για να μην πεθάνει και εκείνη μαζί Του, της δίνει και τον μαθητή Του Ιωάννη για στήριγμα και γιό στη θέση Του, αναγνωρίζοντας παράλληλα την αγάπη και την αφοσίωση του[173].

Η αποκορύφωση του Θείου δράματος πλησιάζει και ο Ιωάννης Γεωμέτρης για μια ακόμα φορά απαριθμεί τις ευεργεσίες που ο Φιλάνθρωπος έκανε στους Ιουδαίους όχι μόνο κατά τη διάρκεια της

[172] 121,8-124,5
[173] 124,6-125,9

ενανθρωπήσεώς Του αλλά και πολύ παλαιότερα όταν είχαν βρεθεί στην έρημο, δείχνοντας με τον τρόπο αυτό την ενότητα της Παλαιάς με την Καινή Διαθήκη. Όταν ο Ιησούς παραδίδει το πνεύμα Του, και οι ασεβείς Ιουδαίοι δεν αρκούνται σε αυτό αλλά τρυπούν με τη λόγχη τους την πλευρά του Του, ο Ιωάννης Γεωμέτρης ξεσπά σε ένα χείμαρρο θαυμασμού και ερωτημάτων για την ψυχική δύναμη που έδειξε η Θεοτόκος σε αυτές τις τόσο δύσκολες στιγμές της ανείπωτης αναλγησίας των διωκτών του Κυρίου, αλλά και του απροσμέτρητου πόνου της που ως ρομφαία της διαπερνούσε την καρδιά, επιβεβαιώνοντας τα προφητικά λόγια του πρεσβύτη Συμεώνος[174].

Το Θείο δράμα ολοκληρώνεται με την προσπάθεια της Θεοτόκου να βρει τάφο για τον μονογενή της, μια που δεν άντεχε να τον βλέπει κρεμασμένο πάνω στον σταυρό και να γίνεται αντικείμενο χλεύης από τους αντιθέους. Έτσι ξεκίνησε να βρει το κατάλληλο σημείο για να ταφεί ο μονογενής της, και όπως πολύ συγκινητικά μας λέει ο Γεωμέτρης, τα μεν πόδια της ήταν πάνω στον δρόμο και περπατούσε, τα δε μάτια και η ψυχή της ήταν αμετακίνητα στον Υιό Της[175]. Όμως όπως με τη βοήθεια της Θείας χάριτος γέννησε τον Ιησού χωρίς κόπο και ωδίνες, έτσι βρήκε εύκολα τον τόπο της ταφής του Κυρίου και μάλιστα σε τέτοιο σημείο ώστε να βλέπει τον Σταυρό Του, εκεί όπου κατά την παράδοση ήταν θαμμένος ο Αδάμ[176]. Η Θεοτόκος μαθαίνοντας ότι ο αχρησιμοποίητος τάφος ανήκε στον Ιωσήφ, έναν μυστικό μαθητή του Ιησού, του ζήτησε με λόγια γεμάτα συντριβή αλλά και γλυκύτητα, να θάψει εκεί τον Υιό της και να ζητήσει εκείνος το σώμα του Ιησού από τον Πιλάτο ως πλούσιος και σεβαστός άνθρωπος που ήταν. Επιπλέον του ζήτησε να το κατεβάσει από τον σταυρό του μαρτυρίου. Η πίστη αλλά και αγάπη που είχε ο Ιωσήφ στον Διδάσκαλό του, τον οπλίζει

[174] 125,10-130,1
[175] 130,12-15
[176] 131,6-15

με θάρρος και δύναμη και για αυτό το λόγο το εγχείρημά του στέφεται με επιτυχία[177]. Η Θεοτόκος μένει πάντοτε κοντά του και, όπως όμορφα μας λέει ο Γεωμέτρης, ακολουθεί τον Ιωσήφ ως μια *νεφέλη καλυπτομένη*[178]. Έτσι ο κρυφός μαθητής αποκαθήλωσε το ζωηφόρο σώμα του Ιησού παραδίδοντάς Το στην μητέρα Του, η οποία δεν υπερέβη τα κόσμια και στον θρήνο της τήρησε το μέτρο. Έπλυνε τα αίματα από τις πληγές Του με τα δάκρυά της ποτίζοντας τη γη με αυτά, αγκάλιασε και φίλησε τα πληγωμένα του μέλη, ενώ άφησε την αβάσταχτη λύπη της ψυχής της να ξεχυθεί από το πανάσπιλο στόμα της, σε έναν επιτάφιο θρήνο[179]. Ο Ιωσήφ και ο Νικόδημος, όταν έκαναν όλα όσα χρειάζονταν για τον ενταφιασμό του Σωτήρος Τον εναπέθεσαν στο μνήμα. Η Θεοτόκος έμεινε τώρα κοντά στον Υιό της, κλαίουσα και προσευχομένη περιμένοντας την Ανάσταση[180].

Στο σημείο αυτό ο Ιωάννης Γεωμέτρης θεωρεί σκόπιμο να κάνει μια διευκρίνιση σχετικά με τα πρόσωπα που βρίσκονταν κάτω από το σταυρό του Ιησού, λύνοντας τις απορίες που μπορεί να δημιουργούν οι ευαγγελικές περικοπές, αφού στη σχετική αναφορά δε συνάδουν μεταξύ τους. Έτσι εξηγεί ότι μαζί με τη Θεοτόκο κάτω από το Σταυρό του Ιησού ήταν και η Μαρία η Μαγδαληνή, αλλά και η Μαρία του Κλωπά, όπως αναφέρει ο ευαγγελιστής Ιωάννης, ο οποίος ήταν ομοίως κάτω από το σταυρό και επομένως είχε εποπτεία των προσώπων. Όμως και αυτές, παρόλο τον πόθο τους να είναι κοντά στην Θεοτόκο την οποία παρηγορούσαν και τιμούσαν, όταν ο Ιησούς είπε *διψῶ* έφυγαν από το σημείο που βρίσκονταν φοβισμένες, διότι δημιουργήθηκε μια αναστάτωση στο πλήθος[181]. Τα ίδια πρόσωπα των γυναικών βρίσκουμε και απέναντι από τον τάφο του Κυρίου, που όμως και

[177] 131,15-135,2
[178] 135,3
[179] 135,9-137,8
[180] 137,10-20
[181] 137,20-139,21

στην περίπτωση αυτή αρχικά εγκατέλειψαν τη θέση τους από το φόβο των στρατιωτών της κουστωδίας, αργότερα όμως πηγαινοέρχονταν στον τάφο ενημερώνοντας τους αποστόλους. Ο Ιωάννης Γεωμέτρης προχωρεί και περαιτέρω τον λόγο του για να αποσαφηνίσει και το πρόσωπο της *άλλης Μαρίας* που αναφέρει το *Ευαγγέλιο του Ματθαίου* στα γεγονότα της Ανάστασης του Κυρίου. Υποστηρίζει λοιπόν πως το πρόσωπο αυτό κατά κανένα τρόπο δεν είναι της Θεοτόκου η οποία αποκαλείται μετά από την θαυμαστή κύησή της *μητέρα*[182].

Η Θεοτόκος λοιπόν, όπως εξηγεί, παρέμεινε ως το μοναδικό πρόσωπο στον τάφο του Χριστού. Ξεπερνώντας ακόμα και τις φυσικές ανάγκες του ύπνου και της τροφής, παρέμεινε στο μνήμα του Υιού της, βλέποντας όλα εκείνα τα θαυμαστά γεγονότα που ακολούθησαν την Θεόσωμο Ταφή του Κυρίου. Είδε δηλαδή τον σεισμό που ξύπνησε τους κεκοιμημένους, την λάμψη του αγγέλου και τον άγγελο, τον ύπνο στον οποίο περιήλθαν οι φύλακες, ώστε να μην δουν τίποτα από όλα όσα γίνονταν, αλλά και την αφύπνισή τους και την είσοδό τους στην πόλη και το αποκορύφωμα όλων αυτών των θαυμασίων γεγονότων, την Ανάσταση του Υιού της. Εκείνη πρώτη είδε την *θεοειδή* και *χαριεστάτη μορφή* του Χριστού, ενώ άκουσε και την *χαροποιὸ* Του[183] φωνή. Οι μυροφόρες επειδή δεν μπορούσαν να αντέξουν την δόξα και την λαμπρότητα του Σωτήρος ανακάλυψαν την Ανάσταση από την όψη και την φωνή του αγγέλου και από την μετακίνηση του λίθου[184]. Η Θεοτόκος, όπως αναφέρει ο Γεωμέτρης, δεν είπε τίποτε στους μαθητές έως ότου ο ίδιος ο Κύριος να εμφανιστεί σε αυτούς. Αργότερα έγινε η ίδια διδάσκαλος των γεγονότων της Αναστάσεως όχι μόνο στους μαθητές και στις μαθήτριες του Ιησού αλλά και στις αγγελικές και όλες τις νοερές δυνάμεις. Οι ευαγγελιστές και θεολόγοι πολύ

[182] 139,22-142,4
[183] 144,3-4
[184] 124,6-145,14

σωστά παρεσιώπησαν τα γεγονότα της Αναστάσεως, για να μην πει δηλαδή κάποιος ότι τα λόγια της μητέρας του Ιησού δεν είναι ασφαλής μαρτυρία ή ότι οι μαθητές Του φυσικά θα έλεγαν ότι ο Ιησούς αναστήθηκε λόγω της στενής σχέσης που είχαν μαζί Του ή ότι από συγκατάβαση στην μητέρα Του έπλασαν την ιστορία της αναστάσεως. Βέβαια, μας εξηγεί ο Γεωμέτρης, η Θεοτόκος ήταν εκείνη που άκουσε τα τελευταία λόγια του Υιού της προ του θανάτου Του ως ανθρώπου, και πρώτη τον είδε αλλά και άκουσε την φωνή Του κατά την Ανάστασή Του[185].

Ο Ιησούς μετά την Ανάστασή Του, εμφανίστηκε πολλές φορές στη Θεοτόκο *ἐν ἀπορρήτῳ*[186] όπως χαρακτηριστικά λέει ο Ιωάννης Γεωμέτρης, αλλά από κοινού και στους μαθητές Του. Όμως, ενώ η Θεοτόκος είχε ήδη λάβει το Άγιο Πνεύμα από την ώρα του ευαγγελισμού της, οι απόστολοι, επειδή δεν το είχαν λάβει ακόμα ήταν ατελείς στην πίστη τους και επομένως ήταν αδύναμοι. Για αυτό το λόγο ο Ιησούς εμφανιζόταν και συναναστρεφόταν μαζί τους, και πριν αναληφθεί στους ουρανούς τους ευλόγησε και τους υποσχέθηκε την έλευση του Παρακλήτου[187].

Η Θεοτόκος σύμφωνα με τα λόγια του Υιού της όταν εκείνος ανελήφθη, και αφού οι μαθητές του Ιησού μετά την Πεντηκοστή έλαβαν το Άγιο Πνεύμα και έφυγαν στην οικουμένη για να κηρύξουν το Θείο λόγο, έμεινε στη Σιών με τον Ιωάννη το Θεολόγο. Η ζωή της χαρακτηριζόταν από άσκηση και προσευχή για όλους, ακόμα και για αυτούς τους εχθρούς του Υιού της[188]. Οι προσευχές της και οι παρακλήσεις της πραγματοποιούνταν στον τάφο του μονογενούς της, και μάλιστα, όπως μας αναφέρει ο Ιωάννης Γεωμέτρης, υπάρχουν γι' αυτό αψευδείς μάρτυρες, που λένε ότι από τις γονυκλισίες τα χέρια της είχαν σκληρυνθεί. Επιπροσθέτως αναφέρει τη μαρτυρία του Ανδρέα Κρήτης που διηγείτο, ότι φαίνονταν ακόμα τα

[185] 145,15-147,1
[186] 147,4
[187] 147,4-148,5
[188] 148,5-150,17

κοιλώματα από τα γόνατα της Θεοτόκου στα μάρμαρα της Σιών, όπως και το λίθινο προσκεφάλι που χρησιμοποιούσε όταν το σώμα της χρειαζόταν λίγο ύπνο[189]. Η Θεοτόκος αποτελούσε την κοινή μητέρα όλων, η οποία ταυτιζόταν με όσους έπασχαν και εβασανίζοντο, όπως έγινε με την περίπτωση του Πέτρου, του πρωτομάρτυρα Στεφάνου αλλά και στην περίπτωση του Ιακώβου αδελφού του Ιωάννου[190]. Ο Γεωμέτρης χρησιμοποιεί μια ακόμα παράδοση που έφτασε ως τις ημέρες του, η οποία παρουσιάζει τη Θεοτόκο να συναποδημεί με τον Ιωάννη το Θεολόγο και τις μυροφόρες γυναίκες στην Ασία, για το κήρυγμα του Ευαγγελίου. Μάλιστα κατόπιν αποκαλύψεως η Θεοτόκος επέστρεψε, αφήνοντας κοντά στον Ιωάννη τις μυροφόρες, έχοντας έτσι την ευκαιρία να συνδεθεί περισσότερο με τους αποστόλους και να καθοδηγήσει τους πιστούς των Ιεροσολύμων σε συνεργασία με τον Ιάκωβο τον αδελφόθεο, ο οποίος τώρα την υπηρετούσε και την φρόντιζε[191]. Από όπου και αν περνούσε η Θεοτόκος η παρουσία της ευλογούσε τον τόπο. Με την επάνοδό της στα Ιεροσόλυμα έγινε το λιμάνι και η καταφυγή όλων. Όλες οι βιαιότητες και οι κακοπάθειες και οι διωγμοί των αποστόλων είχαν αντίκτυπο και στην ίδια. Οι απόστολοι οι οποίοι έλειπαν μακριά έρχονταν κάθε χρόνο στα Ιεροσόλυμα κοντά της εκτός του Θωμά λόγω της μεγάλης απόστασής του, αφού βρίσκονταν στην Ινδία. Η ζωή της δεν ήταν καθόλου εύκολη. Δεχόταν συχνά επιθέσεις, χλευασμούς και συκοφαντίες από τους αντιθέους Ιουδαίους. Συχνά λιθοβολούσαν τον οίκο που έμενε και μάλιστα κάποια φορά θέλησαν να βάλουν φωτιά να τον κατακαύσουν. Όμως η οικία της ήταν απόρθητη από τους εχθρούς και ιερό τέμενος. Έτσι, όταν το λιθοβολούσαν, οι πέτρες γύριζαν πίσω σε αυτούς που τις πέταγαν και η φωτιά στρεφόταν εναντίον τους[192]. Η Θεοτόκος επιτελούσε και πάμπολλα θαύματα. Έδιωχνε δαίμονες, θεράπευε ανίατες

[189] 150,17-151,9
[190] 152,15-22
[191] 153,1-154,21
[192] 154,22-157,23

ασθένειες. Ζούσε με νηστεία, αγρυπνία και προσευχή, μεσίτευε και πρέσβευε για όλους τους ανθρώπους ακόμα και για τους σταυρωτές του Υιού της, οδηγώντας τους με τον τρόπο αυτό σε επίγνωση και μετάνοια, ενώ αξιώθηκε να φτάσει σε μεγάλη ηλικία περί το ογδοηκοστό έτος. Αποτελούσε για όλους παρηγοριά και στο πρόσωπό της έβλεπαν τον Υιό και Σωτήρα. Η ίδια ήταν μια ολοζώντανη διδάσκαλος υπομονής και καρτερίας, ένα στήριγμα όχι μόνο για τους αποστόλους αλλά και για όλους τους χριστιανούς. Τους εμψύχωνε στις δυσκολίες τους και συνέπασχε μαζί τους. Ζούσε βίο σεμνό και άσημο, με άκρα φτώχεια και με ευσπλαχνία, με ακτημοσύνη και ελεημοσύνη όχι μόνο στους φίλους αλλά και στους εχθρούς. Είχε την πλούσια πενία. Έτσι, έζησε βίο υπερφυή, ενώ αναδείχτηκε νικήτρια όλων των δοκιμασιών των ορατών και των αοράτων, νικήτρια όλων των γενεών των προ αυτής, αλλά και όλων των επερχομένων υπερβαίνοντας τους πάντες, όπως ο ήλιος ξεπερνά ως προς την λαμπρότητα ακόμα και τα φωτεινά αστέρια[193].

Όταν έφτασε ο καιρός που η Θεοτόκος θα έφευγε από την ζωή, ο αρχάγγελος των καλών ειδήσεων της το αποκάλυψε δίνοντάς της τα βαΐα των φοινίκων, σύμβολο νίκης και αιωνίου ζωής. Αμέσως η Θεοτόκος ανέβηκε στο όρος των Ελαιών για να προσευχηθεί. Κοίταζε στον ουρανό και έβλεπε τον Υιό της όταν έγινε ένα θαύμα. Καθώς εκείνη προσκυνούσε τον Ιησού, τα ελαιόδεντρα υποκλινόμενα προσκυνούσαν εκείνην[194]. Ενώ βρισκόταν ακόμα σε έκσταση, επέστρεψε στον οίκο της στη Σιών και ζήτησε να τον ετοιμάσουν, δηλαδή να τον φωταγωγήσουν και να τον ευωδιάσουν με μύρα. Γνωστοί και φίλοι έφτασαν τότε στο σπίτι της Θεοτόκου. Κλήθηκαν οι απόστολοι και οι μαθητές που ήταν στην περιοχή ή κάπου κοντά, αλλά πολλοί έφτασαν μόνοι τους μαθαίνοντας την είδηση της εκδημίας της. Στον αγαπημένο μαθητή του Ιησού τον Ιωάννη, στον

[193] 158,1-160,9
[194] 160,10-161,15

οποίον ο Κύριος είχε εμπιστευτεί την μητέρα Του μετά από την αναχώρησή του από την γη, ανέθεσε η Θεοτόκος να προσφέρει τα δυό της ενδύματα σε δύο χήρες όχι μόνον σαν σύμβολα της ακτημοσύνης και της φιλανθρωπίας, αλλά και σαν σύμβολα της παρθενίας και της κυοφορίας. Από τα μάτια όλων των παρευρισκομένων έτρεχαν δάκρυα, γιατί μετά την Ανάληψη του Κυρίου, η Θεοτόκος ήταν διδάσκαλος, αρχηγός αλλά και μητέρα όλων. Σε αυτούς μίλησε παρηγορητικά αλλά και ενθαρρυντικά[195].

Όταν όλα τακτοποιήθηκαν, εκείνη ξάπλωσε στο κρεββάτι και παρήγγειλε να αρχίσουν να ψάλλουν εξοδίους ύμνους. Όταν άναψαν οι λαμπάδες και οι λύχνοι, νεφέλες έφεραν τους Αποστόλους από διάφορα σημεία στα οποία εκείνοι βρίσκονταν και εδίδασκαν, είτε κοντά είτε μακριά. Κανείς δεν απουσίαζε, εκτός από τον απόστολο Ιάκωβο τον αδελφό του Ιωάννου, ο οποίος είχε συλληφθεί και φονευθεί από τον Ηρώδη[196]. Επίσης παρόντες ήταν και ο Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης, τον οποίον ο Παύλος μύησε στον χριστιανισμό όταν ήρθε να κηρύξει στους Αθηναίους, αλλά και ο Ιερόθεος. Μάλιστα ο Γεωμέτρης παραθέτει αυτούσιο ένα κομμάτι μιας επιστολής του Διονυσίου (Ψευδο-Διονύσιος) προς κάποιον επίσκοπο Τιμόθεο, το οποίο μας πληροφορεί πως όλοι όσοι άκουσαν τον Ιερόθεο να υμνεί στη θέα του ζωαρχικού σώματος της Θεοτόκου, εθεώρησαν ότι είναι θεόληπτος και θείος υμνολόγος. Η παρουσία του αγίου Διονυσίου αποδεικνύει και βεβαιώνει την αλήθεια όλων όσων συνέβησαν κατά την Κοίμηση της Θεοτόκου[197]. Επίσης στην Κοίμησή της παραβρέθηκε και ο απόστολος Παύλος, ο οποίος αρπάχτηκε από την Έφεσο όπου δίδασκε, και μεταφέρθηκε δια νεφέλης στην οικία της. Εδώ ο Γεωμέτρης κρίνει απαραίτητο να κάνει ένα σχολιασμό για το γεγονός ότι ο Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης δεν αναφέρει το όνομα του αποστόλου Παύλου

[195] 161,16-164,18
[196] 164,20-165,15
[197] 165,16-166,16

στην Κοίμηση της Θεοτόκου, παρότι η παράδοση αναφέρει το όνομά του, και που φυσικά αφού συγκαταλέγεται στους πρωτοκορυφαίους δεν θα ήταν δυνατόν να λείπει από ένα τόσο σπουδαίο γεγονός. Μας λέει λοιπόν, ότι από διάκριση ο Διονύσιος δεν μιλά για τον απόστολο Παύλο, του οποίου υπήρξε μαθητής, *ακόλουθος* και *σύνοικος* στην Ιερουσαλήμ. Επιπλέον παραθέτει και δύο απόψεις περί της αρπαγής του Παύλου δια νεφέλης [198].

Όταν μαζεύτηκαν όλοι οι απόστολοι και οι ιεράρχες κοντά στην Θεοτόκο, εκείνη τους έδειξε τον φοίνικα, το σύμβολο της αναχωρήσεώς της, και αφού τους ευλόγησε και τους παρηγόρησε, ζήτησε να ψάλουν τους επιταφίους ύμνους και άρχισε τις ευχαριστίες (ευχαριστήριος προσευχή) στον Υιό και Θεό της. Αμέσως μετά ακολούθησε η παράδοξος κάθοδος του Ιησού, ο οποίος συνοδευόταν από τους Προφήτες, τους Πατριάρχες αλλά και όλους τους δικαίους, ενώ προπορεύονταν οι άγγελοι και οι αρχάγγελοι, τα Σεραφείμ και τα Χερουβείμ, οι Θρόνοι και οι λοιπές αγγελικές δυνάμεις. Η Θεοτόκος τα έβλεπε όλα, ενώ οι άλλοι έβλεπαν μέρος από όλα αυτά τα θαυμάσια που συνέβαιναν, ο καθένας ανάλογα με το βαθμό της αγιότητάς του. Ό,τι έγινε δηλαδή άλλοτε προς χάρη του ανθρωπίνου γένους, γίνεται και τώρα χάρη μιας και μόνον ψυχής. Η παρουσία του Θεανθρώπου ήταν ακατανόητη ακόμα και σε αυτούς τους αποστόλους που ήταν πεπληρωμένοι με την χάρη του Αγίου Πνεύματος που κατοικούσε μέσα τους. Βρισκόταν δηλαδή εκεί ο Χριστός με σώμα και μορφή πλήρως τεθεωμένη. Μόλις όμως Εκείνος μίλησε λέγοντας *εἰρήνη ὑμῖν* αναγνωρίζοντας οι απόστολοι την γλυκιά φωνή του, πήραν θάρρος[199].

Στο σημείο αυτό ο Γεωμέτρης επισημαίνει ότι θα αναφερθεί στα σχετικά με την Κοίμηση της Θεοτόκου δίδοντάς τους ένα χαρμόσυνο τόνο, κατ᾽ αναλογίαν με τον ευαγγελισμό της. Ξεκινά με την προσευχή της για τους αποστόλους, για όλους τους παρόντες, αλλά και για όλους τους

[198] 166,16-169,19
[199] 169,20-172,11

ανθρώπους ακόμα και για τους σταυρωτές του Υιού της. Η συγκίνησή της ήταν απερίγραπτη και με χαρά έσπευσε να απομακρυνθεί από το σώμα της για να βρεθεί στα χέρια του Υιού της και να αναχωρήσει με Αυτόν. Έτσι η ψυχή της φεύγοντας από το πανάγιο σώμα της σαν σε ύπνο παραδόθηκε στον Υιό της διαφεύγοντας τις ωδίνες του θανάτου όπως άλλοτε είχε διαφύγει και τις ωδίνες του τοκετού[200].

Τότε οι άγγελοι και οι λοιπές αγγελικές δυνάμεις άρχισαν να ψάλλουν και μαζί με την έξοδο της ψυχής της Θεοτόκου, εξερχόταν και άφθονη και ανεξήγητη ευωδία, ενώ το σώμα της περιεβάλλετο με άπλετο φως ώστε να γίνεται κάπως αθέατο[201]. Έτσι ο Κύριος και τα λειτουργικά πνεύματα έλαβαν την ψυχή της, και οι μαθητές το σώμα της. Τότε οι απόστολοι άρχισαν τις ιερές υμνωδίες και δίνοντας ο Παύλος την πρώτη θέση στον Πέτρο άρχισε εκείνος να προεξάρχει της προσευχής στον Θεό[202]. Οι απόστολοι βρίσκονταν πολύ κοντά στο κρεββάτι της Θεοτόκου και μπορούσαν να την αγγίζουν αλλά και ευλαβικά να την ασπάζονται. Πίσω από αυτούς ήταν ο κύκλος των πρώτων μαθητών και των μαθητριών. Ακολουθούσε ο τρίτος κύκλος από άνδρες και γυναίκες που όλοι είχαν ευλάβεια και οικειότητα με την Παναγία. Ακολουθούσαν Έλληνες και Ιουδαίοι που άλλοι περιγελούσαν, ενώ άλλοι εθαύμαζαν. Ο καθένας που είχε προβλήματα υγείας ή διάφορα άλλα προβλήματα, και ήθελε να ακουμπήσει τα πόδια της ή κάποιο από τα ρούχα της, γιατί δεν τολμούσαν να ασπασθούν κάποιο από τα μέλη της, έβρισκε λύση σε όλα τα βάσανά του. Άλλοι πάλι αναγκάζονταν να αρκεστούν μόνο στη θέα της ή να ακουμπήσουν με πίστη τους τοίχους του σπιτιού της, και αμέσως τα αιτήματά τους εκπληρώνονταν[203]. Εντυπωσιακή είναι και η συμμετοχή της φύσης στην Κοίμησή της. Σε αντίθεση με τη σύγχυση που επικράτησε στα

[200] 172,11-174,10
[201] 174,11-20
[202] 174,21-175,10
[203] 175,14-177,2

στοιχεία της φύσεως κατά τη διάρκεια των Παθών του Κυρίου, τώρα ο αέρας, ο ουρανός, η γη αλλά και το νερό αγάλλονται και καθαγιάζονται. Στη συνέχεια οι παρθένες διακόνισσες της Θεοτόκου, αφού αρωμάτισαν το σώμα της, το τύλιξαν σε σεντόνια, έχυσαν πάνω στο σώμα της μύρα, και άναψαν λαμπάδες[204].

Κατόπιν το υπερουράνιο σώμα της μεταφέρθηκε από τους ιεράρχες και τους αποστόλους στον τόπο της ταφής, συνοδεία των αγγέλων που έψαλαν τα νικητήρια και επιτάφια άσματα. Στη διαδρομή όμως έως το μνήμα, κάποιος ασεβής Ιουδαίος διασχίζοντας με βία αλλά και μανία το πλήθος που συνόδευε το σώμα της Θεοτόκου, προσπάθησε να το ρίξει στη γη. Τότε τα χέρια του κόπηκαν από τους αγκώνες και κόλλησαν στη νεκρική της κλίνη. Αμέσως ένα μέγα θαύμα συντελέστηκε στον ασεβή Ιουδαίο και η ψυχή του μαλάκωσε. Η υπερηφάνειά του μετατράπηκε σε πίστη και ο φθόνος μετατράπηκε σε φόβο και ιερό πόθο. Άρχισε τότε να εκλιπαρεί με δάκρυα στα μάτια μετανοημένος την Θεοτόκο να του χαρίσει την θεραπεία, πράγμα το οποίο και έγινε. Πολλοί τότε Ιουδαίοι άπιστοι μέχρι πρότινος, ομολόγησαν την πίστη τους στον Χριστό και αναγνώρισαν την Θεοτόκο ως μητέρα Του[205].

Στο σημείο αυτό ο Γεωμέτρης αναφέρει ένα περιστατικό *ἰδιαίτερο* και *χαριέστατο*[206] όπως ο ίδιος λέει. Επειδή όλους τους μαθητές αλλά και τις μαθήτριες είχε καταλάβει φόβος δεν ήθελαν να αγγίξουν το σώμα της Θεοτόκου και να το τοποθετήσουν μέσα στο μνήμα, έχοντας στον νου τι συνέβη στον ασεβή Ιουδαίο, αλλά και επειδή ακόμα το έβλεπαν να περιβάλλεται από φως. Έτσι λοιπόν επινοούν να αναθέσουν στον Πέτρο και στον Παύλο αυτή τη διαδικασία. Εκείνοι τότε αγγίζοντας όχι το σώμα, αλλά τις άκρες από το σεντόνι που ακουμπούσε αυτό, το εναπέθεσαν στο

[204] 177,3-178,9
[205] 178,10-182,17
[206] 182,19

μνημείο, και παρέμειναν εκεί για να αποδώσουν τιμή στην Παναγία με ύμνους που έψαλαν. Είναι όμως πιθανόν να περίμεναν με τον τρόπο αυτό κάποιον από τους συναποστόλους τους, τον απόστολο Θωμά, που δεν ήταν στην Κοίμηση της Θεοτόκου[207].

Πράγματι την τρίτη ημέρα από την κοίμησή της έφθασε και αυτός ο απόστολος, και για να τον παρηγορήσουν οι υπόλοιποι άνοιξαν τον τάφο για να προσκυνήσει το σώμα της. Όμως εκεί βρήκαν τους μάρτυρες της θείας μεταστάσεώς της, δηλαδή τα νεκρικά της ενδύματα που ήταν άθικτα και ανέδυαν ένα εξαίσιο άρωμα. Οι απόστολοι και ο Θωμάς γέμισαν από χαρά. Το θαύμα αυτό δεν αποσιωπήθηκε αλλά διαδόθηκε και διεσώθη μέχρι τις ημέρες μας[208].

Σχετικά με την ιερή εσθήτα της Θεοτόκου ο Ιωάννης Γεωμέτρης κάνει μια μικρή αναφορά, αφού εξηγεί πως τα σχετικά με τα ιερά θεομητορικά άμφια δεν είναι σκοπός του λόγου του. Έτσι μας λέει πως οι ιεροί και σοφοί Γάλβιος και Κάνδιδος κατά τους χρόνους του Λέοντος Α΄ πήραν από την Παλαιστίνη και την μετέφεραν στην Κωνσταντινούπολη. Η εσθήτα αλλά και η ζώνη της Θεοτόκου καθιστούν την Κωνσταντινούπολη απρόσβλητη από κάθε εχθρική προσβολή και από κάθε κίνδυνο. Επίσης θεράπευαν από σωματικές και ψυχικές ασθένειες καθένα που με πίστη τα πλησίαζαν. Τα ρούχα της Θεοτόκου παρείχαν την ίδια χάρη στον καθένα ανεξάρτητα της θέσεως και της ιδιότητάς του[209].

Τελειώνοντας το λόγο του αναφέρεται στην Κοίμηση της Θεοτόκου κάνει έναν απολογισμό θα μπορούσαμε να πούμε της ζωής της η οποία ήταν γεμάτη αντιθέσεις αφού πράγματι η Θεοτόκος έζησε σε μια φυσική κατάσταση που χαρακτηρίζει τον άνθρωπο και σε μια υπερφυσική κατάσταση που είναι αποτέλεσμα της Θείας Χάριτος[210].

---

[207] 182,18-184,2
[208] 184,3-185,11
[209] 185,16-187,6
[210] 187,7-18

Επίσης αναφέρεται στη διδασκαλία της εκκλησίας σχετικά με τη μετάσταση της Θεοτόκου, την οποία ο ίδιος μας λέει ότι ομολογεί, δηλαδή τον θάνατό της, ενώ υποστηρίζει και την μετάθεσή της, δηλαδή την ανάληψη του σώματός της[211]. Εξηγεί δηλαδή πως όταν η Θεοτόκος πέθανε, το σώμα της έμεινε στον τάφο (αυτό το οποίο έθαψαν οι απόστολοι), όπως ακριβώς και του Χριστού, ενώ το πνεύμα της (δηλαδή η ψυχή της) πήγε στον Παράδεισο. Μετά τρεις ημέρες ο Χριστός έφερε και το σώμα της στον Παράδεισο και η ψυχή της μπήκε μέσα σε αυτό. Με την Κοίμηση και τη μετάσταση της Θεοτόκου η ανθρώπινη φύση ανέβηκε στον ουρανό όπως έγινε και με την Ανάληψη του Ιησού Χριστού και πήρε θέση ανώτερη από τα Χερουβείμ, τα Σεραφείμ και τους Θρόνους. Η Θεοτόκος αποτελεί την δεύτερη μεσίτρια προς τον Χριστό που ήταν ο πρώτος μεσίτης στον Θεό Πατέρα[212].

Ο ίδιος πάντως ο Ιωάννης Γεωμέτρης προειδοποιεί να μην βεβηλώνονται τα δόγματα και τα διδάγματα της εκκλησίας, ούτε να υπάρχει απερισκεψία στην έκταση των νοημάτων τους, διότι υπάρχει κίνδυνος να χάσουμε το θείο έλεος[213]. Στο σημείο αυτό φαίνεται για άλλη μια φορά ακόμα πόσο μεγάλη σημασία δείχνει ο Γεωμέτρης στη δογματική διδασκαλία της εκκλησίας και στον κίνδυνο της αίρεσης. Προσκαλεί δε τον κάθε πιστό να μεταβεί νοερά στην κηδεία της Θεοτόκου και να ψάλει την αφθαρσία του σώματος της Θεοτόκου, την ανάβαση της ψυχής και την είσοδο του αγίου πνεύματος μέσα σε αυτήν[214].

Η εορτή της μεταστάσεως της Θεοτόκου αποτελεί την *χαριεστάτη* των εορτών, όπου η φύση συμπεριλαμβανομένων των ζώων είναι στην καλύτερη και ακμαιότερη κατάστασή της. Ο Ιωάννης Γεωμέτρης με πολύ όμορφο και λεπτομερή τρόπο μας περιγράφει την κτίση και το στερέωμα.

---

[211] 188,5-22
[212] 187,19-189,4
[213] 189,5-11
[214] 189,12-191,1

Η γη είναι *πάμφορος*, αλλά και η θάλασσα μας δίνει την εποχή αυτή πολλά αγαθά, και ο αέρας και τα αστέρια συμμετέχουν στην γιορτή της φύσης προπέμποντας με τον τρόπο αυτό την Θεοτόκο στον Δημιουργό. Ως επιστέγασμα της αγάπης του στη Θεοτόκο ο Γεωμέτρης τονίζει για μια φορά ακόμα το πόσο ανώτερη, φοβερότερη, σοφότερη αλλά και ακατάληπτη είναι η μητέρα του Ιησού, η οποία κατέχει τα δευτερεία της αγίας Τριάδος και προσκυνείται από τις ουράνιες ταξιαρχίες και επιπλέον τονίζει ότι με τη μετάστασή της ανέβασε την ανθρώπινη φύση στον ουρανό αφού πρώτα ο Υιός της έκανε το ίδιο με την Ανάληψή Του[215].

Δηλώνοντας πως ο ίδιος είναι ανεπαρκής να μιλήσει πιο πολύ για όλα αυτά τα μεγαλεία, με ένα χείμαρρο ευχαριστιών-ικεσιών προσπαθεί να δείξει την αγάπη του και τον θαυμασμό του τώρα στο πρόσωπο του δεσπότη Ιησού για το μέγα δώρο Του την Θεοτόκο, την μεσίτρια ανάμεσα σε Θεό και ανθρώπους, την οποία εξέλεξε για να υπηρετήσει όλα τα μυστήρια Του. Τον ευχαριστεί ακόμα για το ότι προσλαμβάνοντας την δική μας ανθρώπινη φύση την οδήγησε στη θέωση, ενώ ανάμεσα από εμάς διάλεξε εκείνη που του εδάνεισε την ανθρώπινη φύση και την έκανε βασίλισσα του κόσμου αυτού. Ευχαριστεί ακόμα τον Κύριο για όλα όσα έπαθε για εμάς δίνοντας ως λύτρο ακόμα και τον ίδιο Του τον εαυτό για να μας ελευθερώσει, και για την προετοιμασία που είχε κάνει στη μητέρα Του για το Πάθος και την Σταύρωσή Του, ώστε συμπάσχουσα να συνδοξασθεί και μέσω των πρεσβειών της ο Κύριος και Υιός της να χαρίσει και σε μας την αιώνιο ζωή[216].

Θέλοντας να τιμήσει όσο περισσότερο γίνεται και να εγκωμιάσει το πρόσωπο της Θεοτόκου επανέρχεται στο τέλος της παρουσίας της στη γη δηλαδή στο θάνατό της, και δηλώνει πως δεν θα θρηνήσουμε για αυτόν αφού τώρα θα μπορεί περισσότερο να μεσιτεύει, να βοηθά και να

[215] 191,1-194,9
[216] 194,10-195,18

θεραπεύει όλους εμάς, μια και βρίσκεται ως βασίλισσα στα δεξιά του Υιού της στολισμένη με την πλούσια χάρη του αγίου πνεύματος. Ακολούθως ο Ιωάννης Γεωμέτρης απαριθμεί τις ευεργεσίες της Κυρίας Θεοτόκου σε όλους εμάς τους ανθρώπους με αποκορύφωμα την αποθέωση της ανθρώπινης φύσεως. Η Θεοτόκος ξεπέρασε τη φύση όχι μόνο με την υπερφυή γέννησή της αλλά και με την επιείκειά της και το μέγα της έλεος, για όλους όσοι την επικαλεστούν. Χρησιμοποιεί και τη στολίζει με ένα πλήθος χαρακτηρισμών που της έχουν αποδώσει οι θεόπτες προφήτες και προπάτορες από την Παλαιά Διαθήκη[217].

Ολοκληρώνοντας τον λόγο του για την Θεοτόκο παρακαλεί να σώσει τον λαό από τους εμφυλίους πολέμους (υπονοώντας τις αναταραχές που προκάλεσαν οι Βάρδας Σκληρός και Βάρδας Φωκάς), να επισκέπτεται συχνά τον κλήρο και τον λαό και να τον βοηθά από τα βέλη και τις επιθέσεις του πονηρού, να μεσιτεύει στον Υιό και Θεό της για όλους εμάς, να μας σώσει και να αξιωθούμε να απολαύσουμε την αιώνιο ζωή[218].

Τέλος ο Ιωάννης Γεωμέτρης ζητεί από τη Θεοτόκο να δείξει συγκατάβαση και να δεχτεί τον λόγο του ως αντίδωρο στα τόσα πολλά δώρα που εκείνη έχει χαρίσει σε όλους εμάς[219].

[217] 195,19-200,10
[218] 200,10-201,22
[219] 202,1-20

3.2. Η δομή του κειμένου.

Ο λόγος του Ιωάννη Γεωμέτρη με τον γενικό τίτλο *Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου: τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου* (*BHG* 1102g-h, 1143c)[220] είναι στην πραγματικότητα μια εκτενής ομιλία[221] με θεματική τον Βίο της Θεοτόκου από τη σύλληψη και γέννησή της ως την Κοίμηση και τη μετάστασή της.

Αξιοσημείωτο είναι ότι το κείμενο του χειρογράφου V, που αποτελεί και το κείμενο βάσης μας, φαίνεται πως περιλαμβάνει δύο τίτλους εντός, τον προαναφερθέντα γενικό τίτλο και ακολούθως τον τίτλο *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου* με την ένδειξη *τοῦ αὐτοῦ*[222] (*BHG* 1123m)[223], πριν από το αντίστοιχο κεφάλαιο. Αυτό που προβληματίζει τον μελετητή του κειμένου είναι ότι ο γενικός τίτλος, *Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος* δεν συνάδει με το περιεχόμενο του λόγου έως του σημείου όπου ξεκινά η αναφορά στον Ευαγγελισμό, καθώς πραγματεύεται με τη σειρά τα γεγονότα του Βίου της Θεοτόκου από τη σύλληψή της έως και τη μνηστεία της. Στο σημείο του Ευαγγελισμού η ομιλία συνεχίζεται χωρίς να περιορίζεται μόνο στο συγκεκριμένο επεισόδιο, αλλά περιλαμβάνει και τον υπόλοιπο Βίο της Θεοτόκου έως την Κοίμηση και τη μετάστασή της.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι πρόκειται για μια ενιαία ομιλία που αναφέρεται στον πλήρη Βίο της Θεοτόκου που γράφτηκε με αφορμή την εορτή της Κοιμήσεώς της και ο τίτλος *Ευαγγελισμός* είναι ουσιαστικά ένας παρένθετος τίτλος. Έτσι δικαιολογείται και ο γενικός τίτλος που αναφέρεται μόνο στην Κοίμηση, ενώ το περιεχόμενό του αφορά στον συνολικό Βίο της. Επίσης πρέπει να αναφέρουμε ότι μέσα στο κείμενο του

[220] *BHG*, σ. 151 και 166.
[221] Βλ. σσ. 113-116.
[222] Βλ. έκδ., 30,1-2.
[223] *BHG*, σ. 159.

Βίου της Θεοτόκου περιέχονται και δευτερεύοντες τίτλοι που αφορούν στα διάφορα επεισόδια του Βίου της Θεοτόκου και του Ιησού[224].

Ο *Βίος της Θεοτόκου* ακολουθεί τριμερή δομή. Αρχικά περιλαμβάνει προοίμιο[225] και ακολουθεί το κύριο μέρος που είναι κυρίως αφηγηματικό από τον ομιλητή, ενώ διανθίζεται από μονολόγους της Θεοτόκου. Σε δύο περιπτώσεις μόνο υπάρχει διάλογος. Στην πρώτη στον Ευαγγελισμό με τον άγγελο[226] και τη δεύτερη στο θρήνο της κάτω από το σταυρό του Ιησού όταν εκείνη τον εκλιπαρεί να της πει ένα λόγο παραμυθίας[227]. Το κύριο μέρος απαρτίζεται από τα διάφορα επεισόδια της ζωής της Θεοτόκου με χρονολογική σειρά. Ανάμεσα σε αυτά παρεμβάλλονται και αναφορές που σχετίζονται με τη ζωή του Χριστού, όπως η γέννησή Του, η βάπτισή Του, η άγρα των μαθητών, η θεραπεία του παραλυτικού και άλλες, αφού αναπόφευκτα η ζωή της Θεοτόκου συμπλέκεται άρρηκτα με τη ζωή του Υιού της. Επίσης συχνά γίνονται και θεολογικοί σχολιασμοί. Στο τέλος υπάρχει ένας εκτενής επίλογος με μια σειρά ευχαριστιών στον Χριστό και τη Θεοτόκο[228], αλλά και με αλλεπάλληλες προσφωνήσεις[229] έτσι ώστε ο λόγος του Γεωμέτρη να ολοκληρωθεί με τη μορφή ενός ύμνου στο πρόσωπο

[224] Βλ. και Cunningham, *Life of the Virgin Mary*, σ. 157.
[225] Βλ. έκδ., 1,3-5,6
[226] Βλ. έκδ., 30,3-38,5
[227] Βλ. έκδ., 121,8-124,11
[228] Βλ. έκδ., 194,19-195,20 **Εὐχαριστοῦμεν σοι, δέσποτα** καὶ οἰκονόμε πάντων τῶνδε τῶν μυστηρίων, τά τε ἄλλα καὶ ὅτι τοιαύτην ἡμῖν ἐξελέξω τῶν σῶν διάκονον μυστηρίων. **Εὐχαριστοῦμεν σοι** τῆς ἀφάτου σοφίας καὶ δυνάμεως καὶ φιλανθρωπίας, ὅτι μὴ μόνον τὴν φύσιν ἡμῶν ἑαυτῷ συνέδησας καὶ ὁμοτίμως ἑαυτῷ συνδεδόξασας καὶ ὁμοθέως ἐθέωσας, ἀλλὰ καὶ μητέρα σὴν ἐξ ἡμῶν γενέσθαι οὐκ ἀπηξίωσας, καὶ ταύτην βασιλίδα πάντων, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ἀπέδειξας. **Εὐχαριστοῦμεν σοι, κοινὲ πάτερ,** ὅτι καὶ τὴν σὴν μητέρα κοινὴν ἡμῶν μητέρα γενέσθαι πεποίηκας, ἵνα μηδεὶς ἡμῖν λείπῃ τῶν γειναμένων, καὶ δι' ἀμφοτέρων οὐ τῆς υἱοθεσίας μόνον ἀλλὰ καὶ τῆς ἀδελφικῆς κλήσεώς τε καὶ σχέσεως κατηξίωσας. **Εὐχαριστοῦμεν σοι**, τῷ τοσαῦτα μὲν ὑπὲρ ἡμῶν δι' ἡμᾶς παθόντι, τοσαῦτα δὲ παθεῖν ὑπὲρ σοῦ καὶ ἡμῶν καὶ τὴν σὴν μητέρα παρασκευάσαντι, ὅπως μὴ μόνον τῶν παθῶν ἡ ὁμοτιμία καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῇ τῆς δόξης αὐτῆς ἐργάσηται, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οὕτως ἀεὶ μᾶλλον πραγματεύσηται σωτηρίαν μεμνημένη τῶν ἐφ' ἡμῖν ὠδίνων καὶ τὸ φίλτρον ἔχῃ μὴ διὰ τὴν φύσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ὧν ἐσπούδασε παρ' ὅλον τὸν βίον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπόμνησιν. **Εὐχαριστοῦμεν σοι** τῷ δόντι μὲν ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν, δόντι δὲ μεθ' ἑαυτὸν καὶ τὴν σὴν μητέρα καθ' ἑκάστην λυτήριον, ἵνα ἅπαξ μὲν αὐτὸς ἀποθάνῃς ὑπὲρ ἡμῶν, αὕτη δὲ μυριάκις ἀποθνήσκῃ τῇ προαιρέσει διακαιομένη καθάπερ καὶ ἐπὶ σοὶ τὰ σπλάχνα, δι' οὓς καθάπερ καὶ ὁ πατὴρ, οὕτω καὶ αὕτη τὸν υἱὸν αὐτῆς δέδωκεν ἢ καὶ ἐκδεδομένον εἶδε πρὸς θάνατον. Εὐχαριστοῦμεν καὶ σοὶ, δέσποινα, τῶν μέχρι τοῦ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν καμάτων καὶ παθημάτων.
[229] Βλ. έκδ., 198,4-200,10

της Θεοτόκου αλλά και μιας ικεσίας για τη μεσιτεία της μεταξύ Θεού και ανθρώπου[230].

3.3. Η γλώσσα του κειμένου

Ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη είναι ένα κείμενο που παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον από γλωσσικής απόψεως, καθώς συνταιριάζει όλα εκείνα τα στοιχεία που καθιστούν τη γλώσσα του ζωντανή, ρέουσα, ευαγγελική και κυρίως κατανοητή.

Ο συγγραφέας κάνει συχνή χρήση του α΄ προσώπου όταν μιλά ο ίδιος και β΄προσώπου όταν απευθύνεται στον Θεό, στην Παναγία, στον ακροατή, στη φύση, στο κακό, προσδίδοντας στο κείμενο αμεσότητα σε τέτοιο βαθμό, ώστε να επιτυγχάνεται μια διαλεκτική σχέση, με τον ενδεχόμενο ακροατή ή αναγνώστη του, όπως φανερώνουν και τα ακόλουθα παραδείγματα.

(12,6-7) Ἀλλ' οὐκ ἔχω πῶς ποτε ἀποσπάσω τὴν ἀκοὴν ἢ τὴν ὄψιν τοῦ ἡδίστου τούτου θεάματος ἢ ἀκούσματος. **(59,15)** Ἀλλὰ δωροφορήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν λόγον, **(60,9)** Τοσούτου τὴν πτωχείαν τιμᾶται ὁ ἐμὸς Χριστὸς, **(60,12-13)** μηδὲ ἐν τοῖς ταπεινοῖς ταπεινὸν φρονῆς, **(84,8-12)** Ἀλλὰ τίνα σοι καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον, ὦ Θεοῦ μῆτερ, καὶ τὰ πάντα σύναθλε καὶ καλλίνικε; Βλέπεις μὲν καὶ ἀπολαμβάνεις κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν γλυκεῖαν σου τε καὶ τοῦ σοῦ παιδὸς καὶ πάντων πατρὸς πατρίδα τὴν τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ὄντως μέλι καὶ γάλα τὸν σὸν υἱὸν καὶ τὸ σὸν γάλα ῥεύσασαν. **(105,16-19)**Ἀλλὰ τὰ ταύτης μὲν καὶ αὖθις ἀναληπτέον κατά καιρὸν καὶ μάλισθ' ὅτε κατὰ τὸν σταυρὸν γενώμεθα· νυνὶ δὲ πάλιν ἐπὶ τὸν σκοπὸν ἰτέον καὶ τὰ ἐπίλοιπα παραληπτέον τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς καὶ ἡμετέρας δεσποίνης θαύματά τε καὶ πάθη καὶ πολιτεύματα, **(129,5-7)** Ἀλλὰ σύ μοι σκόπει καὶ πάλιν οἷα καὶ κατὰ τῶν τῆς μητρὸς σπλάχνων διωθεῖτο ῥομφαία, καὶ ὅπως διὰ πάντων σύναθλος ἢ μᾶλλον ὑπέραθλος ἦν. **(132,14-15)** Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τοὺς θεοκτόνους ἵστησιν, ὦ γῆ καὶ ἥλιε.

Είναι εμφανές ότι προτιμάται ο ιστορικός ενεστώτας, που καθιστά πιο ζωντανή την αφήγηση σε ένα λόγο κατεξοχήν μακροπερίοδο, αλλά και η χρήση μετοχών, που μετέχουν στις ιδιότητες τόσο του ονόματος όσο και του ρήματος.

---

[230] Βλ. έκδ., 194,15-202,20

Π.χ. **(7,2-10)** Ἰωακεὶμ ἐνταῦθα καὶ Ἄννα, τὸ μέγα τῆς παλαιᾶς διήγημα καὶ καλλώπισμα, τὸ μεῖζον τῆς νέας αὔχημα, μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, τὸ παντὸς τοῦ γένους ἔρεισμά τε ὁμοῦ καὶ παράδειγμα, καθάπερ ἡ θυγάτηρ τῆς παρθενίας, οὕτω καὶ οὗτοι τῆς εὐγαμίας, ὥσπερ καὶ τῆς εὐτεκνίας ὕστερον, οἱ καὶ τῆς φύσεως ἑκατέρας ὅροι καὶ νόμοι τῆς ἀρετῆς, οἱ πρῶτοι τῶν ἄλλων, ἢ καὶ μόνοι διαφερόντως τὰς κλήσεις τοῖς τρόποις, ἢ μᾶλλον ταῖς κλήσεσι τοὺς τρόπους ἁρμόσαντες, ὁ μὲν ἄνωθεν καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνδρῶν δοθεὶς κόσμος, ἡ δὲ χάρις τῶν γυναικῶν·

(120,12-19) Καὶ οὕτως ἡ μήτηρ ἠρέμα καὶ κατ' ὀλίγον ἐγγίσασα, ὥστε καὶ λέγειν τι καὶ τῶν λεγομένων ἐπαΐειν δύνασθαι· μετ' ὀλίγον καὶ ὅλη προσελθοῦσα τε καὶ προσψαύσασα, τί μὲν οὐκ ἔλεγε; Τί δὲ οὐκ ἔπασχε; Τί δὲ οὐκ ἔπραττε; Τοῖς ὀφθαλμοῖς μὲν θερμότερα τὰ ῥεύματα καταχέουσα, τῷ στόματι δὲ τοὺς ἥλους καὶ τοὺς πόδας καταφιλοῦσα. Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἥλους, εἰ οἷόν τε καταπίνειν ἐφιεμένη, καὶ μέντοι καὶ τῶν αἱμάτων τι σπῶσα καὶ καταπίνουσα, κατέψα μὲν τὰς πληγάς, παρειαῖς ἅμα καὶ ὀφθαλμοῖς, ἐκίρνα δὲ τοῖς αἵμασι δάκρυα.

(127,13-18) Καὶ ὥσπερ μὴ βουλομένην καθήλου τὴν ψυχὴν τῷ σώματι καὶ δι' ὅλων ἐτήρει τῶν ἄθλων μυρίαθλον ὥσπερ αὐτὸς ἑαυτόν, οὕτω καὶ τὴν τεκοῦσαν μᾶλλον ἀπεργαζόμενος. Ἐπέχει μου τὴν γλῶτταν ἡ φρίκη πρὸς τὰ πρόσω προβῆναι βιαζομένην καὶ γίνομαι τοῦ πάθους μετὰ ταύτης ὅλος κἀγὼ καὶ τῶν λογισμῶν ἐκφέρομαι.

(128,4-10) *μὴ ἐπιξάνῃς τραύματα κεκακωμένων ταῖς μάστιξι,* πολλῷ δὲ μᾶλλον νενεκρωμένων τοῖς πάθεσι, μήτε τὴν μητέρα κοπτομένην οὕτως οἰκτείροντες, ἢν κἂν ὁ ἐχθρὸς ἠλέησε καὶ πολέμιος, ᾗ κἂν θηρίον ἢ καὶ λίθος συνήλγησε, μήτε δὲ ὡς νεκρῷ τῷ ἐχθρῷ σπενδόμενοι, καθ' οὗπερ οὐκ ἔστι λοιπὸν οὐδὲ εἷς φθόνος, οὐδὲ δυσμένεια, μήτε τὴν ἄψυχον γ' οὖν οὕτω πενθοῦσαν μιμούμενοι ἢ κἂν αἰδούμενοι κτίσιν

Ο δημιουργός, στην προσπάθειά του να αποδώσει τα νοήματά του, χρησιμοποιεί ρητορικά σχήματα. Έτσι, ο λόγος έχει παρονομασίες, αλλά και πολύπτωτα.

Παρονομασίες

Π.χ., **(37,2-3)** ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ δείξῃ τὸ γέννημα, καὶ γεννῶν ὁμοῦ καὶ γεννώμενον, **(37,13)** τὰ νοηθέντα καὶ νοηθησόμενα, **(37,11-12)** Οὐ γὰρ ὅσον φησὶ τὰ γενόμενα ποτέ καὶ γενήσεται, ἀλλὰ καὶ τὰ ῥηθέντα καὶ ῥηθησόμενα. **(41,13-15)** οὕτω καὶ ταῦτα προφῆτις ὁμοῦ καὶ προφητευομένη, καθὰ καὶ θεοφοροῦσα καὶ θεοφορουμένη καὶ εὐχαριστοῦσα καὶ εὐχομένη.

Πολύπτωτα

Π.χ., **(37,3)** τῶνδε τῶν εὐαγγελίων καὶ ἕτερα εὐαγγέλια, **(47,12)** ὅπως καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς καὶ ἡ ἀπογραφὴ τῆς ἀπογραφῆς, **(53,1)** ὁδηγῶν, οἱ δὲ ὁδηγούμενοι, δηλῶν τοῖς ἐπὶ γῆς λοιπὸν τὴν ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος.

Αρκετές φορές ο συγγραφέας πλατειάζει, γεγονός που μαρτυρούν οι αντιθετικοί σύνδεσμοι (μέν, δέ, ἀλλά), καθώς και το ασύνδετο σχήμα.

Π.χ. **(10,8-9)** ἔχαιρεν, ἤσχαλεν, ἐδάκρυεν, ἠγωνία, διεμερίζετο, τοῦτο μὲν ἠπίστει, τοῦτο δὲ ἀπιστεῖν **(11,12-14)** Πάντως μὲν καὶ διὰ τὰς τότε παρθένους οὐ προπορευομένας μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐφεπομένας καὶ πάντοθεν περιεπομένας πρὸς τὸν ναόν **(11,17)** τοῦτο μὲν διὰ τὸν χρόνον, τοῦτο δὲ καὶ πλέον διὰ τὸν τρόπον **(15,14)** ἀναλόγως αὔξεται καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, ὥσπερ καὶ ὁ ταύτης υἱὸς ἡλικίᾳ καὶ χάριτι, **(22,8-9)** ἀναλόγως μὲν τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα, ἀναλόγως δὲ τῷ σώματι καὶ τὸ ἦθος, **(107,20-21)** καθ' ὅσον αὐτῇ τὸ φιλόστοργον, τοσοῦτον ἀναλόγως καὶ τὸ φιλότολμον **(200,3)** Ὧ Θεοῦ μὲν ἀνθρώποις, ἀνθρώπων δὲ Θεῷ.

Αναμφισβήτητα, ο ίδιος ο Γεωμέτρης, φύση ποιητική και λεπτή, παραδίδει ένα κείμενο μεγάλης λογοτεχνικής αξίας, με πληθώρα εικόνων και ποικίλων εκφραστικών μέσων, που καθιστούν το ύφος γλαφυρό και του προσδίδουν ποιητικότητα. Έτσι, το κείμενο διανθίζουν εντυπωσιακές εικόνες, που κατά κανόνα προέρχονται από τη Βίβλο.

Π.χ. **(13,3-9)** Ἐπειδὴ πρὸς ταύτην ἀπηξίου καὶ τὴν τοῦ σώματος *παρέστη ἡ βασίλισσα* ἐκ δεξιῶν σου τὴν νῦν λέγων ἄντικρυς παράστασιν, ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἅγια, καὶ ὧν οὐδὲν αὐτῷ δεξιώτερον· εἶτα καὶ τὸν τῶν ἀρετῶν κόσμον καὶ ὅπως πάγκαλόν τι χρῆμα καὶ πολὺ καὶ ποικίλον· οὐ γὰρ *ἐν ἱματίῳ* φησίν, ἀλλὰ καὶ *ἐν ἱματισμῷ* τὸ πλῆθος δηλῶν, οὐδὲ ἁπλῶς *περιβεβλημένη*, ἀλλὰ καὶ *πεποικιλμένη*. **(14,15-19)** οὐ τῶν ἀρετῶν λέγων μόνον τὴν ἔνδον λανθάνουσαν ὡραιότητα, ἀλλὰ καὶ τῶν παντοδαπῶν τοῦ πνεύματος χαρισμάτων τὸ πλῆθος ἢ καὶ τὸ κάλλος· ὧν δηλῶν καὶ τὴν ἕνωσιν ἅμα καὶ τὴν διαίρεσιν εἰς παραβολὴν *τὴν τῶν χρυσῶν ἐπάγει κροσσωτῶν περιβολήν τε καὶ ποικιλίαν*. **(100,19-101,16)** Ζεβεδὴ καὶ Γενησαρέτ,... καὶ τὸ ἔλαιον.

Ταυτόχρονα, απαντούν και πολλές παρομοιώσεις, ενώ έντονη είναι και η μεταφορική λειτουργία της γλώσσας.

Π.χ. **(2,18-19)** θαρρούντως ἐπαφεῖναι τῷ μεγάλῳ πελάγει τούτῳ τῆς εὐφημίας, **(11,1)** τοιαῦτα τῆς θείας πύλης ἡμῖν τὰ προπύλαια, **(19,1-3)** ὡς καὶ τῆς ὅλης ἐκκλησίας αὐτῆς προστατούσης καὶ ἐνδυούσης τὸν ἱματισμὸν τῆς πίστεως ὁμοῦ καὶ πράξεως **(23,4-5)** κάλλος ἄσυλον, κάλλος ἄφραστον, κῆπος ἄβατος, φρέαρ ἀνόρυκτον καὶ ἀείρρυτον **(13,9-13)** Καὶ ὅτι πολλὰ μὲν αὐτῇ μᾶλλον δὲ καὶ πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς εἴδη καὶ καθ' ἑαυτὸ δὲ τούτων ἕκαστον πεποίκιλται τοῖς διαφόροις χρώμασί τε καὶ κάλλεσιν· ὥσπερ καὶ ἡ κατ' οὐρανὸν ἶρις μία μὲν καθ' ὑπόστασιν ἢ καὶ ἔμφασιν, πολλὴ δὲ καὶ μυρία τοῖς ἀπαυγάσμασιν. **(106,8-11)** ὅτι καθάπερ ἡ σκιὰ τῷ σώματι, μᾶλλον δὲ καθάπερ ὁ τοῦ Θεοῦ

λόγος καὶ ταύτης υἱὸς, ἀφ' οὗπερ ἐξ ἀρχῆς τὴν ἡμετέραν ἐνεδύσατο φύσιν, οὐδ' ὁπωσοῦν οὐδαμοῦ ταύτης διῃρητο καθ' ὑπόστασιν.

Προκειμένου να τονιστεί η μοναδικότητα της Παναγίας, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί επαναλήψεις.

Π.χ. **(4,10-11)** τῇ δὲ ὡς μόνῃ καὶ ὑπὲρ πάσας μόνην τὴν τοῦ υἱοῦ δόξαν, **(12,11-14)** Ὥσπερ γὰρ οὔθ' ἑτέραν τινὰ ψυχὴν τοιαύτην ἔχειν ἐχρῆν φύσιν τε καὶ μορφήν, καὶ οὔθ' ἑτέραν μορφὴν καὶ φύσιν τοιαύτην ψυχήν, οὕτως οὔθ' ἑτέραν τινὰ γυναικὸς τὸ συναμφότερον φύσιν τὸν ὑπὲρ φύσιν χωρῆσαι τόκον.

Ανάμεσα στα άλλα, αξιοσημείωτη είναι η συχνότητα με την οποία απαντούν επίθετα, και μάλιστα υπερθετικού βαθμού, καθώς στόχος είναι να εγκωμιαστεί η Παναγία.

Π.χ., **(16,15)** φιλομαθεστάτη, **(16,16)** εὐμαθεστάτη, ἀστειοτάτη, ἐμπειροτάτη **(16,17)** εὐσυνετωτάτη σοφωτάτη, **(16,18)** εὐγνωμονεστάτη, **(16,19)** ἐμμελεστάτη, ἡδυτάτη, **(16,21)** εὐτεχνοτάτη, φιλεργοτάτη. **(21,9-10)** εὐόμιλος, εὐπρόσιτος, εὐπροσήγορος, ἐξαισιωτάτη, (**21,17)** φιλανθρωποτάτη, **(21,18)** ἐμφερεστάτη, **(21,19)** μετριοφρονεστάτη, **(199,6)** χαριέστατον, **(199,22)** καλλίστων

Επίσης με τη χρήση ρητορικών ερωτήσεων οι οποίες υποδηλώνουν το μεγαλείο της Θεοτόκου αλλά και την αδυναμία του ανθρώπου να το αποδώσει ο Ιωάννης Γεωμέτρης διεγείρει το ενδιαφέρον του ακροατή-αναγνώστη, ξεκουράζοντάς τον από τη συνεχή αφήγηση.

Π.χ., **(114,9-10)** πῶς ἤνεγκας ἐκεῖνον ὁρᾶν; **(114,16-18)** Πῶς ἥλοις τὰς ἡλιακὰς ἐκείνας σάρκας καὶ παλάμας διαπειρόμενον τὸν ἀοράτῳ τινὶ δυνάμει πᾶσαν τήνδε διαπεραίνοντα καὶ περικρατοῦντα τὴν κτίσιν; **(121,9)** Μὴ ὄναρ, οὐχ ὕπαρ, μοι τὰ ὁρώμενα; **(123,4-6)** Πῶς καὶ οἱ ἄγγελοι φρίττουσι μέν, φέρουσι δὲ ὅμως καὶ τὸ πᾶν οὐ συγχέουσιν, ἢ δῆλον ὅτι σὰ καὶ ταῦτα, Θεέ μου καὶ υἱέ, τεράστια; **(136,4-7)** Ἄπνους ὁ πᾶσι τῆς πνοῆς χορηγός; Νεκρὸς ὁ ζωῆς πάσης δημιουργός; Ἄφωνος ὁ τοῦ πατρὸς Λόγος καὶ πάσης πρακτικὸς καὶ συνεκτικὸς τῆς λογικῆς φύσεως; Ἀκίνητος καὶ ἀόμματος ὁ πάντα κινῶν τῷ ῥήματι ἢ τῷ νεύματι;

Προκειμένου να συγκινήσει χρησιμοποιεί προσφωνήσεις κυρίως στον επίλογο του λόγου του, που δείχνουν και τη συναισθηματική φόρτιση του ιδίου.

Π.χ., **(127,9)** Ὦ μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀδαμαντίνης ψυχῆς. **(127,18-19)** Ἀλλά με τὸ δριμύτατον ὁμοῦ καὶ γλυκύτατον τοῦ σοῦ πάθους, ὦ δέσποτα **(132,14-15)** Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τοὺς θεοκτόνους ἵστησιν,

ὦ γῆ καὶ ἥλιε. **(199,13)** ὦ κοινὴ καὶ καινὴ μῆτερ **(199,17-18)** Ὢ κρᾶμα καινῶν ἀρετῶν καὶ καινὸν. **(199,17-18)** Ὢ σύστημα τῶν κατὰ φύσιν πάντων καλῶν καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν σύγκριμα. **(199,18-19)** Ὢ θείων χειρῶν καὶ θείων χαρίτων ἄγαλμα καὶ συμπλήρωμα. **(199,19-20)** Ὢ πάσης τῆς κτίσεως ἄνθος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως αὔχημα καὶ χαρὰ καὶ ζωὴ καὶ σωτηρία καὶ βραχίων καὶ δόξα καὶ εἰρήνη καὶ νίκη καὶ σοφία καὶ βασιλεία καὶ θεουργία καὶ πάντων τῶν καλλίστων καὶ ὑπὲρ φύσιν ἄθροισμα.

Γενικά, ο Ιωάννης Γεωμέτρης χρησιμοποιεί ρητορικά σχήματα με σκοπό να αποδώσει το περιεχόμενο του λόγου του σε ένα υψηλότερο επίπεδο, χωρίς όμως να το καθιστά ένα πομπώδες αφήγημα, αλλά απλό και προσιτό στον αναγνώστη/ακροατή.

Τέλος, στο κείμενο υπάρχουν τύποι που δείχνουν την εξέλιξη της γλώσσας (π.χ. **55,7 και 56,18** *προστιθοῦσι,* **48,13** *λυπρόγειος*), αλλά δεν παρατηρείται συστηματικότητα σε κάποιο γλωσσικό τύπο του οποίου η χρήση να δηλώνει κάποια σκοπιμότητα.

3.4. Το είδος του λόγου, η χρήση του και η πιθανή χρονολόγησή του

Ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη είναι προϊόν της ομιλητικής παραγωγής του 10ου αιώνα[231]. Ο ίδιος στο εισαγωγικό κεφάλαιο του έργου του δίδει την ταυτότητά του και το χαρακτηρίζει ως ένα *λόγο* γραπτό, ευχαριστήριο, με αφορμή την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου[232]. Πράγματι, λόγω της εκτάσεως, του πλήθους των αναφορών

[231] Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*, σ.141.

[232] Βλ. έκδ., (1,3-4) Θαρρεῖν μὲν τὸν **λόγον** ἐπ' ὀλίγον κἂν ἦν, εἰ ὥσπερ ἡ προκειμένη πρὸς **εὐφημίαν** (2,16-19)Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη μὲν πάντοθεν ἡ ἀνάγκη, τοσαῦτα δὲ καὶ τὰ κέρδη τῷ **λόγῳ**, αὐτὴν ἂν εἴη χρεὼν τοῦ λόγου τὴν μητέρα τοῦ Λόγου προστησαμένους, θαρροῦντως ἐπαφεῖναι τῷ μεγάλῳ πελάγει τούτῳ τῆς εὐφημίας (3,14-17) Τούτων οὖν κατ' ἐπιδρομὴν καὶ δι' ὅσων ἐξὸν ἐφαψαμένοις, οὕτω τῇ τε πανηγύρει τὰ πρόσφορα καὶ τοῖς ποθοῦσι τῆς ἱστορίας τὰ καίρια καὶ τῇ παρθένῳ δὲ καὶ Θεοῦ μητρὶ καὶ δεσποίνῃ κοινῇ πληρωτέον τὰ χαριστήρια. Εἰ δὲ μετὰ πολλοὺς καὶ ἄλλους τῷ γράφειν ἐπεχειρήσαμεν οὐ μέμψεως, εἰ μὴ καὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι. (5,1–3)ταύτης τὰ πολιτεύματα καὶ πέρας, ὃ δὴ καὶ πάντων τῶν περὶ αὐτὴν μυστηρίων πέρας· καὶ ὃ καὶ ἡμεῖς πανηγυρίζομεν σήμερον, Άλλωστε παρατηρείται και σε άλλα σημεία του έργου του όταν θέλει να χαρακτηρίσει το κείμενό του να χρησιμοποιεί τον όρο *λόγος*. Βλ. έκδ., (3,8) Πόθεν οὖν πόθεν ἀρκτέον τοῦ λόγου; (23,17-18) πολλὴν ἡγοῦμαι τῷ λόγῳ διατριβήν, (105,20) παραιτησαμένοις τῷ μήκει τοῦ λόγου τοὺς ἐπιγνώμονας (61,3-5) Ἀλλ' οὐκ ἄχαρι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναγκαῖον, κἀνταῦθα καὶ τὴν ἐναντιολογίαν λῦσαι τῶν εὐαγγελιστῶν, εἰ καὶ παρεκβατικώτερος ὁ λόγος δόξειε., (107,4-5) Ἥκει δὲ λοιπὸν πρὸς αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τῶν ἄθλων ὁ λόγος καὶ οὐχ ἧττον ἀγὼν αὐτῷ περὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἀγώνων διεξελθεῖν, (151,9) εἰ πρὸς ἀκρίβειαν καὶ νῦν ἡμῖν γράφειν βουλομένοις ἦν, ἄλλης ἂν ἐδέησεν ἱστορίας καὶ οὐχ' ἧττον ἂν ἦν τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον. (160,12-14) Τὰ δὲ νικητήρια καὶ δὴ λεγέσθω καὶ προπεμπτήρια, δι' ἃ καὶ νῦν ἡ πανήγυρις καὶ τὸ ταύτης τοῦ βίου πέρας καὶ τῶν ἀγώνων πέρας ἔστω καὶ ἡμῖν τοῦ λόγου καὶ συγκαταλυέσθω τὰ ἀγωνίσματα.

που έχει, αλλά και της συνοχής που παρουσιάζει, δεν θα μπορούσε να έχει συντεθεί προφορικά. Ωστόσο ο λόγος αυτός προοριζόταν για να εκφωνηθεί[233] αφού, όπως σημειώνει ο Γεωμέτρης, ο *ἀκροατής* του θα είναι και ο *δίκαιος κριτής*[234]. Επίσης, εξηγεί, ότι ούτε τα πάντα περί του Βίου της μπορεί να συμπεριλάβει, ούτε όσο της αξίζει να την εγκωμιάσει, αλλά θα διηγηθεί από τον Βίο της όλα τα γεγονότα τα οποία αξίζει να εγκωμιαστούν, χρησιμοποιώντας μάλιστα τον όρο *εὐφημία*[235]. Παρά όμως την πρόθεση του δημιουργού του να συμπεριλάβει μόνο τα αναγκαία στοιχεία από αυτόν που είναι άξια εγκωμίου, γίνεται μια εκτενέστατη αναφορά στον πλήρη Βίο της Θεοτόκου. Άλλωστε επίσης στην εισαγωγή ο ίδιος μας λέει ότι στο λόγο του θα συμπεριλάβει, *ὥσπερ ἐν λύρᾳ, μία διὰ πάντων εὐαρμοστία καὶ συμφωνία*, ξεκινώντας από το γένος της[236] και φτάνοντας μέχρι την Κοίμηση και τη μετάστασή της[237].

Πρόκειται δηλαδή στην πραγματικότητα για έναν *Βίο μετ΄ εγκωμίου*, το περιεχόμενο του οποίου εκτείνεται από τη σύλληψη της Θεοτόκου μέχρι την Κοίμηση και τη μετάστασή της, σε μια γραμμική αφήγηση και με

---

[233] Από τον 8ο αιώνα και μετά έχουμε τη δημιουργία εκτεταμένων βιογραφιών, εγκωμίων αλλά και ομιλιών με αφορμή την ανακομιδή λειψάνων, και την εκφώνηση επικηδείων, ομιλιών ή κατηχήσεων (Efthymiadis, *Companion*, σ. 95).

[234] Βλ. έκδ., (4,4-5) εἴσεται δὲ πάντως ὅ γε δίκαιος **ἀκροατὴς** καὶ κριτὴς**.**

[235] Βλ. έκδ., (3,10-12) Ὥσπερ δὴ καὶ ἡμῖν οὔτε πάντα περιληπτέον, οὔθ' ὧν περιλάβωμεν ἀπαιτητέον τὸ μέγεθος, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαιοτέρων τε καὶ γνωριμωτέρων. Ο Γεωμέτρης αναφέρει τη λέξη εὐφημία αρκετές φορές στον πρόλογο του έργου του. Βλ. έκδ., (2,18-19) θαρρούντως ἐπαφεῖναι τῷ μεγάλῳ πελάγει τούτῳ τῆς **εὐφημίας,** (3,1-4) οὔτε γὰρ ἱστορίας οὔτε δὲ **εὐφημίας** ἔργον ἐκπληρῶσαι, τοῖς ταύτην ἐνισταμένοις τὴν ὑπόθεσιν δυνατόν· οὔτε γὰρ πάντα ἤγουν τὰ πλεῖστα περιλαβεῖν, ὅπερ ἱστορίας, οὔτε δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι περιθεῖναί τι μέγεθος, ὅπερ **εὐφημίας,** (3,7-9) ὅ τε γὰρ ἱστορῶν **εὐφημεῖ** τὰ παντὸς **ἐγκωμίου** λέγων ἐπέκεινα καὶ ὁ **εὐφημῶν** ἱστορεῖ μὴ ψιλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνδεῶς, ὡς πολὺ τῶν πραγμάτων ἀπολειπόμενος.

[236] Βλ. έκδ.,(4,14-20).

[237] Βλ. έκδ., (5,1-3). Επίσης ο Γεωμέτρης σε διάφορα σημεία του λόγου του αναφέρει ότι περιλαμβάνει **διηγήσεις.** Βλ. έκδ., (106,5-7). καὶ οὐδὲν μὲν οὐδέποτε τῶν μυστηρίων τούτων τοσοῦτον ῥηθήσεται, οὐδὲ παρ' αὐτῶν τῶν ἄνω δυνάμεων ὅσον ἄξιον, ἀλλ' ὅμως ἀεὶ καὶ διηγηθήσεται καὶ δοξασθήσεται κατά δύναμιν, (127,20-21) οὐκ ἔχω πῶς ἀποσπασθῶ τοῦ πικροτάτου τε ἅμα καὶ ἡδίστου μοι διηγήματος,151,9-11 Ἐκεῖνα δὲ πάντως οὐ κατὰ πάρεργον ἀλλὰ καὶ σφόδρα τῷ παρόντι λόγῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ αὐτῆς διηγήμασιν ἀκόλουθα καὶ ἀναγκαιότατα. Σύμφωνα με την Antonpoulou, *Homiletic Activity in Constantinople*, (σ.126) την περίοδο αυτή, οι ίδιοι οι συγγραφείς είχαν επίγνωση ότι το έργο τους εντάσσεται σε συγκεκριμένη λογοτεχνική παράδοση με συγκεκριμένους κανόνες.

χρονολογική σειρά[238]. Σε αυτό συμφωνεί και η Cunningham[239] αφού, όπως αναφέρει, από το 10ο ως το 12ο αιώνα τα δύο αυτά είδη σε πολλές περιπτώσεις αλληλοεπικαλύπτονται. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στο συγκεκριμένο λόγο, σύμφωνα με τον ίδιο τον Γεωμέτρη, αναπόφευκτα γίνεται αναφορά και σε πολλά γεγονότα από τη ζωή του Ιησού, αφού η δόξα της Θεοτόκου πηγάζει από τον Υιό της[240]. Πάντως, όπου κατά τη γνώμη του απαιτείται, γίνονται και θεολογικές αναφορές ώστε να τονίζεται το δόγμα. Με τον τρόπο αυτό μέσα στο λόγο του υπάρχουν και τμήματα θεολογικών σχολιασμών[241]. Δευτερευόντως, υπάρχουν και εγκώμια στον Ιωακείμ, στην Άννα, στους Μάγους και στα νήπια. Είναι χαρακτηριστικό ότι η αφηγηματική δομή περιλαμβάνει θεματικές όπως γενεαλογία, γέννηση, χαρακτήρας, πράξεις - θαύματα και συγκρίσεις με άλλα πρόσωπα από τις Γραφές. Παρατηρούμε δηλαδή ότι ο λόγος του Γεωμέτρη ακολουθεί τη φόρμα του *εγκωμίου*, όπως διαμορφώθηκε από τους θεωρητικούς της ρητορικής στην ύστερη αρχαιότητα[242].

Όπως μαρτυρεί και ο τίτλος του, ο συγκεκριμένος λόγος γράφτηκε με αφορμή την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Τέτοιου είδους λόγοι γνωρίζουμε ότι διαβάζονταν όταν ένα ακροατήριο κοσμικό ή μοναστικό, συγκεντρωνόταν για να εορτάσει έναν άγιο και δεν αποκλείεται ακόμα να συμπεριλαμβανόταν ως ανάγνωσμα στη Θεία λειτουργία[243]. Βέβαια λόγω

---

238 Τέτοιου είδους ομιλίες είναι πολύ δύσκολο να διακριθούν από ένα κήρυγμα. Hinterberger, *Byzantine Hagiography*, σσ. 36-37. Για το μικτό είδος *Βίος μετ΄εγκωμίου* βλ. ό.π., σσ. 43-49. Ο Τρεμπέλας, *Ομιλητική*, σ. 69 χαρακτηρίζει τον Γεωμέτρη ως «θεράποντα τοῦ κηρύγματος». Σύμφωνα με το Νικήτα Δαβίδ Παφλαγόνα η διαφορά ανάμεσα σε ένα *Εγκώμιο* και σε ένα *Βίο* δε βρίσκεται τόσο στην έκφραση ή στο ύφος αλλά στον πλούτο των βιογραφικών στοιχείων (Antonopoulou, *The unedided Life of John Chrysostom*, σσ. 46-48). Ο Τρεμπέλας, *Ὁμιλητική*, σ. 69 κατατάσσει τον Γεωμέτρη ως «θεράποντα τοῦ κηρύγματος».

239 Cunningham, *Life of the Virgin Mary*, σσ. 140 και 147-148. Επίσης η ίδια αναφέρει ότι, ο *Βίος* του Γεωμέτρη περιέχει στοιχεία πανηγυρικά και θεολογικά που αντανακλούν τις ανησυχίες των δημοφιλών πανηγυρικών ομιλιών.

240 Βλ. έκδ., (4,6-8) *Εἰ δ' ἔστιν οὗ καὶ τὰ τοῦ ταύτης υἱοῦ συμπαραληψόμεθα, τοῦτο μὴ τῆς ἀνάγκης ἔστω τοῦ λόγου μόνον, ἐπεὶ καὶ δι' ὅλου* ταῦτα συνῆπται σχεδόν, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης αὐτῆς ταύτης τῆς αὐτοῦ μητρός.

241 Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*, σ.141. Βλέπε και Mimouni, *Vies de la Vierge*, σ. 230. Ο Halkin ως προς το θέμα του το κατατάσσει στα αγιολογικά κείμενα για την Παναγία (*BHG*, σσ. 151,159,166 και *BHG-Novum Auctarium*, σσ. 271,304 και *BHG-Auctarium*, σ. 267). Βλέπε και Wenger, *L'Assomption*, σ. 192, Kazhdan, *Byzantine Literature*, 262–263.

242 Hinterberger, *Byzantine Hagiography*, σ. 37. Βλέπε Mango, *Βυζάντιο*, σ.292-294, Antonopoulou, *Homiletic Activity in Constantinople*, σ. 125 και Pratsch, *Der hagiographische Topos*, 402-404. Σχετικά με τη δομή και το ύφος των αγιολογικών έργων το 10ο αιώνα βλ. και Πασχαλίδης, *Νικήτας Δαβίδ Παφλαγών*,σσ. 311-312.

243 Cunningham, *Life of the Virgin Mary*, σσ. 157-158.

της εκτάσεως και της δομής του ο συγκεκριμένος λόγος ενδεχομένως γράφτηκε για να διαβαστεί σε συνέχειες[244].

Αξιοσημείωτο είναι ότι στο κείμενο που σώζεται στο Vat. gr. 504 του 12ου αιώνα, το οποίο αποτελεί και το κείμενο βάσης μας, υπάρχουν στο περιθώριο σημειωμένες *Ὧρες*[245] (α΄, γ΄, στ΄, θ΄), σε τμήμα του λόγου που αφορά στα *Ἅγια Πάθη*[246]. Αυτό αποτελεί ένδειξη της χρήσης του λόγου τουλάχιστον από τον 12ο αιώνα και μετά. Είναι πολύ πιθανόν δηλαδή να διαβαζόταν στον όρθρο της Μεγάλης Παρασκευής[247] σε συνέχειες[248].

΄Οσον αφορά στη χρονολόγηση του *Βίου της Θεοτόκου*, ο van Esbroeck[249] υποστηρίζει ότι πρέπει να γράφτηκε γύρω στο 980[250], ενώ ο Wenger[251], ο Lauxtermann[252], αλλά και άλλοι μελετητές[253], τοποθετούν τον *Βίο της Θεοτόκου*, στα 987 με 989 αφού, σύμφωνα με τους τελευταίους, στο τέλος του *Βίου της Θεοτόκου* υπάρχει η απελπισμένη έκκληση στην Θεοτόκο να σώσει την πόλη από τους αιματηρούς εμφυλίους πολέμους

---

[244] Hinterberger, ό.π., σ. 47. Ο Flusin, *L'empereur hagiographe*, σ. 32, αναφέρει ότι οι λόγοι και τα εγκώμια γράφονταν για επίσημες περιστάσεις όπως το πανηγύρι στη μνήμη ενός αγίου σε σχέση με την ομιλία που γραφόταν σε απλούστερες περιστάσεις. Επίσης, σε *Τυπικά* μοναστηριών όπως του Αγίου Σάββα προβλέπεται στον Μεγάλο Εσπερινό της Κοιμήσεως η τμηματική ανάγνωση του Βίου της Θεοτόκου. Μάλιστα στο προαναφερθέν μοναστήρι διαβάζεται ο Βίος της Θεοτόκου του Συμεών Μεταφραστού. (Βλ. Δοσίθεος, *Τυπικὸν* σσ. 300-301). Επιπλέον, στο *Τυπικό* του ίδιου μοναστηριού προβλέπεται στις αγρυπνίες στη θέση του *Πραξαπόστολου* να διαβάζεται συνήθως κάποιος πατερικός λόγος, για την ερμηνεία του ευαγγελίου της επόμενης ημέρας, ή κάποιος πανηγυρικός εάν πρόκειται για Δεσποτική ή Θεομητορική εορτή, ή εγκώμιο εάν εορτάζεται την επόμενη κάποιος άγιος. Επίσης στις *Ωρες* της Μεγάλης Παρασκευής διαβάζονταν σχετικοί λόγοι Πατέρων. (ό.π., σσ. 300-301 και σσ. 54-55 και σσ. 404-40).
Σύμφωνα με τον Høgel, *Symeon Metaphrastes* σ. 183, και στο μοναστήρι των Ευεργετινών στην Κωνσταντινούπολη τα κείμενα του Μεταφραστή αποτελούσαν μέρος της Θείας Λειτουργίας.
Σχετικά με τη θέση ομιλιών στις ακολουθίες της εκκλησίας βλέπε και Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή ομιλητική*, σσ. 45-69.

[245] *Ὧρες* καλούνται τέσσερις ιερές ακολουθίες της Ορθόδοξης Εκκλησίας προς αγιασμό των ισάριθμων ωρών στις οποίες είχε διαιρεθεί η ημέρα από τη ρωμαϊκή εποχή. Στις *Μεγάλες Ωρες* της Μεγάλης Παρασκευής ακολουθείται η δομή των καθημερινών με επιπρόσθετα αναγνώσματα και ψαλμούς (ΘΗΕ, σ. 570).

[246] Βλ. έκδ., σσ. 112,10 και 120,5 και 125,10 και 133,9.

[247] Ο Shoemaker, *Mary in the Ministry of Jesus*, σ. 464, αναφέρει ότι ομιλίες σχετικά με τα Πάθη διαβάζονταν την Μεγάλη Παρασκευή.

[248] Ο Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις*, σ. 92, σημειώνει ότι σε ένα Κανονάριο – *Τυπικό* της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων, που σώθηκε σε Γεωργιανή μετάφραση, και ανάγεται στον Ζ΄ αιώνα, δεν έχει την ακολουθία των μεγάλων Ωρών κατά τη Μεγάλη Παρασκευή, αλλά μια μητρική της μορφή, που αποτελείται από δώδεκα τροπάρια, ψαλμικούς στίχους και πολλά αναγνώσματα.

[249] van Esbroeck, *Vie de la Vierge*, σ. v.

[250] Την ίδια περίοδο πάντως γράφει με πνεύμα ανησυχίας και αγωνίας για τις εμφύλιες διαμάχες και ποιήματα (Βλέπε, Τωμαδάκη, *Γεωμέτρης*, *Ιαμβικά ποιήματα*, σ. 6 και P. Magdalino, *Byzantium*, σ. 45.

[251] Wenger, *L'assomption*, σ. 193.

[252] Lauxtermann, *John Geometres*, σ. 364. Ο Lauxtermann (ό.π.) επίσης αναφέρει ότι εκτός απ΄τον *Βίο της Θεοτόκου* κανένα άλλο από τα θρησκευτικά έργα του Γεωμέτρη δεν μπορεί να χρονολογηθεί.

[253] Booth, *On the Life of the Virgin*, σ. 183.

υπονοώντας αυτές ακριβώς τις αναταραχές που τάραξαν την αυτοκρατορία με πρωταγωνιστές τους Βάρδα Σκληρό και Βάρδα Φωκά[254]. Στις 15 Αυγούστου του έτους 987, ο Βάρδας Φωκάς ανακήρυξε τον εαυτό του αυτοκράτορα, ενώ τον Απρίλιο του 989 φυλακίστηκε και οδηγήθηκε στην εξορία[255].

3.5. Συμπεράσματα

Από την αναλυτική παρουσίαση του περιεχομένου του *Βίου της Θεοτόκου* διαπιστώνεται πως πρόκειται για ένα εκτενέστατο κείμενο με περιεχόμενο τη ζωή της Θεοτόκου, με χρονική αλληλουχία, ενώ, αναπόφευκτα, παρουσιάζονται και πάρα πολλά στοιχεία από τη ζωή του Χριστού. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σε όλη την έκταση του λόγου τονίζεται η θέση της Θεοτόκου στο σωτηριολογικό έργο, ενώ επιπλέον φωτίζονται πολλά σημεία της ζωής της που φανερώνουν την ανθρώπινη αδυναμία της. Έτσι, εμφανής είναι η αγωνία της στην αυλή του Άννα και Καϊάφα, αλλά και η υπέρβασή της των ανθρωπίνων με τη δωρεά της χάριτος του Αγίου Πνεύματος, όπως η άνευ ωδίνων γέννηση του Ιησού αλλά και η άνευ οδύνων Κοίμησή της. Επιπλέον τονίζεται και η ηγετική τη θέση στην εκκλησία. Επίσης παρατηρείται η ύπαρξη τμημάτων όπου αναπτύσσεται το μυστήριο της ενανθρωπήσεως και της υπερφυούς γεννήσεως του Ιησού, το μυστήριο της Βαπτίσεως, το δόγμα της μεταστάσεως της Θεοτόκου, ενώ σε αρκετά σημεία του ο Ιωάννης Γεωμέτρης αναφέρεται στις δύο φύσεις του Ιησού, που βρίσκονται ενωμένες σε μια υπόσταση, και στο τριαδικό δόγμα, προκειμένου να ανατρέψει τις απόψεις των αιρετικών που

[254] Βλ. έκδ., σ. 202,1-9 *Ἀλλὰ σὺ μήτηρ ἡμῶν εἶ καὶ ταῖς ἀδελφοκτονίαις καὶ ταῖς ἀσεβείαις ἡμῶν σὺ ἱλάση καὶ γένοιο νῦν μάλιστα διπλῆ καὶ ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους καὶ κοινὴ πάντων πρὸς τὸν σὸν υἱὸν διαλλακτὴς καὶ μεσῖτις, οὐ μητρικαῖς παρρησίαις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱκετηρίαις καὶ δάκρυσιν, ὥσπερ καὶ τὸ πρὶν ἱδρῶσι καὶ κακουχίαις πολλαῖς καὶ θλίψεσιν ἀνακτωμένη τὴν σὴν ποίμνην καὶ συμβιβάζουσα, τοῦτο μὲν καὶ καθ' ἑαυτούς, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν λῃστῶν ἢ πολεμίων ἢ καὶ θηρῶν φυλάττουσα.*

[255] Καραγιαννόπουλος, *Βυζαντινή Ιστορία*, σσ. 419-420 και Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία*, σσ. 152-154.

απαξίωναν την ανθρώπινη φύση του Ιησού. Επίσης, όπου ο ίδιος κρίνει σκόπιμο, αναφέρει και απόψεις σχετικά με το γυναικείο φύλο, κάτι που παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον. Ακόμα παρατηρούνται συχνές ανακεφαλαιώσεις των προηγουμένων, όπως επίσης και η ύπαρξη σημείων που ο λόγος γίνεται παρενθετικός προκειμένου ο Ιωάννης Γεωμέτρης να αναλύσει ή να επεξηγήσει.

Ο λόγος έχει τριμερή δομή και αφηγηματικό χαρακτήρα με εξαίρεση τους θρήνους της Θεοτόκου.

Ως ικανότατος χρήστης της γλώσσας κινείται με μεγάλη ευκολία από την απλή αφήγηση σε ένα υψηλού επιπέδου εγκώμιο και από τις ποιητικές εκφράσεις τις γεμάτες στοργή για την Θεοτόκο, σε μια θεολογία γύρω από το χριστιανικό δόγμα. Για να το πετύχει αυτό χρησιμοποιεί κυρίως εικόνες οι οποίες χαρακτηρίζουν όλη την έκταση του λόγου του, αλλά και πλήθος επιθέτων, ρητορικών ερωτήσεων, μεταφορών και παρομοιώσεων, πολύπτωτων, παρονομασιών, ασύνδετων σχημάτων αλλά και συχνή αλλαγή προσώπων ανάλογα με το πού απευθύνεται. Είναι εντυπωσιακή η συμμετοχή του ίδιου στην αφήγηση των γεγονότων των Παθών του Ιησού, αλλά και η τρυφερότητα που αποπνέει ο λόγος του όταν αναφέρεται στο πρόσωπο της Θεοτόκου. Με τον μοναδικό εκφραστικό τρόπο του ο Ιωάννης Γεωμέτρης πετυχαίνει ώστε το έργο του να καθίσταται ένας ζωντανός οργανισμός με μεγάλη δυναμικότητα. Στην πραγματικότητα πρόκειται για ένα λόγο που ανήκει στο μικτό είδος *Βίος μετ΄ εγκωμίου*, ενώ ταυτόχρονα περιέχει και σημεία με θεολογικούς σχολιασμούς.

Όπως μαρτυρεί και ο τίτλος του, ο λόγος γράφτηκε με αφορμή την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και σκοπός του δημιουργού του ήταν να εκφωνηθεί την ημέρα της πανηγύρεως ενδεχομένως σε ένα κοινό λαϊκό (εκκλησίασμα) ή μοναστικό, όμως δεν έχουμε ενδείξεις αν ο σκοπός αυτός πραγματοποιήθηκε. Αντιθέτως, στο κομμάτι που αφορά στα Πάθη, στο

παλαιότερο χειρόγραφο (12ος αιώνας) που παραδίδει το κείμενο (το οποίο εκδίδουμε), βρίσκουμε σημειωμένες τις Ώρες α΄, γ΄, στ΄, θ΄, ενδείξεις που φανερώνουν τη χρήση του αντίστοιχου κομματιού, τουλάχιστον από τον 12ο αιώνα και μετά, ως ανάγνωσμα την ημέρα της Μεγάλης Παρασκευής. Τέλος, ο λόγος γράφτηκε κατά πάσα πιθανότητα ανάμεσα στα 980/987-989.

Κεφάλαιο 4. Η χειρόγραφη παράδοση του *Βίου της Θεοτόκου*.

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται η χειρόγραφη παράδοση του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη. Αφού προηγηθεί η περιγραφή των χειρογράφων που παραδίδουν τον *Βίο της Θεοτόκου* (4.1), στη συνέχεια ερευνάται η μεταξύ τους σχέση και καταρτίζεται το στέμμα (4.2). Τέλος δίδονται οι αρχές της έκδοσης σχετικά με το κριτικό υπόμνημα, αλλά και τις ιδιαιτερότητες του κειμένου (4.3).

4.1. Η περιγραφή των χειρογράφων.

Ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη, που είναι το κυριότερο πεζό έργο του[256], παραδίδεται σε πέντε χειρόγραφα τα οποία καλύπτουν μια χρονική περίοδο από τον 12ο έως και τον 14ο αιώνα: Vat. gr. 504 (1105), Par. gr. 215, 13ος αι., Genuensis (Urbani) 32, (1321), Bibliotheca Bollandiana cod. 196, 16ος (απόγραφο). Ένα μέρος του έργου περιέχεται στο χειρόγραφο Ambros. E 100 sup.13ος αι.

Τα χειρόγραφα τα αναφέρει ο Wenger[257], εκτός από το τελευταίο, το οποίο πρώτος το αναφέρει ο Halkin, *Novum Auctarium* 418z[258]. Σημαντική βοήθεια επίσης για την επιβεβαίωση των πιο πάνω αποτελούν τα εγχειρίδια της van Opstall[259], όπως επίσης και οι *Pinakes*[260] για το Ambros. E 100 sup.

Η περιγραφή των χειρογράφων γίνεται βάσει των καταλόγων, εκτός από την περιγραφή του χειρογράφου Par. gr. 215, η οποία βασίζεται σε αυτοψία που έγινε τον Μάϊο του 2016.

---

256 Αντωνοπούλου, *Βυζαντινή Ομιλητική*, σ. 141.
257 Wenger, *L'assomption*, σσ. 186-188.
258 *BHG - Novum Auctarium*, σ. 271. Βλέπε και Αντωνοπούλου, ό.π.,σ. 141.
259 van Opstall, *Jean Géomètre*, σσ.16-17.
260 Institut de Recherche et d'Histoire des Textes.

Citta del Vaticano, Bibliotheca Apostolica Vaticana

(V) Vat. gr. 504

12ος αιώνας

Η περιγραφή γίνεται κατά τον R. Devreesse[261]. Έτους 1105, το οποίο σημειώνεται στο f. 197. Χαρτώος εκτός από τα φύλλα 1-4, 116-156, 191-197 που είναι περγαμηνά. Το κείμενο του χειρογράφου είναι γραμμένο σε δύο σελίδες (στήλες) στα φύλλα ff. 1-10^{v}, 13^{v} -14^{v}, 76-96^{v}, 103-115^{v}, 117^{v}. Σε τρεις σελίδες (στήλες) είναι γραμμένα τα φύλλα ff. 11-13^{r}. Ο αριθμός των γραμμών είναι ως επί το πλείστον 72. Διαστάσεις 422X285 mm. Ο Devreesse αναφέρει[262] τον λόγο του Ιωάννη Γεωμέτρη: *Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου.* Τετράδια κα΄ τα οποία σημειώνονται στο πρώτο recto και τελευταίο verso του τετραδίου. Οι τίτλοι γράφονται με μεγάλα κεφαλαία γράμματα και τα λήμματα με ερυθρό χρώμα. Ο ίδιος γραφέας χρησιμοποιεί το σύμβολο «γρ(άφε)» για διορθώσεις και προσθήκες.

Το χειρόγραφο μελετήθηκε σε ηλεκτρονική μορφή (pdf). Στην αρχή, φφ. I-IV, αναγράφονται με νεότερο χέρι τα περιεχόμενα του χειρογράφου. Στο φύλλο IVr αναγράφονται τα περιεχόμενα του λόγου του Ιωάννη Γεωμέτρη, με τίτλους κάπως διαφορετικούς από αυτούς που έχει το ίδιο το κείμενο. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα μάλιστα στο τελευταίο κεφάλαιο, όπου το κείμενο του χειρογράφου μάς δίνει τίτλο *Περὶ τῆς κοιμήσεως*, ενώ στην αναγραφή των περιεχομένων διαβάζουμε: *Ἔτι δὲ καὶ ἐγκώμιον εἰς τὴν θεοτόκον, καὶ εἰς τὴν αὐτῆς ταφὴν λόγος συνεχὴς καὶ κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγελίου ἱστορίαν τεταγμένος.*

[261] Devreesse, *Codices*, σσ. 338-349.
[262] ό.π., σελίδα 346 αριθμός 12.

Paris, Bibliothèque Nationale de France

(P) Par. gr. 215

13ος αιώνας.

Το χειρόγραφο ελέγχθη επιτοπίως τον Μάϊο του 2016[263].

Χαρτώος 235X325mm, μελάνη μαύρη, ερυθρά στα πρωτογράμματα κάθε παραγράφου, τα οποία πρωτογράμματα είναι γραμμένα στο περιθώριο. Αρίθμηση σσ. 268. Τα πρώτα εννέα φύλλα που είναι κομμένα κατά μήκος αριθμούνται Α/1-Α/9. Ο τίτλος στο φ. Α/1 είναι κομμένος στο δεξί άκρο και τον έχει συμπληρώσει ο Wenger ως εξής: *Λόγος διαλαμβάνων σοφῶς καὶ [σαφῶς τὰ ἀπὸ τῆς γεννήσεως καὶ] μέχρι καὶ αὐτ[ῆς τῆς κοιμήσεως τῆς ὑπερενδόξου καὶ] ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν [τῆς θεοτόκου], ὃς καὶ ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος. [Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου Γεωμέτρου]*[264].

Χαρακώσεις 26 οριζόντιες, από τις οποίες είναι γραμμένες οι 24, και 5 κάθετες. Από τις κάθετες χαρακώσεις οι δύο έχουν διάκενο 0,5 εκ., οι άλλες δύο, οι οποίες βρίσκονται στη μέση και προς τα δεξιά, ομοίως διάκενο 0,5 εκ. και η τελευταία κάθετη χαράκωση βρίσκεται εντελώς δεξιά. Οι αποστάσεις των δύο πρώτων καθέτων χαρακώσεων από τις δύο επόμενες κάθετες είναι 15 εκ., και η απόσταση της τέταρτης από την πέμπτη είναι 6εκ. Η τελευταία χαράκωση απέχει από την άκρη του φύλλου 4εκ.

Τα γράμματα κρέμονται κάτω από τις γραμμές. Η αρίθμηση των φύλλων και των σελίδων είναι νεότερη. Αριθμούνται ιζ΄ πλήρη τετράδια ενώ από το ιη΄ σώζονται οι κομμένες στο κάτω τμήμα τους δεκατέσσερις σελίδες: 255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268, διότι οι υπόλοιπες είναι κομμένες. Επιπλέον έχει εκπέσει από το τετράδιο αυτό (ιη΄) το μεσαίο δίφυλλο, μετά τη σελίδα 264, χωρίς να διακόπτεται η αρίθμηση των σελίδων, ενώ σε οκτώ σελίδες δηλαδή 257-258-259-260-261-262-263-264

[263] Βλ. και τη σύντομη περιγραφή του Omont, *Inventaire,* σ. 24. Επίσης Wenger, *L'assomption,* σ. 187 και Halkin, *Inventaire*, σ. 7.

[264] Wenger, ό.π., σ. 187.

υπάρχουν και διάσπαρτες φθορές. Διάσπαρτες φθορές παρουσιάζει και η σελίδα 268. Των σελίδων 269-272 σώζονται μόνον σπαράγματα. Το χειρόγραφο είναι κολοβό[265].

Στάχωση νεότερη

Στη ράχη σηκώματα 5, κλωστή άσπρη, κόκκινη, μπλε. Στη ράχη γράφει με χρυσά γράμματα: COMMET-IN EVAG-VIRG-SPEC.

Και οι δύο πινακίδες είναι όμοιες: περίγραμμα τριών χρυσών γραμμών με συνολικό πλάτος 3 χιλ. . Οι δύο εξωτερικές είναι κοντά η μία στην άλλη, η τρίτη είναι λίγο πιο μακριά. Στο κέντρο υπάρχει ως έκτυπη διακόσμηση χρυσή ροζέτα με φύλλα και άνθη. Στο εσωτερικό της υπάρχουν δύο κύκλοι από φύλλα και άνθη και στο άνω μέρος των άνθινων κύκλων ένα στέμμα.

Παράφυλλα: ff. III, II χαρτώα. Στο δεύτερο εμπρός παράφυλλο υπάρχουν δύο σημειώματα.

Οι τίτλοι είναι με ερυθρά μελάνη. Όλες οι ενδείξεις CHM(είωσαι) στο περιθώριο είναι με ερυθρά μελάνη εκτός από μία. Οι ενδείξεις «Γρ(άψον)» είναι σημειωμένες στο περιθώριο άλλοτε με ερυθρά και άλλοτε με μαύρη μελάνη. Όλες οι ενδείξεις «ἀπορία, λύσις, γνώμη, ὡραῖον, ὅρα, ὅλον» βρίσκονται στο περιθώριο και είναι σημειωμένες πάντα με ερυθρά μελάνη. Οι διορθώσεις που είναι πάνω από τα γράμματα στο διάστιχο είναι σημειωμένες με ερυθρά μελάνη. Τα σύμβολα που παραπέμπουν σε διορθώσεις στο περιθώριο είναι άλλοτε με μαύρη και άλλοτε με ερυθρά μελάνη, ενώ κάποιες φορές και με ερυθρά και με μαύρη. Στο περιθώριο υπάρχουν και σημειώματα από άλλα χέρια, διαφορετικά από αυτό του αντιγραφέα, που σε πολλές περιπτώσεις είναι γραμμένα ανάποδα στη φορά του φύλλου. Λόγω της μεγάλης φθοράς του χειρογράφου δεν μπορέσαμε να αντιγράψουμε τα υδατόσημα. Επίσης σχετικά με την

[265] Halkin, *Inventaire*, σ. 7.

προέλευση και τη στάχωση του χειρογράφου δεν αναφέρεται κάτι τόσο στον κατάλογο του Omont, όσο και στον κατάλογο του Devreesse.

Genova, Bibliotheca Franzioniana

(F) Genuensis[266] Urbani 32

14ος αιώνας

Στην Annaclara Cataldi Palau[267] υπάρχει αναλυτικότατη περιγραφή του κώδικα, και βιβλιογραφία. Εμείς εδώ περιοριζόμαστε στα ακόλουθα:
Τα φύλλα 1-88 είναι των μέσων του 15ου αιώνα. Τα φύλλα 89-309 είναι του έτους 1321 το οποίο έτος είναι σημειωμένο στο φύλλο 241ν. Χαρτώος με διαστάσεις 230X152 mm. Τα φύλλα <I>-<V>, 309,<VI> είναι προσθήκες του 19ου αιώνα και τα φύλλα 7ν, 52ν, 88 είναι κενά.

Ο κώδικας είναι σύμμεικτος με διάφορα κείμενα για το Κανονικό ελληνικό δίκαιο, τη θεία λειτουργία, τις αιρέσεις, τους λατίνους και για την ορθόδοξη πίστη. Στα φύλλα 242-309ν είναι το υπό έκδοση κείμενο. Στο φύλλο 242 σημειώνεται ο τίτλος, ο οποίος δεν διαβάζεται καλά: *Τοῦ μακαριωτ(ά)τ(ου) Ἰω(άνν)ου Γεωμέτρ(ου) τοῦ κυριωτ(άτ)ου. Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θ(εοτό)κου εὐ(λόγησ)ο(ν) π(άτ)ερ.*[268] Σύντομες σημειώσεις με ερυθρό χρώμα στα περιθώρια των φύλλων 245, 245ν, 251ν, 252, 272, 274. Χαρτί δυτικό, στην αρχή ακέφαλο, έχει 19 αριθμημένα τετράδια, με πρωτογράμματα από το χέρι του αντιγραφέα. Σύγχρονη αρίθμηση φύλλων. Περιέχει υδατόσημα που δείχνουν αρχή 14ου αιώνα. Τα φύλλα που μας ενδιαφέρουν έχουν υδατόσημα παρόμοια με τον «Croix» του Briquet 5420 (Γένοβα 1310). Το κείμενο έχει γραφεί σε μία σελίδα (στήλη), 141X93mm, 36 γραμμές σε κάθε σελίδα. Χαράκωση τύπου Leroy X 10D1. Υπάρχει μόνο ένας γραφέας. Το

[266] Στη *BHG*, σ.151, σημειώνεται τον κώδικα ως Genuensis.
[267] Cataldi Palau, *Catalogo,* σσ. 123-124, αρ. 29, ff. 242-309ν.
[268] ό.π., σ. 124.

χειρόγραφο προέρχεται από την περιοχή του Υδρούντα. Το περιεχόμενο των φύλλων του Γεωμέτρη αντεγράφη από το χειρόγραφο αυτό, όπως σημειώνει και ο Wenger[269], στο χειρόγραφο των Βολλανδιστών (cod. 288).

Milano, Bibliotheca Ambrosiana

(A) Ambros. E 100 sup.

13ος αιώνας

Η περιγραφή γίνεται με βάση τον Pasini[270]. 13ος αι., φφ. 197, περγαμηνό εκτός από τα φύλλα I,II και 197 τα οποία είναι χαρτώα, αριθμημένα, 252X197mm, μία σελίδα εκτός από τα φφ. 1-7 που έχουν δύο σελίδες. Η χαράκωση είναι τύπου Leroy 32C1 και στα φφ. 1-7 Leroy 21E2b.

Περιέχει διάφορα αγιολογικά κείμενα και διδασκαλίες από τον Δωρόθεο Γαζαίο. Ο κώδικας προέρχεται από τη Θεσσαλία και στην Αμβροσιανή Βιβλιοθήκη εισήχθη το 1608. Συντήρηση έγινε το έτος 1962 στην Grottaferrata. Στα φφ. 135 - 170 Ἰωάννης Γεωμέτρης, *Λόγος εἰς τὰ ἅγια τοῦ Χριστοῦ πάθη*. (*BHG* 418z)[271].

Bruxelles, Bibliotheca Bollandiana

cod. 288, ff.59-182v Αυτό το κείμενο είναι αντίγραφο του Genuensis 32, από τον Philippo Saoli στα 1528. Το κείμενο συνοδεύεται από λατινική μετάφραση όπως προκύπτει από τη σημείωση που το συνοδεύει.[272]

[269] Wenger, *L'assomption*, σσ. 187-188.
[270] Pasini, *Inventario agiografico,* σ. 70-71.
[271] Βλέπε και βιβλιογραφία: Martini - Bassi, *Catalogus,* 1906, nº 307, Halkin, *Suppléments ambrosiens,* 1954, σσ. 328 και 340, Gengaro - Leoni - Villa, *Codici decorati,* σ. 203, Fedwick, *Bibliotheca Basiliana Universalis,* II, 1966, σ. 437.
[272] Van de Horst et H. Delehaye, *Catalogus Codicum Hagiographicorum,* σ. 196. Βλέπε και Wenger, *L'assomption*, σσ. 187-188.

4.2. Οι σχέσεις των χειρογράφων.

Όπως αναφέρθηκε ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη παραδίδεται σε πέντε χειρόγραφα:

1. **(V) Vat. gr. 504. (1105)**

2. (P) Par. Gr. 215 (13ος αιώνας)

3. (F) Genuensis (Urbani) 32 (1321)

4. (A) Ambros. E 100sup (13ος αιώνας)

5. Bibliotheca Bollandiana 196, (**1528,** απόγραφο του **Genuesis**)

Το πλήρες κείμενο παραδίδει ο αρχαιότερος κώδικας V. Το χειρόγραφο A περιέχει ένα μόνο μέρος του *Βίου της Θεοτόκου.*[273]

Η συστηματική μελέτη του κειμένου που παραδίδουν τα χειρόγραφα V P A F οδηγεί στις πιο κάτω γενικές παρατηρήσεις.

Ως προς το περιεχόμενό τους, τα κείμενα των χειρογράφων V P F ταυτίζονται. Το ίδιο συμβαίνει και με το κείμενο του χειρογράφου A, στο αντίστοιχο μέρος του λόγου. Ως προς τη μορφή τους, τα κείμενα των χειρογράφων V P είναι ορθογραφημένα[274], σε αντίθεση με τα κείμενα των χειρογράφων A, F, στα οποία παρατηρούνται σοβαρά ορθογραφικά λάθη.

Σχετικά με τους τίτλους, τα τρία κείμενα των χειρογράφων φέρουν ένα γενικό τίτλο σημειωμένο στην αρχή και δευτερεύοντες τίτλους, στις περισσότερες περιπτώσεις κοινούς, οι οποίοι αναφέρονται σε διάφορα επεισόδια της ζωής της Θεοτόκου και μάλιστα με χρονολογική σειρά και σύμφωνα με τις αντίστοιχες εορτές, αλλά και σε άλλα επεισόδια όπως φαίνεται στον πίνακα τίτλων των χειρογράφων (V P F A) στη σ. 133. Αναλυτικότερα, παρατηρείται ομοιότητα στους γενικούς τίτλους των ομιλιών των χειρογράφων V, F, σε αντίθεση με τον τίτλο του κειμένου του χειρογράφου P. Τέλος, στα κείμενα των χειρογράφων V A F,

[273] Το κείμενο του A περιλαμβάνει τα κεφάλαια, 26.*Ἅγια Πάθη, 27.Ἅγια Πάθη. 28.Ταφή,29. Ἀνάστασις, 30. Ἀνάληψις*, της παρούσας έκδοσης του *Βίου της Θεοτόκου*.

[274] Πρβ., Wenger, *L΄ assomption*, σ. 188, όπου ο Wenger σχολιάζει την ορθογραφία του Vat. gr. 504.

παρατηρούνται σημειωμένες στην ώα οι *Ὧρες*[275] της Μεγάλης Παρασκευής και μάλιστα στα ίδια σημεία[276], σε αντίθεση με το κείμενο του χειρογράφου P, όπου δεν είναι σημειωμένες οι *Ὧρες*.

Η συγκριτική εξέταση του κειμένου που παραδίδουν τα επιμέρους χειρόγραφα μας επιτρέπει να διακρίνουμε έναν τουλάχιστον βασικό κλάδο στην παράδοση του κειμένου. Στον κλάδο αυτό ανήκουν τα χειρόγραφα V P F A. Για την κατάρτιση του στέμματος χρησιμοποιούνται παραδείγματα από τα κείμενα των χειρογράφων, ξεκινώντας από το νεότερο (F) προς το παλαιότερο (V).

Η σχέση μεταξύ των χειρογράφων είναι η ακόλουθη:

<u>Τα χειρόγραφα F και A</u>:

Τα χειρόγραφα F,A έχουν συνδετικά λάθη έναντι των υπολοίπων (VP) και το καθένα έχει και τα δικά του λάθη. Ως εκ τούτου προέρχονται από κοινό υπαρχέτυπο (β). Π.χ. λάθη των **AF** έναντι των υπολοίπων **VP**:

AF	**VP**
110.18 συνήθως	συνήθης
113.20 εἶχεν	εἶχες
125.18-19 διὰ τοῦτο[1] – πεπροφύτευτο om.	habent
126.2-3 αὐτοῦς - θηλάσαντος om.	habent
127.20 ἀπαθῶς	ἀποσπασθῶ
131.3 γὰρ om.	habent

Λάθη **A** έναντι των υπολοίπων (**VPF):**

A	**VPF**
116.1-2 αὐτὸν-μόνον om.	habent
117.11 αὐτὸν om.	habent
118.1 γένος	γένους
121.15 μετανάστης	μεταναστάσεις

[275] Βλ. σ.116, σημ. 245.

[276] Συγκεκριμένα στο κείμενο του χειρογράφου F συναντούμε σημειωμένες στην ώα μόνο τις *Ὧρες* γ΄, θ΄ στα ίδια σημεία μάλιστα σημεία που τις έχουν σημειωμένες τα κείμενα των χειρογράφων V και A, ενώ οι άλλες δεν μπορούν να διαβαστούν λόγω φθοράς του χειρογράφου.

Λάθη **F** έναντι των υπολοίπων (**VPA):**

F	**VPA**
121.8 δέσποτα om.	habent
124.18 παραμυθεῖαν	κηδεμονίαν
128.8 νεκρῶν	νεκρῷ
129.7-8 ἤδη - βουλευομένην om.	habent

Το χειρόγραφο F ως μεταγενέστερο του A δεν μπορεί να προέρχεται από αυτό, αφού το A περιέχει μέρος του κειμένου[277]. Επίσης, το χειρόγραφο F αποκλείεται να προέρχεται από τα προγενέστερα χειρόγραφα VP αφού δεν επαναλαμβάνει όλα τα λάθη κανενός από αυτά (βλέπε λάθη V έναντι των υπολοίπων και λάθη του P έναντι των υπολοίπων).

Σημειώνεται ότι στα χειρόγραφα FA απαντοῦν στα διάστιχα μεμονωμένες διορθώσεις με τη μορφή προσθήκης από πρώτο χέρι, οι οποίες υποδηλώνουν ότι ο αντιγραφέας συμπληρώνει τους συγκεκριμένους τύπους μετά από δεύτερη ανάγνωση της πηγής του.

<u>Τα χειρόγραφα P και β(FA)</u>:

Τα χειρόγραφα P και β(FA) έχουν συνδετικά λάθη. Επιπλέον το καθένα έχει και τα δικά του. Άρα προέρχονται από ένα κοινό υπαρχέτυπο (α).

Π.χ. λάθη των P β(FA) έναντι του V:

P β(FA)	**V**
111.10 καὶ[3] om.	habet
128.7 ὁ om.	habet
139.20 τὸν[2] om.	habet

Επιπλέον τα χειρόγραφα V και β (FA) έχουν κοινά λάθη που δεν έχει ο P. Άρα ο V διόρθωσε από τον α.

Λάθη των V β(FA) έναντι του P:

V β(FA)	**P**
113.12 ὕβρει	ὕβρεσι
118.7 διαμάρτυρέ	διαμάρτυραί
137.15 περιθυροῦσα	περιθεωροῦσα

[277] Βλ. σ. 126 και σημ. 273.

Με δεδομένο ότι το κείμενο του χειρογράφου Α περιέχει ένα μικρό τμήμα του λόγου ακολούθως παραθέτουμε τα συνδετικά λάθη του PF έναντι του V:

P F	**V**
23.4 ἀνώρυκτον	ἀνόρυκτον
46.4 λέγων	λέγει
57.13 μᾶλλον om.	habet
77.2 αἰτιολογικῶς οὐδὲ om.	habet
78.14 προτιμότερον	προτιμῶντες
92.9 αὐτά	αὐτάς
100.15 διδαγμάτων καὶ om.	habet
111.22 δύσχριστον	δύσχρηστον
156.12 ἔχωνται	ἔχονται

Επίσης έχει κάποιες κοινές γραφές με τον P.

Π.χ.:

85.11 εὐαγγελίων	εὐαγγελιστών
105.4 ἀνθρωπίνης	ἀνθρωπείας

Λάθη **P** έναντι των υπολοίπων Vβ(**AF):**

P	Vβ(**AF)**
113.16 τότε om.	habent
119.19 τὰς om.	habent
121.10 καὶ om.	habent
123.18 σῇ om.	habent

Λάθη V έναντι των υπολοίπων PAF (βλέπε σ. 130).

Λάθη F έναντι των υπολοίπων VPA (βλέπε σ. 128).

Λάθη A έναντι των υπολοίπων VPF (βλέπε σ. 127).

Λάθη **P** έναντι **VF:**

P	**V F**
14.11 πρὸς ἑαυτὴν om.	habent
21.19 τῶν ἀρετῶν om.	habent
29.14 ἀλλὰ om.	habent
52.14-15 ἀλλὰ δὴ καὶ γεννήσας om.	habent
61.20 ὡς ἀναγκαῖον om.	habent
86.6 καὶ καταστασιαζομένων om.	habent
96.11 νικᾷ διὰ πάντων	habent

Λάθη του **V** έναντι **PF**:

V	**P F**
27.12 πάλιν	πάλαι
36.9 Θεοῦ[1] om.	habent
46.13 καὶ τὴν om.	habent
174.12 μὲν om.	habent

Λάθη του **F** έναντι **VP**:

F	**V P**
53.10 καλάμην	καλύβην
71.17 ὀρατικῶς	διορατικός
94.2 καὶ - βαπτίσματι om.	habet
109.11ἐξορίζον	ἐξωραϊζων
109.13 εὐπόρευμα	εὐπρεπὲς
111.3 σταυροῦ	σταυρὸν

<u>Τα χειρόγραφα V και α(βP). Textus deest in A</u>:

Τα χειρόγραφα Vκαι α(β[F]P) έχουν συνδετικά λάθη. Επιπλέον το καθένα έχει και τα δικά του. Άρα προέρχονται από τον αρχέτυπο (x).

Π.χ. συνδετικά λάθη Vκαι α(β[F]P):

Vα	**recte**
43.7 βουλομένης	βουλομένη [τὰ τῆς Ἐλισάβετ βουλομέν**η** καταμαθεῖν (ἡ Θεοτόκος:Ὑποκ.)]
162.19 συντρίβων	συντρίβον [τὸ ὄρος (Ὑποκ.)]
162.20 ὑπερβαίνων	ὑπερβαῖνον [τὸ ὄρος (Ὑποκ.)]

Για τα χωριστικά τους λάθη

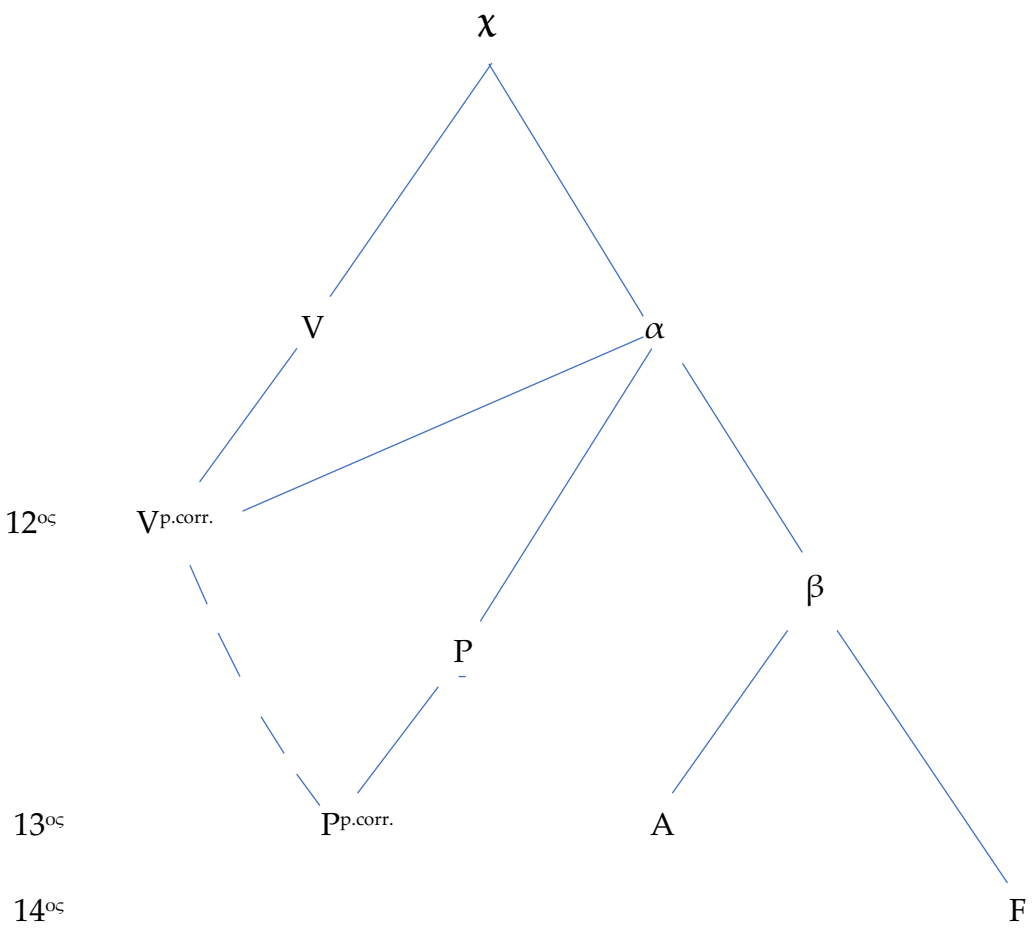
Λάθη **V** έναντι των υπολοίπων **PF** (βλέπε παραπάνω σ. 130).

Λάθη **P** έναντι των υπολοίπων **VF** (βλέπε παραπάνω σ. 130).

Λάθη **F** έναντι των υπολοίπων **VP** (βλέπε παραπάνω σ. 130).

Ανακεφαλαιώνοντας, το παλαιότερο χειρόγραφο του κλάδου αυτού (αρχέτυπος **χ**), φαίνεται ότι αντιγράφηκε τουλάχιστον δύο φορές. Από αυτό δηλαδή προήλθαν τα χειρόγραφα V καθώς και ο υπαρχέτυπος (***α***), ο οποίος αποτελεί πρότυπο των χειρογράφων P F A. Δηλαδή από το (***α***) απορρέουν τόσο το χειρόγραφο P όσο και το ενδιάμεσο χαμένο χειρόγραφο (**β**) που αποτελεί το πρότυπο των χειρογράφων F A.

Επιπλέον πρέπει να σημειωθεί ότι το χειρόγραφο V έχει διορθώσεις από το πρώτο χέρι τόσο με τη μορφή προσθήκης supra lineam όσο και με τη μορφή προσθήκης in margine. Τις διορθώσεις αυτές τις βρίσκουμε στην συντριπτική πλειοψηφία τους μέσα στα κείμενα των χειρογράφων P F A. Επομένως από το πρότυπο αυτών **(*α*)** πρέπει να διόρθωσε ο γραφέας του V. Επίσης στην ώα ή διάστιχα στον P, συναντάμε διορθώσεις επίσης από το πρώτο χέρι, τις οποίες βρίσκουμε εντός του κειμένου του χειρογράφου V. Αυτό σημαίνει ότι ο γραφέας του P είδε το κείμενο του V. Με βάση όσα προαναφέρθηκαν στην παρούσα έκδοση λαμβάνονται υπόψιν όλα τα χειρόγραφα και μπορεί να καταρτιστεί το ακόλουθο στέμμα:

χ
V
α
12ος
Vp.corr.
β
P
13ος
Pp.corr.
A
14ος
F

Πίνακας τίτλων των χειρογράφων:

V	P	F	A
1. **Γενικός τίτλος:** «Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου: τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου»	**Γενικός τίτλος:** «Λόγος διαλαμβάνων σοφῶς καὶ [σαφῶς τὰ ἀπὸ τῆς γεννήσεως καὶ] τῆς κυήσεως μέχρι καὶ αὐτ[ῆς τῆς κοιμήσεως τῆς] ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν [τῆς Θεοτόκου], ὃς καὶ ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος [τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου?]»	**Γενικός τίτλος:** «Τοῦ μακαριωτ(ά)τ(ου) Ἰω(άνν)ου Γεωμέτρ(ου) τοῦ κυριωτ(άτ)ου.Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θ(εοτό)κου εὐ(λόγησ)ο(ν) π(άτ)ερ[278] »	
2. Γέννησις	(ο τίτλος ίσως να ήταν γραμμένος στο κομμάτι που είναι κομμένο)	(ο τίτλος δεν υπάρχει ή δεν φαίνεται)	
3. Ἐγκώμιον Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης	(ο τίτλος ίσως να ήταν γραμμένος στο κομμάτι που είναι κομμένο)	Ἐγκώμιον Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης	
4. Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων		(ο τίτλος υπάρχει αλλά δεν είναι δυνατὸν να διαβαστεί)	
5. Μνηστεία	Μνηστεία Ἐγκώμιον Ἰωσὴφ Εὐαγγέλιον Ζαχαρίου	Μνηστεία Εὐαγγέλιον Ζαχαρίου	
6. Τοῦ αὐτοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου	Εὐαγγέλιον τῆς Θεοτόκου		
7. Χριστοῦ γέννησις	Χριστοῦ γέννησις	Χριστοῦ γέννησις	
8. Περὶ τοῦ ἀστέρος	Περὶ τοῦ ἀστέρος	Ἀστήρ	

[278] Cataldi Palau, *Catalogo,* σ. 124.

9. Περὶ τῶν μάγων	Περὶ τῶν μάγων	Περὶ τῶν μάγων	
10. Περὶ τῶν ποιμένων	Περὶ τῶν ποιμένων	Περὶ τῶν ποιμένων	
11. Περὶ Ἡρώδου	Περὶ Ἡρώδου	Περὶ Ἡρώδου	
12. Περὶ τῶν μάγων		Περὶ τῶν μάγων	
13. Ἐγκώμιον τῶν μάγων	Ἐγκώμιον τῶν μάγων Ἡ περιτομή Ὁ καθαρισμός	Ἐγκώμιον τῶν μάγων Ὁ καθαρισμός	
14. Περὶ Ἡρώδου	Τὰ περὶ τῆς παιδοφονίας	(ο τίτλος υπάρχει αλλά δεν είναι δυνατὸν να διαβαστεί)	
15. Ἐγκώμιον τῶν νηπίων	Ἐγκώμιον τῶν νηπίων	Ἐγκώμιον τῶν νηπίων	
16. Περὶ τῆς περιτομῆς		Περιτομή	
17. Εἰς τὴν ὑπαπαντήν	Ὑπαπαντή	Ὑπαπαντή	
18. Περὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον φυγῆς	Ἡ εἰς Αἴγυπτον φυγή	Ἡ εἰς Αἴγυπτον φυγή	
19. Περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ	Περὶ Ἰωάννου	Περὶ Ἰωάννου	
20. Περὶ Ζαχαρίου	Περὶ Ζαχαρίου Ἐπάνοδος ἐξ Αἰγύπτου	Περὶ Ζαχαρίου	

	Περὶ τοῦ δωδεκαετοῦς καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς εἰς τὸ ἱερόν		
21. Ἀνατροφή	Ἀνατροφή	Ἀνατροφή	
22. Θεοφάνια	Θεοφάνια	(ο τίτλος υπάρχει αλλά δεν είναι δυνατὸν να διαβαστεί)	
23. Πειρασμός	Πειρασμός	Πειρασμός	
24. Τὸ θαῦμα τὸ ἐν Κανᾷ	Τὸ θαῦμα τὸ ἐν Κανᾷ Θεραπεία τῆς τοῦ Πέτρου πενθερᾶς	(ο τίτλος υπάρχει αλλά δεν είναι δυνατὸν να διαβαστεί) (ο τίτλος υπάρχει αλλά δεν είναι δυνατὸν να διαβαστεί)	
25. Περὶ τῆς Γεννησαρέτ	Περὶ τῆς Γεννησαρέτ	(ο τίτλος υπάρχει αλλά δεν είναι δυνατὸν να διαβαστεί) Ἡ σκηνοπηγία	
26. Τὰ ἅγια πάθη	Περὶ τοῦ δείπνου Ἡ προδοσία	Τὰ ἅγια πάθη Ὁ δεῖπνος	Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου του Γεωμέτρου τοῦ Κυριώτου λόγος εἰς τὰ ἅγια Πάθη ἀναγινωσκόμενος ἐν ταῖς ὥραις τῇ Ἁγίᾳ Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ ἕως τὴν Ἀνάστασιν Ἡ προδοσία

27. Τὰ ἅγια πάθη (συνέχεια)	Τὰ ἅγια πάθη Ἡ ἀποκαθήλωσις		
28. Ταφή	Ταφή	Ταφή	Ταφή
29. Ἀνάστασις	Ἀνάστασις Τὰ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν	Ἀνάστασις	Ἀνάστασις
30. Ἀνάληψις			
31. Περὶ τῆς κοιμήσεως	Ἡ ἀθάνατος κοίμησις τῆς Θεοτόκου Περὶ τῆς τιμίας ἐσθῆτος καὶ ζώνης	(ο τίτλος υπάρχει αλλά δεν είναι δυνατὸν να διαβαστεί)	

4.3. Αρχές της έκδοσης

Το κείμενο του *Βίου της Θεοτόκου*, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, παραδίδεται σε τέσσερα χειρόγραφα : **(V)** Vat. gr. 504, 12ος αι., **(P)** Par. gr. 215, 13ος αι., **(F)** Genuensis (Urbani) 32, 14ος αι., Bibliotheca Bollandiana 196, 16ος αι. (απόγραφο). Ένα μέρος του έργου περιέχεται στο χειρόγραφο **(A)** Ambros. E 100 sup,13ος αι. (Bibliotheca Ambrosiana). Η παρούσα έκδοση βασίζεται στο κείμενο του χειρογράφου V, το οποίο είναι το παλαιότερο και το πληρέστερο, όμως λαμβάνει υπόψιν και τα άλλα χειρόγραφα P F A. Για το τελευταίο κεφάλαιο του λόγου που αφορά στην Κοίμηση χρησιμοποιείται και η έκδοση **(Wen)** Wenger[279]. Η αρίθμηση των κεφαλαίων γίνεται με βάση τους τίτλους του κώδικα (**V).** Οι παρασελίδιοι τίτλοι περιλαμβάνονται εντός του κειμένου.

4.3.1. Κριτικό υπόμνημα.

Στο κείμενο του χειρογράφου V παρατηρούνται διορθώσεις από το χέρι του αντιγραφέα, τόσο στην ώα όσο και διάστιχες πάνω από λέξεις ή γράμματα. Για αποφυγή σύγχυσης του αναγνώστη στο κριτικό υπόμνημα, εφόσον

[279] Wenger, *L'assomption*, De dormitione, σσ. 364-415.

υπάρχει διόρθωση στο κείμενο του χειρογράφου, χρησιμοποιούμε το συμβολισμό $V^{a.corr.}$ για να δηλώσουμε τη γραφή πριν τη διόρθωση και $V^{p.corr.}$ για να δηλώσουμε τη γραφή μετά την διόρθωση.

Με το παρόν πόνημα εκδίδεται το πλήρες κείμενο του χειρογράφου V υιοθετώντας άλλοτε τις γραφές $V^{a.corr.}$ και άλλοτε τις γραφές $V^{p.corr.}$. Επίσης, διορθώσεις που παρουσιάζουν τα κείμενα των χειρογράφων P A F στην ώα ή στο διάστιχο σημειώνονται ομοίως με τις ενδείξεις $P^{a.corr.}$ /$^{p.corr}$ $A^{p.corr}$, $F^{p.corr}$. Στις περιπτώσεις που είναι απαραίτητο για να φανεί η σχέση των χειρογράφων σημειώνεται αν η διόρθωση γίνεται στο διάστιχο (s.l.) ή στην ώα (in mg.).

Το κριτικό υπόμνημα είναι κατά βάση αρνητικό, εκτός από τις περιπτώσεις που υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης όπου είναι θετικό. Τα ορθογραφικά λάθη των κειμένων των χειρογράφων V P F A όπου είναι απαραίτητο σημειώνονται γιατί με τον τρόπο αυτό γίνεται σαφέστερη η σχέση μεταξύ των κειμένων.

4.3.2. Υπόμνημα βιβλικών χωρίων.

Τα βιβλικά χωρία στο κείμενο άλλοτε αναπαράγονται πιστά και άλλοτε είναι προσαρμοσμένα σε κάποιο βαθμό, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις γραμματικές, συντακτικές ή άλλες ανάγκες του νέου πλαισίου. Επίσης άλλες φορές υποδηλώνονται. Στην πρώτη περίπτωση τα χωρία σημειώνονται με πλάγια γράμματα και στο κριτικό υπόμνημα σημειώνεται το βιβλικό χωρίο. Στις άλλες περιπτώσεις στο κριτικό υπόμνημα σημειώνονται οι λέξεις «cf.» πριν από τη δήλωση του βιβλικού χωρίου, προκειμένου να δείξουμε την προσαρμοσμένη ή την πιθανή πηγή. Η ένδειξη «cum app. cr.» μετά από την αναφορά του βιβλικού χωρίου

αναφέρεται στις ποικίλες γραφές όπως εμφανίζονται στο κριτικό υπόμνημα της έκδοσης που χρησιμοποιείται[280].

4.3.3. Ιδιαιτερότητες του κειμένου.

Παρόλο που το συγκεκριμένο κείμενο είναι ορθογραφημένο, στον V δεν σημειώνεται πουθενά υπογεγραμμένη, την οποία εμείς σημειώνουμε σιωπηρά χωρίς να την δηλώνουμε στο κριτικό υπόμνημα. Εντύπωση προκαλεί η γραφή της λέξης *μεσῖτις*, όπου παρατηρείται άλλοτε να χρησιμοποιείται οξεία άλλοτε περισπωμένη. Στην περίπτωση αυτή κρατήσαμε τη σωστή γραφή. Σε μια μόνο περίπτωση δηλώθηκε ο λανθασμένος τόνος[281] προκειμένου να εξαχθεί συμπέρασμα για τη σχέση του κειμένου του χειρογράφου V με τα άλλα κείμενα των χειρογράφων P F A. Επίσης στο κείμενο απαντά η γραφή *κἀν*, είτε προέρχεται από το *καὶ ἐν*, είτε από το *καὶ ἄν*. Στην περίπτωση αυτή διορθώνεται κατάλληλα, ενώ δεν σημειώνεται στο κριτικό υπόμνημα. Ομοίως στην παρούσα έκδοση η άρνηση *μὴ* και ο σύνδεσμος *δὲ* δηλώνονται ως μια λέξη (*μηδέ*). Επίσης, ενώνεται το μόριο *γὲ* με το σύνδεσμο *οὖν* σε μία λέξη (*γοῦν*). Σε όλο το κείμενο έχει διορθωθεί η έγκλιση τόνου, την οποία δε σημειώνουμε στο κριτικό υπόμνημα. Στις λέξεις *Θεός*, *Θεοτόκος* και *Λόγος* χρησιμοποιούνται κεφαλαία γράμματα, όπως επίσης στα κύρια ονόματα. Η έκδοση έχει λάβει υπόψιν τη στίξη του κειμένου του χειρογράφου, την οποία όμως δεν επαναλαμβάνει πιστά. Σημειώνουμε ότι οι παρενθετικές προτάσεις μπαίνουν ανάμεσα σε παύλες. Γίνεται χρήση επιφωνηματικών σημείων, ενώ χρησιμοποιούνται εισαγωγικά όταν κάποιος μιλάει.

[280] Για την *Παλαιά Διαθήκη* χρησιμοποιήθηκε η έκδοση A. Rahlfs–R. Hanhart, *Septuaginta*, Göttingen 2006 και για την *Καινή* η έκδοση Eb και Er. Nestle, και K. και B. Aland et al. (έκδ.), *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart 2012.
[281] Βλ. έκδ., 100,16

4.4. Συμπεράσματα

Ο λόγος του Ιωάννη Γεωμέτρη που παραδίδει το χειρόγραφο **(V)** Vat. gr. 504, 12ος αι., περιέχει το πλήρες κείμενο, σε αντίθεση με το κείμενο που παραδίδουν τα χειρόγραφα (**P)** Par. gr. 215, 13ος αι., και **(F)** Genuensis **(**Urbani) 32, 14ος αι. Το χειρόγραφο (**A)** Ambros. E 100sup., 13ος αι., παραδίδει ένα μέρος του λόγου για τον *Βίο της Θεοτόκου*. Τα κείμενα των χειρογράφων VP είναι ορθογραφημένα [282], σε αντίθεση με τα κείμενα των χειρογράφων AF, στα οποία παρατηρούνται σοβαρά ορθογραφικά λάθη.

Η συγκριτική εξέταση του κειμένου που παραδίδουν τα επιμέρους χειρόγραφα μας οδήγησε στη διαπίστωση ότι όλα τα χειρόγραφα ανάγονται στον ίδιο αρχέτυπο. Το παλαιότερο χειρόγραφο (αρχέτυπος **χ**), φαίνεται ότι αντιγράφηκε τουλάχιστον δύο φορές. Από αυτό δηλαδή προέκυψαν τα χειρόγραφα V καθώς και ο υπαρχέτυπος (**α**), ο οποίος αποτελεί πρότυπο των χειρογράφων PFA. Δηλαδή από τον (**α**) απορρέουν τόσο το χειρόγραφο P όσο και το ενδιάμεσο χαμένο χειρόγραφο (**β**) που αποτελεί το πρότυπο των χειρογράφων FA.

Επίσης παρατηρήσαμε ότι το χειρόγραφο V έχει διορθώσεις από το πρώτο χέρι τόσο με τη μορφή προσθηκών supra lineam όσο και με τη μορφή προσθηκών in margine. Τις διορθώσεις αυτές τις βρίσκουμε στην συντριπτική πλειοψηφία τους μέσα στα κείμενα των χειρογράφων PFA, τα οποία όμως δεν προέρχονται από τον V. Επομένως από το πρότυπο αυτών **(α)** πρέπει να διόρθωσε ο γραφέας του V.

Τέλος διαπιστώσαμε ότι το κείμενο παρουσιάζει αξιοθαύμαστη σταθερότητα, που είναι άλλωστε χαρακτηριστικό των κειμένων ομιλητικής.

[282] Την ορθογραφία του Par. gr. 215 σχολιάζει ο Wenger, *L'assomption,* σ. 188. Βλ. και σ. 126 σημ. 274.

5. Ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη και η σχέση του με τον Βίο του Συμεών Μεταφραστή και τη Γεωργιανή Μετάφραση.

Το παρόν κεφάλαιο περιλαμβάνει τη μελέτη και σύγκριση τριών λόγων, του Ιωάννη Γεωμέτρη, του Συμεών Μεταφραστή και της Γεωργιανής Μετάφρασης του Βίου της Θεοτόκου, ενός λόγου του οποίου η πατρότητα, κατά ένα μέρος της χειρόγραφης παράδοσης, αποδίδεται στον Μάξιμο τον Ομολογητή και η μετάφρασή του στον Ευθύμιο Αγιορείτη[283]. Οι λόγοι μελετώνται ως προς τη δομή και το περιεχόμενό τους, ενώ σχολιάζεται και η μορφή της γλώσσας τους. Αρχικά γίνεται αναφορά στον λόγο του Συμεών Μεταφραστή και της Γεωργιανής Μετάφρασης, του Βίου της Θεοτόκου (5.1.). Ακολούθως παρατίθενται οι έως τώρα απόψεις των μελετητών για τη σχέση των λόγων των Ιωάννη Γεωμέτρη και Συμεών Μεταφραστή και στη συνέχεια για τη σχέση αυτών με την Γεωργιανή Μετάφραση (5.2.). Ακολουθεί η δική μας έρευνα (5.3.), η οποία έχει την εξής πορεία. Αρχικά γίνεται η συγκριτική θεώρηση των τριών λόγων ως προς τη δομή και το περιεχόμενό τους και διαπιστώνεται η σχέση τους με το κοινό τους πρότυπο (5.3.1). Στη συνέχεια σχολιάζεται η ιδιαιτερότητα του καθενός και η χρήση των πηγών (5.3.2). Τέλος γίνεται η χρονολόγηση του κοινού τους προτύπου και η σύνδεσή του με τις πηγές, καθώς και η κατάρτιση του αντίστοιχου στέμματος (5.3.3).

[283] Για λόγους συντομίας, στο εξής θα γράφουμε **Γεωργιανή Μετάφραση**. Επίσης όταν αναφερόμαστε στην παρούσα έκδοση θα γράφουμε Γεωμέτρης και ακολούθως σελίδα/ες και στίχους.

5.1. Ο λόγος του Συμεών Μεταφραστή για τον Βίο της Θεοτόκου και η Γεωργιανή Μετάφραση.

Ο λόγος του Ιωάννη Γεωμέτρη για τον Βίο της Θεοτόκου δεν είναι ο μοναδικός στην εποχή του. Ο Συμεών ο Μεταφραστής έχει έναν αντίστοιχο λόγο[284] που γράφτηκε ανάμεσα στα 976-987[285]. Ο λόγος αυτός, ο οποίος περιλαμβάνει συνοπτικά τη ζωή της Θεοτόκου από την γέννηση μέχρι την Κοίμηση και την κατάθεση της τιμίας εσθήτας της, περιέχεται στο *Μηνολόγιο*[286] της 15ης Αυγούστου[287]. Το *Μηνολόγιο* του Συμεών εκδόθηκε μερικώς από τον Latyšev στα 1911[288].

Η σύγχρονη έρευνα όμως έφερε στο φως και έναν άλλο Βίο της Θεοτόκου, τον οποίο μέρος της χειρόγραφης παράδοσης αποδίδει στον Μάξιμο τον Ομολογητή και σήμερα σώζεται σε Γεωργιανή Μετάφραση. Η Γεωργιανή Μετάφραση χρονολογείται κατά την περίοδο 980-990[289] και σύμφωνα επίσης με μέρος της χειρόγραφης παράδοσης αποδίδεται στον Ευθύμιο τον Αγιορείτη.

Για τη Γεωργιανή Μετάφραση υπάρχουν δύο δημοσιεύσεις. Η πρώτη δημοσίευση έγινε από τον Michel van Esbroeck σε γαλλική μετάφραση, με κριτικό υπόμνημα και υπόμνημα πηγών και από το 1986 περιλαμβάνεται

---

[284] Ο λόγος του Συμεών όπως περιλαμβάνεται στην έκδοση Latyšev, *Menologion*, (σ. 347) έχει τον τίτλο: *Λόγος διαλαμβάνων τὰ ἀπὸ τῆς σεβασμίας γεννήσεως καὶ ἀνατροφῆς τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς θεοπρεποῦς τε γεννήσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ὅσα μέχρι τῆς ζωηφόρου αὐτῆς συνέδραμε τελευτῆς, προσέτι καὶ περὶ τῆς φανερώσεως τῆς τιμίας ἐσθῆτος καὶ ὅπως ὁ μέγας οὗτος πλοῦτος χριστιανοῖς τεθησαύρισται.*

[285] Booth, *On the Life of the Virgin*, σ. 183.

[286] Το Μεταφραστικό *Μηνολόγιο, έργο* του Συμεών Μεταφραστή, ήταν, τουλάχιστον από τις αρχές του 11ου αιώνα, μια συλλογή δέκα τόμων από 148 κείμενα Παθών και Βίων, συμπεριλαμβανομένου ενός κειμένου σχετικά με την ανακομιδή του *μανδηλίου* (*BHG*, σσ. 794-795), κυρίως για την εξυπηρέτηση των μοναστηριών. Η διάταξη των Βίων έγινε σύμφωνα με την εορτή των αγίων, αρχής γενομένης από την 1η Σεπτεμβρίου, δηλαδή με την έναρξη της εκκλησιαστικής περιόδου. Τα 148 κείμενα Βίων, δεν καλύπτουν κάθε ημέρα του έτους. Αν και τα περισσότερα από τα κείμενα περιλαμβάνουν αναθεωρημένες εκδοχές παλαιού αγιολογικού υλικού (πιθανόν πάνω από 122 κείμενα), μια μικρή επιλογή είναι τα παλαιότερα κείμενα που συμπεριλήφθηκαν χωρίς τροποποίηση (14, ίσως 18 κείμενα) ενώ μερικά είναι και νέες συνθέσεις του Συμεών Μεταφραστή (8 κείμενα). Οι νέες συνθέσεις έχουν όλες πρότυπα που καθιστούν σαφή τη συγγραφική ταυτότητα του Συμεών (Høgel, *Symeon Rewriting*, σσ. 186-187).

[287] Συμεών Μεταφραστής, *Μηνολόγιον*, σσ. 347-383. Ο συγκεκριμένος λόγος έχει έκταση 36 φύλλων.

[288] Η πρώτη έκδοση του *Μηνολογίου* έγινε από το Latyšev στα 1911, η δεύτερη στα 1912 και ανατύπωση στα 1970. (Detorakis, *Αυτοκρατορικό Μηνολόγιο*, σ. 46.).

[289] Booth, ό.π.

στη σειρά CCO (Corpus Christianorum Orientalium) με τίτλο *Maxime le Confesseur, Vie de la Vierge*[290]. Ο van Esbroeck διεπίστωσε από το παλαιότερο γεωργιανό χειρόγραφο ότι πρόκειται για μετάφραση από τα ελληνικά ενός κειμένου που παρήχθη στα χέρια του διάσημου μοναχού και μεταφραστή Ευθυμίου Αγιορείτη, ο οποίος γεννήθηκε στη Γεωργία ανάμεσα στα 950 με 960[291] και έγινε μοναχός στη μονή Ιβήρων[292]. Ακολούθησε μια νεότερη δημοσίευση με σχόλια από τον Stephen Shoemaker (2012) στα αγγλικά με τίτλο, *The Life of the Virgin, Maximus the Confessor*. Ο Shoemaker βασίστηκε στην προγενέστερη μετάφραση του van Esbroeck, την οποία βελτίωσε, αφού μελέτησε το κείμενο και από άλλα γεωργιανά κείμενα χειρογράφων[293].

Η ύπαρξη τριών κειμένων του 10ου αιώνα που αφορούν στον Βίο της Θεοτόκου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για αυτό τον λόγο αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης σπουδαίων επιστημόνων, προκειμένου να διερευνηθεί εάν μεταξύ τους υπάρχει κάποια σχέση.

[290] Η γαλλική μετάφραση του Γεωργιανού Βίου έχει έκταση 120 σελίδων. Σύμφωνα με τον Esbroeck, *Étude pour la fête de la Dormition*, σ. 6, το συγκεκριμένο έργο του Μαξίμου αποτέλεσε το πρότυπο του *Βίου της Θεοτόκου*.
[291] *ODB*, σ. 757.
[292] van Esbroeck, *Vie de la Vierge*, σ.vi. και van Esbroeck, *Euthyme l'Hagiorite*, σ. 73. Σύμφωνα με το *Νέον Εκλόγιον* (σ. 980) ο Ευθύμιος μπήκε στο Άγιο Όρος γύρω στα 980 και πέθανε στις 13/5/1028 (βλ. και *ΘΗΕ*, σ. 1038). Η Khoperia, *The Georgian Tradition*, σ. 440, αναφέρει ότι υπήρξε ο πρώτος γεωργιανός με μεγάλη παιδεία, ο οποίος στο τέλος του 10ου αιώνα μετέφρασε από τα ελληνικά στα γεωργιανά έργα του Μαξίμου του ομολογητού, αφού πράγματι την περίοδο ανάμεσα στο 10ου και 11ο αιώνα παρουσιάζεται ένα έντονο ενδιαφέρον στη Γεωργία για τα έργα του. Μάλιστα ο ίδιος ίδρυσε τη φιλολογική γεωργιανή σχολή στο Άγιο Όρος και εκεί έκανε μεταφράσεις κυρίως έργων του Μαξίμου, παρόλο που ορισμένα εξαιρετικά έργα Πατέρων ήδη υπήρχαν στην εκκλησιαστική γεωργιανή φιλολογία πριν από αυτόν. Για το μεταφραστικό του έργο σε αγιολογικά κείμενα βλέπε και van Esbroeck, *Euthyme l'Hagiorite*, σσ. 74-107, Κονιδάρης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, σ. 84-85. Στη μονή Ιβήρων διετέλεσε ηγούμενος από το 1005-1019 (*Actes*, σ. 322).
[293] Shoemaker, *Life of the Virgin*, σ. 4. Η αγγλική μετάφραση του Γεωργιανού Βίου καλύπτει έκταση 123 σελίδων.

5.2. Η μέχρι τώρα έρευνα.

Αρχικά τους μελετητές απασχόλησε η σχέση του λόγου του Συμεών Μεταφραστή με τον λόγο του Ιωάννη Γεωμέτρη. Συγκεκριμένα, ο Jugie παρατήρησε ότι ο Συμεών ο Μεταφραστής μας δίνει για την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στις 15 Αυγούστου μια περίληψη του Βίου της αντί να αναφέρεται μόνο στην Κοίμησή της και στα θαυμαστά γεγονότα που την συνόδευαν. Σύμφωνα με τον Jugie, αυτό οφείλεται στο ότι ο Συμεών είχε ένα πρότυπο και αυτό ήταν ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη. Από αυτόν κράτησε μόνο την αφήγηση του *Βίου της Θεοτόκου,* χωρίς δηλαδή τα ρητορικά και ποιητικά του στοιχεία και συνέθεσε το αγιολογικό του έργο[294]. Ο Høgel αναφέρει ότι στο συγκεκριμένο λόγο ο Συμεών εμφανίζει ένα ριζοσπαστικά νέο ύφος, αφού όλα τα γεγονότα του Βίου της παρουσιάζονται μέσα από τα δικά της μάτια, ενώ εκφράζονται τα συναισθήματα και οι αντιδράσεις της. Παράλληλα παρεμβάλλει ερωτήσεις και ο ίδιος όπως: *Τί οὖν ἡ Μαρία;, Ποῖα δὲ ἄρα ἦν καὶ ἅπερ ἡ θαυμαστὴ συνετήρεις Μαρία καὶ εἰς τὴν καρδίαν συνέβαλλες*[295]; Σύμφωνα με τον προαναφερθέντα μελετητή, συντελείται ένας ευρύς μετασχηματισμός κεφαλαίων, οπότε παράγεται μια νέα σύνθεση που αποδίδεται στον Συμεών[296]. Ο ίδιος αναφέρει ότι για την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στις 15 Αυγούστου κύρια πηγή του λόγου του Συμεών ήταν το συγκεκριμένο έργο του Ιωάννη Γεωμέτρη[297].

Αντιστρόφως ο Wenger, ο οποίος εξέδωσε το τελευταίο τμήμα του λόγου του Ιωάννη Γεωμέτρη που αφορά στην *Κοίμηση της Θεοτόκου*, υποστηρίζει πως, παρόλο που ο Συμεών ασχολούμενος με το μεγάλο έργο της αναθεώρησης και έκδοσης του Μηνολογίου, στο οποίο επιλέγονται οι καλύτεροι βίοι των αγίων, είναι λογικό να έχει χρησιμοποιήσει τον *Βίο της*

[294] Jugie, *Syméon Métaphraste*, σ. 8 και Jugie, *Mort et Assomption de la Vierge*, σσ. 316-321.
[295] Συμεών, 349,11,356,1-2 και 364,8.
[296] Høgel, *Symeon Rewriting*, σ. 108.
[297] Høgel, ό.π, σ. 204.

Θεοτόκου του Ιωάννη Γεωμέτρη, χωρίς τα ρητορικά στοιχεία που τον χαρακτηρίζουν, εντούτοις, κατά την γνώμη του, κάτι τέτοιο δεν έγινε[298]. Αντιθέτως, μάλιστα, πιστεύει πως ο Ιωάννης Γεωμέτρης ήταν αυτός που χρησιμοποίησε το έργο του Συμεών του Μεταφραστή, δηλαδή το λόγο του για την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, για να συνθέσει το δικό του λόγο. Μάλιστα για να ενισχύσει τη θέση του αυτή, εκφράζει την άποψη πως ο Συμεών είχε βρει τις πηγές για την Κοίμηση της Θεοτόκου που είναι ο λόγος του Ιωάννη αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης και το Απόκρυφο κείμενο του Vat. gr. 1982[299] και επιπλέον υποστηρίζει ότι ο λόγος του Ιωάννη Γεωμέτρη δεν προσφέρεται για δανεισμό, αφού φέρει τη σφραγίδα του συγγραφέα λόγω της ιδιαίτερης χρήσης της γλώσσας και του ύφους[300].

Αντιθέτως ο Ehrhard κράτησε μια ενδιάμεση θέση, διατυπώνοντας την άποψη ότι μέχρις ότου να εκδοθεί το πλήρες κείμενο του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη δεν θα ήταν δυνατόν να δοθεί λύση[301].

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε παρενθετικά ότι το ερώτημα ποιος από τους δύο αποτέλεσε πηγή για τον άλλο αφορά και σε ένα άλλο κοινό έργο τους, τον *Βίο του αγίου Παντελεήμονα.* Πράγματι ο Ιωάννης Γεωμέτρης έχει συγγράψει έναν έμμετρο *Βίο* 1050 δωδεκασύλλαβων στίχων, ο οποίος είναι συγκρίσιμος με αυτόν του Συμεών Μεταφραστή, ώστε να εγερθεί ο παραπάνω προβληματισμός. Ο Demoen, ο οποίος διερεύνησε τη σχέση του έμμετρου *Βίου του αγίου Παντελεήμονα* του Ιωάννη Γεωμέτρη και του αντίστοιχου του Συμεών, οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι και οι δύο είχαν ένα κοινό πρότυπο το οποίο επεξεργάστηκαν ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο. Μάλιστα ο ίδιος

[298]Wenger, *L'assomption*, σσ. 193-194.
[299] Wenger, ό.π., σ. 195.
[300] Wenger, ό.π., σ. 194..
[301] Ehrhard, *Überlieferung, II*, σ. 309, σημ. 3.

υποστήριξε ότι ο έμμετρος *Βίος* του Γεωμέτρη ήταν πιο κοντά στο πρότυπο από αυτόν του Συμεών[302].

Ανάλογη περίπωση αποτελεί και ο Βίος της Θεοτόκου. Συγκεκριμένα οι van Esbroeck και Shoemaker υποστηρίζουν την άποψη ότι υπήρξε ένα ελληνικό χαμένο σήμερα κείμενο του Βίου της Θεοτόκου, που αποτέλεσε ουσιαστικά το πρότυπο για τους δύο άλλους Βίους, του Συμεών Μεταφραστή και του Ιωάννη Γεωμέτρη[303]. Την άποψή τους αυτή την στηρίζουν στην εύρεση της Γεωργιανής Μετάφρασης του Βίου της Θεοτόκου. Επίσης οι δύο προαναφερθέντες ερευνητές, van Esbroeck και Shoemaker, οι οποίοι δημοσίευσαν τη Γεωργιανή Μετάφραση του Βίου στα γαλλικά και αγγλικά αντιστοίχως, αρχικά συμφωνούν ότι αυτή προέρχεται από ένα χαμένο σήμερα ελληνικό κείμενο το οποίο είναι έργο του Μαξίμου του Ομολογητή[304]. Επιπλέον πιστεύουν ότι η μετάφραση του Βίου στα γεωργιανά έγινε από τον Ευθύμιο τον Αγιορείτη[305].

Ο Shoemaker όμως, σε ένα νεότερο άρθρο του, αναθεωρεί τόσο την πατρότητα του χαμένου ελληνικού κειμένου όσο και την πατρότητα της μετάφρασης. Πράγματι, ο Shoemaker μέσα από μια σειρά αποδεικτικών στοιχείων καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το γεωργιανό χειρόγραφο του 11ου αιώνα χρησιμοποίησε ένα ελληνικό πρότυπο, το οποίο ενδεχομένως να μη συνετέθη από τον Μάξιμο, αλλά από κάποιον ανώνυμο συγγραφέα κατά τη διάρκεια του 7ου ή 8ου αιώνα[306]. Επιπλέον επισημαίνει ότι η σύνθεση

---

[302] Demoen, *Life of Saint Panteleemon*, σ. 182. Βλέπε και Efthimiadis, *Byzantine Hagiography*, σ. 167.

[303] van Esbroeck, *Vie de la Vierge II*, σσ. v-viii και xix-xxix, και Shoemaker, *Life of the Virgin*, σ. 14-22, Shoemaker, *Mary in the Ministry of Jesus*, σ. 460.

[304] Shoemaker, *Life of the Virgin*, σ. 1, van Esbroeck, *Vie de la Vierge*, σ. v και van Esbroeck, *Features in the Life of the Virgin*, σσ. 297-308. Ο Mimouni, *Les Vies de la Vierge*, σσ. 211-248 και 216-220, επίσης συμφωνεί ότι σωστά ο Βίος αποδίδεται στον Μάξιμο. Ο Larchet, *La divinization*, σ. 83, αναφέρει ότι υπάρχει πιθανότητα να ανήκει στα έργα του Μαξίμου. Η Allen, *Maximus the Confessor*, σ. 10, σημειώνει πως παρόλο που η απόδοση του Βίου της Θεοτόκου στο Μάξιμο τον Ομολογητή έχει προκαλέσει μεγάλη συζήτηση στους μελετητές, η ίδια πιστεύει πως δεν υπάρχει λόγος να μην αποδεχτούμε τη χειρόγραφη παράδοση που αποδίδει το έργο στον Μάξιμο τον Ομολογητή. Ο Tarchnišvili επίσης θεωρεί ότι είναι έργο του Μαξίμου (Tarchinišvili – Kelelidze, *Georgischen Literaturgeschichte*, σσ. 133-134).

[305] van Esbroeck, *Vie de la Vierge*, σ. vi, van Esbroeck, *Features in the Life of the Virgin*, σσ. 297-308 και Shoemaker, *Life of the Virgin*, σ. 2.

[306] Shoemaker, *Pseudo? Maximus Life of the Virgin*, σ. 115 και σ.140 και Shoemaker, *Mary in the Ministry of Jesus*, σ. 442.

του Βίου έγινε σε κάποιο από τα μοναστήρια της Παλαιστίνης και όχι στο Άγιο Όρος ὀπου μόναζε ο Ευθύμιος. Σύμφωνα με τον Shoemaker, εκεί ήταν ο πλέον ιδανικός τόπος μιας σύνθεσης, που θα περιελάμβανε παραδόσεις για τη ζωή της Θεοτόκου και την Κοίμησή της, αναμεμειγμένες με τις παραδόσεις της Κωνσταντινούπολης[307] τις σχετικές με τα θεομητορικά λείψανα[308]. Επιπροσθέτως υποστηρίζει ότι μόνο σε ένα χειρόγραφο του 11ου αιώνα (Tbilisi A- 40) αναφέρεται το όνομα του Ευθυμίου ως μεταφραστή. Από τα υπόλοιπα χειρόγραφα που ο ίδιος μελέτησε (Jerusalem 148, Jerusalem 108, Sinai 68), αλλά και σύμφωνα με τα άλλα επτά που είχε μελετήσει ο van Esbroeck, απουσίαζε το όνομα του Ευθυμίου[309]. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι πριν την δημοσίευση του van Esbroeck η πατρότητα του Βίου είχε αμφισβητηθεί, αν και στους κύκλους της γεωργιανής φιλολογίας ο Βίος της Θεοτόκου ήταν γνωστός από τον Korneli Kekelize[310].

---

[307] Σύμφωνα με το Shoemaker, *Ancien Traditions*, σσ. 32-76, πριν από την ισλαμική κατάκτηση υπάρχουν πολλές αφηγήσεις σχετικά με τον Κοίμηση της Θεοτόκου οι οποίες χωρίζονται σε τέσσερεις μεγάλες παραδόσεις : **Α. Τα βαΐα του δέντρου της Ζωής (The palm of the Tree of Life)** με παλαιότερο μάρτυρα, ίσως την αρχαιότερη υπάρχουσα διήγηση της Κοιμήσεως, που σώζεται στα συριακά. Είναι όμως σχεδόν βέβαιο ότι οι παραδόσεις αυτές γράφτηκαν στα ελληνικά παρόλο που και η συριακή δεν μπορεί να αποκλειστεί. **Β. Οι παραδόσεις της Βηθλεέμ.** Η δεύτερη ομάδα διηγήσεων γνωστή ως παραδόσεις της Βηθλεέμ, ένα όνομα που δόθηκε λόγω των σπουδαίων γεγονότων που συνέβησαν εκεί. Η πιο παλιά από τις παραδόσεις της ομάδας αυτής είναι γνωστή ως τα *Έξι βιβλία.* **Γ. Οι Κοπτικές παραδόσεις.** Είναι σε κάποιο βαθμό αμφισβητήσιμο εάν οι κοπτικές παραδόσεις για την Κοίμηση τη Θεοτόκου αποτελούν ή όχι έναν αφηγηματικό τύπο. Κάποιοι μελετητές όπως ο van Esbroeck συμπεριλαμβάνουν τις παραδόσεις αυτές στην ομάδα Α (**Τα βαΐα του δέντρου της Ζωής (The palm of the Tree of Life))** αφού κάποιες από αυτές έχουν πολλές ομοιότητες με τις παραδόσεις της ομάδας αυτής, κάποιες άλλες όμως όχι. **Δ. Οι άτυπες παραδόσεις**. Πρόκειται για μια πλούσια συλλογή κειμένων όπου εκτός από μερικά κοινά αφηγηματικά χαρακτηριστικά, οι αφηγήσεις δεν εκδηλώνουν λογοτεχνικές σχέσεις με άλλες πρώιμες αφηγήσεις της Κοίμησης. **Ε. Η παράδοση του αργοπορημένου αποστόλου.** Σύμφωνα με τη παράδοση αυτή ένας απόστολος φτάνει καθυστερημένα και δεν είναι μάρτυρας της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. **ΣΤ. Οι παραδόσεις της Κωνσταντινούπολης και της Εφέσου.** Οι παραδόσεις της αυτοκρατορικής πρωτεύουσας οι σχετικές με την Κοίμηση επικεντρώνονταν περισσότερο στα λείψανα της Θεοτόκου δηλαδή στο νεκρικό της φόρεμα και της ζώνης απ᾽ ό,τι στον άδειο τάφο της. Παρόλα αυτά, καθώς αυτά τα κειμήλια εμφανίζονται τελικά σε ορισμένες αφηγήσεις της Κοίμησης, θα ήταν χρήσιμο να αναφέρουμε την εντελώς διαφορετική παράδοση της ανακάλυψης του νεκρικού φορέματος που κυκλοφόρησε στην Κωνσταντινούπολη τον 5ο, 6ο και 7ο αιώνα. Στην παράδοση αυτή δεν γίνεται αναφορά στον απόστολο που έφτασε καθυστερημένα αλλά στο μύθο των Γάλβιου και Κάνδιδου. Σχετικά με τις βυζαντινές παραδόσεις για την Κοίμηση βλέπε και Ψευτογκάς, *Κοίμηση*, σσ. 587-600, Panagopoulos, *The Byzantine traditions* σσ. 3-7.

[308] Shoemaker, *Pseudo? Maximus Life of the Virgin*, σσ. 135-142. Για τα θεομητορικά λείψανα βλέπε και Av. Cameron, *Virgin's Robe*, 42-56 και Av. Cameron, *Λατρεία της Παναγίας*, 3-15.

[309] Shoemaker, *Pseudo? Maximus Life of the Virgin*, σ. 136. Ο Shoemaker πάντως και στο παλαιότερο άρθρο του *Mary in the Ministry of Jesus*, σ. 442, σημ. 2, είχε τονίσει τους ενδοιασμούς του σχετικά με την πατρότητα της μεταφράσεως λέγοντας ότι δεν έχει ερευνηθεί διεξοδικά.

[310] Ο Kekelize ήταν ο πρώτος που ανακάλυψε το κείμενο και αρχικά το απέδωσε στο Μάξιμο. Αργότερα αναθεώρησε την άποψη αυτή. (Shoemaker, *Life of the Virgin*, σ. 3).

Επιπλέον, ιδιαίτερα σημαντική είναι και η έρευνα του Booth ο οποίος αμφισβητεί την πατρότητα του χαμένου ελληνικού προτύπου και υποστηρίζει την άποψη ότι το εν λόγω κείμενο προέρχεται από πένα διαφορετική από αυτή του Μαξίμου[311]. Ως προς τη μετάφραση υποστηρίζει πως σε κάθε περίπτωση, είτε προέρχεται από τον Ευθύμιο είτε όχι, είναι προϊόν επεξεργασίας και όχι προϊόν πιστής αναπαραγωγής του πρωτοτύπου[312].

Ο Booth, όπως και οι van Esbroeck και Shoemaker, ισχυρίζεται ότι το χαμένο ελληνικό κείμενο αποτελεί το πρότυπο που ουσιαστικά αξιοποιήθηκε για τη σύνθεση και των δύο λόγων για τον Βίο της Θεοτόκου, του Συμεών Μεταφραστή, του Ιωάννη Γεωμέτρη, αλλά και της Γεωργιανής Μετάφρασης και ότι μέσα από την προσεκτική σύγκριση των τριών θα γίνει ενδεχομένως δυνατή η ανακατασκευή του χαμένου αρχικού κειμένου[313].

Η παρούσα μελέτη επιβεβαιώνει την άποψη των τριών μελετητών, δηλαδή του van Esbroeck, του Shoemaker και του Booth, όσον αφορά στην ύπαρξη ενός χαμένου ελληνικού προτύπου για τα κείμενα των Ιωάννη Γεωμέτρη και Συμεών Μεταφραστή. Επίσης, ταυτίζεται με τη θέση του Booth ότι το χαμένο ελληνικό πρότυπο χρησιμοποίησε και ο γεωργιανός μεταφραστής. Συμφωνεί ακόμα με την άποψη του Booth όσον αφορά στην πατρότητα του κειμένου, ότι δηλαδή ο δημιουργός του δεν είναι ο Μάξιμος.

---

311 Booth, *On the Life of the Virgin*, σσ. 152-164. Αντίθετη άποψη πάντως έχει διατυπωθεί και από τον Toniolo, *L'Akathistos*, σ. 209-228. Στην έκδοση των έργων του Μαξίμου που έγινε στα 1998 από τον Louth, ο Βίος της Θεοτόκου δεν συμπεριλήφθηκε σε αυτήν (Louth, *St Maximus*, σσ. 67-84).

312 Booth, *On the Life of the Virgin*, σ. 183-184.

313 Booth, ό.π., σ.199.

Τέλος, δε λαμβάνει θέση σχετικά με το ποιος είναι ο μεταφραστής αυτού του κειμένου στα γεωργιανά.

5.3. Η πορεία της έρευνάς μας

5.3.1. Η συγκριτική μελέτη των λόγων του Ιωάννη Γεωμέτρη, του Συμεών Μεταφραστή και της Γεωργιανής Μετάφρασης.

Η παρούσα μελέτη περιλαμβάνει τη λεπτομερή συγκριτική θεώρηση των τριών λόγων ως προς το περιεχόμενό τους, τη δομή και τη γλώσσα τους.

Αναλυτικά, μεταξύ των τριών κειμένων υπάρχει συνάφεια, η οποία πιστοποιείται τόσο από την κοινή θεματική τους ανάπτυξη, (βλ. Πίνακα σσ. 238-249) όσο και από τις λεκτικές ομοιότητες ή ενδείξεις τους. Οι τρεις λόγοι αναφέρονται στον κατά πλάτος Βίο της Θεοτόκου και έχουν κοινό προσανατολισμό, καθώς περιλαμβάνουν την καταγωγή της, τα σπουδαιότερα γεγονότα της ζωής της, την Κοίμηση και τη μετάστασή της, ακολουθώντας μια Χριστοκεντρική προσέγγιση.

Συγκεκριμένα, ως προς το κοινό περιεχόμενό τους τα τρία κείμενα περιλαμβάνουν πρόλογο, αναφορά σε πηγές, τη γενεαλογία της Θεοτόκου, τη σύλληψή της[314], τη γέννησή της[315].

---

[314] Η εορτή **της συλλήψεως** μαρτυρείται από τα τέλη του 7ου αιώνα αρχές 8ου. Το 12ο αιώνα επί Μανουήλ του Κομνηνού λαμβάνει επίσημο χαρακτήρα.(Φίλιας, *Θεομητορικὲς ἑορτὲς*, σ. 28). Πάντως μετά την Γ' Οικουμενική Σύνοδο (431 μ.Χ.) η οποία κατοχύρωσε δογματικά την περί της Θεοτόκου πίστη έδωσε το έναυσμα για την ανάπτυξη του θεομητορικού εορταστικού κύκλου. (Φειδάς, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, 617-618 και *Acta*, σ. 460 και Καραβιδόπουλος, *Απόκρυφα*, σ. 52). Η σύλληψη της Θεοτόκου έγινε με βάση τους φυσικούς νόμους. Στη Δύση έχει εσφαλμένα υιοθετηθεί το δόγμα της *Ασπίλου συλλήψεως*, της Θεοτόκου. (Delehaye, *Συναξάριον*, στ. 289-291, Σπουρλάκου-Ευτυχιάδου, *Θεοτόκος*, σ. 136 κ.εξ. και Τσάμης, *Αγιολογία*, σ. 63). Σύμφωνα με το συναξάρι της 9ης Δεκεμβρίου την ημέρα αυτή εορτάζεται η «Σύλληψις τῆς Ἁγίας Ἄννης, μητρὸς τῆς Θεοτόκου.» (Εὐστρατιάδη, *Ἁγιολόγιον*, σ. 44 και *Μηναῖον, Δεκεμβρίου*, σ. 428). Για ην καθιέρωση των εορτών της Θεοτόκου βλ. και Cunningham, *Wider than Heaven*,σσ. 13-19.

[315] Με βάση μια παλαιά παράδοση, η πατρική οικία της Θεοτόκου στα Ιεροσόλυμα στην οποία γεννήθηκε, βρισκόταν στην Προβατική κολυμβήθρα της Βηθεσδά. Στις αρχές του 5ου αιώνα χτίστηκε στη θέση της Προβατικής κολυμβήθρας ένας ναός ο οποίος δεν είχε σχέση με τη Θεοτόκο. Έναν αιώνα αργότερα στο ναό αυτό άρχισε να τιμάται το Γενέσιο της Θεοτόκου. Έτσι ξεκίνησε η εορτή στα Ιεροσόλυμα. Στην Κωνσταντινούπολη η εορτή έγινε γνωστή από τον Ανδρέα Κρήτης όταν στα 685 έφτασε εκεί από τα Ιεροσόλυμα. Η εκκλησιαστική γραμματεία της ανατολής έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εορτή πράγμα που φανερώνει ότι το Γενέσιο της Θεοτόκου είχε λάβει εορτολογικές διαστάσεις και εκτός Ιεροσολύμων. Η ημερομηνία καθορισμού της εορτής στις 8 Σεπτεμβρίου έχει σχέση ή με τα εγκαίνια του πρώτου ναού στη θέση της Προβατικής κολυμβήθρας ή με την έναρξη του εκκλησιαστικού έτους. (Φίλιας, *Θεομητορικὲς ἑορτές*, σ. 45-47). Την παραμονή της εορτής γινόταν

Επιπλέον, τα Εισόδιά της στο ναό[316], τη διαμονή και ανατροφή της σε αυτόν, τη μνηστεία της, τον Ευαγγελισμό της[317], την επίσκεψή της στην Ελισάβετ, την απορία του Ιωσήφ σχετικά με την κύησή της. Στη συνέχεια και τα τρία περιέχουν τα γεγονότα της απογραφής, της Γεννήσεως του Χριστού, ενώ αναφέρονται στην περιγραφή, στην πορεία και την κατεύθυνση του αστέρος που οδήγησε τους πιστούς μάγους, αλλά και στο θηριώδη χαρακτήρα του Ηρώδη, το πάθος του για την εξουσία και τον φθόνο απέναντι στο πρόσωπο του Χριστού, που αποκορυφώνεται με τη σφαγή των νηπίων. Ακόμα και οι τρεις αναφέρονται στην περιτομή αλλά και στην Υπαπαντή[318], στο σχολιασμό σχετικά με τη φαινομενική διαφωνία που παρουσιάζουν στις διηγήσεις τους οι ευαγγελιστές Ματθαίος και Λουκάς

παννυχίδα στην Αγιά Σοφιά παρουσία του Πατριάρχη. Μετά τον όρθρο πομπή ξεκινούσε από την Αγορά με προορισμό το ναό των Χαλκοπρατείων. Απόδειξη για την ύπαρξη της εορτής στην Κωνσταντινούπολη έχουμε μέσα από τους ύμνους του Ρωμανού του Μελωδού, αφού στον ύμνο του *Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου* εμφανίζεται σε ένα είδος παράφρασης η απόκρυφη διήγηση από το *Πρωτευαγγέλιο* του Ιακώβου η οποία μπήκε στα εορτολόγια και στα πανηγυρικά (ODB, σ. 291). Πράγματι στο προοίμιο του ύμνου διαβάζουμε: Ρωμανός, *Ὕμνοι*, 276, 1–7, *Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννα ὀνειδισμοῦ ἀτεκνίας, καὶ Ἀδὰμ καὶ Εὔα ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ θανάτου ἠλευθερώθησαν, ἄχραντε, ἐν τῇ ἁγίᾳ γεννήσει σου· αὐτὴν ἑορτάζει καὶ ὁ λαός σου, ἐνοχῆς τῶν πταισμάτων λυτρωθῆναι τῷ κράζειν σοι· «Ἡ στεῖρα τίκτει τὴν θεοτόκον καὶ τροφὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν.»*.

[316] Τα **Εισόδια** της Θεοτόκου ήταν γνωστά από τους αποστολικούς χρόνους, αλλά η διαμόρφωση της εορτής έγινε στα χρόνια του Ιουστινιανού του Α΄(527-565) με την ανέγερση της «Νέας Εκκλησίας» στα Ιεροσόλυμα πάνω στην κορυφή του λόφου Μορία. Στην Κωνσταντινούπολη η εορτή γίνεται γνωστή περί τα τέλη του 7ου αιώνα από τον Ανδρέα Κρήτης. (Φίλιας, *Θεομητορικὲς ἑορτὲς*, σ. 60 και 62). Ο ναός αυτός εγκαινιάστηκε στις 20 Νοεμβρίου του 543. (Martimore, *Eglise*, σ. 147). Η εορτή των Εισοδίων αναφέρεται στο *Τυπικὸν* τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας και στο Μηνολόγιον τοῦ Βασιλείου Β΄(Mateos, *Typicon*, σ.110 κ.ε. και *Menologio*, σ. 198). Σύμφωνα με το *Μηναίο Νοεμβρίου*, (σ. 150) αναφέρεται ότι τα Εισόδια έγιναν όταν η Θεοτόκος ήταν στην ηλικία των τριών ετών.

[317] Ο Krausmüller, *Cult of the Virgin*, σσ. 220-221, αναφέρει ότι η εορτή του Ευαγγελισμού και της Υπαπαντής καθιερώθηκαν στα μέσα του 6ο από τον Ιουστινιανό και τότε γράφονται οι πρώτες ομιλίες και οι ύμνοι για αυτές. (Πρώτη ομιλία για την Υπαπαντή *BHG* 1954, *CPG* 7381 και για τον Ευαγγελισμό (*BHG* 1136), (*CPG* 7380) από τον Αβραάμ Μητροπολίτη Εφέσου στα μισά του 6ου αιώνα, "Abraham d'Éphèse et ses écrits", *BZ* 22 (1913) 37–59. Ο Ρωμανός γράφει τον πρώτο μεγάλο ύμνο για την Υπαπαντή και τον Ευαγγελισμό. Ρωμανός, *Ὕμνοι*, σσ. 26-34 και 280-293). Ο Στεφανίδης (*Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, σ. 286-287) αναφέρει ότι ο εορτασμός του γεγονότος του Ευαγγελισμού εισήχθη την τρίτη εκατονταετηρίδα και ως ημερομηνία ορίστηκε η 25η Μαρτίου, η οποία θεωρούνταν ως ημέρα της εαρινής ισημερίας και εξ επιδράσεως των Ιουδαίων και μάλιστα του Φίλωνος, ως η πρώτη ημέρα της δημιουργίας. (βλέπε και Ανδρούτσου, *Δογματική*, σσ. 165-166). Ο Jugie, *Homélies mariales*, (σ. 436) τοποθετεί τον Ευαγγελισμό τον Μάρτιο αφού η σύλληψη του Προδρόμου έγινε έξι μήνες πριν κατά το μήνα Οκτώβριο. Αυτή ήταν η μοναδική φορά που ο Ζαχαρίας μπήκε στα άγια των αγίων κατά την εορτή της Σκηνοπηγίας. Κατά την εορτή της Σκηνοπηγίας σύμφωνα με τον εβραϊκό νόμο, όλοι οι Ιουδαίοι έπρεπε να προσφέρουν δώρα στο ναό του Σολομώντα. Σε αυτή την εορτή ο Ιωακείμ και η Άννα πήγαν στο ναό του Σολομώντα να προσφέρουν τα δώρα τους στο Θεό αλλά λόγω της ατεκνίας τους δεν έγιναν δεκτά (Τριβυζαδάκη, *Θεομητορική εικονογραφία*, σ. 17). Για τις εορτές στο Ισραήλ βλέπε και Καϊμάκης, *Παλαιά Διαθήκη*, σ. 129 κ.ε. και Kraus, *Israel*, σσ. 62, 174-175, 209 και De Vaux, *Ancient Israel*, σ. 333.

[318] Η εορτή της Υπαπαντής, εστιάζει στη σχέση της Θεοτόκου με τον Υιό της σε σχέση με τις εορτές της γεννήσεως της Θεοτόκου και της Κοιμήσεώς της που αφορούν μόνο στο πρόσωπό της. Σύμφωνα με τον ιστορικό Θεοφύλακτο Σιμοκάττη, στα χρόνια της βασιλείας του αυτοκράτορα Μαυρικίου την ημέρα της Υπαπαντής μια πομπή ξεκινούσε από το κέντρο της πόλης για την εκκλησία των Βλαχερνών προκειμένου να τιμήσουν την εορτή, παρουσία του αυτοκράτορα. Σύμφωνα με τον χρονογράφο Θεοφάνη, ο ίδιος ο αυτοκράτορας οργάνωνε πομπή από το κέντρο της πόλης προς τις Βλαχέρνες για την εορτή της Μνήμης της Θεοτόκου, που μάλλον όμως πρέπει να την ταυτίσουμε με την Κοίμηση. (Krausmüller, *Cult of the Virgin*, σσ. 221 και 223).

σχετικά με τα γεγονότα που ακολούθησαν τη Γέννηση του Χριστού μέχρι τη φυγή της Αγίας Οικογένειας στην Αίγυπτο και την επάνοδο αυτής στη Ναζαρέτ (τα οποία και οι τρεις Βίοι αναφέρουν δύο φορές όπως φαίνεται στον πίνακα Δομὴς και Περιεχομένου[319]), στην παιδική ηλικία του Ιησού, στην εμφάνισή Του ως δωδεκαετούς στο ναό, στην βάπτισή Του, στον τεσσαρακονθήμερο πειρασμό Του. Επιπλέον και οι τρεις αναφέρουν το θαύμα στην Κανά, αλλά και τα γεγονότα του Πάθους, της Σταύρωσης, της Ταφής, της Αναστάσεως, της Αναλήψεώς Του αλλά και της Πεντηκοστής. Τέλος, και τα τρία κείμενα περιλαμβάνουν την Κοίμηση[320] και τη μετάσταση της Θεοτόκου.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τα παρακάτω χωρία, που φανερώνουν και τις κοινές λεκτικές αναφορές μεταξύ τους:

Ἰωάννης Γεωμέτρης	Συμεών Μεταφραστής[321]	Γεωργιανή Μετάφραση[322]
1.«Καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸν ναὸν ἀποτρέχει, καὶ τῇ φύσει δοῦναι καρπὸν τὸν καὶ τῆς φύσεως αἰτεῖται δημιουργὸν ἅμα καὶ γεωργόν, τὸ δὲ δῶρον Θεοῦ γενέσθαι **καὶ δῶρον Θεῷ καὶ προσαναθεῖναι τῷ χαρισαμένῳ τὸ χάρισμα.**» 9,6-9	**1.**[…]«**καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων γενομένη ἱκέτις γίνεται τοῦ θεοῦ μὴ ἔξω πεσεῖν τῆς ἐκ τῶν νόμων εὐλογίας,** ἐξαμαρτάνουσα περὶ τὸν νόμον οὐδέν, γενέσθαι δὲ μήτηρ καὶ **ἀφιερῶσαι Θεῷ τὸ τικτόμενο**ν»[…] 348,12-15	**1.**[…]«**went to the Temple, and she prayed to the creator of all things to give her the fruit of childbirth so that she would dedicate to him as a gift what had been given by him** »[…] 39,3[323]
2. «**Τί οὖν ἡ παρθένος;** Ὅρα μοι σοφίας καὶ φιλοπαρθενίας ὑπερβολήν· […] **Τό τε γὰρ ἄνδρα με γνῶναι** καθάπερ Θεῷ καθιερωθεῖσαν **τῶν ἀμηχάνων, καὶ τὸ χωρὶς ἀνδρὸς καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν τῶν ἀδυνάτων.** Ὁ δὴ καὶ ἐδεδοίκει μᾶλλον, τὸν γάμον, **τῇ παρθενίᾳ μᾶλλον ἢ τῇ ἐπαγγελίᾳ καὶ τῇ**	**2.«Τί οὖν ἡ Μαρία;** ἄκουσον καθαρᾶς παρθένου φωνήν· **ἄγγελος τὸν τόκον εὐαγγελίζεται, κἀκείνη τῇ παρθενίᾳ προσφύεται, προτιμοτέραν τὴν ἀφθαρσίαν τῆς ἀγγελικῆς ἐμφανείας κρίνουσα** .... ἀνέπαφον ἔδει φυλάττεσθαι, διὰ τοῦτο **«Κἂν ἄγγελος ᾖς»** φησί, **κἂν**	**2.**«**But consider the wisdom of the blessed and all-holy Virgin and her excessive love of virginity. She believed the archangel's message but was astonished by the matter**. That is why she answered and sad, "*How can this be, for I have not* ***known a man*****, nor is this possible, because I have been consecrated immaculately to God, and without**

[319] Βλ. σσ. 240, 241,242.

[320] Η αρχή της εορτής της **Κοιμήσεως** συνδέεται με μια τοποθεσία κοντά στα Ιεροσόλυμα που ονομάζεται *Κάθισμα* αφού σύμφωνα με την παράδοση εκεί η Θεοτόκος, λίγο πριν τη Γέννηση, ζήτησε να καθίσει για να ξεκουραστεί. Εκεί στα χρόνια της πατριαρχίας του Ιουβενάλιου Ιεροσολύμων (417-458) ανοικοδομήθηκε ναός προς τιμήν της Θεοτόκου από μια Ρωμαία προσκυνήτρια, ευγενούς καταγωγής και μεγάλης πίστης, την Ικελία (Φίλιας, *Θεομητορικὲς ἑορτὲς* σ. 126 και Νέλλας, *Θεοτόκος,* σ. 29, σημ. 39). Από τα μέσα του 5ου αιώνα, όταν ο αυτοκράτορας Μαρκιανός χτίζει ναό προς τιμήν της Θεοτόκου στη Γεθσημανή εμφανίζεται για πρώτη φορά ο εορτασμός της Κοιμήσεως στο ναό αυτό στις 15 Αυγούστου του 460. (Στεφανίδης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, σ. 317, Σιώτη, *Λατρεία τῆς Θεοτόκου*, σ. 11, Τσάμης, *Ἁγιολογία*, σ.75 και Krausmüller, *Cult of the Virgin*, σ. 221).

[321] Συμεών Μεταφραστής, *Μηνολόγιον*.

[322] Κείμενο: Shoemaker, *Life of the Virgin*.

[323] Ο πρώτος αριθμός αναφέρεται στη σελίδα και ο δεύτερος στο κεφάλαιο της δημοσίευσης Shoemaker.

ἀξιοπιστίᾳ τοῦ ἀρχαγγέλου προσφυομένη˙ *ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω*[…] «**Πάντως δὲ κἀκεῖνον βεβαιοῦσα τὸν λόγον, ὃς ἐκ πατέρων ἥκει πολλῶν καὶ σοφῶν, ὅτι μὴ τὴν πεῖραν τοῦ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔφεσιν ἡ παρθένος ἠγνόησεν**»[…] **«ἀλλὰ κἂν ἀρχάγγελος ᾖς, φησι, κἂν ὑπερφυῆ μοι τινὰ καὶ οὐράνια κομίζῃς τὰ εὐαγγέλια, ἀλλ' ἐμὲ καὶ ἀνδρὶ συνελθεῖν καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν ἀμήχανον**». 34,17 και 34,20-35,3 και 37,18-20	**οὐρανόθεν ἥκεις, κἂν ὑπὲρ ἄνθρωπον ᾖ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ τὸ γνῶναί με ἄνδρα τῶν ἀμηχάνων ἐστί˙ πῶς οὖν ἔσομαι μήτηρ χωρὶς ἀνδρός; τὸν γὰρ Ἰωσὴφ μνηστῆρα οἶδα, ἄνδρα δὲ οὐ γιγνώσκω»** 349,11-13 και 349,21-25	**a man conception is not possible**"»[…] «**For she was completely unfamiliar not only with the affairs of marriage but also with the desire of lust, as she was trained from the beginning in complete holiness and purity of soul and body.»**[…] «**"Although you are an archangel and have announced supernatural mysteries to me, it is nevertheless not possible and I have joined with a man so that the conception of which you speak could take place**".» 53,23 και 53,24 και 55,24
3.[…]««***παρὰ πάσας δὲ λέγει τὰς γυναῖκας εὐλογημένην***. Ἐκείνου δὲ πῶς καρπώσῃ τὴν ἔννοιαν ὅ γε φιλομαθὴς τε καὶ φιλεξεταστὴς τοῦ βάθους τοῦ πνεύματος τοῦ ***εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου;* ἢ δῆλον ὅτι μὴ τὴν σύλληψιν μόνον οἶδεν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν δίχα σποράς καὶ ἀνδρός˙ διὸ καὶ καρπὸν ἀφ' ἑαυτῆς μόνης καλεῖ τὸ κυοφορούμενον**»[...] 40,19-41,1	**3.**[…]«ἀλλὰ καὶ **εὐλογημένην ἐν γυναιξὶ** λέγει καὶ **τὸν κυοφορούμενον ἐν αὐτῇ καρπὸν κοιλίας** παραδόξως **καλεῖ**, **ἅτε σπέρματος ἀνδρὸς** μηδὲν κεκοινωνηκότα.» 350,30-351,2	***3.*« *"Blessed are you among women, and blessed is the fruit of your womb!"*» «**For it was revealed to her by the Holy Spirit that Mary's conception was seedless and without a man. That is why she called him the fruit of her womb, for the substance of his holy body was from her womb alone and not from a foreign seed**.» 56,25
4.«**Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ μὲν ἤδη πρὸς αὐταῖς ταῖς ὠδῖσιν ἦν καὶ ταύτῃ δὲ τῆς κυοφορίας προσῆν ἡ αἴσθησις**, δι' ἄμφω ταῦτα καὶ ὡς παρθένος αἰδουμένη τὸν τόκον τῆς Ἐλισάβετ καὶ ὡς ἔγκυος τὸν οἰκεῖον ὄγκον, **ὑπεξίσταται˙ καὶ εἰς τὸν οἶκον** Ἰωσὴφ **ἐπανέρχεται περικρυπτομένη καὶ λανθάνουσα** μὲν καὶ ἔτι ἕως ἐξὸν ἦν[324]**.** » 43,8-12	**4.**[…]«ἔθιμον δὲ ὂν ὑποχωρεῖν τὰς παρθένους, **ἐπειδὰν μέλλοι τίκτειν ἡ ἐν γαστρὶ ἔχουσα (δεῖ γὰρ καὶ τοῦτο σκοπεῖν), ἤδη καὶ τῆς Ἐλισάβετ τόκου ὥραν ἐχούσης, ἡ Μαρία**, καίτοι ἀτεχνῶς οὖσα ἔγκυος, ἀλλ' οὖν **ἐξίσταται ὡς παρθένος καὶ εἰς τὸν οἶκον** τὸν ἑαυτῆς **ἐπάνεισιν**.» 351,16-22	**4.**«But when the time of Elizabeth's giving birth drew near, and **she understood her own conception, she went forth to the house of Joseph, and he holy Virgin did not let anyone know about the angel's Annunciation**.» 60,29
5.«**Ἐπιφαίνεται πάλιν μᾶλλον ὁ καινὸς ἀστὴρ** ἢ καὶ ἄγγελος ἐγγύτερος καὶ λαμπρότερος, ὥσπερ οὐχ' ὁδηγὸς μᾶλλον, ἢ καὶ **χειραγωγὸς ἐν ἡλίῳ μέσῳ** πρὸς τὸν μέγαν καὶ πρῶτον ἥλιον	**5.**«Ἐντεῦθεν **ὁ ἀστὴρ πάλιν ἐπιφανεὶς ὁδηγὸς** αὐτοῖς...ἀλλ' **ἕλκων** αὐτοὺς καὶ **χειραγωγῶν ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ.**»	**5.**But when they went forth from Jerusalem, suddenly their **guiding star appeared again,** nearby and brighter than the day. It shone even more in the gleam of the sun and **led them to the sun of truth, the creator**

[324] Σύμφωνα με τα εβραϊκά έθιμα της εποχής οι παρθένες για λόγους ευπρεπείας έπρεπε να απομακρύνονται από τις επίτοκες γυναίκες. (Λυράκης, *Παρθενομήτωρ,* σ.116).

αὐτοὺς **ἕλκων** καὶ τοῦ ἡλίου δημιουργόν, καὶ **ὥσπερ εἰς οὐρανὸν δεύτερον καὶ δίσκον, τὴν Βηθλεὲμ ἄγων καὶ τὴν καλύβην**.» 57,12-17		**of the sun,** the moon, the stars, and all creation. **And it led them to Bethlehem as to heaven, to the small cave and the unsuitable tabernacle**.» 68,38
6.«εἰς δευτέραν ἐμπίπτει **πολλῷ χαλεπωτέραν μανίαν**· τὸν γὰρ ἐντὸς πρότερον καταλελυκὼς πόλεμον καὶ ἐπὶ τὸν ἐκτὸς τρέπεται, **περὶ τῆς ἀρχῆς ἀεὶ τρέμων** ὁ φιληδονώτατος καὶ φιλοδοξότατος» 62,21-63,2	**6.**[…]«μᾶλλον δὲ **τῇ κατὰ Χριστὸν μανίαν**, ἣν **διὰ τὸν τῆς ἀρχῆς φόβον εἶχε,** κοινῇ κατὰ πάσης **ὁρμᾷ τῆς φύσεως καὶ τοὺς ἐν Βηθλεὲμ ἅπαντας ἀναιρεῖ παῖδας**»[...] 361,14-16	**6.**[…]«**for a second time he fell into an even worse and more wicked madness and rage**, and he remembered the greeting of the Magi and the birth of the infant king**. He feared that there would be a change of power**, for he was a slave of insatiability and a thirsty for power. He was filled with envy and wrath and with searching for the one infant king of all.»
«**Καὶ πέμψας ἀποθερίζει πᾶσαν οἱμοι τὴν ἐν Βηθλεὲμ ἄωρον ἡλικίαν** ὁ δείλαιος, τοιαῦτα δράσας εἰς λογικὰ καὶ τοσαῦτα καὶ οὕτω βρέφη κομιδῇ, μικρά τε καὶ νεογνά. Ἃ κἂν εἰς ἄλογα, **κἂν εἰς ἄψυχα καὶ ἔρνη νεαρὰ καὶ καλὰ καὶ ἐλάττω πολλῷ, δρᾶσαί τις κατηλέησεν**» 63,7-11	[…]«**ὃ καὶ εἰς ἄψυχα δρᾶσαί τις ἂν ἐφείσατο καὶ νεαρὰ φυτὰ βλέπων ἠλέησεν ἐκτεμεῖν**.» 361,18-19	**«He directed his wrath against all the innocent children, and by the sword he mercilessly slaughtered all the children who were found in the environs of Bethlehem** *two years old and younger, according to the time when he questioned the Magi.* Oh merciless mind, hostile to God. **How was he not ashamed of the slaughter of the innocents**, when the human heart would not undertake **to kill even young animals like this, nor would it wish to root out such a multitude of the seedlings of soulless plants**, let alone to slaughter human infants.» 72,42-72,43
7.[…]«**θηλάτου πληγῆς,** ὡς δέ τινες φασί, **καὶ σκωλήκων ἔργων γενόμενος** καὶ ἐνταῦθα μέν, φρικτὸν φανεὶς ὁμοῦ καὶ ἐλεεινὸν.» 64,10-12	**7.**«ὅλον τὸ σῶμα **θηλάτῳ πληγῇ** βάλλεται καὶ κακὸς ὄντως κακῶς ἀπόλλυται»**[...]** 361,27-29	**7.[…]**«**you became the food of maggots** even before death, as you were fittingly and justly deserving.» 72,43
8.[…]««καὶ **εἰς τετραρχίας ὑποβεβηκυῖαν καὶ κατα-μεμερισμένην τὴν βασιλείαν**.» 84,15-16	**8.**[…]«**τετραρχῶς αὐτοῦ τῆς βασιλείας διαιρεθείσης**»[...] 361,29	**8.**«**And his kingdom was divided into four provinces**»[…] 86,59
9. […]«**ὑπομένων δὲ λάθρα καὶ μηδὲ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῖς γινωσκόμενος, ἵνα μήδ' ἕτερον ἢ φανερὸς γενόμενος κωλυθῇ, ἢ καὶ ἀπειθῇ κωλυόμενος**» 87,17-18	**9.**[…]«**λανθάνει δὲ τοὺς γονεῖς, ὥστε μὴ παρ' αὐτῶν κωλυθῆναι τὴν πρὸς τοὺς νομομαθεῖς ἐκείνους διάλεξιν**»[...] 362,9-11	**9.**«**That is why he remained behind without them knowing, so that he would be prevented from being disobedient**.» 88,61
10.[…]«**πρὸς τοὺς οἰκείους διαλεγόμενος πρώτως τοῦ ἀληθῶς πατρός φανερώτερον μνημονεύων καὶ παραγυμνῶν αὐτοῦ τὴν θεότητα. Εἰ γε πατὴρ μὲν αὐτῷ ὁ Θεὸς, ἀνάγκη δὲ τὸν**	**10.**«**Οὐκ ἤδειτε**» λέγων, **ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ εἶναί με**» **οὕτω δείκνυσιν ἑαυτὸν ὄντα φύσει Θεόν, εἴ γε τῆς αὐτῆς φύσεως ὁ παῖς τῷ τεκόντι**»[...]	**10.**«**In this place for the first time he spoke clearly about his true Father with divine eloquence, so that he made them to understand his divinity**»[…]

υἱὸν τῆς αὐτῆς εἶναι τῷ πατρὶ φύσεως, ὥσπερ καὶ τῷ υἱῷ τὸν πατέρα» 88,19-89,2	 363,28-30	 89,61
11. «**Οὐ γὰρ κατὰ παῖδας**, μᾶλλον δὲ οὐδὲ κατ' ἄνδρας, ἢ ἄνθρωπον ὅλως, ἀλλ' ὡς Θεῷ **προσεῖχε** λοιπὸν καὶ **θείας πράξεις τε καὶ φωνὰς τὰς ἐκείνου φωνὰς ἡγεῖτο καὶ πράξεις· ᾧ δὴ καὶ μηδὲν αὐτὴν τῶν ὑπ' ἐκείνου λεγομένων ἢ πραττομένων ἐξέπιπτεν, ἀλλὰ καθάπερ τὸν λόγον αὐτὸν ἐν ταῖς λαγόσι τὸ πρότερον, οὕτω καὶ νῦν τοὺς αὐτοῦ λόγους καὶ τρόπους καὶ πάντα τὰ πολιτεύματα συλλαμβάνουσα καὶ ὡσπερεὶ τρέφουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς**.» 91,11-18	**11.**[…]«**οὐ γὰρ ὡς παιδίῳ τινὶ προσεῖχεν**, ἀλλὰ περὶ πλείστου τὰ λεγόμενα ἐποιεῖτο, **καὶ οὐδὲν ἦν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ἢ πραττομένων, ὃ μὴ ἄξιον αὐτὴ σπουδῆς ἐποιεῖτο καὶ εἰς καρδίαν ἔκρυπτεν ἐμμελῶς, σπέρματα εἶναι ταυτὶ καὶ μηνύματα θείων τινῶν καὶ ἀπορρήτων πραγμάτων καλῶς κρίνουσα**»[...] 364,13-18	**11.**«**From that time on the holy mother was a disciple of her sweet son, truly the mother of Wisdom and a daughter of Wisdom, for she no longer saw him as a human or as a mere human being, but she served him reverently as God and received his words as the words of God. That is why she did not forget any of his words or deeds, as the evangelist says, *"And his mother kept all these sayings in her heart"***»[…] 90,63-91,63
12. «Ἀλλά **ἐνταῦθα φανερῶς** καὶ διαφερόντως ἀπηρτισμένην αὐτῇ **δείκνυσι τὴν φιλοστοργίαν**, τὴν ἑαυτοῦ σχεδὸν πᾶσαν **εἰς τὸν μαθητὴν προστασίαν μετατιθείς· εἶθ' ἵνα μὴ νομίσῃ διὰ προστασίαν μόνην τὴν υἱοθεσίαν ἐγχειρίζεσθαι τῆς αὐτοῦ μητρός**, ἀλλὰ καὶ **διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τε καὶ τιμήν, κἀκεῖνον προσβλέψας**, *ἴδε*, **φησίν, *ἡ μήτηρ σου***, μόνον οὐχὶ κἀκείνῳ **ταύτην προστάτιν καὶ κυρίαν ἀντιδιδοὺς** καὶ τὴν ὀρφανίαν αὐτῷ καὶ τὴν ἐρημίαν παραμυθούμενος, καὶ ὁμοῦ μὲν ὑποτάττων αὐτῇ τοῦτον, **ὁμοῦ δὲ καὶ πρὸς ἀγάπην συνάπτων. Καὶ ἓν ἄμφω ποιῶν τούτῳ καὶ ὁ μαθητὴς ὑπακούσας, εἰς τὰ ἴδια τὸν τῆς Σιὼν οἶκον παραλαμβάνει ταύτην, ὃν καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν.** 124,20-125,9	**12.**[…]«**ἐνταῦθα δὲ φανερὰν ἐπιδείκνυται τὴν φιλοστοργίαν καὶ τῷ μαθητῇ παρατίθησιν, ἅμα μὲν αὐτὴν οὕτω παραμυθούμενος, ἐκεῖνον δὲ μᾶλλον τῇ παραθέσει τιμῶν καὶ ὅτι σφόδρα φιλεῖ** τούτῳ μαρτυρίῳ χρώμενος. τί γὰρ ἄλλο ποιῶν ἢ λέγων τοιαύτης ἐκεῖνον ἠξίου τιμῆς; ἅμα δὲ καὶ τῆς παραμονῆς αὐτὸν ἀμειβόμενος. εἶτα **καὶ τῷ μαθητῇ προσβλέψας** «**Ἴδε» φησίν, «ἡ μήτηρ σου.» τοῦτο δὲ συνάπτοντος ἦν πρὸς ἀγάπην, ὁμοῦ τε τὸ ἀμφοτέρων ἐπιδεικνύοντος ἀξίωμα**. **ἀπὸ τότε γοῦν καὶ ὁ μαθητὴς ταύτην λαμβάνει, φησίν, εἰς τὰ ἴδια, οἵ φέρει τὸν λόγον συνεὶς καὶ δεσποτικῷ θελήματι γνησίως ὑπηρετούμενος.**»[...] 367,31- 368,4	**12.[…]**«**now he has clearly shown complete care and proper devotion. And in his place he established the beloved disciple to take care of her, "and he said to him, *Behold, your mother!*" And he comforted his orphanhood, and he established his holy mother as a caregiver and queen for him. When the disciple heard this he led her to his house on Zion, which is written about above, and he served her properly by the grace of Christ**.» 110,82
13.«**Οὕτως ἐκεῖθεν ἐμφορηθεῖσα τῶν προσευχῶν καὶ τῶν θεωριῶν ὁμοῦ καὶ τοῦ θαύματος, ὑποστρέφει πρὸς τὴν Σιὼν** ἔνθους ὅλη καὶ ὥσπερ αὐτὸν ἤδη περιπολοῦσα τὸν οὐρανόν, καὶ **τὸν οἶκον εὐτρεπίζειν παρακελεύεται καὶ φῶτα καὶ μύρα τοῦτον κατέλαμπε καὶ κατευωδίαζε…….. Συνήγετο δὲ καὶ πᾶν ὅσον γειτονικὸν καὶ συγγενικὸν τε καὶ φίλιον.»** 161,16-20 και 162,3-4	**13.**[...]«**ὡς οὖν ἐμυήθη τὴν ἐκδημίαν**, χαρᾶς οὐδ' ὅσης εἰπεῖν ἄξιον τὸ πρᾶγμα κρίνουσα (καὶ τὶ γὰρ ἥδιον ἐκείνῃ τοῦ τῷ υἱῷ συνεῖναί τε καὶ συμβασιλεύειν;), εὐθὺς ἐκέλευσε, καὶ **φῶτα πλεῖστα εἰσεκομίζετο, ὁ οἰκός τε ἐσαροῦτο** ἡ κλίνη ἐπίσης ἄρα καὶ παστάδι διεκοσμεῖτο καὶ **τὸ συγγενὲς ὅσον ἦν καὶ τὸ γειτονοῦν συνεκέκλητο**»[...] 372,25-31	**13.**«**Thus, when she finished her prayer and thanksgiving and had been consoled by the Lord, she returned again to Zion**»[…] «And she told them to **prepare the house and to light the candles and to cense with incense,** for she adorned the house as bridal chamber worthy to receive her immortal bridegroom and all-gracious son»[…] […]«**she informed her friends and aquaintances**»[…] 131,104

14.[...]«**χιτωνίσκοι δύο,** ζώσῃ μὲν τῇ μητρὶ καὶ παρθένῳ σκέπη τὸν ἅπαντα χρόνον κατὰ διαδοχὴν τοῦ σώματος, **ἀπιούσῃ δὲ γυναιξὶ κλῆρος χήραις** καὶ μαθητρίαις»[...] 163,7-9	**14.«Τοὺς δύο»** φησὶ «**χιτῶνας,** οὓς τὸν ἅπαντα βίον σκέπην ἐμαυτῆς τῷ σώματι ἔσχον, **τούτους δύο γυναιξὶ ταῖσδε δοθῆναι κελεύω**». 373, 10-13	**14.**[…]«**give her two garments to the two widows who were serving her**.» 132,105
15.[...]«**καὶ οὕτω διάρασα τὸ πανάγιον αὐτῆς στόμα καθάπερ ἐν ὕπνῳ γλυκεῖ, τὸ ὑπεράγιον αὐτῆς πνεῦμα παρατίθησι τῷ ταύτης υἱῷ**» 174,4-6	**15.**[...]«**ἀφίησιν ὡς ἐν ὕπνῳ τὸ πνεῦμα καὶ χερσὶ φίλαις τοῦτο ταῖς τοῦ υἱοῦ παρατίθησιν.**» 373,37-374, 2	**15.**«**entrusted her blessed and immaculate soul to her Lord, king, and son, and slept a sweet and pleasant sleep**.» 136, 110
16.«Ἤγγιζον μὲν εὐθὺς οἱ ἀπόστολοι καὶ προσέψαυον καὶ τὸν σκίμποδα **περιΐσταντο** καὶ πᾶν καὶ **πᾶν μέλος** ἄλλος ἄλλοθεν. Πάντες δὲ ὅμως **πανευλαβῶς κατησπάζοντο**.» 175,15-16	**16.**[...]«**Κύκλῳ περιλαβόντες** τὸ ἅγιον τῆς παρθένου σῶμα ὅ τε τῶν ἀποστόλων χορός»[…] **καὶ πᾶν μέλος εὐλαβῶς ἅμα καὶ φιλοστόργως ἠσπάζοντο**»[…] 374,27-28	**16.**«The holy apostles **encircled the bed** on which lay the holy Theotokos' body, wider than heaven. They honored it with hymns and praise; **they embraced it with fear and trembling**.» 136,110
17.[...] «**μηδὲ χεῖρας εἶχε προτείνειν ἐφ ἱκεσίᾳ ἀλλὰ καὶ ταύτης περιαιρεθεὶς τῆς παραμυθίας ἢ βοηθείας δάκρυσι μόνον καὶ ῥήμασιν ὡς ἐνὸν ἐξεκαλεῖτο τὸν ἔλεον.**»[...] 180,20	**17.**[...]«**καὶ οὐκ εἶχε ταύτας ἐκτεῖναι πρὸς ἱκετείαν**»[...] 375,30-31	**17.**«**He was no longer able to raise his hands in prayer, but with ardent tears and a penitent voice he called on the holy Theotokos and asked for mercy.**» 139,113
18.«Ἡ δὲ ἀφή, πολλάκις δὲ καὶ ἡ θέα μόνη καὶ ἡ προσκύνησις, ἅμα τε τοῦ πόθου πλήρωσις καὶ πάθους παντὸς ἴασις οὐ σώματος μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ψυχῆς. **Ὀφθαλμοῖς μὲν τυφλῶν, ὠσὶ δὲ κωφῶν, ποσὶ δὲ χωλῶν, τοῖς δὲ λοιποῖς τῶν λοιπῶν, τοῖς δὲ καὶ πάντα παρειμένοις ἁπάντων. Ἐπεχορήγει δὲ καὶ τοῖς τὰς ψυχὰς νοσοῦσι καὶ μὴ νοσοῦσιν ὁμοίως φιλοτιμότερον τὰς εὐεργεσίας, τοὺς μὲν ὑγιάζουσα, τοὺς δὲ καὶ καθαγιάζουσα.** Καὶ ἄνθρωποι μὲν οὕτω τῆς μεταστάσεως τῆς κοινῆς δεσποίνης ἀπήλαυον.» 176,17-177,2	**18.**«ἅπαν μέλος εὐλαβῶς καὶ φιλοστόργως ἠσπάζοντο, οὐ τὰ τοῦ πόθου μόνου ἐπιδεικνύντες, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ὠφελείας ἐκ τῆς ἀφῆς ἔχειν πιστεύοντες. ἠκολούθει δὲ τῇ πίστει καὶ ἡ τῶν ἔργων ἀπόδειξις· **τυφλοῖς τὰ ὄμματα ἐφωτίζετο, κωφοῖς αἱ ἀκοαὶ διηνοίγοντο, χωλοῖς αἱ τῶν ποδῶν βάσεις ὑπεστηρίζοντο καὶ πᾶν ὅ τι πάθος τε καὶ νοσημάτων γένος εὐχερῶς διελύετο**·» 374,27-33	**18.**«Nevertheless, as soon as news of the holy queen's Dormition had spread, all the sick and infirm assembled there. **Then the eyes of the blind were opened, the ears of the deaf were unblocked, the lame stood up to walk, demons were expelled, and every suffering and sickness was cured.**» 137,111

Συγκρίνοντας τους τρεις λόγους πρωτίστως είναι εμφανής η μεγάλη ομοιότητα στη δομή, στην έκταση αλλά και στο περιεχόμενο, στα περισσότερα σημεία, των λόγων του Ιωάννη Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης, σε αντίθεση με το λόγο του Συμεών, ο οποίος παρουσιάζεται ως μια επιτομή (βλ. Πίνακα Δομής και περιεχομένου σ. 238). Επιπλέον οι δύο προαναφερθέντες λόγοι έχουν και άλλα κοινά επεισόδια, τα οποία

απουσιάζουν από το λόγο του Συμεών. Τα επεισόδια αυτά είναι η αναφορά στα σωματικά, ψυχικά και πνευματικά χαρακτηριστικά της Θεοτόκου, ο πρώτος ευαγγελισμός της στο ναό πριν τη μνηστεία της, η ζωή της στο σπίτι του Ιωσήφ, ο ευαγγελισμός του Ζαχαρία, ο φόνος του Ζαχαρία, ο θαυμαστός τρόπος της σωτηρίας του Ιωάννη Προδρόμου από τη μανία του Ηρώδη, η μεταστροφή της νύμφης και του νυμφίου στον γάμο της Κανά, η θεραπεία της πεθεράς του Πέτρου, ο θάνατος του Ιωσήφ, η περιγραφή της λίμνης Γενησαρέτ, η επίσκεψη του Ιησού στο σπίτι του Ζεβεδαίου, η θεραπεία του παραλυτικού της Καπερναούμ, ο θάνατος του Ζεβεδαίου και η αγορά του οίκου της Σιών, η εκδίωξη των κερματιστών και κολλυβιστών από το ναό, η μεταστροφή της Ιωάννας που γίνεται μέλος της χορείας των μαθητριών της Θεοτόκου, η θεραπεία της Μαρίας της Μαγδαληνής, η θεομίμητη ζωή της Θεοτόκου μετά την Ανάληψη του Ιησού και οι θαυματουργίες της, ενώ γίνεται και αναφορά στην τιμία ζώνη[325] της.

---

[325] Η κατάθεση της τιμίας ζώνης εορτάζεται στις 31 Αυγούστου. (*ODB* 1929). Η τιμία ζώνη της Θεοτόκου φυλασσόταν στο ναό των Χαλκοπρατείων, η δημιουργία του οποίου αποδίδεται στον Αρκάδιο (377-408) (van Esbroeck, *Culte de la Vierge*, σ. 182 και *ODB*, σ. 1929). Κατά τον Θεοφάνη με το ναό των Χαλκοπρατείων συνδέεται το όνομα της Πουλχερίας, αφού στη *Χρονογραφία* αναφέρει ότι ο συγκεκριμένος ναός ανηγέρθη από εκείνη το έτος 449 ή 459: Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, 102, 7-12*:* […]«τότε ὁ βασιλεὺς τὴν μακαρίαν Πουλχερίαν πολλὰ παρακαλέσας ἤγαγεν εἰς τὰ βασίλεια· ἥτις εὐθέως ἀποστείλασα εἰς Ἔφεσον ἤγαγε τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Φλαβιανοῦ· καὶ μετὰ δορυφορίας διὰ τῆς Μέσης ἐκκομίσασα ἔθαψεν ἐν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις. τότε τὴν τῶν Χαλκοπρατείων ἐκκλησίαν τῇ ἁγίᾳ θεοτόκῳ ἀνήγειρε συναγωγὴν Ἰουδαίων πρότερον οὖσαν.» Επίσης ο συγκεκριμένος ναός αναφέρεται δύο φορές και στο έργο της Άννας Κομνηνής. (*Ἀλεξιάδα*, V 2,4, «ἀρχιερεὺς τις τηνικαῦτα Χαλκηδόνος Λέων προὐκάθητο, οὐ τῶν πάνυ σοφῶν καὶ λογίων, ἀρετῆς δὲ ἐπιμεμελημένος, τὸ δὲ ἦθος αὐτῷ σκληρὸν καὶ ἀπόκροτον· οὗτος οὖν τῶν ἐν τοῖς Χαλκοπρατίοις πυλῶν ἀφαιρουμένου τοῦ ἐπικειμένου αὐταῖς ἀργυρίου» και VI 3,5 «τοῖς δὲ Χαλκοπρατίοις ἐτησίαν εἰσοδον χρυσίου ἀρκοῦντος τοῖς τῷ θείῳ τεμένει τῆς θεομήτορος συνήθως τοὺς ὕμνους ἐπιτελοῦσιν». Ο Krausmüller, *(Cult of the Virgin*, σ. 242-245,) αναφέρει ότι ο ναός των Χαλκοπρατείων που φυλασσόταν η ζώνη της Θεοτόκου δεν είχε τόση απήχηση στο δημόσιο αίσθημα όσο ο ναός των Βλαχερνών στον οποίο φυλασσόταν η εσθήτα της. Επιπλέον στο *Τυπικό* της Μεγάλης Εκκλησίας, για αυτά τα δύο θεομητορικά λείψανα ακολουθείται η ίδια λειτουργική τάξη αφού και τα δύο αποτελούν *ασπίδες προστασίας* για την Πόλη. Η τάση ταύτισης της εσθήτας και της ζώνης της Θεοτόκου παρουσιάζεται εμφανώς σε μια ομιλία του 9ου ή 10ου αιώνα, την οποία η χειρόγραφη παράδοση αποδίδει στο Γερμανό, Μιχαήλ Σύγγελο και Θεοφάνη Νικαίας. Ο συγγραφέας δημιουργεί μια στενή σχέση ανάμεσα στα δύο θεομητορικά λείψανα που δίνει την εντύπωση ότι τιμώνται μαζί. Αυτό δημιουργει σύγχυση, ειδικά τον 9ο αιώνα, αφού από τότε και μετά η εσθήτα της Θεοτόκου συχνά αναφέρεται ως μαφόριον (πέπλο). Φυσικά η τάση ταύτισης της εσθήτας με τη ζώνη της Θεοτόκου είχε σκοπό να αναδειχτεί και η ζώνη της Θεοτόκου και να αποκτήσει ισότιμη θέση στη συνείδηση των πιστών. Αυτή βέβαια η προσδοκία δεν βγήκε αληθινή και ένα είναι σίγουρο ότι οι ιερείς του ναού των Χαλκοπρατείων δεν κατάφεραν να επισκιάσουν το ναό των Βλαχερνών. Έτσι παρά το γεγονός ότι η ζώνη της Θεοτόκου εγκωμιάστηκε σε τρία τουλάχιστον κηρύγματα από τον 8ο έως το 10ο αιώνα, τα χειρόγραφα περιλαμβάνουν ένα πρόωρο κήρυγμα του Θεόδωρου Σύγγελου για την κατάθεση της τιμίας εσθήτας στο ναό των Βλαχερνών.

Ο Συμεών φαίνεται πως έχει γνώση των επεισοδίων αυτών, αλλά σκόπιμα τα παραλείπει, αφού, όπως ο ίδιος δηλώνει, θέλει να δώσει έμφαση στη συνεχή παρουσία της Θεοτόκου δίπλα στον Υιό της στις δύσκολες και γολγοθαϊκές στιγμές Του. Ενδεικτικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα: **Συμεών 365,6-15**, […] Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἡ προκειμένη ὑπόθεσις, ἢ τὸ δεῖξαι μόνον τῆς παρθένου τὰ μεγαλεῖα, ἓν δὲ καὶ τοῦτο πάντως ἔσται τῶν καλῶν, εἰ δείξομεν ταύτην ἀπαραλείπτως συνοῦσαν τῷ ταύτης υἱῷ καὶ ἀεὶ προσεδρεύουσαν καὶ μηδ᾽ ἐν τοῖς τῶν λυπηρῶν καιροῖς, μηδ᾽ ἐν τοῖς τοῦ πάθους χωριζομένην, ὅτε καὶ μαθηταὶ καὶ φίλοι καὶ γνωστοὶ πάντες οἱ μὲν ὅλως ἀπολιπόντες αὐτὸν εἰς πόδας ἔβλεψαν, οἱ δὲ βραχὺ προσμείναντες ἐξηρνήθησαν. **ἐπεὶ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἀφέμενοι τῶν ἄλλων ἡμεῖς ἐκεῖνα λέγομεν.** ὡς γὰρ ὁ καιρὸς τοῦ πάθους ἤδη παρῆν καὶ ἑαυτὸν ἐκεῖνος ἑκὼν παρεδίδου καὶ τῶν φονούντων κατ᾽ αὐτοῦ […]

Διαπιστώσαμε επίσης ότι στο λόγο του Συμεών υπάρχει ένα ακόμα σημείο που καταδεικνύει ότι ο Συμεών έχει γνώση του τμήματος λόγου του προτύπου που παραλείπει. Πράγματι, στο σημείο της αποκαθηλώσεως, όπου η Θεοτόκος θρηνεί τον Υιό της, παρατηρούμε πως ο Συμεών έχει μόνο την αρχή του θρήνου, που συνδέεται με την πηγή του προτύπου του για το τμήμα αυτό, δηλαδή τον Γεώργιο Νικομηδείας, και παραλείπει τον υπόλοιπο θρήνο, όπως φαίνεται στον πίνακα σ. 192 χωρίο 8, τον οποίο έχουν τα άλλα δύο κείμενα.

Στην πορεία της έρευνάς μας συγκρίναμε διεξοδικά τους λόγους των Ιωάννη Γεωμέτρη και Γεωργιανής Μετάφρασης και διαπιστώσαμε, εκτός των προαναφερθέντων, την αξιοθαύμαστη ομοιότητα που παρατηρείται στην επανάληψη αυτούσιων εκφράσεων, κατά κανόνα στα παρενθετικά τους σημεία, όπως ενδεικτικά αναφέρουμε: **Γεωμέτρης 21,1-3** «**Ταῦτα κἂν παρεκβατικώτερα, ἀλλά γε τῶν ἄλλων πάντων οὐκ ἐνδεέστερα πρὸς ἡδονὴν ὁμοῦ καὶ ὠφέλειαν τοῖς γε φιλομαθεστέροις καὶ φιλοκάλοις**.»

Γεωργιανή Μετάφραση 44,11 «**Although these testimonies of the Scriptures have delayed us a little from the narrative of her life, they have nevertheless been mentioned well and fittingly for her glorification and for the benefit of the pious**»[…].

Γεωμέτρης 77,22 «[…] **ἀλλ' ἡμῖν γε τῆς ἀκολουθίας καὶ πάλιν ἑκτέον.**»

Γεωργιανή Μετάφραση **81,54** «**Nevetheless, let us return again to our original topic**.»

Γεωμέτρης **85,5-6** και **86,14** «**Πολλὴν ἀπορίαν παρέσχετο καὶ τὸ πῶς ἐν ταὐτῷ τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἀρχέλαον βασιλεύειν καὶ Πιλάτον ἡγεμονεύειν ἦν·…Ἡμῖν δὲ καὶ πάλιν πρὸς τὴν ἀκολουθίαν ἰτέον·**» .

Γεωργιανή Μετάφραση **86,59** και **87,59** «**Nevertheless, it has been investigated by scholars how Archelaus reigned and Pilate ruled in Judea […] But let us to return to the original course of our discourse**.»

Γεωμέτρης **105,16-106,7**[…]«**νυνὶ δὲ πάλιν ἐπὶ τὸν σκοπὸν ἰτέον καὶ τὰ ἐπίλοιπα παραληπτέον τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς καὶ ἡμετέρας δεσποίνης θαύματά τε καὶ πάθη καὶ πολιτεύματα, ὅσα μὲν σὺν τῷ υἱῷ, ὅσα δὲ καὶ καθ' ἑαυτὴν συγγνώμονας εἶναι, παραιτησαμένοις τῷ μήκει τοῦ λόγου τοὺς ἐπιγνώμονας, εἰδότας ὅτι περὶ τοσούτων οἱ λόγοι καὶ τηλικούτων, περὶ ὧν πᾶσα μὲν γλῶσσα, πᾶσα δὲ τέχνη, προσθήσω δ' ὅτι καὶ χάρις καὶ δύναμις· ἅπας δὲ χρόνος ἐξ ἀρχῆς αἰώνων καὶ μέχρι τοῦ νῦν καὶ ὄντων καὶ γενομένων καὶ ἐσομένων κεκίνηται μὲν καὶ ἀεὶ κινεῖται καὶ κινηθήσεται. Νενίκηται δὲ καὶ ἀνάλωται καὶ ἀεὶ νικηθήσεται καὶ ἀναλωθήσεται· καὶ οὐδὲν μὲν οὐδέποτε τῶν μυστηρίων τούτων τοσοῦτον ῥηθήσεται, οὐδὲ παρ' αὐτῶν τῶν ἄνω δυνάμεων ὅσον ἄξιον, ἀλλ' ὅμως ἀεὶ καὶ διηγηθήσεται καὶ δοξασθήσεται κατά δύναμιν.»**

Γεωργιανή Μετάφραση **99,72** και **100,72** «**But now let us return to the original course of this discourse, and let us address the remainder of the life of the mother of the Lord and our queen, everything that she accomplished with her son and Lord, and also everything she did herself** until her Assumption. **Nevertheless, may readers and listeners forgive the length of this discourse, for our discourse concerns such great mysteries and grandeurs, for which every language and every art, all power and grace, all the time elapsed from now until eternity, both the present and the future, have been utilized, and are being utilized, and always and henceforth will be utilized, but they have been vanquished and have failed, and they will be vanquished and will fail, and no one will be able, not even the incorporeal and bodiless heavenly powers, to express these mysteries worthily and fittingly, but these divine and glorious events will always and in every instance be expressed and glorified only according to the limits of power and scope of each individual.»**

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων περιλαμβάνουν ακριβώς τις ίδιες εικόνες, παρομοιώσεις και μεταφορές:

Γεωμέτρης **11,9-14** […]«**προπομπὴ τῶν παρθένων, προγονικὴ καὶ αὕτη καὶ προφητικὴ καὶ βασιλικὴ προτυπωθεῖσα φωνὴ** *ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς, αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονται.* **Πάντως μὲν καὶ διὰ τὰς τότε παρθένους οὐ προπορευομένας μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ἑφεπομένας καὶ πάντοθεν περιεπομένας πρὸς τὸν ναόν**»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση **40, 5** «**Many virgins went before her and accompanied her with brilliant lamps, as the king and prophet, the forefather of the immaculate Virgin, foretold and said from the beginning, "***they brought virgins to the king, and after this, her friends brought her***" for the prophet said this, before the Presentation, about the virgins who went and accompanied her**.»

Γεωμέτρης **13,9-13** «**Καὶ ὅτι πολλὰ μὲν αὐτῇ μᾶλλον δὲ καὶ πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς εἴδη καὶ καθ' ἑαυτὸ δὲ τούτων ἕκαστον πεποίκιλται τοῖς διαφόροις χρώμασί τε καὶ κάλλεσιν˙ ὥσπερ καὶ ἡ κατ' οὐρανὸν ἶρις μία μὲν καθ' ὑπόστασιν ἢ καὶ ἔμφασιν, πολλὴ δὲ καὶ μυρία τοῖς ἀπαυγάσμασιν.**»

Γεωργιανή Μετάφραση **41,7** «**As the vault of heaven that appears in the clouds is one in substance and name, and multi-colored and ornate in appearance, so also the immaculate Virgin was from a young age diversely adorned with ineffable adornments of virtue**.»

Γεωμέτρης **23,4-12** [..]«**κῆπος ἄβατος, φρέαρ ἀείῤῥυτον, βιβλίον βιβλίον ἐσφραγισμένον περὶ οὗ πᾶσαι βίβλοι, καὶ ἐν ᾧ λόγος ἄγραφος καὶ ἀΐδιος, κλίνη τοῦ βασιλέως, ἣν καὶ δυνατοὶ κυκλοῦσιν ἑξήκοντα, λυχνία χρυσῆ, ῥάβδος ἱερατικὴ καὶ βασιλικὴ καὶ ἀειθαλὴς, στάμνος τὸ μάννα κρύπτουσα, τράπεζα τὸν ἄρτον ἔχουσα, πλάκες τῆς διαθήκης κιβωτὸς αὐτὴ πάντοθεν χρυσίῳ περικεκαλυμμένη.**[…]

Γεωργιανή Μετάφραση **45,13** «**the inviolate garden, the living fountain, the sealed book, about which all books foretell, in which the unwritable Word is written, without beginning and without end, the king's couch with sixty strong men surrounding it who are the foretelling words of his holy Scriptures, the lampstand of gold, the royal scepter that blossomed beautifully, the urn holding the divine manna, the table of bread of life, the tablets of the true Law, the ark covered on all sides with gold**»[…]

Γεωμέτρης **191,4-7** […]«**ἡ χαριεστάτη τῶν ἑορτῶν αὕτη δίδωσι, τὴν πασῶν τῶν ὡρῶν ὡραιοτέραν ἅμα καὶ ὠφελιμωτέραν προβαλλομένη καὶ ἣν οὐ κἂν ἁμάρτοι τις ὥραν μόνην καὶ κυρίως εἰπών, ὡς καὶ μετὰ τῶν ἑαυτῆς ὡραίων οὐκ ἄνθεσιν ὡραϊζομένην ἀλλὰ καὶ καρποῖς**»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση **153,127** «**And the time of this glorious feast also is good and blessed, full of all fruit: the harvest is complete, the vintage is matured, the fruits of the trees and every sort of produce are spread forth.**»

Επιπλέον, χρησιμοποιούν το ίδιο πρόσωπο στη ροή του λόγου (κατεξοχήν α΄πληθυντικό και β΄ενικό).

Γεωμέτρης **33,3-5** «Ἀλλὰ **περιστησώμεθα καὶ ἡμεῖς** τὴν παστάδα καὶ **περιαθροίσωμεν** τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης τὸ κάλλος καὶ τῶν ὑμεναίων ἢ καὶ γαμικῶν συμφώνων[…]»

Γεωργιανή Μετάφραση **52,22** «Now, then, **let us consider and examine** the glory of the unwedded bride and the dowry of her virginity.»

Γεωμέτρης **66,19-20 «Ἀλλ' ἡμῖν γε** καὶ αὖθις περὶ τὸν καθαρμὸν καὶ τὸν γλυκὺν Ἰησοῦν ἐνδιατριπτέον.»

Γεωργιανή Μετάφραση **74,45** «**But let us** recall again for ourselves the Presentation of sweet Jesus in the Temple and the things that follow.»

Γεωμέτρης **69,20-70,3** «Ἀλλὰ μικρόν τι κἀνταῦθα **προσδιατρίψωμεν** οὐ διὰ τὸν γλυκὺν Ἰησοῦν μόνον, -οὗ τί μὲν ἡδύτερον καὶ λέγειν τε καὶ ἀκούειν, τί δὲ καὶ ὠφελιμότερον; -ἀλλὰ καὶ τὴν τούτου

μητέρα, ποίας μὲν δέχεται καὶ παρὰ τοῦ Συμεὼν τὰς ἐπαγγελίας, οἵας δὲ καὶ τῶν μελλόντων αὐτῇ πειρασμῶν παρ᾽ αὐτοῦ τὰς προαγορεύσεις·»

Γεωργιανή Μετάφραση 76,48 «But **let us listen** wisely to the words of Simeon, what he foretold about the sweet and desirable Jesus, for what is sweeter or so full of value as understanding the words spoken about him? So also with respect to his holy and completely immaculate mother, let us hear what prophecies and blessings the old man pronounced[…]»

Γεωμέτρης 32,3-4 «Ἀλλ᾽ **ὅρα μοι** καὶ τῆς παρθένου τὴν καθαρὰν καὶ σοφὴν καὶ ψυχὴν ὁμοῦ καὶ φωνήν […]»

Γεωργιανή Μετάφραση 52,21 «But **consider** the holy Virgins intelligent character and her words full of wisdom.»

Γεωμέτρης 72,10-15 «**Σὺ δὲ ὅρα** πῶς οὐδὲν ἧττον θαυμασίως καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς νῦν πρῶτον ἀποδιϊστᾷ τὸν Ἰωσὴφ τῆς παρθένου, μετὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν λύσιν τῆς ὑποψίας καὶ τὴν πληροφορίαν τοῦ θεῖον εἶναι τὸ γέννημα.»

Γεωργιανή Μετάφραση 78,50 «**But you,** O pious, **see** how just now the evangelist carefully separated Joseph from the Virgin after the Nativity and the resolution and satisfaction of doubts, for the Nativity was divine and the one born gloriously praised.»

Ανάμεσα στα άλλα, οι δύο λόγοι ολοκληρώνονται περιλαμβάνοντας μια σειρά ευχαριστιών με όμοιο περιεχόμενο στο πρόσωπο του Ιησού για την υπέρτατη θυσία Του αλλά και για τη μεγαλύτερη δωρεά Του σε εμάς, τη Θεοτόκο. Επίσης, περιέχουν ευχαριστίες προς το πρόσωπο της Θεοτόκου για την ευσπλαχνία της στο ανθρώπινο γένος, αλλά και παρακλήσεις σε εκείνη προκειμένου να μεσιτεύει ακατάπαυστα και να δέεται υπέρ των ανθρώπων, όπως βλέπουμε στα παρακάτω χωρία:

Γεωμέτρης 194,19-21 «**Εὐχαριστοῦμεν σοι, δέσποτα καὶ οἰκονόμε πάντων τῶνδε τῶν μυστηρίων, τά τε ἄλλα καὶ ὅτι τοιαύτην ἡμῖν ἐξελέξω τῶν σῶν διάκονον μυστηρίων.**»

Γεωργιανή Μετάφραση 154,129 «**We thank you, O king and custodian of all mysteries, on account of all your good things and that you have chosen such a one to be a servant of your mysteries.**»

Γεωμέτρης 194,21-195,2 «**Εὐχαριστοῦμεν σοι τῆς ἀφάτου σοφίας καὶ δυνάμεως καὶ φιλανθρωπίας, ὅτι μὴ μόνον τὴν φύσιν ἡμῶν ἑαυτῷ συνέδησας καὶ ὁμοτίμως ἑαυτῷ συνδεδόξασας καὶ ὁμοθέως ἐθέωσας, ἀλλὰ καὶ μητέρα σὴν ἐξ ἡμῶν γενέσθαι οὐκ ἀπηξίωσας, καὶ ταύτην βασιλίδα πάντων, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ἀπέδειξας.**»

Γεωργιανή Μετάφραση 154,129 «**We give thanks for your ineffable wisdom and the power of your love of humanity, you who not only joined and deified our nature but also saw fit to choose your mother from among us and established her as a queen of all things**.»

Γεωμέτρης 195,19-20 «**Εὐχαριστοῦμεν καὶ σοὶ, δέσποινα, τῶν μέχρι τοῦ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν καμάτων καὶ παθημάτων.**»

Γεωργιανή Μετάφραση 155,129 «**We thank you also, O blessed and glorious queen, who always take pity on us and suffer on account of our miseries**.»

Γεωμέτρης 196,12-15 «Νῦν **ἔχεις** ἐκ χειρὸς **τοῦ σοῦ Υἱοῦ** καὶ Θεοῦ τὸ διάδημα τῆς εὐπρεπείας καὶ τὸ σκῆπτρον τῆς βασιλείας καὶ τὴν ζώνην καὶ τὴν πορφύραν τῆς κατὰ πάντων ἐξουσίας».

Γεωργιανή Μετάφραση 155,130 «Now **you have** from the hands of **your son** and God the crown of beauty and the scepter of rule and adornment in every dominion.»

Τέλος, είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι και οι δύο περιέχουν στον επίλογό τους την θεολογία της μεταστάσεως της Θεοτόκου:

Γεωμέτρης 193,21-194,13 […]«νῦν **ἡ ἐμὴ φύσις καὶ πάλιν εἰς οὐρανοὺς, πρώτη μὲν ὡς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς καὶ κοινὴν, δευτέρα δὲ ὡς πρὸς τὴν καινὴν καὶ θεάνθρωπον, ἀνωτέρα καὶ θρόνων, φρικτωτέρα καὶ χερουβίμ, σοφωτέρα καὶ σεραφίμ,** μᾶλλον δὲ φοβερὰ καὶ θρόνοις, φρικτὴ καὶ τοῖς χερουβίμ, καὶ τοῖς σεραφὶμ ἀκατάληπτος, κοινὴ δὲ πάντων ὁμοῦ βασιλίς, βασιλείαν τὴν ἀκατάλυτον μόνης αὐτῆς ἀποφερομένη, τῆς βασιλικῆς τριάδος τὰ δεύτερα καὶ ταύτης αὐτῆς ἐμφορουμένη πρὸς κόρον, ὅλον τὸν βασιλικὸν περιβεβλημένη πλοῦτον, ἀποβλεπομένη καὶ προσκυνουμένη παντὶ καὶ τάγματι καὶ ὀνόματι καὶ ῥητῷ καὶ γνωστῷ, καὶ ἡμῖν τῷ τέως ἀρρήτῳ τε καὶ ἀγνώστῳ. Ἃ δέ μοι μὴ λαμπρότερα μόνον ἀλλὰ καὶ λυσιτελέστερα· **νῦν δευτέρα μεσῖτις πρὸς τὸν πρῶτον μεσίτην, ἄνθρωπος θεοφόρος πρὸς ἀνθρωποφόρον Θεόν, ἀπαρχὴ τῷ πατρὶ δευτέρα**, τερπνὴ καὶ μετὰ τὴν πρώτην ἄμωμος.»

Γεωργιανή Μετάφραση 154,128 «Now **our nature had been raised to Heaven by the ascension and translation of the holy Virgin, as before by the Ascension of her son. She has become more exalted than the thrones, cherubim, and seraphim,** for truly she has become far more exalted and glorious than all the other bodiless and immaterial creatures, the blessed mother of our savior Christ God, clothed in royal splendor, praised and venerated by the powers and dominions and every name that has been named, not only those in this world but those in the one to come, which are invisible and unknown to us. I have said what is more brilliant and useful for us than all the rest. **Now a second mediator has gone forth to the first mediator, a devout human to the incarnate God, a second offering of our nature to the Father** after the first one who was himself sacrificed one time on behalf of all and she is ever living to intercede on behalf of those who approach God through her.»

Στη συνέχεια μελετήσαμε συγκριτικά τα κείμενα του Συμεών Μεταφραστή και της Γεωργιανής Μετάφρασης και διαπιστώσαμε καταρχάς ότι έχουν παρόμοιο τίτλο σε σύγκριση με αυτόν του λόγου του Γεωμέτρη. Έτσι οι τίτλοι των κειμένων του Συμεών και της Γεωργιανής Μετάφρασης ουσιαστικά αναφέρονται στο περιεχόμενό τους. Κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει με τον τίτλο του λόγου του Ιωάννη Γεωμέτρη (βλ. σ. 107):

Γεωμέτρης 1,1-2 «Ἐξόδιος ἡ προπεμπτήριος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου: τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου.»

Συμεών, 347,1-8 «Λόγος διαλαμβάνων **τὰ ἀπὸ τῆς σεβασμίας γεννήσεως καὶ ἀνατροφῆς τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου,** τῆς θεοπρεποῦς τε γεννήσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν **καὶ ὅσα μέχρι τῆς ζωηφόρου αὐτῆς συνέδραμε τελευτῆς,** προσέτι καὶ περὶ τῆς φανερώσεως τῆς τιμίας αὐτῆς ἐσθῆτος καὶ ὅπως ὁ μέγας πλοῦτος χριστιανοῖς τεθησαύρισται.[326]»

Γεωργιανή Μετάφραση, 36,1 «The praise and glory, laud and honor of our all-holy, incorruptible, and most blessed queen, the Theotokos and ever-virgin Mary, and **the story of her immaculate and blessed life from birth until the Dormition** written by our blessed father Maximus the Philosopher and Confessor. Kyrie eleison.[327]»

Επιπλέον περιέχουν ένα εκτενές κοινό επεισόδιο, που αφορά στην εύρεση της τιμίας εσθήτας της Θεοτόκου από τους Γάλβιο και Κάνδιδο[328] και τη μεταφορά της στην Κωνσταντινούπολη[329]. Τα δύο κείμενα παρουσιάζουν

---

[326] Για το είδος του κειμένου βλ. σ. 173.

[327] ό.π.

[328] Ο θρύλος - παράδοση για τους Γάλβιο και Κάνδιδο υπάρχει σε πέντε εκτεταμένες παραλλαγές. Ο Wenger χώρισες αυτές τις παραλλαγές σε δύο τύπους Α και Β. Στον τύπο Α ανήκουν οι αρχικές παραδόσεις και στον Τύπο Β οι μεταγενέστερες. Σε αυτό τον τύπο Β των μεταγενέστερων δηλαδή εκδοχών του θρύλου - παράδοσης ανήκει το περίφημο κήρυγμα του Θεόδωρου Σύγγελου σχετικά με την κατάθεση της τιμίας εσθήτας της Θεοτόκου στο ναό των Βλαχερνών, στο Βίο της Θεοτόκου του Συμεών και στο Αυτοκρατορικό Μηνολόγιο (Wenger, *L'assomption*, σσ. 113–136 , βλέπε και σ. 183, σημ. 361).

[329] Η τιμία εσθήτα της Θεοτόκου μεταφέρθηκε από την Παλαιστίνη στην Κωνσταντινούπολη στα 473 και τοποθετήθηκε από τον αυτοκράτορα Λέοντα Α και τη Βερίνα (457-474) σε ένα κιβώτιο που ονομαζόταν «σωρός», και βρισκόταν σ᾽ένα παρεκκλήσιο δίπλα στο ναό των Βλαχερνών (ο οποίος ήταν μεταγενέστερο οικοδόμημα στα χρόνια του Ιουστίνου ΙΙ (Mango, *Blachernae's Shrine*, σ. 64)) . Η «σωρός», μέσα στην οποία βρισκόταν η τιμία εσθήτα, έδωσε στο παρεκκλήσιο το όνομά του: *Αγία Σωρός).* Το παρεκκλήσιο ήταν περιφερές ή σφαιροειδές και ήταν άβατο για τους λαϊκούς (*ODB*, σ. 1929, και Ξανθόπουλος, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, *PG*. 147,45D-69C). Από την εικονογράφιση της *Αγίας Σωρού* σώζονται δύο σκηνές. Η πρώτη πιθανόν κάλυπτε την κόγχη της αψίδας και απεικόνιζε την εικόνα της Θεοτόκου πλαισιωμένη από τον αυτοκράτορα Λέοντα Α΄ και τη Βερίνα μαζί με την κόρη τους Αριάδνη. Η Βερίνα ήταν σε στάση λατρείας κρατώντας το γιό τους στην αγκαλιά της. Η δεύτερη σκηνή δεν είναι ξεκάθαρη Βρέθηκε στο Διακονικό και απεικονίζει τη Θεοτόκο που πλαισιώνεται από τον Ιωάννη Πρόδρομο και από τον Κόνωνα. Σε στάση προσευχής απεικονίστηκαν οι πατρίκιοι Γάλβιος και Κάνδιδος, οι οποίοι μετέφεραν την αγία εσθήτα σύμφωνα με την παράδοση. *(*Mango, *Blachernae's Shrine*, σσ. 70–77).

Το 619 οι Άβαροι έκαναν επιδρομές στα περίχωρα της Κωνσταντινουπόλεως φτάνοντας έως την ατείχιστη εκκλησία των Βλαχερνών. Αυτός ήταν ο λόγος που απομάκρυναν από το ναό ότι είχε σε χρυσό, ασήμι, αλλά και το πολυτιμότερο την εσθήτα της Θεοτόκου και τα μετέφεραν για ασφάλεια στο ναό της Αγιά Σοφιάς. Η εορτή της καταθέσεως της τιμίας εσθήτας καθιερώθηκε μάλλον το καλοκαίρι του 620 όταν η εσθήτα επέστρεψε στο ναό, δηλαδή πριν την μεγάλη πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από τους Αβάρους στα 626 (Cameron, *The Virgin's Robe*, σσ. 43-44 και Mango, *Κωνσταντινούπολη*, σσ. 20-22). Η κατάθεση της τιμίας εσθήτας εορτάζεται στις 2 Ιουλίου (Mateos, *Typicon*, σ. 328 , Wenger, *L'assomption*, σ. 121, Delehaye, *Συναξάριον,793,5-9* και *DOP*, σ. 1929). Βέβαια η εκκλησία των Βλαχερνών ήταν ήδη γνωστή τις διάφορες θαυματουργίες που γίνονταν εκεί όπως αναφέρει ο Πισίδης στην Παλατινή Ανθολογία: Πισίδης, *Παλατινή Ἀνθολογία I*, 121,6–9: […]«ἐνταῦθα κρουνοὶ σαρκικῶν καθαρσίων καὶ ψυχικῶν λύτρωσις ἀγνοημάτων· ὅσαι γάρ εἰσι τῶν παθῶν περιστάσεις, βλύζει τοσαύτας δωρεὰς τῶν φαρμάκων».

Η εσθήτα συχνά ταυτίζεται με το μαφόριον της Θεοτόκου (βλ. και σελ. 155 σημ. 325 και Krausmuller, *Cult of the Virgin* σ. 16). Ο Ψευδο-Συμεών ο Μάγιστρος το 10ο αιώνα αναφέρει ότι ήταν το *μαφόριο* της Θεοτόκου που φυλασσόταν στις Βλαχέρνες και χρησιμοποίησε ο Φώτιος ως φυλαχτό κατά των Ρώσων. Πάντως στις χρονογραφίες του Λέοντος Γραμματικού και των συνεχιστών του Θεοφάνη η εσθήτα αναφέρεται ως *ωμοφόριο.* Το 14ο αιώνα ο Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος αναφέρει ότι στο ναό των Βλαχερνών φυλασσόταν ένα σάβανο – *εντάφια σπάργανα PG147, 69D περιστόλια PG 147,401D*- μαζί με ένα κομμάτι ζώνης και ένα κάλυμμα κεφαλής *(DOP, σ.* 1294).

μεγάλη λεκτική ομοιότητα. Αντίθετα στο λόγο του Ιωάννη Γεωμέτρη το ίδιο επεισόδιο εμφανίζεται ως μια συνοπτική αναφορά:

Γεωμέτρης 186,2-11«Ταύτην δὲ τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα οἱ ἱεροὶ καὶ σοφοὶ Γάλβιός τε καὶ Κάνδιδος κατὰ τοὺς χρόνους Λέοντος τοῦ εὐσεβοῦς καὶ μεγάλου παρὰ τῆς Παλαιστίνης ἐκ τῆς ἱερᾶς λαβόντες παρθένου τε καὶ πρεσβύτιδος καὶ κληρονόμου καὶ φύλακος τοῦ μεγάλου τούτου χρήματός τε καὶ κτήματος οὐ φαύλῃ σοφίᾳ καὶ τέχνῃ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῆς ἐκείνης τῆς θεομήτορος συνεργίᾳ καὶ γνώμῃ, περιελθόντες τὸ γύναιον, εἰς τὴν ἡμετέραν ἀνακομίζουσιν, ἑαυτοῖς μὲν ὄντως μακάριον κλέμμα καὶ αὐτῆς ἄντικρυς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἅρπαγμα εἴτε σύλημα, ἡμῖν δὲ δώρημα καὶ θησαύρισμα παντὸς λόγου κρεῖττον καὶ διανοίας.»

Ως ενδεικτικά κοινά χωρία για τα κείμενα του Συμεών και της Γεωργιανής Μετάφρασης αναφέρουμε τα εξής:

Συμεών Μεταφραστής	Γεωργιανή Μετάφραση
1.«Λέων ὁ μέγας, ὁ κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα κράτιστα διιθύνων, οὗτος ὁ εὐλαβὴς Λέων δύο τινὰς ὑφ᾽ ἑαυτὸν εἶχε τὴν τοῦ στρατοπέδου μετιόντας ἀρχήν, ὧν τῷ μὲν Γάλβιος, Κάνδιδος δὲ θατέρῳ τὸ ὄνομα, ἀδελφοὺς τὸ γένος, τὴν ἀρετὴ ἀδελφοὺς»[...] 376,31-35	**1.«At the time of Leon the Great, the faithful emperor of the Greeks who reigned after Marcian, there were two noblemen, one named Galbius and the other Candidus. They were brothers in nature and brothers in charity**.» 143,119
2. [...]**« ἡ δὲ τὰ μὲν ἐνεργούμενα λέγει, τὸ αἴτιον δέ, ᾧ ταῦτα ἐνεργοῦνται, ἥκιστα ἐκκαλύπτειν πείθεται**. «**Ὁρᾶτε γάρ, ὦ θειότατοι, τῶν νοσούντων**» εἶπε « **τὸ πλῆθος καὶ γὰρ τῷ Θεῷ δοκοῦν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ δαίμονες μὲν ἐξελαύνονται, τυφλοῖς δὲ τὸ βλέπειν ἐλευθερίως, χωλοῖς τὸ περιπατεῖν, κωφοῖς τὸ λέγειν τε καὶ ἀκούειν θαυματουργεῖται, ἄλλαι τε νόσοι καὶ πηρώσεις σωμάτων ἰατρῶν τέχναις παρ᾽ οὐδὲν ἰάσιμοι εὐχερῶς θεραπεύονται».**» 378,32-379,5	**2.«Nevertheless, the woman discussed these things but did not want to reveal the cause of these things.** So she said to them, "**Do you see, my lords, the multitude of the infirm? By the will of God demons are driven away in that place: sight is given to the blind, movement is given to the lame, the deaf hear, and every other disease is cured**."» 144,121
3. [...]**«ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς νοσοῦντας εἶδον ὕπνῳ κατενεχθέντας, λαμβάνουσι πανταχόθεν τὴν τοῦ κιβωτίου περίμετρον, ᾧ τὸ θεῖον περιβόλαιον ἐγκείμενον ἦν, αὐτό τε τοῦ ξύλου τὸ εἶδος, οὗπερ ἡ κιβωτὸς πεποίητο, περιέργως ἀκριβωσάμενοι**»[…] 380,34-381,3	**3**.«**When they saw that all the sick had fallen asleep, they took complete mesures of the coffer containing this abundant wealth, and they studied carefully the nature of the coffer᾽s wood.**»

Ο Θεοφάνης πάντως συνδέει το όνομα της Πουλχερίας με το ναό των Βλαχερνών όπως αναφέρει στη Χρονογραφία: Θεοφάνης, *Χρονογραφία*, 104, 13-16: «Ἡ δὲ μακαρία Πουλχερία πολλὰς μὲν καὶ ἄλλας ἀνήγειρε τῷ Χριστῷ ἐκκλησίας, ἐξαιρέτως δὲ τὴν ἐν Βλαχέρναις τῆς πανυμνήτου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβοῦς Μαρκιανοῦ.» Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το ρόλο της Πουλχερίας στην ίδρυση του ναού των Βλαχερνών βλέπε και Mango, *Blachernae's Shrine*, σσ. 61-76.

4.«Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ Βυζάντιον αὐτοὺς εἶχεν, οὐ καλὸν ἑαυτοῖς ἔκριναν εἶναι τοῖς κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ βασιλεύουσιν ἢ τῷ πατριάρχῃ κοινώσασθαι τὸ μυστήριον· δέος γὰρ αὐτοὺς εἰσήει, μὴ ὅπερ αὐτοὶ ἔθεντο σφέτερον ἀγαθὸν ὑπ᾽ ἐκείνων ἀφαιρεθεῖεν»[…] 382,22-25	**4.«And when they reached Constantinople, that is, the city of Byzantium, they did not wish to make their glorius deed known to either the Emperor or the Patriarch, for they feared that the Emperor would seize their great treasure and they would lose this splendid object.»** 147,123
5. «Ἐπεὶ δὲ ἡ δι᾽ αὐτοῦ τιμωμένη καὶ ἧς ἐκεῖνο τὸ περιβόλαιον ἦν ἐπὶ μόνοις δυσὶν οὐκ ηὐδόκει τοσοῦτον ἀγαθὸν συνεστάλθαι καὶ ὡς ἐν βάθει τινὶ τῇ σιωπῇ κρύπτεσθαι καὶ τὸν κοινὸν πλοῦτον ἴδιον αὐτῶν γίνεσθαι μόνων καὶ τῆς κοινῆς πανδαισίας μόνους ἐκείνους τρυφᾶν, ὑποκινεῖ τούτους πρὸς τὴν τοῦ σεσιωπημένου φανέρωσιν·» 383,1-6	**5.«Nevertheless, it did not the holy queen, the hope and intercessor of Christians, that such a wonderful thing was confined among these two men alone and hidden in silence, and that this wealth common to all was kept for their enjoyment alone. She moved the hearts of these worthy noblemen to reveal the hidden mystery.»** 147,124

Η σύντομη παράθεση του συγκεκριμένου επεισοδίου από τον Γεωμέτρη γίνεται συνειδητά, καθώς επιλέγει να αξιοποιήσει από αυτό χωρία του, σε άλλο σημείο του λόγου του. Έτσι, βλέπουμε να χρησιμοποιεί τον παραλληλισμό με τον Οζά[330] και την Κιβωτό της Διαθήκης, που στα άλλα δύο κείμενα τον συναντούμε στο εκτεταμένο επεισόδιο των Γάλβιου και Κάνδιδου, πριν το επεισόδιο με τον ασεβή Ιουδαίο που θέλησε να ρίξει στη γη το ιερό σκήνωμα της Θεοτόκου κατά τη μεταφορά στην Γεθσημανή προκειμένου να ταφεί:

<u>Γεωμέτρης,</u> 179,6-12 «Οὕτω τῆς θείας κιβωτοῦ μετατιθεμένης, ἧς τοσοῦτον ἐνδοξοτέρα καὶ ἡ μετάθεσις, ὅσον τοῦ τύπου καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ὁ ἐν αὐτῇ κατοικήσας καὶ ἐξ αὐτῆς προελθὼν Θεὸς τῆς στάμνου καὶ τῆς ῥάβδου καὶ τῶν πλακῶν **γίνεταί τι καὶ τῷ Ὀζὰν παραπλήσιον**, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερόν τε καὶ ἰταμώτερον, καὶ ἐξ ἐναντίας ἐκείνῳ τῆς γνώμης. **Ὁ μὲν γὰρ περιτρεπομένην ἵστη τὴν κιβωτόν,** οὗτος δὲ καλῶς περιφερομένην περιτρέπειν ἐφιλονίκει· καὶ ὅπως, ἄκουε.»

<u>Συμεών,</u> 381,25-30 «καὶ αὐτοὶ εἰσελθόντες κατὰ σχολὴν πᾶσαν εὐχαῖς ἐχρῶντο πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἄμωμον μητέρα, δάκρυσι ταύτας ὡς ἱερὰν θυσίαν καταπιαίνοντες, «**Οὐκ ἀγνοοῦμεν οἱ σοὶ δοῦλοι, θειοτάτη» λέγοντες καὶ «ὑπερένδοξε δέσποινα, οἷα τῷ Ζᾶν ἐκείνῳ συνέβη τῆς κατὰ νόμον κιβωτοῦ ἅψασθαι πάλαι θρασυνομένῳ.**»

[330] Ο Οζά ήταν ένας από τους οδηγούς της άμαξας που μετέφερε την Κιβωτό της Διαθήκης στα Ιεροσόλυμα και τόλμησε να την ακουμπήσει αποτρέποντας την πτώση της. Μόλις όμως την ακούμπησε έπεσε νεκρός. (*Βασιλειῶν Β΄*, 6,6-8).

Γεωργιανή Μετάφραση, 146,123,«They entered therein with authority, and they offered a prayer to God. And they prayed to his holy mother with ardent tears and said, **We your servants are not ignorant, O glorius queen, of what happened to Uzzah when he touched the Ark of the Govenant with his hand**».

Δεύτερον, χρησιμοποιεί την όμορφη εικόνα της τιμίας εσθήτας της Θεοτόκου, με την οποία εκείνη θα είχε τυλίξει πολλές φορές τον Υιό της και θα Τον εθήλαζε ώστε οι σταγόνες του γάλακτος να την έχουν λερώσει, αμέσως πριν την σύντομη αναφορά του στην μεταφορά της εσθήτας στην Κωνσταντινούπολη. Στα άλλα δύο κείμενα η εικόνα της εσθήτας αναφέρεται στο τέλος του κοινού εκτεταμένου επεισοδίου της ευρέσεως και μεταφοράς της από τους Γάλβιο και Κάνδιδο με πηγή τον Θεόδωρο Σύγγελο. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε: **Θεόδωρος Σύγγελος,** ***Κατάθεσις τιμίας έσθῆτος*****, 771,DE** «**ἀλλ᾽ ἐσθῆτα θείαν, ἣν οὐ μόνον τὸ θεοδόχον τῆς Θεοτόκου καὶ ἄχραντον σῶμα περιεβάλετο, ἀλλ᾽ ἐν ᾗ, ὡς ἔστιν εἰπεῖν θαῤῥοῦντος, καὶ αὐτὸν ἔτι νηπιάζοντα τὸν Θεὸν Λόγον ἐνείλησσεν ἡ Θεοτόκος καὶ ἀγαλούχησεν, ὡς καὶ σταγόνας ἔχειν ἐκείνου τοῦ θείου καὶ ζωὴν τῷ κόσμῳ θρέψαντος γάλακτος**.»

Γεωμέτρης, 185,16-186,1 «Ὅπως δὲ καὶ ἡ καθ᾽ ἡμᾶς ἔτι πρὸς τούτοις καὶ ταῖς καθ᾽ ἡμέραν ἐπισκιάσεσι καὶ τοῖς θαύμασιν, ἀντὶ τῆς ταφῆς καὶ τῶν ἐνταφίων αὐτῆς ἐκείνης κατεκληρονόμησε τῆς ζώνης καὶ **τῆς περιβολῆς, ὧν ἐκείνη καὶ ζῶσα τὴν μὲν περιεζώσατο, τὴν δὲ περιεβάλετο. Ἐφ᾽ ᾗ καὶ πολλάκις τὴν πάντων ζωὴν καὶ τροφὴν τὸν ἑαυτῆς υἱὸν καὶ Θεὸν περιηγκαλίζετο καὶ μετεδίδου θηλῆς καὶ περιέθαλπε καὶ ἀνέτρεφεν, ὥστε καὶ ταῖς σταγόσιν αὐτὴν ἐκείνου περιηνθῆσθαι τοῦ καινοῦ καὶ παρθενικοῦ γάλακτος**.»

Συμεών, 383,20-25 «Οὕτω τοίνυν τῆς ἱερᾶς ἡμῖν ταύτης φερούσης σοροῦ οὐ πλάκας τινὰς μωσαϊκῇ χειρὶ λαξευθείσας, ἀλλ᾽ **ἐσθῆτα θείαν κομιδῇ καὶ ὑπέρτιμον, ἣ οὐ μόνον τὸ ἄχραντόν τε καὶ ἄμωμον περιέβαλε σῶμα, ἀλλ᾽ ἐν ᾗ, θαρρούντως εἰπεῖν, καὶ νηπιάζων ὁ θεῖος λόγος ἐνειλήθη, καὶ γεγαλούχηται, ὥστε καὶ σταγόσιν αὐτὴν κατερράνθαι τοῦ φρικτοῦ γάλακτος, ὥσπερ ἡ πάντων ὄντως τροφή τε καὶ ζωὴ τέθραπται**[…]»

Γεωργιανή Μετάφραση, 148,124 «Nevertheless, the ark of the mystery remained an eternal wealth for the faithful people and the believing city, wherein sit not the tablets carved by Moses, but there lies the holy and **venerable garment of the glorius and all-blessed Theotokos, which she not only wore on her incorruptible and immaculate body, but when Christ God became incarnate and was born from her for our salvation and when he was an infant, he, the life and nurturer of all flesh was wrapped in it many times and nursed in the manner of infants**.».

Σύμφωνα με τις παραπάνω παρατηρήσεις, είναι εμφανής η χρήση ενός κοινού προτύπου τόσο για το λόγο του Ιωάννη Γεωμέτρη όσο και για το λόγο του Συμεών, την ύπαρξη του οποίου επιβεβαιώνει η Γεωργιανή

Μετάφραση. Τέλος, επισημαίνουμε ότι ανάμεσα στα κείμενα του Ιωάννη Γεωμέτρη και Συμεών υπάρχουν ελάχιστα κοινά χωρία που απουσιάζουν από τη Γεωργιανή Μετάφραση (βλέπε ακόλουθο πίνακα), τα οποία ουσιαστικά δεν επαρκούν για να αποδείξουν τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση, αλλά οφείλονται ενδεχομένως σε παράλειψη του γεωργιανού μεταφραστή όπως φαίνεται στο επόμενο κεφάλαιο (5.3.2). Αντίστοιχα, και οι κοινές λεκτικές αναφορές τους (βλ. σ. 195,196 χωρία 11 και 12) αφενός είναι περιορισμένες και αφετέρου δεν μπορούν να θεωρηθούν από μόνες τους αποδεικτικό στοιχείο για τη μεταξύ τους συνάφεια, αφού δεν γνωρίζουμε, άλλωστε, αν υπήρχαν στο χαμένο πρότυπό τους.

Ἰωάννης Γεωμέτρης	Συμεών Μεταφραστής
1. […]«**Οὐ χεῖρον δέ οὐδὲ περιττὸν ἴσως ἐπιμνησθῆναι καὶ ἃ Διονυσίῳ τῷ Ἀεροπαγίτῃ προς τινα Τιμόθεον ἐπίσκοπον προσπεφώνηται**, τῆς τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων συνδρομῆς ἀπόδειξις ἐναργής τε καὶ ἀπαράγραπτος. Ἔστι μὲν γὰρ ὁ λόγος Ἱεροθέου τε **περι καὶ τῆς ἱερᾶς εὐχῆς τε καὶ συγγραφῆς θεολογικῆς**. **Ἔχει δὲ κατὰ λέξιν οὕτως· καίτοι καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐπιτετήρηται λίαν ἐμμελῶς, *ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἡνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα, καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ σώματος συνελήλύθαμεν. Παρῆν δὲ καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης. Εἶτα μετὰ τὴν θέαν ἐδόκει ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας ὡς ἕκαστος ἦν ἱκανὸς τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς εὐσθενείας. Πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἶσθα, τῶν ἄλλων ἱερομυστῶν ὁ Ἱερόθεος, ὅλος ἐκδημῶν, ὅλος ἐξιστάμενος ἑαυτοῦ, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων. Καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἑωρᾶτο καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος. Καὶ τί ἄν σοι περὶ τῶν ἐκεῖ θεολογηθέντων λέγοιμι; Καὶ γὰρ εἰμὴ καὶ ἐμαυτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλοὺς οἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέλη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνωδιῶν ἐπακούσας.***»[…] 165, 15-166,12.	**1.** […]«**οὐδὲν χεῖρον καὶ τὰ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ Διονυσίῳ λελεγμένα τῷ Ἀρεοπαγίτῃ προσθεῖναι τῷ λόγῳ.** τὸ μὲν οὖν κεφάλαιον «**Τίς ἡ τῆς εὐχῆς δύναμις καὶ περὶ τοῦ μακαρίου Ἱεροθέου καὶ περὶ εὐλαβείας καὶ συγγραφῆς ἐπιγέγραπται «θεολογικῆς». ἐκφωνεῖται δὲ ταῦτα πρὸς Τιμόθεόν τινα ἐπίσκοπον** Ἐφέσου· **κεῖται δὲ τὰ ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ πρὸς λέξιν οὕτως.** «**Ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἡνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα καὶ αὐτὸς, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος συνελήλύθαμεν, παρῆν δὲ καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος καὶ Πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης, εἶτα ἐδόκει μετὰ τὴν θέαν ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας, ὡς ἕκαστος ἔχοι τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἁγιστείας, πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἶσθα, τῶν ἄλλων ἱερομυστῶν ὅλος ἐκδημῶν, ὅλος ἐξιστάμενος ἑαυτοῦ καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἑωρᾶτο καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος. καὶ τί ἄν σοι περὶ τῶν ἐκεῖ θεολογηθέντων λέγοιμι καὶ γὰρ εἰμὴ καὶ ἐμαυτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλοὺς οἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέρη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνωδιῶν ἐπακούσας.»**[…] 374,4-23
2. «Τοσαῦτα καὶ ἀνέχονται καὶ παρρησιάζονται, μηδένα μήτε πόνον, μήτε κίνδυνον ὑπολογισάμενοι, μήτε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, μήτε τοὺς ἀναμεταξὺ κινδύνους, μήτε τὸν τοῦ δήμου θυμόν, μήτε τὴν τοῦ βασιλέως μανίαν» […·] 55,14-17	**2.«**ὅρα γὰρ καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἐπίδηλον οὖσαν οὐκ ἀφ΄ ὧν ἦλθον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφ᾽ ὧν εὐτόλμως παρρησιάζονται·»[…] «καὶ ἤλθομεν», φησί, «προσκυνῆσαι αὐτὸν», οὔτε τοῦ δήμου τὸν θυμόν, οὔτε τὴν τυραννίδα τοῦ βασιλέως ἐν λόγῳ θέμενοι.» […] 358,13-19

3. «Ἀλλ' αἱ μὲν ἄλλαι τὸν καιρὸν ᾠκονόμουν καὶ ᾠκονομοῦντο κατὰ καιρόν, **ἵν' ἄγγελοι καὶ διάκονοι τῶν γινομένων εἶεν τοῖς ἀποστόλοις ἐρχόμεναί τε καὶ ἀπερχόμεναι.**» [331] 141,17-20	**3.** «Αἱ μὲν γὰρ εἰσήεσάν τε καὶ ἐξήεσαν παρ΄ ὅλην τὴν νύκτα τοῦ τάφου **καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἄγγελοι τῶν γινομένων** ὑπῆρχον·» […] 371,1-3
4.«Ἐπεὶ δὲ Μαρίαν οὐ τὴν Μαγδαληνὴν οὐδὲ τὴν τοῦ Κλωπᾶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Ἰωσῆ καὶ τὴν Ἰακώβου[…]Τινὲς μὲν τὴν ἀόριστον διὰ τὸ ἀνερμήνευτον **τὴν καινὴν ὑπειλήφασιν μητέρα τε καὶ παρθένον καὶ μητέρα Θεοῦ»**[332] **[…]** 140,4-141,10	**4.«Εἰ γὰρ καὶ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ὁ Ματθαῖος ἀπέναντι σὺν τῇ ἄλλῃ προσεδρευούσας ἐδήλωσεν […] καὶ ἕτεροι δὲ τὴν Ἰακώβου προσαγορευθεῖσαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον εἶναι ὑπειλήφασιν» […]** 370,9-36

5.3.2. Η ιδιαιτερότητα του κάθε κειμένου και η χρήση των πηγών

Ανεξάρτητα από τη χρήση ενός κοινού προτύπου, κάθε κείμενο παρουσιάζει μια σειρά από ιδιαιτερότητες, κάτι που καθιστά την αναμεταξύ τους σύγκριση πολύ γοητευτική.

Μια πρώτη παρατήρηση αφορά στη **γλώσσα** των τριών κειμένων. Ακριβής, σύντομος και περιεκτικός είναι ο λόγος του Συμεών: **348,33-36** […] εὑρέθη τοίνυν ὁ Ἰωσὴφ οἷον ἐπιζητεῖ ὁ λόγος, ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς τε καὶ πατριᾶς τῇ παρθένῳ, καὶ μνηστεύει κατὰ συμβουλὴν τῶν ἱερέων ἑαυτῷ τὴν παῖδα.» ρητορικά επεξεργασμένος είναι ο λόγος του Ιωάννη Γεωμέτρη: **(37,11-12)** Οὐ γὰρ ὅσον φησὶ τὰ γενόμενα ποτέ καὶ γενήσεται, ἀλλὰ καὶ τὰ ῥηθέντα καὶ ῥηθησόμενα, ενώ η Γεωργιανή Μετάφραση παρουσιάζεται ως πιο εύληπτη και απλουστευμένη γλωσσικά: **(55,24) […]**«but all that he wishes is realized in actually in an instant.»

Γεωμέτρης 67,1-6 […]«περιτέμνεται μὲν οὖν, οὐ κατὰ τὴν ὀγδόην μόνον, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν καὶ πρώτην, καθ' ἣν καὶ συλλαμβάνεται καὶ ἀνίσταται. Καὶ καθάπερ ἐν περιτομῇ τὸ φυσικὸν ἀποτίθεται πάχος, καὶ καθ' ἣν ἀναστήσει πάντας, πάλιν τὸ δεύτερον ἐνδοξότερον καὶ ἐξ οὐρανῶν ἐρχόμενος περιτέμνων τὴν ὕλην, καὶ συντέμνων πᾶν τὸ ὁρώμενον· καὶ ὀνομάζεται Ἰησοῦς, ὅ ἐστι Σωτήρ, ὃ καὶ προηγόρευται.»

Συμεών 356,8-10 […]«περιτέμνεται δὲ κατὰ τὴν ὀγδόην, εἴτ᾽ οὖν τὴν κυριακήν, καθ᾽ ἣν ἡ ἀνάστασις, ἐν ᾗ καὶ Ἰησοῦς ὀνομάζεται· σωτηρίαν δὲ τοῦτο σημαίνει λαοῦ, ὃ καὶ πρὸ τῆς συλλήψεως ὁ ἄγγελος τῇ παρθένῳ προλέγει· «Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ» φησι «σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν».

Γεωργιανή Μετάφραση 74,45 «So then the Circumcision took place on the eighth day after the Nativity, and his name was called Jesus as the archangel said before the conception. Nevertheless, this day was not only the eighth, but also was the first, the Lord's Day.»

---

[331] Βλ. σ. 196 χωρίο 12.
[332] Βλ. σ. 195 χωρίο 11.

Όπως προαναφέρθηκε, ο λόγος του Συμεών παρουσιάζεται ως μια επιτομή. Επιπλέον, μελετώντας το λόγο του και συγκρίνοντάς τον με το λόγο του Γεωμέτρη και τη Γεωργιανή Μετάφραση παρατηρούμε ότι κάποιες φορές ο Συμεών αναδιαρθρώνει το περιεχόμενο του κοινού προτύπου. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι βάζει τα γεγονότα τα σχετικά με τη γέννηση του Χριστού στη σωστή σειρά. Δηλαδή, μετά την περιτομή και την Υπαπαντή ακολουθεί η προσκύνηση των Μάγων και μετά τη φυγή στην Αίγυπτο η σφαγή των νηπίων, όπως μπορούμε να δούμε στον πίνακα δομής και περιεχομένου, κάτι που δε συμβαίνει στο λόγο του Γεωμέτρη και στη Γεωργιανή Μετάφραση (βλ. Πίνακα δομής και περιεχομένου. σσ. 238-249).

Άλλωστε σε πολλά σημεία είναι εμφανές ότι κάθε κείμενο διατηρεί τη μοναδικότητά του. Κάποιες φορές στο κείμενο του Ιωάννη Γεωμέτρη ορισμένα επεισόδια αναλύονται πιο εκτενώς σε σχέση με τη Γεωργιανή Μετάφραση, στην οποία εμφανίζονται πιο συνοπτικά. Έτσι, ένα εκτενέστερο επεισόδιο στον *Βίο* Γεωμέτρη σε σχέση με το αντίστοιχο της Γεωργιανής Μετάφρασης έχουμε στην περιγραφή της λίμνης Γενησαρέτ, όπως φαίνεται στα κάτωθι χωρία:

<u>Γεωμέτρης</u>, 100,19-101,16 «Ζεβεδὴ καὶ Γενησαρέτ, ἡ μὲν κώμη, ἡ δὲ λίμνη, πάγκαλόν τι καὶ πάμφορον τῆς Γαλιλαίας χρῆμα καὶ θέαμα· **φιάλη μὲν καλουμένη διὰ τὸ περιφερὲς τοῦ σχήματος**· οὕτω γὰρ καθ' ἑβραΐδα γλῶτταν ἡ Γενησαρὲτ ἑρμηνεύεται **βύσσου δὲ καὶ βαλσάμου** κυκλόθεν μήτηρ, τροφὸς δὲ **παντοδαπῶν καὶ ἡδίστων ἰχθύων.** Τὸ δὲ **ὕδωρ οὕτω μὲν κοῦφον καὶ διαυγές,** ὡς ἀέρι σχεδὸν παραβάλλειν, οὕτω δὲ καὶ πότιμον καὶ τρόφιμον καὶ ἡδύ, ὡς μηδὲν παραβάλλειν ἢ καὶ τοὺς ἰχθύας αὐτοὺς ἐν ταῖς πόσεσιν ὑπερβάλλειν ἢ ταῖς τροφαῖς ἐκείνους. Οὕτω δὲ οὖσα καὶ τὸ κάλλος καλλίστη καὶ τὴν χρείαν ἡδίστη καὶ ὠφελιμωτάτη, οὕτω τυγχάνει καὶ μεγίστη, μᾶλλον δὲ ἀναλογωτάτη τὸ μέγεθος, ὡς οὐκ ὀλίγῳ πλεῖον ἢ πεντήκοντα σταδίων πάντοθεν τὴν διάμετρον ἔχειν, διὰ τὸ καὶ εἰς κύκλον ὥσπερ ἀποτορνεύεσθαι. Ἡ δὲ περὶ τὸν κύκλον πᾶσα δενδρῖτις ὥσπερ στέφανος περικειμένη τῇ λίμνῃ καὶ **ποικιλλομένη τοῖς φύλλοις τε καὶ τοῖς ἄνθεσιν**, ἄλλοις τε πολλοῖς κάλλεσι καὶ μεγέθεσι, τῶν ἀκροδρύων βρύουσα, καὶ μάλιστα τῶν ἐλαιώνων, ὑπερπληθέσι μὲν τὸ πλῆθος, ὑπερφυέσι δὲ τὴν φοράν, κατά τε κάλλος ἅμα καὶ γεῦσιν καὶ μέγεθος, ὥστε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕδατος καὶ αὐτὰ τὰ κάλλιστα τῶν καλλίστων **καθ' ὑπερβολὴν αὐτὴν λαχεῖν, τὸν οἶνον τε καὶ τὸ ἔλαιον.**»

Γεωργιανή Μετάφραση, 97,69 «From there the one seeking the salvation of all went to the lake of Gennesaret which is great and famous, full of fish within and various fruitful plants around it»[…]

Ένα ακόμα παράδειγμα συναντάμε στο γεγονός της Κοιμήσεως. Εδώ στο κείμενο του Γεωμέτρη υπάρχει αναλυτική αναφορά στα πρόσωπα που βρίσκονταν γύρω από το σκήνωμα της Θεοτόκου, καθώς και στη συμμετοχή της φύσης στο γεγονός της Κοιμήσεως. Χαρακτηριστικά είναι τα παρακάτω χωρία:

Γεωμέτρης: 175,16-176,4 «Ἤγγιζον μὲν εὐθὺς οἱ ἀπόστολοι καὶ προσέψαυον καὶ τὸν σκίμποδα περιΐσταντο καὶ πᾶν μέλος ἄλλος ἄλλοθεν. Πάντες δὲ ὅμως πανευλαβῶς κατησπάζοντο. Μετὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἐκύκλουν οἱ κρείττονες. Ἕτερος τρίτος κύκλος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ πᾶν ὅσον οἰκειότερον τῶν λοιπῶν ἢ καὶ τῶν πολλῶν ἔκκριτον. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τὸ ἄλλο πᾶν ὅσον εὐσεβὲς καὶ ὁμόγνωμον καὶ ὁμόπιστον, καὶ οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων, οἱ μὲν ἐπιτωθάζοντες ἴσως, οἱ δὲ θαυμάζοντες. Οἱ μὲν ὥσπερ ποταμὸς εἷς ἐπὶ μίαν δεξαμένην τὴν κλίνην συνέρρεον καὶ παρεβιάζοντο, ἀντωθούμενοι δὲ κύκλῳ περιειλίσσοντο καθάπερ εἰς λίμνην ἀναχεόμενοι ἢ μᾶλλον καὶ εἰς πέλαγος ἀνακυματούμενοι.

Καὶ οἱ μὲν ἀπόστολοι τῶν ἐπικηδείων ἢ προπεμπτηρίων εἶχοντο, κοινῇ δὲ πάντες τῶν πρὸς αὐτὴν ἱκετηρίων καὶ τῶν ἀσμάτων. Συνανεκιρνᾶτο δὲ τοῖς ᾄσμασι καὶ τὰ θαύματα καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῖς δάκρυσι δάκρυα, τοῖς ἐξοδίοις τὰ τῆς χαρᾶς καὶ τοῖς προπεμπτηρίοις εὐχαριστήρια. Σπουδὴ μὲν γὰρ ἦν ἑκάστῳ τῶν ποθούντων ἢ καμνόντων ἢ καὶ ἀμφότερα μάλιστα μὲν ἅψασθαι τῶν ποδῶν τοῦ ἀχράντου σώματος ἐκείνου. Ποῦ γὰρ ἐτόλμων τῶν ἄλλων μελῶν καὶ ὡς ἐνὸν κατασπάσασθαι; Τὸ γοῦν δεύτερον ἅψασθαι μόνον ἢ μὴ τοῦ σώματος μόνον, ἀλλὰ καί τινος ἐπιβλήματος, εἰ δ' οὖ, καὶ τοῦ σκίποδος. Οἱ δὲ καὶ πόρρωθεν ἠξιοῦντο τῆς θέας μόνης, οἱ δὲ καὶ τῆς προσκυνήσεως, ὡς ἂν ἕκαστος ἢ ἑκάστη παρ' αὐτῆς τῆς κειμένης ᾠκονομοῦντο.»[…]

177,3-15 […]«Τί δὲ καὶ ἡ ἄψυχος κτίσις; Ὥσπερ ἐπὶ τῷ ταύτης υἱῷ τὸ πάθος οὐ φέρουσα συνεχέετο, οὕτω τοὐναντίον καὶ ἐπὶ ταύτῃ διεχεῖτο καὶ ὑπερέχαιρε. Καὶ ἀὴρ μὲν καὶ οὐρανὸς ἑαυτῶν λαμπρότεροι καὶ χαριέστεροι διεδείκνυντο, καὶ ὁ μὲν διΐστατο τῇ ἀφέσει καὶ τῇ ἀναβάσει τοῦ πνεύματος ἐπαγαλλιώμενος, ὁ δὲ πόρρωθεν διηνοίγετο τῇ ἐνοικήσει συναγαλλόμενος, καὶ ἀμφότεροι καθαγιαζόμενοι. Καὶ γῆ δὲ ὁμοίως οὐ τῷ οἰκείῳ μόνον γεννήματι, ἀλλὰ καὶ τῇ ταφῇ καὶ τῇ καταθέσει σεμνυνομένη καὶ γινομένη δοχεῖον τοῦ θεοδόχου σώματος. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ ὕδωρ ἐστερεῖτο τῆς εὐλογίας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο περιχεόμενον ἡγιάζετο. Οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε τὸ σῶμα καθαρσίων δεόμενον ἦν, ἀλλ' ὥσπερ ὁ ταύτης υἱὸς ἐκάθαιρε καθαιρόμενος, οὕτω καὶ τὸ ταύτης λουτρὸν οὐ μόνον αὐτὸ καθαρόν τε καὶ πάναγνον ἦν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις λουτήριον καὶ ἁγιαστικὸν ἦν.»

Γεωργιανή Μετάφραση, 136,110-137,111 «The holy apostles encircled the bed on which lay the holy Theotokos' body, wider than heaven. They honored it with hymns and praise; they embraced it with fear

and trembling. They not only showed faith and devotion but were also gratified to receive grace and great benefit, and work of faith had only just begun.» […] «The sky and the heavens of heavens were sanctified by the ascension of the holy soul, and the earth likewise was made worthy of the honor of sanctity by the immaculate body.»

Παρατηρείται, όμως, και το αντίστροφο ανάμεσα στα δύο κείμενα του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης. Δηλαδή, σε κάποιες περιπτώσεις το κείμενο της Γεωργιανής Μετάφρασης είναι πιο εκτεταμένο από αυτό του Γεωμέτρη για τα ίδια επεισόδια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός τέτοιου επεισοδίου είναι αυτό των γεγονότων της ευρέσεως της τιμίας εσθήτας της Θεοτόκου, όπως έχουμε ήδη αναφέρει και αναλύουμε παρακάτω[333].

Επιπλέον, στη Γεωργιανή Μετάφραση έχουμε μια πιο εκτενή αναφορά στο γεγονός της ευρέσεως της ζώνης της Θεοτόκου και της μεταφοράς της στην Κωνσταντινούπολη, σε αντίθεση με την αντίστοιχη του Γεωμέτρη που συνοψίζεται σε μια γραμμή[334]. Για το ίδιο θέμα, δηλαδή τη ζώνη της Θεοτόκου, ο Συμεών δεν κάνει απολύτως καμμιά αναφορά[335].

Γεωμέτρης, 185,17-19 «[…]ἀντὶ τῆς ταφῆς καὶ τῶν ἐνταφίων αὐτῆς ἐκείνης **κατεκληρονόμησε τῆς ζώνης** καὶ τῆς περιβολῆς, ὧν ἐκείνη καὶ ζῶσα τὴν μὲν περιεζώσατο, τὴν δὲ **περιεβάλετο**. […]»

Γεωργιανή Μετάφραση, 148,124 «In the same way the immaculate mother of Christ also **bestowed on the same city her holy girdle,** which **encircled the body** that contained the uncontainable king of all things. And for this a beautiful shrine was also build by the faithful emperors to the glory of the holy Theotokos, which is called Chalkoprateia. And there is kept her incorruptible girdle as a crown of grace and a steadfast wall for the faithful city and as a source to the pious emperors.».

Ακόμα, στην περίπτωση του σχολιασμού των αποκλίσεων στις ευαγγελικές διηγήσεις του Ματθαίου και του Λουκά σχετικά με τα γεγονότα που ακολούθησαν τη γέννηση, το γεωργιανό κείμενο έχει μεγαλύτερες αναλύσεις από το αντίστοιχο του Γεωμέτρη. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο κείμενο του Γεωμέτρη υπάρχουν οι λέξεις *ὑπερπηδήσας* και

[333] Βλέπε σ. 161-163 και σ. 183-185.
[334] Ο Shoemaker, *Cult of Fashion,* σ. 66, πιθανολογεί ότι η συγκεκριμένη αναφορά στη Γεωργιανή Μετάφραση έχει μπει από το μεταφραστή ο οποίος ήθελε να ολοκληρώσει τα σχετικά με τα θεομητορικά ενδύματα - λείψανα της Θεοτόκου.
[335] Βλέπε σσ. 155 -156.

ἐπισυμπλέκειν που δείχνουν γνώση του τμήματος που παραλείπει όπως φαίνεται ακολούθως:

Γεωμέτρης, 61,3-17«Ἀλλ' οὐκ ἄχαρι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναγκαῖον, κἀνταῦθα καὶ τὴν ἐναντιολογίαν λῦσαι τῶν εὐαγγελιστῶν, εἰ καὶ παρεκβατικώτερος ὁ λόγος δόξειε. Πῶς γὰρ Ματθαῖος μὲν μετὰ τὴν γέννησιν, εὐθὺς τὴν εἰς Αἴγυπτον ἱστορεῖ φυγαδείαν καὶ τὴν Ἡρώδου μανίαν τε καὶ παιδοφονίαν, Λουκᾶς δὲ τὴν εἰς Ἱερουσαλὴμ μᾶλλον ἐπιδημίαν καὶ τὰ κατὰ νόμον τοῦ πᾶσαν καθαίροντος ἡμῶν τὴν φύσιν καθάρσια; Ἢ δῆλον ὅτι Ματθαῖος μὲν **ὑπερπηδήσας** τὰ ἀναμεταξὺ τὰ μετὰ συχνὸν γενόμενα χρόνον ἔτος που δεύτερον ἢ ὀλίγῳ πλέον ἢ ἔλαττον, ὥς φασι, τόν τε τοῦ Ἰωσὴφ ἐπισυνάπτει χρησμὸν καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον καὶ φυγὴν καὶ ἀναστροφήν, εἰωθὸς καὶ τοῦτο πολλαχοῦ τῆς γραφῆς τὰ διεστῶτα καὶ μετὰ πολὺν γενόμενα χρόνον **ἐπισυμπλέκειν.** Λουκᾶς δὲ καὶ τὰ μετὰ τὸν τόκον εὐθὺς καὶ ἃ τῷ Ματθαίῳ παρεῖται˙ ἐπεὶ καὶ τοῦτο τοῖς εὐαγγελισταῖς σύνηθες, ἵνα μηδεὶς ᾖ περιττὸς ὡς μηδὲν ἔχων εἰπεῖν πλέον, καὶ οὕτω τὰ πᾶσι παρειμένα, πᾶσι καὶ πεπλήρωνται.»

Γεωργιανή Μετάφραση, 70,41-71,41 «Nevertheless, it is not pointless to explain here the divergence of the accounts of the holy evangelists, insofar as Matthew relates the flight into Egypt, Herod's rage, and the slaughter of the infants immediately after the Nativity. Luke, however, relates the going up to Jerusalem on the fortieth day and the Presentation of Jesus in the Temple following the Nativity. **Let it be made clear, then, that Matthew left out any mention of the Circumcision, the going up to Jerusalem, the Presentation in the Temple, Simeon's lifting him up, and other events that took place at that time. And what he relates took place after many days, just before the second year or a little earlier. Joseph's vision of the angel, the flight to Egupt, and the return again from Egypt. For this is the custom of the Scriptures: events that took place earlier. The evangelist Matthew indicates as much below, for he says that Joseph received a command in a vision, and *he came and dwelled in the city that is called Nazareth, so that the words of the prophet might be fulfilled, "he shall be called a Nazarene"*. And immediayely he adds and says, at that time John the Baptist came, preaching in the desert of Judea. But the preaching of John was thirty years later and he joins this account to the time of Nativity. So it is when he describes the Nativity of the Lord the arrival of the Magi, their veneration of the Lord, and their return to their country: he immediately adds Joseph's flight to Egypt with the Lord and the holy Virgin Theotokos. And then he relates the slaughter of the infants and what follows, as the Holy Spirit gave him to write.** Nevertheless, by the grace of the Holy Spirit Luke described after the Nativity what Matthew left out concerning the Circumcision, the going up to Jerusalem, the Presentation in the Temple, Simeon's lifting him up, and the things that follow, for it was not given to a single evangelist to describe all of the divine economy, but one described certain deeds and miracles of the Lord, and the second of this matter is as I have said.»

Επίσης, στο επεισόδιο της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και λίγο πριν την άφιξη των μαθητών, η Θεοτόκος ευλογεί τους συγκεντρωμένους πιστούς.

Στη Γεωργιανή Μετάφραση αναφέρονται τα λόγια της ευλογίας, ενώ στον Γεωμέτρη υπάρχει μόνο η δήλωση:

Γεωμέτρης 165,6 «Καὶ οὕτως **εὐλογηθέντος**»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση, 132,106 Then the holy Theotokos opened her incorruptible and completely immaculate mouth and said to them, **"May the will of my son and God be upon me. He is my God, and I will glorify and exalt him, the God of my father. He is my son, born from me according to the flesh, but the father is also God the creator of his mother. Therefore I desire to go to the one who gives life and being to all things. And when I stand before him, I will not cease to pray and intercede on behalf of you and all Christians and the entire world, so that the one who sees mercy as necessary will have mercy on all believers and make them steadfast and guide them on the way of life, and he will convert the unbelievers and make all into one flock of the good shepherd, who laid down his life for the sake of his sheep, and he knows his own, and his own know him."**»

Διαπιστώνουμε ακόμα ότι τμήματα του λόγου του Γεωμέτρη απουσιάζουν τόσο από τη Γεωργιανή Μετάφραση όσο και από το λόγο του Συμεών. Επίσης τμήματα του λόγου της Γεωργιανής Μετάφρασης απουσιάζουν από το λόγο του Γεωμέτρη αλλά και του Συμεών και τέλος τμήματα λόγου του Συμεών απουσιάζουν από τους άλλους δύο.

Ενδεικτικά στο κείμενο του Γεωμέτρη περιλαμβάνεται επιπλέον ο σχολιασμός περί της τελειότητος του αριθμού σαράντα[336], τα εκτενή σχόλια σχετικά με τη σχέση του ζεύγους Ιωακείμ και Άννας[337], καθώς και τα εκτενή σχόλια σχετικά με την απουσία αναφοράς του προσώπου του Παύλου στην Κοίμηση, αμέσως μετά την παράθεση τμήματος από τον Ψευδο-Διονύσιο, όπως και το επεισόδιο της ανόδου του Παύλου έως *τρίτου ουρανού* [338]. Ακόμα, ένας σχολιασμός περί του θάρρους των μάγων προκειμένου να βρουν το Θείο Βρέφος[339], όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, αλλά και ένας απολογισμός των γεγονότων που ακολούθησαν την γέννηση του Ιησού προοικονομώντας τα επερχόμενα Πάθη[340]. Επιπλέον, ένας εκτενής

[336] Γεωμέτρης, 60,20-61,2 «τὴν δὲ περιτομὴν ὁ καθαρισμός, τεσσαρακονθήμερος μετὰ τὴν γέννησιν ὤν, ὡς καὶ τύπος τῆς τελειότητος, οἷα καὶ τοῦ τελείου τῶν ἀριθμῶν τῆς δεκάδος, ἐπὶ τὴν τετρακτὺν **ἀνακυκλουμένου** τῶν ἀρετῶν». Ο Ανδρούτσος στο *Λεξικὸν φιλοσοφίας*, λήμμα *Πυθαγόρειοι*, σ. 298, αναφέρει ότι οἱ Πυθαγόρειοι ἀπεδέχοντο τὴν *ἀνακύκλησιν* τῶν ὄντων. Βλ. επίσης σ. 81 και σημ. 127, 128.
[337] Γεωμέτρης, σσ. 7,1-8,8 και 8,12-9,2.
[338] Βλ. σσ. 178-179.
[339] Γεωμέτρης, 55,9-56,4.
[340] ό.π., 82,10-83,4.

σχολιασμός σχετικά με την στάση της απόλυτης σιωπής της Θεοτόκου για τις εμφανίσεις Του σε αυτήν πριν από την εμφάνισή Του στους μαθητές και στις μαθήτριες[341]. Υπάρχει ακόμα, ένας εκτενής εγκωμιαστικός σχολιασμός για τη μεγάλη σημασία της ενανθρωπίσεως που έγινε με την αποδοχή της Θεοτόκου να «δανείσει» την ανθρώπινη φύση στο Θεό και Εκείνος να την ανεβάσει στον ουρανό[342]. Στον εκτεταμένο επίλογο υπάρχουν επίσης τμήματα που απουσιάζουν από τη Γεωργιανή Μετάφραση[343].

Αντιστρόφως, παρατηρούμε ότι και η Γεωργιανή Μετάφραση περιέχει επιπροσθέτως τμήματα μικρά ή μεγαλύτερα, που απουσιάζουν από το λόγο του Γεωμέτρη. Ενδεικτικά αναφέρουμε έναν κατάλογο προρρήσεων του προσώπου της Θεοτόκου από την Παλαιά Διαθήκη[344], το σχολιασμό προφητικών στίχων από τους Ψαλμούς[345] λίγο πριν το γεγονός της γεννήσεως[346], μια εκτενή αναφορά σχετικά με τη συνεχή παρουσία της Θεοτόκου στο πλάι του Υιού της[347], ένα μεγάλο σχολιασμό για το σπίτι της Σιών, το οποίο αγοράστηκε μετά το θάνατο του Ζεβεδαίου στο οποίο έμεινε η Θεοτόκος με τον ευαγγελιστή Ιωάννη μετά την Σταύρωση[348]. Επίσης υπάρχει ο διάλογος της Θεοτόκου με τον Ιησού στο Όρος των Ελαιών[349].

Τέλος, το κείμενο του Συμεών έχει επιπλέον ιστορικές πληροφορίες σχετικά με τη βασιλεία του Ηρώδη που απουσιάζουν από τα άλλα κείμενα[350], αλλά και σχολιασμό σχετικά με τη σφαγή των νηπίων[351]

Επιπλέον, τα **προοίμια** είναι διαφορετικής εκτάσεως και περιεχομένου αν και βασίζονται σε τρεις κοινούς άξονες:

---

341 Γεωμέτρης, 145,15-146,9
342 ό.π., 148,2-149,8
343 ό.π.,189,5-191,1 και 191,19-193,20 και 197,4-16
344 Γεωργιανή Μετάφραση, 36,1-37,1.
345 Για την ερμηνεία των Ψαλμών, βλέπε Καϊμάκης, *Ψαλμοί.*
346 Γεωργιανή Μετάφραση, 64,33.
347 ό.π., 100,72.
348 ό.π., 120,93.
349 ό.π., 130,103-131,103.
350 Συμεών, 353,21-354,22.
351 όπ., 360,22-361,1.

α. στο είδος του λόγου. Πράγματι και στα τρία τονίζεται ότι είναι εγκωμιαστικός-πανηγυρικός και παρά το γεγονός ότι η Γεωργιανή Μετάφραση αναφέρει στον τίτλο της ότι πρόκειται για εξιστόρηση της αμώμου και ευλογημένης ζωής της[352], αναφέρει παράλληλα τόσο σε αυτόν όσο και στο προοίμιό της ότι είναι και έπαινος και δοξολογία – εγκώμιο στο πρόσωπό της, ενώ σε κάποιο σημείο της αναφέρει ότι είναι λόγος:

Γεωργιανή Μετάφραση, 37,1 «So now we who wish to **prepare this praise of her**, let us receive a tongue that is worthy and a mind sufficiently eloquent for her glory and praise. But there is no one among the human race who is able **to praise and glorify** the holy Theotokos worthily and fittingly, not even if the myriads of tongues were brought together, and even if all the nations of humanity came together, they would not be able to attain the worthiness of her **praise and glory**.»

και **44,11 «**But let us return to the initial plan of the **discourse»** και **142,119** «But let us make known through our **discourse** on the glory of the Christ God»[…]

Γεωμέτρης, 2,16-3,3 «Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη μὲν πάντοθεν ἡ ἀνάγκη, τοσαῦτα δὲ καὶ τὰ κέρδη τῷ λόγῳ, αὐτὴν ἂν εἴη χρεὼν τοῦ λόγου τὴν μητέρα τοῦ Λόγου προστησαμένους, θαρρούντως ἐπαφεῖναι **τῷ μεγάλῳ πελάγει τούτῳ τῆς εὐφημίας,** οὐχ ὁρίζοντι μὲν λογισμοῖς, οὔτε ἀνθρωπίνοις, οὔτε δὲ οὐρανίοις, οὐκ ἀφορίζοντι δὲ ὅμως τοὺς μὴ τὸ πᾶν τέμνοντας, οὐδὲ ἀχρειοῦντι τῷ λειπομένῳ τὸ ἀνυόμενον. Ἔστι μὲν οὖν καὶ τοῦτο τῆς πάντα ταύτης ὑπερφυοῦς ὑπὲρ φύσιν, οὔτε γὰρ ἱστορίας **οὔτε δὲ εὐφημίας ἔργον ἐκπληρῶσαι**, τοῖς ταύτην ἐνισταμένοις τὴν ὑπόθεσιν δυνατόν[…]

Συμεών, 347,9-13 «Ἐχρῆν ἀληθῶς τὴν παρθένον, ὥσπερ αὐτὴ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιφοιτᾶν μέλλοντος ἄξιόν τι καὶ θεοπρεπὲς εὑρέθη κατοικητήριον, οὕτω νῦν ἐκείνην **εἰς ἐγκωμίων ὑπόθεσιν** ἡμῖν προκειμένην ἀξίας εὐπορῆσαι γλώττης, τὰ αὐτῆς ἀστείως διηγουμένης, προσήκοντά τε **τὸν ἔπαινον αὐτῇ προσφερούσης·**

β. στην ταπείνωση των ομιλητών, ότι δηλαδή είναι κατώτεροι της περιστάσεως να μιλήσουν για το πρόσωπο της Θεοτόκου:

Γεωμέτρης 2,3-9 «Οὐ μήν ἀλλ' οὐχὶ κἂν **πάντῃ τῆς ἀξίας ἀπολειπώμεθα**, ἤδη καὶ τῆς προθυμίας ὁμοῦ συναπολειψόμεθα· **τὸ μὲν γὰρ τῆς δυνάμεως καὶ ἀνεύθυνον**, τὸ δὲ τῆς βουλήσεως καὶ ὑπεύθυνον˙ἐπεὶ καὶ τῷ ταύτης υἱῷ, τὸ μὲν κατὰ δύναμιν πᾶν εὐπρόσδεκτον, τὸ δὲ ἀπροαίρετον καὶ ὑπόδικον, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδύνατον, ὥσπερ τὸ κατ' ἀξίαν, οὕτω καὶ τὸ μὴ κατὰ δύναμιν αὐτὴν μακαρίζειν· »[…] και **3,14-21** […] «Τούτων οὖν κατ' ἐπιδρομὴν καὶ δι' ὅσων ἐξὸν ἐφαψαμένοις, οὕτω τῇ τε πανηγύρει τὰ πρόσφορα καὶ τοῖς ποθοῦσι τῆς ἱστορίας τὰ καίρια καὶ τῇ παρθένῳ δὲ καὶ Θεοῦ

[352] Για τον τίτλο της Γεωργιανής Μετάφρασης βλέπε σσ. 161 και 238.

μητρὶ καὶ δεσποίνῃ κοινῇ πληρωτέον τὰ χαριστήρια. **Εἰ δὲ μετὰ πολλοὺς καὶ ἄλλους τῷ γράφειν ἐπεχειρήσαμεν, οὐ μέμψεως, εἰ μὴ καὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι.** Ὅ τε γὰρ πόθος οὐδενὸς τῶν ἄλλων λειπόμενος, ἀλλ' εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ τὸ μετά πάντας ἐπιχειροῦντι ἀνάγκη καὶ τὰ πάντων καὶ εἴ τι πλέον τῶν πάντων εἰπεῖν.»

Συμεών 347,9-15 […] «ἐπεὶ δὲ ὅσῳ μέγα τοῦτο, τοσούτῳ δὴ σχεδὸν καὶ ἀδύνατον, ὅπως **ἡμῖν ἰσχὺς προθυμητέον πλέξαι τὴν εὐφημίαν·** οἵδε γὰρ καὶ αὐτή, τοῖς τοῦ παιδὸς εἴκουσα νόμοις φίλον **ἡγεῖσθαι τὸ κατὰ δύναμιν.»**

Γεωργιανή Μετάφραση 37,1 «But **there is no one among the human race who is able to praise and glorify the holy Theotokos worthily and fittingly**, not even if the myriads of tongues were brought together, and even if all the nations of humanity came together, **they would not be able to attain the worthiness of her praise and glory.** Nevertheless, **since it is not possible to be worthy of undertaking the task of her great glorification, we will, according to our ability, show eagerness to laud and praise the mother of God, our hope and refuge**.»

γ. στη χρήση των πηγών που αξιοποιούν στους λόγους τους.

Στο θέμα των πηγών αξίζει να σταθούμε λίγο περισσότερο αφού είναι ένα από τα σημεία που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τη μοναδικότητα του καθενός.

Πιο συγκεκριμένα, και στα τρία κείμενα τονίζεται η χρήση της Γραφής ως ενός αδιάσειστου μάρτυρα.

Στα κείμενα του Συμεών και της Γεωργιανής Μετάφρασης, αναφέρονται ονομαστικά οι ίδιες πηγές[353], δηλαδή ο Γρηγόριος Νύσσης, ο Αθανάσιος Αλεξανδρείας, και ο Ψευδο-Διονύσιος Αρεοπαγίτης, και μια επιπλέον στη Γεωργιανή Μετάφραση, ο Γρηγόριος Νεοκαισαρείας, ενώ στο Συμεών επιπλέον ο Ιώσηπος:

Συμεών 347,22-348,1 «ὧν ἡ διήγησις οὐκ ἀμάρτυρος ἡμῖν οὐδ᾽ ἀνέγγυος, οὐδ᾽ ἐν τῶν ἐπιτυχόντων ἔσται προσώπων λαμβανομένη, ἀλλ᾽ ἣν ἄνδρες ἀξιοχρέω καὶ πολλὴν μετὰ τοῦ λόγου καὶ πολιτείας ὥραν εἰσενεγκόντες συνέταξαν φιλοπόνως, **Γρηγόριόν τε φημι τὸν Νύσσης, τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον, Διονύσιόν τε τὸν Ἀρεοπαγίτην** καὶ ἄλλους συχνούς, οὔτε τὸν λόγον, ὡς ὁ λόγος ἔφθασεν, εὐκαταφρονήτους καὶ τὸν βίον ἐπιεικῶς θαυμασίους[…]» και **353,21-26:** «Αὐγούστου γὰρ Καίσαρος εἰς Αἴγυπτον ἀπιόντος μετὰ χειρὸς ὡς μάλιστα πλείστης πρός γε τὸν Κλεοπάτρας φημὶ πόλεμον (ἐπ᾽ αὐτῇ γὰρ καὶ τὰ τῆς ἐξουσίας Αἰγύπτου περιέστη, ἐκ τῶν Πτολεμαίων ἑλκούσῃ τὸ

[353] Συμεών, 347,26-348,3, Γεωργιανή Μετάφραση, 2,38.

γένος, ὥσπερ ἄρα καὶ **Ἰωσήπῳ** δοκεῖ), πρόσεισιν αὐτῷ Ἡρώδης οὗτος λειτουργίαν οὔτι μετρίαν ἐν στρατεύμασί τε καὶ ἀναλώμασι χορηγῶν.»

Γεωργιανή Μετάφραση 38,2: «Now, then, everything that we will relate and make known is trustworthy and reliable, true testimonies taken from the assembly of the pious: first of all, from the holy evangelists and apostles; then from the holy and deeply devout Fathers, whose words are full of all wisdom and were written by the grace of the Holy Spirit, and their works are beautiful and virtuous. These **are Gregory of Neocaeasarea the Thaumaturge, the great Athanasius of Alexandria, the blessed Gregory of Nyssa, and Dionysious the Areopagite,** and others similar to them in virtue.»

Στο κείμενο του Γεωμέτρη δεν έχουμε ονομαστική παράθεση των πηγών, εκτός από τον Ψευδο-Διονύσιο Αρεοπαγίτη και τον Ανδρέα Κρήτης, όπως φαίνεται από τα εξής:

Γεωμέτρης 35,15-17 «Τούτοις καὶ **ὁ μέγας καὶ ἔνθους** τίθεται **Διονύσιος**, ὁ καὶ θεόπτης ἅμα καὶ αὐτόπτης τοῦ θεοδόχου σώματος, τά τε ἄλλα καὶ ὅτι περ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον τὰ ἀνθρώπινα πράττουσα ἦν», και **166,13-16** «Ἃ μὲν οὖν **ὁ ἱερὸς Διονύσιος** τὴν τῆς εὐχῆς δύναμιν ἐξηγούμενος ἀναγκαίως καὶ τῶν κατ' αὐτὴν εὐδοκιμησάντων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἑαυτοῦ τε καὶ Τιμοθέου καὶ Ἱεροθέου καὶ λοιπῶν θεολήπτων καὶ αὐτοῦ Πέτρου τοῦ κορυφαίου μέμνηται ταῦτα ἐστίν.

158,23-159,1 «Οὕτω γοῦν ἱστορεῖται περὶ αὐτῆς παρ' ἐκείνων, ὧν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ μάρτυρες· ὧν εἷς καὶ **Ἀνδρέας ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων μὲν ἀρχιεπίσκοπος δὲ Κρήτης**, οὕτω κατὰ λέξιν ἐκδιηγούμενος»

Στο σημείο αυτό όμως θα πρέπει να κάνουμε μια σημαντική παρατήρηση, που αφορά στη μοναδική κοινή αναφορά πατερικής πηγής των κειμένων του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης. Πράγματι, στο επεισόδιο της Κοιμήσεως περιλαμβάνουν ένα κοινό τμήμα σχετικά με την άφιξη των αποστόλων στην οικία της Θεοτόκου, καθώς και τον αποχαιρετισμό της[354]. Ως επιβεβαίωση της θαυμαστής παρουσίας των μαθητών, τα δύο κείμενα αναφέρουν ότι αυτό το δηλώνει και ο Ψευδο-Διονύσιος, μέσα από την *Πρὸς Τιμόθεον* επιστολή. Όμως μόνο στο κείμενο του Γεωμέτρη παρατίθεται το σχετικό τμήμα από την επιστολή του Ψευδο-Διονυσίου. Στη συνέχεια, στο κείμενο του Γεωμέτρη, ακολουθεί ένα εκτενέστατο κομμάτι, που αφορά σε ένα σχολιασμό σχετικά με την απουσία του ονόματος Παύλου από την ανωτέρω επιστολή, αλλά και μια εκτενής αναφορά στην αρπαγή του από την Έφεσο, προκειμένου να βρεθεί

[354] Γεωμέτρης, 165,6, Γεωργιανή Μετάφραση, 132,16

και εκείνος στην Κοίμηση. Στη Γεωργιανή Μετάφραση απουσιάζει επίσης και το εκτενές αυτό κομμάτι περί του Παύλου που περιλαμβάνει το κείμενο του Γεωμέτρη. Ακολούθως, ενώ τα δύο κείμενα περιέχουν την προσευχή ευχαριστίας της Θεοτόκου προς τον Υιό της, η Γεωργιανή Μετάφραση επιστρέφει και πάλι με έναν κάπως άτεχνο τρόπο, όπως πολύ εύστοχα σημειώνει ο Booth[355], στην αναφορά του Ψευδο-Διονυσίου περί της παρουσίας των μαθητών στην Κοίμηση. Αυτή τη φορά τονίζει ότι θα διηγηθεί τί γράφει ο Ψευδο-Διονύσιος σχετικά με αυτούς (μέσα από την επιστολή *Πρὸς Τιμόθεον*). Αντ΄ αυτού όμως αναφέρεται μόνο στην υμνωδία του Ιεροθέου και ουσιαστικά απομακρύνεται από την πηγή (Ψευδο-Διονύσιο).

Αυτό λοιπόν το γεγονός μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο γεωργιανός μεταφραστής ενδεχομένως παρεμβαίνει κατά κάποιο τρόπο στο πρότυπό του[356]. Δηλαδή, δεν παραθέτει το σχετικό χωρίο από τον Ψευδο-Διονύσιο το οποίο αναφέρει τα ονόματα του Ιακώβου και του Πέτρου αλλά όχι του Παύλου και ως αποτέλεσμα παραλείπει τα σχόλια περί του τελευταίου, τα οποία πιθανόν να περιείχε το πρότυπο. Αυτό ενισχύεται από το γεγονός ότι ο Συμεών περιλαμβάνει στο λόγο του το σχετικό τμήμα από τον Ψευδο-Διονύσιο, αν και το τοποθετεί σε διαφορετική θέση. Επειδή δεν θεωρείται πιθανή η αλληλεπίδραση μεταξύ των κειμένων του Γεωμέτρη και του Συμεών με βάση την έως τώρα συγκριτική μελέτη των κειμένων οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι πιθανόν ο γεωργιανός μεταφραστής δεν αναπαράγει πιστά το πρωτότυπο. Για τα παραπάνω παραθέτουμε τα ακόλουθα:

[355] Booth, *On the Life of the Virgin*, σ. 188.
[356] ό.π.

Ψευδο-Διονύσιος, *Πρὸς Τιμόθεον*, σ. 141,3-17 «**Ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἡνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα καὶ αὐτός, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος συνεληλύθαμεν, παρῆν δὲ καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος καὶ Πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης, εἶτα ἐδόκει μετὰ τὴν θέαν ἐδόκει ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας, ὡς ἕκαστος ἔχοι τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἀσθενείας, πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἶσθα, τῶν ἄλλων ἱερομυστῶν ὅλος ἐκδημῶν, ὅλος ἐξιστάμενος ἑαυτοῦ καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἑωρᾶτο καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος. καὶ τί ἄν σοι περὶ τῶν ἐκεῖ θεologηθέντων λέγοιμι καὶ γὰρ εἰμὴ καὶ ἐμαυτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλοὺς οἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέρη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνωδιῶν ἐπακούσας.**»[...]

Συμεών, 374,4-23 [...]«**οὐδὲν χεῖρον καὶ τὰ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ Διονυσίῳ λελεγμένα τῷ Ἀρεοπαγίτῃ προσθεῖναι τῷ λόγῳ.** τὸ μὲν οὖν κεφάλαιον «**Τίς ἡ τῆς εὐχῆς δύναμις καὶ περὶ τοῦ μακαρίου Ἱεροθέου καὶ περὶ εὐλαβείας καὶ συγγραφῆς ἐπιγέγραπται «θεολογικῆς». ἐκφωνεῖται δὲ ταῦτα πρὸς Τιμόθεόν τινα ἐπίσκοπον** Ἐφέσου· **κεῖται δὲ τὰ ἐν τῷδε τῷ κεφαλαίῳ πρὸς λέξιν οὕτως.** «**Ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἡνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα καὶ αὐτὸς, καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ θεοδόχου σώματος συνεληλύθαμεν, παρῆν δὲ καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος καὶ Πέτρος ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης, εἶτα ἐδόκει μετὰ τὴν θέαν ἐδόκει ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας, ὡς ἕκαστος ἔχοι τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς ἁγιστείας, πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἶσθα, τῶν ἄλλων ἱερομυστῶν ὅλος ἐκδημῶν, ὅλος ἐξιστάμενος ἑαυτοῦ καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἑωρᾶτο καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος. καὶ τί ἄν σοι περὶ τῶν ἐκεῖ θεologηθέντων λέγοιμι καὶ γὰρ εἰμὴ καὶ ἐμαυτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλοὺς οἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέρη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνωδιῶν ἐπακούσας.»[...]**

Γεωμέτρης, 165, 15-166,12 [...]«**Καὶ ἰδοὺ νεφέλαι παρῆγον τοὺς ἀποστόλους**»[…]165,7-8 **Οὐ χεῖρον δέ οὐδὲ περιττὸν ἴσως ἐπιμνησθῆναι καὶ ἃ Διονυσίῳ τῷ Ἀεροπαγίτῃ πρός τινα Τιμόθεον ἐπίσκοπον προσπεφώνηται**, τῆς τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων συνδρομῆς ἀπόδειξις ἐναργής τε καὶ ἀπαράγραπτος. Ἔστι μὲν γὰρ ὁ λόγος Ἱεροθέου τε **περι καὶ τῆς ἱερᾶς εὐχῆς τε καὶ συγγραφῆς θεολογικῆς**. Ἔχει δὲ κατὰ λέξιν οὕτως· καίτοι καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐπιτετήρηται λίαν ἐμμελῶς, «**ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἡνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα, καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ σώματος συνεληλύθαμεν. Παρῆν δὲ καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης. Εἶτα μετὰ τὴν θέαν ἐδόκει ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας ὡς ἕκαστος ἦν ἱκανὸς τὴν**

ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς εὐσθενείας. Πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἶσθα, τῶν ἄλλων ἱερομυστῶν ὁ Ἱερόθεος, ὅλος ἐκδημῶν, ὅλος ἐξιστάμενος ἑαυτοῦ, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων. Καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἑωρᾶτο καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος. Καὶ τί ἄν σοι περὶ τῶν ἐκεῖ θεολογηθέντων λέγοιμι; Καὶ γὰρ εἰμὴ καὶ ἐμαυτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλοὺς οἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέλη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνωδιῶν ἐπακούσας.»[...]

<u>Γεωμέτρης,</u> 166,12-169,19 «Ἃ μὲν οὖν ὁ ἱερὸς Διονύσιος τὴν τῆς εὐχῆς δύναμιν ἐξηγούμενος ἀναγκαίως καὶ τῶν κατ' αὐτὴν εὐδοκιμησάντων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἑαυτοῦ τε καὶ Τιμοθέου καὶ Ἱεροθέου καὶ λοιπῶν θεολήπτων καὶ αὐτοῦ Πέτρου τοῦ κορυφαίου μέμνηται ταῦτα ἐστίν. Ἀπορῆσαι δὲ ἄξιον τί δήποτε μὴ καὶ Παύλου καίτοι καὶ αὐτοῦ παρόντος, ὡς ἔκ τε τῶν παρ' ἄλλοις ἱστορουμένων ἐστὶν εὑρεῖν καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῖς γραφεῦσι κατὰ παράδοσιν διαγραφομένων. Καὶ αὐτὸς δὲ ὅλος ὁ λόγος ἐρεῖ τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἄνδρα τὴν ἀρετὴν ἅμα καὶ τὴν ἀποστολήν, καὶ πρῶτον καὶ αὐτὸν ἤδη καὶ κορυφαῖον, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους κεκοπιακότα, μὴ ἀπολειφθῆναι τῶν προπεμπτηρίων τοῦ θεοδόχου καὶ δεσποτικοῦ σώματος ἐκείνου καὶ τῆς ψυχῆς τοσούτου πράγματος. Τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; Ὡς ἡ αὐτὴ λύσις ἦν καὶ περὶ ταύτης αὐτῆς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἀνιστορήτου καταλειφθείσης ὁ λόγος εἴρηκεν ὅτι διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν σχέσιν τε καὶ οἰκοίωσιν παρεῖται τὰ κατ' αὐτὸν τῷ Διονυσίῳ μαθητευσαμένῳ τε κατ' ἀρχὰς αὐτῷ καὶ παρηκολουθηκότι τὸν πλεῖστον αὐτοῦ χρόνον. Ὁ μὲν γὰρ ὕστερον, μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ δεσπότου, χρόνοις φασὶν ἓξ καὶ μικρόν τι πρός, ἐφ' οὓς ὅλους διώκτης ἦν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ διωκομένου περιαστράπτεται καὶ βαπτίζεται, καὶ εὐθὺς μὲν ἀνέρχεται πρὸς Ἱεροσόλυμα καὶ μερικῶς ἀντιλαμβάνεται τοῦ κηρύγματος. Μετὰ δὲ τρία ἔτη καὶ τῆς καθολικῆς ἀποστολῆς ἀπάρχεται· μετὰ δὲ τέσσαρα καὶ δέκα, καθὼς καὶ αὐτὸς ἱστορεῖ περὶ ἑαυτοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν, πάλιν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανέρχεται. Ἐφ' οὓς ὅλους αὐτῷ Διονύσιος ἀκόλουθος καὶ σύνοικος ἦν, καθάπερ καὶ Ἱερόθεος. Ἀλλ' ὁ μὲν Διονύσιος οὕτως εὐλαβεῖται τὸ περὶ αὐτοῦ λέγειν. Εἴτε γὰρ ἐμνήσθη ψιλῶς, οὐ κατὰ μαθητὴν ἀλλ' οὐδὲ κατὰ Παῦλον ἂν ἦν, εἴτε μετ' ἐγκωμίων τῶν ἁρμοζόντων Παύλῳ, πάλιν φίλαυτος καὶ φιλοδιδάσκαλος ἔδοξεν ἄν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ οὐ πάνυ πιστός. Διὰ τοῦτο τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον τοῖς ἄλλοις ἀφίησιν, αὐτὸς δὲ τὰ περὶ τῶν ἄλλων ἱστορεῖ μᾶλλον. Ἃ δέ τισιν ἀνδράσιν οὐ φαύλοις οὐδὲ ὀλίγοις ἱστορεῖται περὶ αὐτοῦ Παύλου καὶ τῆς κατὰ Παῦλον ἁρπαγῆς, ὡς ἡρπάγη μὲν διὰ νεφέλης ἀπὸ Ἐφέσου διὰ τὴν προκειμένην τῆς κοινῆς δεσποίνης ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς πρόοδον, ἡρπάγη δὲ κατὰ τὴν ἁρπαγήν, ἣν καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἀπεκάλυψε, ταύτην δὲ διαφωνουμένην παρὰ πολλοῖς εἶναι. Τοῖς μὲν γὰρ ἕως τρίτου οὐρανοῦ τῆς κατ' οὐρανὸν ζώνης τῶν ἀστέρων ἔδοξε λέγειν, καθάπερ καὶ τῇ γραφῇ πολλαχοῦ φίλον οὐρανὸν τὸν ἀέρα καὶ πολλῷ μᾶλλον τὸν αἰθέρα καλεῖν, ὥσπερ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ κατ᾽οὐρανὸν ἀστέρες τε καὶ τὰ ἄστρα. Ὧν τὰ μὲν ὑψηλότερα, οἱ δὲ ταπεινότεροι καὶ τούτων αὐτῶν πάλιν ἄλλος ἄλλου ταπεινότερος ἢ ὑψηλότερος· ὧν καὶ τοῖς ἀποστήμασιν αἱ ζῶναι συνδιορίζονται, κἀκεῖθεν δὲ αὐτὸν κατοπτεῦσαι καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν ὠκεανὸν ἢ πρὸς τῷ ὠκεανῷ πάντα καὶ αὐτὸν τὸν παράδεισον. Ἄλλοι δὲ τρίτον οὐρανόν, τὸν νοητόν, καὶ μετὰ τοὺς δύο τοὺς αἰσθητούς, ὧν ὁ μὲν καὶ

τῇ ἐνεργείᾳ καὶ τῇ αἰσθήσει ληπτὸς, τὸ στερέωμα, ὁ δὲ κατὰ δύναμιν τῇ φύσει μὲν ὁρατὸς ὁ πρῶτος, ἐπιπροσθούμενος δὲ ὅμως ὑπὸ τοῦ στερεώματος καὶ κρυπτός. Ὡς δὲ ἡμῖν ἔδοξε μᾶλλον, ὃ καὶ θεωρεῖν ὑψηλότερόν τε ἅμα καὶ οἰκειότερον καὶ τῆς κατὰ Παῦλον θεωρίας ἄξιον, ὁ τρίτος οὐρανὸς εἴη ἄν τὸ τρίτον τάγμα τῶν οὐρανίων, ἃ καὶ αὐτὰ πολλάκις οὐρανοὺς οἶδεν ἡ γραφὴ καλεῖν, εἰ δὲ καὶ μὴ τούτους αὐτούς, ἀλλὰ γὲ τὰς τάξεις αὐτῶν καὶ τὰς στάσεις, ὥσπερ καὶ τὰς παρ' ἡμῖν τῶν ἀστέρων ζώνας. Ἡ δὲ τάξις ἀπὸ μὲν τῶν κάτωθεν ἀρχομένοις ἡ τῶν ἀρχῶν γένοιτο ἄν, ἀπὸ δὲ τῶν ἄνωθεν ἡ τῶν σεραφίμ, οἷς καὶ διὰ τῶν ἀμφοτέρων γενόμενος ἄν τῶν ἀθεάτων τε θεατὴς καὶ τῶν ἀρρήτων ἀκροατὴς γίνεται. Εἶδέ τε γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν Χριστὸν ἐν σαρκί, ἵνα μηδὲ τοῦτο τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἀπολειφθῇ, καὶ τῶν ἀρρήτων ἐκείνων ἤκουσε παρ' αὐτοῦ ῥημάτων ἢ μυστηρίων. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπήλαυσε κατ' οὐρανὸν θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων, τῶν ἀγγελικῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ταγμάτων καταμαθὼν τὴν εὐρυθμίαν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ ὡραιότητα καὶ τῶν παρ' αὐτῶν δοξολογιῶν τὴν σοφίαν καὶ τὴν τερπνότητα. Ὧν καὶ τὰ πλεῖστα καὶ ὅσα γε καὶ γλώσσῃ ῥητὰ καὶ ἀκοῇ χωρητά δῆλος ἐστὶ τοῖς μαθηταῖς, Διονυσίῳ τε καὶ Ἱεροθέῳ παρακαταθέμενος, ὥσπερ καὶ αὐτὸς Διονύσιος ἀνομολογῶν περὶ ἑαυτοῦ τε καὶ Ἱεροθέου δείκνυται. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἁρπαγῶν, εἴτε μία τις ἦν, εἴτε καὶ ἄλλη μὲν ἐκείνη, ἄλλη δὲ αὕτη, καὶ ὁποία καὶ ὅπως ἑκατέρα, ἐχέτω ὅπῃ τις βούλεται, πλὴν ὅτι καὶ οὗτος διὰ νεφέλης παρῆν, εἰ καὶ τῷ Διονυσίῳ δι' ἣν εἶπον αἰτίαν παρεῖται.»

<u>Γεωργιανή Μετάφραση:</u> 132,106 […]«**like fragrant drops of dew the holy disciples and apostles of Christ descended from the beautiful cloud**», **133,106** […]**as the great Dionysious the Areopagite informs us in his letter written to Timothy that, according to him, Dionysious, Timothy, Hierotheus, and others of their friends came there with the apostles for the Dormition of the Queen**.»[…]
και 134,108-135,108 «**And so it is written in the discourse of the blessed Dionysious, "**I will relate to you the complete theological discourse that the holy apostles and our bishops pronounced at that time, for it was exalted beyond words, as you yourself know, O brother Timothy, and how after the great aposles, the blessed Hierotheus, the philosopher and disciple of the great apostle Paul, also spoke praises of Christ God and praise and glorification of his immaculate and blessed mother by the grace of the Holy Spirit, as the theologians and apostles themselves recognized: 'The Holy Spirit opened his mouth to speak such words of glorification."»

Μια παρόμοια περίπτωση που η Γεωργιανή Μετάφραση είναι πιθανό να παραλείπει τμήματα λόγου που περιέχει ο λόγος του Γεωμέτρη, έχουμε και στην περίπτωση του επεισοδίου των Εισοδίων όπως αναλύουμε παρακάτω (σ. 209-210).

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι είναι χαρακτηριστικός γενικά ο τρόπος με τον οποίο ο Συμεών χρησιμοποιεί τις πηγές. Δηλαδή ανατρέχει σε αυτές αξιοποιώντας τες συνδυαστικά με το πρότυπό του. Μια

τέτοια περίπτωση έχουμε στο γεγονός της μεταστάσεως της Θεοτόκου. Εδώ ο Συμεών αναφέρει το όνομα του Ιουβεναλίου[357] ως φορέα μιας αρχαίας παραδόσεως σχετικά με τη μετάσταση της Θεοτόκου, γνωστής και ως *Ευθυμιακής Ιστορίας*, η οποία βρίσκεται στο δεύτερο εγκώμιο για την Κοίμηση[358] του Ιωάννη Δαμασκηνού[359]. Τα κείμενα του Γεωμέτρη, αλλά και της Γεωργιανής Μετάφρασης αναφέρουν επίσης τη σχετική αρχαία παράδοση, χωρίς κανείς από τους δύο να δηλώνει το όνομα του Ιουβενάλιου (βλ. πίνακα σ. 181).

Ενδεικτικά αναφέρουμε τα εξής:

[357] Ο Ιουβενάλιος ήταν Πατριάρχης Ιεροσολύμων και μετείχε στην Γ΄ Οικ. Σύνοδο. Μαζί με τον Κύριλλο Αλεξανδρείας πολέμησαν το Νεστοριανισμό (*ODB*, σ. 1086).

[358] Σύμφωνα με τον Daley, (*Dormition*, σ. 27) ο θάνατος της Θεοτόκου και η μετάστασή της ήταν ένα γεγονός πέρα από την ανθρώπινη κατανόηση, ένα μυστήριο, όπως ακριβώς μυστήριο είναι και ο τρόπος με τον οποίο παρεμβαίνει μεσιτεύοντας για την ανθρωπότητα από τον τόπο της δόξας της. Για αυτό το λόγο, οι βυζαντινοί ιεροκήρυκες γενικά χρησιμοποιούν μια «καλλιεργημένη ασάφεια» δείχνοντας σεβασμό στο θάνατο και στη μετάσταση της Θεοτόκου.

[359] Το όνομα του Ιουβενάλιου συνδέεται με την *Ευθυμιακή Ιστορία*. Σύμφωνα με αυτήν ο Μαρκιανός και η Πουλχερία έχτισαν στην Κωνσταντινούπολη ναό για την Θεοτόκο (μάλλον πρόκειται για το ναό των Χαλκοπρατείων βλ. και σ. 155 σημ. 325). Στη σύνοδο της Χαλκηδόνας ο Μαρκιανός ζήτησε από τον επίσκοπο Ιεροσολύμων Ιουβενάλιο, αλλά και από τους υπολοίπους επισκόπους της Παλαιστίνης, το σκήνωμα της Θεοτόκου. Τότε ο Ιουβενάλιος απάντησε ότι στη Γραφή δεν αναφέρεται τίποτα για το θάνατο της Θεοτόκου αλλά, από αρχαία αληθινή παράδοση, γνωρίζει ότι τον καιρό που η Θεοτόκος εκοιμήθη οι άγιοι απόστολοι έφτασαν κοντά της με θαυμαστό τρόπο. Το σώμα της το κήδεψαν και μετά από τρεις ημέρες έφτασε ο απόστολος που απουσίαζε στην Κοίμηση, ο οποίος ζήτησε να το προσκυνήσει. Όταν ο τάφος ανοίχτηκε το σώμα δεν υπήρχε μέσα. Υπήρχαν μόνο τα εντάφια σπάργανα. Μετά από αυτό οι απόστολοι συμπέραναν ότι ο Χριστός τίμησε με αφθαρσία το σώμα της το οποίο μετατέθηκε στον παράδεισο πριν την κοινή ανάσταση. Το αρχικό κείμενο της ιστορίας το οποίο μερικοί μελετητές προτείνουν πως γράφτηκε κατά την περίοδο 550-750 δεν σώζεται εκτός από δύο μεταγενέστερα αποσπάσματα το παλαιότερο εκ των οποίων βρίσκουμε στη δεύτερη ομιλία για την Κοίμηση (730-750) του Ιωάννη Δαμασκηνού (βλ. πίνακα σ. 181-182, Φίλιας, *Θεομητορικές εορτές*, σ.150-151 και Booth, *On the Life of the Virgin*, σ.191). Ο Shoemaker όμως, *Life of the Virgin*, σ. 20 διαφωνεί με την πιο πάνω άποψη και υποστηρίζει ότι η Γεωργιανή Μετάφραση περιλαμβάνει μια προγενέστερη μορφή της *Ευθυμιακής Ιστορίας*, παλαιότερη από εκείνη που συναντάμε στη δεύτερη ομιλία για την Κοίμηση του Ιωάννη Δαμασκηνού. Βέβαια σε ένα παλαιότερο άρθρο του (Shoemaker, *Cult of Fashion*, σ. 68 και σ. 68 σημ. 80), αναφέρει ότι ξεκινώντας από τον M. Jugie, ο ένας μελετητής μετά από άλλον έχει αναγνωρίσει αυτό το χωρίο ως παρεμβολή στην ομιλία του Ιωάννη και τόσο εκείνος όσο και άλλοι που τον ακολουθούν, ανάμεσά τους και ο εκδότης των ομιλιών του Δαμασκηνού για την Κοίμηση B. Kotter, αρνούνται ακόμη και την ίδια την ύπαρξη του κειμένου αυτού και απορρίπτουν την *Ευθυμιακή Ιστορία* ως μια πλασματική μυθοπλασία και την τοποθετούν στο δεύτερο μισό του 9ου αιώνα. Αντίθετα, όπως υποστηρίζει ο Wenger, *L'assomption*, σ. 137 η *Ευθυμιακή Ιστορία* προέρχεται από ένα πραγματικό κείμενο, που αφορά στη, χαμένη τώρα, ζωή του Παλαιστινίου μοναχού ηγουμένου Ευθυμίου του πέμπτου αιώνα του ιδρυτή του παλαιστινιακού μοναχισμού. Το κείμενο του σιναϊτικού κώδικα, Sinait. gr. 491, s. VIII–IX, με τίτλο *Ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ βίου τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου*, είναι και το παλαιότερο για την *Ευθυμιακή Ιστορία* και από αυτό πήρε το όνομά της. Η *Ευθυμιακή ιστορία* βρίσκεται και στην τέταρτη ομιλία του Κοσμά Βεστήτορος για την Κοίμηση, ο οποίος πιθανότατα έζησε στο δεύτερο μισό του 8ου αιώνα. Ως εκ τούτου η *Ευθυμιακή ιστορία* τοποθετείται μετά το 750, οπότε ο Wenger διαφωνεί με το Jugie ο οποίος τοποθετεί το θρύλο στο δεύτερο μισό του 9ου. Για την ομιλία του Κοσμά Βεστήτορος βλ. Wenger, *L' assomption*, σ. 328-333 και ειδικά σ. 332,18-21. Σχετικά με τη χρήση της *Ευθυμιακής Ιστορίας* ανεξάρτητα από την παράδοση βλέπε Wenger, *L'assomption*, σ. 138.

Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Κοίμησις*[360]	Συμεών	Ἰωάννης Γεωμέτρης	Γεωργιανή Μετάφραση
«**Ὑπολαβὼν δὲ Ἰουβενάλιος ἀπεκρίθη·** Τῇ μὲν ἁγίᾳ καὶ θεοπνεύστῳ γραφῇ οὐκ ἐμφέρεται τὰ κατὰ τὴν τελευτὴν τῆς ἁγίας Θεοτόκου Μαρίας, **ἐξ ἀρχαίας δὲ καὶ ἀληθεστάτης παραδόσεως παρειλήφαμεν,** ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐνδόξου κοιμήσεως αὐτῆς, οἱ μὲν ἅγιοι σύμπαντες ἀπόστολοι ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἐθνῶν τὴν οἰκουμένην διαθέοντες, ἐν καιροῦ ῥοπῇ μετάρσιοι συνήχθησαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ πρὸς αὐτὴν οὖσιν ὀπτασία αὐτοῖς ἀγγελικὴ γίνεται καὶ θεία ὑμνῳδία ἠκούετο κρειττόνων δυνάμεων. Καὶ οὕτω θείᾳ δόξῃ καὶ ἐπουρανίῳ εἰς χεῖρας τοῦ θεοῦ τὴν ἁγίαν παρέθετο ψυχὴν ἀρρήτῳ τινὶ λόγῳ. Τὸ δὲ θεοδόχον αὐτῆς σῶμα μετὰ ἀγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς ὑμνῳδίας ἐκκομισθὲν καὶ κηδευθέν, ἐν σορῷ τῇ ἐν Γεσθημανῇ κατετέθη· **ἐν ᾧ τόπῳ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡ τῶν ἀγγέλων χοροστασία καὶ ὑμνῳδία διέμεινεν ἄπαυστος. Μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ἀγγελικῆς ὑμνῳδίας παυσαμένης, παρόντες οἱ ἀπὸστολοι, ἑνὸς αὐτοῖς ἀπολειφθέντος καὶ μετὰ τὴν τρίτην ἐλθόντος, καὶ τὸ θεοδόχον σῶμα προσκυνῆσαι βουληθέντος, ἤνοιξαν τὴν σορὸν. Καὶ τὸ μὲν σῶμα αὐτῆς τὸ πανύμνητον οὐδαμῶς εὑρεῖν ἠδυνήθησαν, μόνα δὲ αὐτῆς τὰ ἐντάφια κείμενα**	«**πιστοῖ τὸν λόγον Ἰουβενάλιος θεῖος ἐπίσκοπος·** ἱερὸς δὲ οὗτος καὶ θεοφόρος ἀνήρ. ὃς **ἐξ ἀρχαίας λέγων καὶ ἀληθοῦς παραδόσεως ὡς αὐτὸν καταχθῆναι τὸν λόγον οὕτω φησί· τρεῖς ὅλας ἡμέρας τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους προσαμεῖναι τῷ τάφῳ, θείας ὑμνῳδίας ἄνωθεν ὑπακροωμένους, εἶτα μετὰ τὴν τρίτην, ἑνὸς τῶν ἀποστόλων πρὸς τὴν κηδείαν, οὕτω συμβάν, ὑστερήσαντος** ἢ μᾶλλον θειοτέρας λόγοις οἰκονομίας, ὥστε γνώριμον πᾶσι γενέσθαι τὴν θαυμασίαν ταύτην διάστασιν, τότε δὴ καὶ αὐτὸς ἀφικνεῖται μὲν καὶ ὥσπερ εἰκὸς ἀφορμὴν ἀμέτρου λύπης τὸ πρᾶγμα ποιεῖ καὶ ὡς καλοῦ τοιούτου λειφθεὶς ἄμοιρος οὐδ᾽ ὅλως εἶχεν ἀνασχετῶς. τὸ γοῦν ἱερὸν τάγμα τῶν ἀποστόλων, οὐ δίκαιον εἶναι κρίναντες μὴ καὶ αὐτὸν **τὸ ζωηφόρον ἐκεῖνο σῶμα καὶ ἰδεῖν καὶ προσπτύξασθαι, κελεύουσιν αὐτίκα διανοιγῆναι τὸν τάφον. καὶ ὁ μὲν ἠνοίγετο, ὁ δὲ θησαυρὸς ἐντὸς οὐδαμῶς, μόνα δὲ κείμενα τὰ ἐντάφια,** ὃν τρόπον καὶ τοῦ παιδὸς κατὰ τὴν ἀνάστασιν· ἃ καὶ περιπτυξάμενος αὐτὸς τε καὶ οἱ συμπαρῆσαν **καὶ ἀφάτου πλησθέντες εὐωδίας καὶ χάριτος ἀσφαλίζονται μὲν καὶ αὖθις τὸν τάφον**, τὸ δὲ θαῦμα τοῖς μετὰ ταῦτα παῖς παρὰ πατρὸς λαμβάνων ἐφεξῆς παραπέμπουσιν.»	«Ὁ μὲν υἱὸς αὐτῇ μετὰ τρίτην ἀνίσταται, καὶ αὕτη δὲ μετὰ τοσαύτας εὐθὺς μετατίθεται, ἢ γοῦν καὶ μετατεθεῖσα φανερὰ γίνεται· δῆλον δὲ καὶ τοῦτο τούτῳ καθίσταται. **Ἐπεὶ γὰρ ἀπολειφθεὶς ἐκεῖνος οὐ πρότερον ἦκεν ἢ μετὰ τρίτην ἡμέραν** λόγῳ θειοτέρας πάντως οἰκονομίας, **Θωμᾶς δέ φασιν οὗτος ἦν,** ὅπως καὶ ἡ μετάστασις πιστευθῇ καὶ διὰ Θωμᾶ πάλιν ὥσπερ καὶ ἡ ἀνάστασις. Ἐπειδὴ οὖν ἐκεῖνος ἥκων ἠνιᾶτο πρὸς τὴν ἀπόλειψιν τῆς δεσποτικῆς ἐξόδου καὶ μάλιστα τοῦ ταύτης υἱοῦ καὶ δεσπότου τὴν οὕτω φρικτὴν ἀκούσας κάθοδον καὶ τὴν τερπνὴν καὶ τοσαῦτα περὶ τὴν προπομπὴν θαύματα καὶ ἔτι καὶ νῦν **τῶν ἀγγέλων περὶ τὸν τάφον ἄσματα**, καὶ οὐδὲ φορητὸν ἡγεῖτο μὴ κἂν **τὸ ζωηφόρον ἐκεῖνο σκήνωμα,** καὶ θεάσασθαι καὶ προσκυνῆσαι καὶ **περιπτύξασθαι.** **Βουλῇ καὶ γνώμῃ τῶν ἀποστόλων κοινῇ διαίρεται μὲν ὁ λίθος, ἀνοίγεται δὲ ὁ τάφος, εὑρίσκεται δὲ ὁ τῆς ζωῆς οἶκος, ὁ κοινὸς πλοῦτος ἐντὸς οὐδαμῶς, ὁ δὲ τρόπος τῆς πρὸς τὸν υἱὸν ἐμφερείας τοῦ θαύματος κἀν τοῖς ἐπιταφίοις εὑρίσκεται· εὑρίσκεται γὰρ κἀκεῖνα μὴ μόνον σῶα καὶ μόνα** ἀλλὰ καὶ σῶος καὶ μόνος ὁ ἐν αὐτοῖς τοῦ σώματος τύπος, οἷα καὶ ἐπ᾽ ἐκείνου σαφὴς τοῦ θαύματος ἄγγελος, ὥσπερ ἐπ᾽ ἐκείνων ὅτι μή	«Nevertheless, **we have learned something else from truthful and reliable informants,** and it has been written about before us and it trustworthy and reliable: that in the assembly of the holy apostles for the Dormition of the queen, **one of the apostles was providentially not able to arrive with the others**. And the holy apostles were expecting him, so that he perchance would also receive a blessing from the blessed and beloved body. Nevertheless, **on the third day that apostle also arrived, and he found his other comrades singing in front of the holy tomb, and he also heard the clear and sweet sound of the angels singing**. **And he besought the holy apostles to open the venerable tomb so that he could embrace the all-holy body of the glorius Theotokos. Through the guidance of the Holy Spirit, the blessed apostles heard their brother's plea and opened the holy tomb with fear. But when they opened it, they did not find the glorious body of the holy mother of Christ**, **for it had been translated whenever her son and God wished.** For as he himself was placed in a tomb when he endured death in the flesh for the sake of our salvation and gloriously arose on the third day, so it also seemed fitting to place the immaculate body of his mother in a tomb and likewise to translate it into eternal incorruptibility as

[360] Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς Θεομήτορος Β΄,* B. Kotter (έκδ.), *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, τόμ. 5, Berlin 1988, 537,19-36.

εὑρόντες καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀφάτου εὐωδίας ἐμφορηθέντες ἠσφάλισαν τὴν σορὸν.» 537,19-36	376,1-22	τινος κλοπῆς ἡ ὑπόληψις, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων, ὅτι μὴ καθ' ἡμᾶς ἡ μετάθεσις.» 183,20-184,19	he wished, either so that both elements were again united with each other, for so the creator of all things was pleased to honor the one who gave him birth, or in some other way that the king of glory and the lord of life and death alone knows. So then the tomb was found empty. **They found only the burial wrappings and the shroud** in which they had her to rest, and the body of the immaculate Virgin was not there, but it had been raised up to her son and God so that she will live and reign with him completely, 141,117 Nevertheless, a report has been circulated and has come to our ears that the apostle who arrived on the third day **was Thomas,** coming from India, so that, as the Ressurrection of Christ had previously been made more credible by Thomas, when on the eight day the Lord entered through closed doors and showed him his hands and his holy side in this way now the translation of the incorruptibly immaculate body of the holy and all glorious Theotokos and ever-virgin Mary also would be made known by Thomas. 142,118

Ακόμα παρατηρούμε ότι στη Γεωργιανή Μετάφραση και στο Γεωμέτρη αναφέρεται το όνομα του Θωμά ως φορέα μιας παράδοσης σύμφωνα με την οποία ο ίδιος έλειπε στην Κοίμηση της Θεοτόκου και όταν έφτασε μετά την τριήμερη ταφή της ζήτησε από τους αποστόλους να ανοίξουν τον τάφο να προσκυνήσει το ιερό σκήνωμά της, πιστοποιώντας την μετάστασή της.

Το όνομα του αποστόλου λείπει από το κείμενο του Συμεών[361]. Στην περίπτωση αυτή ο Συμεών φαίνεται να μην ακολουθεί την πηγή του προτύπου.

Επίσης αξιοσημείωτη είναι η χρήση της πηγής για το κοινό εκτεταμένο επεισόδιο της εύρεσης και μεταφοράς της Τιμίας Εσθήτας της Θεοτόκου στην Κωνσταντινούπολη, από τον Συμεών και τη Γεωργιανή Μετάφραση. Αναλυτικότερα, πηγή του επεισοδίου αυτού είναι η εκτενής αφήγηση από τον Θεόδωρο Σύγγελο με τίτλο «Εἰς τὴν κατάθεσιν τῆς Τιμίας Ἐσθῆτος τῆς Θεομήτορος ἐν Βλαχέρναις»[362], όπως φαίνεται από τα παρακάτω χωρία:

Θεόδωρος Σύγγελος , *Κατάθεσις τιμίας ἐσθῆτος,* **762D** «[…]**ἔστιν παρ᾽ ἡμῖν τοῖς Ἑβραίοις γραφή, δι᾽ ἧς ὑμῖν παραδέδοται, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ὤφθη ὁ Θεὸς τῶν πατέρων τινί, ἐξ οὗ ἔλαβεν ὁ τόπος τὸ χάρισμα» […]**

Συμεών 379,8-10 «Παρ᾽ ἡμῖν» ἔφη «τοῖς Ἑβραίοις πατροπαράδοτος ἐπικρατεῖ λόγος τὸν Θεὸν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ ὀφθῆναί τινι τῶν πατέρων, ἐξ οὗ φυλαχθῆναι τῷ τόπῳ τὸ χάρισμα.»

Γεωργιανή Μετάφραση 144,121 «**"A family tradition has come down to us that in this place God appeared to one of the patriarchs, and since then there is grace in this place".**»

Θεόδωρος Σύγγελος, *Κατάθεσις τιμίας ἐσθῆτος,* **766DE** «**Γενόμενοι δὲ Γάλβιος καὶ Κάνδιδος εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τὴν εὐχὴν αὐτῶν ἐκτελέσαντες, πτωχοῖς τε καὶ ἐνδεέσιν προθυμότερον ἐπαρκέσαντες· τεχνίτας ἐν μυστηρίῳ καλέσαντες, διά τινος πιστοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα διακονεῖν**

---

[361] Η *Ευθυμιακή Ιστορία* ουσιαστικά συνδέει την παράδοση του αποστόλου που καθυστέρησε να φτάσει στην Κοίμηση με την ανακάλυψη και μεταφορά των θεομητορικών ενδυμάτων στην Κωνσταντινούπολη (Booth, *On the Life of the Virgin,* σ.190-191). Πάντως σύμφωνα με τον Wenger, *L'assomption,* σ. 137 σημ. 3 στο παλαιότερο κείμενο για την Ευθυμιακή Ιστορία του σιναϊτικού κώδικα Sinait. gr. 491, s. VIII–IX, δεν αναφέρεται το όνομα του Θωμά (βλέπε και Wenger, *Cosmas Vestitor's sur la Dormition*, σσ. 284-300, f. 239, Booth, *On the Life of the Virgin,* σ. 191). Ο Shoemaker, *The Cult of Fashion,* σ. 67 σημ. 77, αναφέρει ότι στην έκδοση Voulet, όπως και στην *PG* 96,749A, το όνομα του Θωμά αναφέρεται σε αντίθεση με την έκδοση Kotter η οποία μάλιστα δεν περιλαμβάνει τη διαφορετική γραφή στο κριτικό υπόμνημά της (βλέπε Shoemaker, ό.π., σ. 58 σημ. 79,). Σύμφωνα με την μεταγενέστερη έκδοση Yeftits, *Ἡ Θεοτόκος*, σ. 194 το όνομα του Θωμά επίσης δεν αναφέρεται, ούτε όμως και στη λατινική εκδοχή του μύθου (Booth, *On the Life of the Virgin*, σ.192, Mimouni, *Dormition and Assomption,* σ. 557). Αναφέρεται σε μια αραβική εκδοχή (Booth, *On the Life of the Virgin*, σ.192 και van Esbroeck, *Histoire Eythymiaque* 480-485).

[362] Θεόδωρος Σύγγελος, *Εἰς τὴν κατάθεσιν τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς θεομήτορος ἐν Βλαχέρναις,* F. Combefis (έκδ.), *Novum auctarium II, Historia haeresis monotheliarum santaque in eam sextae Synodi actorum vindiciae,* (*BHG* 1058, *CPG* 7935) Paris 1648. Ο λόγος του Θεόδωρου Σύγγελου αναφέρεται στην επιστροφή και επανατοποθέτησής της της εσθήτας στο ναό των Βλαχερνών από την Αγιά Σοφιά όπου φυλασσόταν εξαιτίας των επιδρομών των Αβάρων (Πρβ., σ. 155 σημ. 325) που από τότε καθιερώθηκε ως εορτή της κατάθεση της εσθήτας (2 Ιουλίου). Cameron, *Virgin's Robe,* σ. 43-44.

εὖ καὶ ὡς ἔδει γινώσκοντες, ἐπιτάττουσιν πρὸς ἅπερ εἰλήφασιν μέτρα κιβώτιον· ξύλα οἷα εἶδον συμπῆξαι προσάξαντες, παλαιὰ καὶ ταῦτα διὰ τὸ ἄγνωστον»[…]

Συμεών 381,10-16 «**Γενόμενοι τοιγαροῦν Γάλβιός τε καὶ Κάνδιδος ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ τοῦτο μὲν Θεῷ τὰς εὐχὰς ἀποδόντες, τοῦτο δὲ πτωχοῖς καὶ ἐνδεέσιν ἀφθονωτέραν ὑποσχόντες τὴν δεξιάν, καλοῦσί τινος ἐν ἀπορρήτῳ τῶν ξυλουργεῖν εὖ ἐπισταμένων, οἷς ὁμοίου κατασκευὴν ἐπιτάττουσι κιβωτίου, πρός τε τὰ μέτρα, ἃ παρειλήφασι, καὶ τὸ σχήμα καὶ τοῦ ξύλου τὸ εἶδος, παλαιὸν εἶναι καὶ αὐτὸ κελεύσαντες**»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση 146,122 «**Galbius and Candidus went forth to Jerusalem, and they fulfilled their promise to the Lord. They prayed in the holy places and distributed large sums to the poor, to the monasteries, and to the churches. Nevertheless, while they were there, they called for a skilled carpenter and instructed him secretly to make for them a coffer of this measure and form from old boards, and they told him exactly what they needed.**»

Παρατηρούμε πως, παρά το γεγονός ότι ο λόγος του Συμεών και η Γεωργιανή Μετάφραση σχεδόν ταυτίζονται, υπάρχουν χωρία στο λόγο του Συμεών που τα συναντούμε στην αφήγηση του Σύγγελου, αλλά δεν υπάρχουν στη Γεωργιανή Μετάφραση, όπως πολύ σωστά έχει διαπιστώσει και ο Booth[363]. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

Θεόδωρος Σύγγελος 759B «Γενόμενοι δὲ ἐν τοῖς κατὰ τὴν Παλαιστίνην μέρεσιν, τὴν κατὰ τὴν Γαλιλαίαν μᾶλλον ὁδὸν προετίμησαν, **τῆς παραλίου μηδένα λόγον ποιούμενοι τέρψεως**, ἵνα καὶ τὴν Ναζαρέτ, ἣ καὶ τὴν Καπερναοὺμ ἱστορήσωσιν· **ὧν ἡ μέν, τῆς θεοτόκου γέγονεν ἱερὸν οἰκητήριον, ἐν ταύτῃ καὶ τὸν Θεὸν Λόγον ἡ Θεομήτωρ ἐξ αὐτῆς σαρκούμενον ἐδέξατο καὶ ἐχώρησεν· ἡ δὲ τοῦ ἐξ αὐτῆς τεχθέντος Θεοῦ ἐχρημάτισε, καταγώγιον.** ἐν τούτοις τοίνυν τοῖς μέρεσιν καταντήσαντες, μίαν καταλαμβάνουσιν, ἑσπέρα δὲ ἦν βαθεῖα, καὶ ὁ καιρὸς λοιπὸν οὐκ ἐπέτρεπεν πορρώτερω πορεύεσθαι. Καὶ τοῦτο δὲ πάντως ἐκ θείας τινὸς οἰκονομίας συμβέβηκεν. ἄλλο γὰρ ἦν ἐφ᾽ ὅπερ ὅ τε Θεός, καὶ …Θεοτόκος ἐκάλεσαν. Τὴν δὲ κώμην ἐκείνην, ὤκουν μὲν καὶ ἄλλοι, οἷα εἰκός, εὐαρίθμητοι· μικρὰ γὰρ ἦν κώμη, καὶ εἰς ὀλίγον συστελλομένη διάστημα.»[…]

Συμεών 377,24-33 […]«ὡς οὖν ὁδοῦ εἴχοντο καὶ ἤδη κατὰ Παλαιστίνην ἐγένοντο, τὴν εἶς Γαλιλαίαν φέρουσαν προτιμῶσι **μᾶλλον τῆς παραλίου, πλείονα λόγον θέμενοι** τοῦ καὶ τῆς Ναζαρὲτ θεαταὶ γενέσθαι καὶ τῆς Καπερναούμ, **ἢ τέρψεων ἀπόνασθαι παραλίων· ὧν ἡ μὲν ἱερὸν τῆς Θεοτόκου γέγονεν οἰκητήριον, ἐν ταύτῃ γὰρ προελθόντα τὸν Θεοῦ λόγον ἐξ αὐτῆς ἐθεάσατο, ἡ δὲ φίλον αὐτοῦ καὶ σύνηθες καταγώγιον·** ἐνταῦθα οὖν, ὥσπερ ἔφημεν, γενομένοις ἐπείπερ ὁ καιρὸς οὐκ ἐδίδου περαιτέρω χωρεῖν, ἑσπέρα γὰρ ἦν ἤδη καὶ νὺξ ἀφεγγὴς ᾠκονόμητο δὲ καὶ τοῦτο πάντως οὐκ ἀθεεί, κώμη μὲν αὐτοὺς ὑπεδέχετο καὶ κώμη μικρὰ […]»

[363] Booth, *On the Life of the Virgin*, σ. 193.

Γεωργιανή Μετάφραση 143,120 «They riched Palestine, and they started on the road going to Galilee, in order to see both Nazareth and Capernaum. When they arrived there, it was night and they needed lodging, and this took place through the Providence of God. Therefore they lodged in a small town»[…]

Θεόδωρος Σύγγελος 762E […]«ἕτερόν τι εἰπεῖν ὑμῖν οὐκ ἐπίσταμαι, ἢ ὅτι θείας χάριτος ὁ τόπος πεπλήρωται. οἱ δέ, συνιέντες ὅτι προσποιοῦνται τῆς ἀγνοίας, **ἤρξαντο τὴν καρδίαν ὡς οἱ περὶ Κλεόπαν ὑφάπτεσθαι·** ἀνέφλεγε γὰρ αὐτοὶς ἡ θέλουσα Βυζαντίοις δοῦναι θησαυρὸν τὸν ἀναφέρετον·»[…]

Συμεών 379,18-25 […]«οὐδὲν πλέον εἰδέναι λέγουσα, ὅτι μὴ θείας χάριτος πεπλῆσθαι τὸν τόπον. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνοι καλῶς ἤσθοντο γινώσκειν μὲν ἀκριβῶς, φεύγειν δὲ ὅμως τὸ γινώσκουσαν εἶναι δήλην καὶ διὰ τοῦτο προσποιεῖσθαι τὴν ἄγνοιαν, λιχνότεροί τε πρὸς τὴν εὕρεσιν τοῦ ζητουμένου **καθίσταντο καὶ τὴν καρδίαν ὡς οἱ περὶ Κλεόπαν, ἀνακαίεσθαι ἤρξαντο·** ἠρέθιζε γὰρ αὐτοὺς ἡ βουλομένη Βυζαντίοις ἄσυλόν τινα καὶ θεῖον χαρίσασθαι θησαυρόν.»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση 144,121 «And again she said, "I do not know anything more than this." And again they recognized that she was reluctant to tell them, for the holy queen, who wanted to bestow this great treasure on the Byzantines, spoke in their hearts so that they would seek out the truth.»

Συνεπώς, από τα προαναφερθέντα παραδείγματα αλλά και από αυτά που παραθέτουμε ακολούθως φαίνεται ο τρόπος με τον οποίο ο Συμεών χρησιμοποιεί τις πηγές του κοινού προτύπου. Εντοπίζει, δηλαδή, την πηγή του προτύπου του, ανατρέχει σε αυτήν και την χρησιμοποιεί άλλες φορές αυτολεξεί, όπως στην περίπτωση του Νύσσης (βλ. σ. 201, 203-205), συνδυαστικά, όπως με τον εγκωμιαστικό λόγο του Ιωάννη Δαμασκηνού, κι άλλες φορές εμπλουτίζοντας το κείμενό του, όπως στην περίπτωση του Σύγγελου. Άλλοτε είναι ελαφρώς παραλλαγμένη (π.χ. μετατροπή του ρηματικού τύπου σε μετοχή ή απαρέμφατο και το αντίστροφο, π.χ. σ. 187, χωρίο 1), αλλά εμφανώς πολύ κοντά σε αυτή, όπως περιγράφουμε ακολούθως. Πράγματι, παρατηρήσαμε ότι ανάμεσα στα τρία κείμενα και στους λόγους του Γεωργίου Νικομηδείας, *Λόγο Η΄*[364] και

[364] Γεώργιος Μητροπολίτης Νικομηδείας, *Λόγος εἰς τὸ «Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ Μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς Μητρὸς αὐτοῦ», καὶ εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Παρασκευῇ, Λόγος Η΄*, (*BHG* 1139), *PG* 100, 1457A-1489D. Ο συγκεκριμένος *Λόγος Η΄*, είχε μπει ως ανάγνωσμα στη Λειτουργία των μοναστηριών, όπως φαίνεται από το *Τυπικό* της μονής των Ευεργετινών στην Κωνσταντινούπολη (Maguire, *Art*, σσ. 97–98).

Λόγο Θ΄[365], που αναφέρονται στα γεγονότα σχετικά με τη Δίκη, τη Σταύρωση, το Θάνατο, την Αποκαθήλωση, την Ταφή, τους θρήνους της Θεοτόκου[366] και την Ανάσταση,[367] υπάρχουν αρκετοί παραλληλισμοί. Ενώ όμως στα δύο κείμενα, δηλαδή του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης οι παραλληλισμοί με τους προαναφερθέντες λόγους του Γεωργίου Νικομηδείας δεν είναι πάντα λεκτικοί, αλλά αφορούν στο θέμα και στην αφηγηματική ακολουθία, στο κείμενο του Συμεών οι παραλληλισμοί είναι και λεκτικοί. Αυτό σημαίνει ότι οι δύο λόγοι του Γεωργίου Νικομηδείας[368] πρέπει να αποτέλεσαν πηγή για το χαμένο ελληνικό πρότυπο, την οποία ο δημιουργός του αξιοποίησε με τον τρόπο που εμφανίζεται στα δύο κείμενα του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης και την οποία αναγνώρισε ο Συμεών, παρότι δεν αναφέρεται ονομαστικά, και στο κείμενό του τη χρησιμοποίησε σε ένα σχεδόν ίδιο λεκτικό πλαίσιο συνδυαστικά με το πρότυπό του.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τα εξής:

---

[365] Γεώργιος Μητροπολίτης Νικομηδείας, *Λόγος εἰς τὴν τῆς ἀχράντου Θεοτόκου ἐν τῷ τάφῳ παρεδρείαν, καὶ εὐχαριστήριος τῆς ὑπερλάμπρου ἀναστάσεως, Λόγος Θ΄,* (*BHG* 1156), *PG* 100, 1489A-1504C

[366] Σύμφωνα με τον Fr. Maximo Consta, *Story of an edition*, σ. 15 (προδημοσίευση), το θέμα του θρήνου της Θεοτόκου εμφανίζεται στη θεολογία της περιόδου μετά την εικονομαχία, και το ίδιο θέμα είναι εμφανές στα *Σταυροθεοτοκία* του Ιωσήφ του υμνογράφου τον 9ο αιώνα. Το θέμα του θρήνου της Θεοτόκου κάτω από το σταυρό παρουσιάζεται και στην εικονογραφία του 11ου και 12ου αιώνα. Ο συγγραφέας του παραπάνω άρθρου αναφέρει ότι ο Wenger είχε ετοιμάσει την έκδοση του *Βίου*, στα κατάλοιπα της οποίας είχε πρόσβαση ο ίδιος. Ο Fr. Maximos Constas, στο προαναφερθέν άρθρο, δηλώνει επίσης ότι ετοιμάζει την έκδοση του *Βίου*, κάτι το οποίο ουδόλως επηρεάζει το παρόν πόνημα, καθότι δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί.

[367] Σύμφωνα πάντως με τον Shoemaker, *Mother's Passion*, 53-67 και Shoemaker, *Mary in the Ministry of Jesus*, σ. 460 και 466 ο Γεώργιος Νικομηδείας βασίστηκε στο χαμένο *Βίο* της Θεοτόκου (που αποδίδεται κατά την αρχική γνώμη του Shoemaker στον Μάξιμο) για να συνθέσει τους λόγους αυτούς. Αντιθέτως, σύμφωνα με την Τσιρώνη, (Tsironis, *Lament of the Virgin Mary*, σ. 100-103, και Tsironis, *Homily on Good Friday*, 573-7), οι ομιλίες αυτές του Γεωργίου Νικομηδείας έχουν εμπνευστεί μάλλον από τον ύμνο του Ρωμανού. Σε αυτό συμφωνεί και η Cunningham. Επίσης η ίδια (Cunningham) αναφέρει ότι στην υμνογραφία το θέμα του θρήνου της Θεοτόκου κάτω από το Σταυρό εμφανίζεται για πρώτη φορά σε ένα ποίημα του του Εφραίμ του Σύρου (4ος) που προοριζόταν να διαβαστεί το Μεγάλο Σάββατο. Εδώ η Θεοτόκος εμφανίζεται σε ένα σιωπηλό θρήνο, αφού προσεγγίζει το Σταυρό και μιλάει στον Κύριο χωρίς να περιμένει απάντηση. Cunningham, *Romanos in Homiletics and Hymnography*, 251-259.

[368] *Λόγος Η΄*και *Λόγος Θ΄.*

Γεώργιος Νικομηδείας, *Λόγος Η΄/Λόγος Θ΄*[369]	**Συμεών**	**Ἰωάννης Γεωμέτρης**	**Γεωργιανή Μετάφραση**
1.«Διὸ πανταχόσε συνεπομένη, καὶ τοῦ τῶν μυστηρίων οὐκ ἀπελείφθη καιροῦ· **μὴ συνανακλιθεῖσα μὲν τοῖς δώδεκα, τῆς αὐτῆς δὲ τούτοις οἰκίας συμμετασχοῦσα. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπειδὴ τά τε μυστήρια, καὶ τα τῆς ὑψηλοποιοῦ ταπεινώσεως δείγματα τοῖς μαθηταῖς** ἠπείγετο **παραδιδόναι,** μόνους ἑαυτῷ τοὺς δώδεκα **συνανέκλινε· τῇ δὲ τεκούσῃ τὴν τῶν διακονουσῶν ἐπιμέλειάν τε καὶ** προήγησιν παραχωρῶν γυναικῶν, **δι᾽ αὐτῆς αὐταῖς τὰ τῆς οἰκίας ἀντεφιλοφρονεῖτο συνεστιάσεως.**» *Λόγος Η΄,* 1461D-1464A	**1.**[…]«ἦσαν γάρ, φησι, καὶ γυναῖκες, αἳ καὶ συνηκολούθουν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ διηκόνουν αὐτῷ· ταύτῃ τοι δοκεῖ μηδὲ τοῦ τῶν μυστηρίων ἀπολειφθῆναι καιροῦ, ἀλλὰ **συνανακλιθῆναι μὲν τοῖς δώδεκα οὐδαμῶς, οἰκίας δὲ τῆς αὐτῆς ἀκολούθως συμμετασχεῖν· τοὺς μὲν γὰρ μαθητάς, ἐπεὶ τά τε μυστήρια καὶ τὸ τῆς ὑψηλῆς ταπεινώσεως δίδαγμα παρεδίδου, συνανακλιθέντας** εἶχε, **τῇ δὲ τεκούσῃ τὴν τῶν διακονουσῶν γυναικῶν ἐπέτρεπεν ἐπιμέλειαν,** ὥσπερ δι᾽ αὐτῆς **ἀναπληρῶν τὴν φιλοφροσύνην αὐταῖς καὶ συνεστιώμενος καὶ οὕτω τὴν διακονίαν αὐτῶν ἀμειβόμενος.**» 365,26-34	**1.**[…]«μικρὸν δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀναληπτέον, ὅτι συνῆν μὲν ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξε κατὰ πᾶσαν ὁδὸν καὶ πρᾶξιν καὶ αὐτὴ τῷ υἱῷ, συνῆν δὲ οὐχ ὡς θεωμένη καὶ πάντων συναπολαύουσα μόνον, ἀλλ᾽ ὡς καὶ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀρχὴν συμμεριζομένη, καθάπερ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν μαθητῶν ἐκεῖνος, οὕτω καὶ αὕτη τῶν γυναικῶν καὶ μαθητριῶν. **Αὐτὸς μὲν οὖν τοῖς ἀνδράσι καὶ μαθηταῖς παρεδίδου τὰ ὑψηλότερα, τοῦ θειοτέρου πάσχα τὰ σύμβολα· τὸ μὲν σῶμα καὶ αἷμα διὰ τοῦ ἄρτου τε καὶ τοῦ πόματος, τὴν δὲ ἀνωτάτω δόξαν καὶ τὸ ἀξίωμα διὰ τῆς ἐσχάτης διακονίας καὶ ὑποπτώσεως, οὐ τὰ ἑαυτοῦ πάθη προτυπῶν μόνον καὶ τὴν διὰ τούτων δόξαν τε καὶ ἀνάστασιν, οὐδὲ τοὺς μαθητὰς προπαρασκευάζων ἅμα δὲ καὶ παραμυθούμενος, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν πᾶσι τὸ ἀληθινὸν ὑποδεικνύων ὁμοῦ καὶ νομοθετῶν πάσχα, τὸ διὰ μαρτυρίου καὶ ταπεινώσεως. Ὁ μὲν οὖν ἐκείνοις συνανεκλίνετο καὶ τῷ μὲν σώματι καὶ τῷ αἵματι καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἔτρεφε, ταῖς δὲ χερσὶ τοὺς πόδας ὑπένιπτεν, οὐχ, ὅπερ ἔφην, διδάσκων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκείνῳ μὲν ῥωννύων, τούτῳ δὲ καὶ πρὸς δρόμον τοὺς μαθητὰς εὐτρεπίζων καὶ ἐξωραΐζων μετὰ τοῦ τάχους τὰ διαβήματα. Τῇ δὲ μητρὶ τὰς γυναῖκας ἐπέτρεπε καὶ τὸ εὐπρεπὲς ἅμα	**1.** «But let us return to the beginning of this topic. As we said, she was always inseparable from her Lord and king and son. And she held authority: as the Lord did over the twelve disciples and then the seventy, so did the holy mother over the other women who accompanied him.»[…] […]«The holy Theotokos was the leader and director of them all. For this reason, **when the mysterious and glorius supper took place, and he sacrificed himself as a priest and was sacrificed, he offered and was offered, at that time the Lord Jesus took care of the twelve disciples and whomever else he wished, and he gave them the exalted mysteries, the signs of the divine Passover. By the bread and the cup he gave his precious body and blood, and with great humility he revealed the glory beyond understanding, and he foreshadowed his Passion and Resurrection and consoled and affirmed his disciples, and he made a representation of the true Passover for us all and established for us giving with suffering and humility. Thus when he was reclining at table in the midst of the disciples, he nourished their souls and bodies with incorruptible nourishment and washed their feet with this own hands in order to teach them humility, to strength them to run on the road of life, and to adorn them with the tuth: as it is written, *"how beautiful***

[369] Βλ. σ. 185, σημ. 364 και σ. 186, σημ. 365.

		φυλάττων καὶ τὴν μὲν τιμῶν, τὰς δὲ καὶ διὰ ταύτης παιδεύων, ἤδη δὲ καὶ φιλοφρονούμενος καὶ τοῦ πόθου καὶ τῆς διακονίας αὐτὰς ἀμειβόμενος.» 108,3-109,15	***are the feet of those who bring good news of peace".*** **And at this same time the Lord entrusted his holy mother with the care and supervision of the women who accompanied him, in order to honour and glorify her, and she encouraged them and was his surrogate in their labor and ministry.**» 102,74
2.«Ἐπεὶ δὲ τὸν τοῦ **Κρανίου χῶρον κατειληφότων τῶν μιαιφόνων,** καὶ τὰ ζωοποιοῦ σπουδαίως ἐνεργούντων θανάτου, **καὶ τὸν σταυρὸν μὲν κατεπηγνύντων, αὐτὸν δὲ τῶν περικειμένων ἐσθημάτων ἀπογυμνούντων**· καὶ **τῶν μὲν ἥλων τὴν μανίαν παραθιγόντων,** τῆς δὲ πρὸς τὸν σταυρὸν ἀνόδου βάσιν ἑαυτοὺς τῇ φονικῇ προαιρέσει καθυποτιθέντων, … **τότε τὰ τῆς ὀδύνης κατ᾽ αὐτῆς ἰθύνετο βέλη»**[…] *Λόγος Η΄,* 1468C	**2.**«**Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν τοῦ κρανίου τόπον οἱ μιαιφόνοι κατέλαβον, καὶ ὁ σταυρὸς μὲν κατεπήγνυτο,** ὁ δὲ ταύτης υἱὸς αὐτῷ προσηρτᾶτο, πῶς οἷει πάσχειν αὐτὴν τὴν ψυχήν, οὕτω πάσχοντα βλέπουσαν; **πῶς ἑώρα τῶν ἐσθημάτων γυμνούμενον**, ὃς νεφέλαις περιβάλλει τὸν οὐρανόν; **πῶς ἥλοις τὰς ἀχράντους σάρκας διαπειρόμενον; πῶς οὐ κατὰ τῶν αὐτῆς μᾶλλον σαρκῶν ὠθεῖτο τὰ βέλη**»[…] 366,15–20	**2.**«**Ἐπεὶ γὰρ καὶ ὁ τῶν μειζόνων ἢ τῶν μεγίστων ἀγώνων ἐπέστη καιρός, ἔστη τε ὁ σταυρός**. **Ὢ πῶς ἤνεγκεν ἡ γῆ τὸν σταυρὸν πηγνύμενον**. Ὢ πῶς ἀὴρ τὸν Θεὸν κρεμάμενον. **Πῶς ὁ οὐρανὸς αὐτὸς ἐπὶ ξύλου κάτω καὶ μετὰ τῶν κακούργων σταυρούμενον** τὸν ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καὶ φοβεροῦ καὶ μετὰ τοῦ πατρὸς συγκαθήμενον. Ἐπεὶ γοῦν ταῦτα καὶ κέκριτο καὶ ἡτοίμαστο καὶ ὁ σταυρωθησόμενος ἠυτρεπίζετο, πῶς ἤνεγκας ἐκεῖνον ὁρᾶν; »[…] 114,3–11	**2.**«**The time of the greatest deed arrived, and a cross was set up** so that they could crucify the king of angels, and they crucified the creator of human beings and all creatures, the master and ruler of all things visible and invisible. **Behold how did the earth sustain it and not melt away! How did heaven behold it and not collapse** when the ne seated on thrones of cherubim and glorified by seraphim, **whose** dominion is the heavens, **was hung upon a tree by evildoers**!» 105,78
3.[…]«**Πῶς τοῦ αἵματος μὲν σταγόνες ἐκ τῶν ὠτειλῶν, αὐτῆς δὲ δριμύτεροι τῶν δακρύων ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν κατέῤῥεον ὀχετοί; Πῶς γυμνὸν ἀναρτηθέντα σωματικῶς, τὸν φῶς ὡς ἱμάτιον περιβαλλόμενον θεϊκῶς κατενόει; Πῶς ἅπερ ἰδίαις μὲν αὐτὴ κατεσκεύασε χερσὶ περιβόλαια, ηὐλαβεῖτο δ᾽ ὡς ἄχραντα, καὶ τῷ Δεσποτικῷ περιτιθέμενα σώματι, χεῖρας μιαρὰς καὶ ἀνοσίας, κλήροις διαμεριζόμενος ἑώρα; Πῶς ὑπήνεγκε κατοπτεύειν τὸ διατεταμένον ἐν τῷ σταυρῷ σχῆμα· τὸ πρὸς αὐτήν τε καὶ τοὺς**	**3.**[…] «**πῶς τῶν τοῦ αἵματος σταγόνων ἀπορρεόντων οὐ δριμύτεροι τῶν δακρύων ὀχετοὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνης ἀπέρρεον; πῶς ἤνεγκεν ἐκεῖνον ὁρᾶν ἐν διατεταμένῳ τῷ τοῦ σταυροῦ σχήματι, πρὸς αὐτὴν ἅμα καὶ τοὺς παρόντας ἡμερώτατον βλέποντα.**[…]	**3.**«Οὕτως ὠμῶς τοῖς μιαιφόνοις ἀπογυμνούμενον **τὸν φῶς ἀναβαλλόμενον ὡς ἱμάτιον, τὸν μηδὲ τοῖς σεραφὶμ τρανῶς ἀποκαλυπτόμενον, ἅπερ αὐτὴ ταῖς σαῖς χερσὶ κατεσκεύασας περιβόλαια καὶ ἄχραντα τῷ ἀχράντῳ περιετίθεις σώματι, ταῦτα κλήροις ἀνοσίοις καὶ χερσὶν αἵματος ὅλαις διακληρούμενά τε καὶ μεριζόμενα. Πῶς ἥλοις τὰς ἡλιακὰς ἐκείνας σάρκας καὶ παλάμας διαπειρόμενον τὸν ἀοράτῳ τινὶ δυνάμει πᾶσαν τήνδε διαπεραίνοντα καὶ περικρατοῦντα τὴν**	**3.**«The one seated with the Father and the Holy Spirit was scornfully crucified, the **one who was clothed with light was nailed naked to the cross, and the murderers removed and divided the garment woven by the hands of the holy and immaculate mother. With nails they fixed the hands that created all things, that uphold heaven and earth**. Oh the goodness of the king! Oh the boundless forbearance! Who will describe the powers of the Lord and make all of his praises understood? Then, O mother of Christ, **a sword pierced through your soul, as Symeon told**

ἅπαντας ἡμερώτατον βλέμμα»[…] *Λόγος Η΄,* 1468D-1469A	366,22–26	**κτίσιν; Πάντως καὶ *σοῦ τὴν ψυχὴν ἡ ῥομφαία τότε διήρχετο*, ὅτε καὶ κατὰ τῶν σῶν μᾶλλον ὠθεῖτο μελῶν καὶ σαρκῶν ἢ καὶ μέσης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἢ τῶν ἐκείνου χειρῶν καὶ ποδῶν τὰ κεντήματα.»**[…] 114,11–21	**you. Then the nails pierced the Lord's hands pierced your heart.»** 105,78
4.α.«Ἐπεὶ δὲ πάντα ὅσα βουλομένοις ἦν τοῖς θεοκτόνοις τολμήσαι πεπλήρωτο, ὑπενοεῖτο δ΄ αὐτοῖς καὶ ἡ ἀναίρεσις πέρας εἰληφέναι»[…]	**4.α.«Ἐπεὶ δὲ πάντα ὅσα βουλομένοις ἦν ἤδη τοῖς θεοκτόνοις πεπλήρωτο, καὶ οὐδὲ ὅλως αὐτοῖς ἐκφυγεῖν προσδόκιμος ἦν»[…]**	**4.**Ἐπεὶ δὲ καὶ πάντα μὲν ἐπενοήθη κατὰ τοῦ σταυρωθέντος τοῖς σταυρωταῖς τὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σταυροῦ χείρονα, πάντα δὲ ἐπληρώθη»[…] 120,5–11	**4.«**But when the crucifiers had shown every wickedness at the Crucifixion/[…] 107,80
β.[…]«τότε δή, τότε τῶν συνωθούντων ἀνεθεῖσα, **καὶ ἐπ΄ ἀδείας προσπελάσασα, ὅσον ἐπιψαύειν τοῦ σταυροῦ, τοὺς μὲν ἀχράντους κατεφίλει πόδας, καὶ τὰς καθηλωθείσας ὠτειλὰς περιεπτύσσετο· τά τε λακίσματα τῶν αἱμάτων ἀπαρυομένη, ὀφθαλμοῖς προσῆγε καὶ καρδίᾳ· αὐτῷ δ᾽ ἐνατενίζουσα, τοιάδε δακρύουσα προσεφθέγγετο· «Τί τοῦτο Δέσποτα; Αὗταί σου τῆς ἀπορρήτου συγκαταβάσεως αἱ ἀμοιβαί; Τοῦτό σοι τῆς μεγάλης εὐσπλαχνίας τὸ ἀνταπόδομα; Τοιαύταις αἱ εὐεργετηθέντες σὲ τιμαῖς ἀντημείψαντο;»** *Λόγος Η΄,* 1469BC	**β.[…]«Τότε δὴ καὶ τὴν Θεοτόκον εἰκὸς ἁψαμένην ἀδείας αὐτῷ προσελθεῖν, οὕτως ἔχοντι κατὰ σχῆμα καὶ τοὺς μὲν ἀχράντους πόδας καὶ τὰς ἐντυπωθείσας αὐτοῖς πληγὰς ἡδέως καταφιλεῖν καὶ τοῖς αἵμασι δάκρυα κεραννῦσαν ὀφθαλμοὺς προσμάττειν καὶ παρειὰς ἐνορῶσαν δὲ καὶ περιπαθέστατον «Τί ταῦτα» λέγειν, «ὦ Δέσποτα καὶ Θεέ; αὗταί σου τῆς ἀπορρήτου πρὸς ἀνθρώπους εὐσπλαχνίας αἱ ἀμοιβαί; Ταῦτό σοι τῆς φιλανθρωπίας τὸ ἀνταπόδομα; τοιαύταις οἱ εὖ παθόντες ἠμείψαντο ταῖς εὐεργεσίαις;»** 366,35–367,12	«Καὶ οὕτως ἡ μήτηρ ἠρέμα καὶ **κατ' ὀλίγον ἐγγίσασα,** ὥστε καὶ λέγειν **τι καὶ τῶν λεγομένων ἐπαΐειν δύνασθαι· μετ' ὀλίγον καὶ ὅλη προσελθοῦσα τε καὶ προσψαύσασα, τί μὲν οὐκ ἔλεγε;** Τί δὲ οὐκ ἔπασχε; Τί δὲ οὐκ ἔπραττε; **Τοῖς ὀφθαλμοῖς μὲν θερμότερα τὰ ῥεύματα καταχέουσα, τῷ στόματι δὲ τοὺς ἥλους καὶ τοὺς πόδας καταφιλοῦσα.»** 120,12–16 **«τί ταῦτα» λέγουσα· «δέσποτα καὶ υἱὲ καὶ Θεέ μου, τίς ἡ τοσαύτη σου τῆς μακροθυμίας ὑπερβολή;** Μὴ ὄναρ, οὐχ ὕπαρ, μοι τὰ ὁρώμενα; **Μετὰ τῶν ἀνόμων ὁ ἀναμάρτητος, μᾶλλον δὲ καὶ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· μετὰ τῶν καταδίκων ὁ δικαστής. Τί τὸ τῆς συγκαταβάσεως τοῦτο βάθος; Τί τὸ τῆς ἀνεξικακίας ἢ φιλανθρωπίας πέλαγος; Οὐκ ἤρκει σοι τὸ Θεὸν ὄντα γενέσθαι δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους**	«"**What is this, O my king and Lord and God? How is your forbearance so vast? How is that you, the sinless one, are counted among the evildoers**, and **even more, you, the one bearing the sins of the world, are among the condemned, you the judge of the living and the dead? What is the boundless depth of your immense humility and forgiveness and love of humanity? Was it not enough that you, who are God, became a human being for us? Such great troubles and**

		ἄνθρωπον; Οὐκ ἤρκει σοι τὸ τοσούτους ὑπὲρ ἡμῶν ἐκ βρέφους ὑπομεῖναι τοὺς πειρασμούς, ἐπιβουλάς, διωγμούς, μεταναστάσεις, φυγάς, φθόνους, ὕβρεις, συκοφαντίας, ἐπιδρομάς, ἀπαγωγάς, λιθασμούς, τἄλλα; Ἀλλὰ καὶ μέχρι σταυροῦ καὶ μέχρι τοσούτων παθῶν τὸ κατὰ σοῦ τῶν Ἰουδαίων τόλμημα; <u>Τοῦτό σοι τῆς μεγάλης οἰκονομίας περὶ ἡμᾶς καὶ τῆς τοσαύτης εὐσπλαγχνίας τὸ ἀνταπόδομα</u>; Ταῦτα τῶν πρὸς αὐτοὺς εὐεργετημάτων τὰ χαριστήρια καὶ τῶν παλαιῶν ὁμοῦ καὶ τῶν νέων;» 121,7–19	**miseries, trials and persecutions, envies and hostilities, slanders and accusations that you have endured from the Jews from birth until now for the salvation of humanity, were they not enough? But behold, now they have hung you nailed to a tree. <u>Oh their malice, ingratitude, and audacity, and your beneficent endurance and forgiveness</u>! Such is the recompense for your old and new mercies!"»** 107,81-108,81
5.«Οὕτω συμπαθῶς ἐνατενίζουσα καὶ προσλαλοῦσα τῷ Δεσπότῃ **τὸ <u>ἐκ τῆς</u> θείας <u>πλευρᾶς ἀποῤῥύεν αἷμα καὶ ὕδωρ</u> ὑπεδέχετο· καὶ τοῦτο δὴ πολυποθήτως καὶ ὑπερτίμως λαβοῦσα»** […] *Λόγος Η΄,* 1481D	**5.[…]**« παραδοθέντων καὶ **μετὰ νέκρωσιν τοῦ παιδὸς <u>τῆς πλευρᾶς</u> ὥσπερ ἔτι ζῶντος <u>αἷμα καὶ ὕδωρ ἀποβρυζούσης</u> τοῦτο μὲν ἐκείνη λίαν εὐλαβῶς τε καὶ φιλοτίμως ἀρύεται.»** 369,15-19	**5.«Καὶ προσδραμοῦσα πάλιν οὐκ αὐτόπτις μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑποδέκτις καὶ κληρονόμος ἐκείνου τοῦ διπλοῦ πλούτου γίνεται· καὶ φιλοτίμως μὲν καὶ πανευλαβῶς τῆς νεκρᾶς ἐκείνης καὶ ζώσης καὶ ζωοδότου πλευρᾶς τὴν καινὴν ἀθανασίαν ἀπαῤῥύεται καὶ ἀείῤῥυτον καλῶς ἀπολαβοῦσα τῶν αἱμάτων αὐτῇ τὸ χρέος,** ἐξ ὧν ἡ παναγία σὰρξ ἐκείνη συνεπάγη διὰ τοῦ αἵματος καὶ τῶν ῥυέντων ἐπ' αὐτῇ δακρύων διὰ τοῦ ὕδατος.» 129,13-19	**5.**«**And suddenly she rushed forth, and not only was she an eyewitness, but she also became a recipient and an heir of double riches: with reverence and care she received the blood and water flowing forth from the side of the giver of life, and the good and most blessed mother received the new and perpetual immorality.**» 112,85
6.α.[…]«καὶ τοῦτο δὴ ἐναγωνίως διασκοπουμένη, τόπον τε ἐπάξιον καὶ σῆμα θεοδόχον ὅπως ἂν εὑρεθείη διαλογιζομένη, δίδωσι τὴν εὐπορίαν ὁ πάντα προκατασκευάσας, <u>λογισμὸν ἐμβαλών,</u> τὸν	**6.α.«Εἶθ' οὕτως ὅλη τῆς ταφῆς γίνεται καὶ ὅπως ἂν τὸ θεῖον ἐκεῖνο σῶμα τοῦ ξύλου καθαιρεθείη καὶ μνήματος ἄρα τοῦ προσήκοντος εὐπορήσοι. ἐπεὶ δὲ οὐχ οἷά τε ἦν δι' ἑαυτῆς ταῦτα ἀνύειν, <u>ὁ ταύτης υἱὸς κινεῖ πάντως τὴν ἐκείνης διάνοιαν</u> περὶ**	**6.α.«Ἐπιθυμοῦσα δὲ καί τινα χῶρον καὶ τάφον εὑρεῖν, ἄξιον μὲν οὐδένα τοῦ θείου καὶ ζωοπαρόχου ἐκείνου σώματος, ὥσπερ καὶ τὸ ἑαυτῆς σῶμα τὸ θεοδόχον ἄξιον κατασκήνωμα τοῦ παντὸς πληρώματος τῆς θεότητος, ἄξιον δὲ**	**6.α.«She wanted to find a suitable grave, but nothing at all was found that was worthy or suitable for the life-giving body, as her completely immaculate womb had been found worthy to receive the complete fullness of the divinity. No other such place was**

πλησιώτερον τοῦ Κρανίου διερευνῆσαι χῶρον.» *Λόγος Η΄,* 1484AB	**τὸν τοῦ κρανίου διερευνῆσαι τόπον […]** 368,20-24	**ὅμως τοῦ ἑαυτῆς πόθου τε καὶ τῆς προθυμίας, ἐκπεριέρχεται γοῦν πάντα τὸν τοῦ Κρανίου τόπον, ὥσπερ ὑπ' αὐτοῦ πτερουμένη τοῦ ζωοδότου νεκροῦ.** **130,6–12**	**found, but she was searching for a place suited to her desires and wishes. For this reason she went around the entire place of the skull, strengthened by the grace of the life-giving corpse.»**
β.Καὶ δὴ τὸ τοιοῦτον ἐν διανοίᾳ θεμένης, <u>οἱ μὲν πόδες ἀπήεσαν, ἡ δὲ ψυχὴ οὐ μετέβαινε· καὶ τὰ μὲν βήματα προσημείβετο, τὰ δὲ ὄμματα διηνεκὲς ἐνατενίζουσα, οὐκ ἠβούλετο τῆς θεωρίας ἐκείνης,</u> κἂν πρὸς τὸ βραχύτατον ἀπαλλαγῆναι. *Λόγος Η΄,* 1481B		**β.Ἀλλ' ὁ μὲν δρόμος <u>τοὺς πόδας εἶχεν, ἡ δὲ ψυχὴ οὐ μετέβαινε. Καὶ ὁ μὲν τόπος ἠμείβετο,</u> ὁ δὲ νοῦς πᾶς καὶ <u>οἱ ὀφθαλμοὶ σχεδὸν τῷ κρεμαμένῳ συνήρτηντο»</u>[…]** 130,12-14	β.«**<u>Her feet went here and there, but her eyes and her mind were not dislodged from her beloved son and king.»</u>** 112,86-113,86
7.[…]«**Τὰ μὲν τῆς τῶν Ἰουδαίων μιαιφονίας, ὦ Ἰωσήφ, πέρας ἀπείληφεν ἀποῤῥήτῳ μακροθυμίᾳ τοῦ διδασκάλου ταῦτα καταδεξάμενον.** «**Οὐδεμίαν γὰρ ὑπερβολήν, οὔθ' ὕβρεως, οὔτ' ἀτιμίας ἀνέλιπον, ἢ μὴ χρησάμενοι κατ' αὐτοῦ, τὸν ἐπονείδιστον, τέλος, ἐπήνεγκαν θάνατον. Καὶ νῦν κρέμαται νεκρὸς καὶ γυμνὸς ἐπὶ ξύλου, φρικτὸν ἐμοὶ καὶ τῇ κτίσει θέαμα, μὴ ἐλεούμενος, ἢ** μᾶλλον ὀνειδιζόμενος ὑπ' αὐτῶν. <u>**Δὸς οὖν χάριν, αὐτῷ μὲν ὡς διδασκάλῳ τῇ δὲ τεκούσῃ,** ὡς μυρίαις τεμνομένη ὀδύναις· **καὶ θαῤῥήσας, ἐξαίτησαι· κατάγαγε τὸ σῶμα, καὶ τὸν τοῦ κόσμου σοι παρακείμενον συνάγαγε θησαυρόν.»**</u> *Λόγος Η΄,* 1484C 1484D	**7.«Τὰ μὲν γὰρ τῶν ἐχθρῶν» φησι «πέρας ἔχει, καὶ τὸν ἐπονείδιστον ἐπήγαγον οὗτοι τῷ διδασκάλῳ θάνατον, οὐδεμίαν ἐπ' αὐτῷ πρότερον ἀπολιπόντες ὑπερβολὴν οὔθ' ὕβρεως οὔτε μὴν ἀτιμίας. Πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν κρέμαται νεκρὸς ἅμα καὶ γυμνὸς ἐπὶ ξύλου, φρικτὸν ἐμοὶ καὶ τῇ κτίσει θέαμα, μυκτηριζόμενος μᾶλλον ἢ ἐλεούμενος. δὸς οὖν χάριν ἐμοί τε καὶ τῷ κοινῷ φημὶ διδασκάλῳ καὶ θαρρήσας αἴτησαι τὸ ἐκείνου σῶμα κατενεχθῆναι καὶ ταφῇ δοθῆναι. Ἀλλὰ σὺ νῦν ἐπιδεῖξαί τι καὶ τῆς σῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πρὸς τὸν κοινὸν διδάσκαλον καὶ δεσπότην εὐνοίας, καὶ τῆς πρὸς ἐμὲ τὴν ἐν τοσούτοις πάθεσι συμπαθείας ἄξιον· <u>θαρρήσας αἴτησαι παρὰ Πιλάτου τὸ σῶμα, περιφρονούμενον νῦν, οὐ φθονούμενον· καὶ ταφῇ παρ' ἑαυτοῦ δός, καὶ παρ' ἑαυτῷ θάψον· κρύψον παρ' ἑαυτῷ τοῦ κόσμου τὸν θησαυρόν.</u>» […]**	**7.«Τῶν μὲν μιαιφόνων, ὦ φίλτατε», λέγουσα, «καὶ δὴ πέρας ἔχει τὸ κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δεσπότου τόλμημα καὶ τὸν πάντων ἐπονειδιστότατον αὐτῷ καὶ πικρότατον ἐπήγαγον θάνατον·** πολλὰς καὶ πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ θάνατον χείρους καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου προσενεγκόντες τὰς ὕβρεις **καὶ μηδὲ μίαν λιπόντες, μᾶλλον δὲ καὶ πάσης μανίας ὑπερβαλόντες ὑπερβολήν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἔτι νῦν κρέμαται νεκρός, γυμνὸς ἐπὶ ξύλου, φρικτὸν ἐμοὶ καὶ πάσῃ τῇ κτίσει θέαμα! Τὴν πλευρὰν διορωρυγμένος, ἀφ' ἧς καὶ ἔτι θαῦμα φρικτότερον, αἷμα καὶ ὕδωρ καὶ μετὰ θάνατον.** Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τοὺς θεοκτόνους ἴστησιν, ὦ γῆ καὶ ἥλιε! **Ὥσπερ οὐδὲ ἥλιος σκοτιζόμενος, οὐδὲ γῆ κλονουμένη, οὐδὲ πέτραι ῥηγνύμεναι, ἀλλὰ προβέβληται πᾶσιν οὐ θαυμαζόμενος, διὰ ταῦτα μᾶλλον ἢ γοῦν**	**7.«Behold, O my friend, these enemies and murderers fulfilled the envy and range that they had against my God and king** Christ my son. **And they brought a bitter and reproachful death upon him, and they showed many blows and offenses both before the Crucifixion and after the Crucifiction. And the dead body hangs naked on a tree-awful to behold for me and for all creatures – which even after death they pierced in the side with a spear, and blood and water came forth, a glorius miracle, and even so the God – murderers were not ashamed. The sun darkened and the earth shook, the rocks were split**, the curtain was torn in two, and **they remain merciless in their atrocity, and they rebuke him and mock him and shake their heads.**» […] «Now then, show an act of your devotion and love and fidelity to your master and king and a consolation of my mourning and lament for him. Go to

	369,3-10	**ἐλεούμενος, ἀλλὰ καὶ γελώμενος** καὶ εἰσέτι μισούμενος καὶ παρὰ πάντων βαλλόμενος, αἵματι ῥεόμενος ἀτημέλητος[...] «**Ἀλλὰ σὺ νῦν ἐπιδεῖξαί τι καὶ τῆς σῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πρὸς τὸν κοινὸν διδάσκαλον καὶ δεσπότην εὐνοίας, καὶ τῆς πρὸς ἐμὲ τὴν ἐν τοσούτοις πάθεσι συμπαθείας ἄξιον· θαρρήσας αἴτησαι παρὰ Πιλάτου τὸ σῶμα, περιφρονούμενον νῦν, οὐ φθονούμενον· καὶ ταφῇ παρ' ἑαυτοῦ δός, καὶ παρ' ἑαυτῷ θάψον· κρύψον παρ' ἑαυτῷ τοῦ κόσμου τὸν θησαυρόν.»** 132,6-133,3	Pilate and **ask for his body** which is hanging on the cross, and bury him yourself in your tomb, and with a little courage store up as treasure for yourself the treasure of the world.» 113,87-114,87
8.«Ἰδού σοι, Δέσποτα, λέγουσα, τὸ προωρισμένον πεπλήρωται μυστήριον· ἰδοὺ τὰ τῆς φιλαγάθου σου πέρας ἀπείληφεν οἰκονομίας· ἰδοὺ ἡ ἀνεκδιήγητός σου ἀνοχὴ ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσι προετέθη. **Ἄπνους γὰρ νῦν σωματικῶς, ὁ πάσης πνοῆς χορηγὸς ἀνακλίνη**»[...] [...]«ἀκίνητα νῦν καὶ **τετραυματισμένα** καταφιλῶ **μέλη**, **τοῦ τὰ ἀνιάτρευτα τῆς φύσεως ἐξιωμένου τραύματα**· τοῦ ὑπὲρ τῆς τῶν **ἁπάντων μεμωλωπισμένου θεραπείας**.» *Λόγος Η΄*, 1488AC	**8.«Ἰδού σοι καὶ τὸ προωρισμένον ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος μυστήριον εἰς πέρας ἦκεν, ὦ δέσποτα»** (Αυτή τη φράση αναφέρει μόνο ο Συμεών για να ακολουθήσει η ταφή) 370,1-3	**8.«Ὦ φρικτοῦ», λέγουσα, «μυστηρίου πέρας! Ὦ τοῦ πάλαι κεκρυμμένου καὶ μέχρι τοῦ νῦν φανέρωσις! Ὦ** καινῆς σαρκώσεως καινοτέρα νέκρωσις! **Ἄπνους ὁ πᾶσι τῆς πνοῆς χορηγός;»**[...] 136,1-4 «**Ἀλλὰ καὶ τετραυματισμένος ὅλος καὶ μεμωλωπισμένος ὁ τὰ ἀνίατα τῆς φύσεως ἡμῶν ἐξιώμενος ἕλκη καὶ τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ χρόνια τραύματα καὶ τοὺς μώλωπας**. Ἀλλὰ σὺ μέν, ὦ δέσποτα, *τετραυμάτισαι καὶ μεμωλώπισαι δι' ἡμᾶς*.» 136,15-19	8.«"**Oh completion of the tremendous mystery! Oh revelation of counsels hidden for centuries!** Oh death more wonderful Incarnation**! The creator of all souls lies inanimate**, **the one who gives life to all lies dead**.» 115,89 **«You received blows and wounds**, **you who healed the unhealable wounds of our nature, scars and wounds both old and new: so you, O king, were merciful, and you were beaten for our sake, and by your wounds we have all been healed**. […]» 116,89
9.«*Εἱστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ, ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς*		**9.«Εἰ γὰρ καὶ *εἱστήκεισαν παρὰ τῷ σταυρῷ*, φησίν,**	**9.«*But standing by the cross of Jesus were his mother, and his mother's***

μητρὸς αὐτοῦ Μαρία, καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνή. **Οἱ μὲν λοιποὶ θεῖοι συμφώνως εὐαγγελισταί, μακρόθεν ἑστάναι φασὶ τὰς συνελθούσας γυναῖκας, καὶ τὰ τολμώμενα θεωρεῖν· οὗτος δέ, παρ᾽ αὐτῷ τῷ σταυρῷ τὴν Μητέρα, καὶ τὰς δύο φησὶ παρεστηκέναι Μαρίας**· καὶ τοσοῦτον ἐγγύτερον, ὅσῳ καὶ τῶν ἡρέμα λεγομένων ἐπαΐειν. Μή τις οὖν διαφωνία παρὰ τοῖς τῆς ἀληθείας κήρυξιν; Οὐδαμῶς. **Πάντας μὲν γὰρ δεδιότες οἱ γνωστοί, καὶ αἱ συνεπόμεναι γυναῖκες ἐγγίσαι μὲν οὐκ ἐτόλμων, πόῤῥωθεν δὲ τὰ δρώμενα κατενόουν. Ἡ δὲ μήτηρ ἐγγύτερον ἀεὶ κατακολουθοῦσα, πλησιωτέρα ἦν καὶ ἀμετακίνητος. Ἀναλόγως γὰρ τοῖς διαφλεγομένοις αὐτῆς σπλάγχνοις, τὸ ἀνδρεῖον καὶ τολμηρὸν ἐπεδείκνυτο. Ταύτην οὖν μόνην ἐγκαρτεροῦσαν θεώμεναι, ἀνδρικωτέρα τε καὶ συμπαθεστέρα γνώμη, τῶν ἄλλων αἱ δύο παραγίνονται γυναῖκες· τῇ τὲ παρουσίᾳ καὶ τῷ λόγῳ, τὰ τῆς παρηγορίας αὐτῇ προνοούμεναι.** Μόνης μέντοι τῆς ἐν τῷ σταυρῷ παραστάσεως τῆς Μητρός, ὁ θεσπέσιος οὗτος αὐτός, οὐδ᾽ ἕτερος τῶν εὐαγγελιστῶν μεμνημένος τρανώτερον φαίνεται. Ἀλλ᾽ δι᾽ ἣν αἰτίαν τὴν μετὰ τὸν σταυρὸν αὐτῆς οὐκ ἐμφαίνουσιν προσεδρείαν, ἐν τοῖς κατὰ τὸν τόπον σὺν Χριστῷ, γενόμενοι καὶ αὐτοί, ὡς ἂν παράσχοιεν, ἐροῦμεν.» *Λόγος Η΄*, 1461BCD	----------	***οὐχ ἡ μήτηρ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι δύο Μαρίαι,*** μᾶλλον δὲ καὶ πορρωτέρω τὸν λόγον ἀγάγωμεν, ἵν᾽ οὕτω ῥᾷον καὶ **τὸ τοῖς πολλοῖς ἄπορον λύσωμεν· πῶς γὰρ οἱ μὲν ἄλλοι τῶν εὐαγγελιστῶν πάντες συμφώνως, *μακρόθεν ἑστηκέναι φασὶ τὰς συνακολουθούσας γυναῖκας*, οὗτος δὲ μόνος ὁ θεῖος καὶ θεολόγος, παρ᾽ αὐτῷ τῷ σταυρῷ μὴ τὴν μητέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑτέρας, τήν τε τοῦ Κλωπᾶ Μαρίαν καὶ τὴν Μαγδαληνήν; Ἢ δῆλον ὅτι καὶ ἄμφω συνέβη· πολλὰς μὲν γὰρ ἐν ἐκείναις εἶναι καὶ ἄλλας, ἐν αὐταῖς δὲ καὶ αὐτὰς ταύτας. Ἀλλ᾽ ἐκεῖναι μὲν ἀτολμότεραί τε ἅμα καὶ ἀφανέστεραι·** διὸ καὶ ἀορίστους αὐτὰς ὁ λόγος παρῆκε, **ταύτας δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων καὶ ἀπὸ τῶν ἐπωνύμων ἢ τοῦ γένους ἐγνώρισεν.** *Ἦσαν γὰρ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαί,* φησὶν ὁ Ματθαῖος, *ἀπὸ μακρόθεν ἱστάμεναι καὶ θεωροῦσαι, ἐν αἷς καὶ Μαρία τε ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ μήτηρ καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.* Ταύτας καὶ ὁ μὲν Μάρκος ὁμοίως κατ᾽ ὄνομα, ὁ δὲ Λουκᾶς τῷ ἀορίστῳ συμπεριέλαβε. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας μετὰ τὴν προδοσίαν μακρόθεν καὶ ἔστιν ὅτε, ὅπου παρείκοι, λαθραίως ἀκολουθούσας, εἰκὸς καὶ τότε λανθανούσας, ὡς οἷόν τε μακρόθεν καὶ κατὰ χώραν μένειν. Τὴν δὲ Μαγδαληνὴν καὶ τὴν Ἰακώβου καὶ ἐξ ἀρχῆς τῷ τε περὶ τὸν διδάσκαλον φίλτρῳ καὶ τῷ περὶ τὴν τούτου μητέρα διαφερόντως ἐκπεφλεγμένας, **ἅμα δὲ καὶ αὐτὴν ταύτην ἐχούσας τῆς ἀνδρείας ὑπόδειγμα καὶ**	***sister, Mary the wife of Clopas, and Mary of Magdala*** we have said more about the last person above, **in order to clarify a topic of interest to many**. **As the three other evangelists relate, *"The women who had followed Jesus from Galilee were looking on from a distance"*. But only the great theologian and evangelist John says that his mother and the other Marys, Mary the wife of Clopas and Mary of Magdala,** were standing by the cross of Jesus. Let it be known that both of these statements are true, **and that both things took place as described**. For ***there were many women who followed Jesus from Galilee and provided for him*, among whom were these two Marys. <u>But the men were not equal to them in boldness and fearlessness, nor in excellence to the others.</u> That is why some evangelists mentioned the names, and some evangelists did not mention the names, and some did not recall the names.** But he acknowledged them for their renown and made them known according to their family relations: his mother's sister, Mary the wife of Clopas, and Mary of Magdala. Now Mary the wife of Clopas was the sister-in-law of Joseph, to whom the holy Virgin Mary was betrothed, for Clopas was the brother of Joseph. And he also makes holy Mary the Theotokos related according to the cousinage of her mother, and therefore he calls her her sister and says "the sister of his mother." Nevertheless, Matthew says it in this way: "*There were also many women there who were looking on from a distance, among whom were Mary of Magdala and Mary*

		διδάσκαλον, ὡς οὐχ ὁμωνύμους μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁμοψύχους, ἀλλήλαις τε καὶ αὐτῇ σχεδὸν ἐγγυτέρω τε ἀεὶ καὶ παραβολώτερον παρακολουθεῖν καὶ τὰ πολλὰ συνεῖναι, τὴν μὲν παραμυθουμένας, τὸν δὲ τιμώσας ἅμα καὶ τὸν περὶ αὐτὸν πόθον ἐνδεικνυμένας.» 137,20–139,2	*the mother of James and Joses, and the mother of Zebedee*». Thus Mark also names them, and Luke does not recall the names, but says, "*All his acquaintances and the women who had followed him from Galilee stood at a distance and saw this.*" For when the betrayal of the Lord took place and they led him away to be crucified, some other women stood far off, and when they crucified him, again they stood at a distance and watched. But the two Marys were more zealous than the others in their love of the Lord, and they were assisting his immaculate mother and struggling alongside of her when they saw the fearlessness and courage of her mind and how she stood inseparably before the cross of her son. And they put on courage of the mind and withdrew from the others, and they drew near to her, and they comforted her and shared her sorrow. Therefore the evangelist said, "*But standing by the cross of Jesus were his mother, and his mother's sister, Mary the wife of Clopas, and Mary of Magdala*». Nevertheless, although they were more courageous than the other women, they were not able to match the courage of the holy Theotokos.» 117,91-118,91
		10.[…]«τῆς κουστωδίας ἐπιφανείσης καὶ σὺν ὄχλῳ τοῦ τάφου διασφραγιζομένου, πλείονι τῷ φόβῳ κατασεισθείσας ὑποχωρῆσαι. Διὸ καὶ καθάπαξ πρὸς ἀμυδρότερα μεριζόμεναι τόν τε φόβον καὶ τὸν πόθον, **συντόμως μὲν ἀνεχώρουν, συντόμως δὲ καὶ ἐπέτρεχον.»** 139,17-21	**10.[…]«**they led soldiers there to guard it, and they secured the tomb and sealed the stone, fear seized the women, and they fled. Fear of the Jews and the desire for Christ came upon them.» 118,91

11.Εἰ γὰρ καὶ τὴν Μαγδαληνὴν σὺν τῇ ἄλλῃ ἀπέναντι τοῦ τάφου κεκαθικέναι, ὁ θεσπέσιος Ματθαῖος, ἀλλὰ πρὸς τὸ θεωρῆσαι μόνον, μήδ᾽ ἐν αὐτῷ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῷ καιρῷ προσπελάσαι τολμώσας. Ὅθεν αὐταῖς καὶ ὑποκεχωρηκέναι συνέβη δέει τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῇ τῆς κουστωδίας ἐλεύσει. Ἀσφάλειαν δὲ τῷ λόγῳ αὐτὸς ἐκεῖνος παρέχεται λέγων· «**Ὀψὲ Σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν Σαββάτων ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον». Οὐκ ἂν δὲ τὰς παραμενούσας ἐληλυθέναι ἔφη, εἰ μὴ καθάπερ οἱ λοιποί, καὶ αὐταὶ ὑποκεχωρήκεσαν. Τινὲς μὲν οὖν τὴν ἄλλην λεγομένην Μαρίαν, τὴν ἀνερμήνευτον ὑπειλήφασιν εἶναι, μητέρα ἢ Ἰωσῆ αὐτός τε προλαβὼν εἶπε, καὶ ὁ Μάρκος σαφέστερον ὑποδηλοῖ λέγων· Ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ Ἰωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τίθεται. Τινὲς δὲ καὶ τὴν Ἰακώβου προσαγορευθεῖσαν** ὑπετόπασαν, ἣν καὶ αὐτὸς οὗτος ἑτέραν εἶναι παρὰ τοῦ Ἰωσῆ λέγει, καὶ ἡ ἀλήθεια διαβεβαιοῖ. **Ἀλλὰ στοχασμὸν οἶμαι ταῦτα τὸ μὴ ἀληθείᾳ τοῦ πράγματος εἰσβαλλόντων,** ἐρεῦνᾳ οὐκ ἐκ φανεροῦ τινος τεκμηρίου, ἀλλ᾽ ἐξ ἀδήλων μόνον ἀφανῶς ὑπονοουμένων. Πόθεν γὰρ λαβόντες τὴν τοιαύτην ἔπλασαν μετωνομασίαν; **Ὅπου δι᾽ ὅλων τῶν θείων εὐαγγελίων τῇ κυριωτάτῃ ταύτῃ τῆς μητρὸς μετὰ τὴν ἀπόῤῥητον κύησιν προσαγορευομένην**	**11.Εἰ γὰρ καὶ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ὁ Ματθαῖος ἀπέναντι σὺν τῇ ἄλλῃ προσεδρευούσας ἐδήλωσεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ θεωρῆσαι μόνον, οὐδὲ κατὰ τὸν τοῦ ἐνταφιασμοῦ καιρὸν ἐγγίσαι τολμώσας ἀμέλει καὶ ὑποχωρῆσαι ταύταις ἐπῆλθε τῷ Ἰουδαίων φόβῳ καὶ τῇ συνελεύσει τῆς κουστωδίας. «Ὀψὲ» γάρ φησι «Σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον». Οὐκ ἂν δὲ τὰς ὑπομεινάσας ἐληλυθέναι ἔφη, εἰ μὴ τοῖς λοιποῖς ὁμοίως καὶ αὗται τοῦ μνήματος ἀνεχώρησαν· τινὲς μὲν οὖν τὴν ἄλλην λεγομένην Μαρίαν, ἣν αὐτός τε ὁ προλαβὼν ἔφη καὶ ὁ Μάρκος διατρανοῖ λέγων «ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ Μαρία Ἰωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τίθεται», καὶ ἕτεροι δὲ τὴν Ἰακώβου προσαγορευθεῖσαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον εἶναι ὑπειλήφασιν, οὐ καλῶς οὐδὲ σὺν ἀκριβείᾳ τοῦ ἀληθοῦς καταστοχαζόμενοι· πανταχοῦ γὰρ τῶν θείων εὐαγγελίων μήτηρ ἐκείνη μετὰ τὴν ἀπόῤῥητον γέννησιν περηφανῶς τε καὶ κυρίως κατονομάζεται** καὶ ταύτην ὅλως γνωριμοτάτην ἔχει τὴν προσηγορίαν· «**Παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ» καὶ πάλιν «Ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ» καὶ ἀλλαχοῦ «Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις» καὶ «Κατέβη εἰς Καπερναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ» καὶ «Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου εἰστήκεισαν ἔξω», ἀλλὰ καὶ «Εἰστήκεισαν**	**11.Ἐπεὶ δὲ Μαρίαν οὐ τὴν Μαγδαληνὴν** οὐδὲ τὴν τοῦ Κλωπᾶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Ἰωσῆ καὶ τὴν Ἰακώβου καταλέγει τὸ εὐαγγέλιον, πῇ δὲ ἀορίστως ἄλλην Μαρίαν, *ἡ δὲ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.* Τινὲς μὲν τὴν ἀόριστον διὰ τὸ ἀνερμήνευτον **τὴν καινὴν ὑπειλήφασιν μητέρα τε καὶ παρθένον καὶ μητέρα Θεοῦ, τινὲς δὲ καὶ τὴν Ἰακώβου ταύτην εἶναι μᾶλλον, ἢ τὴν αὐτὴν εἶναι καὶ τὴν Ἰωσῆ**, ἣν ἀναφανδὸν ἑτέραν οὗτος λέγει παρὰ τὴν Ἰακώβου. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰκαῖα καὶ στοχασμῶν οὐκ εἰκαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπιθάνων ἐπινοήματα[370]. Πόθεν γὰρ αὐτοῖς ἡ πίστις, ἢ τοῦ ἀναπλάσματος γοῦν ἡ πρόφασις, **ὁπότε πανταχοῦ τῶν εὐαγγελίων μετὰ τὴν ἀπόῤῥητον ταύτης κύησιν,** οὔτε πατρόθεν οὔτε μητρόθεν ἀλλ᾽ οὐδὲ παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ μνηστῆρος ὀνομαζομένην ἐστὶν εὑρεῖν. Ἀλλὰ τούτῳ μόνῳ παρατετηρημένως τῷ τῆς **μητρὸς ὀνόματι καλουμένην**, **«παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα· καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ, καὶ λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις».** Καὶ ἐν αὐτοῖς δὲ τούτοις ὀλίγῳ πρότερον, **«εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ».** Καὶ μακρὸν ἂν εἴη καταλέγειν τὰς μαρτυρίας οὐ τῶν εὐαγγελίων μόνον, ἀλλὰ **καὶ τῶν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ**	

[370] Ο Σεβήρος Αντιοχείας έχει αντίθετη άποψη και πιστεύει ότι *ἡ Μαρία τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ μήτηρ* είναι η Θεοτόκος η οποία αποκαλείται έτσι κατ᾽ οικονομία για να μπορεί δηλαδή να είναι με ασφάλεια δίπλα στον Υιό της (Ιάκωβος και Ιωσής ήταν τα δύο μεγάλα παιδιά του Ιωσήφ από τον πρώτο του γάμο). Βλέπε Γρηγορίου Νύσσης, *Λόγος Β', Περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι κατὰ μηδὲν ἀλλήλοις ἐναντιωθέντες οἱ εὐαγγελισταί, διαφόρως τὰ συμβεβηκότα τῇ ἀναστάσει τοῦ Ἐμμανουὴλ ἱστόρησαν.*
(*PG* 46,648ABC)

ὁρῶμεν κλῆσιν. «Παρέλαβε γάρ, φησι, τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ». Καί, «ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ». Καὶ πάλιν «Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις». Καί, «Κατέβη εἰς Καπερναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ» καὶ «Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου εἰστήκεισαν ἔξω», καὶ «Εἰστήκεισαν παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ». Καὶ ὁ Λουκᾶς φησιν ἐν ταῖς Πράξεσιν, «Οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ προσευχῇ σὺν γυναιξὶ καὶ Μαριὰμ τῇ μητρὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Καὶ καθάπαξ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν που μετωνομαζομένην, ἢ πατρόθεν, ἢ ἐκ συγγενικῆς σχέσεως καλουμένην τὴν ἰδιαιτάτην, καὶ τετιμημένην, καὶ κεκλημένην προσηγορίαν.» *Λόγος Θ΄*, 1493AC	παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ», ἔχεις, εἰ βούλει, καὶ τὸν Λουκᾶν ἐν ταῖς Πράξεσι συνηγοροῦντα τοῖς προκειμένοις· «Οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ προσευχῇ σὺν γυναιξὶ καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ». Καὶ ὅλως ἀπορώτατον εὑρεῖν ἑτέρως αὐτὴν ὀνομαζομένην, πατρόθεν ἴσως ἢ κατὰ σχέσιν ἄλλως συγγενικὴν μετὰ τὴν κύησιν, ὥσπερ ἔφημεν, ὥστε οὐδεμία τούτων ἐκείνη.» 370,10-36	πράξεων. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ὅτι μὴ οὕτως ἔχει περὶ αὐτῆς· ἐπεὶ γὰρ οὐδὲ μία κλῆσις αὐτὴν οὕτως, ἀλλ' οὔτε γένος οὔτε σχέσις ἐγνώριζεν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον αὐτῆς τὸ παράσημον τὸ γνωριμώτατον καὶ ἐξαιρετώτατον, **ἄλλως τε καὶ τὸ τιμιώτατον καὶ παραδοξότατον εἰκότως ἀπὸ τούτου μόνου καὶ ὡς ἰδιωτάτου καὶ ὡς ἐνδοξοτάτου πανταχοῦ, καὶ κεκλημένην ἐστὶν εὑρεῖν ὁμοῦ καὶ τετιμημένην.** Ἔνθεν οὐδὲ αὐτῷ τῷ κυρίῳ πολλάκις ὀνόματι, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα, μᾶλλον δὲ τὰ πάντα σχεδὸν μετὰ τὴν γέννησιν, ὥσπερ ἔφην, τούτῳ μόνῳ γυμνῷ καὶ κυριωτέρως καὶ ἀληθεστέρως αὐτὴν καὶ καλεῖσθαί τε καὶ γνωρίζεσθαι. 140,4-141,10	**12.**«The immaculate mother was inseparable from the tomb, and she was watching and listening to everything that was happening and being said. She saw the great earthquake that woke the *first fruits of those who have fallen asleep* and put the guards to sleep and rolled away the stone, and then the waking of the guards again and their entry into the city. All this the women who had gone and come back again were not
12.[...]«Ἐκεῖναι μὲν γὰρ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς καὶ εἰσήεσαν, καὶ ἐξήεσαν τοῦ τάφου, καὶ τοῖς ἀποστόλοις τὰ θεωρούμενα κατεμήνυον, ὅθεν αὐταῖς οὐδὲ τὰ πλείονα τῆς ἀναστάσεως συμβέβηκε κατιδεῖν θαύματα· ἡ δὲ ἀμετακινήτως ἀπέναντι τούτου παρακαθημένη, πάντα τρανότερον κατεῖδε, καὶ οὐ παραυτίκα, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἐξεῖπεν. Ἐπεὶ πῶς ἂν κατὰ τὸ αὐτὸ τόν τε σεισμόν, καὶ τὴν τοῦ ἀγγέλου καταφοίτησιν, τήν τε τοῦ λίθου μετακίνησιν, ἔτι μὴν καὶ τὴν τῶν φυλάκων νέκρωσιν, καὶ αὖθις διεγρήγορσιν, καὶ τήν τινων αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν ἀναχώρησιν, ταῖς ἀπιούσαις, καὶ πάλιν ἐνδημούσαις	**12.**[…]«**Αἱ μὲν γὰρ εἰσήεσάν τε καὶ ἐξήεσαν παρ' ὅλην νύκτα τοῦ τάφου καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἄγγελοι τῶν γινομένων ὑπῆρχον· ὅθεν οὐδὲ τὰ πλείω τῆς ἀναστάσεως θαύματα συνέβη ταύτας ἰδεῖν· ἡ δὲ ἀδιασπάστως ἐν χρῷ τοῦ τάφου προκαθημένη ἑώρα πάντα σαφῶς καὶ οὐ παραυτίκα, μετὰ ταῦτα δὲ ἤνεγκέ τε εἰς φῶς καὶ ἀπήγγελεν**· ἐπεὶ πῶς ἐν ταὐτῷ τὸν σεισμὸν δήπου καὶ τὴν τοῦ ἀγγέλου ἐν ἀκαρεῖ καταφοίτησιν, τοῦ λίθου τε τὴν ἐκκύλισιν καὶ τὴν τῶν φυλάκων νέκρωσίν τε καὶ αὖθις ἐγρήγορσιν, πρὸς δὲ καὶ τὴν τινῶν αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν ὑποστροφὴν γυναιξὶν ἀπιούσας, εἶτα πάλιν ἐπανιούσαις καλῶς ἐξεγένετο κατιδεῖν; ἀλλ' εὔδηλον, ὅτι μητρικοῦ	**12.**«Ἀλλ' αἱ μὲν ἄλλαι τὸν καιρὸν ᾠκονόμουν καὶ ᾠκονομοῦντο κατὰ καιρόν, **ἵν' ἄγγελοι καὶ διάκονοι τῶν γινομένων εἶεν τοῖς ἀποστόλοις ἐρχόμεναί τε καὶ ἀπερχόμεναι.** Καὶ τὰ μὲν παρ' ἑαυτῶν, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ ἀκριβέστατα καὶ παρ' αὐτῆς μανθάνουσαι μόνης ἐκείνης ἀπρὶξ αὐτῷ **προσεδρευούσης** καὶ ὥσπερ **προσπεφυκυίας** τῷ τάφῳ ἢ καὶ τῷ υἱῷ συγκατεχομένης, καὶ πάντα μὲν τὰ θαυματουργούμενα **καταθεωρούσης**, **ἐχομένης δὲ τῆς ἐλπίδος καὶ καραδοκούσης** τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ τὴν ἀνάστασιν. Ἐκεῖναι μὲν οὖν τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον μόνον καὶ τὸν ἄγγελον ἐπ' αὐτῷ καθήμενον	

προσεγένετο θεωρῆσαι, εἰ μὴ οὐ παρῆν διηνεκῶς ἐγκαρτεροῦσα, καὶ διαπυρότερον ἐγρηγορυΐας;» *Λόγος Θ΄*, 1496AB	**φίλτρου καὶ διαπύρου ἢ διηνεκῶς προσεδρεύουσα καὶ θερμοτέρῳ πνεύματι διαγρηγοροῦσα** πάντα ὡς εἶχεν ἀκριβῶς ἐθεάσατο τῷ μηδὲ μικρόν, ὥσπερ ἔφημεν, ἀποστῆναι τοῦ τάφου, ἕως ἄρα καὶ τὴν ζωηφόρον εἶδεν ἀνάστασιν 371,1-14	**θεωροῦσιν, ὅτε δὲ καὶ ὅπως καὶ τ' ἄλλα τὸ παράπαν οὐδέν.** **γ.Αὕτη δὲ καὶ τὸν** καιρὸν καὶ τὸν τρόπον καὶ τ' ἄλλα τῶν πρὸ αὐτῶν, καὶ τὰ μετ' αὐτά, **τὸν σεισμόν, τὸν ἄγγελον τὸν ἐξ οὐρανῶν, τὴν ἀστραπὴν τοῦ ἀγγέλου, τὴν καταφοίτησιν,** τοῦ λίθου τὴν **ἀποκύλισιν, τὴν τῶν φυλάκων νέκρωσιν καὶ αὖθις διαγρηγόρησιν, τὴν τινῶν αὐτῶν ὑποχώρησιν πρὸς τὴν πόλιν.** Ἃ τότε μὲν ἐξήγγειλεν οὐδαμῶς, μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς ἀκρίβειαν καὶ τοῖς μαθηταῖς καὶ ταῖς μαθητρίαις ἀνατάττεται πάντα. 141,20-142,14	**able to see,** but the blessed mother of the Lord, seized by love of her son **and standing inseparably at the tomb, was a witness to everything until she saw even his glorius Resurrection.»** 119,92 **«For the other women saw the stone rolled away and the angel sitting on it; but when and how this took place, they did not know this at all.** Only the immaculate mother of the Lord standing there knew everything.» 119,92
13.Οὕτως γὰρ οὐ κατ᾽ ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀφ᾽ οὗπερ ὁ Δεσπότης κατεσχέθη, σαφέστερον πάντων ἐθεάσατο τὰ συμβαίνοντα, **μηδ᾽ ὅλως τούτου διαστᾶσα, μηδὲ τὸ τυχὸν ταῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις ὑπενδοῦσα, ὕπνῳ τε, φημί, καὶ τροφῇ, μέχρις ἂν τῆς ζωηφόρου κατετρύφησεν ἐγέρσεως**. Τὸν μὲν γὰρ λίθον ἀποκεκυλισμένον αἱ μυροφόροι καὶ τὸν ἄγγελον ἐπ᾽ αὐτὸν καθήμενον ἐθεάσαντο· πόθεν δέ, καὶ πῶς ταῦτα ἐπράχθη οὐκ ἔγνωσαν. **Ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος μεθ᾽ ἧς ἔτυχε θεωρίας**, καὶ τὰ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτῶν ἀναγράφει· **ὅπερ ἐστὶν ὁ σεισμὸς ἥ τε τοῦ ἀγγέλου κατάβασις, καὶ ἡ τοῦ λίθου μετάθεσις**· εἰ δ᾽ ἕτεροι, τήν τε τῶν ἀγγέλων		**13. Μόνος δὲ Ματθαῖος καὶ τὰ πρὸ τῆς παρουσίας καὶ θεωρίας αὐτῶν,** οἷον εἰ καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν ἐρῶ, τά τε **περὶ τὸν καινὸν καὶ περιδέξιον ἐκεῖνον σεισμόν**, ὃς τοὺς μὲν ἀπ' αἰῶνος νεκροὺς ἀφύπνισε, τοὺς δὲ ἐγρηγορότας ἐκοίμησε φύλακας, **τήν τε τοῦ ἀγγέλου κατάβασιν, καὶ τὴν τοῦ λίθου μετάθεσιν,** καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς τοιαύτης ἐστὶν ἀπορρήτου καὶ ἀκαταλήπτου καινοτομίας. 142,17-143,1 καὶ οὐκ ἀνεχομένην οὐδ' ὅσον οἷον ἀποστῆναι τοῦ μνήματος**, ἀλλὰ καὶ τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν κρείττονα γινομένην, ὕπνου τε καὶ τροφῆς**· ὧν, πῶς ἂν καὶ εἰς	

ὀπτασίαν μόνη, καὶ τὴν πρὸς ἑαυτὰς αὐτῶν διάλεξιν, ὥνπερ δὴ καὶ ἔτυχον, ἀνιστόρησαν· ἀλλὰ γὰρ κἀκεῖνος διὰ τοῦ παρῳχηκότος χρόνου, τὸ αὐτὸ τοῦτο δηλοῖ. *Λόγος Θ΄*, 1496BC		μνήμην ἀφίκετο κατὰ τῆς φύσεως, καὶ ἐξ ἀρχῆς οὕτω λαβοῦσα τὰ νικητήρια. 143,18-21	
14.Οὕτω γὰρ **ἡ αὐτοῦ σοφία καὶ σύνεσις διῳκονόμησεν , ὡς ἂν μὴ ἀθρόον παραδειχθεὶς, φάντασμα ὑπὲρ ἔκπληξιν, καθάπερ καὶ τῶν μαθητῶν τισιν ὑποτοπηθῆναι δοίη· ἢ καὶ πιστευθεὶς εἰς ἔκνοόν τι καὶ ἀκάθεκτον τῇ τῆς χαρᾶς ἐπιτάσσει συνεθισθῆναι πιστεύσασα**. Εἰ γὰρ καὶ τούτου γενομένου, φανέντος αὐταῖς ἀταμιεύτῳ τινὶ καὶ ἀκρατήτῳ χρώμεναι τῇ ὁρμῇ, τῶν ἀχράντων ἐφήπτοντο ποδῶν· εἰ μὴ οὕτω διῳκονόμηται, ποίας, ἂν οὐκ ἐξέβησαν εὐταξίας τῷ σφοδροτάτῳ τῆς χαρᾶς τυραννούμεναι; *Λόγος Θ΄*, 1497 AB Οὕτω τοίνυν αὐτὴν μὴν ἀμέσως καὶ πρώτως ἡ τῆς ἐγέρσεως κατέλαμψε φαιδρότης· ταῖς δὲ μυροφόροις οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ διά τε τοῦ ἀγγέλου καὶ τῆς τοῦ λίθου μεταθέσεως μηνύεται. **Ἐπειδὴ γὰρ ἀσθενέστερον διακειμέναις, οὔτε ἀθρόον, οὔτε δι᾽ἑνὸς ἀνακαλύπτεται τρόπου**»[..] *Λόγος Θ΄*,1496D-1497A		**14.Ἀλλ᾽ ἡ μὲν αὐτοσοφία καὶ ἀμφότερα ταῦτα διῳκονόμει καλῶς· εἴτε γὰρ ἀθρόον κατήστραψεν, ἢ μὴ πιστευθεὶς ὑπερεξέπληξεν ἂν καὶ ὡς φάντασμα ἂν ἑαυτὸν παρέδειξεν, ὅπου γε καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ αὐτῶν τῶν μαθητῶν τινὰς ὕστερον οὕτω διέθηκεν, ἢ καὶ πιστευθεὶς εἰς ἀκάθεκτόν τινα χαράν**, οἷα καὶ θερμοτάτας ἐνέβαλε καὶ ἐξέστησε καὶ πᾶσαν αὐτὰς εὐταξίαν καὶ συμμετρίαν ὑπερβῆναι πεποίηκεν. **Ὅπου γε καὶ οὕτω διῳκονομημέναι διὰ τὸ τῆς χαρᾶς ὑπερβάλλον, οὐχ᾽ οἷαί τε ἦσαν ἑαυτῶν κρατεῖν, ἀλλὰ καὶ περιβαλεῖν αὐτὸν ἠβούλοντο καὶ προσιέναι, καθὼς τὸ πρότερον, καὶ τῶν ποδῶν ἥπτοντο. Εἴτε δὲ καὶ καθ᾽ ἕνα τρόπον καὶ δι᾽ ἀγγέλων μόνον, ἀλλὰ μὴ καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ τὰ τῆς ἀναστάσεως ἀπεκάλυψεν, οὐκ ἂν ἐβεβαίωσε τὴν ἀνάστασιν γυναιξί, τὰ τοιαῦτα φύσει δυσπειθεστέραις καὶ ἀσθενέστερον ἔτι διακειμέναις,** ἀλλ᾽ οὕτος μὲν οὕτως ὁ λόγος πάντα κατὰ λόγον οἰκονομῶν. 145,1-14	

Με βάση τον πιο πάνω πίνακα αξίζει να σημειώσουμε κάποιες παρατηρήσεις σχετικά με τον τρόπο αξιοποίησης της συγκεκριμένης πηγής. Στα κείμενα των Νικομηδείας, Γεωμέτρη και στη Γεωργιανή Μετάφραση τονίζεται ο ρόλος της Θεοτόκου ως αρχηγού των μαθητριών και κατ΄επέκταση της εκκολαπτόμενης εκκλησίας, ο ρόλος αυτός απουσιάζει όμως από το λόγο του Συμεών[371], ενώ και στα τρία η Θεοτόκος φροντίζει τις μαθήτριες του Χριστού (βλ. χωρίο 1). Πάντως εμφανές είναι ότι σε όλα τα κείμενα τονίζεται ο ξεχωριστός ρόλος της στα γεγονότα του Πάθους, της Σταύρωσης και της Ανάστασης (βλ. χωρία ανωτέρω). Σε πολλές περιπτώσεις ο Συμεών εμφανώς πλησιάζει την πηγή ή αντλεί από αυτήν στοιχεία που υπάρχουν μόνο στο δικό του λόγο (βλ. χωρία 2, 3, 4α, 4β, 5, 6α, 11,12). Επίσης, παρατηρούμε ότι στα κείμενα του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης υπάρχουν χωρία που δεν υπάρχουν στον Συμεών (χωρίο 9) και επιπλέον υπάρχουν χωρία στο κείμενο του Συμεών μεμονωμένα, η συνέχεια των οποίων απαντά στα κείμενα του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης (χωρίο 8), κάτι που είναι αναμενόμενο σε κάποιο βαθμό, αφού ο λόγος του είναι επιτομή. Υπάρχουν τέλος χωρία στο κείμενο του Γεωμέτρη τα οποία απουσιάζουν τόσο από τη Γεωργιανή Μετάφραση όσο και από το Συμεών (χωρίο 13,14), μια λεπτομέρεια στην οποία αξίζει να σταθεί ο μελετητής σύμφωνα με τα ακόλουθα.

Στο επεισόδιο της Αναστάσεως ο Γεωμέτρης και ο Συμεών μας παρέχουν μια σημαντική πληροφορία σε αντίθεση με τη Γεωργιανή Μετάφραση. Συγκεκριμένα, στην τελευταία όπως και στο κείμενο του Γεωμέτρη αλλά όχι στο Συμεών, αφού παρουσιάζεται η ψυχολογική κατάσταση των μυροφόρων, ότι ένιωθαν δηλαδή τόσο αγάπη για το

[371] Σύμφωνα με το Shoemaker, *Mary in the Ministry of Jesus* σ. 464 ο λόγος είναι ότι ο Συμεών θέλει να δώσει ένα πιο συντηρητικό μοντέλο για τη Θεοτόκο πιο κοντά στη Γραφή. Πάντως οι λόγοι του Γεωργίου Νικομηδείας, παρά το γεγονός ότι γράφτηκαν για ανάγνωση σε συνάξεις λαϊκῶν, έγιναν γρήγορα λειτουργικά αναγνώσματα για τη Μεγάλη Εβδομάδα στα βυζαντινά μοναστήρια. Σύμφωνα πάντως με τον ίδιο εκεί ήταν ασφαλέστερο το περιβάλλον αφού σε λαϊκή-κοσμική εκκλησιαστική κοινότητα θα υπήρχε κίνδυνος για τις γυναίκες να διεκδικήσουν την εκκλησιαστική ηγεσία. Αυτός ήταν και ο λόγος ίσως που ο Συμεών αποτίναξε το στοιχείο της ηγεσίας (βλ. χωρίο 1) ως ανατρεπτικό ίσως σε ένα λαϊκό-κοσμικό περιβάλλον για το οποίο άλλωστε έγραψε.

πρόσωπο του Κυρίου όσο και φόβο από την παρουσία των στρατιωτών στον τάφο, δηλώνεται ότι έφυγαν από τον τάφο (χωρίο 10). Αντίθετα, στο κείμενο του Γεωμέτρη και του Συμεών δηλώνεται ότι πηγαινοέρχονταν και εξαιτίας αυτού μόνο η Θεοτόκος είδε την Ανάσταση (χωρίο 12). Διαπιστώνεται, δηλαδή, ότι στο σχετικό κοινό χωρίο ανάμεσα στο Γεωμέτρη και στη Γεωργιανή Μετάφραση, στην τελευταία το χωρίο ολοκληρώνεται νωρίτερα (χωρίο 10), οπότε παραλείπεται και ο σχολιασμός περί των μυροφόρων. Επιπροσθέτως, οι Γεωμέτρης και Συμεών εξηγούν ότι η ευαγγελική αναφορά στην *ἄλλη Μαρία* δε σχετίζεται με τη Θεοτόκο (σσ. 195-196 χωρίο 11).

Τα τμήματα λόγου που περιέχει το κείμενο του Γεωμέτρη και του Συμεών, τα οποία απουσιάζουν από την Γεωργιανή Μετάφραση τα συναντάμε στο κείμενο του Γεωργίου Νικομηδείας που αποτελεί την πηγή του προτύπου. Μάλιστα το κείμενο του Συμεών είναι πιο κοντά λεκτικά στην πηγή του προτύπου (χωρίο 11).

Επιπλέον ο λόγος του Γεωμέτρη, όπως αναφέραμε πιο πάνω, περιέχει τμήματα λόγου που υπάρχουν στο λόγο του Νικομηδείας (και μάλιστα ως συνέχεια των προηγουμένων γεγονότων της Αναστάσεως), απουσιάζουν όμως τόσο από τη Γεωργιανή Μετάφραση όσο και από τον λόγο του Συμεών (χωρία 13, 14). Στα συγκεκριμένα προαναφερθέντα τμήματα λόγου του Γεωμέτρη υπάρχει και ακολουθία περιεχομένου με το αντίστοιχο τμήμα του λόγου του Νικομηδείας. Η περίπτωση να ανέτρεξε ο Γεωμέτρης στην πηγή δεν είναι πιθανή, αφού δεν διαπιστώθηκε σε άλλη περίπτωση ο Γεωμέτρης να ανέτρεξε μόνος του στην πηγή του προτύπου για τα επεισόδια των Παθών και της Αναστάσεως, δηλαδή τον Νικομηδείας. Έτσι λοιπόν είναι πολύ πιθανόν ότι στο συγκεκριμένο τμήμα λόγου ο Γεωμέτρης ακολουθεί το χαμένο ελληνικό πρότυπο, το οποίο η Γεωργιανή Μετάφραση δεν συμπεριέλαβε, ενώ ο Συμεών αξιοποίησε τόσο το χαμένο ελληνικό πρότυπο όσο και την πηγή αυτού, δηλαδή τον Γ.

Νικομηδείας. Στην περίπτωση αυτή ο Γεωμέτρης είναι ένας καλύτερος μάρτυρας του χαμένου ελληνικού κειμένου σε σχέση με τη Γεωργιανή Μετάφραση.

Ανάμεσα στα άλλα, εντύπωση προκαλεί στους τρεις λόγους η χρήση των **αποκρύφων πηγών**. Ο Ιωάννης Γεωμέτρης αναφέρει ότι από τα απόκρυφα θα χρησιμοποιήσει μόνο ό,τι είναι αποδεκτό από τους πατέρες και διδασκάλους της εκκλησίας, **Γεωμέτρης** 4,1-4 «[…]*καὶ ὅσα παρ' αὐτῶν τῶν ἀποκρύφων ἀνελεξάμεθα, σύμφωνα καὶ ταῦτα δηλαδὴ καὶ ἀκόλουθα τοῖς εὐαγγελισταῖς καὶ προφήταις, καὶ τοῖς μεγάλοις καὶ θεολήπτοις πατράσι καὶ διδασκάλοις[…]*»

Στο λόγο του Συμεών δεν υπάρχει ανάλογη δήλωση, αλλά αναφέρει ότι χρησιμοποιεί ένα απόσπασμα από τον λόγο του αγίου Γρηγορίου Νύσσης *Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ*, όπου ο Γρηγόριος γνωστοποιεί πως έχει ως πηγή μια απόκρυφη ιστορία που έχει ακούσει [372]:

Συμεών 348,4- 7«Αὐτίκα γοῦν ὁ θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ, ὃς εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν αὐτῷ συνετάχθη, τοιάδε περὶ ταύτης διαλαμβάνει· «ἤκουσα τοίνυν ἀποκρύφου τινὸς ἱστορίας, τοιαῦτα παρατιθεμένης τὰ περὶ αὐτῆς διηγήματα»»[373].

Το απόσπασμα αυτό του οποίου την εισαγωγή παραθέσαμε, από την ομιλία του αγίου Γρηγορίου, το οποίο ουσιαστικά αναφέρεται στο *Πρωτευαγγέλιον*[374], περιλαμβάνει πολύ συνοπτικά την καταγωγή, τη σύλληψη, τα εισόδια, τη μνηστεία και τον ευαγγελισμό της Θεοτόκου και το συναντάμε αυτολεξεί στο λόγο του Συμεών[375]. Στη Γεωργιανή Μετάφραση αναφέρεται, όπως και στον Ιωάννη Γεωμέτρη, η χρήση εκείνων των αποκρύφων που είναι αποδεκτά από τους πατέρες της

---

372 Γρηγόριος Νύσσης, *Λόγος εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ*, (*CPG* 4567), *PG* 46, 1128A-1149C.

373 ό.π., 1137D

374 Το *Πρωτευαγγέλιο* είναι ένα κείμενο που σύμφωνα με τους μελετητές χρονολογείται γύρω στα μέσα ή στο τέλος του 2ου αιώνα. Η υπόθεση ότι το *Πρωτευαγγέλιο* είναι μια συνθετική δουλειά με προσθήκες που έγιναν αργότερα αντικρούεται από τον de Strycker, *Protévangile*, σ. 30, μέσα από τη μελέτη του και την κριτική έκδοση του από τα παλαιότερα χειρόγραφα και τις παλαιότερες εκδοχές του. Η πίστη στο πρόσωπο της Θεοτόκου άρχισε να παίρνει μορφή στις λειτουργικές και θεολογικές πηγές στην αρχή του 4ου αιώνα και κορυφώθηκε μετά τη σύνοδο της Εφέσου το 431 όπου η Μητέρα του Χριστού πήρε το επίθετο Θεοτόκος. (Cunningham, *Proevangelion*, σ. 167).

375 Ενδεικτικά χωρία, σσ. 203-205.

εκκλησίας[376], και προς επιβεβαίωση αυτού, ο γεωργιανός μεταφραστής αναφέρει την ίδια δήλωση του Γρηγορίου Νύσσης παραθέτοντας την ίδια φράση από τον λόγο του *Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ* αυτούσια: **Γεωργιανή Μετάφραση, 38,2** «For so the blessed Gregory of Nyssa says, "I have read in an apocryphal book that the father of all-holy Virgin Mary was renowned for his observance of the Law and was famous for his charity"».

Ενώ όμως θα περιμέναμε να ακολουθήσει το ανάλογο τμήμα από το λόγο του αγίου Γρηγορίου, εντούτοις κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει. Ακολουθεί μια απόδοση του περιεχομένου του λόγου του Αγίου Γρηγορίου, όπως συμβαίνει και στο λόγο του Γεωμέτρη, ο οποίος σε κάποια σημεία του εμφανίζεται ως πιο αναλυτικός. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το πρότυπο είχε την κοινή δήλωση του Νύσσης αλλά όχι το κείμενο από το λόγο του. Ο Συμεών, ως φαίνεται, ανέτρεξε στην πηγή και την παρέθεσε όπως ήταν και όχι όπως την είχε το κοινό πρότυπο. Παρατηρούμε μάλιστα ότι, στα κείμενα των Γεωμέτρη και Γεωργιανής Μετάφρασης αναφέρεται το όνομα του Ιωακείμ παραπέμποντας εμφανώς στο *Πρωτευαγγέλιον*[377]. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα εξής:

---

[376] Γεωργιανή Μετάφραση, 38,2.

[377] Σύμφωνα με την Cunningham, *The Virgin Mary*, σ. 143-145. Πριν από την αρχή του 7ου αιώνα οι χριστιανοί θεολόγοι της ανατολής απέφευγαν να αναφέρουν ανοιχτά τα απόκρυφα κείμενα (συμπεριλαμβανομένου και του *Πρωτευαγγελίου* αλλά και τις αφηγήσεις σχετικά με την Κοίμηση) που σχετίζονταν με τη ζωή αλλά και το θάνατο της Θεοτόκου παρόλο που είχαν γνώση αυτών. Τόσο το *Πρωτευαγγέλιο* όσο και οι διάφορες αφηγήσεις της Ζωής και του θανάτου της Θεοτόκου άρχισαν να αναφέρονται στις αρχές του 8ου αιώνα. Ο Γερμανός Κωνσταντινουπόλεως γράφοντας το α΄μισό του 8ου αιώνα περιγράφει τα εισόδια της Θεοτόκου με μια φανταστική επεξεργασία του κειμένου και δίνοντας έμφαση στις δραματικές πτυχές της ιστορίας. Ο Ιωάννης Ευβοίας, σύγχρονος του Γερμανού, αναφέρεται με μεγαλύτερη σαφήνεια στο *Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου*, Ο Ανδρέας Κρήτης είναι πιο προσεχτικός στην προσέγγιση του Απόκρυφου ευαγγελίου, ο Γεώργιος Νικομηδείας στο β μισό του 9ου παραθέτει ολόκληρα αποσπάσματα από αυτό. Πάντως τα εορταστικά πανηγυρικά κηρύγματα του 8ου και 9ου αιώνα χρησιμοποιούν απόκρυφα κείμενα για τα γεγονότα της Κοιμήσεως και μεταστάσεως της Θεοτόκου. Για αρχαίες παραδόσεις σχετικά με την Κοίμηση βλέπε και B. E. Daley, S.J. (trans.), *On the Dormition of Mary. Early Patristic Homilies,* Crestwood, NY, St Vladimir's Seminary Press, 1998.

Πρωτευαγγέλιον[378]	Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς τὴν Γέννησιν*[379]	Συμεών	Γεωμέτρης	Γεωργιανή Μετάφραση
1. «Οὐκ ἔξεστί σοι πρώτῳ ἐνεγκεῖν τὰ δῶρά σου, καθότι σπέρμα οὐκ ἐποίησας ἐν τῷ Ἰσραήλ.» I, 2,14-3,3	**1.** […]**«ἦν δε τις ἐκ τοῦ νόμου τιμὴ ταῖς μητράσιν, ἧς οὐ μετεῖχον αἱ ἄγονοι»**[…] 1137D	**1.**[…]**«ἦν δε τις ἐκ τοῦ νόμου τιμὴ ταῖς μητράσιν, ἧς οὐ μετεῖχον αἱ ἄγονοι»**[…] 348,10–11	**1.«Ὁ δὲ μάλιστα τοὺς τῆς χαρᾶς ἐλύπει γεννήτορας,** ὅτι μὴ μόνον οὕτω τὸ τοῦ γάμου καλὸν ὁμοίως ἔν τε αὐτοῖς καὶ τῷ Θεῷ διασώζοντες τῶν τοῦ γάμου καλῶν **ὁμοίως τοῖς ἄλλοις οὐ μετελάμβανον, ἀλλ' ὅτι μηδὲ τῆς εὐλογίας, ἧς ἐκ τοῦ νόμου τότε μετεῖχον αἱ γόνιμοι.»** 8,8-12	**1.«But on account of the Law of Moses and the reproach of senseless people, childlessness greatly distressed the honorable and glorius parents of the Virgin when they were wanting a child to be born from them to eliminate not only their own reproach** but that of the whole world and to lead it up to a higher glory.» 38,3-39,3
2.«Ἦν Ἰωακείμ, πλούσιος σφόδρα, καὶ προσέφερε Κυρίῳ τὰ δῶρα αὐτοῦ διπλά.**»[…] «ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ Ἄννα»** 64,3-6 και 68,6	**2. «Ἐπίσημός τις ἦν ἐν τῇ κατὰ Νόμον ἀκριβεῖ πολιτείᾳ καὶ γνώριμος ἐπὶ τοῖς καλλίστοις, ὁ τῆς Παρθένου πατήρ»** **1157D**	**2. «Ἐπίσημός τις ἦν ἐν τῇ κατὰ Νόμον ἀκριβεῖ πολιτείᾳ καὶ γνώριμος ἐπὶ τοῖς καλλίστοις, ὁ τῆς Παρθένου πατήρ»[…]**	**2.«Ἰωακεὶμ** ἐνταῦθα **καὶ Ἄννα,** τὸ μέγα τῆς παλαιᾶς διήγημα…**οἱ πρῶτοι τῶν ἄλλων»** **7,2-7**	**2.«**He was named **Joachim»[…]** «his spouse **was Anna»[…]«were esteemed and honored in deed and word»** **38,3**
	3.«Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, φησὶν ὁ ἀπόστολος. τοῦ οὖν ὑψίστου Θεοῦ ἡ δύναμις, ἥτις ἐστίν ὁ Χριστός, διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐμμορφοῦται τῇ παρθενίᾳ· **καθάπερ γὰρ ἡ τῶν σωμάτων σκιὰ τῷ τύπῳ τῶν προηγουμένων συσχηματίζεται, οὕτως ὁ χαρακτὴρ καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς τοῦ υἱοῦ θεότητος ἐν τῇ δυνάμει τοῦ τικτομένου**	**3.«Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία,** φησὶν ὁ ἀπόστολος. τοῦ οὖν ὑψίστου Θεοῦ ἡ δύναμις, ἥτις ἐστίν ὁ Χριστός, διὰ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐμμορφοῦται τῇ παρθενίᾳ· **καθάπερ γὰρ ἡ τῶν σωμάτων σκιὰ τῷ τύπῳ τῶν προηγουμένων συσχηματίζεται, οὕτως ὁ χαρακτὴρ καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς τοῦ υἱοῦ θεότητος ἐν τῇ δυνάμει τοῦ τικτομένου διαφανήσεται, εἰκὼν καὶ σφραγὶς καὶ ἀποσκίασμα καὶ ἀπαύγασμα**	**3.«*Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία*. Καὶ *ἐπισκιάσει σοι*, καθάπερ ἐσκιαγραφημένοις ἐπιβαλὼν χρώματα καὶ ὅλον ἑαυτὸν ὁλικῶς διαγράψας· ἢ καὶ σκιοειδῶς μᾶλλον περιγραφήσεται, καὶ τὴν παχύτητα τοῦ σώματος διαμορφωθήσεται καθάπερ χρώματος· ἢ τρίτον καὶ αὐτὸ τὸ ἀποσκίασμα τοῦ πατρός, καθάπερ σώματος τὸ ἐκσφράγισμα, τὸ ἀπαύγασμα σὺν πάσαις αὐτοῦ ταῖς πατρικαῖς ἐμφερείαις καὶ**	**3.«Christ is the power of God and the Wisdom of God**. **He will overshadow you himself and will build within you the temple of his all-holy body. And the immaterial and bodiless one will put on from you bobily and material flesh. The power and brilliance of the Father will overshadow you in essence, and the Word of the Father will become incarnate from you. The invisible God will appear visible as a**

[378] E. de Strycker (έκδ.), *La Forme la plus ancienne du Protévangile de Jacques*, SH 33, Bruxelles 1961, 64-190.

[379] Γρηγόριος Νύσσης, *Λόγος εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, PG* 46, 1128-1149.

	διαφανήσεται, εἰκὼν καὶ σφραγὶς καὶ ἀποσκίασμα καὶ ἀπαύγασμα τοῦ πρωτοτύπου διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν θαυματοποιΐας δεικνύμενος.» 1141AB	**τοῦ πρωτοτύπου διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν θαυματοποιΐας δεικνύμενος.»** 349,33-350,4	**ἐνεργείαις οὐσιωδῶς** ***ἐπισκιάσει σοι*****, λόγος ἄπτὸς καὶ Θεὸς ὁρατός, καὶ σὸς υἱός, ὁ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς υἱὸς γινόμενος καὶ καλούμενος** διὸ καὶ κοινός σοι πρὸς τὸν πατέρα· τὸ γὰρ ὑπὸ σοῦ γεννώμενον καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔσται τε καὶ κληθήσεται· διατί δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ γεννώμενον;» 36,9-19	**human being, and the Son of God the Father will become and will be called your son will be called the son of the most High, and your virginity and intact.»** 54,23
4. «Τί οὖν αὐτὴν ποιήσωμεν, μήπως μιάνῃ τὸ ἁγίασμα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν;» Καὶ εἶπον τῷ ἀρχιερεῖ «Σὺ ἔστηκας ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον Κυρίου. Εἴσελθε καὶ πρόσευξαι περὶ αὐτῆς, καὶ ὃ ἐὰν φανερώσῃ σοι Κύριος ὁ Θεός, τοῦτο ποιήσωμεν….καὶ ᾧ ἐὰν ἐπιδείξῃ κύριος σημεῖον, τούτου ἔσται γυνή.» 102,10-15 και 104,8	**4.**«Βουλευομένοις δὲ αὐτοῖς περὶ τούτων θεόθεν γίνεται συμβουλὴ δοῦναι μὲν αὐτὴν ἀνδρὶ μνηστείας ὀνόματι, τοῦτον δὲ τοιοῦτον εἶναι, οἷον πρὸς φυλακὴν τῆς παρθενίας ἐπιτηδείως ἔχειν. […]» 1140B	**4.**«Βουλευομένοις δὲ αὐτοῖς περὶ τούτων θεόθεν γίνεται συμβουλὴ δοῦναι μὲν αὐτὴν ἀνδρὶ μνηστείας ὀνόματι, τοῦτον δὲ τοιοῦτον εἶναι, οἷον πρὸς φυλακὴν τῆς παρθενίας ἐπιτηδείως ἔχειν. […]» 348,31-33	**4.**Ἐνθύμησίς τις αὐτοῖς ἐκ Θεοῦ καὶ τὸ πρέπον διατηρῆσαι καὶ τὸν νόμον διαφυλάξαι καὶ τὸν γάμον διαφυγεῖν· ἀντὶ μὲν ἀνδρὸς μνηστῆρα, ἀντὶ δὲ πρὸς γάμον ὡραίου μὴ μόνον ἔξωρον, καὶ εἰς ἔσχατον ἤδη γήρως, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἀπολεξαμένοις, οἷα καὶ φύλακα μόνον τῆς παρθενίας ἐπ' ὀνόματι τῆς μνηστείας.	**4.**«Then God sent into their hearts a legitimate and suitable idea that would fulfill the rule of the Law and avoid marriage. And they decided to hand her over in betrothal, but not in marriage, to a man not ready for marriage but old and elderly and accomplished in the perfection of virtues, so that he would be a

			25,16-21	zealous guardian of her virginity.» 46,15-47,15

Εκτός από αυτή την έμμεση χρήση αποκρύφων, δηλαδή μέσα από το λόγο του Γρηγορίου Νύσσης, ο Συμεών περιλαμβάνει στο λόγο του και άλλες απόκρυφες πηγές[380] για τα γεγονότα της Κοιμήσεως, μέσα από τα έργα των Ιωάννη Θεσσαλονίκης[381] *και* Ψευδο-Ιωάννη Θεολόγο[382]. Από τη μελέτη του ανάλογου επεισοδίου στα τρία κείμενα διαπιστώνουμε την ομοιότητά τους, όπως φαίνεται στα κάτωθι χωρία:

Ἰωάννης Θεσσαλονίκης: *Κοίμησις*	Συμεών	Γεωμέτρης	Γεωργιανή Μετάφραση
1. «Ὅτε ἀπέθετο τὸ σῶμα ἡ ἁγία θεοτόκος Μαρία, ἦλθε πρὸς αὐτὴν ὁ μέγας ἄγγελος καὶ εἶπε· **Μαρία, ἐγερθεῖσα, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον,** ὃ ἔδωκέ μοι ὁ φυτεύσας τὸν παράδεισον»[…] 260,21-24	**1.** […]«**ὡς δὲ καὶ θανάτου μετασχεῖν ἔδει (καὶ τί γάρ, εἰ καὶ ὁ ταύτης υἱὸς, κυρῶν τὸ ἀληθῶς εἶναι ἄνθρωπος**;) … καὶ **ὁ καιρὸς τῆς ἐκδημίας παρῆν**, **δι' ἀγγέλου μυεῖται ταύτην ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἀπιέναι πρὸς αὐτὸν μέλλουσα, ὥσπερ ἄρα καὶ πρότερον,** ἡνίκα φοιτᾶν ἐκεῖνον πρὸς τὴν αὐτῆς ἔδει γαστέρα.»[...] 372,20-25	**1.** «**Ἐπεὶ ταῦτα καὶ θανάτου ποτὲ μετασχεῖν ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ζωὴν ἀπελθεῖν τὴν καὶ τῆς ὄντως ζωῆς μητέρα ἐχρῆν**, προαποκαλύπτεται μὲν οὐ πρὸ ὀλίγου τὴν ἰδίαν κλῆσιν τε καὶ μετάθεσιν· **πέμπεται δὲ αὐτῇ ταῦτα καὶ πάλιν ἀρχάγγελος** τῶνδε **τῶν εὐαγγελίων ἄγγελος**»[…] 160,21-161,1	**1.** «**When Christ our God wanted to bring his all-holy and immaculate mother forth from the world and lead her into the kingdom of heaven** so that she would receive the eternal crown of virtues and supernatural labors […]he revealed her glorious Dormition to her in advance. **And he sent the archangel Gabriel to her again to announce her glorious Dormition, as he had before the wondrous conception.** Thus the archangel came and brought her a branch from a **date palm, which is a sign of victory**» […] «**the victor over death and vanquisher of Hell, so the archangel also brought the branch to the holy queen, a sign of victory over suffering and**
	[...]«**δείκνυσιν αὐτοῖς τὸ δοθὲν αὐτῇ πρὸς ἐκείνου βραβεῖον· φοίνικος δὲ κλάδος τοῦτο ἦν**, ὡς γλῶσσαι πρὸς ἀλήθειαν ἐθισθεῖσαι περὶ τοῦδε	**κομίζεται δὲ καὶ τῆς κατὰ πάντων ἅμα νίκης αὐτῇ βραβεῖον καὶ τῆς ἀϊδίου ζωῆς σημεῖον**, ὥσπερ καὶ τῷ ταύτης υἱῷ καὶ νικοποιῷ τῆς κατὰ τῶν παθῶν καὶ	

[380] Shoemaker, *Mary in the Ministry of Jesus*, σ.465.

[381] *Κοίμησις τῆς Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης* (*BHG* 1144-1144c, *CPG* 7924), M. Jugie (έκδ.), *PO* 19, 257-320.
Οι λογοτεχνικές παραδόσεις (ελληνικές και συριακές) σχετικά με την Κοίμηση και τη μετάσταση της Θεοτόκου από τα τέλη του 5ου αιώνα έδωσαν δύο εκδοχές για την Κοίμηση στις αρχές του 6ου αιώνα οι οποίες βασίζονται σε δύο πηγές: ένα κείμενο του 6ου αιώνα γνωστό ως *Transitus* το οποίο λανθασμένα αποδίδεται στον ευαγγελιστή Ιωάννη (Ψευδο-Ιωάννης Θεολόγος) και στην ανωτέρω ομιλία του Ιωάννη αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης ανάμεσα στα 610-649. Στην ομιλία του Ιωάννη Θεσσαλονίκης στηρίχτηκαν πολλοί ιεροκήρυκες. (Cunningham, *Life of the Virgin Mary* , σ. 146).

[382] *Λόγος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Ἁγίας Θεοτόκου*, C. Tischendorf (έκδ.), *Apocalypses Apocryphae. Mosis, Esdras, Pauli, Johannis item Mariae Dormitio, additis Evangeliorum et Actuum Apocryphorum Supplementis*, Lipsiae 1866, σσ. 95-112.

	εἰρήκασι, **σύμβολον θανάτου νίκης καὶ ζωῆς εἰκὼν ἀθανάτου.**» 372, 32-373,1	τοῦ θανάτου νίκης **φοίνικος ἀειζώου κλάδος**.» 160,23-161,4	**fearlessness before death.**» 130,103
2. […]«καὶ μετὰ τὴν φωνὴν τῆς βροντῆς, **ἐχαλάσθησαν ἐν νεφέλαις οἱ ἀπόστολοι**»[…] 268,6-8	**2.**[...]«**ἀθροίζει δὲ διὰ νεφέλης τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς**»[...] 373,17	**2.**«Καὶ ἰδοὺ **νεφέλαι παρῆγον τοὺς ἀποστόλους**»[...] 165,7-8	**2.**[…]«**suddenly there was the sound of of great thunder and a cloud on a gentle breeze.** And behold, like fragrant drops of dew the holy disciples and apostles of Christ descended from the beautiful cloud»[…] 132,106
3. «Καὶ μετὰ τὴν προσευχήν, **εἰσῆλθε, καὶ ἀνέκειτο ἐπὶ τῆς κλίνης»**[…] 277,29-30	**3.** .«**Οὕτω πάντα διαθεμένη καλῶς, ἐπὶ τοῦ σκίμποδος ἀνακλίνεται.»** 164,19	**3.**[...]«**οὕτως εἰποῦσα τῷ σκίμποδι ἀνακλίνεται**»[...] 373,33	**3.**«**And so the glorious mother of Christ lay down on her bed**.» 132,105

<u>Ψευδο-Ἰωάννης Θεολόγος,</u> *Λόγος εἰς τὴν Κοίμησιν*[383], σ. 160 [...]«ἐθεώρησα δὲ καὶ σημεῖα πολλὰ γενόμενα, τυφλοὺς ἀναβλέποντας, κωφοὺς ἀκούοντας, χωλοὺς περιπατοῦντας, λεπροὺς καθαριζομένους καὶ τοὺς ἐνεργουμένους διὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἰωμένους· καὶ πᾶς ὑπὸ νόσον καὶ μαλακίαν ὑπάρχων προσψαύων ἔξωθεν τοῦ τοίχου ἔνθα ἀνέκοιντο ἔκραζεν, ἁγία Μαρία, ἡ γεννήσασα Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐλέησον ἡμᾶς καὶ ἀμέσως ἐθεραπεύοντο.»[...]

<u>Συμεών</u> 374,27-33 «ἅπαν μέλος εὐλαβῶς καὶ φιλοστόργως ἠσπάζοντο, οὐ τὰ τοῦ πόθου μόνου ἐπιδεικνύντες, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ὠφελείας ἐκ τῆς ἀφῆς ἔχειν πιστεύοντες. ἠκολούθει δὲ τῇ πίστει καὶ ἡ τῶν ἔργων ἀπόδειξις· τυφλοῖς τὰ ὄμματα ἐφωτίζετο, κωφοῖς αἱ ἀκοαὶ διηνοίγοντο, χωλοῖς αἱ τῶν ποδῶν βάσεις ὑπεστηρίζοντο καὶ πᾶν ὅ τι πάθος τε καὶ νοσημάτων γένος εὐχερῶς διελύετο·»

<u>Γεωμέτρης</u> 176,17-177,2 «Ἡ δὲ ἀφή, πολλάκις δὲ καὶ ἡ θέα μόνη καὶ ἡ προσκύνησις, ἅμα τε τοῦ πόθου πλήρωσις καὶ πάθους παντὸς ἴασις οὐ σώματος μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ψυχῆς. Ὀφθαλμοῖς μὲν τυφλῶν, ὠσὶ δὲ κωφῶν, ποσὶ δὲ χωλῶν, τοῖς δὲ λοιποῖς τῶν λοιπῶν, τοῖς δὲ καὶ πάντα παρειμένοις ἁπάντων. Ἐπεχορήγει δὲ καὶ τοῖς τὰς ψυχὰς νοσοῦσι καὶ μὴ νοσοῦσιν ὁμοίως φιλοτιμότερον τὰς εὐεργεσίας, τοὺς μὲν ὑγιάζουσα, τοὺς δὲ καὶ καθαγιάζουσα. Καὶ ἄνθρωποι μὲν οὕτω τῆς μεταστάσεως τῆς κοινῆς δεσποίνης ἀπήλαυον.»

<u>Γεωργιανή Μετάφραση</u> 137,111«Nevertheless, as soon as news of the holy queen's Dormition had spread, all the sick and infirm assembled there. Then the eyes of the blind were opened, the ears of the deaf were unblocked, the lame stood up to walk, demons were expelled, and every suffering and sickness was cured.»

[383] Βλ. σ. 205, σημ. 382.

Πάντως τόσο στο κείμενο του Γεωμέτρη όσο και σε αυτό της Γεωργιανής Μετάφρασης υπάρχει η ίδια δήλωση - απόρριψη σχετικά με το ευαγγέλιο των παιδικών χρόνων του Ιησού, υπονοώντας το Απόκρυφο *Ευαγγέλιο του Θωμά*[384]:

Γεωμέτρης 89,6-9 «Τὰ γὰρ καλούμενα παιδικά, μὴ παιδαριώδους μόνον ἀλλὰ καὶ **δαιμονιώδους τιθώμεθα γνώμης καὶ προαιρέσεως,** οὐ μόνον ὡς τῶν ἡμετέρων λογίων τε καὶ εὐαγγελίων παρέγγραπτα, ἀλλὰ καὶ **λίαν κακοτέχνου τινὸς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπινοήματα** διαβάλλειν ἐκ τούτων τῶν μυθευμάτων ἐπιχειροῦντος καὶ τ' ἄλλα τῶν ἡμετέρων.»

Γεωργιανή Μετάφραση 89,62 «**For the book that is called *The infancy of Christ*** is not to be received, but **it is alien to the order of the Church and contrary to what the holy evangelists have said and an adversary of truth that was composed by some foolish men and storytellers**.»

Επίσης, στα τρία κείμενα απαντούν κατά κανόνα τα ίδια **βιβλικά χωρία,** ενώ επιπλέον κοινές βιβλικές αναφορές περιλαμβάνουν οι λόγοι των Ιωάννη Γεωμέτρη και η Γεωργιανή Μετάφραση στα τμήματα λόγου που απουσιάζουν από τον Συμεών όπως ενδεικτικά αναφέρουμε:

Γεωμέτρης, 33,10-12 «Καὶ ἰδού… συλλήψῃ καὶ ἐν γαστρὶ καὶ τέξεις υἱόν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν».

Συμεών 349,9-10 «Ἐν γαστρὶ λήψῃ καὶ τέξῃ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν».

Γεωργιανή Μετάφραση 52,22 «*"Behold, you will conceive and bear a son, and you will call his name Jesus"*».

Γεωμέτρης 51,7-14 «[…]ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν… χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται …παντὶ τῷ λαῷ [...] ὅτι ἐτέχθη ἡμῖν σωτήρ, Χριστός, Κύριος […] ἐν πόλει Δαυΐδ.»

Συμεών 355,22-25 «ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ… ὅτι… ἐτέχθη ἡμῖν σωτήρ, Χριστός, Κύριος ἐν πόλει Δαυΐδ.»

Γεωργιανή Μετάφραση 65,34 «"*Fear not, for behold, I bring you good news of great joy that is for people. For today is born for you in the city of David a savior, who is Christ the Lord"*».

Γεωμέτρης 88,10-11 «ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμεν σε;»

---

[384] Η δημιουργία των μη κανονικών ευαγγελίων της παιδικής ηλικίας του Ιησού στηρίχτηκε στο γεγονός της ύπαρξης *κενών* στις βιογραφίες. Τα κενά κάλυψαν θρύλοι και μύθοι ώστε εκεί που απουσιάζουν αξιόπιστες μαρτυρίες, να καλυφθεί η ανάγκη για πληροφορίες. Για το *Ευαγγέλιο του Θωμά*, το ευαγγέλιο των παιδικών χρόνων του Ιησού, δεν έχουμε σίγουρες αποδείξεις για τον τόπο, τη γλώσσα και τη χρονολόγηση του πρωτότυπου κειμένου. Το πρόβλημα αυτό περιπλέκεται αν λάβουμε υπόψη μας το μεγάλο αριθμό παραλλαγών του: α. το ελληνικό κείμενο σε δύο παραλλαγές (εκτενή και μικρότερη), β. μια συριακή, γ. μια λατινική, δ. μια αρχαία γεωργιανή, ε. μια σλαβονική, στ. μια αιθιοπική. Το ελληνικό κείμενο αποτελείται από διάφορες ιστορίες θαυμάτων του Ιησού που έγιναν στην παιδική του ηλικία που στόχο έχουν να φανεί ότι ο Ιησούς κατέχει από παιδί όλη τη σοφία και τη γνώση οπότε έμμεσα αμφισβητείται η ανθρώπινη φύση Του. Αυτό φυσικά είναι αντίθετο με τον ευαγγελικό στίχο *Τὸ δὲ παιδίον ηὔξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο πληρούμενον σοφίᾳ, καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ΄ αὐτό* (Λουκάς, 2,40). Καραβιδόπουλος, *Απόκρυφα*, σ. 75-78. Για το ελληνικό κείμενο του ευαγγελίου βλέπε Tischendorf, *Apocalypses Apocryphae*, σσ, 50-71, Burke, *Euangelium Thomae*, σσ. 134-223 και για τη συριακή παραλλαγή Wright, *Apocryphal Literature*, σσ. 6-11, για τη λατινική μετάφραση Garitte, *Évangile de Thomas*, σσ. 513-520.

Συμεών 363,23-24 «ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμεν σε»

Γεωργιανή Μετάφραση 89,61«*"Behold, your father and I have been running around looking for you".*»

Γεωμέτρης 149,8-10 […]«οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει σὺν γυναιξὶ καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ»[…]

Συμεών 372,9-11 «Οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει σὺν γυναιξὶ καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.»

Γεωργιανή Μετάφραση 121,94[…]«*they were devoted to prayer with the women and Mary the mother of Jesus and his brothers*» […]

Γεωμέτρης 94,6-7 […]«ἴδε, φησίν, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.»

Γεωργιανή Μετάφραση 93,65[…]«*"Behold the Lamb of God, who takes away the sins of the world* […]»

Γεωμέτρης 16,20-21 […]«διήνοιξε τὸ στόμα αὐτῆς προσεχόντως καὶ τάξιν ἐστείλατο τῇ γλώττῃ αὐτῆς»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση 43,10 […]«*she opened her mouth with wisdom and imposed order on her speech*»[…]

Γεωμέτρης 20,18-22[…]«Πολλαὶ θυγατέρες ἐκτήσαντο κάλλος εἴτε ψυχῆς εἴτε σώματος, πολλαὶ θυγατέρες ἐποίησαν ἢ ἐγέννησαν δύναμιν, *ἀλλὰ σὺ πάσας ὑπέρκεισαι κατά τε φύσιν καὶ γνώμην καὶ πᾶσας ὑπερῆρας* κατά τε τὴν θείαν χάριν καὶ γέννησιν.»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση 44,11 «*Many daughters have acquired* spiritual or material *riches; many have attained power. But you have surpassed* them in nature and knowledge, and *you have been exalted above them all* by divine grace and by the supernatural birth.»

Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα ανάμεσα στα δύο κείμενα του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης, που δείχνει ότι με αφορμή ίδιους βιβλικούς στίχους στο κείμενο του Γεωμέτρη κάποια τμήματα είναι εκτενέστερα, είναι το ακόλουθο που αφορά στο γένος της Θεοτόκου. Στη Γεωργιανή Μετάφραση γίνεται μια σύντομη αναφορά στο τριμερές γένος της Θεοτόκου, βασιλικό, προφητικό και ιερατικό, ενώ ο λόγος του Γεωμέτρη στο σημείο αυτό είναι πιο εκτεταμένος.

Ενδεικτικά παραθέτουμε τα εξής χωρία:

Γεωμέτρης 7,2-13«Ἰ**ωακεὶμ** ἐνταῦθα καὶ Ἄννα, τὸ μέγα τῆς παλαιᾶς διήγημα καὶ καλλώπισμα, τὸ μεῖζον τῆς νέας αὔχημα, μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, τὸ παντὸς τοῦ γένους ἔρεισμά τε ὁμοῦ καὶ παράδειγμα, καθάπερ ἡ θυγάτηρ τῆς παρθενίας, οὕτω καὶ οὗτοι τῆς εὐγαμίας, ὥσπερ καὶ τῆς εὐτεκνίας ὕστερον, οἱ καὶ τῆς φύσεως ἑκατέρας ὅροι καὶ νόμοι τῆς ἀρετῆς, οἱ πρῶτοι τῶν ἄλλων, ἢ καὶ μόνοι διαφερόντως τὰς κλήσεις τοῖς τρόποις, ἢ μᾶλλον ταῖς κλήσεσι τοὺς τρόπους ἁρμόσαντες, ὁ μὲν ἄνωθεν καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνδρῶν δοθεὶς κόσμος, ἡ δὲ χάρις τῶν γυναικῶν. Τὸ χρυσοῦν καὶ ὁμόζυγον καὶ ὁμόψυχον πάντα τὰ καλὰ ζεῦγος, οἱ δύο καὶ μεγάλοι φωστῆρες, καὶ μηδὲν

ἀλλήλων λειπόμενοι, οἱ πάντα μὲν πάντων τῶν ἄλλων κρατοῦντες, μόνης δὲ τῆς θυγατρὸς ἡττώμενοι.»

5,14-19 «ἀμφότερα γὰρ ὁ θεοπάτωρ, καὶ εἴ περ τις ἐπιφανής, καὶ ἀμφότερα, καὶ **προφήτης καὶ βασιλεὺς** καὶ ὅσοι μετὰ τοῦτον ἐκ τούτου καὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς. […] και «Ἔπειτα καὶ τῷ ἰουδαϊκῷ τοῦ λευϊτικοῦ, εἴ τ' οὖν **τοῦ ἱερατικοῦ τῷ βασιλικῷ συμπλακέντος**˙». «[…]οὕτω γὰρ ἄμφω καὶ Ἰωακείμ, ὁ πατήρ, καὶ Ἰωσήφ, ὁ μνηστήρ, ἱστορεῖται˙ μικτοί τινες τὰς φυλάς, κατά τινα περιπέτειαν, εἰ καὶ κατ' ἐπικράτειαν τοῦ κρείττονος, ὠνομάζοντο ***ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυΐδ***˙ τοῦτο μὲν γὰρ ἦν αὐτοῖς κατὰ φύσιν, ἐκεῖνο δὲ κατὰ νόμον, ὡς τῶν μὲν ὄντες, τῶν δὲ δοκοῦντες˙ τῷ δὲ πατρῴῳ γένει καὶ τὸ μητρῷον ἐφάμιλλον ἢ ἀνάλογον˙ τοῖς δὲ πατράσι καὶ αἱ πατρίδες Ἰουδαία καὶ Γαλιλαία, Βηθλεέμ τε καὶ Ναζαρέτ·» […]»

<u>Γεωργιανή Μετάφραση</u> 38,3 «**He was named Joachim** from the tribe of David, **the king and prophet**, and his spouse Anna […]» και «And ultimately the tribes of Judah and Levi were united; that is to say **the royal and the priestly** tribes **were mixed,** for so it is written concerning Joachim and Josepf, to whom the holy Virgin was betrothed. Although he was called from ***the house and the tribe of David*** according to the nearer side […]».

Εντύπωση πάντως προκαλεί το γεγονός που παρατηρείται στο επεισόδιο το σχετικό με τα Εισόδια της Θεοτόκου στο ναό του Σολομώντα με τίτλο *Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων*[385], όπως αναφέρεται στο κείμενο του Γεωμέτρη και *The Presentation in the Temple*[386], όπως παρουσιάζεται στη Γεωργιανή Μετάφραση. Τα δύο κείμενα προχωρούν παράλληλα στα γεγονότα που περιγράφουν με τη χρήση αρχικά κοινών βιβλικών χωρίων. Στο σημείο που και τα δύο αναφέρονται στα ψυχικά και πνευματικά χαρίσματα της Θεοτόκου αρχίζουν και τελειώνουν με τους ίδιους στίχους από την 31η *Παροιμία* του Σολομώντα. Ο Γεωμέτρης, όμως, ανάμεσα σε αυτούς τους κοινούς στίχους με τη Γεωργιανή Μετάφραση αναφέρει από την ίδια Παροιμία επιπλέον δεκατρείς στίχους με σχολιασμούς (για τους επιπλέον στίχους βλ. έκδ. σσ. 17,1-20,9).

Χαρακτηριστικά αναφέρουμε πιο κάτω:

<u>Γεωμέτρης</u> 16,13-16,22 «[…]Ταῦτα μὲν οὖν παραλειπτέον, ὡς καὶ λόγου κρείττονα, ἐκεῖνα δέ˙ ἦν μὲν γὰρ, ὥς φησιν ἡ ἱστορία, καὶ φιλομαθεστάτη μὲν καὶ εὐμαθεστάτη τὴν φύσιν,

385 11,3-25,4
386 39,5-47,15

τὸν δὲ λόγον ἀστειοτάτη, ἐμπειροτάτη μὲν τῶν λογίων, εὐσυνετωτάτη δὲ καὶ σοφωτάτη τὴν γνῶσιν· εὐγνωμονεστάτη δὲ καὶ τὴν κρίσιν ἡ ὁσονούπω τοῦ Λόγου καὶ τῆς σοφίας μήτηρ, ἐμμελεστάτη μὲν τὴν φωνὴν καὶ ἡδυτάτη τὴν γλῶτταν· ***διήνοιξε τὸ στόμα αὐτῆς προσεχόντως καὶ τάξιν ἐστείλατο τῇ γλώττῃ αὐτῆς*** εὐτεχνοτάτη δὲ καὶ φιλεργοτάτη τὰς χεῖρας, ἣν καὶ **Σολομῶν ἐγκωμιάζει»**[…] **και 20,9-12** […]**«*ἰσχὺν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο*** διὰ τὸν ἐξ αὐτῆς εὐπρέπειαν ἐνδυσάμενον καὶ περιζωσάμενον δύναμιν.»

Γεωργιανή Μετάφραση 43,10 «That is why Scripture says of her bodily forms and disciplines that they were all wonderful, praised, and glorious. For she loved learning and was an excellent student: she was an expert on every subject and filled with understanding of the divine Scriptures and with all wisdom, because she was to become the mother of the World and Wisdom of God. She was clever with words and had a pleasant voice, as is written, ***"she opened her mouth with wisdom and imposed order on her speech*** **for these words of Solomon were also spoken about her,** and also the following, "***she is clothed in her strength and beauty"***, by the grace and power that was born from her, and she is dressed in beauty».

Στη συνέχεια Γεωμέτρης και Μεταφραστής συνεχίζουν λέγοντας:

Γεωμέτρης 21,1-3 «Ταῦτα κἂν παρεκβατικώτερα, ἀλλά γε τῶν ἄλλων πάντων οὐκ ἐνδεέστερα πρὸς ἡδονὴν ὁμοῦ καὶ ὠφέλειαν τοῖς γε φιλομαθεστέροις καὶ φιλοκάλοις.»

Γεωργιανή Μετάφραση 44,11 «Although these testimonies of the Scriptures have delayed us a little from the narrative of her life, they have nevertheless been mentioned well and fitting for her glorification and for the benefit of the pious»[…], χωρίς όμως η Γεωργιανή Μετάφραση να αναφέρει τόσα πολλά στοιχεία σχετικά με το χαρακτήρα της Θεοτόκου, ώστε να δικαιολογείται η φράση αυτή.

Με βάση το παραπάνω παράδειγμα ενδεχομένως ο γεωργιανός μεταφραστής παραλείπει το τμήμα λόγου των επιπλέον στίχων από τις *Παροιμίες* που συμπεριλαμβάνει ο Γεωμέτρης στο δικό του.

Επίσης, σε κάποιες περιπτώσεις, ο Γεωμέτρης τα βιβλικά χωρία δεν τα παραθέτει αυτούσια κάτι που κατά κανόνα κάνουν ο Συμεών και η Γεωργιανή Μετάφραση. Δηλαδή, αναφέρει το νόημα του χωρίου (οπότε το χωρίο υπονοείται). Χαρακτηριστικά είναι τα εξής:

Γεωργιανή Μετάφραση 57,26 «Mary said, "*My soul magnifies the Lord, and my spirit rejoices in God my Savior, for he has regarded the lowliness of his handmaiden*".» (Luk. 1,46-47)

Ἰωάννης Γεωμέτρης 41,15-18 […]«οὐ γὰρ ἀλαζονευομένη, ταῦτά γε πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἥτις καὶ *δούλην* ἑαυτὴν καλεῖ καὶ τὴν *ταπείνωσιν* ὁμολογεῖ καὶ ἀπορεῖ τὴν ἐπ' αὐτῇ θείαν ἐπίβλεψιν.»

Γεωργιανή Μετάφραση 63,32 […]«*You, o Bethlehem, land of Judah, you are not at all the least among the rulers of Judah, for from you will come forth a ruler who will shepherd my people Israel.*» (Mich. 5,2)

Ἰωάννης Γεωμέτρης 56,15–17 «*ἐκ Βηθλεὲμ τὸν Χριστὸν ἔρχεσθαι,* καὶ πάνυ σοφῶς παρὰ τοῦ προφήτου διερμηνεύουσι»

Γεωργιανή Μετάφραση 72,42 [...]«*two years old and younger, according to the time when he questioned the Magi.*» (Mt. 2,16)

Ἰωάννης Γεωμέτρης 63,8-10[…]«ἀποθερίζει πᾶσαν οἱμοι τὴν ἐν Βηθλεὲμ ἄωρον ἡλικίαν ὁ δείλαιος, τοιαῦτα δράσας εἰς λογικὰ καὶ τοσαῦτα καὶ οὕτω βρέφη κομιδῇ, μικρά τε καὶ νεογνά.»

Γεωργιανή Μετάφραση 96,68 «*Woman, what have you to do with me?*» (Joh. 2,4)

Ἰωάννης Γεωμέτρης 99,3-4 «Διὸ καὶ οὐδὲ μητέρα, *ἀλλ᾽ ἁπλῶς* γυναῖκα καλεῖ»

Γεωργιανή Μετάφραση 97,70-98,70 «After that there was a gathering of the people and innumerable miracles of the Lord that the evangelists were not able to describe in full, *which Jesus did, which, if each one of them were to be written, this world could not contain the book that would be written.*» (Joh. 21,25)

Ἰωάννης Γεωμέτρης 102,14–17 «Ἐντεῦθεν ὥσπερ σημείου δοθέντος ἢ καὶ πελάγους ἀναχεθέντος, ἥ τε συνδρομὴ τῶν ὄχλων καὶ τὰ συνεχῆ καὶ ἀμύθητα ῥεύματα τῶν θαυμάτων, ἃ καὶ τοῖς εὐαγγελισταῖς παρεῖται, καὶ οὐδὲ χωρητὰ λέγεται τῷ κόσμῳ μὴ διὰ τὸ πλῆθος μᾶλλον ἢ καὶ τὸ μέγεθος».

Επίσης παρατηρείται η Γεωργιανή Μετάφραση να εμφανίζει αναλύσεις των βιβλικών στίχων που δε συναντούμε στον Γεωμέτρη ή σε κάποιες περιπτώσεις που και τα δύο κείμενα αναλύουν κοινούς βιβλικούς στίχους στη Γεωργιανή Μετάφραση οι αναλύσεις είναι εκτενέστερες σε σχέση με αυτές που συνοδεύουν τα χωρία του λόγου του Ιωάννη Γεωμέτρη. Αναφέρουμε ενδεικτικά:

Γεωμέτρης 42,7-10 […]«*καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ* καὶ *τὸ ἔλεος αὐτοῦ·* **τοῦτο δέ ἐστιν ὁ κοινὸς αὐτῆς τε καὶ τοῦ πατρὸς υἱὸς ἅγιον, εἴ τ' οὖν ἔνδοξον** ὁμοίως *εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν πᾶσι τοῖς φοβουμένοις αὐτόν·*»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση 58,27 «*For the Mighty One has done great things for me, and holy his name. And his merci is on those who fear him from generation to generation*". **His name and his merci are his only-begotten Son, whom he sent out of mercy toward those who fear him to become incarnate from the holy Virgin and to have compassion on the forlorn and to seek the lost. But how is it said that the Son is the name of the Father? Because the Father is known by the Son, as the Lord himself said**, "*I have manifested your name to humanity*".»

Γεωμέτρης, 42,11-14 […]«*διεσκόρπισε γὰρ ὑπερηφάνους διανοίας καρδίας αὐτῶν· καθεῖλε γὰρ δυνάστας ἀπὸ θρόνων,* **τοὺς τότε βίᾳ κρατοῦντας καὶ ἄρχοντας τοῦ κόσμου δαίμονας, ἢ καὶ τοὺς τότε τυράννους καὶ βασιλεῖς**·»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση 58,27-59,28 […] «*has scattered the proud in the thoughts of their hearts. He has cast down the mighty from their thrones,* **those who were the princes of the world, the evil demons who because of the original disobedience and excessive sin ruled over the human race and constrained them with force by sins and transgressions. Nevertheless, when the Son of God came by the will of the Father and put on flesh by the Holy Spirit and the Virgin Mary, he shattered the pride and haughty arrogance of the demons and cast them down from the thrones of the tyranny, and "*he has cast them into chains of darkness and given them over to torment*", as the apostle Peter says. Thus has he destroyed the invisible and proud demonic enemies, and also the ungodly princes and kings percecuting the faithful. And he has crushed them and cast them down from their tyranny and rendered their plans vain.**»

Γεωμέτρης 65,1-7 «[…]*φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ ἠκούσθη θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολύς. Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς ἀπὸ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τάφων,* **τοὺς τόπους ἀποκαλῶν καὶ ὡσπερεὶ ζώσας τὰς ἄρτι γυναῖκας καὶ ὀδυρομένας ποιῶν**. *Καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι* φησὶν, *ὅτι οὐκ εἰσί.* **Μὴ γὰρ ἰάσιμόν φησιν ἢ κἂν γοῦν μερικὸν τὸ κακόν; Μὴ γὰρ κἂν ἅλωσις καὶ ἀνδραποδισμός, ἀφανισμὸς παντελὴς τῇ Ῥαχὴλ καὶ πάντων τῶν τέκνων;**»

Γεωργιανή Μετάφραση 73,44 «"*A voice was heard in Ramah, mourning, weeping, and great lamentation; Rachel was weeping for her children, and she would not be consoled, for they were no longer*". **And thus are these words to be understood: Rachel was the mother of Benjamin, and when she *died she was buried on the road to Ephratha (this is Bethlehem)*, because Ramah is part of the tribe of Benjamin. And Benjamin was ason of Rachel, and the tomb of Rachel is near this place. That is why, on account of Benjamin and because of her tomb, the slaughtered infants are called the children of Rachel.** *She would not be consoled, for they were no longer*. **This was not some small evil: it did not have any explanation, nor was there any expulsion or plunder. The destruction and elimination of the children of Rachel and Benjamin was complete.»**

Στην πορεία της έρευνάς μας και στην προσπάθεια να διερευνήσουμε την πηγή των επιπλέον επεισοδίων που περιλαμβάνει ο λόγος του Ιωάννη Γεωμέτρη, αλλά και η Γεωργιανή Μετάφραση, τα οποία δεν περιλαμβάνει ο Βίος του Συμεών και πρέπει να περιείχε το χαμένο ελληνικό κοινό πρότυπο, οδηγηθήκαμε στη μελέτη του πιο παλιού πλήρους αλλά πολύ συνοπτικού Βίου της Θεοτόκου του Επιφανίου μοναχού[387]. Η

[387] Ο Επιφάνιος ήταν μοναχός της μονής τῶν *Καλλιστράτου* στην Κωνσταντινούπολη. Είναι συγγραφέας δύο έργων του *Βίου της Θεοτόκου* και του *Βίου του αγίου Αποστόλου Ανδρέα*, ο οποίος μάλιστα είναι σπουδαίος για τη διάδοση του θρύλου περί της αποστολικότητας του Θρόνου της Κωνσταντινουπόλεως. Από τη χρονολόγηση του

πρώτη έκδοση του Βίου έγινε από τον Mingarelli στα 1774[388] και η δεύτερη, κριτική έκδοση, έγινε από τον Dressel στα 1843[389]. Το κείμενο του Mingarelli περιλαμβάνεται στην *PG*[390]. Από τη μελέτη του λόγου (από την έκδοση Dressel) διαπιστώσαμε ότι πράγματι τα επιπλέον κοινά επεισόδια του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης, εκτός της αναφοράς στην Τιμία ζώνη της Θεοτόκου, βρίσκονται στον Βίο του Επιφανίου μοναχού ο οποίος, σύμφωνα με τον Shoemaker, είναι γραμμένος ανάμεσα στα έτη 783 με 813 μ.Χ.[391], και μάλιστα παρουσιάζουν και την ίδια ακολουθία περιεχομένου. (Βλέπε πίνακα δομής και περιεχομένου σ. 238). Ενδεικτικά αναφέρουμε τα εξής χωρία:

Ἰωάννης Γεωμέτρης	Γεωργιανή Μετάφραση	Ἐπιφάνιος[392], *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*
1.«Καὶ εἰς Βησθαϊδᾶ παρελθόντι καὶ Πέτρου τὴν πενθερὰν θεραπεύσαντι -ἐχρῆν γὰρ ἀπὸ τῶν οἰκειοτάτων τῶν θαυμάτων ἄρξασθαι, καὶ μάλιστα Πέτρου τοῦ τιμιωτάτου τῶν μαθητῶν καὶ κορυφαιοτάτου- **καὶ συνῆν μὲν ἡ μήτηρ, συμμερίζεται δὲ τῷ υἱῷ καὶ τὰς μαθητρίας. Αὐτὴν τε τὴν ἰαθεῖσαν σὺν τῇ θυγατρὶ καὶ τῇ γυναικὶ Πέτρου διακονούσας μὲν καὶ τῶν τοῦ Ἰησοῦ λόγων, τὰ δὲ πλεῖστα τῇ Θεοτόκῳ καὶ συνούσας καὶ ὁμιλούσας.»** 99,18-100, 4	**1.«And when the Lord entered Peter's house and healed his mother-in-law, who was weak from a fever his all-blessed mother, the holy Virgin Mary, was with him, as well as the women who had become disciples of the Lord. Now Peter's healed mother-in-law along with her daughter, who was Peter's wife, heard the teachings of the Lord, and they went with the Holy Theotokos, and they became her servants and her advisors.»** 96,69	**1.«Ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Βηθσαϊδά, πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Πέτρου. Καὶ ἀσθενοῦσαν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ ἐπιστὰς ὁ Χριστὸς ἐθεράπευσεν αὐτήν.»**[…]**«Ἡ δὲ πενθερὰ τοῦ Πέτρου σὺν τῇ θυγατρὶ αὐτῆς, γυναικὶ Πέτρου ἠκολούθει αὐτοῖς καὶ συνῆν τῇ Θεοτόκῳ.»** 32,4-6 και 32, 14-16
2. «**Οὗτος καὶ τὴν Ἐλισάβετ καὶ τὸν υἱὸν ἐκ μέσων αὐτῶν ἀναρπάζει τῶν φόνων· ἔνθεν καὶ διωκομένη πρὸς τὴν ἔρημον ὑπεξέρχεται καὶ ὑπεκτίθεται τὸν υἱόν.»** 79,9-13	**2.«The benevolent one who came into the world for our sake saved Elizabeth and her son from the murderers' hands, she who fled with her son to the desert and said to mountain,** *"Mountain of God, receive a mother with her child".*» 82,54	**2.«Ἡ δὲ Ἐλισάβετ ἐν Βηθλεὲμ οὖσα, λαβοῦσα τὸν Ἰωάννην, προσῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἐκρύβη μετὰ τοῦ παιδίου** ἡμέρας τεσσαράκοντα ὑπὸ τὸ σπήλαιον.» 27,1-4

θρύλου αυτού τοποθετούμε και τον Επιφάνιο στα μέσα του 9ου αιώνα (*Tusculum*, σ. 168, *ΘΗΕ*, σ. 345, βλέπε και Cunningham, *Life of the Virgin Mary*, σ.150).

388 J. A. Mingarelli (έκδ.), *Epiphanii Monachi et Presbyteri Sermo De Vita Sanctissimae Deiparae et de Ipsius Annis, Anecdota litteraria*, τόμ. 3, Rome 1774, 39-83

389 A. Dressel (έκδ.), *Epiphanii monachi et presbyteri edita et inedita*, Paris – Leipzig 1843, 13-44.

390 Ἐπιφανίου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου, *Λόγος Περὶ τοῦ Βίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν τῆς αὐτῆς χρόνων*, *PG* 120, 186-216.

391 Shoemaker, *Life of the Virgin*, σ. 14.

392 Όταν αναφερόμαστε στον λόγο του Επιφανίου θα εννοούμε τον λόγο της έκδοσης Dressel, ό.π.

3. «**Ἐκεῖθεν πάλιν εἰς Ναζαρέτ· ἤδη γὰρ καὶ Ἰωσήφ, ὁ ταύτης μνηστήρ, πλήρης μὲν ἡμερῶν καὶ τῶν τοῦ βίου καὶ τῶν τοῦ πνεύματος, πλήρης δὲ καὶ τῶν περὶ αὐτὴν μυστηρίων καὶ τῶν τοῦ ταύτης υἱοῦ τεραστίων ἐτελεύτα, δέκα φασὶ πρὸς τοῖς ἑκατὸν γεγονὼς ἔτη καὶ ποθῶν τὴν ἀνάλυσιν.**» 100,5-9	**3.**«**From there the Lord Jesus went forth again to Nazareth with his holy mother, because Joseph, the one to whom the holy Virgin had initially been betrothed, had completed one hundred and ten years full of excellent days**»[…] 96,69	**3.**«**Ὑποστρέψαντες εἰς Ναζαρέτ, Ἰωσὴφ ὁ μνήστωρ καὶ φύλαξ τῆς Θεοτόκου ἐτελεύτησε πρεσβύτερος καὶ πλήρης ἡμερῶν, ὡς γάρ φασιν ἐτῶν ἐγεγόνει ἑκατὸν καὶ δέκα.**» 32,6-9
4.[…]«**μᾶλλον δὲ ὅπερ αὐτὸς ἐῴκει γεγονέναι πρὸς τὴν Μαρίαν, μνηστὴρ ὁμοῦ καὶ πατήρ, τοῦτο καὶ τὴν Μαρίαν πρὸς τὰς αὐτοῦ θυγατέρας, καίτοι τὴν ἡλικίαν προηκούσας, ἐπεποιήκει φύλακα καὶ διδάσκαλον καὶ παιδαγωγὸν καὶ πάντα ὁμοῦ μητέρα τε καὶ κυρίαν τοῦ σοφίσαι καὶ συνετίσαι κατὰ τὸ γεγραμμένον ταύτας ὡς ἑαυτήν**[393]. **Ἡ δὲ καθάπερ ὠδίνουσα τὸν Λόγον καὶ πρὸ τοῦ λόγου καὶ καθ' ἑαυτὴν στρέφουσα τὸ μυστήριον, οὐ μόνον τῶν κρυφίων τούτων ἀκοινώνητος ἦν ὁμοῦ πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπρόσμικτος τὰ λοιπά, καὶ τὰ πολλὰ ἀπρόϊτος ἑαυτῇ μόνῃ προσλαλοῦσα καὶ τῷ Θεῷ καὶ ταῖς εὐχαῖς ἐπιδιδοῦσα καθεκάστην καὶ ταῖς νηστείαις.**» 28,16-29,6	**4.**«**Nevertheless, Joseph led the holy Virgin Mary forth according to his own type, as the queen and leader of his house, and he appointed her own his daughters. As it is written concerning the first Joseph**, "Pharaoh *appointed him as lord of his house and ruler over all of his possesions*" **so also this Joseph, appointed the Virgin Mary as the leader and teacher and ruler of all the members of his family**, *to instruct them as himself* **so that she *would make* his daughters *wise*, as the prophet says. Although they are older, Mary was distinguished by the grace of the Holy Spirit. But as the blessed and all-holy one was a treasure house of all virtue, so she also possessed meekness, tranquility, and humility especially. And most of the time she remained at the house and was devoted to prayer and supplication to God with great fasting and labor.**» 48,18-49,18	**4.**«**Παραλαβὼν δὲ Ἰωσὴφ τὴν ἐξαδέλφην Μαρίαν ἐκ χειρὸς κυρίου καὶ μαρτύρων πάντων τῶν ἱερέων, κατήγαγεν αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ παρέδωκεν αὐτῇ εἰς τὰς δύο θυγατέρας αὐτοῦ σοφίσαι καὶ συνετίσαι αὐτὰς ὡς ἑαυτήν. Ἡ δὲ διῆγεν ἐν τῷ τοῦ Ἰωσὴφ οἴκῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης τε καὶ σεμνότητος.**» 20,24-21,1

Ένα επιπλέον συμπέρασμα που έδειξε η μελέτη μας είναι ότι ο Γεωμέτρης ανεξάρτητα από το κοινό πρότυπο είχε υπόψη του και τον προγενέστερο Βίο της Θεοτόκου του Επιφανίου. Το πιο πάνω επιβεβαιώνεται από τις ακόλουθες παρατηρήσεις.

Στο κείμενο του Γεωμέτρη η Θεοτόκος εμνηστεύθη τον Ιωσήφ όταν έγινε δεκατεσσάρων ετών, όπως αναφέρει και ο Επιφάνιος στον Βίο του,

[393] Υπονοείται ο 104ος Ψαλμός. Για την ερμηνεία του βλέπε Καϊμάκης, *Ψαλμοί*, σ. 353.

ενώ η Γεωργιανή Μετάφραση αναφέρει ότι ήταν δώδεκα, όπως φαίνεται παρακάτω:

Γεωμέτρης 25,6-8 « Ἥπτετο μὲν ἡ παρθένος ἤδη καὶ τῆς μείζονος ἡλικίας· ἔτος αὐτῇ που **τέταρτον καὶ δέκατον ἦν**, ὅτε καὶ καθ' ὥραν καὶ νόμον ὁ γάμος ἦν.»

Γεωργιανή Μετάφραση 46,15, «After this the holy Virgin reached a greater age, and **she became twelve years old,** which was the time of marriage according to the rule of the Law.»

Ἐπιφάνιος, ***Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*****, σ.19** «**Καὶ γενομένης αὐτῆς ἐτῶν δεκατεσσάρων,** ὅτε καὶ τῆς τῶν γυναικῶν φύσεως ἡ ἀσθένεια δείκνυται, νομίσαντες αὐτὴν μίαν τῶν πολλῶν ὑπάρχειν οἱ ἱερεῖς, -ἔτι γὰρ ἄδηλα τὰ περὶ αὐτὴν ὑπῆρχε μυστήρια, - συμβούλιον ποιήσαντες ἔστησαν εἰς προσευχὴν περὶ αὐτῆς.»

Ο Συμεών λέει μόνο: **Συμεών 348,22-25** […] «**αὐξηθείσης δὲ βουλὴν ἀγαγεῖν**, ὅ τι ποιήσαντες τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο σῶμα οὐκ ἂν εἰς τὸν Θεὸν ἐξαμάρτοιεν, τὸ μὲν γὰρ ὑποζεῦξαι τῷ νόμῳ τῆς φύσεως καὶ καταδουλῶσαι αὐτὴν διὰ τοῦ γάμου τῷ ἀγομένῳ τῶν ἀτοπότατων ἐδόκει» […].

Ένα ακόμα σημείο απ΄ το οποίο φαίνεται ότι ο Γεωμέτρης γνώριζε τον Βίο του Επιφανίου είναι η αναφορά του ονόματος του Ανδρέα Κρήτης ως αψευδούς μάρτυρα των γονυκλισιών της Θεοτόκου μετά την Ανάληψη του Ιησού, όπως αναφέρει και ο Επιφάνιος και μάλιστα με επιπρόσθετες κοινές λεπτομέρειες. Ακριβώς τα ίδια απαντούμε στο κείμενο της Γεωργιανής Μετάφρασης χωρίς όμως την αναφορά του ονόματος του Ανδρέα Κρήτης, όπως δηλώνεται παρακάτω:

Ἀνδρέας Κρήτης, ***Λόγος ΙΓ'*****, 1073A**[394] «Ὢ οὗτος, τῆς παναγεστάτης ἐμνήσθην **Σιών**· ἐν ταύτῃ γὰρ τὸ μέγα τοῦτο μυσταγώγηται τῆς Θεοτόκου μυστήριον. **Ἐν ταύτῃ τὰς κατακλίσεις τῶν ἱερῶν γονάτων τοῦ πανάγνου σώματος, αἱ πρὸς τοὔδαφος κατεστρωμέναι πλάκες διωλύγιον ἀνακράζουσι**· ἐπεὶ καὶ ταύτην εἶχε παρ᾽ ὅλον αὐτῆς τὸν τῆς παροικίας καιρὸν ἐνδιαίτημα· κακεῖσαι τοῖς φυσικοῖς λειτουργήσασα νόμοις, τοῦ βίου τὸ πέρας ἐδέξατο.»

Ἐπιφάνιος, ***Περὶ τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου,*** σ. 38 «Ἰδοῦσα δὲ ἡ θεοτόκος τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐπὶ πλεῖον ἑαυτὴν ἐξέδωκε τῇ ἀσκήσει καὶ ταῖς γονυκλισίαις· ὥς φησι καὶ **Ἀνδρέας ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος Κρήτης, ὅτι μέχρι καὶ νῦν τὰ τυλώματα τῶν γονάτων αὐτῆς ἐν τοῖς μαρμαρίοις τῆς ἁγίας Σιὼν εἰσι δεικνύμενα, καὶ ἡ ἀνάκλισις ἐπὶ τοῦ λίθου, ὅπου μικρὸν τὸν φυσικὸν ὕπνον μετελάμβανεν.»**

Γεωμέτρης 158,22-159,4 «Οὕτω γοῦν ἱστορεῖται περὶ αὐτῆς παρ' ἐκείνων, ὧν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ μάρτυρες· ὧν εἷς καὶ **Ἀνδρέας ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων μὲν ἀρχιεπίσκοπος δὲ Κρήτης,** οὕτω κατὰ λέξιν ἐκδιηγούμενος, ὅτι καὶ μέχρι τῶν αὐτοῦ χρόνων **τὰ κοιλώματα τῶν γονάτων αὐτῆς ἐν τοῖς**

[394] Ἀνδρέας Κρήτης, *Εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ΙΓ΄*, (*CPG* 8181), *PG* 97, 1072B-1089A

μαρμάροις τῆς ἁγίας Σιὼν δεικνύμενα, καὶ ἡ ἀνάκλισις δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ λίθου τετυπωμένη, ὅπου μικρὸν γοῦν τοῦ φυσικοῦ μετελάγχανεν ὕπνου.»

Γεωργιανή Μετάφραση 128,102 «As we have been well informed, **after many years the bendings of her holy knees were still to be found in the marble of Zion, and whenever the bodily nature required a little sleep, her bed was a stone.**».

Συνοψίζοντας, η συγκριτική θεώρηση των τριών κειμένων, των λόγων των Ιωάννη Γεωμέτρη, Συμεών Μεταφραστή και της Γεωργιανής Μετάφρασης, επιβεβαιώνει την άποψη των van Esbroeck, Shoemaker και Booth, ότι δηλαδή υπήρξε ένα χαμένο σήμερα ελληνικό πρότυπο. Επιπλέον, όπως αποδείξαμε με την παρούσα μελέτη μας, το πρότυπο αυτό κανένα από τα τρία κείμενα δεν αναπαρήγαγε πιστά, αλλά το αξιοποίησε ο καθένας με το δικό του μοναδικό τρόπο, όπως άλλωστε υποστηρίζει και ο Booth[395]. Επίσης, διαπιστώθηκε για πρώτη φορά ότι τα επιπλέον επεισόδια που παρουσιάζουν ο *Βίος της Θεοτόκου* του Γεωμέτρη και η Γεωργιανή Μετάφραση και προφανώς υπήρχαν και στο χαμένο ελληνικό πρότυπο, τα συναντάμε και στον Βίο του Επιφανίου τον οποίο ο Γεωμέτρης είχε υπόψη του ανεξάρτητα από το πρότυπό του.

[395] Booth, *On the Life of the Virgin*, σ. 183.

5.3.3. Η χρονολόγηση του χαμένου ελληνικού προτύπου σύμφωνα με τις πηγές

Αναμφισβήτητα, η σύνθεση ενός εκτεταμένου Βίου της Θεοτόκου προϋποθέτει την αξιοποίηση ποικίλων προγενεστέρων πηγών. Από τη συγκριτική μελέτη των τριών κειμένων, δηλαδή του Ιωάννη Γεωμέτρη, Συμεών Μεταφραστή και της Γεωργιανής Μετάφρασης, φαίνεται ότι το χαμένο ελληνικό πρότυπο αξιοποίησε για τον εκτεταμένο Βίο της Θεοτόκου, πρωτίστως τη *Γραφή*, και παράλληλα απόκρυφες[396], βιβλικές και πατερικές πηγές. Από την ως τώρα μελέτη μας είδαμε τη χρήση του Γρηγόριου Νύσσης, που ουσιαστικά αξιοποιεί το *Πρωτευαγγέλιο* του Ιακώβου για τα γεγονότα της σύλληψης, της γέννησης, των εισοδίων και της μνηστείας της Θεοτόκου (με χρήση επιπλέον επεισοδίων από το *Πρωτευαγγέλιο* στα κείμενα του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης),[397] του Γεωργίου Νικομηδείας για τα γεγονότα του Πάθους, της Σταυρώσεως και της Αναστάσεως[398], του Ανδρέα Κρήτης για τα γεγονότα της ζωής της Θεοτόκου μετά την Ανάληψη[399], του Ιωάννη Θεσσαλονίκης, του Ψευδο-Διονύσιου και του Ψευδο-Ιωάννη Θεολόγου για το γεγονός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου[400], του Ιωάννη Δαμασκηνού για το γεγονός της μεταστάσεως αυτής και του Θεόδωρου Σύγγελου για τα γεγονότα που σχετίζονται με τα θεομητορικά άμφια, δηλαδή την εσθήτα και τη ζώνη της Θεοτόκου [401].

Εκτός από αυτές τις πηγές όμως αξιοποιήθηκαν και πολλές άλλες όπως ο Κύριλλος Αλεξανδρείας, ο Ιώσηπος, ο Ιωάννης Χρυσόστομος, ο

---

[396] Η Cunningham, *Life of the Virgin Mary*, (σ. 148) αναφέρει πως δεν γνωρίζυμε πότε ή γιατί τέτοιες αφηγήσεις άρχισαν να γράφονται στην ελληνική χριστιανική παράδοση. Ένα άμεσο ιστορικό προηγούμενο συνδέεται με συριακά παραδείγματα του τέλους του 5ου και αρχών του 6ου αιώνα. Βλέπε Desreumaux, *Syriaques apocryphes*, σσ. 115-116 και Naffah, *'Histoires' Syriaques de la Vierge*, σσ. 137-188.

[397] Βλ. σσ. 203-205 και 225.

[398] Βλ. σσ. 187-198.

[399] Βλ. σσ. 215-216.

[400] Βλ. σσ. 205-206 και 177-179 και 206.

[401] Βλέπε, σσ. 181-182 και 164,183-185.

Ωριγένης, ο Αμφιλόχιος Ικονίου, ο Γερμανός Κωνσταντινουπόλεως, το απόκρυφο Ευαγγέλιο του Βαρθολομαίου και το απόκρυφο κείμενο των *Πράξεων του Θωμά* (για τα δύο τελευταία βλ. σσ. 226-229) οι οποίες δεν βρίσκονται όλες στον Βίο του Συμεών αφού, όπως έχουμε προαναφέρει είναι επιτομή[402]. Βρίσκονται όμως τόσο στο κείμενο του Ιωάννη Γεωμέτρη όσο και στη Γεωργιανή Μετάφραση, όπως επιπλέον αναφορές έχουμε στα δύο αυτά κείμενα από τον Ψευδο-Ιωάννη Θεολόγο, που είναι κοινή πηγή με τον Συμεών, ενώ στο κείμενο του Γεωμέτρη υπάρχει μια επιπλέον, ο Γεώργιος μοναχός, και επιπρόσθετα στοιχεία από μια κοινή προαναφερθείσα πηγή, τον Ιωάννη Δαμασκηνό.

Ενδεικτικά είναι τα ακόλουθα παραδείγματα:

1. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Ἐξήγησις*[403], 509A«*Οὐκ ἤδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρός μου δεῖ εἶναί με;*» Ἐνταῦθα οὖν πρώτως τοῦ ἀληθινοῦ Πατρὸς φανερώτερον μνημονεύει καὶ παραγυμνοῖ τὴν ἑαυτοῦ θεότητα.»

Ἰωάννης Γεωμέτρης 88,18-2 «*τί ὅτι φησὶν ἐζητεῖτε με; οὐκ οἴδατε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναι με;* Ἐνταῦθα **πρώτως** ἀνδρικώτερον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν θειότερον, πρὸς τοὺς οἰκείους διαλεγόμενος καὶ **πρώτως τοῦ ἀληθῶς πατρὸς φανερώτερον μνημονεύων καὶ παραγυμνῶν αὐτοῦ τὴν θεότητα.**»

Συμεών Μεταφραστής 363,28-30 «**Οὐκ ἤδειτε**» λέγων, **ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με**»· οὕτω **δείκνυσιν ἑαυτὸν ὄντα φύσει Θεόν, εἴ γε τῆς αὐτῆς φύσεως ὁ παῖς τῷ τεκόντι**»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση 89,61 «"***Why were you looking for me? Did you know that I must be in my Father's house?***" In this place **for the first time he spoke clearly about this true Father with divine eloquence, so that he made them to understand his divinity, and so that they would know that if God is his Father, then the Son also must be of the Father's same nature**.»[…]

2. Ἰώσηπος, *Ἰουδαϊκὸς πόλεμος*, σσ. 123-125[404] **«Παρώξυνεν δ' αὐτοῦ καὶ Σαλώμη τὴν ἐπὶ τοῖς τέκνοις ὠμότητα: ταύτην γὰρ συνδήσασθαι τοῖς κινδύνοις ὁ Ἀριστόβουλος θέλων οὖσαν ἐκυρὰν καὶ τηθίδα, διαπέμπεται σώζειν ἑαυτὴν παραινῶν: παρεσκευάσθαι γὰρ βασιλέα κτείνειν αὐτὴν διαβληθεῖσαν** ἐφ' οἷς καὶ πρότερον, ὅτι Συλλαίῳ τῷ Ἄραβι γήμασθαι σπουδάζουσα λάθρα τὰ τοῦ βασιλέως ἀπόρρητα διαγγέλλοι πρὸς αὐτὸν ἐχθρὸν ὄντα. τοῦτο δ' ὥσπερ τελευταία θύελλα χειμαζομένους τοὺς νεανίσκους ἐπεβάπτισεν: ἡ γὰρ Σαλώμη δραμοῦσα πρὸς βασιλέα τὴν παραίνεσιν ἐμήνυσεν. κἀκεῖνος οὐκέτι καρτερήσας δεσμεῖ μὲν ἀμφοτέρους τοὺς υἱεῖς καὶ διεχώρισεν

[402] Βλ σ. 154.

[403]Κύριλλος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, *Ἐξήγησις εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον*, *PG* 72 509A

ἀπ' ἀλλήλων, πέμπει δὲ πρὸς Καίσαρα διὰ τάχους Οὐολούμνιόν τε τὸν στρατοπεδάρχην καὶ τῶν φίλων Ὄλυμπον ἐγγράφους τὰς μηνύσεις φέροντας. οἱ δ' ὡς εἰς Ῥώμην πλεύσαντες ἀπέδωσαν τὰ ἀπὸ τοῦ βασιλέως γράμματα, **σφόδρα μὲν ἠχθέσθη Καῖσαρ ἐπὶ τοῖς νεανίσκοις, οὐ μὴν ᾤετο δεῖν ἀφελέσθαι τὸν πατέρα τὴν περὶ τῶν υἱῶν ἐξουσίαν**. …. Ἡρώδης γε μὴν ἐν ἐκκλησίᾳ τῶν τε ἡγεμόνων καὶ Τίρωνος κατηγορήσας τὸν λαὸν ἐπ' αὐτοὺς ἐστρατολόγησεν: αὐτόθι γοῦν ἀναιροῦνται μετὰ τοῦ κουρέως ξύλοις βαλλόμενοι καὶ λίθοις ... **πέμψας δὲ καὶ τοὺς υἱεῖς εἰς Σεβαστὴν οὖσαν οὐ πόρρω τῆς Καισαρείας προσέταξεν ἀποπνῖξαι**. καὶ τελεσθέντος αὐτῷ ταχέως τοῦ προστάγματος τοὺς νεκροὺς εἰς Ἀλεξάνδρειον ἐκέλευσεν ἀνακομισθῆναι τὸ φρούριον συνταφησομένους Ἀλεξάνδρῳ τῷ μητροπάτορι. τὸ μὲν οὖν Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀριστοβούλου τέλος τοιοῦτον.»

<u>Συμεών Μεταφραστής</u> 361,27-28 «Ἀλλ᾽**ὁ Ἡρώδης μὲν οἰκείους ὧν εἴργασται δρεπόμενος τοὺς καρποὺς**»[....]

<u>Ἰωάννης Γεωμέτρης</u> 62,11-19 «**Πόλεμος ἔνδοθεν αὐτῷ παρὰ τῶν οἰκείων ἀναρριπίζεται χαλεπός, ἐκ θειοτέρας πάντως οἰκονομίας ἀπασχολούσης αὐτὸν τοῦ παιδός, παρά τε τῆς γυναικὸς αὐτῆς καὶ τῶν παίδων· ἔνθεν καὶ τῶν καιριωτέρων γενόμενος, τὴν μὲν γυναῖκα παραυτίκα διαχειρίζεται, τῶν δὲ παίδων, ἐπεὶ μὴ ἐξῆν αὐτῷ χωρὶς καίσαρος, φείδεται μὲν ἐπ' ὀλίγον· τῆς δὲ κατ' αὐτῶν ὁρμῆς ὅλος ὢν ἐπὶ Ῥώμην ἀνέπλει, τὴν ἐκεῖθεν ψῆφον ληψόμενος· ὃ δὴ καὶ γέγονε καὶ τὴν αὐθεντίαν ἐκεῖθεν λαβὼν ἀποπνίγει καὶ τοὺς υἱούς.**»

<u>Γεωργιανή Μετάφραση</u> 71,42 «This conflict and tumult had arisen for him from his wife and his sons. At that time he had achieved victory after a long struggle, and immediately he killed his wife, but he has not able to kill his sons without the emperor's consent: that is why he was raging with wrath against them. He mounted up and went forth to Rome, to the emperor, in order to obtain from him power over them. And so it came to be: from there he received the authority. He came and struggled his sons»[…]

<u>3. Ἰωάννης Χρυσόστομος,</u> ***Ματθαῖος, Ὑπόμνημα, Ὁμιλία Θ΄,*** **180,γρ. 35-46**[405] «**Καὶ μὴν καὶ ὁ Λουκᾶς οὐ φησι κατὰ χρηματισμὸν αὐτὸν ἐληλυθέναι ἐκεῖ, ἀλλ᾽ ὅτι τὸν καθαρισμὸν πληρώσαντες πάντα, ὑπέστρεψαν εἰς Ναζαρέτ. Τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; Ὅτι τὸν χρόνον τὸν πρὸ τῆς καθόδου τῆς εἰς Αἴγυπτον ἱστορῶν ὁ Λουκᾶς** ταῦτα λέγει. **Οὐδὲ γὰρ ἂν πρὸ τοῦ καθαρμοῦ κατήγαγεν αὐτοὺς ἐκεῖσε, ὥστε μηδὲν γενέσθαι παράνομον, ἀλλ΄ ἔμεινε καθαρθῆναι καὶ ἐλθεῖν εἰς Ναζαρὲτ.**

[405] Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ματθαῖον τὸν Εὐαγγελιστήν, Ὁμιλία Θ΄, PG* 57, 175-184.

Πρὸ δὲ τούτου οὐκ ἦσαν χρηματισθέντες ἐκεῖσε ἐλθεῖν, ἀλλ᾽ ἐμφιλοχωροῦντες τῇ πατρίδι αὐτομάτως τοῦτο ἐποίουν.»

<u>Συμεών Μεταφραστής</u> 362,17-27 [...] «**καὶ μὴν ὁ Λουκᾶς οὔ φησι κατὰ χρησμὸν αὐτῷ τὴν ἄφιξιν ἐκεῖσε γενέσθαι, ἀλλ᾽ ὅτι τὸν καθαρισμὸν πληρώσαντες πάντα πρὸς Ναζαρὲθ αὖθις ἐπανελθεῖν ἔγνωσαν. πῶς οὖν λυτέον ἡμῖν τὸ ἀμφιλογούμενον; ὅτι τὸν χρόνον πρὸ τῆς καθόδου φημὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἱστορῶν ὁ Λουκᾶς (οὐδὲ γὰρ πρὸ τοῦ καθαρισμοῦ κατήγαγεν ἂν αὐτοὺς ἐκεῖσε, ἵνα μηδὲ παρὰ τὸν νόμον μηδ᾽ ὁτιοῦν γένηται) ταῦτα φησίν· ἔμενε γὰρ καθαρθῆναι πάντως, εἶτα εἰς Ναζαρὲθ ἐλθεῖν καὶ τότε δὴ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον·** εἶθ᾽ οὕτως ἀνελθόντες εἰς Ναζαρὲθ αὖθις εὐθὺς ἐγκελεύονται· **πρὸ τούτου δὲ οὐδαμῶς ἦσαν χρηματισθέντες ἐκεῖσε φοιτᾶν, ἀλλ᾽ ἐμφιλοχωροῦντες, ὥσπερ ἔφημεν, τῇ πατρίδι αὐθαιρέτως τοῦτ᾽ ἔπραττον.**

<u>Ἰωάννης Γεωμέτρης</u> 81,15-82,5 «**Καὶ μὴν καὶ ὁ Λουκᾶς αὐτὸν οὔ φησιν κατὰ χρηματισμόν, ἀλλὰ μετὰ τὸν καθαρισμὸν εὐθὺς ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν Ναζαρέτ, οὐκ ἐναντιοφωνῶν, ἀλλὰ τὸν πρὸ τῆς καθόδου τῆς εἰς Αἴγυπτον χρόνον δηλῶν.** Ἐπειδὴ γὰρ ἕνεκα τῆς ἀπογραφῆς μόνον ἡ πρὸς Ἰουδαίαν ἐπάνοδος ἦν, ἐφ᾽ ᾧπερ ἦκον **διαπραξάμενοι καὶ ἅμα συνάψαντες τὰ περὶ τὸν καθαρισμόν**· οὕτω γὰρ καὶ τὸ κατὰ νόμον ἅμα καὶ λόγον καὶ χρείαν συνέβαινεν ἅμα τε τὴν ἀπογραφὴν ποιουμένοις καὶ μετὰ τοῦ νεογνοῦ διαναπαυομένοις ἐπὶ μικρὸν καὶ συμπληρουμένων τῶν ἡμερῶν τοῦ καθαρισμοῦ.

Ταῦτα γοῦν ἐχομένως οὕτω διοικονομησάμενοι, μᾶλλον δὲ παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ τεχθέντος διοικονομηθέντες, **αὐθαιρέτως ὡς ἐμφιλοχωροῦντες τῇ πατρίδι, λοιπόν, πρὸς Ναζαρὲτ ἐπανήεσαν·»**

<u>Γεωργιανή Μετάφραση</u> 84,56 «If, however, anyone should say that the evangelist Luke does nor mention the appearance of the angel and the settling in Nazareth but says that after the Presentation in the Temple, *when* by it *they had fulfilled everything according to the Law, they returned to the region of Galilee, to Nazareth***, there is nonetheless no mutual contradiction in the words of the blessed evangelists. Luke describes events prior to the going down to Egypt,** because according to his account there was only their going up to Bethlehem and Judea. And when this was completed and the supernatural birth of the Lord took place, they remained there in Bethlehem until forty days had passed. Then they brought the child up to Jerusalem for the Presentation before the Lord according to the ordinance of the Law, and the elderly Simeon took him up. **When all of this took place by te Providence nd command of the Lord, who was born from the Virgin for the merci of humankind, they returned to their dwelling, to the city of Nazareth, where they had been before**.»

4. Ὠριγένης, *Λουκᾶς*[406]**, σ. 171** […]«**διὰ τὸ πρᾶον καὶ ἀκέραιον, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὸ πρᾶον καὶ ἀκέραιον τῆς περιστερᾶς μιμησώμεθα** καὶ τὸ πέτασθαι τῷ νῷ ὑπὲρ τὰ γήϊνα..[…]

Ἰωάννης Γεωμέτρης 67,16 […]«**διὰ δὲ τῶν περιστερῶν τὸ πρᾶον τε καὶ ἀκέραιον**»[…]
Γεωργιανή Μετάφραση 75,46 […]«**peace and innocence by the doves**»[…]

5. Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου, *Εἰς τὴν Θεοτόκον*[407]**, σσ. 45,73-77** ***«Αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη. Ὡς πρὸς τὴν παρθενικὴν τοίνυν φύσιν οὐδ᾽ ὅλως ἠνεῴχθησαν αἱ παρθενικαὶ πύλαι· ὡς δὲ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ τεχθέντος δεσπότου οὐδὲν κέκλεισται τῷ κυρίῳ ἀλλὰ πάντα ἠνέῳκται***.

Ἰωάννης Γεωμέτρης 69,3-12 […]«***αὕτη ἡ πύλη ἡ κεκλεισμένη καὶ οὐθεὶς οὐ μὴ διέλθῃ δι᾽ αὐτῆς, εἰ μὴ κύριος μόνος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· αὐτὸς μόνος εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται δι᾽ αὐτῆς καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη***· οὐκοῦν ἀμφοτέρωθεν κέκλειστο, καὶ μετὰ τὴν σύλληψιν καὶ μετὰ τὴν γέννησιν. Ἀλλὰ πῶς καὶ κέκλειστο καὶ ἠνέῳκτο; **Κατὰ μὲν τὴν φύσιν τῆς παρθενίας κέκλειστο, κατὰ δὲ τὴν δύναμιν τοῦ τικτομένου ἠνέῳκτο·** τίς οὖν ἄλλος ὁ μήτραν αὐτὸς καὶ διανοίξας ἑαυτῷ καὶ πάλιν κλείσας, εἰ μὴ μόνος αὐτὸς ὁ οὕτω καὶ συλλαμβανόμενος καὶ γεννώμενος;»[…]

Γεωργιανή Μετάφραση 76,47 […]«as Ezekiel, the seer of invisible things, said, ***"This gate be closed, and it will not be opened, and no one will go forth through it, but the Lord God of Israel alone will enter in and come out through it, and the gate will be closed***". Trully, then, in both cases I remained closed and sealed, before the conception and at the conception, and after the conception and after the birth. But how was it both closed and open, inasmuch as it says, "*every child that opens the womb shall be called holy to the Lord*"? **According to the nature of virginity it was closed and unopened, but by the power of the one born, every closure of nature is open** and obedient before him. Who else is there, then, who himself opened the mother's womb and kept it closed except the very one whose conception and birth is ineffable, supernatural, and incomprehensible?»

6. Γερμανὸς Κωνσταντινουπόλεως, ***Εἰς τὴν Κοίμησιν***[408]**, 369B:** «Γνώμη δὲ καὶ ἐπιλογῇ τῶν ἀποστόλων κοινῇ, **Πέτρος καὶ Παῦλος ὑπολαβόντες τὴν ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ κραβάτου χαλαστικῶς ἀποκρεμαμένην σινδόνα, τιθέασιν τὸ λείψανον ἐν τῷ μνημείῳ**»[…]

---

406 Ὠριγένης, *Ὁμιλίαι εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον, Ομιλία XXVII* M. Rauer (έκδ.), στο: *Origenes Werke: Die Homilien zu Lukas in der Übersetzung des Hieronymus und die griechischen Reste der Homilien und des Lukas-Kommentars,* τόμος 9, [*Die griechischen christlichen Schriftsteller,* 49], Berlin 1959², 168–171.
407 Ἀμφιλόχιος ἐπίσκοπος Ἰκονίου, *Εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα καὶ Ἄνναν, Λόγος II,* C. Datema (έκδ.), *Amphilochii Iconiensis Opera* [Corpus Christianorum 3], Turnhout – Leuven 1978, 37-73.
408 Γερμανὸς, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, *Εἰς τὴν πάνσεπτον Κοίμησιν τῆς Ἁγίας Θεοτόκου, Λόγος ΣΤ΄,* (*BHG* 1155) *PG* 98, 340–372.

Γεωμέτρης **183,9-13** «**Πέτρῳ καὶ Παύλῳ πάλιν τὰ τῆς καταθέσεως ἐπιτρέπουσιν· οἱ δὲ λίαν πανευλαβῶς οὐ τοῦ σώματος ἀλλὰ τῆς περιεχούσης αὐτὸ σινδόνος καὶ ἠρτημένης ἑκατέρωθεν ἐφαψάμενοι, καὶ οὕτως αὐτὸ τῆς κλίνης ἀπαιωρήσαντες, αὐτῇ σινδόνι τῷ μνημείῳ παραδιδόασι**.»

Γεωργιανή Μετάφραση **140,116** «**Then Peter and Paul did not touch the holy body with their hands, but with fear and reverence they took hold of the shroud that was hanging from here and from there, and thus they lifted the blessed body from the bed, and using the shroud they laid it in the tomb.**»

7. Ψευδο-Ἰωάννης Θεολόγος, *Λόγος εἰς τὴν Κοίμησιν*[409] σ. 106 [...] «τούτων δὲ γενομένων ἐπὶ πλεῖον τῷ ζήλῳ κινούμενοι **ὁ λαὸς** τῶν Ἰουδαίων μετὰ καὶ τῶν ἱερέων **λαβόντες ξύλα καὶ πῦρ** ἐπέβησαν **καῦσαι βουλόμενοι τὸν οἶκον, ὅπου ἀνέκειτο ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου** μετὰ τῶν ἀποστόλων.»

Γεωμέτρης **157,4-8** […] «ἔτι ποῤῥωτέρω ταῦτα καὶ φορητότερα **οἱ προσιόντες** ἐγγυτέρω καὶ ὑλακτοῦντες καὶ καθυβρίζοντες, ἔστι δὲ ὅτε καὶ καταλεύοντες, **οἱ τὸν οἶκον** περιϊστάμενοι καὶ καταβοῶντες καὶ προσαράσσοντες **καὶ αὐτὴν αὐτῇ συνεμπιμπρᾶν τῇ οἰκίᾳ** φιλονεικοῦντες» […]

Γεωργιανή Μετάφραση **127,100** «These lawless and God-murdering **people** plotted to set **fire to the house where the treasure house of life, the mother of the Lord Jesus Christ, was dwelling** and to destroy it to its foundation.»

8. Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἱερὰ Παράλληλα*[410]**,1472** [...]«ἔδωκέν σοι κάλλος οὐρανοῦ βλέπειν ἡλίου δρόμον, σελήνης κύκλον, ἀστέρων πλῆθος, καὶ ἐν τούτοις πᾶσιν, **ὥσπερ ἐν λύρᾳ, εὐαρμοστίαν καὶ τάξιν ὡσαύτως ἔχουσαν.**»

Ἰωάννης Γεωμέτρης, 4,13-15 [...] ἀλλὰ καὶ κατ᾽ αὐτῆς τῆς φύσεως ἔχει τὰ νικητήρια, καὶ ὅπως, **ὥσπερ ἐν λύρᾳ, μία διὰ πάντων εὐαρμοστία καὶ συμφωνία**[…]

9. Γεώργιος μοναχός, ***Χρονικόν*, 472,11-21** «Τῆς δὲ κατὰ Μάνην καὶ Ἀπολλινάριον ἀντιθέτου μοίρας τρίτος πάλιν ὑπασπιστὴς Εὐτυχής, ἡγούμενος μοναστηρίου Κωνσταντινουπόλεως, ἀνεδείχθη, ὃς μὴ ἀνεχόμενος ὁμοούσιον ἡμῖν καὶ ὁμοφυῆ τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου διομολογεῖν, ἀπηρνεῖτο, σώζεσθαι λέγων ἐν τῷ Χριστῷ δύο φύσεις μετὰ τῆς τούτων ἑνώσεώς τε καὶ συμφυΐας. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τερατώδη τινὰ καὶ ἀλλόκοτα παρέπλαττεν, **ἐξ οὐρανοῦ λέγων κατενεχθῆναι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, καί, ὡς διὰ σωλῆνος τῆς Παρθένου, παραδραμεῖν τὸν θεὸν λόγον, οὐρανόθεν τοῦτο ἐνδεδυμένον, ἵνα δόξῃ γεγενῆσθαι ἐκ γυναικός, καίπερ μὴ γεγενημένος**.»

---

[409] *Λόγος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Ἁγίας Θεοτόκου,* C. Tischendorf (ἐκδ.), *Apocalypses Apocryphae. Mosis, Esdras, Pauli, Johannis item Mariae Dormitio, additis Evangeliorum et Actuum Apocryphorum Supplementis,* Lipsiae 1866

[410] Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἱερὰ Παράλληλα, PG* 98, 1070-1519

<u>Ἰωάννης Γεωμέτρης</u> 75,13-17 «Οἱ μὲν γὰρ αὐτοῦ τὴν ἐπιδημίαν ἀσώματον, οἱ δὲ φαντασίαν τινὰ σώματος, οἱ δὲ καὶ σῶμα μέν, ἄλογον δὲ καὶ ἄνουν, ἀνοήτως λίαν καὶ ἀλογίστως. **Οἱ δὲ καὶ ταῦτα μέν, οὐράνιον δὲ σῶμα καὶ ὡς διὰ σωλῆνος καὶ ὅτι τέλειον ἐξ ἀρχῆς τὸ κυοφορούμενον** καὶ τοιαῦτά τινα τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις καὶ πεπραγμένοις.»

Εντύπωση πάντως προκαλεί το γεγονός ότι αρκετές πηγές από αυτές που προαναφέραμε και τις συναντάμε στους Βίους του Συμεών, του Γεωμέτρη και στη Γεωργιανή Μετάφραση, τις βρίσκουμε στον προγενέστερο Βίο, του Επιφανίου μοναχού. Στον παρακάτω πίνακα παραθέτουμε με χρονολογική σειρά τις κοινές πηγές που συναντάμε στους Βίους του Επιφανίου, του Ιωάννη Γεωμέτρη και του Συμεών καθώς και στη Γεωργιανή Μετάφραση (συμπεριλάβαμε και τις κοινές πηγές των Επιφανίου, Γεωμέτρη και Γεωργιανής Μετάφρασης που απουσιάζουν από τον Συμεών):

Ἐπιφάνιος	Συμεών	Ἰωάννης Γεωμέτρης	Γεωργιανή Μετάφραση
Βίβλος Ἰώσηπος 1ος-2ος αι. *Πρωτευαγγέλιον* Ἰακώβου 2ος αι. Εὐαγγέλιον Βαρθολομαίου 2ος αι. *Πράξεις Θωμᾶ* 3ος αι. Ὠριγένης 3ος αι. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 4ος-5ος αι. Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας 3ος-4ος αι. Ἰωάννης Χρυσόστομος 4ος-5ος αι. Ψευδο-Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης 5ος αι. Ψευδο-Ἰωάννης Θεολόγος 5ος-6ος αι.	**Βίβλος** Ἰώσηπος 1ος-2ος αι. Γρηγόριος Νύσσης 4ος (=*Πρωτευαγγέλιον* Ἰακώβου 2ος αι.) Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας 3ος-4ος αι. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 4ος-5ος αι. Ἰωάννης Χρυσόστομος 4ος-5ος αι. Ψευδο-Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης 5ος αι. Ἰωάννης Θεσσαλονίκης 6ος-7ος αι.	**Βίβλος** Ἰώσηπος 1ος-2ος αι. *Πρωτευαγγέλιον* Ἰακώβου 2ος αι. Εὐαγγέλιον Βαρθολομαίου 2ος αι. *Πράξεις Θωμᾶ* 3ος αι. Ὠριγένης 3ος αι. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 4ος-5ος αι. Ψευδο-Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης 5ος αι. Ψευδο-Ἰωάννης Θεολόγος 5ος-6ος αι. Ἰωάννης Θεσσαλονίκης 6ος-7ος αι. Ἰωάννης Χρυσόστομος 4ος-5ος αι.	**Βίβλος** Ἰώσηπος1ος-2ος αι. *Πρωτευαγγέλιον* Ἰακώβου 2ος αι. Εὐαγγέλιον Βαρθολομαίου 2ος αι. *Πράξεις Θωμᾶ* 3ος αι. Ὠριγένης 3ος αι. Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας 3ος-4ος αι. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 4ος-5ος αι. Ψευδο-Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης 5ος αι. Ἰωάννης Θεσσαλονίκης 6ος-7ος αι. Ψευδο-Ἰωάννης Θεολόγος 5ος-6ος αι.

Ἰωάννης Θεσσαλονίκης 6ος-7ος Ἀνδρέας Κρήτης 7ος-8ος αι.		Ἀνδρέας Κρήτης 7ος-8ος	Ἀνδρέας Κρήτης 7ος-8ος αι. Ἰωάννης Χρυσόστομος 4ος-5ος αι.

Αναλυτικότερα, ο Επιφάνιος στον πρόλογο του *Βίου* του αναφέρει το σκοπό του λόγου του που είναι ο Βίος της Θεοτόκου. Επειδή θέλει να δώσει μια *ιστορική* βάση[411] σε ό,τι θα πει, αναφέρει και τις πηγές του, αφού τόσο η Γραφή όσο και οι αποστολικοί συγγραφείς παρέμειναν σιωπηλοί σε πολλές πτυχές του Βίου της[412], όπως φαίνεται από τα εξής:

Ἐπιφάνιος, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*, 1,4-15,1 «*Περὶ τῆς κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας πολλοὶ διεξῆλθον τῶν πάλαι διδασκάλων· οἱ μὲν προφῆται διαφόροις εἴδεσι καὶ ὀνόμασι τὰ περὶ αὐτῆς καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου τὴν σπουδὴν ἐποιήσαντο καὶ εἰς τὰς τούτου πράξεις ἐσχόλασαν, περὶ δὲ αὐτῆς ὀλίγα τινὰ εἰπόντες εὐθέως παρέδραμον, οὕτω τοῦ πνεύματος οἰκονομήσαντος· οἱ πάντες δὲ ἀπὸ Δαυὶδ κατάγεσθαι αὐτὴν λέγουσιν. Ἐγκωμιασταὶ δὲ αὐτῆς πολλοὶ ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων γεγόνασιν […] περὶ δὲ τῆς κοιμήσεως **αὐτῆς Ἰωάννης ὁ Θεσσαλονικεὺς** πολυθρύλλητον ποιησάμενος λόγον, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπεσκίασεν, καὶ ἕτερος δὲ **Ἰωάννης, ἑαυτὸν θεολόγον ἐπιχρώσας**, τὸ τοῦ ψεύδους ἔγκλημα ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο[…] **Ἀνδρέας δὲ ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων**, ἐπίσκοπος Κρήτης, ὀλίγα τινὰ εἰπὼν καὶ ὀρθοτομήσας, εἰς ἐγκώμιον τάξιν διήγησιν ἔστησεν […] Ἡμεῖς δε τοὺς πολλοὺς διευκρινησάμενοι καὶ συλλέξαντες τὰ εὔπιστα καὶ βέβαια καὶ ἀληθῆ ἔκ τε τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας **Εὐσεβίου** τοῦ ἐπονομαζομένου **Παμφίλου,** καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν συγγραφέων καὶ διδασκάλων, ἁπλαῖς ταῖς λέξεσι τοῖς ποθοῦσι τὰ περὶ αὐτῆς παραστήσομεν […] ἀλλὰ καὶ ὁ θαυμάσιος **Κύριλλος, ὁ Ἀλεξανδρείας** ἐπίσκοπος αὐτὸ τοῦτο ἐποίησεν ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυὶδ εἰς τὴν γενεαλογίαν τοῦ Ἰωσὴφ […] **22,27-28,1 Ἀθανάσιος δὲ ὁ Ἀλεξανδρείας** καὶ **Λέων ὁ Ῥώμης** εἶπον περὶ αὐτῆς, ὅτι ἐπιθυμίαν ἀνδρὸς ἠγνόησεν.[…] **25,6-12** Ὁ δὲ ἀστὴρ οὐκ ἦν … ὥς φησιν ὁ **μέγας Βασίλειος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος**.[…] **26,15-18** *Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἡρώδης θεηλάτῳ τινὶ νόςῳ περιπεσών, σῆψίν τε περὶ τὰ αἰδοῖα καὶ τὰ ἐντόσθια ὑπομείνας,καὶ σκώληκας βρύων ἀπέψυξεν, ὡς μαρτυρεῖ* **Ἰώσηπο***ς ἐν τῇ κατ᾽ αὐτὸν ἱστορία*».

Σε κάποιο άλλο σημείο του *Βίου* του επίσης λέει:

[411] Ο Βυζαντινοί *Βίοι* της Θεοτόκου ενδιαφέρονται για την *ιστορική* ανακατασκευή της ζωής της Θεοτόκου αντλώντας πληροφορίες από κανονικές, απόκρυφες και πατερικές πηγές. Δεν είναι γνωστό πότε ή γιατί τέτοιες αφηγήσεις άρχισαν να γράφονται στην ελληνική χριστιανική παράδοση. Η πρακτική αυτή όμως συναντάται σε συριακά παραδείγματα του 5ου ή αρχών του 6ου αιώνα, όπου οι αφηγήσεις συνθέτονται από στοιχεία του *Πρωτευαγγελίου του Ιακώβου*, του *Ευαγγελίου του Θωμά* (των παιδικών χρόνων του Ιησού) και από διάφορες εκδοχές παραδόσεων της Κοιμήσεως (Cunningham, *Life of the Virgin Mary*, σ. 148).

[412] Cunningham, *ό.π.*

Ἐπιφάνιος, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*, 40,15-17«*Περὶ δὲ τῆς κοιμήσεως τῆς θεοτόκου* ***Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης*** *λέγει παρεῖναι ἐν αὐτῇ μετὰ Τιμοθέου καὶ Ἱεροθέου καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων.*» και 42,16-21 «καὶ τὸν χαιρετισμὸν τοῦ ἀγγέλου, καὶ τῆν ὀπτασίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν πρώτην ἐπιφάνειαν[413], ἣν προσευχομένη ἐν τῷ ναῷ ἑώρακεν· ὡς ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων περιόδοις ἐμφέρεται. Καὶ διαθήκην ἐποίησε, ὡς **ὁ ἀπόστολός** φησι **Βαρθολομαῖος**.»

Αξιοσημείωτο είναι ότι εκτός από τη χρήση κοινών πηγών ανάμεσα στα κείμενα των Γεωμέτρη, Γεωργιανής Μετάφρασης αλλά και του Συμεών (όπου τα κείμενα περιλαμβάνουν ίδια επεισόδια), όπως είδαμε, για παράδειγμα, στις σσ. 177-179, 203-206, 218 χωρίο 1, σσ. 219-220 χωρίο 3, σ. 222 χωρίο 7, οι οποίες είναι και πηγές του Επιφανίου (βλ. πίνακα σσ. 223-224) παρατηρείται ότι τα τρία (ή τέσσερα) κείμενα ενίοτε περιλαμβάνουν και κοινά χωρία. Ενδεικτικά είναι τα εξής:

Πρωτευαγγέλιον **172,5-10** «Καὶ εἶπε Ζαχαρίας Μάρτυς εἰμὶ τοῦ θεοῦ, εἰ ἐκχέεις μου τὸ αἷμα· τὸ γὰρ πνεῦμά μου ὁ δεσπότης δέξεται, ὅτι αἷμα ἀθῶον ἐκχέεις εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ κυρίου. **Καὶ περὶ τὸ διάφαυμα ἐφονεύθη Ζαχαρίας**.» **Ἐπιφάνιος, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*, 26,19-20** […]«Λειτουργοῦντα δὲ **τὸν Ζαχαρίαν ἀνεῖλον οἱ στρατιῶται μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου**»[…]**Γεωμέτρης 79,9-12:** «Διὸ καὶ τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ παιδὸς ἀποτυχόντες οἱ δήμιοι, κατὰ τοῦ Ζαχαρίου τὸν θυμὸν ἀφιᾶσιν, ὡς λόγος, καὶ **πρὸς αὐτῷ τῷ θυσιαστηρίῳ λειτουργοῦντα καὶ θύοντα τῷ Θεῷ, θύουσι καὶ ἀναμιγνύουσι τὸ αἷμα τῷ αἵματι**.» **Γεωργιανή Μετάφραση 82,54:** Nevertheless, when the wicked childkillers failed to seize Elizabeth and her son John, they returned and took our rage on Zachariah, John's father, and by order of the impure Herod, **they killed the blessed man while he was serving God in the Temple before the altar and offering the sacrifices of the Law,** and so in this way he fulfilled his destiny.»

Επιπλέον, δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα έχουμε στα επεισόδια του Πρώτου Ευαγγελισμού της Θεοτόκου και του θαύματος στην Κανά με τη μεταστροφή του νυμφίου, τα οποία συναντούμε ομοίως στον *Βίο* του Ιωάννη Γεωμέτρη και στη Γεωργιανή Μετάφραση, όπως έχουμε αναφέρει πιο πάνω[414]. Τα επεισόδια αυτά έχουν ως πηγές απόκρυφες παραδόσεις. Συγκεκριμένα το επεισόδιο του Πρώτου Ευαγγελισμού της Θεοτόκου πηγή

[413] Εννοεί το επεισόδιο του πρώτου Ευαγγελισμού της Θεοτοκου όταν ήταν εντός του ναού. Βλ. σσ. 70, 226-228.
[414] Βλ. σ. 155.

έχει το Απόκρυφο Ευαγγέλιο του Βαρθολομαίου[415] ενώ για τη μεταστροφή του νυμφίου και της νύμφης στο γάμο στην Κανά πηγή είναι το απόκρυφο κείμενο των *Πράξεων του Θωμά*[416]. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι στο επεισόδιο του Γάμου στην Κανά ο Συμεών αρκείται μόνο στις ευαγγελικές αναφορές, ενώ το επεισόδιο του Πρώτου Ευαγγελισμού της Θεοτόκου δεν συμπεριλαμβάνεται[417]. Επίσης, στην περίπτωση του γάμου στην Κανά το κείμενο του Επιφανίου μιλά μόνο για τη μεταστροφή του νυμφίου, ενώ του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης για τη μεταστροφή τόσο του νυμφίου όσο και της νύφης[418].

Εὐαγγέλιον Βαρθολομαίου, *Ἐρωτήσεις*, σ. 430-431[419], «Und als sie das getan hatten, began sie: Als ich im Tempel Gottes weilte und aus der Hand eines Engels meine Speise empfing, erschien mir eines Tages einer in der Gestalt eines Engels; sein Gesicht aber war unbeschreibbar und in seiner Hand hatte er weder Brot noch Becher, wie das bei dem Engel war, der bisher zu mir kam. Und sogleich zerriβ der Vorhang des Tempels, und ein gewaltiges Erdbeben trat ein, und ich stürzte auf die Erde, da ich seinen Anblick nicht ertrung. Er aber griff mich mit seiner Hand und richtete mich auf. Und ich blicket gen Himmel; Da kam eine Wolke Taus auf mein Gesicht und benetzte mich von Kopf bis zu den Füβen, und er wischte mich ab mit seinem Gewand. Dann sprach er zu mir: Sei gegrüβt, du Begnadete, du auserwähltes Gefäβ. Und dann klopfte er auf die rechte Seite seines Gewandes und es kam ein gewaltig groβes Brot hervor; das legte er auf den Altar des Tempels, aβ zuerst selbst davon und gab dann auch mir. Und wieder klopfte er, dismal auf die linke Seite seines Gewandes, und ich schaute und sah einem mit Wein gefüllten Becher.

---

[415] Στο απόκρυφο *Εὐαγγέλιον Βαρθολομαίου* ή *Ἐρωτήσεις Βαρθολομαίου* κεντρικό πρόσωπο που διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στη σχέση των μαθητών με τον Ιησού είναι ο Βαρθολομαίος, ο οποίος στην εκκλησιαστική παράδοση και στη σύγχρονη έρευνα ταυτίζεται με το μαθητή του Ιησού Ναθαναήλ, με τη διευκρίνιση ότι το Ναθαναήλ είναι το κύριο όνομα, που σημαίνει ό,τι το ελληνικό Θεόδωρος, ενώ το Βαρθολομαίος είναι το πατρωνυμικό και σημαίνει γιός του Θαλεμά ή Θολομαίου. Φαίνεται η δεύτερη ονομασία του ήταν η επικρατέστερη. Οι ερευνητές δυσκολεύονται να προσδιορίσουν το χρόνο συγγραφής του αποκρύφου αυτού, γιατί ενώ η περιγραφή της καθόδου στον Άδη στο 1ο κεφάλαιο φέρει αρχαϊκά στοιχεία που μας οδηγούν στο δεύτερο αιώνα, διάφορες εκφράσεις των κεφαλαίων 2 και 4 δηλώνουν εξέλιξη στη Μαριολογία που μας οδηγεί στον 4ο αιώνα. Ο Kaestli που κάνει αυτή την υπόθεση, την απορρίπτει αμέσως με το επιχείρημα ότι το έργο παρουσιάζει ομοιογένεια και έτσι αφήνει αναπάντητο το ερώτημα. Άλλοι όπως ο Santos Otero χρονολογούν το έργο στον 4ο αιώνα ή γενικά μεταξύ 2ου και 6ου με πατρίδα την Αίγυπτο. (Καραβιδόπουλος, *Απόκρυφα*, 248, 250-251).

[416] Βλ. σ. 228, σημ. 421.

[417] Βλ. 239.

[418] Η Cunningham, *Life of the Virgin Mary*, σ. 153, πιστεύει ότι πίσω από αυτές τις απόκρυφες παραδόσεις κρύβεται ένα μοναστικό υπόβαθρο. Δηλαδή να παρουσιαστεί η Θεοτόκος ως μια ευσεβής και ασκητική διδάσκαλος αντιπροσωπεύοντας έτσι ένα ιδανικό μοντέλο για άνδρες και γυναίκες που ήταν αφοσιωμένοι στο μοναστικό τρόπο ζωής. Αυτή η εικόνα της Θεοτόκου απουσιάζει από τα μεσοβυζαντινά κηρύγματα που συνετέθησαν για τις εορτές της αλλά και από το Βίο του Συμεών. Βέβαια υπήρχαν εξαιρέσεις αλλά σε μεμονωμένα κείμενα. Έτσι στην περίπτωση του Πρώτου Ευαγγελισμού της Θεοτόκου φαίνεται η ευσέβειά της από τη νεαρή της ηλικία και στην περίπτωση του Γάμου στην Κανά ομοίως τονίζεται η αγάπη για την παρθενία και ο ασκητικός τρόπος ζωής.

[419] Εὐαγγέλιον Βαρθολομαίου, *Ἐρωτήσεις*, F. Scheidweiler, *Bartholomäusevangelium: Die Fragen des Bartholomäus*, Band1: *Evangelien*, Tübingen 1990, 425-437.

Er setzte ihn auf den Altar des Tempels, trank selbst zuerst davon und gab auch mir zu trinken. Und ich schaute und sah, wie am Brote nichts fehlte und der Becher voll war wie vorher. Dann sprach er: Noch drei Jahre, **dann werde ich meinen Logos senden und du wirst meinen Sohn empfangen, und durch ihn wird die ganze Welt gerettet werden**. Du aber wirst der Welt das Heil bringen. Friede sei mit dir, du Begnadete, und mein Friede wird mit dir sein immerdar. Und als er so gesprochen, entschwand er meinen Augen und der Tempel war wie vorher. Als sie das sagte, kam Feuer aus ihrem Munde, und die Welt war drauf und dran, verbrannt zu warden. Da kam eiligen Schrittes Jesus hinzu und sprch zu Maria: **Rede nicht weiter**, sonst wird heute meine ganze Schöpfung zugrunde gehen. Und die Apostel wurden von Furcht ergriffen, Gott möchte ihnen zürnen.»

Ἐπιφάνιος, ***Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*****, 18,27-19,2**[420] **«Γενομένης δὲ αὐτῆς ἐτῶν ιβ΄, ἐγένετο αὐτῆς ἐν μιᾷ νυκτὶ προσευχομένης παρὰ τὰς θύρας τοῦ θυσιαστηρίου, κατὰ τὸ μεσονύκτιον φῶς λάμψαι ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου˙ καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ ἱλαστηρίου πρὸς αὐτὴν ἦλθε λέγουσα˙ «τέξῃ τὸν Υἱόν μου». Ἡ δὲ ἐσίγησεν, μηδενὶ ἐξειποῦσα τὸ μυστήριον** ἕως οὗ ὁ Χριστὸς ἀνελήφθη.»

Γεωμέτρης 24,13-25,4 «Καὶ ἐτῶν οὔσης ὡσεὶ δύο καὶ δέκα, μέσων νυκτῶν παρὰ τὰς θύρας προσευχομένης τοῦ θυσιαστηρίου, -ὢ τοῦ μεγάλου καὶ φρικτοῦ καὶ θεάματος καὶ ἀκούσματος!- **Φῶς μὲν περιαστράπτει τὸν ναὸν ὅλον οὕτω λαμπρότερον, ὡς μηδὲν εἶναι μήδ' αὐτὸν τὸν ἡλιακὸν κύκλον κατ' αὐτὸ τῆς μεσημβρίας τὸ ἀκμαιότατον· φωνὴ δὲ πρὸς αὐτήν παρὰ τοῦ ἱλαστηρίου· *τέξεις τὸν υἱόν μου.* Ταύτην ἡ Μαρία τὴν φωνὴν δεξαμένη οὔτε κατὰ παῖδας διεταράχθη, οὔτε μὴν ὑπὸ περιχαρείας πάλιν ἐπήρθη καὶ ἐξελάλησεν, ἀλλ' οὔτε μὴν ἠλλοίωσέ τι τοῦ σχήματος ἢ φρονήματος, ἀλλὰ κατεπλάγη μὲν ὡς εἰκός˙ ἔκρυψε δὲ ὅμως παρ' ἑαυτῇ τὸ μυστήριον, τὸ ὄντως μέγα καὶ προαιώνιον καὶ ἀγγέλοις ἄγνωστον, ἕως οὗ καὶ τὸ πέρας εἶδεν τῶν περὶ αὐτὴν μυστηρίων, τὸν υἱὸν ἀνιστάμενον καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναλαμβανόμενον.»**

Γεωργιανή Μετάφραση 46,14 «**And after a little while, when she was nearing twelve years old** there was a precursor and foreshadowing of her Annunciation. She was adorned with all wisdom and rightenousnes, with fasting and prayer, with humility and tranquility, with fear and love of God. **One day, at midnight, she was standing right in front of the doors of the sanctuary and offering prayers and supplications to God** with a merciful and holy heart. Then behold - an even great and tremendous to hear - **a great light shine forth in the Temple, so brilliant than in it the brightness of the visible sun came small** and dark. **And she heard a voice from the sanctuary that said, "Mary, from you my Son will be born." When the blessed Mary heard this, neither was she frightend or afraid on account of her youth, nor did she become proud from excessive joy, and she did not tell anyone else, nor did any change occur in her behavior or thinking,** but she amazed at the utterance, as was appropriate. Neverthelles, **she concealed in her heart this truly great mystery that was ordained before the ages and unknown even to the angels until she saw the fulfillment of the providential mysteries in her, when**

[420] Σύμφωνα με τους τελευταίους μεταφραστές, Kaesli – Cherix, ο Επιφάνιος γνώριζε αυτό το απόκρυφα κείμενο (Kaesli – Cherix, *Évangile de Bartélemy,* σσ. 42-44).

Christ the King was born from her, and he carried out the divine economy of **his among human beings, and he rose from the dead, and ascended into heaven.**»

Πράξεις Θωμᾶ[421]**, σσ. 115-124** «Ὁ δὲ βασιλεὺς ἠξίου τοὺς παρανύμφους ἐξέρχεσθαι ἀπὸ τοῦ νυμφῶνος. Πάντων δὲ ἐξελθόντων καὶ τῶν θυρῶν κλεισθεισῶν ὁ νυμφίος τὸ καταπέτασμα ἐπῆρεν. ἵνα τὴν νύμφην πρὸς ἑαυτὸν ἀγάγῃ. Καὶ εἶδεν τὸν Κύριον Ἰησοῦν τὴν ἀπεικασίαν Ἰούδα Θωμᾶ ἔχοντα καὶ ὁμιλοῦντα τῇ νύμφῃ, τοῦ πρὸ βραχέως εὐλογήσαντος αὐτοὺς καὶ ἐξελθόντος ἀπ᾽ αὐτῶν, τοῦ ἀποστόλου καί φησιν αὐτῷ· Ουχὶ πρὸ πάντων ἐξῆλθες; πῶς νῦν εὑρέθης ὧδε; Ὁ δὲ κύριος εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ Ἰούδας ὁ καὶ Θωμᾶς, ἀδελφὸς δὲ αὐτοῦ εἰμι. Καὶ ἐκαθέσθη ὁ κύριος ἐπὶ τῆς κλίνης, ἐκέλευσεν δὲ καὶ αὐτοῖς καθεσθῆναι ἐπὶ τοῖς δίφροις καὶ ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν…**Ὡς δὲ ἤκουσαν ταῦτα οἱ νεώτεροι, ἐπίστευσαν τῷ κυρίῳ καὶ ἑαυτοὺς ἐκδότους ἔδωκαν αὐτῷ, καὶ ἀπέσχοντο τῆς ῥυπαρᾶς ἐπιθυμίας, καὶ ἔμειναν οὕτως ἐν τῷ τόπῳ διανυκτερεύοντες.** ὁ δὲ κύριος ἐξῆλθε, ἀπ᾽ἔμπροσθεν αὐτῶν λέξας αὐτοῖς· ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἔσται μεθ᾽ ὑμῶν. **Ὄρθρου δὲ ἐπιστάντας ἀπήντησεν ὁ βασιλεύς, καὶ πληρώσας τὴν τράπεζαν εἰσήγαγεν ἔμπροσθεν τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης· εὗρεν δὲ αὐτοὺς ἀντικρὺ ἀλλήλων καθεζομένους, τῆς δὲ νύμφης τὴν ὄψιν ἀσκέπαστον εὗρεν, καὶ ὁ νυμφίος πάνυ ἱλαρὸς ὑπῆρχεν.** ἡ δὲ μήτηρ προσελθοῦσα τῇ νύμφῃ εἶπεν· Διὰ τί οὕτως καθέζη τέκνον, καὶ οὐ αἰδῇ, ἀλλ᾽ οὕτως εἶ ὡς πολὺν χρόνον συμβιώσασα τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ; Καὶ ὁ πατὴρ αὐτῆς εἶπεν· Διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα σου οὐδὲ σκεπάζῃ;᾽Αποκριθεῖσα δὲ ἡ νύμφη εἶπεν· **Ἀληθῶς πάτερ ἐν πολλῇ ἀγάπῃ ὑπάρχω, καὶ τῷ κυρίῳ μου εὔχομαι παραμεῖναί μοι τὴν ἀγάπην ἥς ἠσθόμην ταύτῃ τῇ νυκτί, καὶ αἰτήσομαι τοῦτον τὸν ἄνδρα οὗ ἠσθόμην σήμερον· διὸ δὴ οὐκέτι σκεπάσομαι ἐπειδὴ τὸ ἔσοπτρον τῆς αἰσχύνης ἀπ᾽ ἐμοῦ ἀφήρηται…ἐπειδὴ ἑτέρῳ γάμῳ ἡρμόσθην·** …**Ἐπειδὴ ἀνδρὶ ἀληθινῷ συνεζεύχθην**. Καὶ ἔτι πλείονα τούτων λεγούσης τῆς νύμφης ἀποκρίνεται **ὁ νυμφίος καὶ λέγει· Εὐχαριστῶ σοι κύριε ὁ διὰ τοῦ ξένου ἀνδρὸς κηρυχθεὶς καὶ ἐν ἡμῖν εὑρεθείς· ὁ μακράν με τῆς φθορᾶς ποήσας καὶ σπείρας ἐν ἐμοὶ τὴν ζωήν**… καὶ ἦν σὺν αὐτοῖς χρόνον ἱκανὸν, ἕως οὗ κατήχησαν καὶ τὸν βασιλέα. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἀδελφῶν συνηθροίζοντο ἐκεῖ, ἕως ὅτε φήμης ἤκουσαν τοῦ ἀποστόλου ὅτι ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰνδίας κατήχθη καὶ ἐκεῖ διδάσκει. Καὶ ἀπελθόντες κατεμίγησαν αὐτῷ.»

Ἐπιφάνιος, Περὶ τοῦ *Βίου τῆς Θεοτόκου* 31,23-32,1 «Καὶ ἦλθον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας. Κἀκεῖ ἐγένετο ὁ γάμος καὶ ἐκλήθησαν εἰς τὸν γάμον αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Καὶ μὴ ἐχόντων οἶνον ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ νυμφίου **Σίμων, ὃς καὶ μεθ᾽ ἡμέρας ἠκολούθησε τῷ Ἰησοῦ**.»

Γεωμέτρης 97,13-14 και 99,9-13 «Τρίτη μετὰ ταύτην καὶ ὁ γάμος ὁ ἐν Κανᾷ καὶ ἡ τῶν θαυμασίων ἀρχή, τοῦ ὕδατος ἡ πρὸς οἶνον μεταβολή.[…] Ἡ δὲ τοῦ οἴνου μεταβολὴ καὶ τοῦ κεκληκότος μεταβολὴ γίνεται. **Καὶ τὸν γάμον καὶ τὸν οἶκον καταλιπὼν ὁ νυμφίος, τῷ φίλῳ καὶ θαυματοποιῷ καὶ νυμφίῳ καὶ νυμφαγωγῷ τῶν καθαρῶν ψυχῶν μαθητεύεται. Καὶ ἡ νύμφη δὲ τῇ μητρί, ἵνα μὴ**

[421] M. Bonnet (ἐκδ.), *Acta Philippi, Acta Thomae et Barnabae,* Lipsiae 1903, 99-124.

τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν γάμον εἰς τὸ κρεῖττον, τὴν παρθενίαν φανῇ μεταβάλλων.»

Γεωργιανή Μετάφραση 95,68 και 96,68 «After that *there was a wedding in Cana of Galilee* and the beginning of the miracles, the changing of the water into wine.[…]But the water's change into wine also effected a change in the one who was the host. **The bridegroom left the wedding and his home, and he followed and served the excellent guest, the gracious Lord and King and the bridegroom of immaculate and holy souls. So also the bride served the all-holy mother of the Lord, so that the miracle done by the Lord not only turned water into wine, but it also changed marriage into virginity.**»

Την αναφορά περί του Διονυσίου και του Ιεροθέου στην Κοίμηση της Θεοτόκου την οποία περιέχει και ο Επιφάνιος, συναντούμε και στα κείμενα των Συμεών, Γεωμέτρη και Γεωργιανή Μετάφραση (πρβ. σσ. 177-178 και 179) :

Ἐπιφάνιος, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*, 40,15-17 «Διονύσιος δὲ ὁ Ἀρεοπαγίτης λέγει παρεῖναι εἰς τὴν κοίμησιν αὐτῆς μετὰ Ἱεροθέου καὶ ἑτέρων· »[…]

Σχετικά με το θάνατο του Ηρώδη πηγή είναι ο Ιώσηπος όπως αναφέρει ο Επιφάνιος στον Βίο του[422]. Ανάλογα χωρία από την ίδια πηγή βρίσκουμε και στους Συμεών, Γεωμέτρη και Γεωργιανή Μετάφραση (πρβ. σ. 218-219, χωρίο 2):

Ἐπιφάνιος, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*, 201BC « Ὁ δὲ Ἡρώδης ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἔσχον πόλεμον οἰκεῖον μετὰ Σαλώμης τῆς θυγατρὸς ἀρχιερέως τοῦ Ὑρκανοῦ, ἥτις καὶ γυνὴ αὐτοῦ ἦν, καὶ τῶν υἱῶν αὐτῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀριστοβούλου. **Καὶ τὴν μὲν γυναῖκα φονεύσας, κατῆλθεν εἰς Ῥώμην πρὸς Καίσαρα· καὶ λαβὼν ἐξουσίαν, ἐπανελθὼν ἔπνιξεν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῆς ἐν τῷ ποταμῷ.»**

Επίσης για το γεγονός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, ο Επιφάνιος δηλώνει τις πηγές του, δηλαδή τον Ιωάννη Θεσσαλονίκης, και τον Ψευδο-Ιωάννη. Τις ίδιες συναντάμε και στους Συμεών, Γεωμέτρη και Γεωργιανή Μετάφραση. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα εξής[423]:

[422] Βλ. σ. 224.

[423] Για περισσότερα βλ. 205-206.

Ἰωάννης Θεσσαλονίκης, *Κοίμησις* 260,21-27[424] «Ὅτε ἀπετίθετο τὸ σῶμα ἡ ἁγία θεοτόκος Μαρία, **ἦλθε πρὸς αὐτὴν ὁ μέγας ἄγγελος καὶ εἶπε· Μαρία, ἐγερθεῖσα, λάβε τοῦτο τὸ βραβεῖον, ὃ ἔδωκέ μοι ὁ φυτεύσας τὸν παράδεισον**, καὶ παράδος αὐτὸ τοῖς ἀποστόλοις, ἵνα, κρατήσαντες αὐτὸ ὑμνήσωσιν ἔμπροσθέν σου, διότι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποτίθῃ τὸ σῶμα.»

Ἐπιφάνιος, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*, 42,3-7 «καὶ πρὸ τριῶν ἡμερῶν **ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἐφιστὰς κατεμήνυσεν αὐτῇ τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου ἔξοδον καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου**.»

Συμεών 372, 23-24 […] ὁ καιρὸς τῆς ἐκδημίας παρῆν, **δι' ἀγγέλου μυεῖται ταύτην ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἀπιέναι πρὸς αὐτὸν μέλλουσα**[…]

372,32-373,1 δείκνυσιν αὐτοῖς τὸ δοθὲν αὐτῇ πρὸς ἐκείνου βραβεῖον· φοίνικος δὲ κλάδος τοῦτο ἦν, ὡς γλῶσσαι πρὸς ἀλήθειαν ἐθισθεῖσαι περὶ τοῦδε εἰρήκασι, σύμβολον θανάτου νίκης καὶ ζωῆς εἰκὼν ἀθανάτου.»

Ἰωάννης Γεωμέτρης 160,21-164,4 Επεὶ ταῦτα καὶ θανάτου ποτὲ μετασχεῖν ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ζωὴν ἀπελθεῖν τὴν καὶ τῆς ὄντως ζωῆς μητέρα ἐχρῆν, προαποκαλύπτεται μὲν οὐ πρὸ ὀλίγου τὴν ἰδίαν κλῆσιν τε καὶ μετάθεσιν· **πέμπεται δὲ αὐτῇ ταῦτα καὶ πάλιν ἀρχάγγελος τῶνδε τῶν εὐαγγελίων ἄγγελος, κομίζεται δὲ καὶ τῆς κατὰ πάντων ἅμα νίκης αὐτῇ βραβεῖον** καὶ τῆς ἀϊδίου ζωῆς σημεῖον, ὥσπερ καὶ τῷ ταύτης υἱῷ καὶ νικοποιῷ τῆς κατὰ τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου νίκης **φοίνικος ἀειζώου κλάδος**.

Γεωργιανή Μετάφραση 130, 103 «When Christ our God wanted to bring his all-holy and immaculate mother forth from the world and lead her into the kingdom of heaven so that she would receive the eternal crown of virues and supernatural labors[…]he revealed her glorious Dormition to her in advance. And **he sent the archangel Gabriel to her again to announce her glorious Dormition,** as he had before the wonderous conception. Thus the archangel came and **brought her a branch from a date palm**, which is a sign of victory»[…]

Σχετικά με την εμφάνιση του αστέρος στον *Βίο* του Επιφανίου το όνομα του Χρυσοστόμου αναφέρεται ως πηγή με την παράθεση ανάλογου χωρίου που όμως συναντάμε και στα άλλα τρία κείμενα, όπως φαίνεται:

Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Ματθαῖος, Ὑπόμνημα, Ὁμιλία ΣΤ΄*, 64, στ. 39-42 Ὅτι γὰρ **οὐ πολλῶν εἷς ὁ ἀστὴρ οὗτος ἦν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀστήρ,** ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, ἀλλὰ **δύναμίς τις ἀόρατος** εἰς ταύτην μετασχηματισθεῖσα τὴν ὄψιν[...]

Ἐπιφάνιος, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*, «Ὁ δὲ **ἀστὴρ οὐκ ἦν ἐκ τῶν λοιπῶν ἀστέρων**,

[424] Βλ. σσ. 205-206.

…ὡς φησιν Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.»

Συμεών Μεταφραστής 359,17 […] ὅτι **μὴ τῶν πολλῶν ὁ ἀστὴρ** οὗτος[…]

Ἰωάννης Γεωμέτρης 53,2-3 Καὶ ἀστὴρ οὐκ ἀστήρ, ἵνα καὶ ἀστρολογίαν ἀνέλῃ καὶ […]

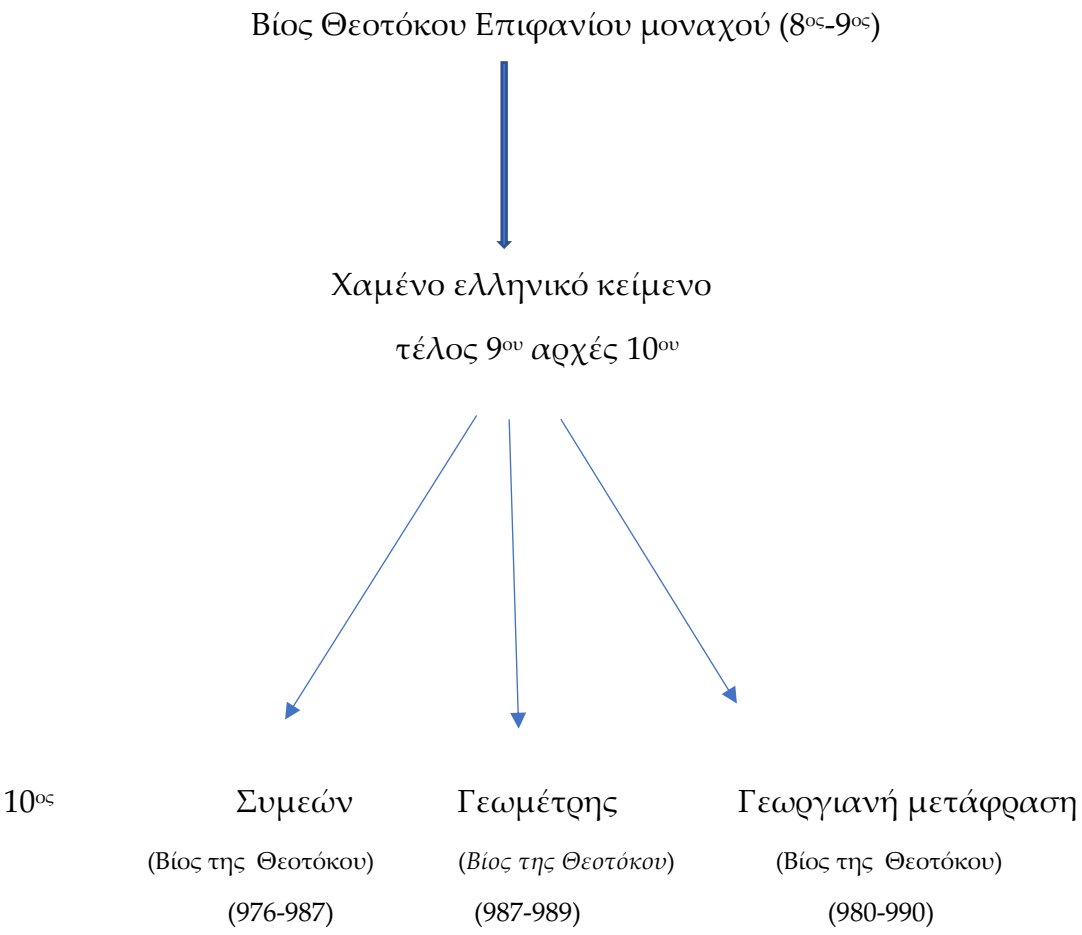
Γεωργιανή Μετάφραση 66,36 «And **this star was not one of the firmament**»[…]

Επομένως, με βάση τη μελέτη των κοινών πηγών των τριών κειμένων, δηλαδή του Γεωμέτρη και Συμεών, αλλά και της Γεωργιανής Μετάφρασης διαπιστώνουμε ότι το χαμένο ελληνικό πρότυπο έχει πλήθος πηγών ανάλογο της μεγάλης του εκτάσεως. Οι κοινές πηγές αυτές καλύπτουν ένα μεγάλο χρονικό φάσμα. Συγκεκριμένα, το χαμένο ελληνικό πρότυπο περιλαμβάνει πηγές από τον 2ο (*Πρωτευαγγέλιο*) ως τον 9ο αιώνα (Γεώργιος Νικομηδείας). Ως εκ τούτου η σύνθεση του χαμένου ελληνικού προτύπου δεν μπορεί να έγινε στα χρόνια της ζωής του Μαξίμου, δηλαδή ανάμεσα στον 6ο με 7ο αιώνα. Επιπλέον, στα κείμενα των Γεωμέτρη και Γεωργιανής Μετάφρασης αναφέρεται το όνομα του Ιωακείμ όπως και διάφορα επεισόδια από το *Πρωτευαγγέλιο*, οπότε είναι εμφανής η χρήση του, κάτι που σύμφωνα με την Cunningham[425], γίνεται από τον 8ο αιώνα και μετά. Επιπροσθέτως, το θέμα του θρήνου της Θεοτόκου κάτω από το Σταυρό εμφανίζεται στη θεολογία της περιόδου μετά την εικονομαχία, όπως επίσης το ίδιο θέμα είναι εμφανές στα *Σταυροθεοτοκία* του Ιωσήφ του υμνογράφου τον 9ο αιώνα[426]. Άλλωστε σύμφωνα και με την τεκμηριωμένη θέση του Booth[427], στο εμπεριστατωμένο άρθρο του *On the Life of the Virgin*, το χαμένο ελληνικό πρότυπο τόσο για λόγους ιστορικούς όσο και για τον τρόπο γραφής του (είδος, γλώσσα, ύφος), αποκλείεται να προέρχεται από το χέρι του Μαξίμου. Συμφωνούμε λοιπόν με την άποψη του Booth[428] ότι πράγματι η σύνθεση του χαμένου ελληνικού Βίου έγινε μετά τον Γεώργιο Νικομηδείας (857-891) που αποτελεί και τον terminus post

[425] Cunningham, *The Virgin Mary*, σ. 143-145, βλ. και σ. 202, σημ. 375.
[426] Βλ. σ. 186, σημ. 366.
[427] Booth, *On the Life of the Virgin*, σσ. 197-203. Με την άποψη του Booth συμφωνεί και η Cunningham, *The Virgin Mary*, σ. 150.
[428] Booth, ό.π., σ. 197.

quem, δηλαδή στο τέλος του 9ου αιώνα ή πάντως πριν την παραγωγή των τριών κειμένων δηλαδή των Γεωμέτρη, Συμεών και της Γεωργιανής Μετάφρασης[429]. Άρα δεν μπορεί να προέρχεται από την πένα του Μαξίμου του Ομολογητή, και είναι αγνώστου πατρότητος. Το χαμένο ελληνικό πρότυπο θα πρέπει να τοποθετηθεί χρονικά μετά τον Βίο του Επιφανίου. Μάλιστα, όπως φάνηκε από την παρούσα μελέτη, είναι πολύ πιθανόν ο Βίος του Επιφανίου να αξιοποιήθηκε από τον άγνωστο συγγραφέα του χαμένου ελληνικού προτύπου.

ΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΣΤΕΜΜΑ

[429] Η περίπτωση πολλαπλής γραφής ενός Βίου τον 10ο αιώνα δεν είναι η μοναδική. Ανάλογη περίπτωση έχουμε και στην περίπτωση του *Βίου του Ιωάννη Χρυσοστόμου* (*The unedited Life of St John Chrysostom*, σσ. 24-38).

5.3.4. Οι πηγές του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη *ανά κεφάλαιο.*

Στο *Βίο της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη γίνεται χρήση αρκετών πηγών. Οι βιβλικές πηγές παρατίθενται στο σχετικό υπόμνημα της έκδοσης.

Ως προς τις δευτερεύουσες πηγές, τις οποίες εμμέσως συναντάμε μέσω του χαμένου προτύπου, από το *Πρωτευαγγέλιο* δεν παραθέτουμε χωρία παρά μόνο ενδεικτικά, για να μην επιβαρυνθεί το κεφάλαιο, αφού η συγκεκριμένη πηγή χρησιμοποιείται σε πολύ μεγάλη έκταση του έργου. Για τις άλλες δευτερεύουσες πηγές παραθέτουμε τα εξής (υπογραμμισμένες είναι οι επιπλέον πηγές που βρίσκουμε μόνο στο κείμενο του Γεωμέτρη):

1. Εισαγωγή: Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Ἱερὰ Παράλληλα*, *PG* 98, 1070-1519, βλ. σ. 222, χωρίο 8.

2.Ἐγκώμιον Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης: *Πρωτευαγγέλιον*, σ. 203-205, χωρία 1,2, 4, Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς τὴν Γέννησιν*, σσ. 203-205, χωρία 1,2,3,4.

4.Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων: *Πρωτευαγγέλιον*, Εὐαγγέλιον Βαρθολομαίου, *Ἐρωτήσεις*, σ. 226-227.

5. Μνηστεία: *Πρωτευαγγέλιον*, βλ. σ. 204-205 χωρίο 4, Ἐπιφάνιος, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*, σσ. 215.

6. Εἰς τὸν εὐαγγελισμόν: *Πρωτευαγγέλιον*, Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς τὴν Γέννησιν*, σ. 203-204, χωρίο 3.

7. Χριστοῦ γέννησις: *Πρωτευαγγέλιον*.

8. Περὶ τοῦ ἀστέρος: *Πρωτευαγγέλιον*, Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Ματθαῖος, Ὑπόμνημα, Ὁμιλία ΣΤ΄*, σ. 230-231.

11. Περὶ Ἡρώδου: *Πρωτευαγγέλιον*, Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Ματθαῖος*,

Ὑπόμνημα, Ὁμιλία Θ΄, σσ. 219-220, χωρίο 3.

14. Περὶ Ἡρώδου: *Πρωτευαγγέλιον*, Ἰώσηπος, *Ἰουδαϊκὸς πόλεμος*, σ. 218-219, χωρίο 2.

17. Εἰς τὴν ὑπαπαντήν: Ὠριγένης, *Λουκᾶς*, σ. 221, χωρίο 4 , Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου, *Εἰς τὴν Θεοτόκον*, σ. 221, χωρίο 5, Γεώργιος μοναχός, *Χρονικόν*, σ. 222-223, χωρίο 9.

20. Περὶ Ζαχαρίου: *Πρωτευαγγέλιον*, Ἰωάννης Χρυσόστομος, *Ματθαῖος, Ὑπόμνημα, Ὁμιλία Θ΄*, σ. 230-231, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, *Ἐξήγησις*, σ. 218, χωρίο 1.

24. Τὸ θαῦμα τὸ ἐν Κανᾷ: *Πράξεις Θωμᾶ*, σ. 228-229.

26. Τὰ ἅγια πάθη: Γεώργιος Νικομηδείας, *Λόγος Η΄/Λόγος Θ΄*, σσ. 187-198.

27. Τὰ ἅγια πάθη (συνέχεια): Γεώργιος Νικομηδείας, *Λόγος Η΄/Λόγος Θ΄*, σσ. 187-198

28. Ταφή: Γεώργιος Νικομηδείας, *Λόγος Η΄/Λόγος Θ΄*, σσ. 187-198

30. Ἀνάληψις: Ἀνδρέας Κρήτης, *Λόγος ΙΓ'*, σ. 215-216.

31. Περὶ τῆς κοιμήσεως: Ἰωάννης Θεσσαλονίκης, *Κοίμησις*, σσ. 205-206 και 229-230, Ψευδο-Ἰωάννης Θεολόγος, *Λόγος εἰς τὴν Κοίμησιν*, σ. 206, Θεόδωρος Σύγγελος, ***Κατάθεσις τιμίας ἐσθῆτος,*** σ. 164, Ψευδο-Διονύσιος, *Πρὸς Τιμόθεον*, σσ. 177-178, Ἰωάννης Δαμασκηνός, *Κοίμησις*, σσ. 181-182.

5.4. Συμπεράσματα

Στο παρόν κεφάλαιο μελετήσαμε διεξοδικά και συγκρίναμε δύο σχεδόν σύγχρονους λόγους, του Συμεών Μεταφραστή και του Ιωάννη Γεωμέτρη, και μια Γεωργιανή Μετάφραση ενός λόγου, που πραγματεύονται τον εκτενή Βίο της Θεοτόκου και καταλήξαμε στα ακόλουθα συμπεράσματα.

Οι δύο λόγοι του Ιωάννη Γεωμέτρη και Συμεών Μεταφραστή είχαν ένα κοινό ελληνικό πρότυπο χαμένο σήμερα, την ύπαρξη του οποίου επιβεβαιώνει η Γεωργιανή Μετάφραση. Συγκρίνοντας τον λόγο του Γεωμέτρη με τη Γεωργιανή Μετάφραση διαπιστώνεται ότι τα δύο κείμενα έχουν την ίδια περίπου έκταση και ταύτιση δομής και περιεχομένου στα περισσότερα σημεία τους, ενώ πολλές φορές παρουσιάζουν και λεκτική ομοιότητα. Ο λόγος του Συμεών έχει μικρότερη έκταση σε σχέση με τα άλλα δύο κείμενα και παρουσιάζεται ως μια επιτομή. Τα τρία κείμενα έχουν σαφέστατα κοινό πρότυπο, όμως το καθένα διατηρεί την μοναδικότητά του. Έτσι το καθένα έχει έναν ξεχωριστό τρόπο έκφρασης, αφού ο λόγος του Γεωμέτρη παρουσιάζεται ως ένας επεξεργασμένος λόγος από ρητορική άποψη, του Συμεών είναι ακριβής, εύστοχος και περιεκτικός, ενώ η Γεωργιανή Μετάφραση είναι πιο εύληπτη. Επίσης διαπιστώσαμε ότι κάποιες φορές ενδεχομένως η Γεωργιανή Μετάφραση παραλείπει τμήματα λόγου, η ύπαρξη των οποίων πιστοποιείται από το λόγο του Γεωμέτρη. Τα κείμενα παραθέτουν κατά κανόνα τα ίδια βιβλικά χωρία, με επιπλέον προσθήκες βιβλικών χωρίων στα δύο κείμενα του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης. Παρ᾽ όλα αυτά, ο καθένας ακολουθεί διαφορετικό τρόπο αξιοποίησής τους.

Επιπροσθέτως, συμπεραίνουμε ότι ο Συμεών ανατρέχει και στις πηγές του προτύπου του, τις οποίες αξιοποιεί με ποικίλους τρόπους. Δηλαδή, άλλες φορές εντοπίζει την πηγή του προτύπου και την παραθέτει στο κατάλληλο σημείο του λόγου αυτολεξεί, άλλες φορές ελαφρώς

παραλλαγμένη, πάντως εμφανώς κοντά σε αυτή, ή τέλος εμπλουτίζει το κείμενο του λόγου του με επιπλέον στοιχεία από την πηγή, προσδίδοντας με τον τρόπο αυτό εγκυρότητα στο λόγο του.

Επιπλέον, ο Ιωάννης Γεωμέτρης εκτός από το κοινό πρότυπο χρησιμοποίησε και τον προγενέστερο Βίο της Θεοτόκου του Επιφανίου μοναχού, αφού φαίνεται να ανέτρεξε σε αυτόν συνδυαστικά με το πρότυπό του. Τέλος, κάθε κείμενο περιλαμβάνει τμήματα λόγου που απουσιάζουν από τα άλλα.

Με βάση τα προαναφερθέντα, φαίνεται πως κανένα κείμενο δεν αναπαρήγαγε το πρότυπό του πιστά. Μπορούμε να πούμε όμως ότι το χαμένο ελληνικό πρότυπο περιελάμβανε σίγουρα τα κοινά τμήματα λόγου των τριών και επιπλέον όσα συμπίπτουν ανά δύο. Μάλιστα, τα δύο κείμενα του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης, τα οποία έχουν, όπως λέχθηκε ανωτέρω, ταύτιση δομής, περιεχομένου αλλά και στις περισσότερες περιπτώσεις λεκτική, μπορούν να μας δώσουν μια σαφή συνολική εικόνα του χαμένου ελληνικού προτύπου. Επιπλέον, αν και το καθένα παρουσιάζει έναν ιδιαίτερο τρόπο γραφής, μπορούμε να πούμε ότι σε ορισμένα σημεία το κείμενο του Ιωάννη Γεωμέτρη αναπαράγει πιο πιστά το πρότυπό του, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις ενδεχόμενες δυσκολίες που παρουσιάζει ένα κείμενο που μεταφράζεται σε άλλη γλώσσα.

Από τη μελέτη των πηγών του χαμένου κειμένου μπορούμε να πούμε ότι πρέπει να παρήχθη στο τέλος του ενάτου ή στις αρχές του δεκάτου αιώνα, πάντως μετά τον Γεώργιο Νικομηδείας (terminus post quem) και πριν τη δημιουργία των άλλων τριών κειμένων[430]. Συνεπώς αποκλείουμε το ενδεχόμενο το κείμενο να ανήκει στο Μάξιμο τον Ομολογητή και είναι αγνώστου πατρότητος. Το μόνο που μπορούμε να

[430] Booth, *On the Life of the Virgin*, σ.197.

ισχυριστούμε για τον άγνωστο δημιουργό είναι ότι για τη σύνθεση του Βίου της Θεοτόκου συνδύασε ποικίλες πηγές, οι οποίες χρονολογούνται από τον 2ο έως τον 9ο αιώνα, αξιοποιώντας τόσο τον προγενέστερο Βίο της Θεοτόκου του Επιφανίου μοναχού, όσο και πλήθος βιβλικών χωρίων, αλλά και Αποκρύφων πηγών, όπως και πατερικών κειμένων.

Σχετικά με τις αντικρουόμενες απόψεις των συγχρόνων μελετητών για το αν η μετάφραση ανήκει στον Ευθύμιο Αγιορείτη ή όχι η παρούσα μελέτη δε λαμβάνει θέση και αφήνει το θέμα στους πλέον ειδικούς.

Ακολουθεί ο Πίνακας δομής και περιεχομένου των τριών λόγων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΟΜΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΛΟΓΩΝ

Ἰωάννης Γεωμέτρης *Ἔξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου: τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου*[431].	**Γεωργιανή Μετάφραση** *The praise and glory, laud and honor of our all-holy, incorruptible, and most blessed queen, the Theotokos and ever-virgin Mary, and the story of her immaculate and blessed life from birth until the Dormition written by our blessed father Maximus the Philosopher and Confessor. Kyrie eleison*[432].	**Συμεών ο Μεταφραστής** *Λόγος διαλαμβάνων τὰ ἀπὸ τῆς σεβασμίας γεννήσεως καὶ ἀνατροφῆς τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς θεοπρεποῦς τε γεννήσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ὅσα μέχρι τῆς ζωηφόρου αὐτῆς συνέδραμε τελευτῆς, προσέτι καὶ περὶ τῆς φανερώσεως τῆς τιμίας αὐτῆς ἐσθῆτος καὶ ὅπως ὁ μέγας οὗτος πλοῦτος χριστιανοῖς τεθησαύρισται*[433].	**Ἐπιφάνιος μοναχός** *Ἐπιφανίου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου* *Λόγος περὶ τοῦ βίου της ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν τῆς ζωῆς αὐτῆς χρόνων*[434].
1. Εισαγωγή Πηγές όχι ονομαστικά.	**1. Birth and childhood** Πηγές ονομαστικά.	Πηγές ονομαστικά.	Πηγές ονομαστικά.
2. Γέννησις Αναφορά του γένους του Ιωακείμ και του Ιωσήφ.	Αναφορά του γένους του Ιωακείμ.	Απόσπασμα από το λόγο του αγίου Γρηγορίου Νύσσης για τη γέννηση του Ιησού Χριστού που αναφέρεται επιγραμματικά: - στην καταγωγή του Ιωακείμ.	Γενεαλογία του Ιωακείμ του Ιωσήφ και της Θεοτόκου.
3. Ἐγκώμιον Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης Έπαινος στα πρόσωπα των Ιωακείμ και Άννας Η ατεκνία του Ιωακείμ και της Άννας. Ο ευαγγελισμός τους. Η γέννηση της Θεοτόκου.	Αναφορά στα πρόσωπα των Ιωακείμ και Άννας Η ατεκνία του Ιωακείμ και της Άννας. Ο ευαγγελισμός τους. Η γέννηση της Θεοτόκου.	-στην ατεκνία του Ιωακείμ και της Άννας. -στη γέννηση της Θεοτόκου.	Η ατεκνία του Ιωακείμ και της Άννας. Ο ευαγγελισμός του Ιωακείμ. Η γέννηση της Θεοτόκου.

[431] Γεωμέτρης, σ. 1.
[432] Γεωργιανή Μετάφραση, 36,1.
[433] Συμεὼν Μεταφραστής, *Μηνολόγιον*, σ. 347.
[434] Ἐπιφάνιος μοναχός, *Περὶ τοῦ Βίου τῆς Θεοτόκου*, σ. 13.

4. Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων Η είσοδος της Θεοτόκου στο ναό. Τα σωματικά, πνευματικά της χαρίσματα και ο χαρακτήρα της. Ο πρώτος ευαγγελισμός της μέσα στο ναό.	Η είσοδος της Θεοτόκου στο ναό. Τα σωματικά, πνευματικά της χαρίσματα και ο χαρακτήρα της. Ο πρώτος ευαγγελισμός της μέσα στο ναό.	.- στην είσοδο της Θεοτόκου στο ναό. - στην ανατροφή της.	Η είσοδος της Θεοτόκου στο ναό. Η μόρφωση, ο χαρακτήρας της,η περιγραφή της. Ο πρώτος ευαγγελισμός της μέσα στο ναό
5. Μνηστεία Ο θαυματουργικός τρόπος της μνηστείας της με τον Ιωσήφ. Η ζωή της Θεοτόκου στο σπίτι του Ιωσήφ. Ευαγγελισμός του Ζαχαρία για τη γέννηση του Ιωάννη Προδρόμου.	 Ο θαυματουργικός τρόπος της μνηστείας της με τον Ιωσήφ. Η ζωή της Θεοτόκου στο σπίτι του Ιωσήφ. Ευαγγελισμός του Ζαχαρία για τη γέννηση του Ιωάννη Προδρόμου	 - στο θαυματουργικό τρόπο της μνηστείας της με τον Ιωσήφ.	Η γενεαλογία του Ζαχαρία. Η σχέση του με τον Ιωσήφ το μνήστορα. Ο θαυματουργικός τρόπος της μνηστείας της με τον Ιωσήφ. Η ζωή της Θεοτόκου στο σπίτι του Ιωσήφ.
6. «Τοῦ αὐτοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου » Ο ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Η μετάβασή της στην Ελισάβετ. Οι αμφιβολίες του Ιωσήφ και η πληροφόρησή του από τον άγγελο περί της Θείας κυήσεως της Θεοτόκου.	**2. The Annunciation** Ο ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Η μετάβασή της στην Ελισάβετ.	Ολοκλήρωση της παράθεσης από το λόγο του αγίου Γρηγορίου Νύσσης. Ο ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Η μετάβασή της στην Ελισάβετ. Οι αμφιβολίες του Ιωσήφ και πληροφόρησή του από τον άγγελο περί της Θείας κυήσεως της Θεοτόκου.	 Ο ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Ευαγγελισμός του Ζαχαρία για τη γέννηση του Ιωάννη Προδρόμου. Η μετάβασή της στην Ελισάβετ.
7. Χριστοῦ γέννησις Απογραφή. Η γέννηση του Ιησού. Ο ευαγγελισμός των ποιμένων. Θεολογία της θαυμαστής γέννησης.	**3. The nativity** Οι αμφιβολίες του Ιωσήφ και η πληροφόρησή του από τον άγγελο περί της Θείας κυήσεως της Θεοτόκου. Απογραφή. Η γέννηση του Ιησού. Ο ευαγγελισμός των ποιμένων. Θεολογία της θαυμαστής γέννησης.	Απογραφή. Αναλυτική αναφορά στην πολιτική κατάσταση στο Ισραήλ. Επανέρχεται στο θέμα της απογραφής. Η γέννηση του Ιησού. Ο ευαγγελισμός των ποιμένων.	 Απογραφή. Η γέννηση του Ιησού. Έμμεση αναφορά στον ευαγγελισμό των ποιμένων.

8. Περὶ τοῦ ἀστέρος Η θαυμαστή πορεία του αστέρος και η καθοδήγηση των Μάγων από αυτό.	Η θαυμαστή πορεία του αστέρος και η καθοδήγηση των Μάγων από αυτό.		Η θαυμαστή πορεία του αστέρος και η καθοδήγηση των Μάγων από αυτό.

9. Περὶ τῶν μάγων Εγκώμιο στην πίστη των Μάγων.			
10. Περὶ τῶν ποιμένων Οι ποιμένες φωτίζονται με θεία επιφοίτηση του αστέρος για να βρουν τον τόπο της γεννήσεως.			
11. Περὶ Ἡρώδου Η ταραχή και το μίσος του Ηρώδη για τον Ιησού και η προσπάθειά του να εξαπατήσει τους Μάγους προκειμένου να μάθει που γεννήθηκε ο Ιησούς.	Η ταραχή και το μίσος του Ηρώδη για τον Ιησού και η προσπάθειά του να εξαπατήσει τους Μάγους προκειμένου να μάθει που γεννήθηκε ο Ιησούς.		
12. Περὶ τῶν μάγων Η συνάντηση των Μάγων με την Θεοτόκο και το Θείο βρέφος στην Βηθλεέμ και η προσκύνησή Του. Η προσφορά δώρων τους σε Αυτό. Θεολογικό σχόλιο με αφορμή τα δώρα που προσέφεραν.	Η συνάντηση των Μάγων με την Θεοτόκο και το Θείο βρέφος στην Βηθλεέμ και η προσκύνησή Του. Η προσφορά δώρων τους σε Αυτό. Θεολογικό σχόλιο με αφορμή τα δώρα που προσέφεραν.		
13. Ἐγκώμιον τῶν μάγων Συνέχεια στο θεολογικό σχόλιο με αφορμή την πίστη των Μάγων. Μικρή ανασκόπηση των γεγονότων της γεννήσεως. **Σχολιασμός** σχετικά με φαινομενική διαφωνία στις διηγήσεις των γεγονότων που ακολούθησαν τη γέννηση από τους ευαγγελιστές Ματθαίο και Λουκά[435].	Συνέχεια στο θεολογικό σχόλιο με αφορμή την πίστη των Μάγων. Μικρή ανασκόπηση των γεγονότων της γεννήσεως. **Σχολιασμός** σχετικά με τη φαινομενική διαφωνία στις διηγήσεις των γεγονότων που ακολούθησαν τη γέννηση από τους ευαγγελιστές Ματθαίο και Λουκά.		
14. Περὶ Ἡρώδου Οργή και φονική μανία του Ηρώδη η οποία στρέφεται στην οικογένειά του αλλά και στα βρέφη της Βηθλεέμ. Θεήλατος θάνατος του Ηρώδη.	Οργή και φονική μανία του Ηρώδη η οποία στρέφεται στην οικογένειά του αλλά και στα βρέφη της Βηθλεέμ. Θεήλατος θάνατος του Ηρώδη.		
15. Ἐγκώμιο τῶν νηπίων Τα νήπια οι πρώτοι μάρτυρες της πίστεως.	Τα νήπια οι πρώτοι μάρτυρες της πίστεως.		
16. Περὶ τῆς περιτομῆς Η περιτομή.	Η περιτομή.	Η περιτομή.	Η περιτομή.

[435] Βλ. σ. 91.

		Ο Συμεών ξεκινά να μιλά για την υπαπαντή.	
17. Εἰς τὴν ὑπαπαντήν Η υπαπαντή. Η προφητεία του Συμεών. Θεολογικός σχολιασμός περί των δύο φύσεων του Χριστού.	**4.The presentation in the temple** Η υπαπαντή Η προφητεία του Συμεών. Θεολογικός σχολιασμός περί των δύο φύσεων του Χριστού.	**Σχολιασμός** σχετικά με τη φαινομενική διαφωνία στις διηγήσεις της γεννήσεως από τους ευαγγελιστές Ματθαίο και Λουκά. Συνέχεια του λόγου για την υπαπαντή. Η προφητεία του Συμεών. Σχολιασμός του προσώπου του Ηρώδη. Εγκώμιο στην πίστη των Μάγων. Κατά Θεία Οικονομία, οι εχθροί μαρτυρούν την γέννηση. Ο Ηρώδης καλεί τους μάγους. Η θαυμαστή πορεία του αστέρος και η καθοδήγηση των Μάγων από αυτό. Η προσκύνηση των Μάγων.	Η υπαπαντή.
18. Περὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον φυγῆς Η εμφάνιση του αγγέλου στον Ιωσήφ. **19. Περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ** Αναφορά στο θαυμαστό τρόπο σωτηρίας του Ιωάννη Προδρόμου από την μανία του Ηρώδη.	Η εμφάνιση του αγγέλου στον Ιωσήφ. Αναφορά στο θαυμαστό τρόπο σωτηρίας του Ιωάννη Προδρόμου από την μανία του Ηρώδη.	Η εμφάνιση του αγγέλου στον Ιωσήφ. Η φυγή στην Αίγυπτο.	Η εμφάνιση του αγγέλου στον Ιωσήφ. Η φυγή στην Αίγυπτο.
20. Περὶ Ζαχαρίου Ο φόνος του Ζαχαρία. Η φυγή στην Αίγυπτο. **Σχολιασμός (εκ νέου)** σχετικά με τη φαινομενική διαφωνία στις διηγήσεις του Ματθαίου και Λουκά ως προς τα γεγονότα της καθόδου στην Αίγυπτο και της επανόδου από την Αίγυπτο στη Ναζαρέτ.	Ο φόνος του Ζαχαρία. Η φυγή στην Αίγυπτο. **Σχολιασμός (εκ νέου)** σχετικά με τη φαινομενική διαφωνία στις διηγήσεις του Ματθαίου και Λουκά ως προς τα γεγονότα της καθόδου στην Αίγυπτο και της επανόδου από την Αίγυπτο στη Ναζαρέτ.	Η βρεφοκτονία του Ηρώδη μαζί και των τέκνων του. Θεήλατος θάνατος του Ηρώδη.	Ο Ηρώδης φονεύει τη γυναίκα και πνίγει τα παιδιά του. Η βρεφοκτονία. Ο φόνος του Ζαχαρία. Η σωτηρία του Ιωάννη.

Η επιστροφή της αγίας οικογένειας στη Ναζαρέτ της Ιουδαίας. Σύντομη ανασκόπηση των γεγονότων από τον Ευαγγελισμό έως τη φυγή στην Αίγυπτο. Εγκώμιο στη Θεοτόκο. Εξιστόρηση της πολιτικής και θρησκευτικής κατάστασης των Εβραίων. Περιγραφή της παιδικής ηλικίας του Ιησού. Ο Ιησούς δωδεκαετής στο Ναό. Η εξωτερική ομορφιά Του Ιησού και ο χαρακτήρας Του.	Η επιστροφή της αγίας οικογένειας στη Ναζαρέτ της Ιουδαίας. Σύντομη ανασκόπηση των γεγονότων από τον Ευαγγελισμό έως τη φυγή στην Αίγυπτο. Εγκώμιο στη Θεοτόκο. Εξιστόρηση της πολιτικής και θρησκευτικής κατάστασης των Εβραίων. Περιγραφή της παιδικής ηλικίας του Ιησού. Ο Ιησούς δωδεκαετής στο Ναό. Η εξωτερική ομορφιά Του Ιησού και ο χαρακτήρας Του.	Η επιστροφή της αγίας οικογένειας στη Ναζαρέτ της Ιουδαίας. **Σχολιασμός (ξανά)** σχετικά με τη φαινομενική διαφωνία στις διηγήσεις του Ματθαίου και Λουκά σχετικά με τα γεγονότα που ακολούθησαν τη γέννηση μέχρι την επάνοδο από την Αίγυπτο. Ο Ιησούς δωδεκαετής στο Ναό.	Η επιστροφή της αγίας οικογένειας στη Ναζαρέτ της Ιουδαίας. Αναφορές στα παιδιά του Ιωσήφ από την πρώτη του γυναίκα. Ο Ιησούς δωδεκαετής στο Ναό. Περιγραφή της εξωτερικής εμφάνισης Του Ιησού.
21. Ἀνατροφή Ο Ιησούς ένα ζωντανό κήρυγμα της αγάπης προς το Θεό και τους ανθρώπους. Η μητέρα (Θεοτόκος) γίνεται μαθήτρια του παιδιού της (Ιησού).	Ο Ιησούς ένα ζωντανό κήρυγμα της αγάπης προς το Θεό και τους ανθρώπους. Η μητέρα (Θεοτόκος) γίνεται μαθήτρια του παιδιού της (Ιησού).		
22. Θεοφάνια Η ζωή, του Ιωάννη Προδρόμου στην έρημο, το κήρυγμα και οι μαθητές του. Η βάπτιση του Ιησού. Η θεολογία της βαπτίσεως του Ιησού και η απόρροιά της. Επιχειρηματολογία περί της θεωρίας του αγίου πνεύματος από τον Ιωάννη Προδρόμο και η μαρτυρία περί της φωνής του Πατρός.	**5.The Relevation (or the Epiphany)** Η ζωή, του Ιωάννη Προδρόμου στην έρημο, το κήρυγμα και οι μαθητές του. Η βάπτιση του Ιησού. Η θεολογία της βαπτίσεως του Ιησού και η απόρροιά της. Επιχειρηματολογία περί της θεωρίας του αγίου πνεύματος από τον Ιωάννη Προδρόμο και η μαρτυρία περί της φωνής του Πατρός.	Η βάπτιση του Ιησού.	Η βάπτιση του Ιησού. Η ζωή του Ιωάννη Προδρόμου στην έρημο, το κήρυγμα και οι μαθητές του.

23. Πειρασμός Ο Ιησούς οδηγείται στην έρημο και πειράζεται από το διάβολο. Οι πρώτοι μαθητές του Ιησού. Η φυλάκιση του Ιωάνη Προδρόμου.	Ο Ιησούς οδηγείται στην έρημο και πειράζεται από το διάβολο. Οι πρώτοι μαθητές του Ιησού. Η φυλάκιση του Ιωάνη Προδρόμου.		Ο Ιησούς οδηγείται στην έρημο και πειράζεται από το διάβολο. Οι πρώτοι μαθητές του Ιησού. Η φυλάκιση του Ιωάνη Προδρόμου.
24. Τὸ θαῦμα τὸ ἐν Κανᾷ Το θαύμα στην Κανά. Η στάση του Ιησού στην επιθυμία της Θεοτόκου για θαύμα. Ο Ιησούς διδάσκει με τη στάση του την ταπείνωση και την υπακοή. Η μετατροπή του νερού σε κρασί προκαλεί και τη μετατροπή του γάμου σε παρθενία. Ο Ιησούς θεραπεύει την πεθερά του Πέτρου. Θάνατος Ιωσήφ.	Το θαύμα στην Κανά. Η στάση του Ιησού στην επιθυμία της Θεοτόκου για θαύμα. Ο Ιησούς διδάσκει με τη στάση του την ταπείνωση και την υπακοή. Η μετατροπή του νερού σε κρασί προκαλεί και τη μετατροπή του γάμου σε παρθενία. Ο Ιησούς θεραπεύει την πεθερά του Πέτρου. Θάνατος Ιωσήφ.	Το θαύμα στην Κανά.	Το θαύμα στην Κανά Η μετατροπή του νερού σε κρασί προκαλεί και τη μετατροπή του γάμου σε παρθενία. Ο Ιησούς θεραπεύει την πεθερά του Πέτρου. Θάνατος Ιωσήφ.
25. Περὶ τῆς Γενησαρέτ Ετυμολογία του ονόματος της λίμνης και λυρική λεπτομερέστατη περιγραφή της. Ο Ιησούς πηγαίνει στο σπίτι του Ζεβεδαίου. Η θεραπεία του παραλυτικού της Καπερναούμ. δ. Ο θάνατος του Ζεβεδαίου και η αγορά της οικίας στη Σιών. ε. Η Ιωάννα ακολουθεί τον Κύριο. Η εκδίωξη των κερματιστών και κολλυβιστών από το Ναό. Η θεραπεία της Μαρίας της Μαγδαληνής από τα δαιμόνια. Η Μαρία	Σύντομη αναφορά στη λίμνη Γενησαρέτ. Ο Ιησούς πηγαίνει στο σπίτι του Ζεβεδαίου. Η θεραπεία του παραλυτικού της Καπερναούμ. Ο θάνατος του Ζεβεδαίου και η αγορά της οικίας στη Σιών. Η Ιωάννα ακολουθεί τον Κύριο. Η εκδίωξη των κερματιστών και κολλυβιστών από το Ναό. Η θεραπεία της Μαρίας της Μαγδαληνής από τα δαιμόνια. Η Μαρία		Ετυμολογία του ονόματος της λίμνης και περιγραφή της. Ο Ιησούς πηγαίνει στο σπίτι του Ζεβεδαίου. Η θεραπεία του παραλυτικού της Καπερναούμ. Ο θάνατος του Ζεβεδαίου και η αγορά της οικίας στη Σιών. Η θεραπεία της Σαλώμης από τα πονηρά πνεύματα. Η εκδίωξη των κερματιστών και κολλυβιστών από το Ναό. Η θεραπεία της Μαρίας της Μαγδαληνής από τα δαιμόνια. Η Μαρία

ακόλουθος της Θεοτόκου, απόστολος και μάρτυρας για τον Κύριο.	ακόλουθος της Θεοτόκου, απόστολος και μάρτυρας για τον Κύριο.		ακόλουθος της Θεοτόκου, απόστολος και μάρτυρας για τον Κύριο.
26. Τὰ ἅγια πάθη Αναφορά στο Μυστικό Δείπνο. Η Θεοτόκος ηγείται των διακονουσσών. Αναφορά στην προδοσία του Ιούδα και τη θανατική ποινή του Ιησού. Εγκώμιο στη Θεοτόκο. Η Θεοτόκος αυτόπτης και αυτήκοος μάρτυρας των γεγονότων προ της Σταυρώσεως. Το μεγαλείο της Θεοτόκου.	**6. On the Passion** Αναφορά στο Μυστικό Δείπνο. Η Θεοτόκος ηγείται των διακονουσσών. Αναφορά στην προδοσία του Ιούδα και τη θανατική ποινή του Ιησού. Εγκώμιο στη Θεοτόκο. Η Θεοτόκος αυτόπτης και αυτήκοος μάρτυρας των γεγονότων προ της Σταυρώσεως. Το μεγαλείο της Θεοτόκου.	Αναφορά στο Μυστικό Δείπνο. Η Θεοτόκος περιποιείται τις γυναίκες που διακονούν τον Ιησού. Η Θεοτόκος αυτόπτης και αυτήκοος μάρτυρας των γεγονότων προ της Σταυρώσεως. Το μεγαλείο της Θεοτόκου.	Αναφορά μόνο στο σπίτι της Σιών, όπου εκεί έγινε ο Μυστικός Δείπνος. Αναφορά στις μυροφόρες.
27. Τὰ ἅγια πάθη (συνέχεια) Τα Πάθη του Ιησού όπως περιγράφονται από τις ρητορικές ερωτήσεις του Γεωμέτρη. Η Σταύρωση. Η κορύφωση του πόνου της Θεοτόκου μέσα από αλλεπάλληλες ερωτήσεις που απευθύνει ο Ιωάννης Γεωμέτρης σε εκείνη. Η στάση του Ιησού απέναντι στους σταυρωτές Του. Η συμμετοχή της φύσης στο Θείο Πάθος και η μεγαλοσύνη του Ιησού. Ο θρήνος της Θεοτόκου. στ. Η στοργική φροντίδα και η αγάπη του Ιησού στη μητέρα Του. Το αποκορύφωμα της κακίας των Ιουδαίων. η. Ο θάνατος του Ιησού.	Τα Πάθη του Ιησού όπως περιγράφονται από τις ρητορικές ερωτήσεις. Η Σταύρωση. Η κορύφωση του πόνου της Θεοτόκου μέσα από αλλεπάλληλες ερωτήσεις προς εκείνη. Η στάση του Ιησού απέναντι στους σταυρωτές Του. Η συμμετοχή της φύσης στο Θείο Πάθος και η μεγαλοσύνη του Ιησού. Ο θρήνος της Θεοτόκου. Η στοργική φροντίδα και η αγάπη του Ιησού στη μητέρα Του. Το αποκορύφωμα της κακίας των Ιουδαίων. Ο θάνατος του Ιησού.	Τα Πάθη του Ιησού όπως περιγράφονται από τις ρητορικές ερωτήσεις του Συμεών. Η Σταύρωση. Η κορύφωση του πόνου της Θεοτόκου μέσα από αλλεπάλληλες ερωτήσεις που απευθύνει ο Συμεών σε εκείνη. Ο θρήνος της Θεοτόκου. Η στοργική φροντίδα και η αγάπη του Ιησού στη μητέρα Του. Το αποκορύφωμα της κακίας των Ιουδαίων. Ο θάνατος του Ιησού.	

Οι ιουδαίοι κεντούν με τη λόγχη την πλευρά του Ιησού. Η Θεοτόκος αναζητεί και βρίσκει τόπο για να ταφεί ο Υιός της. Η Θεοτόκος ζητά τη μεσιτεία του Ιωσήφ για την ταφή του Ιησού. Η Αποκαθήλωση. Ο επιτάφιος θρήνος της Θεοτόκου.	Οι ιουδαίοι κεντούν με τη λόγχη την πλευρά του Ιησού. Η Θεοτόκος αναζητεί και βρίσκει τόπο για να ταφεί ο Υιός της. Η Θεοτόκος ζητά τη μεσιτεία του Ιωσήφ για την ταφή του Ιησού. Η Αποκαθήλωση. Ο επιτάφιος θρήνος της Θεοτόκου.	Οι ιουδαίοι κεντούν με τη λόγχη την πλευρά του Ιησού. Η Θεοτόκος αναζητεί και βρίσκει τόπο για να ταφεί ο Υιός της. Η Θεοτόκος ζητά τη μεσιτεία του Ιωσήφ για την ταφή του Ιησού. Η Αποκαθήλωση.	
27. Ταφή Η Ταφή του σώματος του Ιησού από την Θεοτόκο, τον Ιωσήφ και τον Νικόδημο. Διευκρίνιση περί των προσώπων που παρεβρίσκονταν στη Σταύρωση του Ιησού. Οι στρατιώτες φυλάνε τον τάφο του Ιησού.	Η Ταφή του σώματος του Ιησού από την Θεοτόκο, τον Ιωσήφ και τον Νικόδημο. Διευκρίνιση περί των προσώπων που παρεβρίσκονταν στη Σταύρωση του Ιησού. Οι στρατιώτες φυλάνε τον τάφο του Ιησού.	Η Ταφή του σώματος του Ιησού από την Θεοτόκο, τον Ιωσήφ και τον Νικόδημο. Οι στρατιώτες φυλάνε τον τάφο του Ιησού.	
28. Ἀνάστασις Η παραμονή της Θεοτόκου στον τάφο. Σχολιασμός της *ἄλλης* Μαρίας που ήταν στον τάφο του Ιησού. Η Θεοτόκος είναι η πρώτη μάρτυρας της Αναστάσεως του Ιησού. Το «Χαῖρε» των μυροφόρων. Οι ευαγγελιστές αποσιωπούν το γεγονός της Αναστάσεως. στ. Η Θεοτόκος παραμένει στο σπίτι του «αγαπημένου μαθητή».	**7. On the Resurrection** Η παραμονή της Θεοτόκου στον τάφο. Η Θεοτόκος είναι η πρώτη μάρτυρας της Αναστάσεως του Ιησού. Οι ευαγγελιστές αποσιωπούν το γεγονός της Αναστάσεως. Η Θεοτόκος παραμένει στο σπίτι του «αγαπημένου μαθητή».	Η παραμονή της Θεοτόκου στον τάφο. Σχολιασμός της *ἄλλης* Μαρίας που ήταν στον τάφο του Ιησού. Η Θεοτόκος είναι η πρώτη μάρτυρας της Αναστάσεως του Ιησού.	

Ο Ιησούς συναναστρέφεται με τους μαθητές Του.	Ο Ιησούς συναναστρέφεται με τους μαθητές Του.		
29. Ἀνάληψις Αναφορά στο γεγονός της Αναλήψεως του Ιησού. Η θεομίμητη ζωή της Θεοτόκου μετά την ανάληψη του Ιησού. Οι μαθητές διασκορπίζονται στην οικουμένη για να κηρύξουν. Η Θεοτόκος παραμένει με τον Ιωάννη στο σπίτι της Σιών και προσεύχεται για όλους ακόμα και για τους σταυρωτές του Ιησού. Η Θεοτόκος πρότυπο και οδηγός των πιστών. Η Θεοτόκος συναθλητής και παρηγορητής όλων όσων πάσχουν υπέρ του Ιησού. Η Θεοτόκος και οι μυροφόρες συναποδημούν με τον Ιωάννη. Επιστροφή της Θεοτόκου στην Ιερουσαλήμ και η συνεργασία της με τον Ιάκωβο τον αδελφόθεο. Η Θεοτόκος συμπάσχει με κάθε δοκιμαζόμενο υπέρ του Υιού της. Ο Ιησούς ακυρώνει το σχέδιο εξόντωσης της Θεοτόκου. Η ακτημοσύνη, η γενναιοδωρία και η ελεημοσύνη της Θεοτόκου, οι θαυματουργίες της.	Αναφορά στο γεγονός της Αναλήψεως του Ιησού. Η θεομίμητη ζωή της Θεοτόκου μετά την ανάληψη του Ιησού. Οι μαθητές διασκορπίζονται στην οικουμένη για να κηρύξουν. Η Θεοτόκος παραμένει με τον Ιωάννη στο σπίτι της Σιών και προσεύχεται για όλους ακόμα και για τους σταυρωτές του Ιησού. Η Θεοτόκος πρότυπο και οδηγός των πιστών. Η Θεοτόκος συναθλητής και παρηγορητής όλων όσων πάσχουν υπέρ του Ιησού. Η Θεοτόκος και οι μυροφόρες συναποδημούν με τον Ιωάννη. Επιστροφή της Θεοτόκου στην Ιερουσαλήμ και η συνεργασία της με τον Ιάκωβο τον αδελφόθεο. Η Θεοτόκος συμπάσχει με κάθε δοκιμαζόμενο υπέρ του Υιού της. Ο Ιησούς ακυρώνει το σχέδιο εξόντωσης της Θεοτόκου. Η ακτημοσύνη, η γενναιοδωρία και η ελεημοσύνη της Θεοτόκου, οι θαυματουργίες της.	Αναφορά στο γεγονός της Αναλήψεως του Ιησού. Η παρηγορία από τους αγγέλους. Η επάνοδος στο υπερώο της Ιερουσαλήμ και η αναμονή του Αγίου Πνεύματος.	Η παραμονή της Θεοτόκου στον τάφο. . Η Θεοτόκος είναι η πρώτη μάρτυρας της Αναστάσεως του Ιησού. Η Θεοτόκος παραμένει στο σπίτι του «αγαπημένου μαθητή». Ο Ιησούς συναναστρέφεται με τους μαθητές Του. Η επαγγελία του Αγίου Πνεύματος. Αναφορά περί του τρίτου ουρανού που αναφέρει ο απόστολος Παύλος.

30. Περὶ τῆς κοιμήσεως	**8. The Dormition**		
Εμφάνιση αγγέλου στην Θεοτόκο για την αναγγελία της κοιμήσεώς της με παράδοση βραβείου (κλαδί φοίνικα).	Εμφάνιση αγγέλου στην Θεοτόκο για την αναγγελία της κοιμήσεώς της με παράδοση βραβείου (κλαδί φοίνικα).	Εμφάνιση αγγέλου στην Θεοτόκο για την αναγγελία της κοιμήσεώς της με παράδοση βραβείου (κλαδί φοίνικα).	Εμφάνιση αγγέλου στην Θεοτόκο για την αναγγελία της κοιμήσεώς της.
Μετάβαση της Θεοτόκου στο όρος των Ελαιών.	Μετάβαση της Θεοτόκου στο όρος των Ελαιών.	Η Θεοτόκος ευπρεπίζει τον οίκο της.	Η Παναγία καλεί τους αποστόλους και τους εξιστορεί όλα τα μυστήρια από την πρώτη εμφάνιση του αγγέλου στο Ναό.
Η προσκύνηση των δέντρων.	Η προσκύνηση των δέντρων.	Καλούνται συγγενείς και φίλοι να μοιραστούν το γεγονός.	Η διαθήκη της Θεοτόκου.
Η Θεοτόκος ευπρεπίζει τον οίκο της.	Η Θεοτόκος ευπρεπίζει τον οίκο της.	Η Θεοτόκος αφήνει ως κληρονομιά δύο χιτώνες της.	Άφιξη του Ιησού και Κοίμηση.
Φθάνουν στο σπίτι της Θεοτόκου συγγενείς, φίλοι και μαθητές.	Φθάνουν στο σπίτι της Θεοτόκου συγγενείς, φίλοι, και μαθητές.	Φθάνουν στο σπίτι της Θεοτόκου συγγενείς, φίλοι, μαθητές και θρηνούν μαθαίνοντας για την εκδημία της.	Αναφορά στη δήλωση του Ψευδο-Διονυσίου του Αρεοπαγίτου για την παρουσία των μαθητών στην Κοίμηση και την υπερουράνια ψαλμωδία του αγίου Ιεροθέου.
Η Θεοτόκος αφήνει ως κληρονομιά δύο χιτωνίσκους.	Η Θεοτόκος αφήνει ως κληρονομιά δύο χιτωνίσκους.		
Θρήνος από γνωστούς, φίλους και μαθητές.	Θρήνος από γνωστούς, φίλους και μαθητές.	Άφιξη μαθητών σε νεφέλη και οδηγίες από εκείνη για την ταφή της.	Η διασπορά των αποστόλων μετά την Κοίμηση της Θεοτόκου.
Η παραμυθία της Θεοτόκου και η υπόσχεση πως θα πρεσβεύει για όλους.	Η παραμυθία της Θεοτόκου και η υπόσχεση πως θα πρεσβεύει για όλους.	Η Θεοτόκος δίνει οδηγίες στους μαθητές για την ταφή του σώματός της.	
Η άφιξη των αποστόλων πάνω σε νεφέλη.	Η άφιξη των αποστόλων πάνω σε νεφέλη.	Η προσευχή της Θεοτόκου.	
		Άφιξη του Ιησού και Κοίμηση.	
Παράθεση αποσπάσματος από *επιστολή* του Ψευδο-Διονυσίου στον *Τιμόθεο*.	Αναφορά στον Ψευδο-Διονύσιο και στην *Προς Τιμόθεον* επιστολή ως επιβεβίωση της παρουσίας των μαθητών.	Παράθεση αποσπάσματος από *επιστολή* του Ψευδο-Διονυσίου στον *Τιμόθεο*.	
Σχολιασμός περί του τρίτου ουρανού που αναφέρει ο απόστολος Παύλος.			
Η Θεοτόκος δίνει οδηγίες στους μαθητές για την ταφή του σώματός της.	Η Θεοτόκος δίνει οδηγίες στους μαθητές για την ταφή του σώματός της.	Ασπασμός του σκηνώματος της Θεοτόκου και θαύματα που έγιναν αμέσως μετά την Κοίμησή της.	
Η προσευχή της Θεοτόκου.	Η προσευχή της Θεοτόκου.		
	Σχολιασμός σχετικά με το περιεχόμενο της επιστολής του Ψευδο-Διονυσίου στον Τιμόθεο με μόνη όμως αναφορά την υπερουράνια	Ο καθαγιασμός της φύσης.	

	ψαλμωδία του αγίου Ιεροθέου. Άφιξη του Ιησού και Κοίμηση. Περιγραφή του σκηνώματος της Θεοτόκου. Ο Πέτρος προίσταται της προσευχής. Ασπασμός του σκηνώματος της Θεοτόκου και θαύματα που έγιναν αμέσως μετά την Κοίμησή της. Ο καθαγιασμός της φύσης. Πορεία για την ταφή του σκηνώματος της Θεοτόκου. Ο ασεβής Ιουδαίος και η τιμωρία του. Η μετάνοια και η αποκατάσταση των χεριών του ασεβούς Ιουδαίου. Το χαριέστατο επεισόδιο με το φόβο των μαθητών για το πανίερο σώμα της Θεοτόκου μετά την τιμωρία του ασεβούς Ιουδαίου. Η ταφή της Θεοτόκου. Η Μετάσταση της Θεοτόκου Σύντομη μνεία της εύρέσεως της ιερής εσθήτος της Θεοτόκου και της μεταφορά της στην Κωνσταντινούπολη από τον Γάλβιο και Κάνδιδο. Η θεολογία της Μεταστάσεως της Θεοτόκου, η θεολογία ενσάρκωσης.	Άφιξη του Ιησού και Κοίμηση. Περιγραφή του σκηνώματος της Θεοτόκου. Ο Πέτρος προίσταται της προσευχής. Ασπασμός του σκηνώματος της Θεοτόκου και θαύματα που έγιναν αμέσως μετά την Κοίμησή της. Ο καθαγιασμός της φύσης. Πορεία για την ταφή του σκηνώματος της Θεοτόκου. Ο ασεβής Ιουδαίος και η τιμωρία του. Η μετάνοια και η αποκατάσταση των χεριών του ασεβούς Ιουδαίου. Το χαριέστατο επεισόδιο με το φόβο των μαθητών για το πανίερο σώμα της Θεοτόκου μετά την τιμωρία του ασεβούς Ιουδαίου. Η ταφή της Θεοτόκου. Η Μετάσταση της Θεοτόκου. Εκτενής αναφορά της εύρέσεως της ιερής εσθήτος της Θεοτόκου και της μεταφορά της στην Κωνσταντινούπολη από τον Γάλβιο και Κάνδιδο. Σύντομη αναφορά στη ζώνη της Θεοτόκου. **9. Conclusion** Οι ευεργεσίες της Θεοτόκου. Ανασκόπηση της Κοιμήσεως. Η θεολογία της Μεταστάσεως	Πορεία προς τη Γεθσημανή για την ταφή του σκηνώματος της Θεοτόκου. Ο ασεβής Ιουδαίος και η τιμωρία του Η μετάνοια και η αποκατάσταση των χεριών του ασεβούς Ιουδαίου. Η ταφή της Θεοτόκου. Η Μετάσταση της Θεοτόκου. Εκτενής αναφορά της εύρέσεως της ιερής εσθήτος της Θεοτόκου και της μεταφορά της στην Κωνσταντινούπολη από τον Γάλβιο και Κάνδιδο. Κατάθεση της τιμίας εσθήτος της Θεοτόκου.	

Ανασκόπηση της Κοιμήσεως. Η θέση της Θεοτόκου στην αγία Τριάδα. Η συμμετοχή της φύσης στην εορτή της Μεταστάσεως. Ευχαριστίες προς τον Ιησού Χριστό για τις ευεργεσίες Του προς τον άνθρωπο με αποκορύφωμα το μεγαλύτερό Του δώρο: την Θεοτόκο. Εγκώμιο και ικεσία στην Θεοτόκο.	της Θεοτόκου, η θεολογία ενσάρκωσης. Η θέση της Θεοτόκου στην αγία Τριάδα. Η συμμετοχή της φύσης στην εορτή της Μεταστάσεως. Ευχαριστίες προς τον Ιησού Χριστό για τις ευεργεσίες Του προς τον άνθρωπο με αποκορύφωμα το μεγαλύτερό Του δώρο: την Θεοτόκο. Εγκώμιο και ικεσία στην Θεοτόκο.		

6. Γενικά συμπεράσματα.

Η ιδιαίτερη αγάπη και η ταπείνωση του Ιωάννη Γεωμέτρη στο πρόσωπο της Θεοτόκου εκφράστηκε με τον λόγο του με τίτλο *Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου*, που είναι και το σπουδαιότερο πεζό έργο του, το οποίο εκδίδεται στο παρόν πόνημα. Πρόκειται για ένα έργο που ανήκει στην ομιλητική γραμματεία του 10ου αιώνα και τοποθετείται ανάμεσα στα 986/7-990. Είναι ένας εγκωμιαστικός λόγος, ο οποίος γράφτηκε με αφορμή την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Το περιεχόμενό του όμως δεν περιορίζεται μόνο στο γεγονός αυτό, αλλά περιλαμβάνει τον κατά πλάτος Βίο της Θεοτόκου που εκτείνεται από την σύλληψη μέχρι την Κοίμηση και την μετάστασή της. Περιέχει διάφορα επεισόδια της ζωής της Θεοτόκου που δίδονται σε χρονολογική σειρά και σύμφωνα με τις οικείες εορτές. Ο λόγος ανήκει στο μικτό είδος *Βίος μετ᾽ εγκωμίου*.

Αναπόφευκτα, ο *Βίος της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη περιλαμβάνει και πολλά γεγονότα της ζωής του Χριστού, αφού η ζωή της Θεοτόκου ήταν άμεσα συνυφασμένη με τη ζωή του Υιού της. Μέσα σε αυτόν περιέχονται επίσης και σύντομα εγκώμια για διάφορα πρόσωπα εκτός της Θεοτόκου, όπως για τον Ιωακείμ και την Άννα, τους μάγους και τα νήπια, ενώ συχνά απαντώνται αναφορές στις δύο φύσεις του Ιησού, στο τριαδικό δόγμα, στο μυστήριο της ενανθρωπήσεως και της υπερφυούς γεννήσεως του Ιησού, στο μυστήριο της Βαπτίσεως, καθώς και στο δόγμα της μεταστάσεως της Θεοτόκου. Με τον τρόπο αυτό ο λόγος του μετατρέπεται σε ένα διαχρονικά ισχυρό όπλο ενάντια στις αιρετικές δοξασίες. Επίσης, παρατηρούνται συχνά ανακεφαλαιώσεις των προηγουμένων, ενώ πολλές φορές ο λόγος διακόπτεται προκειμένου να δοθούν εξηγήσεις ή να αναλυθούν κάποια χωρία. Ανάμεσα στα άλλα τονίζεται η ηγετική θέση της Θεοτόκου στην εκκλησία, αλλά και ο πολύ

σπουδαίος ρόλος της στο έργο της σωτηρίας του ανθρώπου. Επιπλέον, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις που περιέχονται σχετικά με το γυναικείο φύλο, το οποίο, εξαιρουμένης της Θεοτόκου, παρουσιάζεται ως πιο αδύναμο και ανασφαλές σε σχέση με το ανδρικό φύλο.

Ο λόγος έχει τριμερή δομή και αφηγηματικό χαρακτήρα με εξαίρεση τους θρήνους της Θεοτόκου. Ως εξαιρετικός χρήστης της γλώσσας ο Ιωάννης Γεωμέτρης καταφέρνει ώστε ο λόγος του να παραμένει ζωντανός σε όλη την έκτασή του. Έτσι εναλλάσσεται από την αφήγηση γεγονότων σε ένα υψηλού επιπέδου εγκώμιο και από τις ποιητικές εκφράσεις γεμάτες στοργή, σεβασμό και αγάπη για την Θεοτόκο, σε μια δογματική θεολογία. Για να το πετύχει αυτό χρησιμοποιεί ποικίλα εκφραστικά μέσα αλλά και ρητορικά σχήματα. Τον λόγο διανθίζουν πολλές εικόνες, παρομοιώσεις, μεταφορές, αλλά και ρητορικές ερωτήσεις, ενώ παρατηρείται συχνή αλλαγή προσώπων ανάλογα με το πού απευθύνεται. Εντύπωση προκαλεί η συναισθηματική φόρτισή του όταν αναφέρεται σε σπουδαία γεγονότα της ζωής του Χριστού και της Θεοτόκου, αλλά και η τρυφερότητα του λόγου του όταν απευθύνεται σε εκείνη.

Ο λόγος αυτός γράφτηκε με σκοπό να εκφωνηθεί κατά την εορτή της Κοιμήσεως, σε λαϊκό (εκκλησίασμα) ή μοναστικό κοινό, αλλά δεν έχουμε ενδείξεις αν ο σκοπός αυτός πραγματοποιήθηκε. Όμως, στο τμήμα που αφορά στα Πάθη, στο παλαιότερο χειρόγραφο (12ος αιώνας) που παραδίδει το κείμενο (το οποίο εκδίδουμε), βρίσκουμε σημειωμένες τις Ώρες α΄, γ΄, στ΄, θ΄, που φανερώνουν την χρήση του αντίστοιχου τμήματος, τουλάχιστον από τον 12ο αιώνα και μετά, ως αναγνώσματος την ημέρα της Μεγάλης Παρασκευής.

Το κείμενο του λόγου παραδίδεται σε πέντε χειρόγραφα με παλαιότερο χειρόγραφο τον (V) Vat. gr. 504 του 12ου αιώνα, το οποίο είναι πλήρες χωρίς φθορές, και νεότερο τον (F) Genuensis (Urbani) 32 του 14 ου αιώνα. Ανάμεσά τους είναι το κείμενο του (P) Par. gr. 215 του 13ου αιώνα και

(A) E 100 sup. επίσης του 13ου αιώνα, το οποίο όμως περιέχει τμήμα του *Βίου της Θεοτόκου*. Υπάρχει και ένα απόγραφο (Bibliotheca Bollandiana cod. 196), αποτέλεσμα αντιγραφής του Genuensis (Urbani) 32. Διαπιστώθηκε ότι τα κείμενα των τεσσάρων χειρογράφων προέρχονται από το ίδιο αρχέτυπο (χ) ενώ τα κείμενα των P, F, A προέρχονται και από το ίδιο υπαρχέτυπο (α) από το οποίο διορθώνει στην ώα αλλά και διάστιχα ο γραφέας του V. Η έκδοση του κειμένου έγινε βάσει του κειμένου του V, που είναι το παλαιότερο, το πληρέστερο και πολύ ορθογραφημένο, λαμβάνοντας βέβαια υπόψη και τα άλλα χειρόγραφα. Το κείμενο του P είναι πολύ κατεστραμμένο και κολοβό, το κείμενο του F ολοκληρώνεται νωρίτερα και το A παραδίδει μέρος του κειμένου, Παρατηρείται δε αξιοθαύμαστη σταθερότητα του κειμένου, συνηθισμένη για τα κείμενα ομιλητικής.

Παρά το γεγονός ότι το κείμενο του χειρογράφου V περιλαμβάνει δύο τίτλους εντός, τον γενικό τίτλο: *Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος* και ακολούθως τον τίτλο *Εὐαγγελισμός*, με την ένδειξη «*τοῦ αὐτοῦ*», πριν από το αντίστοιχο κεφάλαιο, εντούτοις πρόκειται για μια ενιαία ομιλία που αναφέρεται στον πλήρη Βίο της Θεοτόκου και ο τίτλος *Ευαγγελισμός* είναι ουσιαστικά ένας παρένθετος τίτλος. Έτσι δικαιολογείται και ο γενικός τίτλος που αναφέρεται μόνο στην Κοίμηση, ενώ το περιεχόμενο αφορά στο συνολικό Βίο της. Το κείμενο του *Βίου της Θεοτόκου* πάντως περιέχει και άλλους δευτερεύοντες τίτλους, οι οποίοι είναι σημειωμένοι στην ώα ή και εντός του κειμένου από πρώτο χέρι.

Διαπιστώθηκε ότι ο λόγος του Ιωάννη Γεωμέτρη που είναι δημοσιευμένος στην *PG* με τίτλο *Λόγος προσφωνητικὸς ἢ χαριστήριος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου* (BHG 1158) είναι μια ξεχωριστή ομιλία με κοινή θεματική και ορισμένες λεκτικές και φραστικές ομοιότητες με αυτές του *Βίου της Θεοτόκου*, και όχι ένα αντίγραφο του αντίστοιχου τμήματός του που αφορά στον Ευαγγελισμό. Επομένως, ανάμεσα στα έργα του θα πρέπει να συμπεριληφθεί και η συγκεκριμένη ομιλία. Αντιθέτως, η

φερόμενη ως αδημοσίευτη ομιλία του Ιωάννη Γεωμέτρη που αφορά στη Σταύρωση (BGH 418z) με τίτλο «*Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου τοῦ Κυριώτου λόγος εἰς τὰ Ἅγια Πάθη ἀναγιγνωσκόμενος ἐν ταῖς ὥραις τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ ἕως τὴν Ἀνάστασιν*» (*BHG* 418z) δεν είναι μια διαφορετική ομιλία του, αλλά είναι μέρος του *Βίου της Θεοτόκου.*

Επιπλέον επιβεβαιώθηκε ότι τα πολυάριθμα χωρία που έχουν δημοσιευτεί στην σειρά (catena) του Νικήτα Ηρακλείας για το Ευαγγέλιο του Λουκά αποτελούν πράγματι μέρη του *Βίου της Θεοτόκου.* Αυτό δείχνει ότι το συγκεκριμένο έργο του Γεωμέτρη ήταν γνωστό στην εποχή του. Από τη μελέτη των παραπάνω αποσπασμάτων οδηγηθήκαμε στο συμπέρασμα ότι ενδεχομένως υπήρχε και άλλη παράδοση του κειμένου του *Βίου της Θεοτόκου,* σήμερα χαμένη, αφού στην προαναφερθείσα σειρά (catena) υπάρχουν και χωρία με διαφορετικές γραφές από τον εκδιδόμενο.

Ως πρότυπο του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη αποτέλεσε ένα ελληνικό κείμενο χαμένο σήμερα αγνώστου πατρότητος, ὀπως απέδειξε η συγκριτική μελέτη του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη, με δύο σχεδόν σύγχρονους λόγους που πραγματεύονται το ίδιο θέμα, τον λόγο του Συμεών Μεταφραστή και μια Γεωργιανή Μετάφραση του Βίου.

Συγκεκριμένα, τα τρία κείμενα έχουν σαφώς το ίδιο πρότυπο, δηλαδή το χαμένο ελληνικό, όμως το καθένα διατηρεί τη μοναδικότητά του και το αξιοποιεί με το δικό του τρόπο. Ο λόγος του Συμεών έχει μικρότερη έκταση σε σχέση με τα άλλα δύο κείμενα και παρουσιάζεται ως μια επιτομή. Για πρώτη φορά διαπιστώθηκε ότι το κείμενο του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης έχουν την ίδια περίπου έκταση, ταύτιση δομής και περιεχομένου στα περισσότερα σημεία τους, ενώ συχνά παρουσιάζουν και λεκτική ομοιότητα. Επίσης, η συγκεκριμένη μελέτη οδήγησε στο συμπέρασμα ότι τα επιπλέον κοινά επεισόδια που περιλαμβάνουν τα κείμενα των Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης, σε σχέση με αυτό του Συμεών, τα βρίσκουμε στον

παλαιότερο *Βίο* της Θεοτόκου του Επιφανίου μοναχού, τον οποίο φαίνεται ότι είχε υπόψη του ο δημιουργός του χαμένου κειμένου. Μάλιστα τον συγκεκριμένο *Βίο* του Επιφανίου πρέπει να χρησιμοποίησε ο Γεωμέτρης συνδυαστικά με το πρότυπό του.

Επιπροσθέτως, αποδείχθηκε ότι ο Συμεών Μεταφραστής ανατρέχει και στις πηγές του κοινού προτύπου, τις οποίες αξιοποιεί με ποικίλους τρόπους προσδίδοντας έτσι εγκυρότητα στον λόγο του.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι κανένα από τα τρία κείμενα δεν αναπαρήγαγε πιστά το πρότυπό του, αλλά μπορούμε να πούμε ότι το χαμένο ελληνικό πρότυπο περιελάμβανε σίγουρα τα κοινά τμήματα λόγου των τριών και επιπλέον όσα συμπίπτουν ανά δύο. Τα κείμενα του Γεωμέτρη και της Γεωργιανής Μετάφρασης τα οποία, όπως προαναφέραμε, έχουν ταύτιση δομής, περιεχομένου αλλά και στις περισσότερες περιπτώσεις λεκτική μπορούν να μας δώσουν μια σαφή εικόνα του χαμένου ελληνικού προτύπου. Επιπροσθέτως, διαπιστώθηκε ότι παρόλο που το καθένα παρουσιάζει έναν ξεχωριστό τρόπο γραφής, σε ορισμένα σημεία το κείμενο του Γεωμέτρη αναπαράγει πιο πιστά το πρότυπό του, λαμβάνοντας υπόψη τις ενδεχόμενες δυσκολίες που παρουσιάζει ένα κείμενο που μεταφράζεται σε μια άλλη γλώσσα.

Από τη μελέτη των κοινών πηγών η παραγωγή του χαμένου ελληνικού κειμένου πρέπει να έγινε στο τέλος του ενάτου ή στις αρχές του δεκάτου αιώνα, πριν τη δημιουργία των άλλων τριών κειμένων. Επομένως, αποκλείεται το ενδεχόμενο να ανήκει στον Μάξιμο τον Ομολογητή. Ο άγνωστος δημιουργός πάντως χρησιμοποίησε πλήθος πηγών που χρονολογούνται από τον 2ο έως τον 9ο αιώνα, αξιοποιώντας τον προγενέστερο *Βίο* της Θεοτόκου του Επιφανίου μοναχού, αλλά και πλήθος βιβλικών χωρίων, αποκρύφων πηγών και πατερικών κειμένων.

Σχετικά με τις αντικρουόμενες απόψεις των συγχρόνων μελετητών για το αν η μετάφραση ανήκει ή όχι στον Ευθύμιο Αγιορείτη το παρόν πόνημα δε λαμβάνει θέση και αφήνει το θέμα στους πλέον ειδικούς.

Η παρούσα έκδοση του κειμένου του *Βίου της Θεοτόκου* του Ιωάννη Γεωμέτρη αποτελεί συμβολή στη βυζαντινή ομιλητική και αγιολογία. Ο λόγος του Ιωάννη Γεωμέτρη προσφέρει τον κατά πλάτος Βίο της Θεοτόκου συμπληρώνοντας τα κενά των Ευαγγελίων, σώζει πολλές πηγές και αποτελεί ένα δείγμα γραφής του 10ου αιώνα. Επιπλέον τα αποτελέσματα της έρευνας στα οποία έφτασε αποτελούν τις βάσεις αλλά και το έναυσμα για άλλους μελετητές, προκειμένου να διερευνήσουν περαιτέρω τους προβληματισμούς που η παρούσα διατριβή έθεσε.

Παράρτημα 1

Περιληπτική απόδοση του λόγου του Συμεών Μεταφραστή για τον Βίο της Θεοτόκου (*BHG* 1047)

Ο Συμεών ο Μεταφραστής στον συγκεκριμένο λόγο δίνει μια ολοκληρωμένη εικόνα του Βίου της Θεοτόκου συνδυαστικά με την παρουσία του Χριστού σε αυτόν. **(1)** Στην αρχή τονίζει πως το να μιλήσει κάποιος για το πρόσωπό της είναι ένα πολύ δύσκολο έργο, αλλά εξηγεί πως θα κάνει το καλύτερο δυνατό για να της πλέξει κατά τα ανθρώπινα μέτρα το εγκώμιό της. Αναφέρει ότι θα μιλήσει για όλη της τη ζωή, το πώς ανατράφηκε, τι αγωγή πήρε, αλλά και για όλα όσα έχουν σχέση με εκείνη μέσα από τη Θεία οικονομία. Για να επιβεβαιώσει δε όλα όσα πρόκειται να πει, επισημαίνει ότι αυτά βασίζονται σε πηγές ασφαλείς και αξιόπιστες, όπως είναι τα Ευαγγέλια και όσα έχουν πει οι άγιοι θεοφόροι Πατέρες και διδάσκαλοι, αναφέροντας ονομαστικά κάποιους από αυτούς[436]. **(2)** Ως προς την αξιοποίηση των αποκρύφων παραδόσεων, χρησιμοποιεί στον λόγο του αυτούσιο ένα κομμάτι από την ομιλία του αγίου Γρηγορίου Νύσσης. Το κομμάτι αυτό περιλαμβάνει πολύ συνοπτικά, σχεδόν επιγραμματικά, την καταγωγή της Θεοτόκου, το πρόβλημα της ατεκνίας της Άννας, την προσευχή της στο Θεό για την απόκτηση τέκνου, τη γέννηση της Θεοτόκου, τα Εισόδιά της, την ανατροφή της[437]. **(3)** Ακολούθως αναφέρεται στη μνηστεία της με τον Ιωσήφ[438], και **(4)** τελειώνει με το γεγονός του Ευαγγελισμού της. Στο σημείο αυτό ολοκληρώνει την παράθεσή του από την ομιλία του αγίου Γρηγορίου Νύσσης[439].

[436] Latyšev, *Menologion,* σσ. 347,9-348,3
[437] ό.π., σσ. 348,4-30
[438] ό.π., σσ. 348,31-349,20
[439] ό.π., σσ. 349,11-350,7

(5) Στη συνέχεια ο Συμεών αναφέρει τη συγκατάθεση της Θεοτόκου στο Θεϊκό θέλημα[440], για να ακολουθήσει **(6)** και **(7)** η μετάβασή της στην Ελισάβετ και η παραμονή της εκεί για τρεις μήνες[441], ενώ **(8)** συνεχίζει τον λόγο του με τους λογισμούς αμφιβολίας που είχε ο Ιωσήφ για την εγκυμοσύνη της Θεοτόκου, και την πληροφόρησή του από τον άγγελο σχετικά με αυτήν[442].

Μετά από μια περιεκτική αναφορά στην πολιτική κατάσταση των Ιουδαίων[443] **(9)** και **(10),** ο Συμεών περνά στα γεγονότα προ της γεννήσεως του Ιησού, δηλαδή **(11)** στην απογραφή για την οποία ο Ιωσήφ και η Θεοτόκος πήγαν από τη Ναζαρέτ στη Βηθλεέμ[444]. **(12)** Ακολουθεί η γέννηση του Ιησού, η εμφάνιση αγγέλου στους ποιμένες για την αναγγελία του σπουδαίου γεγονότος και η επιβεβαίωσή του μέσα από δοξολογία που οι άγγελοι απηύθυναν στον Θεό[445].

(13) Τη γέννηση του Ιησού ακολουθεί η Περιτομή Του[446]. **(14)** Ο Συμεών, κάνοντας μια παρένθεση στο λόγο του, σχολιάζει τη φαινομενική διαφωνία που υπάρχει στις ευαγγελικές διηγήσεις του Ματθαίου και του Λουκά, οι οποίες μιλούν για τη γέννηση του Ιησού και εξηγεί πως ό,τι παραλείπει ο ένας, τα συμπληρώνει ο άλλος. Με αφορμή το σχολιασμό αυτό μιλά παράλληλα για την Υπαπαντή του Ιησού, αλλά και την προφητεία του Συμεώνος του Θεοδόχου[447]. Επανέρχεται στον λόγο του **(15)** με το στίχο από το ευαγγέλιο του Ματθαίου, *Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως*, ξεχωρίζοντας το πρόσωπο του Ηρώδη από τον άλλο Ηρώδη που φόνευσε τον Ιωάννη Βαπτιστή[448]. Ακολούθως, **(16)** αναφέρεται πάλι στον Ηρώδη που τώρα

[440] ό.π., σσ. 350,8-15
[441] ό.π., σσ. 350,15-351,22
[442] ό.π., σσ. 351,23-352,27
[443] ό.π., σσ. 352,28-354,12
[444] ό.π., σσ. 354,13-355,6
[445] ό.π., σσ. 355,7-29
[446] ό.π., σσ. 356,1-20
[447] ό.π., σσ. 356,21-357,29
[448] ό.π., σσ. 357,30-358,22

καλεί τους Μάγους προκειμένου να μάθει για το πού βρίσκεται ο Ιησούς[449]. **(17)** Ο Συμεών συνεχίζει μιλώντας για τον αστέρα, που ως μάρτυρας επιβεβαίωσε τις προφητείες για τη γέννηση του Σωτήρα, και οδήγησε τους Μάγους στη φτωχική καλύβα για να τον προσκυνήσουν και να του προσφέρουν τα δώρα τους[450] και **(18)** αναφέρεται στην προσκύνησή τους[451].

Ακολουθεί **(19)** η φυγή της αγίας οικογενείας στην Αίγυπτο, προκειμένου να γλυτώσει ο Ιησούς από το μίσος του Ηρώδη[452] το οποίο τον οδήγησε **(20)** στη στυγερή παιδοφονία ακόμα και των δικών του τέκνων. Το φοβερό του τέλος σηματοδοτεί και τη διαίρεση της βασιλείας του σε τέσσερα κομμάτια[453]. Η επιστροφή **(21)** της αγίας οικογενείας στη γη Ισραήλ γίνεται κατόπιν εμφανίσεως του αγγέλου[454]. Ο Συμεών σε αυτό το σημείο **(22)** θεωρεί σκόπιμο για άλλη μια φορά να διευκρινίσει τη φαινομενική διαφωνία των *Ευαγγελίων* του *Ματθαίου* και *Λουκά* σχετικά με την αγγελική οπτασία του Ιωσήφ, την οποία, όπως μας λέει, αναφέρει μόνο ο Ματθαίος ενώ αποσιωπεί ο Λουκάς, δίνοντας την εξήγηση ότι στην πραγματικότητα ο ένας συμπληρώνει τον άλλο[455], και την εμφάνισή Του (**23**), **(24)** όταν ήταν δωδεκαετής στο ναό εκεί που ουσιαστικά δίδαξε τους νομομαθείς ως ο πραγματικός χορηγός της σοφίας, φανερώνοντας παράλληλα τη Θεία Του φύση[456]. Ο Συμεών τώρα **(25)** τονίζει την σοφή και συνετή στάση της Θεοτόκου στη διδασκαλία του Υιού της[457]. Τη βάπτιση **(26)** του Σωτήρα στον Ιορδάνη ποταμό από τον Ιωάννη Βαπτιστή ακολουθεί το πρώτο θαύμα του Ιησού στην Κανά της Γαλιλαίας[458].

---

[449] ό.π., σσ. 358,23-359,10
[450] ό.π., σσ. 359,11-360,2
[451] ό.π., σσ. 360,3-18
[452] ό.π., σσ. 360,19-361,10
[453] ό.π., σσ. 361,11-32
[454] ό.π., σσ. 361,33-362,12
[455] ό.π., σσ. 362,13-36
[456] ό.π., σσ. 363,1-364,7
[457] ό.π., σσ. 364,8-18
[458] ό.π., σσ. 364,19-365,5

Σκοπός του Συμεών, όπως ο ίδιος μας λέει **(27),** είναι να αναδείξει το μεγαλείο της Θεοτόκου, την πίστη της στον Θεάνθρωπο αλλά και την αγάπη και αφοσίωσή της στο πρόσωπό του Υιού της στις δύσκολες και γολγοθαϊκές ώρες, παραλείποντας τα ενδιάμεσα γεγονότα της ζωής της. Με αυτό τον τρόπο ο Συμεών ήδη έχει αρχίσει να μπαίνει στο τμήμα που αφορά στα Πάθη του Ιησού. Με πολύ πυκνό ύφος γίνεται η αναφορά των γεγονότων προ της σταυρώσεως του Ιησού, δηλαδή η παράδοση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας, η έμμεση αναφορά στο παράδειγμα της ταπείνωσης του Ιησού όταν έπλυνε τα πόδια των μαθητών Του[459].

Ακολουθεί **(28)** η αγωνία της Θεοτόκου κατά τη διάρκεια της δίκης του Ιησού[460] με **(29)** αποκορύφωμα των Παθών , τη Σταύρωσή. Ο Συμεών τονίζει πως σε όλες αυτές τις στιγμές η μητέρα Τού Θεανθρώπου ήταν πάντοτε δίπλα Του και συνέπασχε μαζί Του[461]. Στη συνέχεια **(30)**, αναφέρεται στη στοργικότητα αλλά και στον άφατο πόνο της Θεοτόκου που εκφράζεται μέσα από ένα θρήνο προς τον Υιό της και κάνει μια ανασκόπηση όλων των μαρτυρίων που υπέστη ο Θεάνθρωπος έως ότου φτάσει στο σταυρό[462]. **(31)** Η αγάπη και η αμέριστη φροντίδα του Ιησού για τη μητέρα Του αναδεικνύεται για μια ακόμα φορά όταν ο Ιησούς από τη μαρτυρική θέση στην οποία βρίσκεται την παραδίδει στα χέρια του αγαπημένου μαθητή[463]. Η αποκορύφωση του πόνου της Θεοτόκου **(32)** όταν ο Ιησούς παρέδωσε το πνεύμα Του, φαίνεται μέσα από τις ρητορικές ερωτήσεις του Συμεών σχετικά με το πώς εκείνη άντεξε τόσο πόνο, πώς τα κατάφερε να σταθεί στα πόδια της και να μοιραστεί μαζί Του τα φοβερά μαρτύριά Του[464].

[459] ό.π., σσ. 365,6-34
[460] ό.π., σσ. 365,35-366,14
[461] ό.π., σσ. 366,15-34
[462] ό.π., σσ. 366,35-367,22
[463] ό.π., σσ. 367,23-368,4
[464] ό.π., σσ. 368,5-19

Στη συνέχεια **(33)** αναφέρεται στην προσπάθεια της Θεοτόκου, κατόπιν θείου φωτισμού, για την εύρεση τόπου για να ταφεί ο Υιός της και τη βοήθεια που ζητά για αυτό από τον Νικόδημο[465]. Ακολουθεί **(34)** η Αποκαθήλωση του σώματος του Κυρίου από τον σταυρό, που έγινε με τη βοήθεια του Ιωσήφ και του Νικοδήμου, των μυστικών μαθητών. Με πολύ αγάπη αλλά και σεβασμό προς το πρόσωπο της Θεοτόκου ο Συμεών μάς μιλά για τον τρόπο που πήρε στην αγκαλιά της και περιποιήθηκε το νεκρό σώμα του Σωτήρος, καθώς και την ταφή Αυτού[466]. **(35)** Η Θεοτόκος παρέμεινε άγρυπνος φρουρός περιμένοντας την Ανάσταση του Υιού της, όπως άλλωστε το είχε υποσχεθεί σε εκείνη ο Κύριος. Στο σημείο αυτό θεωρεί απαραίτητο να αποσαφηνίσει το πρόσωπο της *ἄλλης Μαρίας* που σύμφωνα με τις ευαγγελικές αναφορές πήγε στον τάφο του Ιησού μαζί με τη Μαρία τη Μαγδαληνή[467]. Επίσης σημειώνει **(36)** ότι, η μοναδική μάρτυρας ήταν η Θεοτόκος και μητέρα Του. Μετά από το γεγονός της Αναστάσεως παρέμεινε με τον Ιωάννη τον Θεολόγο[468]. Αφού ο Ιησούς εμφανίστηκε **(37)** πολλές φορές στους φίλους του υποσχόμενος την έλευση του Αγίου Πνεύματος, ανελήφθη στους ουρανούς. Οι μαθητές μαζί με τη Θεοτόκο επέστρεψαν στο υπερώο της Ιερουσαλήμ περιμένοντας την έλευση του αγίου πνεύματος[469]. Αργότερα, κατά τον καιρό της Πεντηκοστής **(38)**, όταν οι απόστολοι έλαβαν τη χάρη του αγίου πνεύματος, άρχισαν να κηρύττουν τον θείο λόγο. Με πολύ μεγάλη λεπτομέρεια ο Συμεών μιλάει για την Κοίμηση της Θεοτόκου. Αναφέρει ότι άγγελος Κυρίου την πληροφόρησε για την εκδημία της, και εκείνη έκανε τις απαραίτητες ετοιμασίες για το γεγονός αυτό.

[465] ό.π., σσ. 368,20-369,17
[466] ό.π., σσ. 369,18-370,5
[467] ό.π., σσ. 370,6-36
[468] ό.π., σσ. 371,1-28
[469] ό.π., σσ. 371,29-372,13

Όταν έφτασε η ώρα του θανάτου της, ξάπλωσε πάνω στη νεκρική της κλίνη παρουσία του Ιωάννη, του αγαπημένου μαθητή του Κυρίου. Σε αυτόν η Θεοτόκος είπε να δώσει τους δύο χιτώνες της στις δύο χήρες γυναίκες που ήταν κοντά της. Ο Συμεών αναφέρει ότι εκτός από τον Ιωάννη έφτασαν μεταφερόμενοι πάνω σε νεφέλη και οι άλλοι μαθητές του Κυρίου[470]. Όταν τους είδε η κυρία Θεοτόκος **(39)**, τους εξήγησε το λόγο της παρουσίας τους εκεί και τους ζήτησε να φροντίσουν να ταφεί το σώμα της. Στη συνέχεια κάλεσε τον Πέτρο και τους άλλους μαθητές και προσευχήθηκε στον Κύριο, ο οποίος έφτασε με πλήθος αγγέλων για να παραλάβει την ψυχή της. Μάλιστα στον τόπο της εκδημίας της Θεοτόκου βρισκόταν και ο άγιος Διονύσιος Αρεοπαγίτης καθώς και ο άγιος Ιερόθεος[471]. Αμέσως μετά **(40)** ο Συμεών παραθέτει την *Προς Τιμόθεον* επιστολή[472].

Το νεκρό σώμα της Θεοτόκου **(41)** ήταν κυκλωμένο από τους αποστόλους και από εκλεκτούς άνδρες και γυναίκες, που με ύμνους προπεμπτήριους και μεγάλη στοργή, το ασπάζονταν. Συνέβησαν δε πολλά θαύματα και καθαγιάστηκε η φύση. Ακολούθησε η φροντίδα του. Το τύλιξαν σε καθαρά σεντόνια, το τοποθέτησαν πάλι στο κρεββάτι και συνοδεία των αποστόλων και όλων των παρευρισκομένων, κατευθύνθηκαν προς τη Γεθσημανή[473].

Κατά την εκφορά του σώματος **(42)** συνέβη ένα γεγονός από τον παραλογισμό και τη μανία των Ιουδαίων. Ένας άπιστος αρχιερέας των Ιουδαίων προσπάθησε να ρίξει στη γη το νεκρικό κρεββάτι με το σώμα της Θεοτόκου υβρίζοντάς την. Τα χέρια του κόπηκαν τότε από τους αγκώνες και κόλλησαν πάνω στη νεκρική κλίνη. Ο αρχιερέας των Ιουδαίων με δάκρυα στα μάτια μετανοημένος ικέτευε ζητώντας να ιαθεί, πράγμα το

[470] ό.π., σσ. 372,14-373,18
[471] ό.π., σσ. 373,19-374,9
[472] ό.π., σσ. 374,10-24
[473] ό.π., σσ. 374,25-375,11

οποίο και έγινε[474]. Ακολουθεί **(43)** η ταφή του σώματός της στη Γεθσημανή. Στη συνέχεια ο Συμεών αναφέρει τη σχετική αρχαία παράδοση, μέσα από τα λόγια του επισκόπου Ιεροσολύμων Ιουβενάλιου, η οποία πιστοποιεί το γεγονός της μεταστάσεως της Θεοτόκου[475].

Στο σημείο αυτό **(44)** συνεχίζει τον λόγο του με την παράθεση της παράδοσης που αφορά στην τιμία εσθήτα, το *δῶρο* όπως γράφει, που η Θεοτόκος άφησε μετά από τη μετάστασή της. Αναφέρει δηλαδή ότι στα χρόνια του αυτοκράτορα Λέοντα Α΄ δύο αδέλφια ο Κάνδιδος και ο Γάλβιος οι οποίοι ήταν ένδοξοι μεν, αλλά δεν είχαν ορθή πίστη και ακολουθούσαν τις δοξασίες του Αρείου, φωτίστηκαν από τη χάρη του Θεού και κατόρθωσαν να φέρουν στην Κωνσταντινούπολη την τιμία εσθήτα της Θεοτόκου[476]. Επειδή **(45)** είχαν σφοδρή επιθυμία να προσκυνήσουν στους Αγίους Τόπους ζήτησαν τη βοήθεια του αυτοκράτορα και της συζύγου της Βηρίνης, και πραγματοποίησαν το ταξίδι αυτό. Αναγκάστηκαν όμως να διανυκτερεύσουν σε ένα πανδοχείο που βρισκόταν στο δρόμο για τη Γαλιλαία. Σε αυτό κατοικούσε και μια ηλικιωμένη και ευσεβής γυναίκα[477]. Αφού οι ίδιοι διαπίστωσαν **(46)** ότι κάτι θαυμαστό συνέβαινε στον χώρο αυτό, προσπάθησαν να μάθουν από την ηλικιωμένη γυναίκα ποιός ήταν ο λόγος που ο τόπος εκείνος είχε τόση χάρη[478]. Μετά **(47)** από άκαρπες προσπάθειες της γυναίκας να αποφύγει να φανερώσει την αλήθεια[479], στο τέλος **(48)** ομολόγησε ότι εκείνη φύλαγε τη μία από τις δύο εσθήτες της Θεοτόκου η οποία ήταν τοποθετημένη σε ένα κιβώτιο, το οποίο παραδιδόταν οπωσδήποτε σε παρθένους από γενιά σε γενιά. Εξαιτίας λοιπόν του ενδύματος αυτού γίνονταν τόσα θαύματα. Το πρόβλημα όμως ήταν ότι εκείνη ήταν η τελευταία παρθένος από τη γενιά της και έτσι δεν

[474] ό.π., σσ. 375,12-36
[475] ό.π., σσ. 376,1-30
[476] ό.π., σσ. 376,31-377,20
[477] ό.π., σσ. 377,21-378,9
[478] ό.π., σσ. 378,10-28
[479] ό.π., σσ. 378,29-379,19

είχε πού να παραδώσει το πολύτιμο δώρο πριν το θάνατό της[480]. Οι δύο άνδρες (**49)**, αφού με ευλάβεια προσκύνησαν το θείο ένδυμα και μετά από θερμή ολονύχτια προσευχή στη Θεοτόκο, φωτίστηκαν από τον Θεό, πήραν τις ακριβείς διαστάσεις του κιβωτίου που περιείχε το ένδυμα και συνέχισαν την προσκυνηματική τους επίσκεψη με την υπόσχεση πως θα επιστρέψουν και πάλι προτού αναχωρήσουν για την Κωνσταντινούπολη[481]. Όταν πράγματι πέρασαν ξανά από το πανδοχείο **(50)** αντάλλαξαν το κιβώτιο με το ένδυμα της Θεοτόκου με ένα ολόιδιο κενό και σκεπάζοντάς το με ένα επίχρυσο κάλυμμα, πήραν μαζί τους το πολύτιμο φυλαχτό[482]. Όταν επέστρεψαν στην Κωνσταντινούπολη **(51)** το τοποθέτησαν στο ιερό της εκκλησίας που έκτισαν μέσα σε ένα παραθαλάσσιο κτήμα στην τοποθεσία Βλαχέρνες[483]. Όμως η χάρη της Θεοτόκου πληροφόρησε **(52)** τις καρδιές τους πως ένα τόσο σπουδαίο αγαθό δεν θα έπρεπε να παραμένει στην αφάνεια. Γι αυτό λοιπόν τον λόγο πήγαν στον αυτοκράτορα Λέοντα Α΄ και του διηγήθηκαν το μέγα αυτό και θαυμαστό γεγονός της ευρέσεως και μεταφοράς της τιμίας εσθήτος της Θεοτόκου. Με βασιλικές δαπάνες οικοδομήθηκε ναός στο όνομα της Θεοτόκου και ο πολύτιμος θησαυρός τοποθετήθηκε σε μια λάρνακα από χρυσό και άργυρο[484].

Στο σημείο αυτό **(53)** με την εξιστόρηση της ευρέσεως της τιμίας εσθήτας της Θεοτόκου και με το σχόλιο ότι το ένδυμα αυτό της Θεοτόκου δεν σκέπαζε μόνο το άχραντο σώμα της, αλλά και αυτό του βρέφους Σωτήρος Χριστού και συχνά σταγόνες γάλακτος θα έπεσαν πάνω του, ο Συμεών ολοκληρώνει το λόγο του για τον Βίο της Θεοτόκου[485].

---

[480] ό.π., σσ. 379,20-380,18
[481] ό.π., σσ. 380,19-381,9
[482] ό.π., σσ. 381,10-382,14
[483] ό.π., σσ. 382,15-36
[484] ό.π., σσ. 383,1-19
[485] ό.π., σσ. 383,20-31

Παράρτημα 2

Περιληπτική απόδοση της Γεωργιανής Μετάφρασης για τον Βίο της Θεοτόκου

Στο κείμενο της Γεωργιανής Μετάφρασης περιγράφεται ο Βίος της Θεοτόκου με ταυτόχρονη αναφορά στο έργο του Ιησού και τη διπλή φύση Του, θεία και ανθρώπινη. Αναλυτικά, στο προοίμιο **(1)** καλούνται όλα τα έθνη και οι κάτοικοι της γης, οι πιστοί και οι φιλόθεοι, οι νέοι, οι γέροι, τα παιδιά, αλλά και κάθε γλώσσα και κάθε ψυχή, να τιμήσουν, να υμνήσουν και να δοξολογήσουν τη μητέρα του Χριστού. Ακολουθεί ένα πλήθος χαρακτηρισμών για την Θεοτόκο, και παρόλο που δηλώνεται η αδυναμία του συγγραφέα να μιλήσει για εκείνη, εκείνος τονίζει πως θα καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια να αναφερθεί σε όλη τη ζωή της από την γέννηση έως την Κοίμησή της, ελπίζοντας να κριθεί ευμενώς από την ευσπλαχνία της[486]. Προς επιβεβαίωση **(2)** όλων όσων πρόκειται να ακολουθήσουν για το πρόσωπο και τη ζωή της Θεοτόκου, διευκρινίζεται ότι βασίζονται σε πηγές ασφαλείς και αξιόπιστες, όπως είναι τα Ευαγγέλια, αλλά και όσα έχουν πει οι άγιοι και θεοφόροι Πατέρες και διδάσκαλοι, ορισμένοι από τους οποίους αναφέρονται και ονομαστικά[487].

(3) Μετά από μια σύντομη αναφορά στην καταγωγή του Ιωακείμ και της Άννας, και μια πιο εκτενή στο γεγονός της ατεκνίας τους[488], ακολουθεί **(4)** ο ευαγγελισμός τους, η γέννηση της Θεοτόκου, και τα Εισόδιά της **(5)** στο ναό του Σολομώντα[489]. **(6-13)** Με τη χρήση στίχων από τους Ψαλμούς περιγράφεται η ανατροφή της μέσα στο ναό, όπως επίσης τα σωματικά και τα πνευματικά χαρίσματά της, αλλά και ο χαρακτήρας της[490]. Πριν τη μνηστεία της **(14)** παρουσιάζεται το θαυμαστό γεγονός μιας πρώτης

[486] Shoemaker, *Life of the Virgin*, σσ. 36,1-37
[487] ό.π., σσ. 37,2-38
[488] ό.π., σσ. 38,3-39
[489] ό.π., σσ. 39,4-40
[490] ό.π., σσ. 40,6-45,13

μορφής ευαγγελισμού της μέσα στο ναό[491]. Ακολουθεί **(15-17)** η αναφορά του τρόπου με τον οποίο βρέθηκε ο προστάτης της Ιωσήφ, η ζωή της στο σπίτι του[492] και **(18)** ο ευαγγελισμός του Ζαχαρία[493].

Σχετικά με τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου **(19)**, δίνονται πληροφορίες για τον ακριβή τόπο, τον χρόνο, την ημέρα, αλλά και την ώρα που έγινε[494]. Ακολούθως **(20)**, με αφορμή τα λόγια που ο άγγελος απηύθυνε στη Θεοτόκο, τονίζεται το έλεος, αλλά και το μεγαλείο του Θεού, ο οποίος με τον τρόπο αυτό έδωσε τη Χάρη του στην ανθρωπότητα, για να αποκτήσει θεογνωσία, να λυθεί η κατάρα που ήταν αποτέλεσμα της ανυπακοής των πρωτοπλάστων και να υπάρξει η αποκατάσταση[495]. Παράλληλα δε **(21-24)** τονίζεται το μεγαλείο, η αγνότητα και η καθαρότητα της ψυχής και της καρδιάς της Θεοτόκου που με τα χαρίσματα αυτά μπόρεσε να γίνει η αιτία της δόξας της ανθρωπίνης φύσεως. Επίσης μέσα από τα λόγια του αγγέλου γίνεται προσπάθεια να δοθεί με τρόπο σαφή και το μυστήριο της ενανθρωπήσεως. Δηλώνεται δε ξεκάθαρα η ύπαρξη των δύο φύσεων του Ιησού[496].

Στη συνέχεια **(25-29)** το κείμενο αναφέρεται στην επίσκεψη της Θεοτόκου στην Ελισάβετ[497], αλλά και **(30)** στους λογισμούς αμφιβολίας που κυρίευσαν τον Ιωσήφ λόγω της εγκυμοσύνης της[498] καθώς και **(31)** στην εμφάνιση του αγγέλου ο οποίος τον καθησύχασε[499]. Συνδέεται δε **(32-33)** η απογραφή που έφερε την αγία οικογένεια από την Ναζαρέτ της Ιουδαίας στη Βηθλεέμ, με το νόημα που έκρυβε, δηλαδή την προτύπωση της εκούσιας υποταγής όλων στην *εἰς οὐρανούς* απογραφή[500]. Ακολουθεί **(34)** η

[491] ό.π., σσ. 46,14
[492] ό.π., σσ. 46,15-48,17
[493] ό.π., σσ. 48,18-49
[494] ό.π., σσ. 50,19
[495] ό.π., σσ. 50,20-51
[496] ό.π., σσ. 51,21-56,24
[497] ό.π., σσ. 56,25-60,29
[498] ό.π., σσ. 61,30
[499] ό.π., σσ. 62,31
[500] ό.π., σσ. 63,32-64,33

υπερφυής γέννηση του Ιησού στο σπήλαιο της Βηθλεέμ, η εμφάνιση του αγγέλου στους ποιμένες και η αναγγελία του σπουδαίου αυτού γεγονότος τόσο σε αυτούς που με τη σειρά τους το διέδωσαν στην πόλη. Με πολύ όμορφο τρόπο δίνεται **(35)** όλη η θεολογία της γεννήσεως του Ιησού[501]. Γίνεται επίσης **(36-37)** αναφορά στο λαμπερό άστρο και στη θαυμαστή πορεία του, και δίνεται η εξήγηση ότι ήταν μια νοερή δύναμη που οδήγησε από πολύ μακριά τους Μάγους στον τεχθέντα Ιησού[502], παρά την προσπάθεια **(38)** του αιμοσταγούς βασιλιά Ηρώδη, ο οποίος, με βάση το ευαγγελικό κείμενο του Ματθαίου, προσπάθησε να τους εξαπατήσει με σκοπό να βρει και να εξοντώσει τον νεογέννητο Ιησού[503]. Ακόμα **(39-40)** παρουσιάζεται η εικόνα της Θεομήτορος που δεν είχε ίχνος ταλαιπωρίας από τον τοκετό, αλλά ήταν λαμπερή και όμορφη, ενώ παράλληλα συνδέεται η προσφορά των δώρων των μάγων με το θεολογικό συμβολισμό που αυτά είχαν ενώ αμέσως ακολουθεί μια μικρή ανασκόπηση των γεγονότων γύρω από τη γέννηση[504]. Η φαινομενική διαφωνία **(41)** στις ευαγγελικές διηγήσεις του Λουκά και του Ματθαίου, όσον αφορά στα γεγονότα που ακολούθησαν από τη γέννηση του Ιησού έως την επιστροφή από την Αίγυπτο, σχολιάζονται με την εξήγηση ότι η μία συμπληρώνει στην πραγματικότητα την άλλη[505].

(42-44) Έντονη αντίθεση σε αυτή την γεμάτη ομορφιά και τρυφερότητα εικόνα της Θεοτόκου, για την οποία λίγο πριν έγινε αναφορά, αποτελεί η αποτρόπαια στάση του Ηρώδη. Από το φόβο, μήπως χάσει την εξουσία στράφηκε όχι μόνο στην οικογένειά του, σκοτώνοντας τη γυναίκα του και τα παιδιά του, αλλά και εναντίον των βρεφών και νηπίων της Βηθλεέμ σφαγιάζοντάς τα και καθιστώντας τα «πρώτους» μάρτυρες της

[501] ό.π., σσ. 65,35-66
[502] ό.π., σσ. 66,36-67,37
[503] ό.π., σσ. 68,38
[504] ό.π., σσ. 68,39-70,40
[505] ό.π., σσ. 70,41-71

πίστεως, ενώ δίδεται και η πληροφορία του οικτρού θανάτου και του ιδίου[506].

Ακολουθεί **(45)** η περιτομή[507] και μια εκτενής αναφορά **(46-53)** στο γεγονός της Υπαπαντής του Ιησού και στον πρεσβύτη Συμεών, ο οποίος προφητεύει τις τελευταίες ώρες του Κυρίου επί της γης και αναφέρεται η θεολογία της ενανθρωπήσεως. Τονίζεται ότι η θεία ευδοκία είχε στόχο την λύση της κατάρας των πρωτοπλάστων και τη θέωση της ανθρωπίνης φύσεως. Επίσης επισημαίνεται ότι μετά την έλευση του Κυρίου η τιμωρία των πεπτωκότων είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη προ της ελεύσεώς Του[508]. Στη συνέχεια **(54)** αναφέρεται η εμφάνιση του αγγέλου στον Ιωσήφ, η αναφορά στον θαυμαστό τρόπο της σωτηρίας του Ιωάννη Προδρόμου από τη μανία του Ηρώδη και το μαρτυρικό τέλος του Ζαχαρία[509]. Ακολούθως **(55)**, η φυγή της αγίας οικογενείας στην Αίγυπτο, όπου η παρουσία του Ιησού διώχνει την πλάνη της μαγείας και της ειδωλολατρίας, στην οποία είχαν περιέλθει οι Αιγύπτιοι, και η επιστροφή της κατόπιν πληροφόρησης του αγγέλου στη Ναζαρέτ[510]. Στο σημείο αυτό **(56)** δίνονται για άλλη μια φορά οι απαραίτητες εξηγήσεις σχετικά με τη φαινομενική διαφωνία στις ευαγγελικές διηγήσεις του Ματθαίου και του Λουκά[511].

(57) Την επιστροφή της Αγίας Οικογένειας από την Αίγυπτο στη Ναζαρέτ[512], ακολουθεί **(58)** μια σύντομη ανασκόπηση των γεγονότων από τον Ευαγγελισμό έως τη φυγή στην Αίγυπτο και ένα εγκώμιο στο πρόσωπο της Θεοτόκου[513]. Με τον σχολιασμό **(59)** στην πολιτική κατάσταση των Εβραίων[514] γίνεται αναφορά **(60)** στα παιδικά χρόνια του Ιησού, και τονίζεται η θεότητα από τη μια, αλλά και η ανθρώπινη φύση Του από την

[506] ό.π., σσ. 71,42-73,44
[507] ό.π., σσ. 74,45
[508] ό.π., σσ. 75,46-81,53
[509] ό.π., σσ. 81,54-82
[510] ό.π., σσ. 83,55-84
[511] ό.π., σσ. 84,56
[512] ό.π., σσ. 84,57-85
[513] ό.π., σσ. 85,58-86
[514] ό.π., σσ. 86,59-87

άλλη[515]. Με την καθοδήγηση του αγίου πνεύματος ήταν ο σοφός διδάσκαλος στην **(61)** πρώτη Του δημόσια διδασκαλία στο ναό όταν ήταν δώδεκα ετών[516], ενώ γίνεται αναφορά **(62)** στα εξωτερικά σωματικά χαρακτηριστικά του Ιησού, αλλά και στο χαρακτήρα Του[517]. Ο Ιησούς αποτελούσε **(63)** ένα ζωντανό κήρυγμα αγάπης[518].

Ο λόγος τώρα **(64)** περνά στον ασκητικό βίο του Ιωάννη Βαπτιστή[519] στη δημόσια **(65)** εμφάνιση του Χριστού κατά την βάπτισή Του στον Ιορδάνη ποταμό[520]. Με αφορμή την βάπτιση Του τονίζεται **(66)** η ενιαία κατά την ουσία αγία Τριάδα, αλλά και η διαίρεσή της κατά τις τρεις υποστάσεις, τον Πατέρα, τον Υιό και το Άγιο Πνεύμα[521]. Ακολουθεί **(67)** η αναφορά στον πειρασμό του Ιησού στην έρημο από το σατανά και στη νίκη Του, στους πρώτους μαθητές Του που ήταν και μαθητές του Ιωάννη Βαπτιστή, και στη φυλάκιση του τελευταίου[522]. Επιπλέον, το κείμενο αναφέρεται σε κάποια θαύματα του Ιησού, με πρώτο **(68)** αυτό στην Κανά της Γαλιλαίας μέσα από το οποίο ο Ιησούς διδάσκει την ταπείνωση και την υπακοή[523], για να ακολουθήσει **(69-70)** το θαύμα της θεραπείας της πεθεράς του Πέτρου, η θεραπεία του παραλυτικού της Καπερναούμ, η μεταστροφή της Ιωάννας. Επιπροσθέτως δίνονται πληροφορίες για τον θάνατο του Ζεβεδαίου, του πατέρα των Ιακώβου και Ιωάννου, καθώς και την αγορά του οίκου της Σιών, όπου θα γινόταν αργότερα και η κατοικία της Θεοτόκου αλλά και του αγαπημένου μαθητή του Ιησού, Ιωάννη όπως υπάρχει και μια αναφορά στη λίμνη Γενησαρέτ[524]. Ακολουθεί **(71)** η εκδίωξη των

[515] ό.π., σσ. 87,60-88
[516] ό.π., σσ. 88.61-89
[517] ό.π., σσ. 89,62-90
[518] ό.π., σσ. 90,63-91
[519] ό.π., σσ. 92,64
[520] ό.π., σσ. 93,65
[521] ό.π., σσ. 93,66-94
[522] ό.π., σσ. 94,67-95
[523] ό.π., σσ. 95,68-96
[524] ό.π., σσ. 96,69-98,70

κερματιστών και των κολλυβιστών από το ναό αλλά και η θεραπεία της Μαρίας της Μαγδαληνής[525].

Στο σημείο αυτό **(72)** ο συγγραφέας επανέρχεται στο σκοπό του που είναι ο Βίος της Θεοτόκου. Έτσι, με επίκεντρο το πρόσωπό της, περιγράφονται τα Πάθη του Ιησού. Για μια ακόμα φορά τονίζεται πως κανείς δεν είναι σε θέση να μιλήσει για τον πόνο, τα βάσανα και τα δάκρυα της Θεοτόκου μπροστά στα Πάθη του Υιού της, διότι κάτι τέτοιο υπερβαίνει την ανθρώπινη φύση και όπως η κύηση της ήταν υπερφυής το ίδιο είναι και η θλίψη της τώρα κατά την σταύρωση του Κυρίου και στη συνέχεια γίνεται μια ανασκόπηση των γεγονότων από τη γέννηση έως τη δημόσια δράση του Ιησού με επίκεντρο το πρόσωπο της Θεοτόκου η οποία ήταν πάντα στο πλευρό Του[526]. Όπως **(73)** στις δύσκολες ώρες της δοκιμασίας Του ήταν επίσης δίπλα του[527]. Στη συνέχεια **(74)** περιγράφεται η παράδοση του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας και η ανάθεση της ηγεσίας των μαθητριών του Ιησού στη Θεοτόκο[528]. Ακολουθεί **(75)** η προδοσία του Ιούδα, και ένα εγκώμιο στο γεμάτο θάρρος και πίστη, πρόσωπο της Θεοτόκου[529], η οποία γίνεται **(76)** αυτόπτης και αυτήκοος μάρτυρας των γεγονότων προ της Σταυρώσεως[530]. Το κείμενο περιλαμβάνει **(77)** μια σειρά ρητορικών ερωτήσεων του συγγραφέα στον φθόνο και στη Θεοτόκο[531], για να ακολουθήσει **(78)** η κορύφωση του Θείου δράματος και μαζί η κορύφωση του πόνου της Θεοτόκου[532], αλλά και η ανεξίκακη στάση του Ιησού **(79)** απέναντι στους σταυρωτές Του. Βέβαια η φύση **(80)** δεν θα μπορούσε να μείνει αμέτοχη σε όλα αυτά[533]. Τα θρηνητικά λόγια **(81)** που απηύθυνε η Θεοτόκος στον Υιό της όταν έμεινε μόνη της κάτω από το Σταυρό Του, ήταν

[525] ό.π., σσ. 99,71
[526] ό.π., σσ. 99,72-100
[527] ό.π., σσ. 101,73
[528] ό.π., σσ. 102,74
[529] ό.π., σσ. 102,75-103
[530] ό.π., σσ. 103,76-104
[531] ό.π., σσ. 104,77-105
[532] ό.π., σσ. 105,78-106
[533] ό.π., σσ. 107,80

λόγια σεμνοπρεπή παρά την οδύνη της. Έκανε πολλές ερωτήσεις στον Ιησού θαυμάζοντας την ταπείνωση και μακροθυμία Του, απορώντας ταυτόχρονα με την αχαριστία των ανθρώπων απέναντι σε Αυτόν. Βέβαια ως παρηγορία Τού ζητά να την αξιώσει να δει και την Ανάστασή Του[534]. Ο Ιησούς **(82)** από την άλλη μεριά φροντίζει με στοργή και αγάπη να τοποθετήσει τον αγαπημένο Του μαθητή Ιωάννη στο πλευρό της μητέρας Του[535]. Στο μέγεθος της κακίας των Ιουδαίων αναφέρεται τώρα **(83)** το κείμενο όταν έδωσαν στον Ιησού να πιεί *ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον*, για ακολουθήσει το τέλος Του και ο λογχισμός της πλευράς Του ως επιβεβαίωση[536]. Στο σημείο αυτό **(84-85)** δηλώνεται η αδυναμία του συγγραφέα να μιλήσει για τον άφατο πόνο της Θεοτόκου αφού πρώτα πλέξει ένα εγκώμιο στο πρόσωπό της[537] της οποίας **(86)** η φροντίδα τώρα στρέφεται στο νεκρό σώμα του Υιού της με πρώτο μέλημα την εύρεση τόπου ταφής[538]. Η Θεοτόκος ζητά τη βοήθεια του Ιωσήφ για να χρησιμοποιήσει τον καινούριο τάφο που ανήκε στον ίδιο, αλλά και τη μεσιτεία του **(87)** προκειμένου να ζητήσει το νεκρό σώμα του Υιού της για να το βάλει σε αυτόν[539]. Ο Ιωσήφ **(88)** δεν αρνείται τη βοήθειά του και πράγματι πετυχαίνει το σκοπό[540]. Ακολουθεί **(89)** η Αποκαθήλωση του Ιησού από τον σταυρό και με πολύ γλαφυρό τρόπο περιγράφεται το πρόσωπο της Θεοτόκου και αναφέρεται το εγκώμιο που εκείνη πλέκει στον μονογενή της[541]. Η ταφή του σώματος **(90)** του Ιησού από τη Θεοτόκο, τον Ιωσήφ και το Νικόδημο ολοκληρώνεται[542]. Στο σημείο αυτό **(91)** γίνεται μια διευκρίνιση σχετικά με τα πρόσωπα που βρίσκονταν κοντά στο σταυρό του μαρτυρίου του Ιησού με αφορμή τις ευαγγελικές διηγήσεις του Ιωάννη και

[534] ό.π., σσ. 107,81-109
[535] ό.π., σσ. 109,82-110
[536] ό.π., σσ. 110,83-111
[537] ό.π., σσ. 111,84-112,85
[538] ό.π., σσ. 112,86-113
[539] ό.π., σσ. 113,87-114
[540] ό.π., σσ. 114,88-115
[541] ό.π., σσ. 115,89-116
[542] ό.π., σσ. 116,90-117

των άλλων τριών ευαγγελιστών, με το σχόλιο πως οι διηγήσεις αυτές, παρότι έχουν διαφορές με αυτή του Ιωάννη, εντούτοις είναι αληθινές[543].

Στη συνέχεια **(92)** το κείμενο αναφέρεται στην Ανάσταση του Ιησού, μάρτυρας της οποίας ήταν μόνο η Θεοτόκος. Εκείνη πληροφόρησε τις μυροφόρες και τους μαθητές Του, ενώ διευκρινίζεται ότι οι ευαγγελιστές δεν έγραψαν για το γεγονός της αναστάσεως με λεπτομέρειες παρόλο που τις γνώριζαν από τη Θεοτόκο, ακριβώς για να μη θεωρηθεί ότι οι μαρτυρίες από την μητέρα Του δεν θα ήταν έγκυρες, ή ότι οι μαθητές θα τις έγραφαν εξαιτίας του σεβασμού για το πρόσωπό της[544].

Για την ζωή της μετά την Ανάσταση **(93)** δίδεται η πληροφορία ότι κατοικούσε με τον Ιωάννη στο σπίτι που αγοράστηκε μετά από το θάνατο του πατέρα του Ζεβεδαίου[545] περιμένοντας την Ανάληψή του **(94)**, για την οποία δε γίνεται εκτενής αναφορά[546].

Η Θεοτόκος **(95-102)** αποτελούσε πρότυπο και οδηγό στο καλό ζώντας Βίο αξιοθαύμαστο και υπερφυή. Αν και είχε γίνει στόχος επιθέσεων των εχθρών του Υιού της, συχνά γινόταν μεσίτριά τους στον Χριστό ζητώντας Του να δείξει και σε αυτούς το έλεός Του. Περιγράφεται η καθημερινότητά της που περιελάμβανε νηστείες και προσευχές και γονυκλισίες δίπλα στον τάφο το Υιού της που δεν αποχωριζόταν, ενώ η σκέψη της ήταν γύρω από όλα όσα έζησε κοντά στον μονογενή της. Ακόμα αναφέρεται πως υπάρχουν αψευδείς μαρτυρίες σχετικά με το δάπεδο της οικίας που διέμενε στο οποίο φαίνονταν τα κοιλώματα από τις συνεχείς γονυκλισίες της. Η Θεοτόκος συνέπασχε με όλους όσους μαρτυρούσαν στο όνομα του Υιού της, ενώ ικέτευε τον Χριστό να σκεπάζει με το έλεός Του και να δίνει την προστασία Του στους πάντες. Και όταν οι μαθητές του

[543] ό.π., σσ. 117,91-118
[544] ό.π., σσ. 119,92-120
[545] ό.π., σσ. 120,93-121
[546] ό.π., σσ. 121,94-122

Ιησού διασκορπίστηκαν να διδάξουν, εκείνη παρότρυνε τον Ιωάννη να φύγει για να διδάξει και αυτός[547].

Η Κοίμησή της **(103)** προαναγγέλλεται με ένα κλαδί φοίνικα που προσφέρθηκε σε εκείνη από τον αρχάγγελο Γαβριήλ[548]. Πήγε **(104)** τότε στο όρος των Ελαιών και επέστρεψε για να ευπρεπίσει τον οίκο της για αυτό το μεγάλο γεγονός. Περιγράφονται με λεπτομέρειες οι ετοιμασίες αυτές αλλά και ο θρήνος των ανθρώπων της συνοδείας της, καθώς και των γνωστών[549]. Αφού **(105)** χάρισε τα ενδύματά της δηλαδή την εσθήτα και το μαφόριό της[550], ξάπλωσε στην κλίνη της διαβεβαιώνοντας όλους **(106)** πως θα πρεσβεύει για τον κόσμο. Με θαυμαστό τρόπο έφτασαν επάνω σε νεφέλη οι μαθητές του Κυρίου αλλά και όλοι όσοι είχαν αξιωθεί της αποστολικής διαδοχής[551]. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στη δήλωση του Ψευδο-Διονυσίου περί της παρουσίας των αποστόλων στην Κοίμηση. Η Θεοτόκος **(107)** δίνει τις τελευταίες οδηγίες για την ταφή του σώματός της και ακολουθεί η προσευχή ευχαριστίας της προς τον Υιό της[552], ενώ **(108)** γίνεται αναφορά στη θεσπέσια ψαλμωδία του Ιεροθέου[553]. Ακολουθεί **(109)** ο θαυμαστός και μεγαλειώδης τρόπος με τον οποίο ο Ιησούς κατέβηκε από τον ουρανό για να παραλάβει την ψυχή της[554], η Κοίμησή της **(110)** ενώ περιγράφεται και το σκήνωμά της[555].

Μετά την Κοίμησή της **(111)** έγιναν πάρα πολλά θαύματα, αγιάστηκαν ο αέρας και ο ουρανός, ενώ ακολούθησε πορεία του σκηνώματος της Θεοτόκου για την ταφή της στην Γεθσημανή[556]. Η πορεία αυτή διεκόπη **(112-113)** για λίγο αφού ένας ασεβής Ιουδαίος προσπάθησε

[547] ό.π., σσ. 122,95-129,102
[548] ό.π., σσ. 130,103-131
[549] ό.π., σσ. 131,104
[550] ό.π., σσ. 131,105-132
[551] ό.π., σσ. 132,106-133
[552] ό.π., σσ. 133,107-134
[553] ό.π., σσ. 134,108-135
[554] ό.π., σσ. 135,109-136
[555] ό.π., σσ. 136,110
[556] ό.π., σσ. 137,111

να ρίξει στη γη το σκήνωμά της. Τα χέρια του τότε κόπηκαν αλλά αποκαταστάθηκαν με θαυματουργικό τρόπο[557], αφού ήρθε σε μετάνοια **(114)** και συντριβή ομολογώντας τον Χριστό[558]. Αφού πραγματοποιήθηκε **(115-116)** η ταφή του σκηνώματος της Θεοτόκου[559], τρεις ημέρες αργότερα **(117)** όταν ένας από τους αποστόλους, ο απόστολος Θωμάς, οποίος δεν παρεβρέθη στην κηδεία της, ζήτησε να την προσκυνήσει, ανοίγοντας τον τάφο διεπίστωσαν πως ήταν κενός με μόνα ευρήματα τις λωρίδες και το σεντόνι που το είχαν τυλίξει[560]. Με τον τρόπο **(118)** αυτό κατάλαβαν ότι η καθυστέρηση του αποστόλου ήταν μέρος του έργου της Θείας Πρόνοιας προκειμένου να αποκαλυφθεί το μυστήριο της μεταστάσεως της Θεοτόκου[561].

Λίγο πριν τον επίλογο γίνεται αναφορά στην κληρονομιά της τιμίας εσθήτος της Θεοτόκου, **(119-120)** η οποία μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη κατόπιν θείας κλοπής από δύο πατρικίους, τον Γάλβιο και τον Κάνδιδο, που έζησαν στα χρόνια του αυτοκράτορα Λέοντα Α΄. Παρότι ήταν οπαδοί της αιρέσεως του Αρείου, κινούμενοι από θεία ορμή, έφτασαν στους Αγίους Τόπους και μάλιστα από θεία Πρόνοια βρέθηκαν στο κατάλυμα κάποιας παρθένου, η οποία φύλασσε την εσθήτα της Θεοτόκου[562]. Όταν εκείνη τους εξομολογήθηκε **(121)** το φοβερό αυτό μυστικό της[563], εκείνοι κατόρθωσαν **(122-123)**, με τη βοήθεια της Θεοτόκου, να το μετέφεραν κλέβοντάς το στην Κωνσταντινούπολη. Στην πραγματικότητα βέβαια το έσωσαν αφού η παρθένος που το φύλασσε ήταν η τελευταία της γενιάς της και μετά το θάνατό της η τύχη του ιερού κειμηλίου θα ήταν αβέβαιη[564]. Αρχικά οι δύο πατρίκιοι έκρυψαν το ιερό

[557] ό.π., σσ. 137,112-139,113
[558] ό.π., σσ. 139,114
[559] ό.π., σσ. 139,115-141,116
[560] ό.π., σσ. 141,117
[561] ό.π., σσ. 142,118
[562] ό.π., σσ. 142,119-144,120
[563] ό.π., σσ. 144,121-145
[564] ό.π., σσ. 145,122-147,123

κειμήλιο, όμως αργότερα **(124)** η Θεοτόκος τους παρότρυνε να αποκαλύψουν το θαυμαστό θησαυρό τους στον αυτοκράτορα Λέοντα Α΄. Δίνεται δε η πληροφορία ότι προς τιμήν της τιμίας εσθήτας της Θεοτόκου χτίστηκε ναός στην Κωνσταντινούπολη.

Σχετικά με την ζώνη της αναφέρεται μόνο ότι την δώρισε με παρόμοιο τρόπο στην Κωνσταντινούπολη, και τοποθετήθηκε στον ναό των Χαλκοπρατείων, ο οποίος χτίστηκε για το λόγο αυτό[565].

Το κείμενο ολοκληρώνεται **(125)** με μια σειρά από χαρακτηρισμούς για το πρόσωπο της Θεοτόκου[566] και με μια ανασκόπηση **(126)** της Κοιμήσεώς της[567] με έμφαση **(127-130)** στη θεολογία της Μεταστάσεώς της, αλλά και στο Τριαδικό δόγμα[568]. Επιπροσθέτως, **(131-134)** αποδίδονται ευχαριστίες σε αυτήν αλλά και αιτήματα δι᾽αυτής στον Σωτήρα Χριστό[569].

[565] ό.π., σσ. 147,124-148
[566] ό.π., σσ. 149,125-151
[567] ό.π., σσ. 152,126-153
[568] ό.π., σσ. 153,127-156,130
[569] ό.π., σσ. 156,131-159,134

Δεύτερο μέρος

Sigla

I. CODICES

V *Vaticanus gr. 504* s. XII, ff. 173v – 194v
P *Parisinus gr. 215* s. XIII, p. 1- 268
A *Ambrosianus E 100 sup* s. XIII, ff. 135 - 170
F *Genuensis 32* s. XIV, ff. 242 – 309v

II. EDITOR

Wen Wenger, *De dormitione,* pp. 364 – 415: ed. 160,10-202,20 e codicis V et P

III. CETERA

p. 1, l. 3 - p. 12, l. 3] pars dextra foliorum 1-9 deest in P
p. 189, l. 6 post περὶ τὴν – p. 195, l.19 τοῦ νῦν] deest in P
p. 198, l. 11 post ὁρίσασα – p. 199, l. 19 χαρίτων] deest in P

a. corr. ante correctionem
accus. accusativus
add. addidit
app.cr. apparatus criticus
cf. confer
codd. codices
corr. correction
del. delevit
in mg. in margine
iter. iteravit
l. linea
lac. lacuna
om. omisit
p. pagina
p. corr. post correctionem
praem. praemisit
ras. rasura
scr. scripsit
transp. transposuit
tit. titulus
v. versus aut vide
x-y ab x usque y inclusive
x…y x et y excluso intervallo
[] delenda

1 1;7

Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. Τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου

1. Θαρρεῖν μὲν τὸν λόγον ἐπ' ὀλίγον κἂν ἦν, εἰ ὥσπερ ἡ προκειμένη πρὸς εὐφημίαν παντὸς ἦν ὑπερηρμένη καὶ τρόπου καὶ φύσεως, οὕτω δὴ καὶ γλῶττα παρῆν παντὸς ὑπερκειμένη λόγου καὶ πάσης τέχνης τε καὶ δυνάμεως· ἢ τό γε δεύτερον, εἰ κἂν ὥσπερ προπεμπομένης ὑλική τε γλῶσσα καὶ ἄϋλος, ἀγγέλων ἅμα καὶ ἀποστόλων ἀνεκίρνα τὰ προπεμπτήρια, οὕτω καὶ νῦν ἑορταζομένης, πᾶν ὅσον ἐγκόσμιόν τε καὶ ὑπερκόσμιον εἰς ἓν συνελθὸν καὶ συνεισενεγκὸν ὁμοῦ τὴν τέχνην καὶ τὴν φωνήν, μίαν συνετέλουν καὶ τὴν ᾠδήν.

Ἦν γὰρ ἀξία μέν, οὐδὲ οὕτω· πῶς γὰρ τῇ γε ὡς ἀληθῶς ἀξίᾳ καὶ μόνῃ καὶ θυγατρὶ καὶ μητρὶ καὶ νύμφῃ τοῦ ὄντος καὶ δεσποίνῃ τῶν ὄντων καὶ μηδὲ τοῖς χερουβὶμ τρανῶς θεατῇ, μηδὲ τοῖς σεραφὶμ ἀρκετῶς ὑμνητῇ, μηδὲ καταληπτῇ ταῖς ἄλλαις ὅλαις ὑψηλοτέραις ἢ ταπεινοτέραις τάξεσιν, ἐγγυτέρας δ' ἂν ἴσως ἦν τῆς ἀξίας καὶ οὐ τοσούτῳ τῶν πραγμάτων ἀπελιμπάνετο.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἄμφω ταῦτα, τὸ μὲν διὰ τὸ ὑπὲρ φύσιν, τὸ δὲ διὰ τὸ ὑπὲρ τὴν τάξιν ἢ τὸν καιρὸν ἀδύνατα, πείθομαι γάρ ποτε καὶ ἄμφω συνελθεῖν ταῦτα καὶ καθάπερ τῷ ταύτης υἱῷ, οὕτω δὴ καὶ ταύτῃ πᾶν γόνυ κάμψειν καὶ πᾶσαν γλῶσσαν καὶ ἐπιγείων καὶ οὐρανίων

1-2 tit.] Λόγος διαλαμβάνων σοφῶς καὶ [σαφῶς τὰ ἀπὸ τῆς γεννήσεως καὶ] τῆς κυήσεως καὶ μέχρι καὶ αὐτ[τῆς τῆς κοιμήσεως τῆς] ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν [τῆς Θεοτόκου], ὃς καὶ ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος· [τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου;] P mutilus, suppl. Wen, Τοῦ μακαριωτ(ά)τ(ου) Ἰω(άνν)ου Γεωμέτρ(ου) τοῦ κυριωτ(άτ)ου. Ἐξόδιος ἢ προπεμπτήριος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θ(εοτό)κου εὐ(λόγησ)ον π(άτ)ερ F **4** ἦν] ἤ P καὶ¹ V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **5** δὴ] δὲ V$^{p.corr.\ (s.l.)}$, δὲ F, om. P **9** συνεἰσενεγκῶν F **16** τωσοῦτων F **18** τάξιν] ἀξίαν F **19** δὴ] δὲ V$^{p.corr\ (s.l.)}$, δὲ F **20** ἐπιγείων καὶ οὐρανίων] ἐπουρανίων καὶ ἐπιγεῖων F || καὶ²] om. F

ἀνυμνῆσαι καὶ ἐξομολογήσασθαι· πόσον τι χρὴ καὶ τῆς ἀξίας ἀποπεσεῖν οἴεσθαι νῦν τὸν μόνον ἐγχειροῦντα καὶ ὑλικὸν καὶ μηδὲ περὶ ταῦτα λαμπρόν, μηδὲ τῶν πολλῶν ἴσως πολὺ διαφέροντα;

Οὐ μήν ἀλλ' οὐχὶ κἂν πάντῃ τῆς ἀξίας ἀπολειπώμεθα, ἤδη καὶ τῆς προθυμίας ὁμοῦ συναπολειψόμεθα· τὸ μὲν γὰρ τῆς δυνάμεως καὶ ἀνεύθυνον, τὸ δὲ τῆς βουλήσεως καὶ ὑπεύθυνον·|**f.174** ἐπεὶ καὶ τῷ ταύτης υἱῷ, τὸ μὲν κατὰ δύναμιν πᾶν εὐπρόσδεκτον, τὸ δὲ ἀπροαίρετον καὶ ὑπόδικον, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδύνατον, ὥσπερ τὸ κατ' ἀξίαν, οὕτω καὶ τὸ μὴ κατὰ δύναμιν αὐτὴν μακαρίζειν· ὅπερ αὐτὴ πᾶσι καὶ κατὰ πᾶσαν γενεὰν προεθέσπισεν, ἄλλωστε ὅτε καὶ μὴ μακαρίσαι μᾶλλον ἐστὶν ἐκείνην, ἣν προλαβὼν οὕτως ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς ἐμακάρισεν ἢ μακαρίους μὲν ἀποδεῖξαι τοὺς λόγους, οἳ μακαρίσαι τὴν μακαριωτάτην ἐκείνην προείλοντο, μακαρίους δὲ τούς τι τῶν ἐκείνης ἀκούοντας καὶ πιστεύοντας· μακάριον δὲ καὶ ἑαυτὸν τὸν ἐκείνῃ τι τῶν ἐκείνης αὐτῆς προσάγοντα κατὰ δύναμιν.

Ἐπεὶ οὖν τοσαύτη μὲν πάντοθεν ἡ ἀνάγκη, τοσαῦτα δὲ καὶ τὰ κέρδη τῷ λόγῳ, αὐτὴν ἂν εἴη χρεὼν τοῦ λόγου τὴν μητέρα τοῦ Λόγου προστησαμένους, θαρρούντως ἐπαφεῖναι τῷ μεγάλῳ πελάγει τούτῳ τῆς εὐφημίας, οὐχ ὁρίζοντι μὲν λογισμοῖς, οὔτε ἀνθρωπίνοις, οὔτε δὲ οὐρανίοις, οὐκ ἀφορίζοντι δὲ ὅμως τοὺς μὴ τὸ πᾶν τέμνοντας, οὐδὲ ἀχρειοῦντι τῷ λειπομένῳ τὸ ἀνυόμενον. Ἔστι μὲν οὖν καὶ τοῦτο τῆς

---

3 ἴσος F || πολὺ] καὶ κατὰ praem. F **4** πάντῃ] παν τι F **10** ἀλλ᾽ ὡσθ᾽ F **11** ἐκείνην] om. P F

πάντα ταύτης ὑπερφυοῦς ὑπὲρ φύσιν, οὔτε γὰρ ἱστορίας οὔτε δὲ εὐφημίας ἔργον ἐκπληρῶσαι, τοῖς ταύτην ἐνισταμένοις τὴν ὑπόθεσιν δυνατόν· οὔτε γὰρ πάντα ἤγουν τὰ πλεῖστα περιλαβεῖν, ὅπερ ἱστορίας, οὔτε δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι περιθεῖναί τι μέγεθος, ὅπερ εὐφημίας. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ὅπου γε μηδὲ κατ' ἴσον ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀμφοτέρων ἐκπεσεῖν ἀναγκαῖον, εἰ καὶ παραδόξως αὖθις ὁ λόγος ἀντιστρέφειν δύναται· ὅ τε γὰρ ἱστορῶν εὐφημεῖ τὰ παντὸς ἐγκωμίου λέγων ἐπέκεινα καὶ ὁ εὐφημῶν ἱστορεῖ μὴ ψιλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνδεῶς, ὡς πολὺ τῶν πραγμάτων ἀπολειπόμενος.

Ὥσπερ δὴ καὶ ἡμῖν οὔτε πάντα περιληπτέον, οὔθ' ὧν περιλάβωμεν ἀπαιτητέον τὸ μέγεθος, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαιοτέρων τε καὶ γνωριμωτέρων· εἰ δὲ καὶ ἄλλως εἰσέτι καὶ νῦν τοῖς πολλοῖς ἀγνοουμένων, ἀλλ' ὧν οὐκ ὀλίγοι τῶν παλαιῶν, οὐδὲ μικροί τινες μάρτυρες. Τούτων οὖν κατ' ἐπιδρομὴν καὶ δι' ὅσων ἐξὸν ἐφαψαμένοις, οὕτω τῇ τε πανηγύρει τὰ πρόσφορα καὶ τοῖς ποθοῦσι τῆς ἱστορίας τὰ καίρια καὶ τῇ παρθένῳ δὲ καὶ Θεοῦ μητρὶ καὶ δεσποίνῃ κοινῇ πληρωτέον τὰ χαριστήρια. Εἰ δὲ μετὰ πολλοὺς καὶ ἄλλους τῷ γράφειν ἐπεχειρήσαμεν, οὐ μέμψεως, εἰ μὴ καὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι. Ὅ τε γὰρ πόθος οὐδενὸς τῶν ἄλλων λειπόμενος, ἀλλ' εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ τὸ μετά πάντας ἐπιχειροῦντι ἀνάγκη καὶ τὰ πάντων καὶ εἴ τι πλέον τῶν πάντων εἰπεῖν. Συνείλεκται δὲ καὶ ἡμῖν οὐ

2 ἐκπληρῶσι F **6** αὖθις] post ὁ λόγος transp. P **10** περιληπτέον] παραλειπτέον F **20** εἴ τι] ὅτι F **21-p. 4, 1** συνείλεκται - προφητῶν] om. F

μόνον ὅσα παρὰ τῶν εὐαγγελιστῶν τε καὶ προφητῶν, ἀλλὰ καὶ ὅσα παρ' αὐτῶν τῶν ἀποκρύφων ἀνελεξάμεθα, σύμφωνα καὶ ταῦτα δηλαδὴ καὶ ἀκόλουθα τοῖς εὐαγγελισταῖς καὶ προφήταις, καὶ τοῖς μεγάλοις καὶ θεολήπτοις πατράσι καὶ διδασκάλοις· εἴσεται δὲ πάντως ὅ γε δίκαιος ἀκροατὴς καὶ κριτής.

Εἰ δ' ἔστιν οὖ καὶ τὰ τοῦ ταύτης υἱοῦ συμπαραληψόμεθα, τοῦτο μὴ τῆς ἀνάγκης ἔστω τοῦ λόγου μόνον, ἐπεὶ καὶ δι' ὅλου ταῦτα συνῆπται σχεδόν, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης αὐτῆς ταύτης τῆς αὐτοῦ μητρός. Ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἄλλως δόξα ταῖς μητράσι πάντα τὰ τῶν υἱῶν, μάλιστα δὲ τὰ τούτου, καὶ ταύτῃ τοῦ μὲν ὡς φύσει, θεῖα τε καὶ ἐκ Θεοῦ, τῇ δὲ ὡς μόνῃ καὶ ὑπὲρ πάσας μόνην τὴν τοῦ υἱοῦ δόξαν, δόξαν ἐχούσῃ καὶ ἀγαλλίασιν· κἀκεῖνο δὲ πρὸ πάντων μικροῦ καὶ διὰ πάντων θεωρητέον, ὅπως οὐ μόνον κατὰ βίου καὶ λόγου παντός, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἔχει τὰ νικητήρια, καὶ ὅπως, ὥσπερ ἐν λύρᾳ, μία διὰ πάντων εὐαρμοστία καὶ συμφωνία· τὸ γένος, ἡ ἐπαγγελία, ἡ γέννησις, ἡ κλῆσις, ἡ ἀφιέρωσις, ἡ φύσις ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος, ἡ τροφὴ καὶ διαγωγή τε καὶ ἀγωγή. Καὶ τὰ τούτων ἔτι πάλιν θειότερα καὶ τοῦ κόσμου παντὸς σωτήρια· ἡ θεία σύλληψις, ἡ κύησις καὶ γέννησις, ὅσα τε ἄλλα περὶ αὐτὴν τοῦ θείου τόκου καὶ ἐνθεώτατα καὶ φρικτότατα, καὶ αὖθις ὅσα περὶ τὸν θεῖον τόκον περιπαθέστατα

---

1 ὅσα παρὰ] ἄλλ' ὥσα παρ' F **10** ἐκ] om. F **15** διὰ πάντων] δὴ τοῦτων F
19 ἐνθεέστατα V

διηγήματα· οἷα δὲ καὶ μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Υἱοῦ, ταύτης τὰ πολιτεύματα καὶ πέρας, ὃ δὴ καὶ πάντων τῶν περὶ αὐτὴν μυστηρίων πέρας· καὶ ὃ καὶ ἡμεῖς πανηγυρίζομεν σήμερον, ἐπίγεια καὶ οὐράνια, μεθ' οἵας δόξης τε καὶ λαμπρότητος πρὸς οὐρανὸν καὶ αὐτὴ καὶ τὸν υἱὸν καὶ Θεὸν ἑαυτῆς ἐξεδήμησεν ἢ ἀνέλυσε· καὶ ἀπολιποῦσα τὴν γῆν καὶ τὸν τῇδε κόσμον οὐκ ἔλιπε.

Γέννησις

2. Πόθεν οὖν πόθεν ἀρκτέον τοῦ λόγου; ἢ δῆλον, ὅθεν κἀκείνη τοῦ βίου· τοῦ γένους φημί, καὶ ὅπως οὔτε τοῦτο τοῖς ἄλλοις αὐτῇ παραπλήσιον, οὔτε δὲ τῆς μελλούσης αὐτῇ θείας συλλήψεως καὶ οἰκονομίας ἀσύμβολον καὶ ἀνεπισήμαντον· ἀλλὰ πρῶτον μὲν τοῦ βασιλικωτάτου καὶ προφητικωτάτου καὶ θειοτάτου γένους τοῦ Ἰούδα τε καὶ Δαυΐδ· ἀμφότερα γὰρ ὁ θεοπάτωρ, καὶ εἴ περ τις ἐπιφανής, καὶ ἀμφότερα, καὶ προφήτης καὶ βασιλεύς, καὶ ὅσοι μετὰ τοῦτον ἐκ τούτου καὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς. Ἔπειτα καὶ τῷ ἰουδαϊκῷ τοῦ λευϊτικοῦ, εἴ τ' οὖν τοῦ ἱερατικοῦ τῷ βασιλικῷ συμπλακέντος· οὕτω γὰρ ἄμφω καὶ Ἰωακείμ, ὁ πατήρ, καὶ Ἰωσήφ, ὁ μνηστήρ, ἱστορεῖται· μικτοί τινες τὰς φυλάς, κατά τινα περιπέτειαν, εἰ καὶ κατ' ἐπικράτειαν τοῦ κρείττονος, ὠνομάζοντο *ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυΐδ*· τοῦτο μὲν γὰρ ἦν αὐτοῖς κατὰ φύσιν, ἐκεῖνο δὲ κατὰ νόμον, ὡς τῶν μὲν ὄντες, τῶν δὲ

---

19 Lc. 2,4 cum app. cr.

---

3 καὶ²] om. P F **4** μεθ᾽ οἵας] μεθ᾽ οἵ P, καὶ θεῖας F **6** οὐ κατέλιπε F
7 om. F **13** εἴ περ τις] ὑπέρ της F **18** ἐπικρατεῖαν F

δοκοῦντες· τῷ δὲ πατρώῳ γένει καὶ τὸ μητρῶον ἐφάμιλλον ἢ ἀνάλογον· τοῖς δὲ πατράσι καὶ αἱ πατρίδες Ἰουδαία καὶ Γαλιλαία, Βηθλεέμ τε καὶ Ναζαρέτ· τῶν μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἦσαν, τὰς δὲ κατὰ περίστασιν ᾤκουν, ἵνα καὶ προχωρῇ διὰ πάντων ἡ κρᾶσις, οὐ μόνον ὅτι καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς ἱερεύς τε καὶ βασιλεύς, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος καὶ Θεός· ὧν τὸ μὲν ἱερατικόν, τὸ δὲ τὸ βασιλικὸν ἐτύπου γένος· καὶ τὸ μὲν Βηθλεέμ, τὸ δὲ Ναζαρέτ, ἣν καὶ Ναθαναὴλ ὡς χείρονα καὶ τοῦ χείρονος οἶδε τύπον, καὶ ἀδύνατον εἶναι λέγει τὸ ἀγαθὸν ἐξ αὐτῆς, ὡς οὐκ ἐνὸν διὰ τὴν ἀκαρπίαν τῆς φύσεως.

Οὕτως ἐκ τριπλόκου σειρᾶς, καθάπερ τριπλόκου ῥίζης τουτὶ παγὲν τὸ φυτὸν ἢ τὸ ἔρνος ἢ καὶ τὸ κάλλος ἐκ τριῶν τῶν καλλίστων, ἱερατείας καὶ προφητείας καὶ βασιλείας, ἵν’ ᾖ καὶ αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τύπος, ὡς ἕνα μὲν τέκοι καὶ αὐτὴ τῆς τριάδος, οὐκ ἄνευ δὲ τῶν λοιπῶν. Ἀμέριστος γάρ, ἀλλ’ εὐδοκίᾳ μὲν τοῦ πατρός, συνεργίᾳ δὲ καὶ τοῦ πνεύματος καὶ ὅπως τοὺς ἐν μέσῳ προγόνους αὐτῆς τοὺς μετὰ τὸν Ἰούδαν τε καὶ Δαυΐδ, Λευΐ τε καὶ Ἀαρὼν παραδράμωμεν, ἐκ τῶν αὐτῶν, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τούτοις ἐκλάμψαντα χρόνον ἢ τρόπον.

Ἀλλ’ ἐπὶ τοὺς ταύτης γεννήτορας ἐλθεῖν ὁ λόγος ἐπείγεται καὶ τῶν καλῶν περὶ ταύτης ἀγωνισμάτων, ἢ καὶ περὶ ταύτην ἅμα θαυμάτων ἅψασθαι.

---

4 κράσις F

Ἐγκώμιον Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης

3. Ἰωακεὶμ ἐνταῦθα καὶ Ἄννα, τὸ μέγα τῆς παλαιᾶς διήγημα καὶ καλλώπισμα, τὸ μεῖζον τῆς νέας αὔχημα, μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν, τὸ παντὸς τοῦ γένους ἔρεισμά τε ὁμοῦ καὶ παράδειγμα, καθάπερ ἡ θυγάτηρ τῆς παρθενίας, οὕτω καὶ οὗτοι τῆς εὐγαμίας, ὥσπερ καὶ τῆς εὐτεκνίας ὕστερον, οἱ καὶ τῆς φύσεως ἑκατέρας ὅροι καὶ νόμοι τῆς ἀρετῆς, οἱ πρῶτοι τῶν ἄλλων, ἢ καὶ μόνοι διαφερόντως τὰς κλήσεις τοῖς τρόποις, ἢ μᾶλλον ταῖς κλήσεσι τοὺς τρόπους ἁρμόσαντες, ὁ μὲν ἄνωθεν καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνδρῶν δοθεὶς κόσμος, ἡ δὲ χάρις τῶν γυναικῶν.| **f.174v** Τὸ χρυσοῦν καὶ ὁμόζυγον καὶ ὁμόψυχον πάντα τὰ καλὰ ζεῦγος, οἱ δύο καὶ μεγάλοι φωστῆρες, καὶ μηδὲν ἀλλήλων λειπόμενοι, οἱ πάντα μὲν πάντων τῶν ἄλλων κρατοῦντες, μόνης δὲ τῆς θυγατρὸς ἡττώμενοι.

Τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Οἱ πατέρες τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ κοινῆς μητρός τε καὶ σωτηρίας, οἱ τοῦ Θεοῦ μητροπάτορες, -οὓς τίς οὐκ οἶδε, μᾶλλον δὲ ὧν τίς οὐ πεπείραται;- καὶ διηνεκῶς πρὸς αὐτοὺς καταφεύγων καὶ τῶν δεήσεων οὐκ ἀποτυγχάνων, ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἀπολαύων χαρίτων καὶ μεσίταις πρὸς τὴν κοινὴν μεσῖτιν καὶ δεσπότιν χρώμενος; Ἀλλ' οὗτοι καὶ τοιοῦτοι τότε τυγχάνοντες καὶ οὕτω πρός τε τοὺς ἄλλους καὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἔχοντες, οἵαν εἶχον καὶ παρὰ Θεοῦ τὴν δοκιμασίαν εἴτε καὶ τὴν ἑτοιμασίαν τῇ ἀπαιδίᾳ πρὸς εὐπαιδίαν, πολὺν

---

3 εἰ δεῖ V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **9** τοῦ] καὶ P om. F **10** κόσμος] κόσμιος F **10-11** ὁμόψυχον καὶ ὁμόζυγον P **13** μόνοι V **15** τε V$^{p.corr.\ (in\ mg)}$ **14-17** τι δεῖ - ἀποτυγχάνων] V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$

ἐξεταζόμενοι χρόνον, ἐξ αὐτοῦ τοῦ γάμου μέχρι καὶ βαθυτάτου τοῦ γήρως, ὥστε μὴ τὴν φύσιν μόνον ἀλλ' ἤδη καὶ τὴν ἡλικίαν ἀδύνατον εἶναι πρὸς τὴν τεκνογονίαν. Ἐπειδὴ καὶ φιλεῖ πως τὸ θεῖον τὰς ἄκρας εὐθυμίας ἐξ ἄκρας ἀθυμίας ἀεὶ χαρίζεσθαι· τὸ μέν, ἵνα μὴ δῶρον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἆθλον ἢ πυρώσεως ἢ δεήσεως τὸ δωρούμενον· τὸ δ' ἵνα καὶ χαριέστερον, ὡς ποθεινότερον ἢ καὶ ἀνελπιστότερον· τὸ δὲ τρίτον, ἵνα καὶ θαυμαστότερον μετὰ τὴν ἀπόγνωσιν, ὥσπερ καὶ τούτοις μετὰ τὴν ἄκραν καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῆς φύσεως ἐναντίωσιν. Ὁ δὲ μάλιστα τοὺς τῆς χαρᾶς ἐλύπει γεννήτορας, ὅτι μὴ μόνον οὕτω τὸ τοῦ γάμου καλὸν ὁμοίως ἔν τε αὐτοῖς καὶ τῷ Θεῷ διασῴζοντες τῶν τοῦ γάμου καλῶν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις οὐ μετελάμβανον, ἀλλ' ὅτι μηδὲ τῆς εὐλογίας, ἧς ἐκ τοῦ νόμου τότε μετεῖχον αἱ γόνιμοι. Προσῆν δὲ καὶ τρίτον οὐχ ἧττον, ἡ πονηρὰ καὶ ἀκόλαστος τῶν γειτόνων γλῶσσα καὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν βαρυτέρων φίλων καὶ φυλετῶν, πρᾶγμα πάντων ἀφορητότατον, οὐχ ὡς ἀτυχίαν ὀνειδίζουσα μόνον τὴν ἀκαρπίαν, ἀλλ' οἷα καὶ τῷ Ἰὼβ ἐπιτιμίαν παρὰ Θεοῦ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀδικημάτων· οὓς καὶ παρακλήτορας κακῶν λίαν ἐκεῖνος ὀνομάζει καλῶς.

Ἔμελλε δὲ ἄρα τὸ τεχθησόμενον οὐκ αὐτῶν μόνον ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ γένους τὸ ὄνειδος ἐξελεῖν, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς αὐτὴν ἄκραν ἀναγαγεῖν τὴν δόξαν τε καὶ λαμπρότητα. Τοῦτο μὲν διὰ τοῦ ἑαυτῆς παραδόξου τόκου

---

4 ἀθυμίας] εὐθυμίας F **8** ἄκραν V$^{p.corr. (in mg)}$ **12** αἱ γόνιμον F **13** τῶν] τῆς praem. F

καὶ παραδοξοτέρου βίου τε καὶ φρονήματος, τοῦτο δὲ καὶ μᾶλλον διὰ τοῦ ἐξ αὐτῆς παραδοξοτάτου τόκου καὶ θεανδρικοῦ γεννήματος.

Μιμεῖται τοίνυν τὰ τῆς Ἄννης ἡ Ἄννα, τῆς τῷ χρόνῳ πρεσβυτέρας ἡ τὴν ἀξίαν πολλῷ προτέρα, ἡ μήτηρ τῆς τοῦ δεσπότου καὶ προφητευομένου μητρὸς τῆς τοῦ δούλου τε καὶ προφήτου, τῆς τοῦ Σαμουὴλ ἡ τῆς τοῦ Ἐμμανουήλ. Καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸν ναὸν ἀποτρέχει, καὶ τῇ φύσει δοῦναι καρπὸν τὸν καὶ τῆς φύσεως αἰτεῖται δημιουργὸν ἅμα καὶ γεωργόν, τὸ δὲ δῶρον Θεοῦ γενέσθαι καὶ δῶρον Θεῷ καὶ προσαναθεῖναι τῷ χαρισαμένῳ τὸ χάρισμα. Οὐ μὴν οὐδὲ ὁ πατὴρ ἠμέλει τοῦ γενέσθαι πατήρ, ἀλλὰ κἀνταῦθα τῇ Ἄννῃ σύζυγος ἦν, νῦν μὲν κατὰ τὸ ὄρος, νῦν δὲ καὶ κατὰ τὸν Θεὸν νηστεύων καὶ δακρύων καὶ προσευχόμενος καὶ ὁμοίως δοῦναι τὸ δοθησόμενον ὑπισχνούμενος.

Νεύει τοίνυν ὁ καρποδότης τὸ δῶρον καὶ δοῦναι τε καὶ λαβεῖν. Ἀλλ' ὅρα Θεοῦ σοφίαν καὶ δικαιοσύνην ὁμοῦ τε καὶ φιλανθρωπίαν, καὶ ὅπως τοῖς διπλῆν μὲν τὴν εὐχὴν ποιουμένοις οἰκονομεῖ διπλᾶ καὶ τὰ εὐαγγέλια, προτίθησι δὲ κἀνταῦθα τὸν ἄνδρα, καίτοι τῆς Ἄννης θερμότερον ὅτι μάλιστα προσκειμένης, ὅσον οὐ τεκοῦσαι μόνον πατέρων μητέρες φιλοτεκνότεραι, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ τίκτειν ἐφετικώτεραι, καὶ ἀποκλεισθεῖσαι δὲ τοῦ τίκτειν, ἀφορητότεραι οὐ διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀπαιδίας ἀδοξίαν μόνον τε καὶ τὸ ὄνειδος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐκ τῆς εὐπαιδίας δόξαν, καὶ αὐτὴν τὴν ὥσπερ ἀφ' ἑαυτῶν τοῦ ἀνθρώπου παραγωγὴν χαρὰν χαίρουσαι

3-9 (Μιμεῖται - χάρισμα) cf Regn. I 1,9-12

---

7 καὶ[2] V[p.corr. (s.l.)] **10-12** νῦν μὲν - ὑπισχνούμενος V[p.corr. (in mg.)] **12** καὶ] om. F **14** τε] om. P F **17** θερμότερον] om. P **19** ἐφεστικότεραι F, ἐφετικώτεραι - τίκτειν] om. P **22** χαρὰ F

κατὰ τὸν δεσποτικὸν λόγον, διὰ τὴν προσθήκην τοῦ πλάσματος.

Ὁ μὲν οὖν ἐνταῦθα πρὸς αὐτῷ τῷ ναῷ καὶ τῇ προσευχῇ τῆς ἄνωθεν ἀκούει φωνῆς· ἡ δὲ φωνή, *τέξεις παιδίον*, ὃ μὴ σοὶ δόξα μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ κόσμῳ παντὶ δόξα τε καὶ σωτήριον· ἡ δέ, καίτοι τοῦ ἀνδρὸς λαβοῦσα τὰ εὐαγγέλια - φιλοῦσι γὰρ οἱ λίαν τινῶν ἐρωτικῶς ἔχοντες οὐ μόνον ἐξ ἄκρας περιχαρείας εἰς ἀπιστίαν ἐμπίπτειν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις τὰ αὐτὰ ποθεῖν περὶ τῶν αὐτῶν ἀκούειν - παντοδαπή τις ἦν, ἔχαιρεν, ἤσχαλεν, ἐδάκρυεν, ἠγωνία, διεμερίζετο, τοῦτο μὲν ἠπίστει, τοῦτο δὲ ἀπιστεῖν οὐκ εἶχεν, ἠρεμεῖν οὐκ ἠδύνατο, εἰ μὴ καὶ αὐτὴ λάβοι τι σύμβολον ἄνωθεν τῆς συλλήψεως. Λαμβάνει τοίνυν καὶ τόπος τῆς ἐπαγγελίας, ὁ κῆπος· ἐν τούτῳ γὰρ καὶ ἡ Ἄννα, τὸ δεύτερον, στεναγμοῖς ἀλαλήτοις διεκαρτέρει τῷ φυτουργῷ τοῦ γένους προσεντυγχάνουσα, αὐτόθεν εὐαγγελιζόμενος ὡς ἀποδώσει τῷ γένει παντὶ καὶ τὴν Ἐδὲμ τὸ τικτόμενον καὶ ὅτι ξύλον ζωῆς τὸ ταύτῃ φυτευθησόμενον.

Οὕτως οὖν σὺν χαρᾷ τὴν κοινὴν χαρὰν καὶ κυρίαν καὶ συλλαβοῦσα τε καὶ τεκοῦσα Μαριὰμ ὀνομάζει καὶ κηρύττει καὶ ἄμφω ταῦτα δι' ἑνὸς τοῦ ὀνόματος. Τίς ἂν ἐφίκοιτο λόγος τῆς κατασχούσης τότε τοὺς γεννήτορας ἡδονῆς; Τίς τῆς ἑορτῆς; Τίς τοῦ περιλαβόντος πάντας θαύματος καὶ ἐκπλήξεως; Καὶ ὅπως ἀντιπεριΐστατο τῇ Ἄννῃ τὸ ὄνειδος εἰς ὑπερβολὴν δόξης ἅμα δὲ καὶ ἀπορίας, ὅ,τι τοῦτο τὸ παιδίον γένοιτο·

---

7 τὰ αὐτὰ] om. F **10** ἔνωθεν F **19** παραλαβόντος F

τοιαῦτα τῆς θείας πύλης ἡμῖν τὰ προπύλαια καὶ τοῦ προοιμίου τῆς δόξης τὰ τοῦ βίου προοίμια.

Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων

4. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἔξω θηλῆς ἦν ἡ ὁσονούπω τοῦ Θεοῦ θηλή, ἐντὸς ἄγουσι καὶ τοῦ ναοῦ τὸν ὁσονούπω μείζω καὶ κρείττω τοῦ Θεοῦ ναὸν καὶ τῷ Θεῷ διδόασιν ἀφιέρωμα τὸ μετ' ὀλίγον ἐκείνου σκήνωμα· καὶ διεδέχετο τὴν μὲν θαυμαστὴν οὕτω σύλληψιν ἡ χαριεστέρα γονή, τὴν δὲ γονὴν ἡ τερπνοτέρα πρὸς τὸ ἱερὸν εἰσαγωγὴ τῆς παρθένου καὶ προπομπὴ τῶν παρθένων, προγονικὴ καὶ αὕτη καὶ προφητικὴ καὶ βασιλικὴ προτυπωθεῖσα φωνὴ *ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς, αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονται.*

Πάντως μὲν καὶ διὰ τὰς τότε παρθένους οὐ προπορευομένας μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐφεπομένας καὶ πάντοθεν περιεπομένας πρὸς τὸν ναόν, οἷα καὶ κατ' οὐρανὸν ἀστέρων φαιδρῶν, πολλῷ φαιδροτέραν τὴν σελήνην παραπεμπόντων. Τάχα δὲ καὶ διὰ τὰς ὕστερον ἐπακολουθούσας παρθένους καὶ ὄπισθεν πάσας ὁμοῦ κινουμένας, τοῦτο μὲν διὰ τὸν χρόνον, τοῦτο δὲ καὶ πλέον διὰ τὸν τρόπον, ὡς καὶ μιμουμένας ἅμα καὶ λειπομένας, οὐκ αὐτὰς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς *πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσεσθαι*.

Καὶ τότε μὲν συγγενεῖς, νυνὶ δὲ καὶ ἄλλως ἐμφερεῖς, ὅσαι ψυχαὶ καθαραὶ καὶ μετὰ τὸν γάμον ἢ καὶ σὺν τῷ γάμῳ, παρθενικῶς αὐτῇ

10-11 Ps. 44,15 cum app. cr. **19 (**πλησίον *αὐτῆς* ἀπενεχθήσεσθαι**)** cf supra, l. 11

---

3 tit.] non legitur F **4-6** θηλὴ - Θεῷ] om. F **12** τότε] τὸ τῆς F

πλησιάζουσαι, ἃς καὶ αὐτὰς προσάγειν τῷ βασιλεῖ· δι' αὐτῆς ὁ λόγος βούλεται καὶ εἰς τὰ ἐκεῖθεν τῶν ἁγίων ἅγια συνεισέρχεσθαι, ὅπου καθάπερ ὁ ταύτης υἱὸς *ὑπὲρ ἡμῶν πρόδρομος*, οὕτω καὶ αὕτη πρώτη τῶν πρὸ αὐτῆς καὶ κατ' αὐτήν τε καὶ μετ' αὐτὴν εἰσελήλυθεν.

Ἀλλ' οὐκ ἔχω πῶς ποτε ἀποσπάσω τὴν ἀκοὴν ἢ τὴν ὄψιν τοῦ ἡδίστου τούτου θεάματος ἢ ἀκούσματος. Μικρὸν οὖν ἄνωθεν ἀναθεωρητέον οἵαν ἡμῖν καὶ τὴν θεωρίαν ὁ προφήτης καὶ βασιλεὺς καὶ προπάτωρ τῇ βα|**f.175** σιλίδι καὶ θυγατρὶ καὶ τοῦ Θεοῦ μητρὶ περιΐστησι καὶ συμπληρωτέον καὶ αὐτοὺς ταύτῃ καὶ συνοιστέον τὰ εἰσιτήρια, καὶ ὅπως εὐτάκτως ἐξ ἀρχῆς τοῦ ταύτης υἱοῦ προθεὶς τὰ πλεονεκτήματα ἢ γνωρίσματα, τὴν ὡραιότητα λέγω καὶ τὸ κάλλος, ὁπότερον βούλει, καὶ τὴν τῶν λόγων χύσιν καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν σοφίαν, τὴν χρίσιν, τὴν πανοπλίαν, τὴν δύναμιν, τὴν ῥάβδον καὶ τὴν ῥομφαίαν, ἣν καὶ περὶ τὸν μηρὸν περιεζῶσθαι λέγει τὸ σύμβολον, οἶμαι, τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως· καὶ ἣν ἀλήθειαν λέγει καὶ πραότητα καὶ εὐθύτητα καὶ δικαιοσύνην καὶ τέλος τὴν ἐκ τούτων ἢ μετὰ τούτων ἀκατάλυτον εὐτονίαν καὶ εὐπραγίαν καὶ βασιλείαν. Εὐθὺς καὶ τὰ ταύτης ὑποτίθησι καλλωπίσματα, καθάπερ νυμφίου καὶ νύμφης ᾄδων ἐπιθαλάμια· κἄν τισιν ἔδοξε μὴ περὶ ταύτης μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας ὁ λόγος, οὐδὲν γὰρ τῷ λόγῳ τὸ λυμαινόμενον.

---

3 Heb. 6,20. **12-15** (τὴν ὡραιότητα – περιεζῶσθαι) cf. Ps. 44,2–8

3-5 πρόδρομος – αὐτὴν $V^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ || ὑπὲρ ἡμῶν] post μετ᾽ αὐτὴν transp. P, μετ᾽ αὐτήν τε καὶ κατ᾽ αὐτὴν ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελύληθεν F **7** οὖν] om. F **10** συνοιστέον] συνηστέον $V^{mg./p.\ corr.}$ F **12** ἢ γνωρίσματα $V^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **17** ἐκ τούτων] correctio in excisa parte P **17** ἢ μετὰ τούτων] om. P

Ἀλλ’ ὅρα μοι καὶ ὅπως ἐπιμελῶς διαγράφει καὶ φιλοπόνως μὴ μόνον τὴν πρὸς τὸν ναὸν ταύτης προσαγωγήν τε καὶ κατοικίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν εὐμορφίαν τῆς ἀρετῆς. Ἐπειδὴ πρὸς ταύτην ἀπηξίου καὶ τὴν τοῦ σώματος *παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου* τὴν νῦν λέγων ἄντικρυς παράστασιν, ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἅγια, καὶ ὧν οὐδὲν αὐτῷ δεξιώτερον· εἶτα καὶ τὸν τῶν ἀρετῶν κόσμον καὶ ὅπως πάγκαλόν τι χρῆμα καὶ πολὺ καὶ ποικίλον· οὐ γὰρ ἐν ἱματίῳ φησίν, ἀλλὰ καὶ *ἐν ἱματισμῷ* τὸ πλῆθος δηλῶν, οὐδὲ ἁπλῶς *περιβεβλημένη*, ἀλλὰ καὶ *πεποικιλμένη*. Καὶ ὅτι πολλὰ μὲν αὐτῇ μᾶλλον δὲ καὶ πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς εἴδη καὶ καθ’ ἑαυτὸ δὲ τούτων ἕκαστον πεποίκιλται τοῖς διαφόροις χρώμασί τε καὶ κάλλεσιν· ὥσπερ καὶ ἡ κατ’ οὐρανὸν ἶρις μία μὲν καθ’ ὑπόστασιν ἢ καὶ ἔμφασιν, πολλὴ δὲ καὶ μυρία τοῖς ἀπαυγάσμασιν.

Ἀλλὰ τίνα καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις ὡς λίαν σχετικά τε καὶ παραινετικά; *Ἄκουσον θύγατερ* τῶν λογίων τοῦ πνεύματος ἢ τῶν πάλαι περὶ σοῦ προφητευμάτων τε καὶ ἀσμάτων ἢ καὶ τῶν ἔναγχος τῶν πατέρων διηγημάτων, τὸ γῆρας, τὴν στείρωσιν, τὴν εὐχήν, τὴν ἐπαγγελίαν, τὴν γέννησιν· *καὶ ἴδε* τὴν νῦν προέλευσιν, τὴν τιμήν, τὴν τοῦ ναοῦ κατοίκησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν ἁγίων ἁγίοις δίαιταν καὶ διαγωγὴν καὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ τροφέα καὶ τὴν τροφήν· *καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου* πρὸς ἑτοιμασίαν καὶ πίστιν τοῦ ἀσπασμοῦ καὶ ὑποδοχὴν τοῦ Λόγου τε καὶ Θεοῦ καὶ μηδὲν ἔτι κατὰ τὸν

---

4 - 9 Ps. 44,10 **15- 21** Ps. 44,11

---

3 πρὸς V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **4** ἡ] καὶ F **8** ἱματισμῶν F **10** ἑαυτὸν F **16** καὶ^{2}] om. P || ἔναχος F
16-17 ἢ - διηγημάτων V$^{p.\ corr.\ (in\ mg.)}$ **22-p. 14,1** ἔτι] post ἰουδαϊκὸν transp. F

σὸν λαὸν τὸν ἰουδαϊκόν, μηδὲ κατὰ τὸν οἶκον τὸν πατρικόν, ἀλλὰ πάντων ἐπιλαθομένη τῶν κάτω τύπων· καὶ μήν τινα μεγαλοφροσύνην ἀναλαβοῦ καὶ ἐλπίδα· τοῦτον γὰρ ἐπανῃρημένη τὸν τρόπον, καὶ αὐτὸν ἐπιπλέον ἐπισπάσῃ τὸν βασιλέα ὡς συνεξομοιουμένη τὸ κάλλος αὐτῷ. *Καὶ ἐπιθυμήσει τοῦ κάλλους σου*, ὥστε διὰ τὴν κατὰ πνεῦμα συγγένειαν καὶ τοῦ κατὰ σάρκα μήτηρ αὐτοῦ καταξιωθῆσῃ γενέσθαι, φιλοκαλῶν δὲ καὶ ἔτι τὴν θεωρίαν, καὶ τὴν τῶν πλουσίων ἐπάγει προπομπήν τε καὶ λιτανείαν. *Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ*· καὶ τότε μὲν οἱ ἐπιφανέστεροι, νυνὶ δὲ τῶν ἄλλων οἱ κατ' ἀρετὴν ἢ ἀξίαν προέχοντες. Εἶθ' ὥσπερ συγκρίνων καὶ αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν καὶ λαμπρὰ μὲν ἡγούμενος τὰ ὁρώμενα, εἴτε τὰ σωματικὰ ταῦτα εἴτε καὶ τὰ πνευματικὰ μὲν ταύτης, διαφαινόμενα δέ, πολλῷ δὲ λαμπρότερα τὰ κρυπτόμενα, καὶ τοσοῦτον, ὡς μηδὲν ἐκεῖνα ποιεῖν, *πᾶσαν*, λέγει, *τὴν δόξαν τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν*· οὐ τῶν ἀρετῶν λέγων μόνον τὴν ἔνδον λανθάνουσαν ὡραιότητα, ἀλλὰ καὶ τῶν παντοδαπῶν τοῦ πνεύματος χαρισμάτων τὸ πλῆθος ἢ καὶ τὸ κάλλος· ὧν δηλῶν καὶ τὴν ἕνωσιν ἅμα καὶ τὴν διαίρεσιν εἰς παραβολὴν *τὴν τῶν χρυσῶν ἐπάγει κροσσωτῶν περιβολήν τε καὶ ποικιλίαν*.

Ὡς γὰρ ἐκεῖνα, φησί, καὶ διῄρηνται καὶ συνάπτονται, τὸ μὲν ἕκαστον καὶ καθεαυτό, τὸ δὲ τῷ ὅλῳ καὶ ἀφ' οὗπερ ἐξήρτηνται· τοῦ γὰρ αὐτοῦ πάντως

---

5 (Καὶ - σου) cf. Ps. 44,12 **8-9** Ps. 44,13 cum app. cr.
14-15 (πᾶσαν - ἔσωθεν) cf. Ps. 44,14 **18-19** (τὴν - ποικιλίαν) cf. Ps. 44,14

---

2 ἐπιλαθομένης F || τύπων] τούτων P, τοῦτων F **4** ἐπιπλέον] om. F **6** αὐτοῦ] αὐτῷ V$^{p.corr.\ (s.l.)}$, αὐτῷ P F **9** ἐπιφανέστεροι] καὶ add. P **10** συγκρίνον F || καὶ P $^{p.corr.\ (s.l.)}$ || αὐτὴν] αὐτὸν F
11 πρὸς ἑαυτὴν om. P **12** διαφαινόμενα] καὶ praem. P **13** λαμπροτέρα F || μηδὲν] μηδένα V$^{a.corr.}$
15 λέγω F **18** ἐπάγει τὴν τῶν χρυσῶν κροσσωτῶν V $^{a.corr.}$ **20** διῄρηται F **21** ἐξήρτηται F

ἐνδύματος αἰωρήματα, οὕτω καὶ ταῦτα διάφορα μέν, τοῦ αὐτοῦ δὲ πνεύματος ἐνεργήματα, τοιαῦτα τῇ παρθένῳ τὰ εἰσιτήρια. Καὶ ὅσα τὰ ἐπὶ τούτοις οὐχ ἧττον εὐφροσύνης τε καὶ ἀγαλλιάσεως· οἷα δὲ καὶ τὰ κατοικέσια καὶ οἵαν ἡ ἐπουράνιος κλίμαξ καὶ ἡμῖν τὴν κλίμακα τῶν αὐτῆς ἢ καὶ περὶ αὐτὴν θαυμάτων ἀνίστησιν, ἀεὶ τοῦ προτέρου τῷ δευτέρῳ τὸ πρωτεῖον παραδιδόντος.

Μετὰ γὰρ τὴν καινὴν οὕτω πάλιν προπομπὴν καὶ εἰσαγωγὴν καὶ ἡ καινοτέρα μετελάμβανε ταύτην τῶν ἀδύτων καὶ ἀθεάτων διαγωγή· ταύτην δὲ ἡ καινοτάτη τροφή, τὴν δὲ τροφὴν ἡ κρειττων τῆς ψυχῆς ἀγωγή τε καὶ πλάσις. Τρέφεται γὰρ ἡ μὲν οὐρανία σχεδὸν σὰρξ καὶ οὐρανίᾳ τροφῇ καὶ ἀγγέλου ἢ καὶ ἀρχαγγέλου χειρί· πλάττεται δὲ καὶ ἡ θεία ψυχὴ καὶ μυεῖται τὰ τελεώτερα παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀγγέλου, μᾶλλον δὲ παρ' αὐτῆς τῆς τριάδος, τά τε ἄλλα καὶ ὅσα τὰ τῆς τριάδος· καὶ οὕτως ἀναλόγως αὔξεται καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, ὥσπερ καὶ ὁ ταύτης υἱὸς *ἡλικίᾳ καὶ χάριτι*, τὸ μέν ὡς ἐκ τοιαύτης πηγνυμένη τροφῆς, τὸ δὲ καὶ ὡς ἐκ τοιούτων ἀγομένη καὶ πλαττομένη τῶν διδασκάλων.

Ἐχρῆν γὰρ πάντως τὴν οὕτως οὐσιωδῶς οὐ μόνον χώρημα τῆς θείας ὅλης φύσεως χρηματίσουσαν, ἀλλὰ καὶ ἀνάκραμα δι' αὐτῆς ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὕτω καὶ αὐτὴν συμπαγῆναι τὴν ὅλην φύσιν διὰ τοιαύτης ἕξεως.

15 Lc. 2,52 cum app. cr.

---

5 προτέρων F **11** ἢ καὶ ἀρχαγγέλου] om. F **16** ἀγομένης F **19** χρηματίζουσαν F

Ἀλλ' ὢ πῶς ἂν καὶ τὰ λίαν μικρὰ δοκοῦντα ταύτης παραλιπών, μὴ λίαν μεγάλα ζημιῶσαι δόξω τοὺς ταύτης φίλους καὶ φιλοκάλους, μηδὲ παραλεῖψαι τὰ καίρια; λεγέσθω γοῦν καὶ ὅσα παρὰ τῶν ἀποκρύφων, οἷα παρὰ μετάλλων τὰ ψήγματα· ἐπειδὴ μὴ τὰ μέγιστα μόνον τῶν δεσποτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλάχιστα λόγου πλείστου τοῖς φιλοδεσπότοις ἄξια· οἵαν μὲν αὐτὴν ἡ ἱστορία καὶ τὴν ἐκτὸς ὥραν λέγει τοῦ σώματος, οἵαν δὲ καὶ τὸ ἦθος καὶ τὸ ἐντὸς κάλλος καὶ τὴν ὅλην ἕξιν τοῦ πνεύματος. Καὶ ὅπως οὕτω διὰ πάντων τὸ κατὰ πάντων ἔσχε κράτος τῆς φύσεως, ὥστε μὴ μόνον ὅρον εἶναι πάσης τῆς νῦν, ἀλλὰ καὶ τῆς πρὶν ἀνθρωπίνης φύσεως, τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος καθάπερ τὴν πρώτην Εὔαν, οὕτω καὶ ταύτην χειρὶ Θεοῦ πλασθεῖσαν, ἐκείνης ἀντίθετον, ὥσπερ καὶ τὸν ταύτης υἱὸν τοῦ Ἀδάμ.

Ταῦτα μὲν οὖν παραλειπτέον, ὡς καὶ λόγου κρείττονα, ἐκεῖνα δέ· ἦν μὲν γάρ, ὥς φησιν ἡ ἱστορία, καὶ φιλομαθεστάτη μὲν καὶ εὐμαθεστάτη τὴν φύσιν, τὸν δὲ λόγον ἀστειοτάτη, ἐμπειροτάτη μὲν τῶν λογίων, εὐσυνετωτάτη δὲ καὶ σοφωτάτη τὴν γνῶσιν· εὐγνωμονεστάτη δὲ καὶ τὴν κρίσιν ἡ ὁσονούπω τοῦ Λόγου καὶ τῆς σοφίας μήτηρ, ἐμμελεστάτη μὲν τὴν φωνὴν καὶ ἡδυτάτη τὴν γλῶτταν· *διήνοιξε τὸ στόμα αὐτῆς προσεχόντως καὶ τάξιν ἐστείλατο τῇ γλώττῃ αὐτῆς*· εὐτεχνοτάτη δὲ καὶ φιλεργοτάτη τὰς χεῖρας, ἣν καὶ Σολομῶν ἐγκωμιάζει

20-21 (διήνοιξε - αὐτῆς) cf. Prov. 31,25

---

1 καταλιπὼν P **6** φιλοδεσπόταις F || αὐτὴν] om. F **12** υἱὸν] om. P
14 ταύτα F || οὖν P$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **16** εὐμαθεστάτην F **21** γλώσση F

πόρρωθεν, *οὐ διὰ τὴν ἀνδρείαν μόνον*, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐμηχανίαν τε καὶ τὴν φρόνησιν· καὶ ζητεῖ μέν, ἀπορεῖ καὶ θαυμάζει διὰ τὸ σπάνιον· *τιμιωτέραν μὲν οὖσαν λίθων πολυτελῶν*, ἐργαζομένην δὲ καὶ πάντα πλοῦτον καὶ λίθους πολυτελεῖς. Καὶ *θαρσεῖν* μὲν *ἐπ' αὐτῇ* λέγων *τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς*, εἴ τ' οὖν υἱοῦ τε καὶ πατρὸς *τὴν καρδίαν* τὸ μέν, διὰ τὴν φιλεργίαν τὸ δέ, καὶ διά τὴν φιλανδρίαν ἅμα καὶ φιλοπαρθενίαν|**f.175v** καὶ ἀεὶ μὲν *οὐκ ἀποροῦσαν σκύλων*, *ἐνεργοῦσαν δὲ καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἀγαθά*, *πάντα τὸν χρόνον*· ὡς ἀεὶ μὲν κατὰ τῶν νοητῶν ἀνδραγαθιζομένην ἐχθρῶν καὶ σκυλεύουσαν, *ἀεὶ δὲ καὶ τὰ τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας προσάγουσαν τῷ υἱῷ*, *εὑρομένην ἔρια καὶ λῖνον*, τοὺς παχυτέρους μέν, καθαροὺς δὲ ὅμως τῶν πρακτικῶν λογισμῶν καὶ λεπτοτέρους τῶν θεωρητικῶν· καὶ δι' ἀμφοτέρων ἐργαζομένην, εὔχρηστα τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς· *ὡσεὶ ναῦν ἐμπορευομένην μακρόθεν καὶ συνάγουσαν ἑαυτῇ πλοῦτον*· τίνα τρόπον; Εἴτε πρότερον τῶν παλαιῶν καὶ ἀγαθῶν βίων τε καὶ διηγημάτων καὶ πάντων ἅμα τῶν μέχρις αὐτῆς τοῦ Θεοῦ θαυμασίων τὴν γνῶσιν ὁμοῦ καὶ μίμησιν, εἴτε καὶ ὕστερον τῶν ἐθνῶν τὴν προσαγωγὴν καὶ τὴν πίστιν ἢ καὶ τῶν ἄλλως μακρόθεν Θεοῦ, τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ἐπίγνωσιν· *ἀνισταμένην μὲν ἐκ μέσων νυκτῶν*, ὡς ἐπαγρυπνοῦσαν *καὶ διδοῦσαν βρώματα* τοὺς θρεπτικοὺς λογισμούς τε καὶ θεωρητικοὺς *τῷ οἴκῳ* τῆς ψυχῆς αὐτῆς· *ἔργα δὲ ταῖς θεραπαίναις*, ταῖς

1-3 (οὐ - μόνων...τιμιωτέραν - πολυτελῶν) cf. Prov. 31,10 **4-7 (**θαρσεῖν...ἐπ᾽ αὐτῇ…τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς…τὴν καρδίαν…οὐκ - σκύλων) cf. Prov. 31,11
7-8 (ἐνεργοῦσαν - χρόνον) cf. Prov. 31,12 **9-10** (ἀεὶ - λῖνον) cf. Prov. 31,13
13-14 (ὡσεὶ - πλοῦτον) cf. Prov. 31,14 **18-21** (ἀνισταμένην – νυκτῶν…διδοῦσαν βρώματα…τῷ οἴκῳ…ἔργα - θεραπαίναις) cf. Prov. 31,15

---

3 καὶ V$^{p.corr.\ (s.l.)}$, om. F **4** θαρσεῖν] θαρρεῖν V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ || ἐπ' αὐτῇ] post λέγων transp. V$^{a.corr.\ (s.l.)}$ P **5** πατρὸς] πνεύματος V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$, πνεύματος P **11** λογισμοὺς P F **12** λεπτότερους F || θεωρητικὰ F **14** πλοῦτω F **15** ἅμα V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **21** θεραπέναις V

λοιπαῖς ἀγαθαῖς ὑπουργοῖς τοῦ λόγου καὶ πρακτικαῖς ἀρεταῖς· *γεώργια μὲν ὠνουμένην*, ὡς καὶ τὰ τῶν ἄλλων καλὰ δι' ἀγάπης παρακερδαίνουσαν ἢ καὶ πάντας ὁμοῦ τοὺς ὑπὸ Θεοῦ γεωργουμένους κτωμένην· αὐτὴν δὲ *ταῖς ἑαυτῆς χερσὶ καταφυτεύουσαν ἀμπελῶνας* ἀγαθῶν πράξεων καὶ λειμῶνας, ἢ καὶ *ἀναζωννυμένην τὴν ὀσφῦν* ἰσχυρῶς· ὡς οὐ τὸ ἐπιθυμητικὸν μόνον, εἴ πέρ τις ἀνθρώπων δι' ἐγκρατείας σφίγγουσα, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ θήλεως εἰς ἀνδρείαν μεταβαλοῦσα, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴν τὴν τῶν ἀνδρῶν πᾶσαν νικῶσα φύσιν *καὶ οὐκ ἀποσβεννυμένη τὸν λύχνον*, ὁπότερον βούλει, κἂν μὴ τὸν αἰσθητόν, ἀλλὰ τόν γε πάντως τοῦ νοὸς φωτισμὸν ἢ καὶ τὸν τοῦ νόμου πληρωτικὸν λόγον, ἐπειδὴ καὶ λύχνος ὁ νόμος· *ἐρείδουσα μὲν τοὺς βραχίονας αὐτῆς εἰς ἔργον*, καὶ πάλιν *ἐκτείνουσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τὰ συμφέροντα*· διὰ μὲν ἐκείνων τὴν εὐπραγίαν, ἐπειδὴ καὶ τῆς πρακτικῆς δυνάμεως ὁ βραχίων σύμβολον, διὰ δὲ τούτων καὶ τὴν εὐποιΐαν προσάπτουσα· τοῦτο γὰρ πάντως αὐτῇ τῶν χειρῶν ἡ ἔκτασις· *ἐρείδουσα δὲ πάλιν καὶ τοὺς πήχεις εἰς ἄτρακτον* ὥσπερ ἔναγχος καὶ *τοὺς βραχίονας εἰς ἔργον*· ἐπειδὴ καὶ μὴ ταῖς ἐργασίαις ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ ταῖς τῶν εὐχῶν ἀσχολίαις τοὺς στερροτέρους ἐπιστηρίζουσα λογισμοὺς καὶ τὴν παρασκευὴν ἐντεῦθεν τῶν νοητῶν στολῶν διαπλέκουσα. Ἐντεῦθεν καὶ τοῖς ἄλλοις διδάσκαλος καὶ χορηγὸς τῶν τοιούτων γίνεται. *Καὶ διανοίγει μὲν χεῖρα τῷ πένητι* τῶν τοιούτων, *καρπὸν δὲ ἐκτείνει τῷ πτωχῷ*, τῷ ταπεινῷ καὶ κάτω, πρὸς θεωρίαν ἅμα καὶ πρᾶξιν ἐπαίρουσα· ἐντεῦθεν καὶ

1-4 (γεώργια - ὠνουμένην... ταῖς - ἀμπελῶνας) cf. Prov. 31, 16 **5** (ἀναζωννυμένην τὴν ὀσφῦν) cf. Prov. 31,17
9 (καὶ - λύχνον) cf. Prov. 31, 18 **11-12 (**ἐρείδουσα - ἔργον) cf. cf. Prov. 31,17
12-16 (ἐκτείνουσα - συμφέροντα...ἐρείδουσα - ἄτρακτον) cf. Prov. 31, 19 **17** (τοὺς - ἔργον) cf. supra, l. 12
21-22 (Καὶ - πένητι...καρπὸν - πτωχῷ) cf. Prov. 31, 20

---

1 ἀγαθοῖς F || πατρικαῖς F **5** ἀναζωννυμένη V P p.corr. (in mg.) **8-20** -ν in accus. participle V p.corr. (s.l.) **9** κἀν V **13** εὐπραγίαν] ἀπραγίαν F || πρακτικῆς] πατρικῆς F **16** καὶ τοὺς πήχεις εἰς ἄτρακτον] post ἔργον transp. F **17-21** ἐπειδὴ - γίνεται V p.corr. (in mg.) **21** καὶ] om. F **22** δὲ V p.corr. (s.l.) || τῷ¹ V p.corr. (s.l.) , om. F

οὐδὲ φροντίζει τῶν ἐν οἴκῳ δῆλον ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ὡς καὶ τῆς ὅλης ἐκκλησίας αὐτῆς προσταττούσης καὶ ἐνδυούσης τὸν ἱματισμὸν τῆς πίστεως ὁμοῦ καὶ πράξεως ἣ καὶ *δισσὰς μὲν στολάς, δισσὰς δὲ καὶ χλαίνας ἐποίησε τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, ἐκ βύσσου δὲ καὶ πορφύρας ἑαυτῇ ἐνδύματα*· εἴτε διὰ τὰς τότε τῶν ἱερέων οὐκ ὀλίγας στολὰς καὶ περιβολάς, οἳ καὶ τύποι τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀρχιερέως Χριστοῦ· καὶ τὴν *βύσσον καὶ τὴν πορφύραν*, αἳ καὶ τότε νήθουσα ἡ παρθένος ἦν καὶ ὑπερβάλλουσα πάσας τὰς κατ' αὐτὴν καὶ πρὸ αὐτῆς νεάνιδας· εἴτε καὶ οἷς τὸ μὲν ἑαυτῇ ὡς *ἐκ βύσσου καὶ πορφύρας*, ἤγουν λόγου καὶ θεωρίας, ἢ καὶ διὰ σώματος καὶ ψυχῆς τὰ τοῦ πνεύματος περιτέθεικε περιβόλαια· τὸ δὲ καὶ τῷ ἑαυτῆς υἱῷ, τὸ μὲν ἑαυτῆς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν ὡς στολὴν καὶ χλαῖναν προκατεστήσατο· τὸ δὲ κἀκείνῳ τὴν ἡμετέραν φύσιν ὅλην περιεβάλετο, καθάπερ καὶ βασιλεῖ, στολὴν μὲν τὴν ψυχήν, χλαῖναν δὲ τὴν σάρκα περιθεμένη· τί γὰρ καὶ ἕτερον βούλητ' ἂν τῷ Σολομῶντι τῶν στολῶν καὶ χλαινῶν ἡ ἐπαναδίπλωσις;

Διὸ καὶ *περίβλεπτος ἐν πύλαις ὁ ἀνὴρ αὐτῆς* καὶ υἱός, *ὅταν κάθηται μετὰ τῶν ἰουδαϊκῶν πρεσβυτέρων ἐν ἱερῷ τε καὶ συνεδρίῳ, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν κατοίκων τῆς γῆς*, ὡς ἀπορουμένων πάντων καὶ θαυμαζόντων· πῶς ἄνθρωπος μὲν τὴν φύσιν καὶ κομιδῇ τὴν ἡλικίαν παῖς, Θεοῦ δὲ τὴν σοφίαν τὲ καὶ τὴν δύναμιν, ἢ καὶ ἄνθρωπος μὲν τὸ φαινόμενον, Θεὸς δὲ τὸ νοούμενον; Ἀλλὰ καὶ *ἀποδιδομένη τοῖς φοίνιξι μὲν σινδόνας, περιζώματα δὲ*

1-3 (οὐδὲ - πράξεως) cf. Prov. 31,21 **3-5** (δισσὰς - ἐνδύματα) cf. Prov. 31,22
7-9 (βύσσον - πορφύραν...ἐκ - πορφύρας) cf. supra, l. 4 **16-18** (περίβλεπτος – αὐτῆς... ὅταν κάθηται - γῆς) cf. Prov. 31,23
21- p. 20,1 (ἀποδιδομένη - Χαναναίοις) cf. Prov. 31,24

---

3 καὶ³ V p.corr. (s.l.) **6** οἳ] εἰ F **7** βύσσαν P **13** περιεβάλλετο F

τοῖς Χαναναίοις. Πῶς; Ὡς καὶ διαλλακτὴς καὶ μεσῖτις καὶ λαμβάνουσα μὲν εἰς τιμὴν τὴν πίστιν ἢ καὶ τὴν μεταβολήν· καὶ τοῖς μὲν ἀπίστοις τὰ τῆς αἰσχύνης περικαλύμματα ἢ τὴν τοῦ λουτροῦ καὶ τοῦ σταυροῦ περιζωννῦσα δύναμιν, τοῖς δὲ πεπιστευκόσι μέν, φοινικοῖς δὲ τὴν ἁμαρτίαν ἢ καὶ ἄλλως πάσης γυμνοῖς ἀγαθοεργίας καὶ θεωρίας, τὴν ἑαυτῆς λευκότητα τῆς καθάρσεως ἢ καὶ λεπτότητα τῆς γνώσεως περιβάλλουσα. Διὸ καὶ ἀνίσταται τὰ τέκνα αὐτῆς αἰνέσαι αὐτήν· καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ὡς τὴν τῶν πιστευόντων ἢ μεταβαλλομένων σωτηρίαν ἀποδεχόμενος· αὕτη καὶ *ἰσχὺν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο* διὰ τὸν ἐξ αὐτῆς εὐπρέπειαν ἐνδυσάμενον καὶ περιζωσάμενον δύναμιν.

Ἀλλὰ *καὶ εὐφράνθη ἐν ἡμέραις ἐσχάταις* αὐτῆς ὡς καὶ πάντων κρατήσασα καὶ ἔτι κρατήσουσα τῶν περάτων, καὶ τὰ ἔθνη προῖκα τῷ ἑαυτῆς ἀνδρὶ προσάγουσα ἢ καὶ συμβασιλεύουσα καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπ' ἐσχάτων μετὰ τὴν τῶν ἐνταῦθα πάντων κατάλυσιν, συμβασιλεύσουσα τῷ ἑαυτῆς υἱῷ βασιλείαν τὴν ἀκατάλυτον ἅμα καὶ ἀκατάληπτον. Καλὸν κἀκεῖνα προσθήσειν αὐτῇ καὶ λίαν κατὰ καιρόν, ὡς καὶ οἰκειότερα τῶν ἄλλων πάντων, μάλιστα ἀκροτελεύτια. *Πολλαὶ θυγατέρες ἐκτήσαντο κάλλος εἴτε ψυχῆς εἴτε σώματος, πολλαὶ θυγατέρες ἐποίησαν ἢ ἐγέννησαν δύναμιν, ἀλλὰ σὺ πάσας ὑπέρκεισαι κατά τε φύσιν καὶ γνώμην καὶ πᾶσας ὑπερῆρας* κατά τε τὴν θείαν χάριν καὶ γέννησιν.

9-12 (ἰσχὺν - ἐνεδύσατο...καὶ - ἐσχάταις) cf. Prov. 31,26 **18-21** (πολλαὶ - ὑπερῆρας) cf. Prov. 31,29

---

1 ὡς] om. F ‖ μεσίτης P$^{a.corr.}$ **2** καὶ^{1}] om. P F **6** λευκότητα] λεπτότητα P ‖ ἢ] ἡ F ‖ καὶ] om. P F ‖ λεπτότητα] λευκότητα P ‖ γνώσεως] γνώμης F **14** ἑαυτῆς P$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **14-15** συμβασιλεύουσα - κατάλυσιν] om. F **15** συμβασιλεύσουσα] βασιλεύουσα F **16** ἅμα καὶ ἀκατάληπτον] om. F **17** προθήσειν V **18** πάντων] om. P ‖ ἀκροτελεύτια] τὰ praem. P F **18-20** πολλαὶ θυγατέρες ἐποίησαν ἢ ἐγέννησαν δύναμιν, πολλαὶ θυγατέρες ἐκτήσαντο κάλλος εἴτε ψυχῆς εἴτε σώματος. ἀλλὰ σὺ πᾶσας ὑπέρκεισε V$^{a.corr.}$

Ταῦτα κἂν παρεκβατικώτερα, ἀλλά γε τῶν ἄλλων πάντων οὐκ ἐνδεέστερα πρὸς ἡδονὴν ὁμοῦ καὶ ὠφέλειαν τοῖς γε φιλομαθεστέροις καὶ φιλοκάλοις. Ἐπὶ γοῦν τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς θεωρίας ταύτης ἀνακαμπτέον, ὅτι καθάπερ τ' ἄλλα πάντα, οὕτω καὶ τὸ ἦθος αὐτὸ δυσμίμητος ἢ ἀμίμητος· χαριεστάτη μὲν ἰδεῖν καὶ αὐτόχρημα χάρις, ἢ μᾶλλον καὶ ὑπὲρ πᾶσαν χάριν· σεμνοτάτη δὲ καὶ προσιδεῖν τε καὶ προσειπεῖν, σύννους τὰ πολλά, καὶ εἴσω συννενευκυῖα ταραχῆς τε καὶ διαχύσεως, ὀργῆς τε καὶ ἀστειολογίας, ὁμοίως ἀπέχουσα· ἧς καὶ τὸ μειδίαμα, καθάπερ ἥδυσμα πρὸς ὀλίγον καὶ ἐπ' ὀλίγοις· εὐόμιλος, εὐπρόσιτος, εὐπροσήγορος, ἐξαισιωτάτη μὲν τὸ κάλλος, καὶ ἀναλογωτάτη τὸ μέγεθος· οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐντὸς ὑποφαίνουσα κάλλος καὶ ἀναλογωτέρα τὸ τῶν ἀρετῶν πλῆθος, ἢ καὶ τὸ μέγεθος, ὡς ἐκεῖνα μὲν ἀποκρύπτειν, πρὸς δὲ ταῦτα μόνα τὸν θεατὴν ἐπιστρέφειν· καὶ αὐτῶν τούτων ἄπορον εἶναι κρῖναι, ποτέρω καλλίων ἐκείνη.

Τὸν δὲ νοῦν οὕτως ἁγνοτάτη καὶ παρθένος αὐτόχρημα, ὡς μηδὲ λογισμὸν ὑπελθεῖν αὐτήν ποτε ῥυπαρὸν καὶ φθορέα τοῦ πνεύματος· πρὸ δὲ πάντων, φιλανθρωποτάτη τὴν ψυχὴν ἐξ ἀρχῆς, καὶ τούτῳ γε μάλιστα πάντων ἐμφερεστάτη τῷ ἑαυτῆς υἱῷ· καὶ ἐπὶ πᾶσι μετριοφρονεστάτη τὸν τρόπον κἀν τοσούτῳ κάλλει τῶν ἀρετῶν καὶ πλεονεξίᾳ τῶν χαρισμάτων· ὡς βασιλὶς μὲν ἐξ ἀρχῆς πάσης ὑπερκειμένη φύσεως, κατά τε φύσιν καὶ γνώμην, ὡς δὲ καὶ τοῦ ὄντως βασιλέως ἐσομένη μήτηρ, καὶ

---

1 πάντως V F **2** ὁμοῦ V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ | | φιλομαθέστεροις F **5-6** χάρις - καὶ^{3}] om. F
7 συννενευκυῖα] νενευκυῖα P$^{a.corr.}$ **18** ἐμφερεστάτη] ἐμφανεστάτη V$^{a.corr.}$
19 τῶν ἀρετῶν] om. P

τοσοῦτον πτωχεύσαντος καὶ ταπεινωθέντος καὶ ὑπακούσαντος δι' ἡμᾶς, πτωχὴ καὶ ταπεινὴ καὶ αὐτὴ τῷ πνεύματι καὶ πᾶσι τοῖς ἱερεῦσιν ὑπήκοος καὶ διάκονος, αἰδοία τε ἅμα καὶ αἰδουμένη, τιμῶσα καὶ τιμωμένη πάντας καὶ παρὰ πάντων καὶ ὑπὲρ ἅπαντας· ὥστ' εἴ τις καὶ ταύτην λόχευμα λέγοι θεῖον, τὴν μετ' ὀλίγον τὸν Θεὸν καὶ Λόγον λοχεύσουσαν, οὐ πόρρω ἂν εἴη τῆς ἀληθείας.

Οὕτω θεία τις δύναμις ἦν ἀτεχνῶς ἡ ταύτην ἐξαρχῆς τὴν φύσιν ἐξοργανώσασα καὶ ἐξωραΐσασα·|**f.176** καὶ ἀναλόγως μὲν τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα, ἀναλόγως δὲ τῷ σώματι καὶ τὸ ἦθος κατ' ἄκραν ἁρμονίαν ἁρμοσαμένη· ὥστε καὶ τὸν λόγον οὕτω σῴζεσθαι, καθάπερ ἐν ἀριθμοῖς ἢ γραμμαῖς. Ὥσπερ γὰρ οὔθ' ἑτέραν τινὰ ψυχὴν τοιαύτην ἔχειν ἐχρῆν φύσιν τε καὶ μορφήν, καὶ οὔθ' ἑτέραν μορφὴν καὶ φύσιν τοιαύτην ψυχήν, οὕτως οὔθ' ἑτέραν τινὰ γυναικὸς τὸ συναμφότερον φύσιν τὸν ὑπὲρ φύσιν χωρῆσαι τόκον. Οὔκουν οὐδὲ ἐχώρησεν οὔθ' ἕτερόν τινα τόκον τοιαύτην φύσιν ἀποτεκεῖν, οὔκουν οὐδὲ ἀπέτεκεν, ἀλλ' ἐκεῖνον μόνον, ὃς καὶ αὐτὴν οὐκ ἀδιάφθορον διαφυλάξαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκθεῶσαι καὶ βασιλίδα πάντων ἀποτελέσαι δυνατὸς ἦν· καὶ δι' οὗπερ ἔμελλε τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ τὸν υἱὸν κοινὸν ἕξειν καὶ συμμερίσασθαι.

Ἀλλ' ἡ μὲν οὕτως ἀνέκειτο τῷ ναῷ, θεῖον ὄντως καὶ ἔμπνουν ἄγαλμα καὶ ἀνάθημα, δαίμοσι μὲν φοβερόν, ἀγγέλοις δὲ ποθεινόν, μᾶλλον δὲ

1 (πτωχεύσαντος καὶ ταπεινωθέντος) cf. Phil. 2,8

---

4 πάντας] post τιμῶσα transp. F || καὶ[1]] om. F **5** ταύτη V || καὶ V[p.corr. (s.l.)]] om. F **11** οὔθ] οὔδ F **12** ἔχειν P [p.corr. (in mg.)] || καὶ[2]] om. P F **13** τινὰ P[p.corr. (in mg)] **16** φυλάξαι P **18** κοινὸν V[p.corr. (in mg.)]

καὶ ἀγγέλοις μὲν φοβερὸν ὁμοῦ καὶ τερπνόν, τῷ δὲ υἱῷ καὶ Θεῷ ποθεινόν. Πάλαι καὶ ταῦτα καθάπερ τὰ πρὸ τούτου τῷ θείῳ Δαυΐδ, οὕτω καὶ τῷ τούτου παιδὶ καὶ τοῖς ἄλλοις προφήταις προτεθεωρημένα· κάλλος ἄσυλον, κάλλος ἄφραστον, *κῆπος ἄβατος, φρέαρ ἀνόρυκτον καὶ ἀείρρυτον.* Καὶ οὐκ ἴδιον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄξιον τοῦ ποιήσαντος *βιβλίον ἐσφραγισμένον* περὶ οὗ πᾶσαι βίβλοι, καὶ ἐν ᾧ λόγος ἄγραφος καὶ ἀΐδιος. *Κλίνη τοῦ βασιλέως, ἣν καὶ δυνατοὶ κυκλοῦσιν ἑξήκοντα,* οἵτινές ποτε οἱ δυνατοὶ οὗτοι πάντα ὁμοῦ τὰ ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν ἁγίων ἁγίοις ἄψυχά τε καὶ σύμβολα, ἔμψυχος αὐτὴ καὶ ἀλήθεια, *λυχνία χρυσῆ, ῥάβδος ἱερατικὴ καὶ βασιλικὴ καὶ ἀειθαλής, στάμνος τὸ μάννα κρύπτουσα. Τράπεζα τὸν ἄρτον ἔχουσα, πλάκες τῆς διαθήκης, κιβωτὸς αὐτὴ πάντοθεν χρυσίῳ περικεκαλυμμένη,* τῷ ἁγίῳ πνεύματι πάντα ὁμοῦ καὶ αὐτὸν φέρουσα τὸν τὰ πάντα φέροντα.

Τὴν μὲν οὖν ἐν τῷ ναῷ λέγειν τῆς παρθένου διατριβὴν καὶ ὅσα τὰ ἐκεῖ ταύτῃ καὶ ἀγωνίσματα παρ' ἡλικίαν· ἔδει γὰρ πάντως κἀνταῦθα τὴν φύσιν νικᾶν, ἀλλὰ καὶ θεάματα καὶ ἀκούσματα καὶ δι' ὅσων κατ' ὀλίγον ἤγγιζε τῷ ἐγγίζοντι καὶ ταύτην μνηστευομένῳ, πολλὴν ἡγοῦμαι τῷ λόγῳ διατριβήν. Διατί; Διὰ τὸ καὶ πλήθει μὲν εἶναι πολλά, μεγέθει δὲ μηδὲ τῇ φύσει πιστά. Εἰ καὶ ὅτι μάλιστα δι' ἀλλήλων ὁ λόγος, καὶ ἀποδεικνὺς ὁμοῦ καὶ ἀποδεικνύμενος· ἥ τε γὰρ ἐσομένη τοσούτου μυστηρίου διάκονος καὶ τοσαύτης ὕστερον ἀξιωθησομένη τῆς χάριτος, οὐκ ἄπο πίστεως, εἰ καὶ

4-5 (κῆπος - ἀείρρυτον) cf. Cant. 4,12;4,15 **5-6** (βιβλίον ἐσφραγισμένον) cf. Is. 29,11
7 (Κλίνη - ἑξήκοντα) cf. Cant. 3,7 **9** (λυχνία χρυσῆ) Zach. 4,2 **10** (ῥάβδος - ἀειθαλής) cf. Num. 17,23-24.; Heb. 9,4 **10 -11**(στάμνος - κρύπτουσα) cf. Exod. 16,33-34; Heb. 9,4
11 (Τράπεζα - ἔχουσα) cf. Exod. 25,30 ; Ioh. 6,35 **;** (πλάκες τῆς διαθήκης) cf. Exod. 34,29; Regn. III 8-9; Heb. 34,28-29 cum app. cr. **11-12** (κιβωτὸς - περικεκαλυμμένη) cf. Exod. 25,23

---

4 ἀνώρυκτον P F **8** ἁγίως F **15** κἀνταῦθα] in mg. habet et ante πάντως transp. P$^{p.corr.}$
21 τοσούτου] τοιούτου P **22** τῆς] om. P F

τοσαύτης ἀρετῆς παρ' ἡλικίαν καὶ φύσιν κατέστη κύριος· ἥ τε τοσαύτης ἀρετῆς ἐξ ἀρχῆς καταστᾶσα κύριος, οὐκ ἄπο τρόπου δήπουθεν, εἰ καὶ τοσαύταις συνανεστράφη θεωρίαις καὶ ὀπτασίαις· ἥ τε καὶ ἄμφω ταῦτα· καὶ οὕτως ἐκλεχθεῖσα τῷ πατρὶ καὶ προπαρασκευασθεῖσα τῷ πνεύματι, οὐκ ἄπο λόγου πάντως, εἰ καὶ τὸν ἀχώρητον καὶ ἀχώριστον τούτων οὐσιωδῶς ὑπεδέξατο λόγον.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐατέον. Ὃ δὲ καὶ πάντων μεῖζον καὶ τῶν κατὰ τὸν ναὸν ἄθλων ἔπαθλον ἅμα καὶ τῶν μετ' ὀλίγον εὐαγγελίων ὥσπερ προευαγγέλιον· οὕτω διαλαμπούσης αὐτῆς καὶ τοσούτοις ἔργοις ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ καὶ νηστείᾳ καὶ προσευχῇ, ὥστε μὴ παρθένων μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν εἶναι τὴν μικρὰν καὶ μεγάλην Μαρίαν καὶ λόγου καὶ βίου καὶ λόγῳ καὶ βίῳ διδάσκαλον.

Καὶ ἐτῶν οὔσης ὡσεὶ δύο καὶ δέκα, μέσων νυκτῶν παρὰ τὰς θύρας προσευχομένης τοῦ θυσιαστηρίου, -ὧ τοῦ μεγάλου καὶ φρικτοῦ καὶ θεάματος καὶ ἀκούσματος- Φῶς μὲν περιαστράπτει τὸν ναὸν ὅλον οὕτω λαμπρότερον, ὡς μηδὲν εἶναι μήδ' αὐτὸν τὸν ἡλιακὸν κύκλον κατ' αὐτὸ τῆς μεσημβρίας τὸ ἀκμαιότατον· φωνὴ δὲ πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ ἱλαστηρίου· «τέξεις τὸν υἱόν μου». Ταύτην ἡ Μαρία τὴν φωνὴν δεξαμένη οὔτε κατὰ παῖδας διεταράχθη, οὔτε μὴν ὑπὸ περιχαρείας πάλιν ἐπήρθη καὶ ἐξελάλησεν, ἀλλ' οὔτε μὴν ἠλλοίωσέ τι τοῦ σχήματος ἢ φρονήματος, ἀλλὰ

---

3 δήποθεν F **7** καὶ[1]] om. F **16** λαμπρὸν F **17-18** πρὸς αὐτὴν] post παρὰ τοῦ ἱλαστηρίου transp. V [a.corr.]

κατεπλάγη μὲν ὡς εἰκός· ἔκρυψε δὲ ὅμως παρ' ἑαυτῇ τὸ μυστήριον, τὸ ὄντως μέγα καὶ προαιώνιον καὶ ἀγγέλοις ἄγνωστον, ἕως οὗ καὶ τὸ πέρας εἶδεν τῶν περὶ αὐτὴν μυστηρίων, τὸν υἱὸν ἀνιστάμενον καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναλαμβανόμενον.

Μνηστεία

5. Ἀλλὰ τί τὰ ἐντεῦθεν; Ἥπτετο μὲν ἡ παρθένος ἤδη καὶ τῆς μείζονος ἡλικίας· ἔτος αὐτῇ που τέταρτον καὶ δέκατον ἦν, ὅτε καὶ καθ' ὥραν καὶ νόμον ὁ γάμος ἦν. Ἀπορία δὲ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι περὶ αὐτῆς πολλή· οὔτε γὰρ ἀφαιρεῖν εἶχον ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνάθημα, μᾶλλον δὲ καὶ ἀποσυλᾶν τῶν ἀναθημάτων τὸ κάλλιστον, ἀλλ' οὔτε δὲ ὑπὸ ζυγὸν ἄγειν ἀνδρὸς τὴν ἐλευθέραν ἢ καὶ ἀνατεθημένην Θεῷ καὶ τὸν ἐκείνου μόνον ἕλκειν ζυγὸν προεπηγγελμένην, οὔτε δὲ πάλιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ κατέχειν. Ὁπότε μηδὲ ἀνδρῶν μέσον, μηδὲ ἐν ἀγοραῖς ἢ οἰκίαις, μήτι γε καὶ ἱερέων καὶ ἁνακτόρων ἀναστρέφεσθαι παρθένους εὐπρεπὲς ἦν· ἄλλως θ' ὁπότε καὶ ὁ νόμος διαρρήδην κωλύων ἦν. Τίς οὖν ἡ λύσις; Ἐνθύμησίς τις αὐτοῖς ἐκ Θεοῦ καὶ τὸ πρέπον διατηρῆσαι καὶ τὸν νόμον διαφυλάξαι καὶ τὸν γάμον διαφυγεῖν· ἀντὶ μὲν ἀνδρὸς μνηστῆρα, ἀντὶ δὲ πρὸς γάμον ὡραίου μὴ μόνον ἔξωρον, καὶ εἰς ἔσχατον ἤδη γήρως, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἀπολεξαμένοις, οἷα καὶ φύλακα μόνον τῆς παρθενίας ἐπ' ὀνόματι τῆς μνηστείας. Θεὸς δὲ ἦν ἄρα ὁ καὶ τούτων τί μεῖζον τρίτον οἰκονομῶν; Καὶ

---

12 δὲ V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **19** καὶ^{1}] ἀλλὰ praem. et del. V **20** ἀποδεξαμένοις P

καθάπερ αὐτὸς τῷ προβλήματι τῆς σαρκὸς ἀποκρύπτων αὐτοῦ τὴν θεότητα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ μητρὸς τῷ τοῦ γάμου παραπετάσματι τὴν παρθενίαν ἐπισκιάζων, ἵνα λάθῃ δι' ἧς καὶ καθ' ὃν μέλλει καιρὸν ὁμιλεῖν ἡμῖν διὰ σώματος, καὶ οὕτω πρὸς συμπλοκὴν προκαλέσηται τὸν ἀντίπαλον, εὖ εἰδότα καὶ αὐτὸν τὴν διὰ παρθένου καὶ μετὰ σαρκὸς αὐτοῦ παρουσίαν, ὡς καὶ αὐτῶν τῶν Ἡσαΐου καὶ τῶν ἄλλων προφητικῶν φωνῶν ἐπακροασάμενον.

Οὕτω τοῖς ἱερεῦσιν δόξαν, οὐδ' οὕτως ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσι τὴν ἐπιλογήν, ἀλλὰ μιμοῦνται καὶ ἄμφω τοὺς πρὸ αὐτῶν καὶ τοὺς μετ' αὐτούς· τὸ μὲν τοὺς κατὰ Μωυσέα περὶ τῶν ἀρχιερέων κατά στασιαζόμενον καὶ Θεῷ τὴν κρίσιν ἀνατιθέντα καὶ διὰ τῶν ῥάβδων δεχόμενον τὴν ἀπόφασιν· τὸ δὲ τοὺς κατὰ Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους μαθητὰς ὕστερον, τὴν τοῦ προδότου χώραν ἀναπληροῦντας καὶ προσευχομένους καὶ κληρουμένους.

Ἵστανται γοῦν καὶ οὗτοι πρὸς προσευχήν. Παρῆν δὲ ἄρα καὶ Ζαχαρίας ὁ μέγας καὶ τοῦ μεγίστου πατὴρ Ἰωάννου, θειοτέρᾳ πάντως οἰκονομίᾳ, μὴ τὴν ἀρχιερατείαν τότε μόνον λαχὼν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφημερίαν ποιούμενος, ἵνα καθάπερ ὁ τούτου υἱὸς πρὸς τὸ βάπτισμα τῷ ταύτης υἱῷ, οὕτω καὶ ὁ πατὴρ τῇ μητρὶ πρὸς τὴν μνηστείαν διακονήσηται καὶ ἅμα μάρτυς ᾖ καὶ αὐτὸς τῇ παρθένῳ τῶν κατὰ τὸν ναὸν αὐτῆς ἀγωνισμάτων τε καὶ πολιτευμάτων.

---

3 καιρὸν V$^{p.corr. (in mg.)}$ **5** παρθένον F **11-12** ῥάβδον δεχόμενος F **13** ἀναπληροῦντας] ἀποπληροῦντας P$^{a.corr.}$ **15** ἄρα] om. P **16** πατὴρ] post ἰωάννω transp. F **17** ἀρχιερατείαν] ἱερατείαν V$^{a. corr.}$

Συγγενὴς δὲ ὁ Ζαχαρίας οὐ τῷ Ἰωσὴφ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ Μαρίᾳ, οὐδὲ οὐχ ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς μόνον διὰ τὴν ἐπιμιξίαν, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε τῆς ἱερατικῆς καὶ βασιλικῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπιγαμίαν τῆς Ἐλισάβετ αὐτῇ προσήκων. Ὃ μὴ μόνον παρὰ τῆς ἱστορίας ὅτι καὶ ἀδελφόπαιδες ἄμφω, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀγγέλου καὶ τῶν εὐαγγελίων ἐστὶν ἀκούειν· καὶ *ἰδοὺ Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου*. Γίνεται γοῦν τὰ κατὰ τὸν πρόγονον τῷ Ζαχαρίᾳ πρὸς νοῦν· καὶ δώδεκα ῥάβδους ἱερέων γερόντων λογάδων, ἀλλὰ καὶ συγγενῶν τῆς παρθένου λαβών, ἀνατίθησι τῷ θυσιαστηρίῳ· καὶ αὐτός τε καὶ οἱ λοιποὶ προσκαρτεροῦσιν εὐχαῖς τε καὶ δάκρυσι |**f.176v** καὶ σημεῖον αἰτοῦσιν· ὃ δὴ καὶ γίνεται. Καὶ *ἡ ῥάβδος τοῦ Ἰωσὴφ κατὰ τὴν πάλαι τοῦ Ἀαρὼν ἀνθεῖ καὶ βλαστάνει*· καὶ οὕτω λοιπὸν Ἰωσὴφ κρίσει Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων παρὰ τοῦ Ζαχαρίου καὶ τῶν λοιπῶν ἁρμόζεται καὶ ἐγχειρίζεται τὴν παρθένον φύλαξ μόνον καὶ μνηστὴρ διὰ τέλους. Εἰ δὲ δεῖ μηδὲ τὰ τούτου παραδραμεῖν ἀνδρὸς οὕτως ὁσίου καὶ μὴ μόνον τηλικούτου τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ καὶ τηλικούτῳ μυστηρίῳ καὶ τοσούτοις ὑπηρετησαμένου πράγμασί τε καὶ θαύμασι.

Λέγεται μὲν οὗτος ὁ Ἰωσὴφ ἔτη τότε καὶ ὑπὲρ ἑβδομήκοντα γεγονέναι· ὃ καὶ παντελῶς τῆς τῶν γάμων αὐτὸν ὑπονοίας πρὸς τὴν παρθένον ἀπάγει· πένης δὲ τὴν περιουσίαν, ἵνα κἂν τούτῳ πτωχεύσῃ δι' ἡμᾶς πάντως ὁ πάντα πτωχεύσας καὶ πλουτίσας ἡμᾶς θεότητα· τέκτων δὲ τὴν

6-7 Lc. 1,36 cum app. cr. **11-12** (ἡ - βλαστάνει) cf. Num. 17,23-24

---

2 οὐχ V$^{p.corr\ (in\ mg.)}$] om. P F || ὡς^{1}] om. F || αὐτῆς] post φυλῆς transp. F **6** καὶ^{1} V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **7** τὰ V $^{p.corr.\ (s.l.)}$ **11** δὴ] om. F || καὶ^{1} V $^{p\ corr.\ (in\ mg.)}$ **11-12** κατὰ - Ἰωσὴφ V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **12** πάλιν V **14-15**] tit. ἐγκώμιον ἰωσὴφ P$^{mg.}$ **15** μηδὲ] om. F **16** τηλικούτω F **17** ὑπηρετήσαντι V$^{a.corr.}$ **20** κἂν] καὶ P F

τέχνην καὶ τὴν εὐτεχνίαν, μακρῷ τῶν τότε πάντων διαφορώτατος οὐκ ἄπο καὶ τοῦτο, κἂν μικρὸν ᾖ, τῆς πάντα συμβιβαζούσης ἁρμονίας καὶ ἀρχιτεκτονίας τοῦ πνεύματος. Ἀλλ' ἵνα καὶ μέχρι τούτου σώζηται τὰ τῆς ὁμοιώσεως, καὶ ὁ δοκῶν πατὴρ τύπος τοῦ ὄντος ᾖ τοῦ σοφοῦ πάντων δημιουργοῦ τε καὶ ἀρχιτέκτονος. Οὕτω δὲ τῇ εὐτεχνίᾳ νικῶν, οὐδὲν ἧττον καὶ τῇ δικαιοπραγίᾳ, τοὺς τότε πάντας ὑπερβάλλων ἦν πλὴν τῶν τῆς παρθένου, καθάπερ εἴρηται, γεννητόρων. Καὶ τί δεῖ λέγειν; Οὗ τὴν δικαιοσύνην ἐμαρτύρει μὲν ὁ κρίνας Θεός, ἐμαρτύρουν δὲ καὶ οἱ κατ' αὐτὸν πάντες, μαρτυρεῖ δὲ διαρρήδην καὶ Ματθαῖος οὑτωσὶ λέγων· *Ἰωσὴφ δέ, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὤν*· οὗτος μὲν οὖν οὕτως ἐξ Ἰερουσαλήμ τε καὶ τῆς Σιὼν καὶ τῆς Ἰουδαίας εἰς Γαλιλαίαν καὶ Ναζαρὲτ τὴν κώμην τὴν Μαρίαν κατάγει. Τάχα καὶ τοῦτο τύπος τῆς ἐκ τῆς νοητῆς καὶ ὑψηλῆς Ἰερουσαλὴμ καὶ τῶν ἀδύτων καὶ ἀθεάτων καὶ ἀρρήτων ἁγίων ἐκείνων καὶ τῆς βασιλικῆς χώρας εἴτε καὶ πόλεως πρὸς ἡμᾶς τοῦ λόγου συγκαταβάσεως.

Ὁ δὲ Φαραὼ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ πρότερον ὁρῶν αὐτοῦ τὸ κάλλος τοῦ πνεύματος, τοῦτο καὶ ὁ νῦν Ἰωσὴφ ἐπεπόνθει πρὸς τὴν Μαρίαν· μᾶλλον δὲ ὅπερ αὐτὸς ἐᾠκει γεγονέναι πρὸς τὴν Μαρίαν, μνηστὴρ ὁμοῦ καὶ πατήρ, τοῦτο καὶ τὴν Μαρίαν πρὸς τὰς αὐτοῦ θυγατέρας, καίτοι τὴν ἡλικίαν προηκούσας, ἐπεποιήκει φύλακα καὶ διδάσκαλον καὶ παιδαγωγὸν καὶ πάντα ὁμοῦ μητέρα τε καὶ κυρίαν τοῦ σοφίσαι καὶ συνετίσαι κατὰ τὸ

---

10 Mt. 1,19 cum app. cr. **16-17** (Ὁ - Μαρίαν) cf. Gen. 41,39-41; Ps. 104,21
18-p. 29,1 (μᾶλλον-ἑαυτήν) cf. Ps. 104,22

---

2 κἀν V || ἁρμονίας] προνοίας P **3** μέχρι τούτου σώζηται] τοῦτο μέχρι σώζηται F || τὰ V$^{p.corr.\ (s.l.)}$
5 τε V$^{p.corr.\ (s.l)}$ **8** Οὗ] ὧ V$^{a.corr.}$ **10** οὗτος] οὕτως P$^{a.corr.}$, οὕτως F || οὕτως] οὗτος P$^{a.corr.}$
11 τε] om. F **12** κώμην] πόλιν V$^{a.corr.}$ || τύπος] ἦν add. F
16-17 πρότερον - Ἰωσὴφ] om. F **18** μᾶλλον – Μαρίαν] om. F

γεγραμμένον ταύτας ὡς ἑαυτήν.

Ἡ δὲ καθάπερ ὠδίνουσα τὸν Λόγον καὶ πρὸ τοῦ λόγου καὶ καθ' ἑαυτὴν στρέφουσα τὸ μυστήριον, οὐ μόνον τῶν κρυφίων τούτων ἀκοινώνητος ἦν ὁμοῦ πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπρόσμικτος τὰ λοιπά, καὶ τὰ πολλὰ ἀπρόϊτος ἑαυτῇ μόνῃ προσλαλοῦσα καὶ τῷ Θεῷ καὶ ταῖς εὐχαῖς ἐπιδιδοῦσα καθεκάστην καὶ ταῖς νηστείαις. 'Αλλ' ὅρα μοι Θεοῦ μυστήρια· ἅμα τε γὰρ αὕτη ἀφίστατο τοῦ ναοῦ, *καὶ* ἐφίσταται μὲν τὰ ἐγκαίνια τῆς σκηνοπηγίας, *ἐφίσταται δὲ καὶ τῆς κιβωτοῦ τὰ καταπαυστήρια*· μὴν δὲ οὗτος αὐτοῖς ἕβδομος ἀπὸ τοῦ πρώτου, καθ' ὃν ἀριθμεῖν τοῦτο τὸ γένος τοὺς μῆνας εἰώθασι. Καὶ Ζαχαρίας ὁ μέγας εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσέρχεται καὶ τὸν Ἰωάννην εὐαγγελίζεται, οὐχ ὅτι μόνον ἐχρῆν· καὶ τοῦ μὲν φωτὸς τὸν λύχνον, τοῦ δὲ ἡλίου τὸν ὄρθρον, τὴν δὲ φωνὴν τοῦ Λόγου, τοῦ δὲ νυμφίου τὸν φίλον, τὸν δὲ στρατιώτην καὶ δορυφόρον προτρέχειν τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ τὸ θαῦμα τοῦ θαύματος, τὸ ἔλαττον τοῦ πολλῷ μείζονος, τὸ κατὰ τὴν στεῖραν τοῦ κατὰ τὴν παρθένον· καὶ ἅμα καθαπερεὶ πρὸς παρασκευὴν εἶναι καὶ πίστιν μὴ τῇ παρθένῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῦ τόκου τὸν τοκετόν.

Οὕτω γοῦν καὶ ὁ ἀρχάγγελος τὸ ῥῆμα καὶ τὸ θαῦμα πιστούμενος φαίνεται· καὶ *ἰδοὺ Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου καὶ αὕτη συνειληφυῖα υἱόν.*

8-9 (ἐφίσταται-καταπαυστήρια) cf. Gen. 8,4 **20** Lc. 1,36 cum app. cr.

---

1 ἑαυτῇ V **3** μόνων F **4** ἦν] om. F **5** μόνῃ V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **6 - 7**] tit. εὐαγγέλιον ζαχαρίου P$^{mg.}$ **14** ἀλλὰ] om. P **17** μόνω F

Τοῦ αὐτοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ Γεωμέτρου εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

6. Οὐ πολὺς ὁ ἐν μέσῳ χρόνος· ἕκτος γὰρ οὗτος μήν, καὶ αὐτόθι πρὸς τῷ οἴκῳ τοῦ Ἰωσὴφ πέμπεται Γαβριήλ· καὶ δέχεται μυστικῶς ἡ παρθένος ἅμα καὶ τὰ εὐαγγέλια καὶ τῶν εὐαγγελίων τὴν ἀποπλήρωσιν, τὴν θείαν ἐκείνην καὶ ἀπόρρητον καὶ ἀκατανόητον καὶ πάντων τῶν καλῶν ὄντως σύλληψιν· οἷος δὲ ταύτῃ καὶ ὁ καιρὸς καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος τε καὶ ὁ τρόπος· νηστευούσῃ γάρ φασι καὶ προσευχομένῃ καὶ πλησίον πηγῆς, ὅτι καὶ πηγὴν τέκοι ζωῆς· καὶ τῷ πρώτῳ μηνί, καθ' ὃν καὶ ὁ Θεὸς τὸν πάντα κόσμον δημιουργεῖ, δηλῶν ὅτι καὶ νῦν καινουργεῖ· καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, καθ' ἣν καὶ τὸ πρωτόγονον μὲν ἠλάθη σκότος, τὸ δὲ πρωτόκτιστον ἐδημιουργήθη φῶς, καὶ καθ' ἣν καὶ ὁ ταύτης υἱὸς ἀνίσταται μὲν τοῦ μνήματος, συνανιστᾶ δὲ καὶ τὸ πᾶν τοῦ πλάσματος· καὶ οὐ τῶν ἡμερῶν ἡ πρώτη μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὡρῶν· *ἔδει γὰρ συντρέχειν καὶ τὸ πρὸς πρωΐ πρωΐ* καὶ ἀρχὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς φωτὸς εἶναι τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦδε γεννήσεως.

Οἷα δὲ καὶ τὰ τοῦ ἀρχαγγέλου ῥήματα καὶ ὅσων καὶ ἡλίκων νοημάτων σπέρματα καὶ ὅπως ἀντίθετα τοῖς πάλαι τὰ νῦν· *χαῖρε* καὶ *κεχαριτωμένη*· ἐκεῖνο διὰ τὴν πάλαι τῶν τέκνων λύπην καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀποφάσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐδοξίαν καὶ χάριν τοῦ ἐπαγγέλματος, τοῦτο διὰ τὸν τῶν ἀρετῶν αὐτῇ πλοῦτον καὶ τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος. Καὶ τὸ μὲν οἱονεὶ μνῆστρον

15-16 (ἔδει - πρωΐ) cf. Ps. **19-p. 20,3** Lc. 1,28 cum app. cr.

1-2 tit.] εὐαγγέλιον τῆς θεοτόκου $P^{mg.}$, om. F **3** πολὺς] οὖν add. P || γὰρ] γοῦν P F **10-11** δηλῶν - καινουργεῖ] om. P **18** τὰ] post ἀρχαγγέλου transp. P F **20** χαριτωμένη F **23** οἱονεί] οἷα F || μνῆστρον] μνῆστρο $V^{a.corr}$

τοῦ νυμφίου καὶ ἀρραβών, τὸ δὲ τῆς νύμφης ὁ πλοῦτος· ἀμφότερα γὰρ ὁ ἄγγελος τὰ μὲν ἐπαγγέλλεται, τὰ δὲ μαρτυρεῖ. Τὸ δὲ καὶ *ὁ κύριος μετὰ σοῦ*, πᾶς ὁ τοῦ νυμφίου πλοῦτος· αὐτὸ τῆς ἐπαγγελίας τὸ τέλος· αὐτὸς ὁ νυμφίος εὐλόγως ὡς Λόγος διὰ λόγου καὶ σὺν τῷ λόγῳ καὶ ὑπὲρ λόγον τὴν ἕνωσιν ἐργαζόμενος· καὶ νυμφίος ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ πατὴρ καὶ υἱὸς γινόμενος, ὡς αὐτὸς μὲν σπείρων, αὐτὸς δὲ σπειρόμενος, μᾶλλον δὲ καὶ δημιουργικῶς ἀλλ' οὐ σπερματικῶς ἢ ὥσπερ ὀπὸς γάλα τὴν ὅλην φύσιν κινῶν καὶ ἑαυτῷ περιπλάττων καὶ ὑφιστάμενος.

Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τῆς πρὶν κατάρας ἀντίρροπον, ὅτι καὶ κύριος τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ *καὶ τῆς γυναικὸς ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τὸν ἄνδρα*· ὥστε κύκλον εἶναι τῶν λυπηρῶν καὶ μήτε τῆς δουλείας μήτε τῶν ὀδυνῶν εἶναι λύσιν, ὡς ἀεὶ μὲν τῷ ἀνδρὶ συνεζευγμένης τῆς γυναικός, ἀεὶ δὲ τῇ γυναικὶ τοῦ γάμου καὶ τῆς δουλείας καὶ *τοῖς μὲν τοκετοῖς τῶν ὠδίνων*, τῷ δὲ γάμῳ τῶν τοκετῶν. Οὐκέτι γοῦν φησὶν ὁ ἀνὴρ κατὰ σοῦ, ἀλλ' *ὁ κύριος μετὰ σοῦ*· πάντως μὲν καὶ διὰ ταύτην ὡς μόνην οὕτω καὶ ὑπὲρ πάσας παρθένον, πάντως δὲ καὶ διὰ τὰς ἄλλας τὰς μετ' αὐτὴν ὡς δεδομένης καὶ ταύταις ἐξουσίας τοῦ παρθενεύειν· οἷον δὲ καὶ τὸ ἀκροτελεύτιον, ὡς πληρέστατόν τε ἅμα καὶ συντομώτατον· *εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί*, παρὰ πάσας ὁμοῦ δηλαδὴ τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ εὐλογημέναι πάντως ἐν σοὶ αἱ γυναῖκες, καθάπερ καὶ οἱ ἄνδρες ἐν τῷ υἱῷ· μᾶλλον δὲ καὶ ἐν ἀμφοτέροις ἀμφότερα, καθάπερ διὰ μιᾶς καὶ ἑνὸς τῆς ἀρᾶς καὶ λύπης

---

11 (καὶ-ἄνδρα) cf. Gen. 3,16 **14-15** (τοῖς-ὠδίνων) cf. Gen. 16-17 **16** Lc. 1,28 cum app. cr. **20** Lc. 1,42 cum app. cr.

---

4 εὔλογος F || ὡς] om. F **10** κατάρας] κακίας P$^{a.corr.}$ **12** κύκλων F **15** ὠδίνων F **15 – 18** οὐκέτι - παρθενεύειν] om. F **22** ἀμφότερα] ἀμφότεροι P F

γυναικὸς καὶ ἀνδρός, οὕτω καὶ νῦν διὰ μιᾶς καὶ ἑνὸς τῆς εὐλογίας τε καὶ χαρᾶς καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι διαδοθείσης.

Ἀλλ' ὅρα μοι καὶ τῆς παρθένου τὴν καθαρὰν καὶ σοφὴν καὶ ψυχὴν ὁμοῦ καὶ φωνήν· οὔτε φανερῶς ἀντιπίπτει διὰ τὴν ἀπιστίαν, οὔτε μὴν παντελῶς εὐθὺς ὑποπίπτει διὰ τὴν εὐκολίαν, ἀλλ' ἐπίσης ἐκφεύγουσα καὶ τὴν εὐπείθειαν τῆς Εὔας ἢ καὶ εὐπάθειαν, καὶ *τοῦ Ζαχαρίου δὲ τὴν ἀπείθειαν*, μέση χωρεῖ διὰ τὴν ἀσφάλειαν. Καὶ|**f.177** διαταράττεται μέν, ὡς εἰκός, οὐ διὰ τὰ ὁρώμενα μᾶλλον· τοσοῦτον αὐτῇ τὸ παράστημα, ἄλλως τε καὶ τούτων οὖσα τῶν θεαμάτων ἤδη συνήθης, ἀλλὰ διὰ τὰ λεγόμενα. Ταῦτά τοι καὶ οὐ τῇ θεωρίᾳ μᾶλλον ὁ εὐαγγελιστής, ἀλλὰ τῇ ἐπαγγελίᾳ τὸν τάραχον ἀποδίδωσιν.

Ἡ δὲ ἰδοῦσα διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος, οὐχ ὁ τοκετός· ἔτι γὰρ ἠγνόει τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος, ἀλλ' ὅμως ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμε τὴν θείαν ὁμιλίαν καὶ κοινωνίαν. Καὶ καθ' ἑαυτὴν ἠπόρει τὸ ποταπή τις αὕτη, ἀλλὰ καὶ ὅπως ὁ χαροποιὸς νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος ἀρχάγγελος καὶ ταύτης μηδὲν εἰρηκυίας.

Οἷα νοῦς τῆς παρθένου τὸν νοῦν ὁρῶν, οὐκ ἐκβάλλει μόνον τὸν φόβον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἀντεισάγει χαράν τε καὶ ἀγαλλίασιν. Καὶ διερμηνεύει τὸν ἄφραστον τόκον· *μὴ φοβοῦ*, φησί, *Μαριάμ*· οὐδὲν γὰρ δεινὸν οὐδὲ φοβερόν, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον, χαρᾶς ὅλα καὶ χάριτος· *εὗρες*

---

6 (εὐπείθειαν τῆς Εὔας) cf. Gen. 3,1- 6 **6-7** (τοῦ- ἀπείθειαν) cf. Lc. 1,18 **12-13** Lc. 1,29 cum app. cr. **20-p. 33,1** Lc. 1,30

---

7 μέσην V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **9** οὖσα] ἤδη P$^{a.corr.}$ || σύνηθες F **15** τὸ] om. P **18** νοῦς] ὁ praem. scr. deinde ras. V || τὸν^{1}] om. F

γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, χάρισμα καλῶν ἄντικρυς τὸ ἀξίωμα τῆς θεοτοκίας.

Ἀλλὰ περιστησώμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν παστάδα καὶ περιαθροίσωμεν τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης τὸ κάλλος καὶ τῶν ὑμεναίων ἢ καὶ γαμικῶν συμφώνων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν υἱκῶν ἐπαγγελιῶν ἀκούσωμεν καὶ ὅπως αὐτὰ καὶ συντομώτατα καὶ σαφέστατα καὶ ἀκριβέστατα παρατίθησι καὶ διέξεισιν ὁ ἀρχάγγελος. *Καὶ ἰδού*, τὸ τάχος καὶ τὸ νῦν δηλῶν, ἵνα καὶ διὰ τούτου τὴν διὰ λόγου καὶ σὺν τῷ λόγῳ δηλώσῃ σύλληψιν· *συλλήψῃ* καὶ *ἐν γαστρὶ καὶ τέξεις υἱόν*· ἔστι γὰρ καὶ ἐν γαστρὶ κατὰ τὸν προφήτην τῇγε πνευματικῶς νοουμένῃ πνεῦμα συλλαβέσθαι Θεοῦ καὶ φόβον καὶ πνεῦμα σωτηρίας ἀποτεκεῖν· ἀλλὰ σὺ *καὶ τέξεις υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν*· οὐ γὰρ ὁ πατήρ, ἀπάτωρ γὰρ τόγε κατὰ τὴν κάτω γέννησιν, ὥσπερ καὶ ἀμήτωρ κατὰ τὴν ἄνω· κἀκεῖνος γὰρ μετ' οὐ πολὺ καλῶν οὐ νῦν, ἀλλ' ὃ δὴ καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν κέκληκεν, *ἀγαπητὸν* καλέσει *υἱόν*· οὐχ ὡς οὕτω γεννώμενον καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ὡς τῆς αὐτῆς αὐτῷ φύσεως προερχόμενον. Ἰησοῦς δὲ σωτήρ· οὐ γὰρ ὅσον οὐδὲν αὐτή, φησίν, ἐξ ἀνδρὸς ἢ τοῦ τόκου πείσῃ δεινὸν ἢ πικρόν, ἀλλὰ καὶ ὁ τόκος ἔσται τῷ κόσμῳ παντὶ σωτήριος. Καὶ τὸ ἔργον δῆλον ἐκ τοῦ ὀνόματος· ἐπεὶ δὲ κοινὸν αὐτῷ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ τύπον τὸν στρατηγὸν καὶ δημαγωγὸν καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας γῆν ὁδηγόν, οὐ κατ' ἐκεῖνον φησὶν οὗτος· *ἀλλ' οὗτος ἔσται μέγας*,

---

7-12 Lc. 1,31 **15** (ἀγαπητὸν καλέσει υἱὸν) cf. Mt. 3,17 ; 17,5
22-p. 34,2 Lc.1,32

---

3 παραστησόμεθα F **4** καὶ[3] V[p.corr. (s.l.)] **5** τῶν] om. F **6** καὶ[2]] om. P **12** ὁ V[p.corr. (s.l.)]
13 γὰρ] om. F **18-19** τῷ κόσμῳ] post παντὶ transp. P F **20** καὶ[1]] om. F

τὸ ἀνθρώπινον ὑποβάλλων· ὡς γὰρ Θεὸς καὶ ὑπὲρ τὸ μέγα καὶ οὕτω μέγας, ὥστε *καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται*, οὐ διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν καὶ ἄκραν ἕνωσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ὀνομάτων τὴν ἀντιπεριχώρησιν.

Σὺ μὲν γὰρ καλέσεις αὐτὸν Ἰησοῦν, παρ' αὐτῶν δὲ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν θαυμάτων, ἃ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς καὶ *υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται*· διὸ καὶ *δώσει κύριος αὐτῷ τὸν θρόνον Δαυῒδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ*, καθὰ καὶ ἀνθρώπῳ. Καὶ ὡς ἐντεῦθεν ἀρχομένῳ τῆς βασιλείας διὰ τῶν πιστευόντων οὓς καὶ οἶκον καὶ θρόνον ὀνομάζει Δαυῒδ τε καὶ Ἰακώβ· *καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος*, οὐ καθὸ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καθὸ καὶ ἄνθρωπος. Καὶ ὡς οὐ κατὰ φύσιν μόνον ἀλλὰ βασιλεύσων καὶ κατὰ γνώμην· καὶ νῦν μὲν πολλῶν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ πάντων, ἡνίκα καὶ *ὑποταγήσεται αὐτῷ τὰ πάντα*, χωρὶς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα· *καὶ αὐτὸς ὑποταγήσεται τῷ Θεῷ* καὶ πατρὶ διὰ τῆς ἡμετέρας πάντως γνώμης καὶ φύσεως, ὡς οἰκειοποιούμενος τὰ ἡμέτερα.

Τί οὖν ἡ παρθένος; Ὅρα μοι σοφίας καὶ φιλοπαρθενίας ὑπερβολήν· δέχεται μὲν τὴν σύλληψιν, ἀπορεῖ δὲ καὶ διερωτᾶ τὸν τῆς συλλήψεως τρόπον· *πῶς ἔσται μοι τοῦτο*, τὸ θεῖον οὕτω καὶ θαυμαστόν τε καὶ ἀπερινόητον, καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνακόλουθον; Τό τε γὰρ ἄνδρα με γνῶναι καθ' ἅπαξ Θεῷ καθιερωθεῖσαν τῶν ἀμηχάνων, καὶ τὸ χωρὶς

6-8 Lc.1,32 **10** Lc. 1,33 **13-14** (ὑποταγήσεται - πάντα…καὶ αὐτὸς ὑποταγήσεται τῷ Θεῷ) cf. I Cor. 15,28 **19** Lc. 1,34

1-2 τὸ ἀνθρώπινον - μέγας] om. F **8** καὶ [2]] om. F **11** ἀλλὰ[2]] καὶ add. P **12** γνώμην] ἐλώμιν F **13 - 14** χωρὶς - πάντα V[p.corr. (in mg.)]

ἀνδρὸς καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν τῶν ἀδυνάτων. Ὃ δὴ καὶ ἐδεδοίκει μᾶλλον, τὸν γάμον, τῇ παρθενίᾳ μᾶλλον ἢ τῇ ἐπαγγελίᾳ καὶ τῇ ἀξιοπιστίᾳ τοῦ ἀρχαγγέλου προσφυομένη· *ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω*.

Πάντως μὲν καὶ πρὸς τὸν Ἰωσὴφ ἀναφέρουσα ὡς μέχρι μνηστείας μόνον εἰδυῖα τὸν αὐτοῦ γάμον καὶ ὡς οὐ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τέλους ἄχραντος ἐγνωκυῖα μένειν ἀνδρός, οἷα καὶ θεῖον καὶ ἄψαυστον ἀφιέρωμα. Πάντως δὲ κἀκεῖνον βεβαιοῦσα τὸν λόγον, ὃς ἐκ πατέρων ἥκει πολλῶν καὶ σοφῶν, ὅτι μὴ τὴν πεῖραν τοῦ γάμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔφεσιν ἡ παρθένος ἠγνόησεν, οἷα καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐξ ἁγνοῦ τε καὶ ἱεροῦ συμπαγεῖσα καὶ τραφεῖσα πνεύματός τε καὶ σώματος· *ἄνδρα οὐ γινώσκω*. «Οὐκ ἔγνωκα», φησίν, «ἐπιθυμίαν ἀνδρός, οὐκ ἔχω θέλημα τῆς σαρκός»· ὃ δὴ πάλιν καὶ κατὰ πάσης αὐτῇ τῆς γυναικείας καὶ ἀνθρωπείας ἐξαίρετον φύσεως, ὅτι καὶ ὑπὲρ πάσας καὶ πάντας αὐτῇ καὶ ἐκ γνώμης ὅλως ἀνεπιδέκτου τῆς τοιαύτης κακίας ἡ σωφροσύνη.

Τούτοις καὶ ὁ μέγας καὶ ἔνθους τίθεται Διονύσιος, ὁ καὶ θεόπτης ἅμα καὶ αὐτόπτης τοῦ θεοδόχου σώματος, τά τε ἄλλα καὶ ὅτι περ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον τὰ ἀνθρώπινα πράττουσα ἦν. Ὅρα δὲ ὅπως αὐτῇ λύει τὴν ἀπορίαν καὶ διερμηνεύει τὸν ἄφραστον τόκον καὶ ἀκατάληπτον τρόπον ὁ εὐαγγελιστὴς ὁμοῦ καὶ ἐξηγητής· οὐ χρεία, φησίν, ἀνδρός· οὐ γὰρ ὁμοίως ταῖς ἄλλαις τὰ σά, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τοῦ υἱοῦ τοῖς υἱοῖς. Οὐ γὰρ ἡ σύλληψις

---

3 Lc. 1,34 **10-11** cf. supra, l. 3 **19-20** (οὐ χρεία - υἱοῖς) cf. Ps. 50,7

---

1 ὃ] ᾧ V **4** ἀναφέρουσα] φέρουσα V$^{a.corr.}$ **11** φησὶ P F **12** τῆς^{1} V$^{p.corr\ (s.l.)}$

τῆς παρθενίας ἀφαίρεσις, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον σφραγὶς καὶ συντήρησις, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιπλέον κάθαρσίς τε καὶ θέωσις.

Οὐ γὰρ ἀνδρός, ἀλλ' *ἁγίου πνεύματος ἡ ἐπέλευσις καὶ αὐτῆς τῆς τοῦ ὑψίστου δυνάμεως ἡ ἐπισκίασις*. Τὸ μὲν γὰρ οἷα νυμφαγωγός τε καὶ νυμφοστόλος προεπελεύσεται προσκαθαῖρον καὶ προσκαλλωπίζον τὴν ἤδη προκεκαθαρμένην καὶ προκεκαλλωπισμένην, καὶ ἁγιάζον τὴν σὴν μήτραν, ἢ προσκιάζον τοὺς ἐμφερεῖς τῷ σῷ παιδὶ καὶ νυμφίῳ τύπους· αὐτὸς δὲ ὁ σὸς νυμφίος εἴτε καὶ παῖς, ἡ τοῦ ὑψίστου δύναμις. *Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία*. Καὶ *ἐπισκιάσει σοι*, καθάπερ ἐσκιαγραφημένοις ἐπιβαλὼν χρώματα καὶ ὅλον ἑαυτὸν ὁλικῶς διαγράψας· ἢ καὶ σκιοειδῶς μᾶλλον περιγραφήσεται, καὶ τὴν παχύτητα τοῦ σώματος διαμορφωθήσεται καθάπερ χρώματος· ἢ τρίτον καὶ αὐτὸ τὸ ἀποσκίασμα τοῦ πατρός, καθάπερ σώματος τὸ ἐκσφράγισμα, τὸ ἀπαύγασμα σὺν πάσαις αὐτοῦ ταῖς πατρικαῖς ἐμφερείαις καὶ ἐνεργείαις οὐσιωδῶς *ἐπισκιάσει σοι*, λόγος ἁπτὸς καὶ Θεὸς ὁρατός, καὶ σὸς υἱός, ὁ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς υἱὸς γινόμενος καὶ καλούμενος· διὸ καὶ κοινός σοι πρὸς τὸν πατέρα· τὸ γὰρ ὑπὸ σοῦ γεννώμενον καὶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἔσται τε καὶ κληθήσεται· διατί δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἁπλῶς τὸ γεννώμενον;

Οἶδε γὰρ οὐκ ἀπὸ γυναικός, ἀλλ' ἀπὸ ἀνδρὸς κυρίως καὶ πρώτως τὴν γέννησιν· καὶ γεννᾷ μὲν ὁ πατήρ, ἡ δὲ μήτηρ διαδεχομένη τελεσφορεῖ καὶ

3-4 (ἁγίου - ἐπισκίασις) cf. Lc. 1,35 **9** I Cor. 1,24 ; (ἐπισκιάσει σοι) cf. supra, l. 3-4
15 (ἐπισκιάσει σοι) cf. supra, l. 3-4

---

9 Θεοῦ[1]] om. V **15** ἐνεργείαις P[p.corr. (in mg.)] **16** γενόμενος F **17** καὶ καλούμενος V[p.corr. (in mg.)]
18 τε] om. F

προάγει τὴν γέννησιν, ἵν' οὖν μήτε ἀπὸ ταύτης ὅλον μήτε δὲ καὶ ἀπὸ πατρός, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ δείξῃ τὸ γέννημα, καὶ γεννῶν ὁμοῦ καὶ γεννώμενον, πίστις τῶνδε τῶν εὐαγγελίων καὶ ἕτερα εὐαγγέλια προσεμφερῆ καὶ ὑπερφυῆ καὶ δι' ἐμοῦ ταῦτα καὶ γινωσκόμενα καὶ γενόμενα. Τούτων δέ σοι καὶ ἀμφοῖν παρὰ πολλῶν ἡ ἀπόδειξις, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, ἀπὸ τῆς συγγενείας, ἀπὸ τοῦ πράγματος, ἀπὸ τοῦ χρόνου καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θαύματος.|**f.177v** *Ἰδοὺ γὰρ Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ·* τοσοῦτον εἰς ἔξιν ἦκε τῆς ἀπαιδίας, ὥστε καὶ εἰς κλῆσιν αὐτῇ καὶ γνώρισμα τὸ ἀτύχημα· καὶ τὸ δὴ πλέον, ὅτι *οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα*. Οὐ γὰρ ὅσον φησὶ τὰ γενόμενα ποτὲ καὶ γενήσεται, ἀλλὰ καὶ τὰ ῥηθέντα καὶ ῥηθησόμενα.

Προσθετέον δὲ πάντως καὶ τὰ νοηθέντα καὶ νοηθησόμενα καὶ ἃ μηδὲ λόγος εἰπεῖν μηδὲ νοῦς ἐννοῆσαι δύναται, βούλεται δὲ μόνον ἐκεῖνος. Ἀλλ' ὅρα μοι κἀνταῦθα τῆς παρθένου τὸ ἦθος καὶ ὅσην εἶχεν ἐν νεαρῷ κομιδῇ τῷ σώματι, καὶ φρονήματος ὁμοῦ καὶ πνεύματος τελειότητα· ἕως μὲν γὰρ ἀνδρὸς ὑπόληψις ἦν, τὴν σύλληψιν οὐκ ἐδέχετο· «ἀλλὰ κἂν ἀρχάγγελος ᾖς», φησί, «κἂν ὑπερφυῆ μοι τινὰ καὶ οὐράνια κομίζῃς τὰ εὐαγγέλια, ἀλλ' ἐμὲ καὶ ἀνδρὶ συνελθεῖν καὶ συλλαβεῖν καὶ τεκεῖν ἀμήχανον». Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν παρουσίαν καὶ τὴν ἐνοίκησιν, τὴν μὲν τοῦ πνεύματος, τὴν δὲ τοῦ υἱοῦ

7-9 Lc. 1,36 cum app. cr. **11** Lc. 1,37 cum app. cr.

---

4 γινωσκόμενος F

προσευηγγελίσθη, πείθεται μὲν καὶ πιστεύει· μηδὲν γὰρ ἀδύνατον εἶναι Θεῷ· φυσᾶται δὲ καὶ ἐπαίρεται οὐδὲ οὕτως, ἀλλὰ καταπίπτει μᾶλλον καὶ ὑποστέλλεται καὶ δούλην μὲν ἑαυτὴν οὐκ ὀνομάζει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς εἰκὸς ἑτοίμην εἶναι λέγει πρὸς τὸ ὑπούργημα, ὡς δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ὂν οὐ δέχεται μᾶλλον ἢ ἐπεύχεται τὸ ἐπάγγελμα.

Ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμα σου. Ταῦτά τοι καὶ ἄπεισιν εὐθὺς ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, οὐ μόνον ἀπαρτίσας ὅπερ ἐβούλετο, ἀλλὰ καὶ ὑπερθαυμάσας τοῦ παρθενικοῦ κάλλους τὴν ὡραιότητα. Κρύπτει καὶ ταῦτα παρ' ἑαυτῇ ἡ παρθένος καὶ πολλῷ μᾶλλον σοφωτέρα γὰρ ὡς ἤδη καὶ τῆς σοφίας μήτηρ, καθώς τινες τῶν παλαιῶν καὶ τὸ *οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν Ἰωσὴφ ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον* ἡρμηνεύκασιν οὐκ ἐγίνωσκε τὰ κατ' αὐτήν. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἔγεμεν ὑποψίας, πῶς ἠσχύνετο, πῶς ἐκβαλεῖν ἐπεχείρει; Μέχρις αὐτῷ καὶ ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἡ γέννησις καὶ πάντα τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, οἱ ποιμένες, ὁ ἀστήρ, οἱ μάγοι καὶ ἡ παρθένος ἴσως ἐξεταζομένη τότε· καὶ μᾶλλον ἡ παρθενία μετὰ τὴν γέννησιν, καὶ πάλιν ὁ ἄγγελος, ὁ χρηματισμὸς ὁ πρὸ τῆς Αἰγύπτου, ὁ μετὰ τὴν Αἴγυπτον, φανερὸν καὶ αὐτῷ καθίστησι τὸ μυστήριον.

Ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄλλοις πᾶσιν ἀπόρρητα τῇ παρθένῳ ταῦτα, τὰ δὲ πολλὰ καὶ ἀπρόϊτα· πρὸς δὲ τὴν Ἐλισάβετ ἀποτρέχει μόνην. Τοῦτο μὲν εἰωθὸς αὐτῇ μὴ διὰ τὴν συγγένειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην τοῦ τε

---

6 Lc. 1,38 **11-12** Mt. 1,25

---

4 ἕτοιμον V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **7** ἀπαρτήσας V **16** ἐξεταζόμενος F
18 αὐτὸ V ‖ καθήστησι F

ἤθους καὶ τοῦ τρόπου συνάφειαν· τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου ῥηθέντα καὶ παρ' αὐτῆς ἐκείνης μαθεῖν βουλομένη καὶ ὀφθαλμοῖς αὐτοῖς θεασαμένη τὰ προφητεύματα. Τοῦτο δὲ ἦν ἀπὸ Ναζαρὲτ ἐπὶ Βηθλεέμ, τύπος ὂν τῆς ἐκεῖσε μετ' ὀλίγον αὐτῇ γεννήσεως, ἣν καὶ *διὰ τῆς ὀρεινῆς* ὡς ὑψηλοτέρας ὁ Λουκᾶς αἰνίττεται· ἀλλ' ὅτι καὶ ὥσπερ νῦν ἡ μήτηρ πρὸς τὴν μητέρα ἡ τοῦ δεσπότου πρὸς τὴν τοῦ δούλου, οὕτω μετὰ ταῦτα καὶ ὁ ταύτης υἱὸς καὶ δεσπότης πρὸς τὸν ταύτης υἱὸν καὶ δοῦλον ἐλεύσεται καθαίρων ἅμα καὶ καθαιρόμενος.

Ἄλλως θ' ὅτι καὶ ἐχρῆν ἄρα μὴ τὸν δεσπότην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τούτου μητέρα, τῇ μετριοφροσύνῃ κατὰ πάντων τῶν ἄλλων τοῦ υἱοῦ χωρίς ἔχειν τὰ νικητήρια· καὶ τούτῳ αὐτῷ τὸ πρωτεῖον ἔχειν, τῷ τὸ δευτερεῖον πάντων καὶ πανταχοῦ ζητεῖν, ἀλλὰ καὶ τύπον εἶναι πᾶσι, καθάπερ κἀκεῖνον τοῦ μετρίου καὶ τῆς ὑφέσεως.

Οὐ φθάνει γοῦν *ἀσπασαμένη τὴν Ἐλισάβετ*· καὶ ἡ πρὸ τῆς φωνῆς φωνὴ καὶ ὁ πρὸ τοῦ φωτὸς προφήτης ὀξύτερον τῆς μητρὸς καὶ ὁρᾷ καὶ ἀκούει καὶ *ἀσπάζεται* τὸν προφητευόμενον. Καὶ ἐπεὶ μὴ εἶχε τῷ δακτύλῳ μηδὲ τοῖς ῥήμασι, *τοῖς ἅλμασιν* αὐτὸν ποιεῖ δῆλον· οὐκ ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν τοῖς πράγμασι προφητεύων ὅτι προφήτης ἐστί τε καὶ ἔσται τούτου καὶ πρόδρομος· ὃν καὶ προλέγων καὶ οὗ καὶ προτρέχων ἀπὸ γαστρὸς ἦν· ὥσπερ δὲ οὗτος ἐκείνου προφήτης, οὕτω καὶ τῆς μητρὸς ἡ

---

5 (διὰ τῆς ὀρεινῆς) cf. Lc. 1,39 **15** (ἀσπασαμένη τὴν Ἐλισάβετ) cf. Lc. 1, 40 **18** (τοῖς ἅλμασιν) cf. Lc. 1,41.; 1,44

---

11 τούτου] om. P, τοῦτου F **12** τὸ[2]] om. P **13** δευτερεῖα V[p.corr. (s.l.)] **16** καὶ[1]] om. P F ||φωτὸς] προφήτου V[a.corr.] || καὶ[2]] om. P F **20** καὶ[2] V[p.corr. (s.l.)] || πρόδρομον F **21** οὗτος] οὐδὲ praem. F

μήτηρ· *μητέρα γὰρ αὐτὴν τοῦ κυρίου καλεῖ*· καὶ διαπορεῖται καθάπερ τοῦ ταύτης υἱοῦ πρὸς ἀνθρώπους, οὕτω δὴ καὶ αὐτῆς ταύτης πρὸς ἐκείνην τὴν συγκατάβασιν.

Οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅπως αὐτῇ τούτων διδάσκαλος τὸ κυοφορούμενον ἐκ γαστρὸς *σκιρτῶν* καὶ τὸν ἐν γαστρὶ ταύτης προασπαζόμενον, εἶτα πάντως καὶ πᾶσαν ἀκολούθως ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους τὴν περὶ αὐτὴν καταλέγει τοῦ δράματος θαυματοποιΐαν, τὸν Ζαχαρίαν, τὴν ἱερατείαν, τὴν ὀπτασίαν, τὴν κώφευσιν, τὴν ἐξ ἐκείνου σύλληψιν.

Οὐ παρ' ἐκείνου μαθοῦσα πῶς ἤδη σιγήσαντος, ἀλλὰ τυχὸν μὲν καὶ γράψαντος, τυχὸν δὲ καὶ παρὰ τῆς σιωπῆς αὐτῆς· οὐκ ἂν γὰρ οὗτος ἐσιώπα πάντως, εἰ μή τινων ἀθεάτων ἐγένετο θεατὴς καί τινων ἀρρήτων ἀκροατής· οὐ δ' οὕτως εὐθὺς ἐξ ἐκείνου συνέδραμε καὶ ἡ παρ' ἡλικίαν καὶ φύσιν ἀμφοτέρων σύλληψις, εἰμὴ καθάπερ τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῇ Σάρρᾳ θεία τις ὑπόσχεσις καὶ χάρις ἦν.

Οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἡ Ἐλισάβετ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄρρεν τὸ ἐν αὐτῇ παιδίον καὶ ὅσος ὁ τῆς συλλήψεως χρόνος· ἀλλ' οἷον ἡμᾶς μικροῦ καὶ μεταξὺ τοῦ λόγου παρέδραμε· *μητέρα* μὲν γὰρ αὐτὴν τοῦ κυρίου καὶ κυρίαν ἑαυτῆς παρὰ πάσας δὲ λέγει τὰς γυναῖκας *εὐλογημένην*. Ἐκείνου δὲ πῶς καρπώσῃ τὴν ἔννοιαν ὅ γε φιλομαθής τε καὶ φιλεξεταστὴς τοῦ βάθους τοῦ πνεύματος τοῦ *εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου*; ἢ δῆλον ὅτι μὴ τὴν σύλληψιν μόνον οἶδεν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν δίχα σπορᾶς καὶ ἀνδρός· διὸ καὶ καρπὸν ἀφ'

---

1 (μητέρα – καλεῖ) cf. Lc. 1,43 **5** (σκιρτῶν) cf. Lc. 1,41 **18** (μητέρα) cf. supra, l. 1
19-22 Lc. 1,42 cum app. cr.

---

2 δὴ] δὲ P F **6** πάντων F **10** μαθοῦσαν P || τυχὼν V **14** καθάπερ] καθὰ V$^{a.corr.}$ || τῷ] καὶ praem. P || καθὰ καὶ F **19** εὐλογημένη F **22** οἶδε μόνον P

ἑαυτῆς μόνης καλεῖ τὸ κυοφορούμενον· ἢ ὅτι καὶ καρπὸς ὄντως ὡς αὐτὸς ὢν ὁ τὸν κόσμον τρέφων καὶ ἔτι θρέψων τῷ σώματι καὶ τῷ αἵματι. Καὶ τὸ *εὐλογημένος* δὲ πρὸς τὸ κατηραμένος τὴν ἀντιδιαστολὴν ἔχον· ὁ μὲν γὰρ ἀραῖος ἡμῖν ὡς ἀρᾶς αἴτιος ὁ τῆς γνώσεως· οὗτος δὲ ὁ καρπὸς *εὐλογημένος*, ὡς τῆς ζωῆς καὶ αὐτοζωή, ἢ καὶ ὅτι τῶν μὲν ἄλλων οἱ καρποὶ πάντες ὑπὸ κατάραν, πάντες ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Ἐκ γὰρ τοῦ πρώτου πεσόντος καὶ δι' ἁμαρτίας γάμου τε καὶ φθορᾶς καὶ ἐν ἁμαρτίαις· οὗτος δὲ μόνος εὐλογημένος, ὡς οὔτε δι' ἀνδρὸς οὔτε δι' ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ ἀναμάρτητος, εἰ καὶ ἄνθρωπος· ὡς δὲ Θεὸς οὐκ *εὐλογημένος* μόνον καὶ ἀναμάρτητος, ἀλλὰ δὴ καὶ εὐλογῶν καὶ *αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*.

Τί δὲ καὶ ἡ θαυμαστὴ καὶ τὰ πάντα καινὴ Μαρία; Καθάπερ ὑπὲρ φύσιν καὶ τ' ἄλλα μήτηρ καὶ παρθένος, οὕτω καὶ ταῦτα προφῆτις ὁμοῦ καὶ προφητευομένη, καθὰ καὶ θεοφοροῦσα καὶ θεοφορουμένη καὶ εὐχαριστοῦσα καὶ εὐχομένη καὶ θεολογοῦσα δείκνυται· οὐ γὰρ ἀλαζονευομένη, ταῦτά γε πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἥτις καὶ *δούλην* ἑαυτὴν καλεῖ καὶ τὴν *ταπείνωσιν* ὁμολογεῖ καὶ ἀπορεῖ τὴν ἐπ' αὐτῇ θείαν ἐπίβλεψιν. Ἀλλὰ πρῶτον τῷ ἁγίῳ κινούμενη καὶ ὑπηρετοῦσα πνεύματι· δεύτερον καὶ βεβαιοῦσα τὴν πίστιν τῶν τε παρὰ τῆς Ἐλισάβετ αὐτῇ λεγομένων καὶ τῶν ἔναγχος παρὰ τοῦ ἀγγέλου λεχθέντων, ἃ καὶ μὴ παρ' ἑαυτῆς μᾶλλον ἀλλὰ

---

3 Lc. 1,42 **5** cf. supra, l. 3 **10** cf. supra, l. 3 **10-11** Ioh. 1,29 **16-17** (δούλην...ταπείνωσιν) cf. Lc. 1,48

---

4 ἔχων V **9** καὶ²] ὡς add. F **12** Μαρίαν F **16** ἑαυτὴν] τὴν praem. F
19 παρ᾽ F, παρ᾽ αὐτῆς F **20** ἔνοχος F

παρ᾽ αὐτοῦ λέγει τοῦ Κυρίου ῥηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο μακαρίζουσα καὶ τὴν πιστεύσασαν ὅτι *ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου·* τρίτον *καὶ τὸν κύριον μεγαλύνουσα·* καὶ οὐδὲ κενὰ τινὰ καὶ ὑπέρκομπα, *ἀλλ᾽* αὐτὰ ταῦτα προαγορεύουσα τὰ ἐσόμενα· καὶ οὐ τὰ ἴδια μόνον | **f.178** ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ προθεσπίζουσα, ὅτι τε αὐτὴ κατὰ πᾶσαν καὶ ὑπὸ πάσης μακαρισθήσεται γενεᾶς.

Ἀλλὰ σύ μοι πρόσθες καὶ τὰ ἑξῆς, ὅτι *καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ·* τοῦτο δέ ἐστιν ὁ κοινὸς αὐτῆς τε καὶ τοῦ πατρὸς υἱὸς ἅγιον, εἴ τ᾽ οὖν ἔνδοξον ὁμοίως *εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν πᾶσι τοῖς φοβουμένοις αὐτόν·* καὶ ὅτι *ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ* τῷ αὐτῷ υἱῷ καὶ τὸ μέλλον ὡς ἤδη παρελθόν· *διεσκόρπισε* γὰρ *ὑπερηφάνους διανοίας καρδίας αὐτῶν·* καὶ *καθεῖλε* γὰρ *δυνάστας ἀπὸ θρόνων*, τοὺς τότε βίᾳ κρατοῦντας καὶ ἄρχοντας τοῦ κόσμου δαίμονας, ἢ καὶ τοὺς τότε τυράννους καὶ βασιλεῖς· *καὶ ὕψωσε ταπεινούς·* ἀσήμους καὶ ἁλιεῖς καὶ πτωχοὺς καὶ *πεινῶντας* τὸν θεῖον λόγον καὶ ἀπαιδεύτους *ἐνέπλησεν ἀγαθῶν·* τῶν θείων θεωριῶν ἢ καὶ λογίων τοῦ πνεύματος *καὶ πλουτοῦντας* ἐν ἀπατηλοῖς λόγοις καὶ κόμποις ἑλληνικοῖς *ἐξαπέστειλε κενούς*, ἀπελέγξας αὐτῶν ἢ ἐκφυσήσας τὴν ματαιότητα· *ἀντελάβετο* δὲ καὶ *Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ·* τῶν εἰς αὐτὸν ὁρώντων καὶ πιστευόντων καὶ δι᾽ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ καὶ αὐτῶν υἱοθετουμένων, *καθὼς καὶ τοῖς πάλαι προφήταις καὶ πατριάρχαις ὁ λόγος καὶ ἡ ὑπόσχεσις*.

2-3 Lc. 1,45 **3** (καὶ - μεγαλύνουσα) cf. Lc. 1,46 **7-19** Lc. 1,49-54 cum app. cr.
21 (τοῖς - ὑπόσχεσις) cf. Lc. 1,55

---

1 παρ᾽] καὶ praem. P | | ῥηθῆναι] λεχθῆναι F **3** καινὰ F **15** καὶ[1] P[p.corr. (s.l.)]
21 καὶ[2]] ἢ praem. F

Τοσαῦτα ταύτῃ καὶ διὰ ταύτης πᾶσι καὶ τοῖς ἄλλοις ὁ δυνατὸς τὰ μεγαλεῖα πεποίηκεν· οὐκ ἄλογος δὲ τῇ Ἐλισάβετ πάντως καὶ ἡ παραμονὴ τῆς Μαρίας ἐπὶ μῆνας τρεῖς, ἀλλὰ πρῶτον μὲν συνηδομένης τὰ τοιαῦτα μεγαλεῖα καὶ εὐαγγέλια· καὶ γὰρ ἐτύγχανε καὶ ἄλλως ὅσα καὶ μητρὶ τῇ Ἐλισάβετ χρωμένη μετὰ τὴν τῶν πατέρων πρὸς Θεὸν ἀποβίωσιν ἢ ἀνάλυσιν. Δεύτερον, ὃ καὶ οἶομαι μᾶλλον καὶ τὰ ἑαυτῆς ἅμα καὶ τὰ τῆς Ἐλισάβετ βουλομένη καταμαθεῖν, ὅπως ἄρα προβήσεται τὰ ὑπὲρ φύσιν ταῦτα καὶ ἀμφοτέραις. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ μὲν ἤδη πρὸς αὐταῖς ταῖς ὠδῖσιν ἦν καὶ ταύτῃ δὲ τῆς κυοφορίας προσῆν ἡ αἴσθησις, δι' ἄμφω ταῦτα καὶ ὡς παρθένος αἰδουμένη τὸν τόκον τῆς Ἐλισάβετ καὶ ὡς ἔγκυος τὸν οἰκεῖον ὄγκον, ὑπεξίσταται· καὶ εἰς τὸν οἶκον Ἰωσὴφ ἐπανέρχεται περικρυπτομένη καὶ λανθάνουσα μὲν καὶ ἔτι ἕως ἐξὸν ἦν. Ἐπεὶ δὲ καὶ οὐχ ὡς τοῖς ἠλιθίοις ὑπόληψις ἐξ ἀρχῆς τέλειον τὸ κυοφορούμενον, ἀλλὰ πάντως κατὰ νόμον κυήσεως καὶ ἡμέτερον, χωρὶς ἁμαρτίας, ἐν ᾗ πάντως καὶ τὴν μετὰ σποράς καὶ φθορᾶς συμπεριληπτέον σύλληψίν τε καὶ γέννησιν.

Οὕτω γοῦν κατ' ὀλίγον καὶ τῆς γαστρὸς προϊούσης, ὁρᾷ μὲν *Ἰωσὴφ* τὸ πρᾶγμα, τὸ δὲ τοῦ πράγματος ἀγνοῶν μυστήριον οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ γένηται, καὶ μάλιστα *δίκαιος ὤν*· τοῦτο γὰρ αὐτῷ καὶ μᾶλλον ἐποίει δυσχερέστερον καὶ ἀμφίκρημνον τὸ ἐννόημα· τό τε γὰρ αὐτὴν ἔνδον

17-19 Mt. 1,19 cum app. cr.

---

2 τῇ Ἐλισάβετ] post πάντως transp. F **3** ἐπὶ] ὡς εἰ F **7** βουλομένης V P F
13 ἐξῶν F || ἦν om. V F || καὶ] om. F

κατέχειν, παραβαίνειν τὸν νόμον, ἄλλωστε καὶ ὑποψίας ὁμοῦ γέμον ἦν· τό τε τῷ νόμῳ παραδιδόναι κολάζειν, ἢ γοῦν θριαμβεύειν, ὅ ἐστι καὶ παραδειγματίζειν, οὐ κατὰ δίκαιον οὐδὲ φιλάνθρωπον ἦν. Ὁ δὲ πρὸς τὴν κόρην οἶκτος καὶ ἡ διὰ τὴν ἄλλην ἀρετὴν αἰδὼς αὐτῷ προσγενόμενα ἑτέραν ἐποίησε τὴν ῥοπήν· καὶ βουλεύεται φιλανθρωπότερα μᾶλλον ἢ δικαιότερα. Ἡ δὲ φιλανθρωπία καὶ ἀσφαλείας οὐχ ἧττον ἦν, μέση χωροῦσα τοῦ τε κατέχειν καὶ τοῦ κολάζειν· κρυφίως αὐτὴν ἀπολύειν· οὐκ ἔφθη γοῦν ἀναβῆναι τοῦτο καλῶς αὐτῷ τὸ ἐνθύμημα. Καὶ φθάσας ὁ ἄγγελος διὰ νυκτερινῆς ὄψεως ἀπολύει τοῦτον καὶ τῆς ἀπορίας ταύτης καὶ τῆς οἰκονομίας. *Ἰωσὴφ υἱὸς Δαυίδ*, τί τοῦτο λέγω, φησίν, ἵνα καὶ σὺ μνησθῇς ὅτι καὶ ἐκ Δαυὶδ ὁ Χριστός· *μὴ φοβηθῇς* μήτε τὸν Θεὸν μήτε τὸν νόμον *ὡς* μοιχαλίδα κρύπτων *παραλαβεῖν*, ἤδη γὰρ ἀπολέλυτο κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην, *Μαριὰμ τὴν γυναῖκα σου*, κατὰ τὸ εἰωθός, τὴν μνηστήν· καὶ οὐ διερμηνεύει μόνον φιλανθρώπως αὐτῷ τὴν αἰτίαν καὶ λύει τὴν ὑποψίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίρει πρὸς τὴν παρθένον καὶ πείθει κρείττονα φρονεῖν τὴν κυοφορίαν ἢ κατ' ἄνθρωπον. *Τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθέν*, ὅ ἐστι συλληφθέν, σπαρέν, καθ' ὃν λόγον καὶ ὁ πατὴρ γεννήτωρ, οὐχ ὡς τισιν ἔδοξεν ἀπαρτισθὲν ἐξ ἀρχῆς, οὕτως ὥσπερ ἤδη γεννώμενον, *ἐκ πνεύματος ἐστὶν ἁγίου*· οὐχ ὅσον φησὶν ἐλεύθερός ἐστιν ἡ παρθένος πάσης τοιαύτης παρανόμου σπορᾶς καὶ μίξεως, ἀλλὰ καὶ θείας

3 (παραδειγματίζειν - δίκαιον) cf. Mt. 1,19 **11-20** Mt. 1,20 cum app. cr.

7 ἧττων P$^{a.corr.}$ **12** μήτε τὸν Θεὸν] post μήτε τὸν νόμον transp. P $^{a.corr.}$ **16** καὶ^{1}] om. F

ὅλη κοινωνίας καὶ ὁμιλίας. Καὶ τὸ ἐν αὐτῇ καταβληθὲν ἐξ ἀρχῆς οἱονεὶ σπέρμα τὸν Λόγον λέγων, ὃς καὶ τὸν τοῦ σπέρματος ἐπέχει λόγον· ἢ γοῦν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ συμπαγὲν τῆς σαρκὸς ἀποκύημα διὰ πνεύματος, καὶ *ἐκ πνεύματος ἐστὶν ἁγίου* τῆς θείας φύσεως ἀποτέλεσμα κατὰ τὸ κοινότερον· ἐπεὶ καὶ *τὸ πνεῦμα* φησὶν *ὁ Θεός*· ὥστε οὐ μόνον οὐχὶ φοβεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνεσθαι· μᾶλλον δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ὑπὲρ αὐτῆς φοβεῖσθαι καὶ αὐτὴν φοβεῖσθαι χρὴ τὴν παρθένον, ὡς πνεύματος ἁγίου γέμουσαν καὶ ἄρρητον καὶ ἀκατάληπτον καὶ προαιώνιον τόκον κύουσαν.

Χριστοῦ γέννησις

7. Εὔδρομος ἡμῖν καὶ σύντομος τὸ μέχρι τοῦδε παρὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν εὐαγγελίων ὁ λόγος. Τὰ δ' ἐντεῦθεν, καὶ ἡ προφητεία συνεπιπλέκεται τὰ τῆς βασιλείας μετατιθεῖσα καὶ τότε παύσεσθαι τοὺς ἰουδαϊκοὺς ἄρχοντας καὶ ἡγεμόνας· ἡγεμόνας μὲν τοὺς ἐν ταῖς βασιλείαις καὶ στρατηγίαις τε καὶ νομοθεσίαις, ἄρχοντας δὲ καὶ τοὺς ἐν ταῖς λοιπαῖς ἀρχαῖς προαγορεύουσα.

Ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ πάντων βασιλεὺς Χριστὸς ἐξ αὐτῶν παραγένηται, ᾧ καὶ ἀπόκειται *προσδοκία τῶν ἐθνῶν*, ὅ ἐστιν ἐλπὶς καὶ καραδοκία· δῆλον δὲ ὅτι καὶ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὡς καὶ αὐτῶν λοιπὸν τοῖς ἔθνεσιν ὁμογνωμονησάντων καὶ συγκατειλεγμένων· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Συμεὼν

---

4 Mt. 1,20 cum app. cr. **5** Ioh. 4,24 cum app. cr. **18** (προσδοκία τῶν ἐθνῶν) cf. Gen. 49,10

---

4 καὶ ἐκ πνεύματος] om. F **5** κοινότερον] καὶ praem. F || τὸ] om. P F || οὐ μόνον] om. F
6 ἀλλὰ καὶ εὐφραίνεσθαι] om. **F** **6 - 7** μᾶλλον - φοβεῖσθαι[1]] post παρθένον transp. F
7 καὶ - παρθένον] iter. F **18** ᾧ] ὃ P

ἀμφότερα συλλαμβάνων φαίνεται. *Φῶς* μὲν *εἰς ἀποκάλυψιν τῶν ἐθνῶν, δόξαν* δὲ *τοῦ Ἰσραὴλ* τοῦ πεπιστευκότος.

Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὗτοι Ἰσραήλ. Δόξαν δέ, καὶ διὰ τὴν κατὰ σάρκα συγγένειαν· καὶ συνελὼν παντὸς τοῦ κόσμου λέγει σωτήριον τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον. Ἀλλὰ πῶς ἐκλιπεῖν τοὺς ἐξ Ἰούδα φησὶ βασιλεῖς τε καὶ ἡγεμόνας; Ὁπότε καὶ αὐτὸς παραγενόμενος, ἡγούμενος μάλιστα πάντων καὶ νομοθέτης καὶ βασιλεὺς καὶ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ἦν· ὅτι μὴ πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ νοούμενα μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς τὰ σωματικὰ καὶ ὁρώμενα τότε τέως τὸ προφήτευμα ἦν· οὕτω γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ σωτήρ· *ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.* Κἂν ὕστερον Ῥωμαῖοι μὲν Ἰουδαίων, αὐτὸς δὲ καὶ Ῥωμαίων καὶ πάντων μικροῦ τῶν ἐθνῶν ἐβασίλευσεν, οὐ τὴν κατὰ φύσιν λέγω βασιλείαν μόνον καθὸ Θεός, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ γνώμην τῶν πιστευόντων· καὶ ἓν καὶ καινὸν ἀφ' ἑαυτοῦ τοὺς βασιλευομένους πάντας κέκληκεν ὄνομα χριστιανοὺς καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι.

Ἤδη γοῦν ἐκλελοιπυίας μὲν πάσης τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχῆς τε καὶ βασιλείας, ἄρτι δὲ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας οὐ τούτους μόνους, ἀλλὰ καὶ *πᾶσαν τὴν οἰκουμένην* σχεδὸν διαζωσαμένης, ὃ δὴ καὶ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον ἀναγράφει, πᾶσαν λέγον τὸ δόγμα καίσαρος *ἀπογράφεσθαι* κελεῦον τὴν οἰκουμένην, τηνικαῦτα δὴ καὶ ὁ πάσης τῆς οἰκουμένης ἀληθῶς βασιλεὺς

1-2 Lc. 2,32 cum app. cr. **10-11** Ioh. 18,36 cum app. cr.
18-20 Lc. 2,1

---

4 λέγων P F **8** πρὸς] om. F **13** καὶ τὴν] om. V

καὶ σωτὴρ τίκτεται· ἢ γοῦν πρὸς τὴν ἐκτὸς βασιλείαν τὴν τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχῆς καὶ ἡγουμενείας ὑπολειπτέον ἔκλειψιν· ἢ ὅτι κἂν ἐξ Ἰούδα ὁ Χριστὸς ἦν, ἀλλ' ὅμως καὶ λύων μὲν πάντα τὰ ἰουδαϊκά, πρὸς δὲ τὰ ῥωμαϊκὰ μᾶλλον μετατιθεὶς τὰ πράγματα καὶ τὴν σιδηρᾶν κατ' αὐτῶν ῥάβδον τοὐναντίον ἐγείρων καὶ ποιμένων ὁμοῦ καὶ συντρίβων· τοῦτο μὲν διὰ τὴν σφαγὴν καὶ τὴν ἅλωσιν καὶ τὸν ἀνδραποδισμὸν καὶ τὸν πανταχοῦ τῆς γῆς διασκεδασμόν, ἐκεῖνο δὲ διὰ τὴν δουλείαν τοῦ καταλείμματος· καὶ Ῥωμαίους μὲν βασιλεύων τῶν Ἰουδαίων, αὐτὸς|**f.178v** δὲ καὶ Ῥωμαίων καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἐθνῶν καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ βασιλεὺς αἰώνιος ἀποκαθιστάμενος καὶ τοὺς φόρους ἤδη διὰ Ῥωμαίων πάσης τῆς γῆς δεχόμενος.

Ἀλλ' ὅπως καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀρχῆς καὶ ἡ ἀπογραφὴ τῆς ἀπογραφῆς τύπος ἦν· ἡ μὲν γὰρ τὴν μοναρχίαν ἐδήλου τοῦ ἑνὸς πάντων Θεοῦ τε καὶ βασιλέως, ἡ δὲ καὶ τὴν ἑκούσιον ὑποταγὴν ἢ καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀπογραφὴν πάντων τῶν βουλομένων· καὶ ὅτι καθάπερ τὸ δόγμα, οὕτω δὴ καὶ τὸ κήρυγμα πᾶσαν διαδραμεῖται τὴν οἰκουμένην. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ πάντας εἰς τὰς οἰκείας πατριὰς ἀνατρέχειν, τοῦ καὶ πάντας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν καὶ πρώτην ἀναστρέφειν πατρίδα καὶ πολιτείαν, ἀφ' ἧς ἄλλος ἀλλαχῇ καὶ τοῖς βίοις καὶ ταῖς ὁρμαῖς διεσπάρημεν. Καὶ τὸ πάντας δὲ φόρους φέρειν τῷ καίσαρι, τοῦ καὶ πάντας ὀφείλειν καρποφορεῖ Θεῷ κατὰ τὸ ἐνόν, οὐ τὰ

4-5 (καὶ τὴν σιδηρᾶν - ποιμένων) cf. Ps. 2,9

---

3 τὰ² P p.corr. (s.l.)] om. F **8** βασιλεύων] βασιλεύει F **16** οὐ μὴν P p.corr. (s.l.) **19** ἀλλέχη F

σωματικὰ μόνον δι' εὐποιΐας τε καὶ θυσίας, ἀλλὰ καὶ τὰ πνευματικὰ διὰ θεωρίας καὶ πράξεως.

Ἀλλ' ἡ μὲν ἀπογραφὴ κατὰ θείαν πάντως οἰκονομίαν ὤθει καὶ τὸν Ἰωσὴφ εἰς τὴν οἰκείαν πατρίδα, χώρας χώραν καὶ πόλεως πόλιν, τῆς μὲν Γαλιλαίας τὴν Ἰουδαίαν, τῆς Ναζαρὲτ δὲ τὴν Βηθλεὲμ ἀλλαττόμενον, ἵνα καὶ ἡ προφητεία τῇ προφητείᾳ καὶ ἡ δόξα τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἡ πατρὶς τῇ πατρίδι συμβῇ. Ἡ μὲν λέγουσα ὅτι *Ναζωραῖος κληθήσεται*, ἡ δὲ ὅτι ἀπὸ Βηθλεὲμ ὁ Χριστὸς ἔρχεται. Καὶ ἡ μὲν μερισαμένη τὴν σύλληψιν, ἡ δοκοῦσα, ἡ δὲ τὴν γέννησιν, ἡ καὶ οὖσα. Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ ταῦτα τοῦ *πάντα πτωχεύσαντος* δι' ἡμᾶς· ἡ μὲν γὰρ κἂν ἰδία μετρία τὴν φύσιν ἀλλὰ καὶ ἄδοξος τῷ μηδὲ προφήτην ἔχειν ἐξ αὐτῆς ἐγειρόμενον, ἡ δὲ εἰ καὶ διὰ τὴν προφητείαν ἔνδοξος, ἀλλὰ τ' ἄλλα πάντα πενιχρὰ καὶ λυπρόγειος· ὃ καὶ ὁ προφήτης παραμυθούμενος, *οὐδαμῶς ἐλαχίστην αὐτὴν εἶναι* φησὶν *ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα* διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς τοῦ σωτῆρος πρόοδον. Ἀλλὰ Μαριὰμ μὲν διὰ Ἰωσήφ· Ἰωσὴφ δὲ πότε καὶ πῶς; Καίπερ *ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς*, ὅ ἐστι συγγενείας *Δαυΐδ*, τοῦτο δέ ἐστιν ἐξ Ἰουδαίας καὶ Βηθλεὲμ ὤν, μετανάστης καὶ Γαλιλαῖος καὶ Ναζωραῖος γέγονεν. Οὐ νῦν σχολὴ λέγειν, πλὴν ὅτι κατὰ μὲν ἱστορίαν πολλαὶ τῶν ἀνθρώπων αἱ μεταβολαὶ καὶ ἀνάγκαι, δι' ἃς ἕκαστοι πολλάκις τὰς ἐνεγκούσας καταλιμπάνοντες ἐπὶ τὰς ἀλλοτρίας

7-8 Mt. 2,23 cum app. cr. **8** (ἀπὸ-ἔρχεται) cf. Mt. 2,6; Mich. 5,1-2
14-15 (οὐδαμῶς- εἶναι…ἐν -Ἰούδα) cf. Mt. 2,6 ; Mich. 5,1 **16-17** Lc. 2,4 cum app. cr.

---

3 παντῶς F | | ὥθη F **6** τῇ[1]] τὴν F **11** ἰδία] om. P, ἠδεία F | | μετρία] om. F
13 λυπρόγεως V[p.corr. (s.l.)]

αὐτομολοῦσι. Κατὰ δὲ θεωρίαν, ὡς ἐχρῆν πάντως ἄρτι καὶ τοῦ κοινοῦ δεσπότου δι' ἡμᾶς ἐκ τῶν ἰδίων καὶ τῶν οὐρανῶν ἀπανισταμένου καὶ ταπεινουμένου, μὴ μέχρι τῶν ἐπιγείων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ σώματος καὶ σταυροῦ τε καὶ μνήματος· καὶ αὐτὸν ὡς ἐκείνου τύπον καὶ τοσούτῳ μυστηρίῳ διακονούμενον, ἐκ τῆς ἰδίας εἰς τὴν ἀλλοτρίαν μεταφοιτᾶν, τῆς ὑψηλοτέρας εἰς τὴν ταπεινοτέραν. Καὶ καθάπερ ἐκεῖνον τῆς νοητῆς Ἰερουσαλὴμ καὶ Σιών, οὕτω καὶ τοῦτον τῆς αἰσθητῆς ἐπὶ τὴν μακρῷ πόρρωθεν Ναζαρέτ. Ἀλλὰ τὸν μὲν οὕτως ὁ νόμος, μᾶλλον δὲ καὶ ὁ προφητικὸς ἠνάγκαζε λόγος ἀνατρέχειν αὖθις εἰς Βηθλεὲμ τὴν ὑψηλοτέραν, ἵν' ὥσπερ ἐξ ὑπερδεξίων ἐκεῖθεν ἀνίσχῃ τὸ μέγα καὶ δημιουργικὸν φῶς.

Συνείπετο δὲ τούτῳ καὶ Μαριὰμ, καίτοι πρὸς αὐτῷ τῷ τίκτειν οὖσα δι' ἀνάγκην, καὶ ταῦτα, διπλῆν· μίαν μὲν διὰ τὴν ἔναγχος τοῦ ἀγγέλου φωνὴν τὴν ταύτην παραλαμβάνειν καὶ μεθ' ἑαυτοῦ φυλάττειν ἀεὶ κελεύουσαν· ἑτέραν δέ, τὸ καὶ ταύτην ἔνθεν ὁ Ἰωσὴφ τυγχάνειν *ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυΐδ*· ἔνθεν καὶ Ἰωσὴφ τὸν μὲν ἄλλον ὅλον οἶκον αὐτοῦ καὶ τοὺς υἱοὺς προπέμπων, αὐτὸς δὲ σὺν ἅμα τῇ Μαριὰμ καὶ ταῖς θυγατράσι, σχολαιότερον πορευόμενος ἦν. Οὐ φθάνει γοῦν εἰς τὴν Ἰερουσαλὴμ ἀφικόμενος, καὶ λύει τὰς ὠδίνας ἡ Μαριάμ· ἀληθέστερον δὲ εἰπεῖν, ἕτερόν

15-16 Lc. 2,4 cum app. cr.

---

1 μολοῦσι F **6** ἐπιφοιτᾶν P, μετὰφοιτὰν F **7** σιών καὶ ἱερουσαλὴμ F **9** καὶ] om. P **10** ἀνάσχη P$^{p.corr\ (in\ mg.)}$ F

τινὰ λύει τρόπον, ὡς οὐκ αὐτὴ μόνον ὑπερφυῶς καὶ ἀνωδίνως τὸν φρικτὸν τοῦτον τόκον προαγαγοῦσα, ἀλλὰ καὶ τοὺς κοινοὺς ἀνελοῦσα πόνους καὶ τὰς ὀδύνας. Καὶ πολλῶν προκαταλαβόντων τοὺς τόπους, ὧ τῆς δι' ἐμὲ στενοχωρίας καὶ ξενιτείας, τοῦ διὰ πάντων χωροῦντος καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐμπεριέχοντος, *οὐχ εὑρίσκει τόπον οὐδὲ κατάλυμα.* Ἐντεῦθεν οὐ μόνον ὁ ἀπερίγραπτος ἀλλὰ καὶ ὁ ἀκατάληπτος ἐν σπηλαίῳ καὶ ὁ Λόγος ἐν φάτνῃ καὶ ὁ τοῦ κόσμου δημιουργὸς αὐτουργὸς καὶ τοῦ τόκου καὶ ὁδηγὸς τοῦ τόπου γίνεται· αὐτὸς μὲν μαιεύων, αὐτὸς δὲ μαιευόμενος, καὶ τῇ μητρὶ τὸν θάλαμον χαριζόμενος. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ πάντων συνοχεὺς ἐν σπαργάνοις καὶ ὁ πάντων τροφεὺς ἐν τοῖς γαλακτοτροφουμένοις καὶ ὁ πάντων ἀπογραφεὺς ἐν τοῖς ἀπογραφομένοις. Οὐ μὴν οὐδ' ἐνταῦθα τῆς Μαρίας ἡ Ἐλισάβετ ἀπελιμπάνετο, ἀλλὰ καθάπερ τῆς κυοφορίας προφῆτις καὶ μάρτυς, οὕτω καὶ τῆς θεοτοκίας ὑπουργὸς καὶ διάκονος, καὶ τῆς μετὰ τὸν τόκον παρθενίας αὐτόπτις ἦν· παρῆν γοῦν ἐπὶ τῇ γεννήσει καὶ συνετέλει τὰ εἰκότα καὶ συνεώρταζε τὰ γενέθλια.

Τί ἔτι; Λύεται καὶ τὰ διαφράγματα καὶ καταλύεται μὲν ἡ ἔχθρα, κοινὴ δὲ πάντα καταλαμβάνει καὶ εἰρήνη τε καὶ ἐπιμιξία. Καὶ οὐ Θεὸς μόνον ἄνθρωπος γίνεται, ἀλλὰ καὶ ὁ οὐρανὸς τῇ γῇ μίγνυται καὶ ἄγγελοι μὲν τοῖς ποιμέσιν ἐφίστανται, ποιμένες δὲ τοῖς ἀγγέλοις περιαστράπτονται, καὶ τὸν μέγαν εὐαγγελίζονται καὶ πρῶτον

---

5 (οὐχ - κατάλυμα) cf.Lc. 2,7 **17** (Λύεται-διαφράγματα) cf. Eph. 2,14

---

3 τόπους] τρόπους F **6** οὐ] οὐδε F **15** τὸν] om. P **19** οὐ] om. F || μόνον] μὲν F

ποιμένα, καθάπερ ἀμνὸν ἐν σπηλαίῳ τικτόμενον. Καὶ γῆ μὲν τὴν οὐράνιον δοξολογίαν διδάσκεται· οὐρανὸς δὲ ἐπὶ τῇ τῆς γῆς εἰρήνῃ καὶ εὐδοκίᾳ τέρπεται. Καὶ τὸ παράδοξον μὲν τοῦ θεάματος καὶ ἀκούσματος, φρίκης αὐτοῖς καὶ ἀγωνίας μεγίστης πρόξενον, ἡ δὲ φρίκη χαρᾶς μείζονος αἰτία γίνεται. Σαφέστερον γὰρ αὐτοῖς ὁ ἄγγελος οὐ λύει τὸν φόβον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιτείνει τὴν εὐφροσύνην· *μὴ φοβεῖσθε*, λέγων· *ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν* οὐ φόβον μέγαν, ἀλλὰ καὶ *χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται* οὐ τῷ ἰουδαϊκῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ *παντὶ τῷ λαῷ*. Καὶ τὸ αἴτιον τῆς χαρᾶς ὁ νέος καὶ καινὸς ὄντως τόκος. Οὗτος δὲ δῆλος ἐκ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, *ὅτι* φησὶν *ἐτέχθη ἡμῖν σωτήρ, Χριστός, Κύριος*· ὧν τὸ μὲν τῆς ἐνεργείας, τὸ δὲ τῆς ἐξουσίας, τὸ δὲ μέσον τῆς φύσεως ἢ τῶν φύσεων· ἐπεὶ καὶ τοῦτο φύσει Χριστός, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· καὶ τὰ τεκμήρια καιρὸς καὶ τόπος σήμερον καὶ *ἐν πόλει Δαυΐδ*.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐξέστησάν τε ἅμα καὶ τῶν ποιμνίων ἀπανέστησαν τοὺς ποιμένας καὶ διήρχοντο μέχρι Βηθλεέμ, ἐν νυκτὶ τὸν φωστῆρα καὶ σωτῆρα ζητοῦντες. Συνήρχοντο δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς οὐκ ὀλίγοι τῶν γνωρίμων καὶ συγγενῶν καὶ ἐξίσταντο τῶν ποιμένων ἀκούοντες. 'Αλλ' ὅπως ἢ τίνα καὶ *ἡ Μαρία ταῦτα συμβάλλουσα*, τυχὸν μὲν καὶ συναθροίζουσα καὶ συντηροῦσα *ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς* ἦν, τυχὸν δὲ καὶ ἀντιπαραβάλλουσα ἄλλο πρὸς ἄλλο καὶ συμβιβάζουσα μὴ τὰ ὁρώμενα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ λεγόμενα τὰ ἐν τῷ ναῷ,

---

6-14 Lc.2,10-11 cum app. cr. **19-20** Lc. 2,19 cum app. cr.

---

3 εὐδοκίᾳ] δόξῃ P$^{a.corr.}$ **4** αὐτοῖς] om. F **15** τε] om. P || ἅμα - ἀπανέστησαν P$^{p.corr.(in\ mg.)}$, ἐπανέστησαν F **19** ταῦτα P$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **21** ὁρώμενα] λεγόμενα P F **22** λεγόμενα] ὁρώμενα P F

τὰ μετὰ τὸν ναόν, τὰ παρὰ τοῦ ἀγγέλου, τὰ παρὰ τῶν ποιμένων· τὸ τελευταῖον, τὰ παρ' αὐτὸν τὸν τόκον καὶ τὰς ὠδίνας, ὅτι μὴ μόνον αὐτὴ ταύτας λαθοῦσα καὶ μήτηρ φανεῖσα καὶ διαφυλαχθεῖσα παρθένος, ἀλλ' ὅτι καὶ ταύτην λαθὼν ὁ υἱός -ὢ θείων πραγμάτων οἰκονομίαι καὶ καινοτομίαι φύσεων- οὔτε τῆς προόδου παρέσχεν αἴσθησιν. Καὶ ἄφνω τῆς γαστρὸς ἔξω καὶ πρὸς τοῖς κόλποις αὐτῆς ἦν, ἵν' ὥσπερ συνελήφθη καὶ ἀσπόρως τε καὶ ἀγνώστως, οὕτω καὶ γεννηθῇ μὴ μόνον ἀφθόρως, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀνεπαισθήτως καὶ τοῦτο τοῦ τύπου σχῇ πλέον τῆς δρόσου καὶ τοῦ πόκου. Ἡ μὲν γὰρ αὐτομάτη μὲν καὶ ἀψοφητὶ πρὸς τὸν πόκον, οὐκ αὐτομάτη δὲ οὐδὲ ἄνευ χειρὸς ἐκ τοῦ πόκου· ὁ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὸν τὸν νοητὸν πόκον ἐν τῇ συλλήψει λαθών, καὶ αὐτὸ δὲ περιβαλόμενος ὅλον τὸ πάχος καὶ τὸ ἔριον ἐξ αὐτοῦ μεθ' ὁμοίας προῆλθε τῆς εὐκολίας, οὐ κἀνταῦθα τοὺς ἄλλους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τεκοῦσαν λαθών, ὥσπερ αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ μαιεύσας, ἀλλὰ δὴ καὶ γεννήσας· ἐξ ὧν πάντων μίαν εὕρισκες, ὦ μῆτερ, σοφίας τὴν συμφωνίαν, ὅτι τε Θεὸς πάντως ὁ σὸς υἱός, καὶ σὺ θαῦμα παρὰ πάντα ταῦτα καὶ παρὰ πάντων τούτων συντεθειμένον καὶ οὐρανῷ καὶ γῇ μὴ χωρούμενον, ἀλλὰ μηδὲ ἀξίως ὑμνολογούμενον.

f.179 **Περὶ τοῦ ἀστέρος**

8. Ἐντεῦθεν καὶ ἀστὴρ καὶ μάγοι πρὸς ἓν συντρέχοντες, ὡς δηλοῦντες τὸν οὐράνιον ὁμοῦ καὶ ἐπίγειον, καὶ ὁ μὲν

8-9 (τῆς-πόκου) cf. Iud. 6,37-40

---

1 τὰ - ἀγγέλου P$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **12** ὁμοίας] δὲ add. F **14-15** ἀλλὰ δὴ καὶ γεννήσας] om. P **16-17** ταῦτα πάντα F **17** συντεθειμένων F **19** tit.] ἀστὴρ praem. F·

ὁδηγῶν, οἱ δὲ ὁδηγούμενοι, δηλῶν τοῖς ἐπὶ γῆς λοιπὸν τὴν ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος. Καὶ ἀστὴρ οὐκ ἀστήρ, ἵνα καὶ ἀστρολογίαν ἀνέλῃ καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ταῦτα καταλύσῃ πλάνην, ἀλλὰ θεία τις δύναμις, οἷα λαμπτήρ, τὸν σκότον μᾶλλον τῆς τοιαύτης ἀγνοίας καταφωτίζουσα, εἰ μὴ κἀνταῦθα καινοτομία φύσεως, ἀστέρα μὴ μόνον σχολῇ καὶ βάδην καὶ κατ' ἀνθρώπους πορεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ πῇ μὲν πορεύεσθαι, πῇ δὲ ἵστασθαι, ποτὲ δὲ καὶ κρύπτεσθαι καὶ πρὸς νότον ἀπὸ βορρᾶ φέρεσθαι. Οὕτω γὰρ τῇ Περσίδι πρὸς Ἰουδαίαν ἡ θέσις· καὶ μηδὲ ὑψηλῶς, ἀλλὰ ταπεινῶς καὶ πρόσγειον φέρεσθαι καὶ οὕτως ὥστε καὶ κώμην μικρὰν καὶ καλύβην χαρακτηρίζειν καὶ τὸ μεῖζον, μηδὲ ἐν νυκτὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τοσοῦτον καταλάμπειν, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν ἡλιακὸν ἀποκρύπτειν δίσκον, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐφ' ὅσον καὶ ἀπὸ Περσίδος οἱ μάγοι πρὸς Ἱερουσαλὴμ καὶ Βηθλεὲμ χρόνον. Καὶ τὸ δὴ πλέον, ὅτι μήπω μηδὲ τεχθέντος ἢ τικτομένου, ὃ καὶ αὐτὸ κἄν τις εἰπεῖν τολμήσοι τῶν γενεθλιαλογουμένων, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ τοὺς μάγους κινοῦντος, καὶ μόνον οὐχὶ καθάπερ φωνῇ τῇ μορφῇ καὶ ὁρμῇ καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς νεύμασιν ἐπισπεύδοντος, καὶ καθάπερ τινὸς λογικοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ προφήτου, τὰ τούτων προειδότος κινήματα καὶ τῶν τόπων τὰ διαστήματα καὶ συμμετρουμένου τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐπιστήσονται πρὸς αὐτῇ τῇ φάτνῃ τῷ τικτομένῳ.

---

1 ὁδηγόν V **3** ταῦτα] τὰ τοιαῦτα P **6** καὶ κατ' ἀνθρώπους] κατανοὺς F
10 καλύβην] καλάμην F **17** ἐπισπεύδοντας F

Ποίας ταῦτα φύσεως ἀλόγου τε καὶ ἀστρώου; Ἀλλὰ δῆλον ὅτι λογική τις δύναμις ἦν, ἕκαστα προειδυῖα καὶ διατάττουσα, ἣ καὶ ὑπερφυὴς μὲν καὶ καινοφανὴς ἀστέρος φύσις ὑπὸ λογικῆς δὲ δυνάμεως, ἣ καὶ τῆς προνοίας αὐτῆς ἀγομένη καὶ ταττομένη καὶ τῆς ἐκείνης ὑπηρετοῦσα δόγμασιν. Οὐκ ἀνοικονόμητος δέ, οὐδὲ ἡ μέχρι μὲν τῆς Ἱερουσαλὴμ τοῦ ἀστέρος φαῦσις, εὐθὺς δὲ πρὸς ὀλίγον ἐπίκρυψις. Ἀλλὰ διὰ δύο ταῦτα· ἓν μέν, ἵνα καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις, τοῖς κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, φανερὸν γένηται τὸ μυστήριον τῶν μάγων ἀπορουμένων καὶ διαπυνθανομένων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ τεχθέντος εὐθὺς συμπροβαλλομένων· *ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;* Ἐσείσθη γοῦν πᾶσα ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ Ἡρώδης, οὐ φαύλως διεταράχθη. Ἕτερον δέ, ἵνα καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν, γραμματέων λέγω καὶ φαρισαίων, ὅ τε τόπος μαρτυρηθῇ καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ προφήτης παραχθῇ μάρτυς, αὐτῆς τε τῆς τοῦ Χριστοῦ πατρίδος λέγων τὸ ὄνομα καὶ μηδὲ τὸ ἐλάττωμα κρύπτων, ἐπάγων δὲ καὶ τὸ πλεονέκτημα, ὅτι *μηκέτι*, φησίν, *ἐλαχίστη*, ἀλλὰ καὶ λίαν μεγίστη διὰ τὸ ἀξίωμα *τοῦ ἐκ σοῦ ἡγουμένου τε καὶ ποιμένος τοῦ Ἰσραήλ*.

Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι σχεδὸν πάντες ἄρχοντες μὲν καὶ ἡγούμενοι τῆς δόξης καὶ τῆς ἀρχῆς ἀπολαύοντες, οὐ ποιμένες δὲ τοῦ ποιμνίου προκάμνοντες καὶ προκινδυνεύοντες· οὗτος δὲ καὶ *ποιμήν*, τά τε ἄλλα πάντα καὶ αὐτὸ τὸ προκινδυνεύειν, ὡς καὶ *τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τιθεὶς ὑπὲρ τῶν προβάτων*.

10-11 Mt. 2,2 **16-17** (μηκέτι...ἐλαχίστη...τοῦ - Ἰσραήλ) cf. Mt. 2,6 ; Mich. 5,1
20-22 (ποιμὴν...ἑαυτοῦ - προβάτων) cf. Ioh. 10,11

---

2 διαπράττουσα $P^{a.corr.}$ **5** δόγμασιν] νεύμασιν $V^{a.corr.}$ **6** φάσις F
21 καὶ^{2}] αὐτὴν add. P F

Περὶ τῶν μάγων

9. Ὅρα δὲ ὅπως καὶ ὁ χρόνος λεληθότως συμπροφητεύεται, μᾶλλον δὲ καὶ αἱ προφητεῖαι συνέρχονται καὶ τὰ παρὰ τῶν μάγων συντρέχουσιν· ἡ μὲν γάρ φησιν ὅτι ἀπὸ *Βηθλεὲμ ἐξελεύσεται*, ἡ δὲ ὅτι καὶ καθ' ὃν καιρὸν αἱ ἰουδαϊκαὶ ἀρχαὶ καὶ ἡγουμενεῖαι παύσονται· οἱ δὲ ταῦτα τε ἀναφανδόν, καίτοι μηδὲν τῶν προφητευμάτων τούτων ἀκούσαντες, μαρτυροῦσι καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν προστιθοῦσι· βασιλέα τε γὰρ αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων ἀριδήλως ὁμολογοῦσι καὶ ζητοῦσιν ἐπιμελῶς· καὶ ἵνα μὴ δόξωσι πλανᾶν τε καὶ πλανᾶσθαι, τὸν ἔλεγχον ἅμα τῆς ἀληθείας καὶ ὁδηγὸν τῆς ὁδοιπορίας ἐπάγουσι, τὸν ἀστέρα· καὶ παρ' ἑαυτῶν πιστοῦνται τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν, ὅτι *ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτόν*, καίτοι μηδὲν ὁρῶντες βασιλικόν, μηδὲ τῆς μελλούσης τύχης ἐχέγγυον, ἀλλὰ σπάργανα καὶ καλύβην καὶ φάτνην καὶ μητέρα πτωχήν. Τοσαῦτα καὶ ἀνέχονται καὶ παρρησιάζονται, μηδένα μήτε πόνον, μήτε κίνδυνον ὑπολογισάμενοι, μήτε τῆς ὁδοῦ τὸ μῆκος, μήτε τοὺς ἀναμεταξὺ κινδύνους, μήτε τὸν τοῦ δήμου θυμόν, μήτε τὴν τοῦ βασιλέως μανίαν, μήτε δὲ κἂν γοῦν αὐτὸ τοῦτο, τὰς κατὰ τοῦ παιδὸς ἐπιβουλὰς καὶ τοὺς φθόνους καὶ ὅτι μυρίοις αὐτὸν περιβαλοῦσι κακοῖς· ἀλλὰ πάντα πιστεύσαντες καὶ θαρρήσαντες τῷ Θεῷ, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ πρῶτον, οὕτως αὐτοὺς κινήσαντος καὶ νῦν ῥώσαντος τὴν ψυχὴν καὶ πάντα

---

4 Mt. 2,6 cum app. cr. **11-12** Mt. 2,2 cum app. cr.

---

2 συμπροφητεύεσθαι F **11** περὶ] παρ᾽ F **12** βασιλικὴν F

πείθεσθαι καὶ θαρρεῖν αὐτῷ πείσαντος.

Ἀλλ' οὗτοι μὲν οὕτω διὰ σχήματος ἀστέρος τοῦ συνήθους αὐτοῖς θεάματος, καθάπερ διὰ γλώττης γνωριμωτέρας ὁδηγοῦνται πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Περὶ τῶν ποιμένων

10. Ποιμένες δέ, δι' ἀγγέλων αὐτῶν καὶ φυλακὰς φυλάσσοντες τῆς νυκτός· τί κἀνταῦθα τοῦ λόγου τυποῦντος, ἢ ὅτι καὶ ἡμῖν ἐπὶ τοιούτων τῶν φυλακῶν ἱσταμένοις καὶ ἑαυτῶν ἢ καὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ πάντων τῶν λογικῶν ὑπεραγρυπνοῦσι θρεμμάτων, θεία τις ἐπιφοιτᾷ καὶ περιαστράπτει, καὶ τὰ μὲν συμμαχεῖ, τὰ δὲ καὶ ἀνακαλύπτει δύναμις.

Περὶ Ἡρώδου

11. Ἀλλ' ἐντεῦθεν μὲν *Ἡρώδης διαταράττεται* σφόδρα φίλαρχος ὤν, καὶ *παρὰ τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων διαπυνθάνεται*. Οἱ δὲ λίαν κακούργως τὸ μὲν ὁμολογοῦσι, τὸ δὲ ἀποκρύπτουσι. Τὸ μὲν γὰρ *ἐκ Βηθλεὲμ τὸν Χριστὸν ἔρχεσθαι*, καὶ πάνυ σοφῶς παρὰ τοῦ προφήτου διερμηνεύουσι· τὸ δὲ καὶ *αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπαρχῆς αἰῶνος* οὐ προστιθοῦσιν· οὐ τοσοῦτον ἐμοὶ δοκεῖν τῷ βασιλεῖ χαριζόμενοι, ὅσον καὶ τῷ Χριστῷ φθονοῦντες καὶ Θεὸν αὐτὸν λέγειν μὴ ἀνεχόμενοι· τοσοῦτον βασκαίνοντες ἐξ ἀρχῆς καὶ τοῖς ἑαυτῶν ἦσαν καλοῖς καὶ οὕτως οὐ τυφλώττοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐθελοκωφοῦντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

13-14 (Ἡρώδης διαταράττεται...παρὰ - διαπυνθάνεται) cf. Mt. 2,3-4 **15-16** (ἐκ-ἔρχεσθαι) cf. Mt. 2,6
17 (αἱ - αἰῶνος) cf. Mich. 5,2 **21** (τυφλώττοντες - ἐθελοκωφοῦντες) cf. Mt. 13,14 ; Is. 6,9

---

3 γνωριμοτάτης P$^{a.corr.}$ **14** διεπυνθάνετο V$^{a.corr.}$
15 κρύπτουσι V$^{a.corr.}$ P F || ἐκ] ἐν V **20** ἐξ ἀρχῆς P$^{p.corr. (in mg.)}$ || ἦσαν V$^{p.corr. (in mg.)}$

Ἡρώδην δέ, ἄνοια καὶ ἀπόνοια, δύο κακά, περιπετῆ τοῖς ἑαυτοῦ πεποιήκασι λογισμοῖς· καλεῖ μὲν γὰρ κρύφα τοὺς μάγους καὶ πολυπραγμονεῖ περὶ τοῦ παιδὸς ὡς ἐπιβουλεύσων, ὅπερ, εἰ καὶ μανικόν, ἀλλ' ἀληθὲς ἦν· ὑπισχνεῖται δὲ προσκυνήσειν, οὐχ ὡς βασιλέα δῆλον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ βασιλέα βασιλέων, ὅπερ οὐ ψευδὲς μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐφώρατον ἦν. Εἰ μὲν γὰρ ἐπιβουλεύεις, τί προσκυνεῖν ζητεῖς; Εἰ δὲ προσκυνεῖν ζητεῖς, τί κρύφα πολυπραγμονεῖς καὶ λανθάνειν ἐθέλεις; Ἐπεὶ γοῦν δι' ἀλλήλων πάντες ἐμάνθανον τὸ τεχθέν, Ἰουδαῖοι μὲν διὰ τῶν μάγων καὶ τοῦ ἀστέρος, Ἡρώδης δὲ δι' ἀμφοῖν, Ἰουδαίων τε καὶ τῶν μάγων, καὶ μὴν καὶ οἱ μάγοι μάλιστα διὰ πάντων, διὰ τοῦ ἀστέρος, διὰ τῶν Ἰουδαίων, διὰ τοῦ προφήτου, δι' αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ φθόνου καὶ τῆς μανίας. Ἐπιφαίνεται πάλιν μᾶλλον ὁ καινὸς ἀστὴρ ἢ καὶ ἄγγελος ἐγγύτερος καὶ λαμ|**f.179v**μπρότερος, ὥσπερ οὐχ ὁδηγὸς μᾶλλον, ἢ καὶ χειραγωγὸς ἐν ἡλίῳ μέσῳ πρὸς τὸν μέγαν καὶ πρῶτον ἥλιον αὐτοὺς ἕλκων καὶ τοῦ ἡλίου δημιουργόν, καὶ ὥσπερ εἰς οὐρανὸν δεύτερον καὶ δίσκον, τὴν Βηθλεὲμ ἄγων καὶ τὴν καλύβην.

Περὶ τῶν μάγων

12. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπέστη πλησιεστέρα καὶ λαμπροτέρα τῇ ἀκτῖνι, καθάπερ τῷ δακτύλῳ δεικνύς, αὐτόν τε τῆς ὁδηγίας κἀκείνους τῆς ὁδοιπορίας ἔστησε· διὸ καὶ *χαίρουσι κἀκεῖνοι χαρὰν μεγάλην*· πρῶτον μέν

1-4 (Ἡρώδην δὲ... καλεῖ - μάγους...ὑπισχνεῖται δὲ προσκυνήσειν) cf. Mt. 2,7-8
21 (χαίρουσι - μεγάλην) cf. Mt. 2,10

---

1 κακῶν P F **6** εὐφορώτατον F || ἐπιβουλεύειν V$^{p.corr\ (s.l.)}$ **7** εἰ δὲ προσκυνεῖν ζητεῖς] om. P **11** διὰ^{3}] καὶ praem. F **12** βασιλὲως V$^{a.corr.}$ **13** μᾶλλον] om. P F **18** tit.] om. P **19** πλησιωτέρα V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$, πλησιέστερα F **21** κἀκεῖνοι] om. P **21-22** πρῶτον μέν] τοῦτο δὲ V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$, τοῦτο μὲν P, τοῦτω μὲν F

ὡς τοὺς μακροὺς πόνους καὶ δρόμους καταλελυκότες, εἶτα δὲ καὶ τῷ θαύματι τῷ περὶ τὸν ἀστέρα, μᾶλλον δὲ καὶ τῷ διὰ τοσούτων πιστωθῆναι θαυμάτων καὶ ὡς αὐτάγγελοι δὲ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων, καὶ τῇ οἰκείᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι μέλλοντες ἔσεσθαι· τὸ δὲ πάντων μεῖζον, τῷ καὶ θεῖόν τι καὶ κρεῖττον ἢ κατὰ τὰς ἐλπίδας εὑρεῖν τὸ εὕρημα. Τοῦτο δὲ μὴ παρὰ τῶν ἄλλων τῶν προτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῦ πάντως ἐμάνθανον τοῦ παιδός· ἅμα τε γὰρ ἐθεῶντο καὶ χάριτος ἐξ αὐτοῦ καὶ ἡδονῆς καὶ φωτὸς ἐπληροῦντο καὶ αὐτῆς ἐκείνης ἐγεμίζοντο τῆς μεγάλης χαρᾶς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς μητρὸς ὁμιλία καὶ θεωρία, πᾶσαν ὑπερβάλλουσα χάριν τε καὶ σεμνότητα, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἦθος ὡς ὑπὲρ ἄνθρωπον, ἄλλως τε καὶ ὅτι μηδὲν αὐτῇ μηδὲ τῶν τικτουσῶν ἐπεσήμαινεν, ἀλλὰ καὶ φαιδροτέρα μᾶλλον μετὰ τὸν τόκον διαφανῶς πᾶσιν ἐδείκνυτο. Καθὰ καὶ αὐτὴ τοῦ τεχθέντος ἐξ αὐτῆς ἀναπλησθεῖσα φωτός, πᾶσαν μετὰ τῆς ἡδονῆς καὶ τὴν ἔκπληξιν προσετίθει.

Ταῦτα τε ἅπαντα καὶ ὅτι πρῶτοι κατηξιώθησαν τῶν τοιούτων ὑπερχαίροντας καὶ ὥσπερ ἔνθους ὑφ' ἡδονῆς ἐποίουν. Διὸ καὶ ὡς βασιλέα καὶ Θεὸν οὐ προσκυνοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσφέρουσιν αὐτά τε ταῦτα πιστούμενοι. Τούτων γὰρ τὸ μὲν ὁ χρυσὸς ἐδήλου, τὸ δὲ ὁ λίβανος, ἡ δὲ σμύρνα καὶ ὅτι δι' ἡμᾶς θνητὸς ὥσπερ καὶ ἄνθρωπος, ἵν' ἐγὼ γένωμαι

17-19 (ὡς - προσφέρουσι) cf. Mt. 2,11

1 εἶτα δὲ] τοῦτο δὲ V$^{p.corr.(in\ mg.)}$, εἶτα δὲ P **5** τῷ] τὸ V **7-8** τε γὰρ ἐθεῶντο] lac. habet F **9** ἐκείνης] om. F || οὐ] καὶ praem. F **12** ἐπεσήμενεν F **13** μᾶλλον] post τόκον transp. P$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$

δι᾽ ἐκείνου Θεὸς καὶ ἀθάνατος. Τοῦτο δὲ καὶ οὕτω κινούμενοι παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἵν᾽ ὥσπερ τὰ ἄλλα πάντα, οὕτω καὶ οὗτοι τύποι τῶν τοιούτων καὶ πνευματικῶν ἡμῖν γένωνται προσφορῶν· τὸν μὲν κεκαθαρμένον λόγον ἢ βίον ὥσπερ χρυσόν, τὴν δὲ θεωρίαν ὡς λίβανον, καὶ μὴν καὶ τὴν ἀπονέκρωσιν τῶν παθῶν, εἴ τ᾽ οὖν μελῶν, ὡς σμύρναν προσάγουσιν· ὃ καὶ ἀπάθειαν καὶ οὐρανῶν βασιλείαν ὁ Λόγος ὁρίζεται· συμπροσκυνεῖται δὲ πάντως καὶ ἡ τοῦ Λόγου μήτηρ καὶ δῶρα παρ᾽ αὐτῶν δέχεται.

Τοσαῦτά σοι καὶ ἔτι πλείω τὰ μεγαλεῖα, παρθένε, παρὰ τοῦ δυνατοῦ, αὐτοῦ τούτου τοῦ σοῦ υἱοῦ· καὶ οὕτω σε μακαρίαν ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς καὶ διὰ πάντων τέθεικε, πάντα θειότερα συνδραμεῖν ποιήσας ὡς καὶ πρὸς τὸ τέλος μακαριωτέραν ἀπεργασόμενος, καὶ τοῦτο τοῖς ἤδη φθάσασι προπιστούμενος.

Ἐγκώμιον τῶν μάγων

13. Ἀλλὰ δωροφορήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν λόγον τοῖς μάγοις φιλοτιμότερον, τοῖς πρώτοις καὶ πατράσι τῆς πίστεως, τοῖς πρώτοις λατρευταῖς καὶ προσκυνηταῖς, τοῖς πρώτοις φιλοσόφοις καὶ θεολόγοις καὶ μάρτυσιν· οἷς τὸ μὲν αὐτὸν διὰ τῶν πόνων ἐτίμων καὶ διὰ τῶν δώρων ἐθεολόγουν, τὸ δὲ καὶ τῆς ἰουδαϊκῆς μανίας καὶ τῆς τυραννικῆς ἀπονοίας κρείττους ἐγίνοντο, μᾶλλον δὲ καὶ κατέπαιζον· τὸ μὲν βασιλέα φανερῶς ἀνομολογοῦντες, τὸ δὲ

9-12 (Τοσαῦτά-ἀπεργασόμενος) cf. Lc. 1,48–49

---

6 προσάγουσιν] παράγουσιν F **19** ἐγένοντο F

καὶ ὡς Θεὸν ἢ καὶ θεάνθρωπον προσκυνοῦντες, καὶ οὐ δωροφοροῦντες μόνον, ἀλλὰ τούτου μὲν πειθόμενοι καὶ τοῖς ὀνείρασιν, αὐτοῦ δὲ τοῦ τυράννου καὶ τῶν τούτου παρακλήσεων καταγελῶντες. Οὕτω μὲν οἱ μάγοι καὶ τοιαῦτα δωροφοροῦσι, τά τε ἄλλα καὶ ἑαυτοὺς τῷ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν δῶρον δώσοντι καὶ ἀντίλυτρον, οὐδὲν δὲ ἧττον δωροφοροῦνται καὶ αὐτοὶ παρὰ τῶν ἐθνῶν ἀπαρχὰς καὶ αὐτῶν τῷ Χριστῷ κομιζόντων τοὺς μάγους τῆς αὐτῶν πλάνης καὶ δεισιδαιμονίας τὰ ἀκροθίνια.

Τοσούτου τὴν πτωχείαν τιμᾶται ὁ ἐμὸς Χριστὸς καὶ οὕτως αὐτὴν πανταχοῦ τιμῶν δι' ἑαυτοῦ πρῶτον τιμήσας φαίνεται, ἵνα τῇ μὲν καλύβῃ τὸν οὐρανόν, τῇ φάτνῃ δὲ τὸν ἀστέρα, τοῖς σπαργάνοις δὲ καὶ τοῖς φόροις τὰ τῶν μάγων καὶ τῶν ἐθνῶν ἀντιτιθεὶς δῶρα μηδὲ ἐν τοῖς ταπεινοῖς ταπεινὸν φρονῇς, ἀλλὰ δι' αὐτῶν μὲν οὖν τούτων ἐλπίζῃς τὰ ὑψηλότερα.

Τοιαῦτα ὁρῶσαν καὶ τὴν μητέρα τοῦ παιδὸς τὰ προοίμια, οἵας εἰκὸς ἔχειν ἐλπίδας καὶ περὶ τῶν μελλόντων· ἀλλ' ὅρα μοι καὶ πάλιν τὰ ταπεινότερα καὶ ἀνθρωπινώτερα· διαδέχεται γὰρ τὴν μὲν γέννησιν καὶ τὴν φάτνην ἡ ἀπογραφή, τὴν δὲ ἀπογραφὴν ἡ περιτομή, ἣν καὶ κατὰ τὴν ὀγδόην ἐτέλουν, ὡς τύπον τῆς ἐκεῖθεν μακαριότητος· ἣν καὶ ἡ ἐντεῦθεν προξενεῖ περιτομὴ τῆς σαρκὸς καὶ ἀπάθεια· τὴν δὲ περιτομὴν ὁ καθαρισμός, τεσσαρακονθήμερος μετὰ τὴν γέννησιν ὤν, ὡς καὶ τύπος τῆς τελειότητος,

---

1 ἢ καὶ θεάνθρωπον] om. F **3** τυράννου P$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **6** ἀπαρχὰς] καθάπερ praem. P F
9 ὁ ἐμὸς] ante τιμᾶται transp. F **13** ταπεινὸν] om. V | | φρονεῖς F **16** καὶ^{2}] om. P
18] tit. ἡ περιτομὴ P$^{mg.}$ | | ἣν] om. F **20** ἐντεῦθεν] ἐνταῦθα V$^{a.corr.}$, ἐκεῖθεν P
21] tit. ὁ καθαρισμὸς P$^{mg.}$ F$^{mg.}$

οἷα καὶ τοῦ τελείου τῶν ἀριθμῶν τῆς δεκάδος, ἐπὶ τὴν τετρακτὺν ἀνακυκλουμένου τῶν ἀρετῶν.

Ἀλλ' οὐκ ἄχαρι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀναγκαῖον, κἀνταῦθα καὶ τὴν ἐναντιολογίαν λῦσαι τῶν εὐαγγελιστῶν, εἰ καὶ παρεκβατικώτερος ὁ λόγος δόξειε. Πῶς γὰρ Ματθαῖος μὲν μετὰ τὴν γέννησιν, εὐθὺς τὴν εἰς Αἴγυπτον ἱστορεῖ φυγαδείαν καὶ τὴν Ἡρώδου μανίαν τε καὶ παιδοφονίαν, Λουκᾶς δὲ τὴν εἰς Ἱερουσαλὴμ μᾶλλον ἐπιδημίαν καὶ τὰ κατὰ νόμον τοῦ πᾶσαν καθαίροντος ἡμῶν τὴν φύσιν καθάρσια; Ἢ δῆλον ὅτι Ματθαῖος μὲν ὑπερπηδήσας τὰ ἀναμεταξὺ τὰ μετὰ συχνὸν γενόμενα χρόνον ἔτος που δεύτερον ἢ ὀλίγῳ πλέον ἢ ἔλαττον, ὥς φασι, τόν τε τοῦ Ἰωσὴφ ἐπισυνάπτει χρησμὸν καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον καὶ φυγὴν καὶ ἀναστροφήν, εἰωθὸς καὶ τοῦτο πολλαχοῦ τῆς γραφῆς τὰ διεστῶτα καὶ μετὰ πολὺν γενόμενα χρόνον ἐπισυμπλέκειν. Λουκᾶς δὲ καὶ τὰ μετὰ τὸν τόκον εὐθὺς καὶ ἃ τῷ Ματθαίῳ παρεῖται· ἐπεὶ καὶ τοῦτο τοῖς εὐαγγελισταῖς σύνηθες, ἵνα μηδεὶς ᾖ περιττὸς ὡς μηδὲν ἔχων εἰπεῖν πλέον, καὶ οὕτω τὰ πᾶσι παρειμένα, πᾶσι καὶ πεπλήρωνται.

Περὶ Ἡρώδου

14. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὕτω διαλυτέον, κἀκεῖνο δὲ πάντως προσεπαπορητέον ὡς ἀναγκαῖον, πῶς μὲν Ἡρώδης οὕτως εὐθὺς καὶ περιφανῶς ὑπὸ τῶν μάγων ἐμπαίζεται μέν, οὐκ αἰσθάνεται δέ· ἢ καὶ

5-7 (Πῶς – παιδοφονίαν) cf. Mt. 2,1-18 **7-8** (Λουκᾶς - καθάρσια) cf. Lc. 2,22-38

---

3 ἄχαρι] ἄχρι F **6** ἱστορεῖαν F **7** παιδοκτονίαν F **8** ἡμῶν] ἡμῖν P F
11 καὶ²] om. P F **13** πολλὴν F **18** tit.] om. P **20** ὡς ἀναγκαῖον] om. P
21 περιφανῶς] προφανῶς ἢ καὶ praem. F

συνίησι μέν, ἀνέχεται δὲ τὴν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον διατριβήν. Κατέχει δὲ τὴν ὀργήν, καίτοι θυμικώτατος ἀνθρώπων γενόμενος καὶ ἀκρατέστατος, ὡς ἱστόρηται, καὶ οὐδὲ ἐννοούμενος μή που καὶ τὸν ἀναμεταξὺ λάθῃ χρόνον ὁ παῖς ἢ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν μάγων ὑποκλαπεὶς μετὰ τῆς μητρός, οἷα καὶ συνεννοηκότων αὐτοῦ τὸ βούλημα, ἢ καὶ ἄλλως ὑπεκτεθεὶς ἢ καὶ κατὰ τύχην τὸν τόπον ἀμείψας, οἷα πολλαὶ τῶν ἀνθρώπων μεταβολαὶ καὶ μεταναστάσεις ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως· ἀλλὰ καὶ τούτου λύσις ἡ ἱστορία. Φασὶ γὰρ ὅτι κατ' αὐτὰς ἐκείνας τὰς ἡμέρας, αἷς οἱ μάγοι μὲν ἐπεδήμουν καὶ ἐθρύλλουν τὰ περὶ τοῦ παιδός, Ἡρώδης δὲ κακὰ ῥάπτων ἦν καὶ ἐν σχήματι προκυνήσεως τὸν τρόπον ἐπενόει τῆς ἀναιρέσεως. Πόλεμος ἔνδοθεν αὐτῷ παρὰ τῶν οἰκείων ἀναρριπίζεται χαλεπός, ἐκ θειοτέρας πάντως οἰκονομίας ἀπασχολούσης αὐτὸν τοῦ παιδός, παρά τε τῆς γυναικὸς αὐτῆς καὶ τῶν παίδων· ἔνθεν καὶ τῶν καιριωτέρων γενόμενος, τὴν μὲν γυναῖκα παραυτίκα διαχειρίζεται, τῶν δὲ παίδων, ἐπεὶ μὴ ἐξῆν αὐτῷ χωρὶς καίσαρος, φείδεται μὲν ἐπ' ὀλίγον· τῆς δὲ κατ' αὐτῶν ὁρμῆς ὅλος ὢν ἐπὶ Ῥώμην ἀνέπλει, τὴν ἐκεῖθεν ψῆφον ληψόμενος· ὃ δὴ καὶ γέγονε καὶ τὴν αὐθεντίαν ἐκεῖθεν λαβὼν ἀποπνίγει καὶ τοὺς υἱούς. Οὕτω τούτων ἐμφορηθεὶς ὁ ἡμιμανὴς ἐκεῖνος, μᾶλλον δὲ καὶ ὅλη δαιμονιώδης καὶ ἀνθρωποκτόνος ψυχὴ καὶ ὥσπερ ἀνενεγκὼν|**f.180** καὶ ῥαΐσας, εἰς δευτέραν ἐμπίπτει πολλῷ χαλεπωτέραν μανίαν· τὸν γὰρ ἐντὸς πρότερον

---

1 κατέχων P F **2** δὲ] om. F **6** βούλευμα P **7** μεταστάσεις P **8** ἀκουσίως] καὶ praem. P
10 δὲ V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **12** θεοτέρας F **14** ἔνθα F || κυριωτέρων F
17 ὅλως V || ἐπεὶ F **18** αὐθεντείαν V

καταλελυκὼς πόλεμον καὶ ἐπὶ τὸν ἐκτὸς τρέπεται, περὶ τῆς ἀρχῆς ἀεὶ τρέμων ὁ φιληδονώτατος καὶ φιλοδοξότατος, καὶ τῶν μάγων ὑπομιμνήσκεται καὶ τοῦ παιδὸς βασιλέως. Καὶ ἐπεὶ φανερὸς ὁ ἐμπαιγμὸς ἦν, τοῦτο μὲν ἀσφαλείας ἕνεκα, τοῦτο δὲ καὶ τῆς τοῦ θυμοῦ καὶ φθόνου παραμυθίας, - ὦ τῆς μανίας, ἢ τ' ἀληθέστερον εἰπεῖν, τῆς θεομαχίας- ἐπὶ τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας παῖδας ἀφίησι τὴν ὀργήν· τῷ γὰρ κοινῷ πάντως καὶ τὸν ἕνα που συμπεριλαβεῖν ᾠετο. Καὶ πέμψας ἀποθερίζει πᾶσαν οἶμοι τὴν ἐν Βηθλεὲμ ἄωρον ἡλικίαν ὁ δείλαιος, τοιαῦτα δράσας εἰς λογικὰ καὶ τοσαῦτα καὶ οὕτω βρέφη κομιδῇ, μικρά τε καὶ νεογνά. Ἃ κἂν εἰς ἄλογα, κἂν εἰς ἄψυχα καὶ ἔρνη νεαρὰ καὶ καλὰ καὶ ἐλάττω πολλῷ, δρᾶσαί τις κατηλέησεν ὅ γε φιλοσυμπαθὴς καὶ φιλόκαλος· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος. Πῶς γὰρ ὅ γε μηδὲ τῶν οἰκείων υἱῶν ἀνδρῶν ἤδη καὶ βασιλέων διὰ τὴν βασιλείαν φεισάμενος, ὡς ἀπόλοιτο; Καὶ ἄμφω, φιλαρχία καὶ φθόνος, τὰ πρῶτα κεφάλαια τῶν κακῶν, ὧν ἡ μὲν ἐξ ἑωσφόρου σκότος καὶ ἐξ ἀρχαγγέλου ἀρχέκακον καὶ ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ λειτουργῶν, ἀντίθεον παρασκευάζει τὸν ἀποστάτην, ὁ δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον καὶ δι' αὐτοῦ τὸν δῆμον τὸν ἰουδαϊκὸν οὐκ ἀνθρωποκτόνον μόνον, ἀλλὰ καὶ θεοκτόνον τὸν δημιουργὸν καὶ δεσπότην, ἀλλὰ καὶ τοσούτων θαυμάτων καὶ εὐεργετημάτων αὐτουργὸν αὐτοῖς ἀναιρεῖν πείθων. Οὐ θαυμαστὸν οὖν εἰ καὶ ἄμφω συνελθόντα τὸν Ἡρώδην τότε καὶ τῆς

8–10 (ἀποθερίζει - νεογνά) cf. Mt. 2,16

---

7 ᾠετο] om. P F **9** καὶ τοσαῦτα] lac. habet F **10** ἄψυχα καὶ] lac. habet F **11** τίς P F **13** ἀνδρῶν] lac. habet F **15** ἀγγέλου $P^{a.corr.}$ **20** θαυμαστὸν] θαύμα F **21-p. 64,1** Ἡρώδην - καὶ^{2}] om. F

ἰδίας καὶ τῆς κοινῆς ἐχθρὸν ἀπέδειξε φύσεως, καὶ παιδοκτόνον μὲν τῶν ἰδίων, παιδοκτόνον δὲ καὶ τῶν τοσούτων καὶ ἀλλοτρίων, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ τῶν ὅλων δημιουργοῦ καὶ δεσπότου, τό γε κατὰ τὴν αὐτοῦ γνώμην.

Καίτοι εἰ μὲν ψευδῆ τὰ παρὰ τῶν μάγων, παράφορε, τί δέδοικας; Εἰ δὲ καὶ ἀληθῆ, τί μέμηνας θεομαχεῖν, μᾶλλον δὲ θεοκτονεῖν ἄντικρυς ἐπαιρόμενος; Ἀλλὰ τοιοῦτον ὁ φθόνος μὴ τοῖς ἄλλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ μαχόμενος καὶ δι' ἑαυτοῦ φθειρόμενος. Ταῦτά τοι καὶ ἀμφοτέρων δικαίως ἀποτυγχάνεις καὶ τῆς ἀναιρέσεως· οὐ γὰρ ἀναιρεῖς τὴν ζωὴν καὶ τῆς βασιλείας, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς θεηλάτου πληγῆς, ὥς δέ τινες φασί, καὶ σκωλήκων ἔργων γενόμενος καὶ ἐνταῦθα μέν, φρικτὸν φανεὶς ὁμοῦ καὶ ἐλεεινόν, καὶ τοῖς τότε πᾶσι θέαμα καὶ παράδειγμα καὶ τοῖς μέχρι τοῦ νῦν διήγημα· κἀκεῖθεν, τὰ πολλῷ χείρω τούτων καὶ αἰώνια δικαίως ὑποίσων δικαιωτήρια, τοσοῦτον ὑπερβάλλων καὶ τὸν ἐν φλογὶ πλούσιον, ὅσον ἐκεῖνος μὲν καθ' ἑαυτὸν ἦν μόνον τρυφῶν μὴ μεταδιδοὺς τῶν οἰκείων, αὐτὸς δὲ καὶ τοσούτων αἱμάτων ἀνοσίως ἐμφορηθεὶς καὶ κατατρυφήσας.

Ποίας ἂν ἢ πόσας ὑπέχων τὰς ἀξίας εἴης δίκας διδούς; Τοῦτο τὸ πάθος, οὐ μόνον τὴν Βηθλεὲμ καὶ πάντα τὰ περὶ τὴν Βηθλεέμ, ὥσπερ πῦρ κατέφλεξε καὶ διέθηκεν ὥσπερ ἑαλωκυῖαν καὶ πεπονθυῖαν, ἃ μηδὲ παρὰ τῶν πολεμίων ἀλλὰ καὶ τὴν Ἰουδαίαν πᾶσαν κατέσεισε. Διὸ καὶ πάλαι καὶ

---

1 παιδοκτόνων V **2** παιδοκτόνων F **9** ἐπιτυγχάνεις P **13** πολλὰ F **16** ἦν] om. P F **18**] tit. τὰ περὶ τῆς παιδοφονίας $P^{mg.}$ **19** Βηθλεὲμ[1]] ἐν praem. F || καὶ πάντα τὰ περὶ τὴν Βηθλεὲμ] om. F **21** διέσεισε $V^{a.corr.}$, κατέσεισεν F

πρόπαλαι προφητικῶν ἠξίωται θρήνων· *φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ ἠκούσθη θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολύς. Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς ἀπὸ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τάφων*, τοὺς τόπους ἀποκαλῶν καὶ ὡσπερεὶ ζώσας τὰς ἄρτι γυναῖκας καὶ ὀδυρομένας ποιῶν. *Καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι*, φησίν, *ὅτι οὐκ εἰσί*. Μὴ γὰρ ἰάσιμόν φησιν ἢ κἂν γοῦν μερικὸν τὸ κακόν; Μὴ γὰρ κἂν ἄλωσις καὶ ἀνδραποδισμός, ἀφανισμὸς παντελὴς τῇ Ῥαχὴλ καὶ πάντων τῶν τέκνων;

Ἐγκώμιον τῶν νηπίων

15. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ Βηθλεὲμ οὐ παρὰ τῶν ἄλλων μόνον ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῦ τούτου σεμνύνεται, καὶ τὸ πάσχα τελεῖ καὶ τελεῖται οὐχ ἓν ἀρνίον ἄλογον θύουσα, εἰ καὶ ἄμωμον, ἀλλὰ τοσαῦτα καὶ λογικὰ καὶ ἀκίβδηλα· τοὺς ἄρτι τῶν ὠδίνων λυθέντας καὶ τὰς ὀδύνας τοῦ βίου λιπόντας, τοὺς ἄρτι τοῦ φωτὸς γευσαμένους καὶ ὑπὲρ τοῦ φωτὸς διηγωνισμένους, τοὺς στρατιώτας καὶ ἀριστέας ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ πρὸ τῆς ἡλικίας, τοὺς ἡλικιώτας μὲν Χριστοῦ, πρώτους δὲ προδρόμους καὶ δορυφόρους καὶ μάρτυρας, τὰ ἀναθήματα καὶ θύματα καὶ προθύματα Χριστῷ καὶ πρὸ Χριστοῦ καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ. Ἐχρῆν γάρ, ἐχρῆν πάντως ἐπιφανέντος Χριστοῦ καὶ πᾶσαν εὐθὺς ἐμφυτευθῆναι τῷ βίῳ φιλοσοφίαν καὶ μὴ τὴν παρθενίαν ὑπὲρ φύσιν ἐκλάμψαι διὰ τῆς μητρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνδρείαν παρ' ἡλικίαν διὰ τῶν παίδων καὶ τὴν γῆν προκαθαρθῆναι τῶν λύθρων διὰ τῶν

1-5 Mt. 2,18 cum app. cr.; Jer. 31,15 **21-p. 66,1 (**προκαθαρθῆναι - αἱμάτων) cf. Deut. 32,43

1 ῥαμμᾶ P **3** τάφοις F **9** μόνων F **10** τούτου P$^{p.corr.(s.l.)}$ **13** τοῦ^{1}] om. P **14** διηγωνισμούς F **16-17** καὶ προθήματα] om. P **20** ἀνδρίαν V F

καθαρῶν καὶ ὁσίων αἱμάτων, καὶ ὥσπερ, εἰ προοδοποιῆσαι ταῖς βασιλικαῖς ἐπὶ σταυροῦ ῥανίσι, τὰ τούτων αἵματα. Σὲ δὲ κἀνταῦθα προσενθυμεῖσθαι τὰ κατὰ τὴν παρθένον καὶ μητέρα δέον, ποίαν μὲν εἰκὸς ἔχειν αὐτὴν τότε ψυχήν, ποίας δὲ τὰς ἐλπίδας καὶ πόσας, καὶ ὅπως ἐξ ἐναντίας ἀνθέλκεσθαί τε καὶ ταλαντεύεσθαι, τοῦτο μὲν τὰ κατὰ τὸν Ἡρώδην καὶ τοὺς παῖδας ἀκούουσαν καὶ τούτου μὲν τὴν μανίαν, ἐκείνων δὲ τὴν τραγωδίαν· καὶ τὸν μὲν μισοῦσαν, τὴν δὲ κατοικτείρουσαν ἅμα καὶ φρίττουσαν, τὸν δὲ ἑαυτῆς υἱὸν ἐκ μέσων ὁρῶσαν ἀνηρπασμένον τῶν φόνων καὶ οὕτως ἐκ βρέφους τοσαύτης ἐπιμελείας καὶ φυλακῆς ἠξιωμένον παρὰ Θεοῦ. Καὶ διὰ ταῦτα μὲν ὑπερχαίρουσαν, τὸν δὲ τοσοῦτον ἐκ προοιμίων πάλιν φθόνον μὴ φέρουσαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἀγωνιῶσαν. Μήτε δὲ αὖθις καταπίπτουσαν ὑπὸ τῶν τοιούτων, οἷα ταῖς ἐλπίσιν ἐπαιρομένην καὶ πτερουμένην καὶ πάντα πρὸς τοῦτο συλλέγουσαν, ὅτι ὄντως *οὗτος μέγας καὶ υἱὸς ὑψίστου*, κατὰ τὴν τοῦ ἀρχαγγέλου φωνὴν καὶ πρὸ τῆς συλλήψεως. Ὦ πόσαι σου τῆς ψυχῆς αἱ ῥομφαῖαι, μῆτερ, καὶ πρὸ τοῦ πάθους μυρίοις μεριζομένοις τοῖς πάθεσιν.

Περὶ τῆς περιτομῆς

16. Ἀλλ’ ἡμῖν γε καὶ αὖθις περὶ τὸν καθαρμὸν καὶ τὸν γλυκὺν Ἰησοῦν ἐνδιατριπτέον· ἐπεὶ καὶ ταῦτα τῆς τεκούσης ἐγκώμια, ἄλλως τε καὶ ὅτε τοῖς ἐκείνου καὶ τὰ ταύτης συμπεριέχεται καὶ οὐκ ἐνὸν διελεῖν τὰ κατὰ φύσιν

---

15 Lc. 1,32

---

3 παρθένον καὶ μητέρα] μητέρα καὶ παρθένον F **4** ἔχειν P$^{p.corr.(s.l.)}$ || τότε] om. F || ἐλπίδας] πίδας F **5** ἀνθέλκεσθαί] ἐξέλκεσθαί F **9** ὁρῶσαν P$^{p.corr.(s.l.)}$ || ἀνηρπασμένον] ἀνεσπασμένον F **18** tit.] om. P **19** γλυκὴν F

ἡνωμένα τοῖς πράγμασι· περιτέμνεται μὲν οὖν, οὐ κατὰ τὴν ὀγδόην μόνον, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν καὶ πρώτην, καθ' ἣν καὶ συλλαμβάνεται καὶ ἀνίσταται. Καὶ καθάπερ ἐν περιτομῇ τὸ φυσικὸν ἀποτίθεται πάχος, καὶ καθ' ἣν ἀναστήσει πάντας, πάλιν τὸ δεύτερον ἐνδοξότερον καὶ ἐξ οὐρανῶν ἐρχόμενος περιτέμνων τὴν ὕλην, καὶ συντέμνων πᾶν τὸ ὁρώμενον· καὶ ὀνομάζεται Ἰησοῦς, ὅ ἐστι Σωτήρ, ὃ καὶ προηγόρευται.

Εἰς τὴν ὑπαπαντήν

17. *Καὶ οὕτω μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν ἀνάγεται πρὸς Ἱεροσόλυμα καὶ παρίσταται τῷ Κυρίῳ κατὰ τὸν νόμον ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται.* Καὶ τοῦτο μὲν ἐνταῦθα γνῶναι παντὸς ὡς αὐτὸς μὲν ὁ ἁγιάζων, αὐτὸς δὲ ὁ ἁγιαζόμενος· ἐκεῖνο δὲ, οὐ παντός, ὡς ἐλέγετο μὲν καὶ ἐτελεῖτο κοινῶς, ὑπὲρ ἄρρενος καὶ πρώτου παντὸς αὐτοῦ τε τούτου προσαγομένου καὶ *ζεῦγος ὑπὲρ αὐτοῦ τρυγόνων ἢ* καὶ *δυοῖν περιστερῶν νεοσσῶν*, ἅτινα δὴ ταῦτα θεωρητέον. Οἶμαι δὲ διὰ μὲν τῶν τρυγόνων τὸ σῶφρον τε καὶ φιλέρημον, διὰ δὲ τῶν περιστερῶν τὸ πρᾶον τε καὶ ἀκέραιον.

Ἀλλά τί δή ποτε καὶ ἀπὸ μὲν τῶν τρυγόνων αὐτῶν τὸ ζεῦγος, ἀπὸ δὲ τῶν περιστερῶν οὐκ αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν νεοσσῶν, ἢ καὶ ὅτι βούλεται μὲν ὁ λόγος αἰνίττεσθαι τὴν ἀπάθειαν; Οἶδε δέ, ταῖς μὲν τρυγόσιν ἀεὶ τὸ σῶφρον καὶ φιλομόναχον, ταῖς δὲ περιστεραῖς τὸ μὲν ἄκακον καὶ ἀκέραιον ἀεί, τὸ

1-6 (περιτέμνεται...κατὰ τὴν ὀγδόην... καὶ ὀνομάζεται Ἰησοῦς) cf. Lc. 2,21
8-10 (Καὶ - κληθήσεται) cf. Lc. 2,21 **13 -14**. Lc. 2,24; Exod. 13,12; Lev. 5,11; 12,6; 12,88

---

1 tit. περιτομή $F^{mg.}$ **4** καὶ $P^{mg.\ (s.l.)}$ **4-5** καὶ - ἐρχόμενος] om. F **9** ἱερουσαλὴμ F
11 πάντως F **14** δυεῖν V F || νεοσοὺς F

δὲ ἀνέραστον οὐκ ἀεί, ἀλλὰ πολλὴν ὅτι μάλιστα ταύταις περὶ τὴν ἡλικίαν τὴν λύσσαν. Διὰ τοῦτο, τούτων μὲν ἁπλῶς τὸ ζεῦγος ἐκλέγεται, ἐκείνων δὲ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ τῶν νεοσσῶν, ἃ καὶ τῆς | **f.180v** ἀκεραιότητος ἅμα σύμβολα καὶ τοῦ ἔρωτος ἀνεπίδεκτα.

Ἀλλ' οὕτω μὲν ὁ λόγος τε καὶ ὁ νόμος νοούμενος μὲν κοινῶς καὶ τελούμενος, οὐ μὴν πρὸς ἀλήθειαν ὤν, ἀλλ' οἷα καὶ τ' ἄλλα τῶν προφητικῶν τὰ πολλά, μᾶλλον δὲ τὰ πλεῖστα, σχεδὸν τὰ πλείονα συνεσκιασμένα καὶ ἀγνοούμενα, οὕτω καὶ τοῦτο. Μήτε γὰρ *πᾶν ἄρρεν καὶ πρωτότοκον ἅγιον*· καὶ μαρτυρεῖ Κάϊν τε καὶ Ῥουβὶμ καὶ Ἡσαῦ, καὶ ὅσους οὐ μόνον παρὰ τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἐφ' ἑκάστης ἰδεῖν ἐστι· μήτε δὲ *διανοῖγον ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν μήτραν*, ἀλλὰ τῆς παρθενίας ἤδη περιῃρημένης καὶ προηνεῳγμένης ἐξέρχεσθαι.

Ποῦ δὲ θήσεις καὶ τὸ *ἐν ἀνομίαις συλληφθῆναι* καὶ τὸ *ἐν ἁμαρτίαις δὲ κισσηθῆναι*, εἰ *πᾶν πρωτότοκον ἅγιον* ἐξ αὐτῆς γεννήσεως, ὅπου γε μὴ μόνον ἡ γέννησις, ἀλλὰ καὶ ἡ σύλληψις καὶ αὐτὴ δὲ τῆς σαρκὸς ἡ πρώτη κίνησις ἐναγὴς κατὰ φύσιν εἰ καὶ ὁ νόμος δέδωκε τὴν συγχώρεσιν; Δῆλον οὖν ὡς ἐκεῖνο μόνον ἄρρεν τε καὶ πρωτότοκον ἅγιον, οὗ καὶ μὴ δίχα μόνον ἐπιθυμίας τε καὶ σπορᾶς, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλης τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος παρουσίας ἡ σύλληψις, οὐδὲ μὴ δίχα μόνον φθορᾶς, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως καὶ σοφίας ἡ γέννησις. Καὶ ὃ καὶ τίκτεται μὲν

8-11 (πᾶν - ἅγιον...διανοῖγον - μήτραν) cf. Lc. 2,23 **13-14** (ἐν - συλληφθῆναι...ἐν - κισσηθῆναι) cf. Ps. 50,7 **14** cf. supra l. 8-9

---

7 τὰ πλείονα V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$] om. P F **8** ἀγνοοῦμεν F **11** ἰδεῖν ἐστι] ἐστὶν ἰδεῖν F **18** ἅγιον] om. F **21** καὶ^{1}] ὡς praem. F

ἄρσεν ἐκ τῆς προφήτιδος· οὐκ ἀνοίγεται δὲ αὐτῷ δι' ἑαυτοῦ μόνον ἡ μήτρα, ἀλλὰ καὶ πάλιν κλείεται κατὰ τὸν τῶν ἀθεάτων θεωρὸν Ἰεζεκιὴλ ὅτι *αὕτη ἡ πύλη ἡ κεκλεισμένη καὶ οὐθεὶς οὐ μὴ διέλθη δι' αὐτῆς, εἰ μὴ κύριος μόνος ὁ Θεὸς Ἰσραήλ· αὐτὸς μόνος εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται δι' αὐτῆς καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη*· οὐκοῦν ἀμφοτέρωθεν κέκλειστο, καὶ μετὰ τὴν σύλληψιν καὶ μετὰ τὴν γέννησιν.

Ἀλλὰ πῶς καὶ κέκλειστο καὶ ἠνέῳκτο; Κατὰ μὲν τὴν φύσιν τῆς παρθενίας κέκλειστο, κατὰ δὲ τὴν δύναμιν τοῦ τικτομένου ἠνέῳκτο· τίς οὖν ἄλλος ὁ μήτραν αὐτὸς καὶ διανοίξας ἑαυτῷ καὶ πάλιν κλείσας, εἰ μὴ μόνος αὐτὸς ὁ οὕτω καὶ συλλαμβανόμενος καὶ γεννώμενος;

Σὺ δέ μοι σκόπει καὶ τοῦ προφητεύματος τὴν ἀκρίβειαν· οὐ γὰρ ἁπλῶς φησι *κληθήσεται*, ἀλλὰ *τῷ Κυρίῳ*. Ποίῳ δὲ καὶ τῶν ἄλλων παρ' αὐτῇ τῇ γεννήσει καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου τὸ ὄνομα, ἢ ᾧ καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως διὰ τοῦ ἀγγέλου μέν, παρὰ τοῦ Κυρίου δέ, οὐ τὸ τῆς ἁγιότητος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς υἱότητος; *Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ.* Εἰ δὲ κοινῶς καὶ καθολικῶς ὅτι *πᾶν ἄρσεν*, οὐδὲ τοῦτο κενῶς, ἀλλ' ἵν' ἐν τῷ κοινῷ λάθῃ καὶ τὸ κατ' αὐτόν· μυστήριον γὰρ καὶ ἄλλως πάντων πλέον ἀπόκρυφον.

Ἀλλὰ μικρόν τι κἀνταῦθα προσδιατρίψωμεν οὐ διὰ τὸν γλυκὺν Ἰησοῦν μόνον, -οὗ τί μὲν ἡδύτερον καὶ λέγειν τε καὶ ἀκούειν, τί δὲ καὶ

3-5 (αὕτη - κεκλεισμένη) cf. Ez. 44,2 **13-18** Lc. 1,23

---

3 ἡ[2]] om. P F **4-5** αὐτὸς - ἔσται] om. F **5** ἡ πύλη] ὅτι αὕτη praem. F **9** δύναμιν] πρόοδον F **10** καὶ διανοίξας] post ἑαυτῷ transp. P, διανοίξας] post ἑαυτῷ transp. F || καὶ[1]] om. F **11** γενόμενος F **13** δὲ] δὴ F **21** γλυκήν F **22** καὶ[3]] om. F

ὠφελιμότερον; -ἀλλὰ καὶ τὴν τούτου μητέρα, ποίας μὲν δέχεται καὶ παρὰ τοῦ Συμεὼν τὰς ἐπαγγελίας, οἵας δὲ καὶ τῶν μελλόντων αὐτῇ πειρασμῶν παρ' αὐτοῦ τὰς προαγορεύσεις· ὃς ἔρχεται μὲν ἐν πνεύματι τῷ ἁγίῳ δῆλον πρὸς τὸ ἱερόν, δίκαιος ὤν, οὐ δυναμούμενος ἀθρόον ὑπὲρ ἡλικίαν καὶ φύσιν μόνον ὡς πόρρω τῶν ἀνθρωπίνων ὅρων τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὤν, ἀλλὰ καὶ κινούμενος τὸν κεχρηματισμένον ἰδεῖν καὶ λαβεῖν μὲν ἐν ἀγκάλαις καὶ ἀποδοῦναι τὴν εὐλογίαν, ἀπολαβεῖν δὲ παρ' αὐτοῦ τὴν ἐλευθερίαν.

Διπλοῦς δὲ καὶ οὗτος ὁ Συμεὼν τύπος καὶ τῷ θεανθρώπῳ θεάνθρωπος· ἦ μὲν γὰρ παλαιὸς ἡμερῶν καὶ ἐν ἀγκάλαις ὑπολαμβάνων καὶ εὐλογῶν τοῦ παλαιοῦ καὶ ἀχρόνου καὶ ἀϊδίου πατρὸς καὶ ἐν κόλποις ἀεὶ κατέχοντος τὸν υἱὸν καὶ εὐλογοῦντος αὐτὸν ἐρχόμενον, ἦ δὲ καὶ παρειμένος καὶ νῦν ῥωννύμενος καὶ κινούμενος ἀλλὰ καὶ ἀγκαλιζόμενος ὁμοῦ, καὶ τῆς τῇδε ζωῆς καὶ μοχθηρίας ἀπολυόμενος, τῆς γεγηρακυίας ἡμῶν ἤδη καὶ παρειμένης φύσεως, καὶ λαμβανούσης μὲν ἐν ἀγκάλαις τὸν ἐλευθερωτὴν ἢ λυτρωτήν, ἀπολυομένης δὲ τῆς παλαιᾶς σαρκικῆς τῶν παθῶν ἢ καὶ τυραννικῆς τῶν δαιμόνων δουλείας τε καὶ λατρείας, ἀλλὰ καὶ πνεύματος ἁγίου γεμιζομένης. Δι' ὧν κἀκεῖνος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κινούμενος πνεύματος, ἅμα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀγκαλισθέντος, ὅλος τῆς θεοφορίας γενόμενος, πρῶτον μὲν ἀποδίδωσι τῷ Θεῷ τὴν εὐχαριστίαν ἅμα καὶ προφητείαν, ὅτι τε τοῦ σώματος ἀπολύεται καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐθεάσατο,

---

5 τὸ ἀνθρώπινον F **10** ἦ P F **12** εὐλογοῦντα F **13** ἦ P F **16** ἐλευθερωτὴν ἢ] om. F **17** ἀπολυομένης] κατ᾽ αὐτὴν praem. F **18** δαιμόνων] δεινῶν F **19** γεμιζομένης] μεριζομένης F

ὡς πρότερον, δῆλον ὁρῶν καὶ τοῖς λογισμοῖς τὸ σωτήριον, Ἰησοῦν, τὸ αὐτὸ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ὅπερ καὶ ἡτοίμαστο μὲν ἐξ ἀρχῆς καὶ πρὸ τῶν αἰώνων, κατακέκρυπτο δὲ καθὰ καὶ μυστήριον. Καὶ ἡτοίμαστο κατὰ πρόσωπον οὐχὶ τοῦ ἰουδαϊκοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν λαῶν· ἀλλὰ καὶ *φῶς* μὲν *εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν*, *δόξαν* δὲ *λαοῦ σου Ἰσραήλ*, ἢ καὶ ὅτι τοῖς μὲν ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας αὐτὸς μὲν ἦν ὁ ἀποκαλύπτων, *αὐτὸς* δὲ ὁ ἀποκαλυπτόμενος, ὡς αὐτὸς μὲν *ὢν φῶς*, αὐτὸς δὲ καὶ Θεός· καὶ αὐτὸς μὲν ὁρᾶν ποιῶν, αὐτὸς δὲ καὶ ὁρώμενος, ἐκείνοις δὲ τοῖς ὑπὸ νόμον τε καὶ θεογνωσίαν.

Διὸ καὶ ἐνδιαθέτως λαοῦ σου δόξα τοῖς γε βουλομένοις οὐχ ὡς ὑπ' αὐτῶν λατρευόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐξ αὐτῶν καταγόμενος. Οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν καὶ Παῦλος ἐγκαλλωπίζεται, ἐξ ὧν Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, εἰ καὶ ἄλλως ἀλληγορικώτερον· ἔθνη μὲν οἱ ψευδεῖς περὶ τῶν ὄντων τε καὶ τοῦ ὄντος, ἢ ἐμπαθεῖς καὶ τῇ σαρκὶ λατρεύοντες λογισμοί. Διὸ καὶ κατὰ πλῆθος, οἷα δὴ καὶ περὶ πολλὰς καὶ διαφόρους ἢ καὶ ἐναντίας ἀλλήλων σχιζόμενοι πλάνας καὶ φαντασίας. Ἰσραὴλ δέ, ὁ καθαρὸς καὶ διορατικὸς πάντων, ἢ καὶ Θεοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν θείων μόνων ἐπιθυμητικὸς νοῦς· διὸ καὶ εἷς ὡς ἀληθὴς καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ὁ αὐτός, εἰ καὶ αὐτὸς ἑαυτοῦ πῇ μὲν κρείττων, πῇ δὲ καὶ ταπεινότερος, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς καθάρσεως ἢ ἐλλάμψεως. Ἀμφοτέροις οὖν ὁ Χριστός, τοῖς μὲν φῶς ὡς ἐκ σκότους καὶ

5-6 Lc. 2,32 cum app. cr.; Is. 42,7; 49,6 et Is. 46,13 cum app. cr. **6** (τοῖς-ἀγνοίας) cf. Is. 9,2
7 (αὐτὸς ...ὢν φῶς) cf. Ioh. 1,9; Mt. 4,16

---

6 ὁ] om. F **17** ὁρατικῶς F

τῆς ἀγνοίας, τῆς ἀληθείας νῦν ἀποκάλυψις, τοῖς δὲ δόξα ὡς καὶ ἀνάβασις καὶ προσθήκη τῆς θεωρίας τε καὶ θεώσεως.

Τί δὲ καὶ τὸ *λαοῦ σου*; Μηδὲ γὰρ τοῦτο παραλειπτέον τοῖς φιλεξεταστικωτέροις τε καὶ φιλοθεώροις, ἢ ὅτι κἂν εἷς καὶ πρὸς ἓν διὰ τὸ ἐξ ἑνὸς σκοποῦ καὶ πρὸς ἓν τείνειν πέρας, ἀλλὰ καὶ οὗτος ποικίλος τε καὶ πολύχους ταῖς κατὰ μέρος διαφοραῖς, ὥστε τὸ μὲν σύστημα καὶ τὸ γένος ἕν, ἀφ' οὗπερ ἤρξατο καὶ πρὸς ὅπερ ἀνάγεται, τὰ δὲ κατὰ μέρος πολλά τε καὶ ἄπειρα. Διὰ τοῦτο λαοὶ μὲν ἐκεῖνοι, οὗτος δὲ καὶ εἷς καὶ λαός.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω τῷ πρεσβύτῃ πεπροφήτευταί τε ὁμοῦ καὶ πεφιλοσόφηται. Τί δὲ καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις; Θαυμάζουσι μὲν καὶ ἀμφότεροι. Σὺ δὲ ὅρα πῶς οὐδὲν ἧττον θαυμασίως καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς νῦν πρῶτον ἀποδιϊστᾷ τὸν Ἰωσὴφ τῆς παρθένου, μετὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν λύσιν τῆς ὑποψίας καὶ τὴν πληροφορίαν τοῦ θεῖον εἶναι τὸ γέννημα. *Ἰωσήφ* φησι *καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ*· τὸν μὲν ἁπλῶς καλέσας ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἅτε μήτε τοῦ παιδὸς πατέρα, μήτε δὲ τῆς τοῦ παιδὸς μητρὸς ἄνδρα, τὴν δὲ κεχωρισμένως καὶ ἀπὸ μόνης μᾶλλον τῆς πρὸς αὐτὸν σχέσεως· καὶ *ἡ μήτηρ αὐτοῦ*, ᾧ καὶ Συμεὼν ὥσπερεὶ κατακολουθῶν καὶ ὁρῶν, οἷα καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀποκαλυφθεὶς τὸ μυστήριον, εὐλογεῖ μὲν καὶ ἀμφοτέρους, οἷα καὶ τὸν Ἰωσὴφ εἰδὼς οὐ δίκαιον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπουργὸν τὰ πολλὰ τούτου τοῦ μυστηρίου. Πρὸς δὲ τὴν Μαρίαν ὅλον συμπεραίνει τὸν λόγον ὡς καὶ

---

3 cf. p. 71, l. 5 **15** (Ἰωσὴφ…καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ) cf. Lc. 2,34 **18** (καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ) cf. supra, l. 15

---

1 καὶ] om. F **14** ἐποψίας F **17** καὶ χωρισμένος F **21** τοῦ] om. F **22** Μαριὰμ F

μόνην αὐτουργὸν τοῦ τηλικούτου|**f.181** θαύματος καὶ γεννήματος.

Τίνα δὲ καὶ τὰ προφητεύματα, *ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραήλ;* Ὅρα μοι τὴν ἀκρίβειαν τῆς διαφορᾶς· ἡ μὲν ἑτοιμασία τοῦ σωτηρίου κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, ἡ δὲ πτῶσις καὶ ἡ ἀνάστασις πολλῶν, καὶ μάλιστα ἐν τῷ Ἰσραήλ. Ἡ μὲν γὰρ θεία βούλησις, ἡ πάντων σωτηρία καὶ θέωσις, ἡ δὲ πτῶσις καὶ ἡ ἀνάστασις ἐν τῇ τῶν πολλῶν γνώμῃ, πιστευόντων τε καὶ μὴ πιστευόντων. Ἀλλὰ τὸ μὲν τοὺς κειμένους, ὅπερ ἐστὶ τοὺς ἀπίστους, ἀνίστασθαι κατὰ λόγον· πῶς δ' ἂν καὶ οἱ κείμενοι πέσοιεν ἢ πάντως ὅτι τὸ βαθύτερον αὐτοῖς τοῦ πτώματος ὑπαινίσσεται, ὡς οὐχ ὁμοίως κολασθησομένους πρὸ τῆς οἰκονομίας καὶ μετὰ τὴν οἰκονομίαν τε καὶ τὸ κήρυγμα· τοῦτο γὰρ αὐτὸ βούλεται καὶ τὸ *κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν*, ὅ ἐστιν εἰς ἔλεγχον, εἰς κατάκρισιν, ὥστε πλείονα μετὰ τὴν διαμαρτυρίαν τὴν καταδίκην δέξασθαι· ἐξαιρέτως δὲ τοῖς ἐξ Ἰσραήλ, ὡς οὐκ ἀρκέσον αὐτοῖς τὸ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἑστάναι μὴ δεχομένοις μηδὲ πιστεύουσιν, ἀλλὰ ἀνάγκη καὶ τῶν προτέρων ἐκπεσεῖν καὶ δίκας ὑποσχεῖν πάντων τῶν ἐθνῶν χείρους, ὅτι τε τὸν πάλαι παρ' αὐτοῖς προφητευόμενόν τε καὶ λατρευόμενον καὶ τὸν ἐξ αὐτῶν γεννώμενον οὐκ ἐδέξαντο καὶ ὅτι καὶ τὸν δίκαιον, μᾶλλον δὲ τὸν εὐεργέτην, ὡς κατάδικον ἐλογίσαντο καὶ κακοῦργον καὶ μετὰ τῆς ἀπιστίας,

---

2-3 Lc. 2,34 **12-13** Mt. 24,14 cum app. cr.

---

2 ἰδοὺ οὗτος κεῖται] post ἰ- lac. habet F **3-4** διαφορᾶς ἡ] lac. habet F
6 σωτηρία] θεωρία P$^{a.corr.}$ **18** τε^{2} καὶ λατρευόμενον] om. P **21** μετὰ] τὰ F

αὐτοὶ μόνοι καὶ τὴν θεοκτονίαν ἐτόλμησαν. Διὸ καὶ ἰδιαζόντως ἀπειλεῖται τούτοις *ἡ πτῶσις* ὡς οὐ κἀκεῖθεν μόνον ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν, τῆς τε πόλεως ἡ κατασκαφὴ καὶ τῶν ἐνοικούντων ὁ ἀνδραποδισμός τε καὶ ἡ σφαγὴ καὶ τῆς πολιτείας καὶ πάσης ἄλλης ἐλευθερίας καὶ παρρησίας ἡ διὰ τέλους ἔκπτωσις.

Ἀλλὰ καὶ *ἡ ἀνάστασις* τοῖς πιστεύουσι, τῇ μὲν ὡς κειμένοις ὑπὸ τὸν νόμον καὶ ἐλευθερουμένοις αὐτοῦ τῆς δουλείας καὶ τῆς βαρύτητος, τῇ δὲ καὶ ὡς συνθαπτομένοις μὲν τῷ Χριστῷ, συνανισταμένοις δὲ καὶ συμπάσχουσι μὲν καὶ συνδιωκομένοις, συνδοξαζομένοις δέ· οὐκ ἄχαρι δὲ καὶ τὸ *εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν*, ὥς τισιν ἔδοξεν οὐκ ἄλλων καὶ ἄλλων, ἀλλὰ τῶν αὐτῶν καὶ πιπτόντων μὲν καὶ ἀνισταμένων· πιπτόντων μὲν κατὰ τὸ χεῖρον, ἀνισταμένων δὲ κατὰ τὸ βέλτιον, τὸ μὲν κατὰ τὴν ἀπιστίαν ἢ ἀλογίαν, τὸ δὲ κατὰ τὴν πίστιν.

Καὶ τὸν ἐν ἡμῖν διεγειρόμενόν τε ὁμοῦ καὶ διεγείροντα λόγον, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος ἀσθενεῖ τε ὁμοῦ καὶ δύναται, τὸ μὲν τῷ σώματι, τὸ δὲ τῷ πνεύματι· καὶ τὸ θαυμαστότερον, ὅτι καὶ διὰ αὐτοῦ τοῦ ἀσθενεῖν δύναται καθάπερ ἐπὶ πλάστιγγος καὶ ἀμφοῖν ἀντιταλαντευομένων ἀλλήλοις. Οὕτω γοῦν καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν δύναμις δι' αὐτοῦ τοῦ πίπτειν καὶ τὸ ἀνίστασθαι περιποιουμένη τοῖς πολλοῖς, δηλαδὴ τοῖς πιστεύουσιν· ἀλλὰ πίπτειν μὲν ἐκ τῆς προτέρας στάσεως, τῆς κατὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἀνίστασθαι δὲ ἐκ τῆς προτέρας

---

2 -10 (πτῶσις... ἡ ἀνάστασις ... εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν) cf. Lc. 2,34
15 (ἀσθενεῖ - δύναται) cf. II Cor. 12,10 ; Ph. 4,13

---

6 τῇ] πῇ F **8-p. 75,1** καὶ² - δικαιοσύνην] om. F **8-9** καὶ² συμπάσχουσι μὲν] om. P
9 οὐκ ἄχαρι] οὐ χάρι P$^{a.corr.}$ **10** ἀνάστασιν] εἰς praem. P **11** μὲν] δὲ P **15** ὁ] om. P
20 προτέρας V] πρὸ τῆς V $^{p.corr.\ (in\ mg)}$ **21** προτέρας V·] πρὸ τῆς V $^{p.corr.\ (in\ mg)}$

πτώσεως τῆς κατὰ τὴν δικαιοσύνην, καὶ *εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον* τὸν σταυρόν. Μίγνυσι γὰρ τῇ δόξῃ καὶ τὸν ὀνειδισμὸν καὶ δείκνυσι δι' οὗ καὶ ἡ δόξα.

Τοῦτο γὰρ ἡμῖν τοῖς ἀπὸ Χριστοῦ τὸ σημεῖον, τὸ γνώρισμα, ἡ σφραγίς· ἀντιλεγόμενον δέ, ὡς τοῖς μὲν πρὸς τὸ χεῖρον, τοῖς δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐκλαμβανόμενον. Καὶ τοῖς μὲν γελώμενον, μᾶλλον δὲ καὶ μισούμενον, τοῖς δὲ καὶ λίαν τιμώμενον, τυχὸν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν σημεῖον ὡς ὑπὲρ φύσιν καὶ τῶν σημείων δημιουργόν· ἀντιλεγόμενον δέ, διὰ τὸ τοῖς μὲν ἐκ τοῦ ἐναντίου, τοῖς δὲ τοῖς τοῦ ἐν αὐτῷ καὶ ἁγίου πνεύματος ἐκτελεῖσθαι λέγεσθαι τὰ τεράστια, ἢ καὶ ὅτι πολλὰ τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ ζυγομαχούμενα τοῖς πολλοῖς κατ' αὐτόν τε ἐκεῖνον καὶ ὕστερον μᾶλλον ἐπιφυόμενα τοῦ πονηροῦ γεωργοῦ σπέρματα ἢ καὶ ζιζάνια. Οἱ μὲν γὰρ αὐτοῦ τὴν ἐπιδημίαν ἀσώματον, οἱ δὲ φαντασίαν τινὰ σώματος, οἱ δὲ καὶ σῶμα μέν, ἄλογον δὲ καὶ ἄνουν, ἀνοήτως λίαν καὶ ἀλογίστως. Οἱ δὲ καὶ ταῦτα μέν, οὐράνιον δὲ σῶμα καὶ ὡς διὰ σωλῆνος καὶ ὅτι τέλειον ἐξ ἀρχῆς τὸ κυοφορούμενον καὶ τοιαῦτά τινα τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις καὶ πεπραγμένοις. Καὶ ἀντιλέγοντες οὐκ ἐπαύσαντο, εἴτε γοῦν διὰ ταῦτα, εἴτε καὶ δι' ἐκεῖνα, εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον.

Ταῦτα δὲ πάντως περὶ τοῦ υἱοῦ μέν, κοινὰ δὲ ὅμως καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ μητέρα τὰ προφητεύματα πάντα τὰ τοῦ παιδὸς ἑαυτῆς ποιουμένην,

---

1 Lc. 2,34 **8-10** (σημεῖον - δημιουργὸν...διὰ - ἐναντίου...ἐκτελεῖσθαι- τεράστια) cf. Mt. 12,24

---

5 ἀντιλεγόμενως F **8** δημιουργόν] αὐτουργὸν P **9** τοῖς^{3} V$^{p.corr.(s.l.)}$] om. P F **10** λέγεσθαι] λέγοντα F **10 -19** ἢ - ἀντιλεγόμενον] om. F **13** καὶ] om. P **18** πεπραγμένοις] πραττομένοις P$^{a.corr.}$ || καὶ] om. P || ἔπαυσαν P

ἐν ᾧ καὶ συνεκινδύνευε καὶ συνεδοξάζετο. Ὅρα δὲ ὅπως οὐ τὰ χρηστότερα ταύτῃ μόνα προσαγορεύεται, ἀλλὰ καὶ τὰ σκυθρωπότερα, ἵν' αὐτὸ τοῦτο μᾶλλον ἀσφαλεστέραν ἐργάσηται τὴν παρθένον, οὐκ ἀπαράσκευον οὖσαν. Καὶ ὅπως οὐ τ' ἄλλα μόνον τὰ περὶ τὸ τοῦ ταύτης υἱοῦ πάθος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἑαυτῆς περὶ αὐτὸ προειδῇ πάθος, ὥστε καὶ ἐν ᾧ παθαίνεται, αὐτῷ τούτῳ τῆς περὶ αὐτὴν προφητείας ἀναμιμνήσκεσθαι καὶ παραμυθίαν τοῦ πάθους δέχεσθαι. *Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς* κατ' ἐξοχὴν ὁ λόγος· οὐ γὰρ τῶν ἄλλων μόνον φησὶ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους ἅψεταί τις δισταγμός, διακριτικὸς λογισμὸς καὶ σάλος. Καὶ ὡς ὁ δεσποτικός φησι λόγος, *πάντες σκανδαλισθήσονται*, ἀλλὰ *καὶ σοῦ αὐτῆς*, τῆς οὕτω βεβηκυίας καὶ σταθηρᾶς ἢ τῆς τοσαύτην πληροφορίαν ἔκ τε τῶν περὶ σὲ μυστηρίων, ἔκ τε τῶν περὶ τὸν σὸν υἱὸν καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ σοῦ υἱοῦ θαυμασίων λαβούσης τοῦ Θεὸν εἶναι καὶ Θεοῦ υἱόν, *τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία*, μερισμός, ἀμφιβολία τῶν λογισμῶν, διάκρισις ὅπως τε καὶ Θεός ἐστι καὶ θνητὸς καὶ ἀπαθὴς καὶ τοσαῦτα πάσχων, ἢ καὶ εἰ τοσαῦτα πάσχων, ὄντως ἐστὶ Θεός· ἢ καὶ εἰ καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου κρείττων ἔσται, καθάπερ καὶ τῶν λοιπῶν ἡ ῥομφαία. Καὶ αὐτὸ τὸ περιὸν τῆς ὀδύνης καὶ ἀκμαιότατον καὶ ὀξύτατον, ἥτις αὐτῆς τὴν ψυχὴν διῆλθε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, εἰ καὶ μὴ τὴν ἀνάστασιν ἀπεγίνωσκε, μονονουχὶ λέγων ὅτι *διχοτομήσει σου τὴν ψυχὴν* ἡ περὶ τὸν υἱὸν

7-14 Lc. 2,35 cum app. cr.
10 (πάντες σκανδαλισθήσονται) cf. Mar. 14,27 **20-p. 77,1** cf. supra, l. 7-14

5-6 πάθος[1] - ἐν ᾧ] om. F **8-11** οὐ γὰρ - αὐτῆς] om. F **13** Θεὸν] θεοῦ F **14** διελεύσονται F ||τῶν] om. P **15** διάκρισις] om. P **16** ἢ καὶ εἰ τοσαῦτα πάσχων] om. F || εἰ[2]] om. F
17 καὶ[1] V[P.corr. (s.l.)]] om. P F

περιωδυνία, *ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί*, πρὸς πάντα τὰ προειρημένα καθολικῶς, ἀλλ' οὐκ αἰτιολογικῶς, οὐδὲ μερικῶς πρὸς μόνα τὰ πρὸς τὴν παρθένον ἔναγχος εἰρημένα, ὅτι τούτων πάντων οὕτω συμβαινόντων τῶν οὕτω περιπαθῶν καὶ ἐκπληκτικῶν καὶ σοὶ δὲ λίαν ὀδυνηρῶν· καὶ *πολλῶν καρδιῶν ἀποκαλυφθήσονται διαλογισμοὶ* καὶ ἀποβατικῶς, ἀλλ' οὐκ αἰτιολογικῶς.

Ὁ μὲν γὰρ σταυρὸς καὶ τ' ἄλλα τῶν παθημάτων δι' ἄλλα· συμβέβηκε δὲ ὅμως πολλοῖς καὶ ἡ τῶν ἐν αὐτοῖς λογισμῶν ἀποκάλυψις, οἵαν εἶχον περὶ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν σχέσιν τε καὶ τὴν δόξαν. Οἱ μὲν γὰρ φανερῶς καὶ ἐπέχαιρον καὶ ἐτώθαζον οὐ τῶν φανερῶς ἐχθρῶν μόνον, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ τῶν πρὸ τοῦ φιλίαν ὑποκρινομένων καὶ νῦν διὰ τὸν καιρὸν τὰ τῆς γνώμης ἀνακαλυπτομένων· οἱ δὲ ὡς εἰκὸς ἐσκυθρώπαζον καὶ συνέπασχον. Καὶ οἱ μὲν καὶ ἐπὶ σταυροῦ Θεὸν ὡμολόγουν, ὥσπερ οὐκ ἄλλοι μόνον ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ συσταυρωθείς, οἱ δὲ οὐδ' οὕτω τὴν ἔχθραν καὶ τὰς συκοφαντίας κατέλυον, ἀλλὰ καὶ πλάνον καὶ κακοῦργον ἐκάλουν, ἢ καὶ ἐλλειπτικῶς, ὅπως ἂν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους *ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί*, καὶ διορθωθῶσι διὰ τῆς ἀναστάσεως· ταχεία γὰρ αὐτοῖς μετὰ τὸν σκανδαλισμὸν ἡ βεβαίωσις, εἰ μὴ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὴν ἀποκάλυψιν καθ' αὑτὸ φωτισμόν τις ἡγεῖται κατὰ τὸ εἰωθὸς τῆς γραφῆς· ἀλλ' ἡμῖν γε τῆς ἀκολουθίας καὶ πάλιν ἑκτέον.

---

1 Lc. 2,35 cum app. cr. **5-6** (πολλῶν – διαλογισμοὶ) cf. Lc.2,35 **18-19** cf. supra, l. l **20** (σκανδαλισμόν) cf. Mc. 14,27

---

2 οὐκ] οὐ P F || αἰτιολογικῶς οὐδὲ] om. P F **4** τῶν] om. F **6** ἀποκαλυφθήσεται F
9 ἡ τῶν] ἤ τ᾽ ἐν V$^{p.corr.}$ (in mg.)

f.181v **Περὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον φυγῆς**

18. Οὕτω μὲν Ἰωσὴφ μετὰ τὸν καθαρισμὸν δέχεται τὸν χρησμόν· καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον φυγαδείαν αὐτὸς οἰκονομῶν, αὐτὸς καὶ ἀνέχεται, ὁ πάντα πληρῶν Ἰησοῦς σὺν ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τῷ δοκοῦντι πατρί· τὴν δὲ μιαιφονίαν Ἡρώδης ἐτέλει.

Περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ

19. Ἔμελλε δὲ ἄρα πάντως καὶ Ἰωάννης ὁ μέγας, ὁ πρὸ τοῦ φωτὸς ἐκ γαστρὸς ἔτι καὶ ἐν γαστρὶ τὸ φῶς ὁρῶν, ὁ πρὸ τοῦ τόκου σκιρτῶν, ὁ πρὸ τῆς φωνῆς κῆρυξ, ὁ πρὸ τοῦ λόγου τοῦ Λόγου μάρτυς, κἀνταῦθα καὶ προτυθῆναι καὶ προδραμεῖν τοῦ καινοῦ καὶ πρώτου καὶ μεγάλου θύματος μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν, μετὰ τῶν συναθλητῶν· τό τε γὰρ γένος καὶ τὸν τόκον καὶ αὐτὸς Βηθλεεμίτης καὶ τὸν χρόνον ὀλίγῳ προήκων ἦν· ἐν γὰρ τοῖς ἀμφιβόλοις καὶ τοὺς ὑπὲρ τὴν διετίαν ἀνήρουν, προτιμῶντες τοῦ φιλανθρωποτέρου τὸ ἀσφαλέστερον καὶ κρεῖττον ἡγούμενοι τὸ καί τινας τῶν ἐκτὸς τοῦ χρόνου περιλαβεῖν, ἢ καί τινα παραλιπεῖν τῶν ἐντός.

Οὕτως ἐφιλοτιμοῦντο ταῖς μιαιφονίας οἱ δείλαιοι. Θεὸς δὲ ἦν ἄρα ὁ καὶ τούτου φύλαξ, αὐτὸς ὁ ζητούμενος καὶ φυγαδευόμενος, ὥστε μὴ τὰ γενέθλια μόνον ἔχειν αὐτοῦ τηλικούτους ἀθλητάς τε καὶ σφάγια, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτεύματα μάρτυράς τε καὶ κήρυκας καὶ τὰ ἐπ᾽ ἐσχάτων δὲ ἐπιτάφια

---

2 (δέχεται τὸν χρησμόν) cf. Mt. 2,13

---

5 διετέλει F **6** tit.] περὶ ἰωάννου $P^{mg.}$ $F^{mg.}$ **14** προτιμότερον P F

προθύματα καὶ μέχρις ᾄδου τὰ προοδοποιήματα. Οὗτος καὶ τὴν Ἐλισάβετ καὶ τὸν υἱὸν ἐκ μέσων αὐτῶν ἀναρπάζει τῶν φόνων· ἔνθεν καὶ διωκομένη πρὸς τὴν ἔρημον ὑπεξέρχεται καὶ ὑπεκτίθεται τὸν υἱόν. Τὰ δ' ἐντεῦθεν ἄρρητα τοῦ μεγάλου καὶ ἀκατάληπτα, καθάπερ τῷ ἡλίῳ καὶ βασιλεῖ καὶ νυμφίῳ καὶ ἡ σύλληψις καὶ ἡ γέννησις, οὕτω καὶ τῷ τούτου λύχνῳ καὶ φίλῳ καὶ στρατιώτῃ καὶ ἡ ἀναστροφὴ καὶ ἡ δίαιτα.

Περὶ Ζαχαρίου

20. Διὸ καὶ τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ παιδὸς ἀποτυχόντες οἱ δήμιοι, κατὰ τοῦ Ζαχαρίου τὸν θυμὸν ἀφιᾶσιν, ὡς λόγος, καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ θυσιαστηρίῳ λειτουργοῦντα καὶ θύοντα τῷ Θεῷ, θύουσι καὶ ἀναμιγνύουσι τὸ αἷμα τῷ αἵματι. Καὶ ταῦτα μὲν ταύτην ἐδέχοντο τὴν οἰκονομίαν.

Τί δὲ καὶ ἡ πρὸς Αἴγυπτον τοῦ παιδὸς φυγή; Φυγὴ τῶν δαιμόνων ἐξ Αἰγύπτου γίνεται καὶ διωγμὸς τῆς πλάνης ἡ τοῦ λόγου κατὰ τῆς πλάνης δίωξις. Ἐπεὶ γὰρ δύο ταῦτα δεισιδαιμονέστατα καὶ κακοτεχνότατα καὶ οἰκειότατα τῷ ἐχθρῷ τῶν ἐθνῶν, μάγοι τε καὶ Αἰγύπτιοι· καὶ περιττοὶ μὲν τὴν ἔνυλον καὶ κάτω λατρείαν Αἰγύπτιοι καὶ περὶ τὰς τῶν ἑρπετῶν καὶ κνωδάλων τιμὰς φιλότιμοι, περιττοὶ δὲ τὴν ἀέριον τῶν δαιμόνων οἱ μάγοι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς τούτων μὲν ἐπικλήσεις, τὰς δὲ παρατηρήσεις τῶν οὐρανίων ἐσχολακότες καὶ τὰ μαντεύματα· ἀμφοτέρους ὁ Χριστὸς ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς προνομεύει, ἵνα μηδὲ περὶ τῶν ἄλλων ὁ ἐχθρὸς ἔχῃ θαρρεῖν, ἀφαιρεθεὶς ἐκ πρώτης τὰ κράτιστα, ἀλλὰ τοὺς μὲν εὐθὺς γεννηθεὶς καὶ ὡς

5-6 (καὶ νυμφίῳ…καὶ φίλῳ) cf. Ioh. 3,29 **9-12** (κατὰ - ἀφιᾶσιν...ἀναμυγνύουσι - αἵματι) cf. Mt. 23,35 **14-15** (Φυγὴ² - γίνεται) cf. Is. 19,1

---

8 tit] l. 78,17 V$^{mg.}$ **12** tit. F$^{mg.}$ **18** περίττη F **22** ἀμφοτέραι F | | ἀρχῆς] post αὐτῆς transp. P F

Θεὸς ἐξ οὐρανῶν καλῶν πᾶσαν καὶ τὴν ἀέριον δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν οὐράνιον τερατολογίαν καὶ γενεθλιαλογίαν, δι' αὐτῆς αὐτοῦ τῆς γεννήσεως ἀνατρέπων, τοὺς δὲ μετὰ χρόνον καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐπιδημῶν διὰ γῆς ὡς καὶ τὴν ἀσέβειαν ἥττους ἢ παχυτέρους καὶ πᾶσαν καὶ τὴν Αἰγύπτιον ἀκαθαρσίαν ἢ ἀλογίαν ἀποκαθαίρων. Καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἀπελαύνων, ὄφεις τε καὶ σκορπίους, ἢ καὶ τοὺς μὲν πρότερον, ὡς καὶ πρότερον ἀποστάντας καὶ παρ' αὐτὸν τὸν τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ὅλων δημιουργὸν τῷ ἡλίῳ καὶ πυρὶ λατρεύσαντας, τοὺς δὲ ὕστερον καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐρχόμενος, ὡς καὶ ὕστερον παρ' αὐτῶν διὰ τοῦ Ἰσραὴλ διωκόμενος· καὶ νῦν τῆς ἐπιβουλῆς ῥυόμενος ὡς καὶ πρότερον παρ' αὐτῶν ἐπιβουλευόμενος, ἵνα τὰ ἐναντία διὰ τῶν ἐναντίων ἰάσηται.

Καὶ βρεφοκτονεῖ μὲν Ἡρώδης, ὁ ζωογονεῖν ἑαυτὸν τέξας τὰ οἰκεῖα τοῦ γένους σπέρματα, ζωογονεῖ δὲ Φαραὼ ὁ πρὶν ἀναιρεῖν κελεύσας τὰ Ἰουδαίων νήπια. Τοιούτοις λόγοις ὁ Λόγος ἦν πελαγίζων καὶ καθαίρων τὴν Αἴγυπτον, καὶ καταπνίγων τοὺς ἐμφωλεύοντας αὐτῇ λεγεῶνας. Ἡ δὲ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ μήτηρ, ὡς τοὺς μὲν φίλους ἐχθρούς, τοὺς δὲ ἐχθροὺς φίλους εὑροῦσα, καὶ τὸν μὲν τῆς πατρίδος ναὸν ὡς εὐάλωτον, τὸν δὲ ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου κατοικισμὸν ὡς ἄσυλον ἱερόν, τὸν μὲν ἀπολιποῦσα, τὸν δὲ καταλαβοῦσα, ἥδιστον εἶχεν Αἴγυπτον ἐνδιαίτημα καὶ Αἰγυπτίους θέαμα. Συμπεριήει δὲ καὶ αὐτὴ καινὸν ὁμοῦ καὶ φρικτὸν Αἰγυπτίοις θαῦμα τε καὶ

---

7 αὐτῶν F

διήγημα· ἃ γὰρ ἐπὶ τῶν μύθων ἀνέπλαττον, ταῦτ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἑώρων, μητέρα καινὴν Θεοῦ καὶ Θεὸν μετὰ σαρκὸς ὁμοῦ καὶ μητρός· οὐκ ἄλογος δὲ οὐδὲ ὁ διετὴς τῷ λόγῳ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις χρόνος, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ διπλοῦν αὐτοῖς ἐνδείξηται τῆς ἰάσεως τοῦ λόγου τε καὶ τῆς πράξεως, ἢ καὶ τὸ διπλοῦν αὐτοῖς τῆς ἑαυτοῦ παραστήσῃ φύσεως. Ὥσπερ δὲ ὑπὸ χρηματισμῷ πρὸς Αἴγυπτον, οὕτω καὶ ἐξ Αἰγύπτου πάλιν ὑπὸ χρησμῷ μετὰ τοῦ παιδὸς καὶ τῆς μητρὸς ὁ Ἰωσὴφ ἐπανέρχεται· καὶ οὐχ ὑπὸ χρηματισμῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ προφητικοῖς χρησμοῖς, ἔνθεν μὲν γὰρ ὅτι *ἰδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον*, ἐκεῖθεν δὲ ὅτι καὶ *ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου*.

Καὶ οὐ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς Ἰουδαίας ἀπόλειψις καὶ ἡ πρὸς Ναζαρὲτ ἄφιξις, ὥς φησι Ματθαῖος ὑπὸ χρηματισμῷ καὶ χρησμῷ. Τὸν μὲν γὰρ παρὰ τοῦ ἀγγέλου δέχεται, τὸν δὲ παρὰ τοῦ προφήτου μανθάνει τὴν τοῦ Ναζωραίου κλῆσιν προαγορεύοντα. Καὶ μὴν καὶ ὁ Λουκᾶς αὐτὸν οὔ φησιν κατὰ χρηματισμόν, ἀλλὰ μετὰ τὸν καθαρισμὸν εὐθὺς ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν Ναζαρέτ, οὐκ ἐναντιοφωνῶν, ἀλλὰ τὸν πρὸ τῆς καθόδου τῆς εἰς Αἴγυπτον χρόνον δηλῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἕνεκα τῆς ἀπογραφῆς μόνον ἡ πρὸς Ἰουδαίαν ἐπάνοδος ἦν, ἐφ' ᾧπερ ἦκον διαπραξάμενοι καὶ ἅμα συνάψαντες τὰ περὶ τὸν καθαρισμόν· οὕτω γὰρ καὶ τὸ κατὰ νόμον ἅμα καὶ λόγον καὶ χρείαν συνέβαινεν ἅμα τε τὴν ἀπογραφὴν ποιουμένοις καὶ μετὰ τοῦ

9-10 Is. 19,1 cum app.cr.
10-11 Mt. 2,15; Os. 11,1 **12-15** (ἡ τῆς – προαγορεύοντα) cf. Mt. 2,19-23 **16-17** (ἀλλὰ - Ναζαρέτ) cf. Lc. 2,39

6] tit. ἐπάνοδος ἐξ αἰγύπτου P$^{mg.}$ **9-10** ἰδοὺ - Αἴγυπτον] om. P || ἰδοὺ - ἥξει] φεύγε F
12 ἡ^{1}] om. P **15** καὶ^{2}] om. F **17** ἐναντιοφηνῶν P $^{a.corr.}$, ἀναντιφωνῶν F

νεογνοῦ διαναπαυομένοις ἐπὶ μικρὸν καὶ συμπληρουμένων τῶν ἡμερῶν τοῦ καθαρισμοῦ.

Ταῦτα γοῦν ἐχομένως οὕτω διοικονομησάμενοι, μᾶλλον δὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ τεχθέντος διοικονομηθέντες, αὐθαιρέτως ὡς ἐμφιλοχωροῦντες τῇ πατρίδι, λοιπόν, πρὸς Ναζαρὲτ ἐπανήεσαν· καὶ ὁ διετὴς οὕτως αὐτοῖς ἐτρίβετο χρόνος, ὡς παρὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐστὶ μανθάνειν, μεθ' ὃν αὐτοῖς καὶ ἡ εἰς Αἴγυπτον ἐχρηματίσθη φυγή. Νυνὶ δὲ πάλιν τὴν ὑποστροφὴν τῷ Ἰωσὴφ κελεύων ἄγγελος ἐπιφαίνεται καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὴν Ναζαρὲτ μᾶλλον ἐπιστροφήν. Σὺ δέ μοι πρὸ πάντων καὶ διὰ πάντων ἐκεῖνο σκόπει, τὴν θαυμασίαν διαπλοκὴν τῆς προνοίας καὶ ὅπως κἀνταῦθα δι' ὅλου μίγνυσι τοῖς ταπεινοῖς ὑψηλὰ καὶ τοῖς λυπηροῖς τὰ χρηστὰ καὶ ἀνάπαλιν, πῇ μὲν ἀνιεῖσα τῶν πόνων τὴν παρθένον τε καὶ μητέρα, πῇ δὲ καὶ πρὸς ὑψηλοτέρους λόγους ἐπαίρουσα καὶ δοξάζουσα καὶ τοῦ θεῖον εἶναι τὸν τόκον πείθουσα καὶ ἵνα μικρὸν ἄνωθεν ἀναλάβωμεν.

Μετὰ γὰρ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην σύλληψιν καὶ κυοφορίαν καὶ τῆς τοσαύτης χάριτος ἢ καὶ θαύματος τὴν πληροφορίαν καὶ τὸ σκίρτημα τὸ προφητικόν τε καὶ ὑποφητικόν, τὸ φανερὸν ὁμοῦ καὶ κρυπτὸν καὶ τὴν δευτέραν τῆς Ἐλισάβετ μαρτυρίαν τε καὶ θεολογίαν καὶ αὐτῆς δὲ ταύτης τὴν εὐχαριστίαν καὶ προφητείαν καὶ τῶν μακαρισμῶν τὴν μεγαλειότητα, φόβοι καὶ ὑποψίαι καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων συκοφαντίαι καὶ κίνδυνοι·

8-10 (κελεύων - ἐπιστροφήν) cf. Mt. 2,19-21

---

1 συμπληρωμένων V **10** πρὸ - ἐκεῖνο] post σκόπει transp. P **13** ἀνεῖσα F **17** τὴν V$^{p.corr.(s.l.)}$ **18** τε] om. F

λύεται ταῦτα· μαρτυρίαι γὰρ δὲ ἄνωθεν θεῖαι καὶ τοῦ μὴ μόνον ἄχραντον, ἀλλὰ καὶ ἔμπλεων τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν παρθένον εἶναι καὶ ἔνθεον τὸν τόκον πληροφορίαι, καὶ πάλιν ξενιτεῖαι τε καὶ ἀποδημίαι. Καὶ Γαλιλαία μὲν ἀφιεμένη, καταλαμβανομένη δὲ Ἰουδαία|**f.182** μετὰ τοῦ χρυσοῦ φόρτου καὶ τὴν φέρουσαν τάχα φέροντος· ἀπορίαι τε καὶ στενοχωρίαι, αἱ μὲν πρὸς ταῖς ἀνωδύνοις ὠδῖσιν, αἱ δὲ μετὰ τὴν καλὴν καὶ γλυκεῖαν ὠδίνων λύσιν.

Ἐντεῦθεν οὐδ' ἔχει που χωρηθῆναι διὰ τὸν ἀχώρητον, ἴσως οὐδὲ προσανακλιθῆναι καὶ προσανακλῖναι πῶς τὸν ἀσώματον, ἀλλὰ σπηλαίῳ τὸν καὶ λῃστὰς σῴζοντα καὶ θηριωδίας ἡμᾶς ἀπαλλάττοντα καὶ φάτνῃ τὸν αἰσθητῶς ἅμα καὶ νοητῶς πάντας τρέφοντα. Ἀλλὰ μῖξον πάλιν καὶ τοῖς ταπεινοῖς ὑψηλά· ὁ διπλοῦς ἀεὶ δὲ καὶ τἀναντία κιρνῶν καὶ δι' ἀδοξίας δοξάζων ἅμα καὶ δοξαζόμενος· ἀγγέλων ἐντεῦθεν ἐπιστασίαι καὶ δοξολογίαι καὶ ποιμένων δρόμοι καὶ μάγων καὶ ἀστέρων δορυφορίαι τε καὶ δωροφορίαι· καὶ πάλιν τῇ μητρὶ καὶ παρθένῳ τὰ πειρατήρια. Ἡρώδου μανίαι τε καὶ παιδοφονίαι καὶ ψυχὴ ζητουμένη, τοῦ τὴν βασιλικὴν ἐπιζητοῦντος εἰκόνα καὶ τὴν δραχμήν· καὶ φυγαδεῖαι πρὸς Αἴγυπτον τοῦ φυγάδα ποτὲ τὸν λαὸν καὶ δι' αὐτοῦ τὸν νῦν διώκτην ἐξ Αἰγύπτου σώσαντος καὶ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἐπ' ἀλλοτρίαις διατριβαὶ τοῦ πᾶσαν τὴν κτίσιν οἰκείαν ἔχοντος.

---

17 (τοῦ - δραχμήν) cf. Lc. 15,9

---

3 καὶ[2]] om. F || ξενητείαι F **6** στενοχορίαι F **9** προσανακληθῆναι … προσανακλῆναι F || πῶς] om. F **10** καὶ[1]] om. F || θηριδίας F **12** μίξον F **15** μητρὶ] τε add. P

Καὶ πάλιν μετασκηνώσεις τε καὶ μεταναστάσεις καὶ δρόμοι πρὸς τόπους ἐκ τόπων στρατοπαιδείαις μᾶλλον ἢ γυναικείαις ἀσθενείαις μετὰ καὶ παιδίου κομιδῇ νηπίου πρέποντες. Ταῦτα δέ, μὴ τῆς οὕτω πάντα πλεκούσης καὶ ἡμᾶς οὕτω παρασκευαζούσης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς παρθενικῆς ἀνδρείας ἔστω καὶ καρτερίας τεκμήρια, καθάπερ καὶ τὰ προτοῦ τῆς σοφίας τε καὶ τῆς σωφροσύνης.

Ἀλλὰ τίνα σοι καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον, ὦ Θεοῦ μῆτερ, καὶ τὰ πάντα σύναθλε καὶ καλλίνικε; Βλέπεις μὲν καὶ ἀπολαμβάνεις κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν γλυκεῖαν σου τε καὶ τοῦ σοῦ παιδὸς καὶ πάντων πατρὸς πατρίδα τὴν τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ὄντως μέλι καὶ γάλα τὸν σὸν υἱὸν καὶ τὸ σὸν γάλα ῥεύσασαν. Εὑρίσκεις δὲ καὶ τὸν τὴν ψυχὴν ἀπολέσαι τοῦ παιδίου ἐπιζητοῦντα δικαίως μὲν αὐτὸν παρ' ἑαυτοῦ καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα καὶ πᾶν ἀπολωλεκότα τὸ γένος, δικαιότερον δὲ καὶ αὐτὸν συναπολωλότα καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τετραρχίας ὑποβεβηκυῖαν καὶ καταμεμερισμένην τὴν βασιλείαν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω λείψανα τῶν προτέρων κακῶν *Ἀρχέλαον βασιλεύοντα,* τὴν ἥττω δηλαδὴ πολὺ τῆς πρὶν βασιλείας, καὶ ἡ διαστολὴ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Ἡρώδην, *ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ*. Διὸ καὶ τὴν Ἰουδαίαν μὲν Ἰωσὴφ ἀπολείπει, πρὸς δὲ τὴν Ναζαρὲτ ἀποκλίνει πάλιν, ὃ καὶ αὐτὸ προειδὼς ἢ καὶ προοικονομῶν ὁ ἄγγελος, οὐκ ἀπόστρεφε πρὸς γῆν Ἰουδαίαν φησίν, ἀλλὰ πρὸς γῆν Ἰσραήλ, ἵν' ἅμα

---

11 (τὴν - γάλα) cf. Exod. 33,3 ; Leu. 20,24; Num. 20,27 **17-19** (Ἀρχέλαον βασιλεύοντα...ἀντὶ - αὐτοῦ) cf. Mt, 2,22 **21-22** (οὐκ - Ἰσραήλ) cf. Mt. 2,21

5-6 καὶ καρτερίας $P^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ || ἔστω] post καρτερίας transp. P F **8** σοι] σου P || μετὰ] τὰ praem. P **13** παιδίου] σοῦ praem P || ζητοῦντα P F **15** τετραρχίαν F **17** ἥττω] δὲ praem. F

συμβῇ, καὶ τὴν προφητείαν συμβῆναι καὶ τὴν παραγγελίαν. Τὴν μὲν προφητείαν τῷ *Ναζωραῖον κληθῆναι*, τὴν δὲ παραγγελίαν τῷ μὴ τὴν Ἰουδαίαν ὡρισμένως, *ἀλλ' ἁπλῶς εἰπεῖν, εἰς γῆν Ἰσραήλ*· ταύτῃ γὰρ καὶ ἡ Γαλιλαία συμπεριείχετο.

Πολλὴν ἀπορίαν παρέσχετο καὶ τὸ πῶς ἐν ταὐτῷ τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἀρχέλαον βασιλεύειν καὶ Πιλάτον ἡγεμονεύειν ἦν· τότε γὰρ λέγειν ὡς ἔναγχος τῆς Ἡρώδου τελευτῆς γενομένης καὶ μήπω τῆς βασιλείας διῃρημένης, μηδὲ τῆς ῥωμαϊκῆς καταπεμπομένης ἀρχῆς, Ἀρχέλαος τῷ τέως ἦρχεν, ἕωλον καὶ αὐτόθεν ἔχων τὸν ἔλεγχον. Ἰδοὺ γὰρ καὶ πρὸ τελευτῆς Ἡρώδου καὶ μετὰ τελευτὴν ὡς τὸ μὲν παρὰ τῆς ἱστορίας, τὸ δὲ καὶ παρὰ τῶν εὐαγγελιστῶν ἐστιν ἀκούειν, πάλαι τε Ἀριστόβουλος καὶ πάλιν ἕτερος ἦρχεν Ἡρώδης καὶ Πιλάτος συνῆρχεν, ὁ μὲν ἡγεμονεύων, ὁ δὲ βασιλεύων. Τί γοῦν ἐστιν εἰπεῖν; Ἢ ὅτι κατὰ τὴν ἐπιδημίαν Χριστοῦ καὶ ὀλίγον τι πρὸ τῆς ἐπιδημίας τῆς αὐτοκράτορος τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀρχιερατείας καὶ βασιλείας ὑπὸ Ῥωμαίων κατὰ τὴν προφητείαν καθαιρεθείσης, ἡνίκα καὶ Ἀριστόβουλος μὲν ὁ ἀρχιερεύς τε καὶ βασιλεὺς καὶ Ὑρκανὸς ὁ τούτου ἀδελφός, ἐχθρὸς δὲ διαφερόντως καὶ νεωτεροποιός, ὁ μὲν δέσμιος ὑπὸ Πομπηΐου πρὸς Ῥώμην ἀπήχθη καὶ ἀπολυθεὶς φόρους ἐτάχθη τελεῖν, ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἐχειροτονήθη· καὶ μετ' αὐτὸν Ἡρώδης οὐκ ὀλίγαις θεραπείαις καὶ στρατεύμασί τε καὶ ἀναλώμασι παρὰ καίσαρος Αὐγούστου βασιλεὺς κατέστη τῆς Ἰουδαίας· ὀνόματι μὲν βασιλεία τῶν

---

2 (Ναζωραῖον κληθῆναι) cf. Mt. 2,23 **3** Mt. 2,2 cum app. cr.

1-2 τὴν μὲν - παραγγελίαν] om. F **6** καὶ Πιλάτον ἡγεμονεύειν] om. P **9** ἔχον V P
11 καὶ om. P || εὐαγγελίων P F **21** καὶ ἀναλώμασι P$^{p.corr. (in mg.)}$

Ἰουδαίων ἦν, πράγματι δὲ δουλεία Ῥωμαίων· ἐκεῖθεν αὐτοῖς τῶν βασιλέων καὶ χειροτονουμένων καὶ οἰκονομουμένων καὶ δῆλος αὐτὸς Ἡρώδης μηδὲ τῶν οἰκείων παίδων ἔχων τὴν αὐθεντίαν, εἰ μὴ παρὰ τῆς Ῥωμαίων λάβοι βουλῆς τε καὶ βασιλείας. Ἐντεῦθεν αὐτοῖς καὶ φρούραρχοι καὶ φρουραὶ καὶ ἔφοροι τῆς χώρας καὶ ἀρχῆς, οἷα καὶ τὰ πολλὰ καταστασιαζόντων καὶ καταστασιαζομένων ὑπ' ἀλλήλων καὶ πρὸς ἀλλήλους, ἔστι δὲ ὅτε καὶ πρὸς Ῥωμαίους· ἡ γοῦν μεγίστη τῶν ἐφορειῶν καὶ πάντων κυρεία καὶ ἡγεμονία παρὰ Ῥωμαίοις ἦν, ὑφ' ᾗ καὶ τὸ στρατιωτικόν· ἡ δὲ βασιλεία παρὰ Ἰουδαίοις μέν, οὐκ αὐτοκρατὴς δέ, ἀλλὰ τὰ πολλὰ Ῥωμαίων κατήκοος. Οὕτως οὐκ Ἀρχέλαος καὶ Πιλάτος μόνον, ἀλλὰ καὶ Πιλάτος ὕστερον καὶ Ἡρώδης, ὁ μὲν ἡγεμόνευεν, ὁ δὲ ἐβασίλευε. Καὶ ἦν ὥσπερ ὑπὸ βασιλείαν μᾶλλον δὲ καὶ ἡγεμονίαν τῆς βασιλείας ἡ βασιλεία.

Ἡμῖν δὲ καὶ πάλιν πρὸς τὴν ἀκολουθίαν ἰτέον· τὰ μὲν οὖν λοιπὰ τοῦ παιδὸς παρὰ τῶν εὐαγγελίων μάνθανε, τὴν αὔξησιν, τὴν κραταίωσιν, τὴν προκοπὴν τῆς ἡλικίας ἅμα καὶ χάριτος, τὴν τῆς σοφίας πλήρωσιν· οὐχ ὡς Θεοῦ ταῦτα. Τί γὰρ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ὑπὲρ τελείου καὶ ὑπερκραταίου καὶ ὑπερπλήρους πάντων τῶν ἀγαθῶν τελειότερον ἢ κραταιότερον ἢ πληρέστερον, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπου μὲν αὐξοντος καὶ προκόπτοντος; Τὰ δ' ἄλλα διοριστέον, τὴν κραταίωσιν, τὴν ἑτέραν προκοπὴν τῆς χάριτος, τῆς

---

21 (προκοπὴν τῆς χάριτος) cf. Lc. 2,52

---

1 ἦν V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **6** καὶ καταστασιαζομένων **]** om. P **10** τὰ πολλὰ] καὶ praem. P F
11 μόνον - Πιλάτος] om. P **14**] tit. περὶ τοῦ δωδεκαετοῦς καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς εἰς τὸ ἱερὸν P$^{mg.}$

σοφίας τὴν πλήρωσιν· οὔτε γὰρ ὡς Θεοῦ ταῦτα, ἀλλ' οὔτε δὲ ὡς ἀνθρώπου πλεῖον κραταιουμένου παρὰ τοῦ ἐνοικοῦντος πνεύματος, ἢ προχωροῦντος ἢ πληρουμένου παρὰ τὰ ἐξ ἀρχῆς, ἐφ' οὗπερ ἐξ αὐτῆς ἑνώσεως *πᾶν τὸ πλήρωμα κατῴκησε τῆς θεότητος*.

Ἀλλ' ὡς κατὰ μικρὸν παραφαινομένης αὐτῷ τῆς θείας χάριτος καὶ δυνάμεως, ἢ καὶ ὥσπερ ὀργάνῳ τῷ σώματι κατ' ὀλίγον χωροῦντι πρὸς τὴν ἐνέργειαν συναπαρτίζεσθαι καὶ τῆς τοῦ τεχνίτου νομιζομένης κατ' ὀλίγον τέχνης ἢ ἐπιστήμης· ἀλλ' οὐδὲ ἡ ἐπίδειξις αὐτῷ τῆς σοφίας παρ' ἡλικίαν, ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡμῖν ὁ λόγος εἴωθεν ἤδη συμπληροῦσθαι τῆς διακρίσεως, ὁ τῆς δωδεκαετίας καὶ ὁ καιρὸς ὁ τῆς ἑορτῆς, καθ' ὃν ἔμελλε καὶ μετὰ πολὺν χρόνον αὖθις αὐτοὺς εἰς φθόνον προαγαγεῖν καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν, ὡσπερεὶ πόρρωθεν προτυπῶν τὸν φθόνον τε καὶ τὸ πάθος. Ἀλλὰ καὶ ὑπομένων εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τρεῖς ἡμέρας ἀφανὴς ὢν καὶ ζητούμενος καὶ ὕστερον εὑρισκόμενος, ἵνα καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν προτυπώσῃ, κἀν τούτῳ κρυπτόμενος καὶ ποθούμενος καὶ τριήμερος ἀνιστάμενος, ὑπομένων δὲ λάθρᾳ καὶ μηδὲ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῖς γινωσκόμενος, ἵνα μήδ' ἕτερον ἢ φανερὸς γενόμενος κωλυθῇ, ἢ καὶ ἀπειθῇ κωλυόμενος, ἀλλ' οὐδὲ προπετῶς διδάσκων οὔτε τοὺς διδασκάλους οὔτε τοὺς ἱερεῖς, καίτοι μόνος αὐτὸς αὐτόχρημα σοφία καὶ λόγος ὤν, μᾶλλον δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι λόγου καὶ σοφίας αὐτὸς ὁ χορηγὸς ὤν.

---

4 (πᾶν - θεότητας) cf. Col. 2,9 **10-11** (ὁ τῆς - ἑορτῆς) cf. Lc. 2,42 **14-15** (τρεῖς - εὑρισκόμενος) cf. Lc. 2,43-46 **17** (μηδὲ - γιγνωσκόμενος) cf. supra, l. 14-15 **19** (οὐδὲ προπετῶς διδάσκων) cf. Lc. 2,47

20-21 μᾶλλον - ὤν] om. F

Ἀλλὰ διὰ ταῦτα μὲν οὖν ταῦτα μέτρα καὶ ἡλικίας καὶ ἀξίας, αὐτός τε καλῶς εἰδὼς καὶ τοῖς ἄλλοις ὁρίζων, καὶ τοῖς μὲν ἱερεῦσι καὶ διδασκάλοις τοῦ διδάσκειν παραχωρῶν, αὐτὸς δὲ καὶ ἐρωτῶν λογικῶς καὶ ἀκροώμενος συνετῶς καὶ ἀποκρινόμενος συνετώτερον, ὃ καὶ τὸ θαῦμα πολλῷ μεῖζον ἐποίει τῆς ἀκροάσεως· ἡ δὲ τῆς εὐταξίας σοφία πάλιν τῆς σοφίας οὐχ ἥττων.

Καὶ οὐ ταῦτα|**f.182v** κατώρθου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μητρὸς διωρθοῦτο πάθος καὶ τὴν διάλεξιν. Ἐπεὶ γὰρ ὡς μήτηρ ἐκείνη πάντα ὁμοῦ καὶ παρρησιαστικώτερον καὶ ἀνθρωπινώτερον καὶ περιπαθέστερον διελέγετο· *τί τοῦτο τέκνον ἐποίησας ἡμῖν* καὶ ὅτι *ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ σου ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμεν σε;* Καὶ αὐτὸς πάντα λύων ὅτι καὶ ἕτερος ὁ πατὴρ αὐτῷ καὶ ὅτι οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ, ἀλλ' ὡς καὶ Θεῷ. Καὶ τὴν μητέρα προσεκτέον αὐτῷ καὶ ὅτι καὶ ὁ τοῦ πατρὸς οἶκος, ὁ ναὸς δῆλον, οἶκός ἐστι καὶ αὐτοῦ, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ τοῦ πατρός. Ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτοῖς ἐγκλητέον μᾶλλον ἀγνοοῦσι ταῦτα καὶ ἔτι χαμαὶ βαίνουσι καὶ μηδὲν μήτε λαλοῦσι μήτε φρονοῦσι τῶν πρὸς ἀλήθειαν *τί ὅτι* φησὶν *ἐζητεῖτε με; οὐκ οἴδατε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναι με;*

Ἐνταῦθα πρώτως ἀνδρικώτερον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν θειότερον, πρὸς τοὺς οἰκείους διαλεγόμενος καὶ πρώτως τοῦ ἀληθῶς πατρὸς φανερώτερον μνημονεύων καὶ παραγυμνῶν αὐτοῦ τὴν θεότητα. Εἴ γε πατὴρ μὲν αὐτῷ ὁ

---

4 (ἀκροώμενος - συνετώτερον) cf. Lc. 2,47 **10-11** Lc. 2,48 cum app.cr. **17-18** Lc. 2,49 cum app. cr.; Mt. 21,13

5-7 ἐποίει - ταῦτα F$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **6** πάλιν τῆς σοφίας om. P **8** ἐπειδὴ P
10 διαλεγομένη V$^{a.corr.}$ **13** καὶ^{3} V $^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **21** φανερώτερος F

Θεός, ἀνάγκη δὲ τὸν υἱὸν τῆς αὐτῆς εἶναι τῷ πατρὶ φύσεως, ὥσπερ καὶ τῷ υἱῷ τὸν πατέρα· *ὁ γὰρ ἑωρακὼς ἐμέ* φησιν *ἑώρακε τὸν πατέρα*, οὕτω γοῦν καὶ ὁ τὸν πατέρα ἑωρακώς, ἑώρακε τὸν υἱόν· τίς καὶ τοῦτό φησιν; αὐτὸς ὁ υἱός· *εἰ τὸν πατέρα μου ἤδειτε, κἀμὲ πάντως ἐγνώκατε ἄν.* Τοῦτο πρῶτον δεῖγμα τῆς τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ σοφίας τε καὶ δυνάμεως.

Τὰ γὰρ καλούμενα παιδικά, μὴ παιδαριώδους μόνον ἀλλὰ καὶ δαιμονιώδους τιθώμεθα γνώμης καὶ προαιρέσεως, οὐ μόνον ὡς τῶν ἡμετέρων λογίων τε καὶ εὐαγγελίων παρέγραπτα, ἀλλὰ καὶ λίαν κακοτέχνου τινὸς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπινοήματα, διαβάλλειν ἐκ τούτων τῶν μυθευμάτων ἐπιχειροῦντος καὶ τ' ἄλλα τῶν ἡμετέρων. Πλὴν εἰ μόνον τις ἐκεῖνα προσδέχεσθαι βούλοιτο παρὰ πολλῶν λεγόμενά τε καὶ πιστευόμενα, ἃ μήτε τοῖς ἄλλοις τῶν ἡμετέρων ἐναντιούμενα; Πρὸς δέ, καὶ τοῖς προφητικοῖς σύμφωνα, ὅτι καὶ τὴν ὥραν τοῦ σώματος *ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων*, καὶ ὅτι τῆς μητρὸς ἐμφερὴς καὶ τὸ ἦθος ἐπιτερπής, τῷ δὲ κάλλει τὴν ἡλικίαν ἀνάλογος. Καὶ ἰδεῖν μὲν χαριέστατος ὁμοῦ καὶ σεμνότατος καὶ ὁμιλῆσαι γλυκύτατος ἅμα καὶ εὐγλωττότατος. Ἐπιστρεφὴς δὲ πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἐπισυννοίας τὰ πολλὰ φαινόμενος, οἷα καὶ γέμων φρονήματος ἢ καὶ πνεύματος· καὶ συνελόντα φάναι, καθάπερ ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις, οὕτω καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὁμιλίας καὶ καταστάσεως, εἰ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ὅρος καὶ λόγος, ἡ δὲ πραότης αὐτῷ τὸ ἐπίσημον.

---

2 Ioh. 14,9 **4** (εἰ - ἄν) cf. Ioh. 8, 19 **14** Ps. 44,3

2-3 οὕτω γοῦν καὶ] om. P **3** τὸν πατέρα] post ἑωρακώς transp. P **4** ἐγνώκειτε F **7** μόνων V **11** μόνα P F || παρὰ] περὶ F **20**] tit. ἀνατροφὴ $F^{mg.}$

Καὶ ὅτι μήποτε μήτε ξυρὸς ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς μήτε δὲ χεὶρ ἀνθρώπου, πλὴν τῆς αὐτοῦ μητρός.

Ἀνατροφή

21. Ἀλλ' οὕτω τότε καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τὸ συνέδριον καὶ πάντας τοὺς παρόντας ἐκπλήξας ὁμοῦ καὶ διορθωσάμενος, κάτεισι μετ' αὐτῶν εἰς Ναζαρέτ· καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀναμεταξὺ μέχρι τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἀναδείξεως ἡλικίαν ὡς ἄνευ ἐπιφανοῦς τινος καὶ δημοσίου θαυματοποιΐας τε καὶ διδασκαλίας ὁ εὐαγγελιστὴς ἑνὶ ῥήματι συνελών, ἑτέραν αὐτῷ μαρτυρεῖ πολιτείαν ὁμοῦ καὶ νομοθεσίαν· πῇ μὲν γὰρ τῷ λόγῳ νομοθετῶν πρότερον, δεύτερον αὐτὸς ὡρᾶτο τῷ βίῳ, τοῦτο βεβαιῶν καὶ καταπραττόμενος, ὡς τὸ μηδεὶς ζητείτω τὸ ἑαυτοῦ καὶ τὸ *τοῦ καλοῦ ποιμένος τοῦ τιθέντος τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων*. Αὐτὸς γὰρ μετ' οὐ πολὺ φαίνεται τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐπιζητῶν καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν προϊέμενος. Πῇ δὲ τῷ βίῳ πρότερον παραδεικνὺς τὸ παράδειγμα, δεύτερον καὶ διὰ τοῦ λόγου προὐτίθει τὸ νομοθέτημα, καθάπερ τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν, μηδὲ ὀμνύειν, μηδὲ ὀργίζεσθαι καὶ τ' ἄλλα τῶν ἐντολῶν· αὐτὰ γὰρ αὐτὸς ταῦτα πρότερον πάντα καὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου φυλάξας, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτάξας φαίνεται, ὥστε πῇ μὲν προηγεῖσθαι τὸν νόμον τοῦ τρόπου, πῇ δὲ τὸν τρόπον τοῦ νόμου· ὥσπερ κἀνταῦθα τρία ταῦτα πρὸ τῶν ἄλλων νομοθετήσας ἢ καὶ νομοθετῆσαι μέλλων, τό τε

---

1 (μήτε - κεφαλῆς) cf. Num. 6,5 **12-13** (τοῦ καλοῦ - προβάτων) cf. Ioh. 10,11

---

14 ζητῶν P F **15** τῷ βίῳ] post πρότερον transp. P **17** αὐτὰ] αὐτὸς V$^{a.corr.}$ P
19 μὲν] μενὸν F || τὸν νόμον] τοῦ νόμου F **19-20** τοῦ τρόπου] τὸν τρόπον V$^{a.corr.}$ F

τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν καὶ τοὺς γονεῖς τιμᾶν, τὸν δὲ Θεὸν καὶ αὐτῶν τούτων προτιμᾶν τῶν γονέων καὶ τοῦ φυσικοῦ τὸ θεῖον καὶ τοῦ καλοῦ προτιθέναι φίλτρον· ὅρα πῶς αὐτὸς προλαβὼν οὐ τούτους φυλάττει τοὺς νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων τὴν τάξιν καὶ τὴν προτίμησιν. Πρότερον μὲν τὸν αὐτοῦ τιμῶν πατέρα τε καὶ Θεὸν καὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ τὰ αὐτοῦ ποιῶν ἐν τῷ ἱερῷ τῶν ἱερῶν λογίων καὶ ἀκροώμενος καὶ διαλεγόμενος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν γονέων ἐπεγκαλούμενος ὑπερτιθεὶς καὶ ἀντεγκαλῶν, καὶ δευτέρου λόγου τ' ἄλλα ποιούμενος, ἔπειτα καὶ τοῖς γονεῦσι διὰ τέλους ὑποτασσόμενος.

Ἡ δὲ μήτηρ πάλιν μαθήτρια γίνεται τοῦ παιδός, ἡ ὄντως τῆς σοφίας μήτηρ καὶ τῆς σοφίας θυγάτηρ. Οὐ γὰρ κατὰ παῖδας, μᾶλλον δὲ οὐδὲ κατ' ἄνδρας, ἢ ἄνθρωπον ὅλως, ἀλλ' ὡς Θεῷ προσεῖχε λοιπὸν καὶ θείας πράξεις τε καὶ φωνὰς τὰς ἐκείνου φωνὰς ἡγεῖτο καὶ πράξεις· ᾧ δὴ καὶ μηδὲν αὐτὴν τῶν ὑπ' ἐκείνου λεγομένων ἢ πραττομένων ἐξέπιπτεν, ἀλλὰ καθάπερ τὸν λόγον αὐτὸν ἐν ταῖς λαγόσι τὸ πρότερον, οὕτω καὶ νῦν τοὺς αὐτοῦ λόγους καὶ τρόπους καὶ πάντα τὰ πολιτεύματα συλλαμβάνουσα καὶ ὡσπερεὶ τρέφουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. Τοῦτο μέν, καθ' ἑαυτὴν διαπλάττουσα καὶ ἀνασκοποῦσα, τά τε εἴδη καὶ κάλλη καὶ τὰς δυνάμεις· τοῦτο δὲ καὶ τὸν καιρὸν ἀναμένουσα τῆς πάντων τούτων ἐκδηλοτέρας ἀποκαλύψεως. Καὶ τοῦτο μέν, ὡς τύποις καὶ νόμοις καταπαντὸς τοῦ βίου χρωμένη, τοῦτο δὲ

16-18 (πάντα - αὐτῆς) cf. Lc. 2, 51

---

4 μόνον] μᾶλλον P || τὸν νόμον F || τάξιν] τε add. F || τὴν²] om. F

καὶ ὡς τεκμηρίοις τῶν μελλόντων περὶ αὐτὴν καὶ τὸν ταύτης υἱὸν ἀπορρήτων μυστηρίων καὶ τῶν θαυμάτων.

Θεοφάνια

22. Ἀλλ' ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παραδράμωμεν πάντα, ἃ δὴ καὶ τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἅπερ αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἑαυτὸν ἐπικρύπτων καὶ μὴ φανερῶν αὐτοῦ τὴν δύναμιν τῆς θεότητος, ἵνα καὶ τὸ πλῆρες ἀπολάβῃ τῆς ἡλικίας καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας συνάψῃ σῶμα τοῖς θαύμασι καὶ τοῖς δόγμασι καὶ τοῖς πάθεσι συναρμολογούμενον, ἀλλὰ μὴ διεσπασμένον ᾖ, καθάπερ διερριμμένον τοῖς μέλεσιν, ἄλλως τε καὶ ἵν' αὐτὰς παρ' ἑαυτῶν τὰς αἰτίας ἔχῃ τῶν ἀποβάσεων· εἴ γε τὰ μὲν θαύματα προοδοποιὰ καὶ βεβαιωτικὰ τῶν δογμάτων, τὰ δὲ δόγματα τῶν θαυμάτων· δι' ἀλλήλων γὰρ πιστούμενα καὶ ἑκάτερα, δι' ἀμφοτέρων δὲ τὰ τῶν ὄχλων ῥεύματα, πῇ μὲν λεγόντων οὐδέποτέ τις οὕτως ἐλάλησε, πῇ δὲ οὐδέποτέ τις ἐποίησεν ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. Διὰ δὲ τὸν ὄχλον ὁ φθόνος, διὰ δὲ τὸν φθόνον τὸ μῖσος, διὰ δὲ τὸ μῖσος τὸ πάθος καὶ ὅσα λοιπὸν τοῦ πάθους ἐπέκεινα.

Ἵν' οὖν παραλίπωμεν τὰ παραλειπόμενα, συναναφανῇ δὲ καὶ τοῖς θεοφανίοις ὁ λόγος, ὁ μὲν οὖν τριακονταέτης, ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ μικρόν τι πρός, ὁ μὲν ἐπὶ τὸ βαπτίζεσθαι, ὁ δὲ ἐπὶ τὸ βαπτίζειν ἔρχεται. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον παρόμοιον, ἀλλ' ὅρα μοι Θεοῦ μυστήρια. Ἐπεὶ γὰρ τὸ μὲν δοκεῖν ὑψηλότερος ὁ ἐρημικός, τὸ δ' ἀληθὲς ὁ πολιτικὸς βίος καὶ δυσχερέστερός

---

18 (ὁ μὲν οὖν τριακονταέτης) cf. Lc. 3,23 **19** (ὁ[1] - ἔρχεται) cf. Mt. 3,11; 3,13; Mc. 1,4 ; 1,9; Lc. 3,21; Ioh. 1,26; 1,29

---

2 μυστηρίων καὶ τῶν θαυμάτων] θαυμάτων καὶ μυστηρίων F **3** tit.] non legitur F
9 διερρηγμένον P, διερρημμένον F || αὐτὰ P **17** παραλείπομεν F **20** τὸ] τῶ V, τῷ P a.corr.

τε καὶ ἐνδοξότερος, ὃ μὲν ἐνδοξότερόν τε καὶ χαλεπώτερον ἑαυτῷ, ὃ δὲ δεύτερόν τε καὶ εὐχερέστερον, Ἰωάννῃ, τῷ δούλῳ καὶ φίλῳ, τὸν ἐρημικὸν ἐγχειρίζει βίον. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῷ φαινομένῳ προσέχοντες οἱ πολλοί, μᾶλλον δὲ σχεδὸν πάντες καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὴν πολιτείαν ὡς ὑπὲρ ἄνθρωπον, πολλῷ κρείττῳ τὸν Ἰωάννην ἐνόμιζον. Καὶ ἐκείνῳ μὲν τὸ βαπτίζειν, ἑαυτῷ δὲ τὸ βαπτίζεσθαι, ἄλλως τε καὶ ἵνα μὴ παρ' ἑαυτοῦ, καὶ γὰρ κομπαστικόν τε καὶ ἄλλως ὕποπτον, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τούτου μαρτυρηθῇ. Παρ᾽ οὗ καὶ τ' ἄλλα τῶν μαρτυριῶν εἶχον τὸ ἀξιόπιστον, καὶ παρ᾽ οὗ καὶ αὐτὸ τὸ βάπτισμα καὶ τὰς παραγγελίας ἐδέχοντο καὶ ἐμαθητεύοντο δὲ οὐκ ὀλίγοι καὶ ἀδιασπάστως εἶχοντο, καθάπερ Ἀνδρέας |**f.183** τε καὶ Πέτρος καὶ Ἰωάννης, ὁ ταῦτα γράφων. Αὐτὸς οὕτω γοῦν καὶ ἀπὸ τῆς πολιτείας καὶ ἀπὸ τῆς διαίτης καὶ ἀπὸ τῆς στολῆς καὶ ἀπὸ τῆς μορφῆς αὐτῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς παρρησίας ἀνηρτήσατο τὸν ὄχλον καὶ μετὰ τοσούτου παραστήματος καὶ φρονήματος, ὥστε καὶ ὁ Χριστὸς δοκεῖν εἶναι. Καὶ πέμποντας ἐρωτᾶν, ἵνα καὶ πάλιν ἄμφω μαρτυρηθῇ, ὅτι τε αὐτὸς ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστι καὶ ὅτι μετ' αὐτὸν εὐθὺς ὁ Χριστός. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἐκείνου μὲν ἀνέσχε τὰ θαύματα, ἑαυτῷ δὲ κατέλιπεν, ἵνα τούτῳ γοῦν ἑαυτῷ μὲν ἐπιστρέψῃ τὸν ὄχλον, ἐκείνου δὲ ἀποσπάσῃ. Ἀλλὰ πῶς; Ὅτι καὶ ὀπίσω μου ἔρχεται καὶ μέσος ὑμῶν ἢ ὅτι καὶ ὀπίσω μὲν ἔρχεται, τῷ κηρύγματι καὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἀξιώματος, εἰ καὶ ἔμπροσθεν πάλιν τῷ

5-8 (ὡς - ἐνόμιζον...ἀλλὰ - μαρτυρηθῇ) cf. Lc. 3,15 ; Ioh. 1,19-20 **15** (ὁ Χριστὸς δοκεῖν εἶναι) cf. supra, l. 5
16-20 (μαρτυρηθῇ - Χριστός²...ὀπίσω μου ἔρχεται...ὀπίσω μὲν ἔρχεται) cf. Mt. 3,11; Mc. 1,7; Ioh. 1,30

1-2 καὶ¹ - τε] om. F **9** παρ᾽ οὗ P$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **11** Πέτρος] ὁ praem. F **13** ἀπὸ³] om. F
20 ἢ] om. P || καὶ³] om. P F

ἀξιώματι· μετὰ γὰρ τὸν δορυφόρον ὁ βασιλεὺς μέσος δὲ καὶ νῦν ἕστηκε τῷ σώματι, καὶ ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων ὁμοίως πρόσεισι τῷ βαπτίσματι. Καὶ οὐ τοῖς ῥήμασι μαρτυρεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ δεικτικῷ τοῦ δακτύλου σχήματι.

Βλέπων γὰρ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων ἐρχόμενον ὡς καθαρθησόμενον, *ἴδε*, φησίν, *ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*. Οὐ γὰρ ὅσον φησὶν αὐτὸς οὐκ ἔστι καθαρσίων δεόμενος, ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καθάρσιον. Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἡμᾶς καθαίρει, καὶ ἡμῖν καθαίρεται καὶ εὐθέως ἀνέρχεται ἐκ τοῦ ὕδατος, ὥσπερ καὶ μετ' ὀλίγον τοῦ μνήματος. Ἐκεῖνο μὲν ὡς ἁμαρτίας ἐλεύθερος, τοῦτο δὲ ὡς καὶ διαφθορᾶς ἀνεπίδεκτος, ἤδη δὲ καὶ ὡς αὐτῆς τῆς φθορᾶς ἀλλότριος, αὐτῇ τῇ φθορᾷ φθορὰ διὰ τῆς φθορᾶς γενόμενος, ἢ καὶ ἐκεῖνο μὲν ὡς ἑαυτῷ τοῦ κάτω βίου τὸν κόσμον συναναφέρων, τοῦτο δὲ ὡς καὶ τοῦ θανάτου συναφθαρτίζων ἑαυτῷ καὶ συνυιοθετούμενος. Καὶ ὁ μὲν ἀνέρχεται, τό δὲ πνεῦμα κατέρχεται· ἐχρῆν γὰρ κἀν τούτῳ τυπωθῆναι τὴν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην ἕνωσιν· καὶ ἡμῶν μὲν τὴν ἀνάβασιν, ἐκείνου δὲ τὴν κατάβασιν. Ἀλλ' ἡμῶν μὲν τὴν ὀλίγην, ἐκείνου δὲ τὴν πολλήν τε καὶ ἄπειρον συγκατάβασιν. Οὐ κατερχόμενον δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὐχ ὡς νῦν μένον, ὥσπερ οὐδ' ὡς νῦν κατερχόμενον. Πῶς γὰρ ἐφ' ὃν ἐξ ἀρχῆς πᾶν τὸ πλήρωμα κατῴκησε τῆς θεότητος, ἀλλ' ἵν' ὅπερ ἦν

6-7 Ioh. 1,29 **15** (Καὶ - κατέρχεται) cf. Mt. 3,16

---

1 ἕστηκε V, ἕστης F **2** καὶ - βαπτίσματι] om. F **5** καὶ] om. F **16** χρῆν P **17** ἡμῶν[1]] ἡμῖν F **19** μένον[2] V[p.corr (in mg.)]

τοῦτο φανῇ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅλος Θεοῦ καὶ Θεός. Οἶμαι δὲ ὅτι καὶ καθάπερ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων, οὕτω δὲ καὶ τοῦτο τύπον εἶναι τῆς ἐφ' ἡμᾶς μετὰ τὴν κάθαρσιν ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος. Οὕτω μὲν οὖν τὸ πνεῦμα συντρέχει, συνέλκει δὲ καὶ τὴν φωνὴν ἅμα ἑαυτό τε πιστούμενον, ὅτι πνεῦμα Θεοῦ καὶ τίνος ἕνεκεν ἡ φωνή. Καὶ ὅτι καὶ οὗτος υἱὸς Θεοῦ, ᾧ καὶ ὅτι πατὴρ ἐκεῖνος συναναφαίνεται. Καὶ οὕτως ἡ Τριὰς ἑνουμένη τε ἅμα καὶ διαιρουμένη γνωρίζεται, τὸ μὲν τῷ ἰδίως ἕκαστον ὀνομάζεσθαι, τὸ δὲ τῷ καὶ ἅμα συντρέχειν τε καὶ συναναφαίνεσθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ μίαν εἶναι τὴν ὑπόστασιν τοῦ Χριστοῦ, ἀνθρώπου τε καὶ Θεοῦ, καὶ τοσοῦτον ἄνθρωπον τὸν Θεόν, ὅσον καὶ Θεὸν τὸν ἄνθρωπον. Εἴ γε τὸν αὐτὸν καὶ συναμφότερον ὁ πατὴρ υἱὸν καλεῖ καὶ ἀγαπητόν.

Ἀλλὰ τῆς μὲν τοῦ πνεύματος θεωρίας Ἰωάννης ἠξιοῦτο μόνος, τῆς δὲ τοῦ πατρὸς φωνῆς τε καὶ μαρτυρίας καὶ πᾶς ὁ λαός, ὥσπερ καὶ πρότερον ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἡνίκα τῷ Μωυσῇ Θεὸς ἐχρημάτιζε· Μωυσῆς μὲν ἑώρα μόνος, ἤκουον δὲ καὶ πάντες οὐχ οἱ περιεστηκότες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ πόρρωθεν ἑστηκότες κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς στάσεως ἢ τῆς τάξεως· πλὴν εἴ τις ἀνάξιος καὶ τῆς ἀκοῆς, ὡς κἂν τοῖς ἄλλοις ἀνήκοος καὶ μηδὲν τῷ θείῳ νόμῳ πειθόμενος. Ἀμφότερα γοῦν συμφερόντως καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ᾠκονόμητο· εἴτε γὰρ ἄμφω καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ Ἰωάννης ἀμφοῖν ἠξιώθησαν, οὐδὲν ἂν τῷ βαπτιστῇ καὶ διδασκάλῳ περιεγένετο. Ἀλλὰ κοινὸν ἂν καὶ τὸ

11-12 (ὁ πατὴρ - ἀγαπητόν) cf. Mt. 3,17 **13-15** (Ἀλλὰ - ἐχρημάτιζε) cf. Deut. 4,33; 5,3-5; Exod. 20

---

1 δὲ] δὴ V$^{a.corr.}$ **6** πατὴρ] ὁ praem. P **11** Θεὸν] post τὸν transp. F || καὶ συναμφότερον] ἄνθρωπον ἀμφότερον F **14** μαρτυρίας] θεωρίας V$^{p.corr.(in\ mg.)}$ **21** ὁ^{1} - Ἰωάννης] καὶ Ἰωάννης καὶ ὁ λαὸς F || ὁ^{2}] om. P

φρικτὸν τοῦ πνεύματος ἐλογίζετο, εἴτε δὲ καὶ τῆς φωνῆς ἀποκέκλειντο· ἀμάρτυρα μὲν τὰ κατὰ τὸν Χριστόν, ὕποπτα δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὡς μαρτυροῦντα πρὸς χάριν· νυνὶ δὲ τὸ κατὰ τὴν φωνὴν πιστὸν ἐποίει καὶ τὸ κατὰ τὴν ὄψιν.

Πειρασμός

23. Ἐπεὶ δὲ βαπτίζεται, τὸν βαπτιστὴν διαδέχεται καὶ τοῦ Ἰορδάνου τὴν ἔρημον ἀνταλλάττεται ἅμα τε τῷ πολιτικῷ καὶ τὸν ἐρημικὸν βίον συμπλέκων, καὶ τῷ τόπῳ πρὸς τὴν πάλην τὸν ἀντίπαλον ἐκκαλούμενος καὶ ἡμῖν μετὰ τὴν κάθαρσιν τοῦ βαπτίσματος καὶ τὴν δι' ἐγκρατείας νομοθετῶν κάθαρσιν, καὶ τὴν παρασκευὴν τὴν πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Τοιγαροῦν νηστεύει, πειράζεται διὰ πάντων, νικᾷ διὰ πάντων, διακονεῖται μετὰ τὴν νίκην καὶ τοῖς ἀγγέλοις· τύπος καὶ ἡμῖν διὰ πάντων γίνεται μετὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν τάξιν παραδιδοὺς καὶ τῶν ἄθλων καὶ τῶν ἐπάθλων.

Πάλιν κατέρχεται πρὸς τὸν Βαπτιστήν, πάλιν μαρτυρεῖται τοῖς αὐτοῖς ῥήμασι τῷ αὐτῷ τοῦ δακτύλου σχήματι, πάλιν ἀναχωρεῖ, πάλιν ἐπιφαίνεται, μαρτυρεῖται πάλιν τῇ αὐτῇ φωνῇ, τῇ αὐτῇ χειρί. Διπλοῦς γὰρ ἦν καὶ Λόγος νοούμενος καὶ λεγόμενος καὶ ἄνθρωπος ὁρώμενος καὶ δεικνύμενος. Ὁσάκις κρείττων ὡς Θεὸς τοῦ ἀντιθέου γίνεται, τοσαυτάκις καὶ παρὰ Ἰωάννου τὴν μαρτυρίαν δέχεται. Προσδέχεται καὶ τοὺς αὐτοῦ μαθητάς, ἐπεὶ καὶ τὴν μαθητείαν ὅλην τοῦ κόσμου Ἀνδρέας οὗτος καὶ

6-9 (τοῦ - ἀνταλλάττεται...πρὸς τὴν πάλην - ἐκκαλούμενος) cf. Mt. 4,1; Mt. 4, 11; Mc. 1,9-10; Lc. 4,1-2
12 (διακονεῖται- ἀγγέλοις) cf. Mt. 4,11 **20-p. 97,1** (Προσδέχεται - Ἰωάννης) cf. Ioh. 1,37

10-11 παρασκευὴν] post πρὸς τοὺς ἀγῶνας transp. F || τὴν[2]] om. F **11** νικᾷ διὰ πάντων] om. P
12 καὶ[1]] om. P **16** χωρεῖ F

Ἰωάννης ἦν τὰ πρῶτα τῶν ἀρετῶν· ὁ μὲν γὰρ τῆς ἀνδρείας, ὁ δὲ τῆς παρθενίας γνώρισμα· ἄγει καὶ τὸν Πέτρον Ἀνδρέας τὴν σαρκικὴν ἀναστρέφων γέννησιν· καὶ πρῶτος ὁ δεύτερος ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν καθηγούμενος ἅμα τε τοῦτο τυπῶν, καὶ ἵνα μὴ τὰ πάντα πρῶτος ὁ Πέτρος ᾖ, ἀλλ' ἔστιν οὗ καὶ τὸ δευτερεῖον, εἰ δεῖ φέρειν, καὶ περικόπτῃ τὴν ἔπαρσιν. Οὕτω παραδίδωσι μὲν Ἰωάννης τῷ δεσπότῃ καὶ τοὺς μαθητὰς καὶ τὸ κήρυγμα, αὐτὸς δὲ παραδίδοται τῷ Ἡρῴδῃ. Σπεύδει γὰρ καὶ ἄνωθεν προλαβεῖν τῷ πάθει τὸ πάθος, καὶ κάτωθεν τὴν ἔλευσιν τῷ κηρύγματι. Καὶ Γαλιλαία μὲν πρώτη τὸν Ἰησοῦν σὺν τοῖς μαθηταῖς ὁρᾷ παρρησιαζόμενον καὶ διδάσκοντα, καὶ Φίλιππον καὶ Ναθαναὴλ προτίθησι τῷ πληρώματι.

Τὸ θαῦμα τὸ ἐν Κανᾷ

24. Τρίτη μετὰ ταύτην καὶ ὁ γάμος ὁ ἐν Κανᾷ καὶ ἡ τῶν θαυμασίων ἀρχή, τοῦ ὕδατος ἡ πρὸς οἶνον μεταβολή. Παρῆν δὲ καὶ ἡ μήτηρ καὶ τῶν θαυμάτων καὶ τῶν δογμάτων αὐτόπτις τε καὶ αὐτήκοος. Μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦ θαύματος τὸ φαινόμενον, πολὺ δὲ μεῖζον τὸ κρυπτόμενον καὶ νοούμενον, τῆς ἀνθρωπίνης, οἶμαι, φύσεως ἡ πρὸς τὴν θείαν ἕνωσις, καὶ τῶν καθαρῶν καὶ ἀμιάντων ψυχῶν ὁ καθαρώτατος πολλῷ δεσπότης τε καὶ νυμφίος· ἐν ᾧ καὶ ἡ τοῦ ἀτιμοτέρου καὶ ὑγροτέρου βίου πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολή, ἢ καὶ τοῦ ἐξιτήλου καὶ ὑδατώδους καὶ παλαιοῦ δόγματος πρὸς

---

2 (ἄγει - Ἀνδρέας) cf. Ioh. 1,42 **10-11** (καὶ[2] - πληρώματι) cf. Ioh. 1,45 **13** (ὁ γάμος ὁ ἐν Κανᾷ) cf. Ioh. 2.1

---

4 ἵνα] ἕνα F **5** πρῶτος] post ὁ Πέτρος transp. P [a.corr.] || δεῖ] δὴ P
8 καὶ[1]] om. F **13** ὁ[1]] om. P F **16** φαινόμενον] φανερούμενον P **19** ἀτιμωτέρου F

τὸν ἡδὺν καὶ συνεστηκότα μᾶλλον καὶ ὠφελιμώτερον λόγον, τὸν εὐαγγελικόν, ὃν καὶ ἐκστατικὸν ὁ λόγος οἶδε τὴν ἀμείνω καὶ θειοτέραν ἔκστασιν. Ὃν καὶ κρατῆρα κιρνᾶν τὴν σοφίαν βούλεται, ὡς καὶ τοῦ παλαιοῦ τι παραμιγνῦσαν πρὸς ἠπιωτέραν καὶ κεκερασμένην εὖ τὴν κατάποσιν. Ἡ δὲ μεσῖτις τῶνδε τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ τύπου μεσῖτις γίνεται. Καὶ ὅρα πῶς καὶ φιλοτιμουμένη, καθὰ καὶ γυνή τε καὶ μήτηρ, ἐπὶ ταῖς τοῦ υἱοῦ θαυματοποιΐαις καὶ ἀνεπαχθῆ ποιουμένη τὴν ἀφορμήν. Οὔτε γὰρ ἐπιτάσσει τοῦ θαύματος τὴν ἐπίδειξιν, οὔτε δὲ πάλιν δέεται. Τὸ μὲν γὰρ οἶδε τραχὺ λίαν, τὸ δὲ ταπεινόν, ἀμφότερα δὲ φορτικά. Ἄλλωστε καὶ ὅτι τῷ μὲν ἐπιτυγχάνειν οὕτω λυπεῖ, τῷ δὲ ἀποτυγχάνειν λυπεῖται. Τί οὖν ποιεῖ; Μερίζεται καὶ ἁρμόζεται πρὸς ἑκάτερα. Καὶ ὡς μὲν μήτηρ θαρρεῖ, ὡς δὲ δούλη καὶ ὑποστέλλεται καὶ ὑποβάλλει μὲν τὴν χρείαν ἅμα δὲ καὶ τὴν ταύτης ἐπιθυμίαν καὶ ὡς ἐρᾷ τὴν τοῦ παιδὸς ἀνακαλυφθῆναι καὶ δημοσιευθῆναι δύναμιν. Οἶδε γὰρ ὡς οὐ μόνον ταύτης υἱός, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅλων δημιουργὸς καὶ καινουργὸς καὶ μεταβολεὺς τῶν ἁπάντων, ὅτε καὶ βούλεται τά τε ἄλλα, καὶ ἐξ ὧν αὐτῆς οὔτε τὴν μήτραν ἀνέῳξε καὶ τὴν γαστέρα κατῴκησε. Καὶ πάλιν,|**f.183v** οὔτε τὴν παρθενίαν διέφθειρε καὶ τὴν μήτραν ἀνέῳξε, καὶ τῆς γαστρὸς ἐξώλισθε καὶ κεκλεισμένην ταύτην κατέλιπε· διὸ καὶ ἐλπίζει καὶ οὐκ ἐπιτάσσει τὸ θαῦμα, τὸ μὲν διὰ τὴν ἐκείνου δύναμιν, τὸ δὲ διὰ τὴν οἰκείαν ὕφεσιν.

---

14 ἀποκαλυφθῆναι F **15-16** καὶ καινουργὸς V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **19** ἐξόλισθε F **20** μὲν] δὲ F **21** δὲ] μὲν F

Ταύτῃ τοι κἀκεῖνος καὶ τὸ φιλότιμον ἅμα ταύτης ἀποκρουόμενος καὶ τὸ κατ᾽ ἴσον ταῖς λοιπαῖς μητράσι καὶ ταύτην παρρησιάζεσθαι ἐπικόπτει καὶ διορθοῦται. Διὸ καὶ οὐδὲ μητέρα, ἀλλ᾽ ἁπλῶς γυναῖκα καλεῖ. Ὑπακούει δὲ ὅμως καὶ ὡς μητέρα ταύτην τιμῶν καὶ τῆς προαιρέσεως μᾶλλον ἀποδεχόμενος, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν κεκληκότα τῆς προθέσεως ἀμειβόμενος. Ἡ δέ, καθάπερ τῆς τοῦ παιδὸς δυναστείας αὐτάγγελος, διδάσκαλος καὶ τοῖς διακόνοις τοῦ πρακτέου γίνεται, *ὅ τι ἂν λέγῃ ὑμῖν ποιεῖν, ποιεῖτε.*

Ἡ δὲ τοῦ οἴνου μεταβολὴ καὶ τοῦ κεκληκότος μεταβολὴ γίνεται. Καὶ τὸν γάμον καὶ τὸν οἶκον καταλιπὼν ὁ νυμφίος, τῷ φίλῳ καὶ θαυματοποιῷ καὶ νυμφίῳ καὶ νυμφαγωγῷ τῶν καθαρῶν ψυχῶν μαθητεύεται. Καὶ ἡ νύμφη δὲ τῇ μητρί, ἵνα μὴ τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν γάμον εἰς τὸ κρεῖττον, τὴν παρθενίαν φανῇ μεταβάλλων, καὶ ὁ μὲν τῶν ἀνδρῶν, ἡ δὲ τῶν γυναικῶν ἦ τύπος τε καὶ διδάσκαλος, μᾶλλον δὲ καὶ ἀμφοτέρων ἀμφότεροι. Οὕτω διηνεκῶς ἡ μήτηρ αὐτῷ συνῆν καὶ πανταχοῦ περιϊόντι συνεπορεύετο· τοῦτο ζωὴν ἔχουσα μόνον καὶ πνοὴν καὶ λόγον καὶ φῶς, ὅπερ ἐκείνῳ συνέζη τε καὶ συνέπνει καὶ ὃ συνωμίλει καὶ ὅπερ ἐκεῖνον ἔβλεπεν, ἀμέλει. Καὶ εἰς Βησθαϊδᾶ παρελθόντι καὶ Πέτρου τὴν πενθερὰν θεραπεύσαντι -ἐχρῆν γὰρ ἀπὸ τῶν οἰκειοτάτων τῶν θαυμάτων ἄρξασθαι, καὶ μάλιστα Πέτρου τοῦ τιμιωτάτου τῶν μαθητῶν καὶ κορυφαιοτάτου- καὶ

3-4 (Διὸ - καλεῖ) cf. Ioh. 2,4 **7-8** (ὅ τι - ποιεῖτε) cf. Ioh. 2,5 **19** (Πέτρου - θεραπεύσαντι) cf. Mt. 8,14; Mc. 1,30-31; Lc. 4,38-39

---

1 ἅμα] om. P **2** κατῖσον F || ταύτη παρρησίαν F **4** ὑπακούει] ὑποκαλλεῖ F **7** αὐταγγέλοις F **8** λέγῃ] post ὑμῖν transp. F **11** καὶ νυμφίῳ] post νυμφαγωγῷ transp. P F **13** μετεβαλλῶν F **14** ᾗ] post τύπος transp. P F || τε] om. P F **16** περιϊώντι F || συνεπορεύετο] συνεῖπετο F **18** ἐκεῖνον] ἐκεῖν F **19**] tit. θεραπεία τῆς τοῦ πέτρου πενθερᾶς καὶ ἀρχή τοῦ κηρύγματος $P^{mg.}$, non legitur F || χρῆν P **21** τιμιωτάτου - κορυφαιοτάτου] κορυφαιοτάτου τῶν μαθητῶν P F || καὶ^{2} $V^{P.corr.(in\ mg.)}$, om. P F

συνῆν μὲν ἡ μήτηρ, συμμερίζεται δὲ τῷ υἱῷ καὶ τὰς μαθητρίας. Αὐτὴν τε τὴν ἰαθεῖσαν σὺν τῇ θυγατρὶ καὶ τῇ γυναικὶ Πέτρου διακονούσας μὲν καὶ τῶν τοῦ Ἰησοῦ λόγων, τὰ δὲ πλεῖστα τῇ Θεοτόκῳ καὶ συνούσας καὶ ὁμιλούσας.

Ἐκεῖθεν πάλιν εἰς Ναζαρέτ· ἦδη γὰρ καὶ Ἰωσήφ, ὁ ταύτης μνηστήρ, πλήρης μὲν ἡμερῶν καὶ τῶν τοῦ βίου καὶ τῶν τοῦ πνεύματος, πλήρης δὲ καὶ τῶν περὶ αὐτὴν μυστηρίων καὶ τῶν τοῦ ταύτης υἱοῦ τεραστίων ἐτελεύτα, δέκα φασὶ πρὸς τοῖς ἑκατὸν γεγονὼς ἔτη καὶ ποθῶν τὴν ἀνάλυσιν. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἄνω πρὸς τὸν ὄντως Πατέρα, μᾶλλον δὲ πρὸς ὅλην ὁμοῦ τὴν Τριάδα· οἱ δὲ υἱοί, οὗτοι δὲ Ἰάκωβος καὶ Ἰούδας ἦν, τῷ υἱῷ κάτω συνηκολούθησαν καὶ αἱ θυγατέρες δὲ τῇ μητρὶ μαθηταὶ γενόμενοι καὶ μαθήτριαι. Καὶ οὕτω πορευομένῳ κατὰ πᾶσαν χώραν καὶ πόλιν καὶ ἰωμένῳ πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν συνεπορεύοντο μὲν πάντες καὶ πᾶσαι καὶ θεαταὶ τῶν θαυμάτων καὶ ἀκροαταὶ τῶν διδαγμάτων καὶ δογμάτων ἐγίνοντο. Ἡ δὲ μήτηρ κἀνταῦθα πάντων ἐκράτει καὶ πάντων προστάτις καὶ μεσῖτις ἦ καὶ δεσπότις ἦν.

Περὶ τῆς Γενησαρέτ

25. Τί ἔτι; Ζεβεδὴ καὶ Γενησαρέτ, ἡ μὲν κώμη, ἡ δὲ λίμνη, πάγκαλόν τι καὶ πάμφορον τῆς Γαλιλαίας χρῆμα καὶ θέαμα· φιάλη μὲν καλουμένη διὰ τὸ περιφερὲς τοῦ σχήματος· οὕτω γὰρ καθ' ἑβραΐδα γλῶτταν ἡ Γενησαρὲτ ἑρμηνεύεται,

---

2-3 (τὴν ἰαθεῖσαν... Πέτρου - λόγων) cf. Mc. 1,30-31; Lc. 4,38-39 **12-13** (Καὶ οὕτω – μαλακίαν) cf. Mt. 9,35 **14-15** (συνεπορεύοντο - ἐγίνοντο) cf. Ioh. 21,25 **19** (Ζεβεδὴ - λίμνη) cf. Lc. 5.1

---

2 τῇ^{2} P$^{p.corr.(s.l.)}$ **3** τοῦ] om. P **6** τοῦ^{2}] om.V **11** κάτω συνηκολούθησαν] κατασυνηκολούθησαν F **15** διδαγμάτων καὶ] om. P F **16** μεσίτις V P F

βύσσου δὲ καὶ βαλσάμου κυκλόθεν μήτηρ, τροφὸς δὲ παντοδαπῶν καὶ ἡδίστων ἰχθύων. Τὸ δὲ ὕδωρ οὕτω μὲν κοῦφον καὶ διαυγές, ὡς ἀέρι σχεδὸν παραβάλλειν, οὕτω δὲ καὶ πότιμον καὶ τρόφιμον καὶ ἡδύ, ὡς μηδὲν παραβάλλειν ἢ καὶ τοὺς ἰχθύας αὐτοὺς ἐν ταῖς πόσεσιν ὑπερβάλλειν ἢ ταῖς τροφαῖς ἐκείνους. Οὕτω δὲ οὖσα καὶ τὸ κάλλος καλλίστη καὶ τὴν χρείαν ἡδίστη καὶ ὠφελιμωτάτη, οὕτω τυγχάνει καὶ μεγίστη, μᾶλλον δὲ ἀναλογωτάτη τὸ μέγεθος, ὡς οὐκ ὀλίγῳ πλεῖον ἢ πεντήκοντα σταδίων πάντοθεν τὴν διάμετρον ἔχειν, διὰ τὸ καὶ εἰς κύκλον ὥσπερ ἀποτορνεύεσθαι. Ἡ δὲ περὶ τὸν κύκλον πᾶσα δενδρῖτις ὥσπερ στέφανος περικειμένη τῇ λίμνῃ καὶ ποικιλλομένη τοῖς φύλλοις τε καὶ τοῖς ἄνθεσιν, ἄλλοις τε πολλοῖς κάλλεσι καὶ μεγέθεσι, τῶν ἀκροδρύων βρύουσα, καὶ μάλιστα τῶν ἐλαιώνων, ὑπερπληθέσι μὲν τὸ πλῆθος, ὑπερφυέσι δὲ τὴν φοράν, κατά τε κάλλος ἅμα καὶ γεῦσιν καὶ μέγεθος, ὥστε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕδατος καὶ αὐτὰ τὰ κάλλιστα τῶν καλλίστων καθ' ὑπερβολὴν αὐτὴν λαχεῖν, τὸν οἶνον τε καὶ τὸ ἔλαιον.

Ἐν ταύτῃ καλλίστην καὶ μεγίστην τὴν ἄγραν καὶ ὁ Ἰησοῦς ποιεῖται μετὰ καί τινων ἄλλων καὶ αὐτοὺς τοὺς περιβοήτους τῶν μαθητῶν, Ἰάκωβον ἀγρεύσας καὶ Ἰωάννην, μετὰ τῆς μητρὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτῶν εἰσελθὼν Ζεβεδαίου· ὅτε καὶ ἡ μήτηρ τῶν ὅσον οὔπω τῆς βροντῆς υἱῶν, τὴν ἐπαγγελλομένην αὐτοῖς βασιλείαν οὐκ οὐράνιον ἀλλ' ἐπίγειον εἶναι

---

19 (Ἰάκωβον - Ἰωάννην) cf. Lc. 5,10 **20-p.102,2** (ἡ μήτηρ - ἐξαιτεῖται) cf. Mt. 20,20-21

---

3 καὶ[1]] om. P **3-4** οὕτω - παραβάλλειν] om. F **9** δενδρίτις V F
12 βρίθουσα P F || ἐλαιώνων] καὶ ἀμπελώνων add. P F **20** οὔπω] οὕτω F

μᾶλλον νομίσασα καὶ ταπεινὰ καὶ αὐτὴ φρονήσασα καὶ ἐπίγεια, τὴν προεδρίαν αὐτῆς τοῖς υἱοῖς ἐξαιτεῖται, ἧς ὁ Χριστὸς τὴν ὑφεδρίαν μᾶλλον καὶ πάντων διακονίαν οἶδε καὶ διδάσκει πρόξενον.

Μετὰ τὴν Γενησαρὲτ ἡ Καπερναούμ, ὅπου τὸ μέγα θαῦμα καὶ αἴνιγμα τῆς ἡμετέρας φύσεως, ὁ παράλυτος. Ὁ μὲν σφιγγόμενος καὶ ῥωννύμενος καὶ εἰς τὸν οἶκον ἀπέρχεσθαι κελευόμενος, ἡ δὲ καὶ αὐτὴ μὴ μόνον τὰ ἑαυτῆς ἐπισυνάγουσα μέλη, τὰ ἔθνη καὶ ἑνοποιουμένη διὰ Χριστοῦ καὶ αὐτὴ ἑαυτῇ καὶ συναπτομένη τοῖς ἄκροις ἔθεσί τε καὶ σπέρμασιν, ὥστε πάντας ἓν εἶναι σῶμα καὶ μίαν ἔχειν κεφαλήν, τὸν Χριστόν. Ἀλλὰ καὶ ῥωννυμένη τοσοῦτον, καίτοι παρειμένη τοσοῦτον τε καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τὴν οἰκείαν συναναφέρειν κλίνην, τὴν ὕλην αὐτὴν τοῦ σώματος, ὅτι μάλιστα συνεξαίρουσα καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπαναγομένη πατρίδα τε καὶ οἰκίαν ἀφ' ἧς ἐξέπεσεν.

Ἐντεῦθεν ὥσπερ σημείου δοθέντος ἢ καὶ πελάγους ἀναχεθέντος, ἥ τε συνδρομὴ τῶν ὄχλων καὶ τὰ συνεχῆ καὶ ἀμύθητα ῥεύματα τῶν θαυμάτων, ἃ καὶ τοῖς εὐαγγελισταῖς παρεῖται, καὶ οὐδὲ χωρητὰ λέγεται τῷ κόσμῳ μὴ διὰ τὸ πλῆθος μᾶλλον ἢ καὶ τὸ μέγεθος, ὡς οὐ χωροῦντος τοῦ κατὰ κόσμον ἀνθρώπου τὴν τούτων δύναμιν ἢ διάκρισιν.

Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰησοῦς ἐδίδασκε καὶ ἐθεράπευε μόνον σώματά τε ὁμοῦ καὶ πνεύματα, οἱ δὲ μαθηταὶ τοὺς μαθητευομένους ἢ καὶ θεραπευομένους

4-5 (ἡ Καπερναοὺμ - θαῦμα...ὁ παράλυτος) cf. Mt. 9,1-2 **15-19** (τὰ συνεχῆ - διάκρισιν) cf. Ioh. 21,25
20-21 (Ἀλλ΄ὁ μὲν – πνεύματα) cf. Mt. 8,16

---

4 τὸ] καὶ praem. P F | | καὶ] om. V F **5** αἴνιγμα] om. F **7** μὴ] om. F | | ἑαυτῆς V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$
9 σπέρμασιν] πέρασιν V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ P F **10** καίτοι παρειμένη τοσοῦτον] om. P, καὶ παρειμένει F
13 τε] om. F **14** ἀναχθέντος F

παραλαμβάνοντες κατήχουν τε καὶ ἐβάπτιζον· ἀφ' οὗ δῆλον ὅτι, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων πάντων, ὁ Χριστὸς τῶν μὲν ἦν τέλος, τῶν δὲ ἀρχή· τὰ μὲν παλαιὰ πληρῶν, τὰ δ' ἑαυτοῦ καὶ τυπῶν ὁμοῦ καὶ πληρῶν, ἵν' ἅμα καὶ τὸν νόμον ὁμοῦ φανῇ τηρῶν καὶ καινοτομῶν ὁμοῦ καὶ φυλάττων ὁμοῦ τὴν ἀκρίβειαν, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος· τὸ μὲν γὰρ αὐτὸς ἐβαπτίσατο τὸ τοῦ Ἰωάννου διὰ τοῦ ὕδατος, τὸ δὲ αὐτὸς ἐβάπτισέ τε καὶ ἐβαπτίσατο τὸ δι' ἑαυτοῦ καὶ διὰ τοῦ πνεύματος.

Ἐντεῦθεν καὶ θνήσκων μὲν Ζεβεδαῖος, οἱ δὲ υἱοὶ θάπτειν μὲν ἐφιέμενοι καὶ δεόμενοι, μὴ συγχωρούμενοι δέ, μὴ καὶ τὸ πάθος ἅμα καὶ ὁ πόθος ὁ τοῦ συνδούλου κατακρατήσῃ τοῦ θείου τε καὶ δεσποτικοῦ καὶ ἡ φύσις τῆς χάριτος. Ἀλλὰ τότε μὲν οὕτω τοῦ φυσικοῦ πάθους ἠθελήματος ἀποτρέπονται, μετ' ὀλίγον δὲ συγχωροῦνται λόγῳ πάντα ποιεῖν τῷ λόγῳ τυπούμενοι. Καὶ οὕτω τελέσαντες τὰ ἐξόδια καὶ εὐχαριστήρια, καὶ τὴν μητέρα τῇ μητρὶ προσάγουσι τοῦ δεσπότου καὶ διδασκάλου μαθήτριαν καὶ διακονήτριαν πάντα τὸν ἑξῆς αὐτῆς χρόνον. Ὥσπερ δὲ τὴν γεννησαμένην, οὕτω καὶ τὴν θρεψαμένην οἰκίαν καὶ κτῆσιν οὐ φαύλην οὖσαν οὐδὲ ὀλίγην οἰκονομεῖν. Καὶ ταύτην παρὰ τοῦ λόγου μαθόντες, τὴν μὲν τοῖς πενομένοις, τὴν δὲ τοῖς συμμαθητευομένοις, τὴν δὲ καὶ ἀπεμπολήσαντες εἰς τὸν |**f.184** ἐπὶ τῆς Σιὼν οἶκον ἢ ἀγρὸν καταβάλλονται· τῇ τοῦ Θεοῦ σκηνῇ καὶ μητρὶ σκήνωμα διὰ τέλους ἐσόμενον μετὰ τὸν τοῦ παιδὸς σταυρόν τε καὶ τὴν

8-9 (Ἐντεῦθεν – δεόμενοι) cf. Mt. 8,21-22

---

2 πάντων] post ὁ Χριστὸς transp. F **4** ὁμοῦ[1]] om. P F || ὁμοῦ[2]] om. P F **7** διὰ] om. P **17** οἰκονομῆν F **20** τοῦ Θεοῦ] θεοτόκου F || τοῦ] om. P **21** τὸν] τὴν F

ἀνάληψιν, εἰς ὃν καὶ παρὰ τοῦ σταυρωθέντος ὁ μαθητὴς αὐτὴν ὡς μητέρα παραλαμβάνει, καθώς φησιν αὐτός, εἰς τὰ ἴδια.

Μετὰ τὴν Γαλιλαίαν καὶ ἡ Ἰουδαία τῶν θαυμάτων καὶ τῶν δογμάτων, ἅμα δὲ καὶ τῶν βαπτισμάτων, ἀναπίμπλαται τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἡ μήτηρ πανταχοῦ συνέκδημος καὶ θεατὴς καὶ ἀκροατὴς τῶν λεγομένων καὶ πραττομένων, καὶ διδάσκαλος καὶ δεσπότις καὶ μαθητριῶν τε καὶ διακόνων. Ὅτε καὶ σὺν ἄλλαις οὐκ ὀλίγαις καὶ Ἰωάννα, γυνή τις λίαν εὐγενὴς καὶ ἐπιφανής, τόν τε πλοῦτον καὶ τὴν προαίρεσιν ἀκούσασα τοῦ παραγγέλματος, *ἐὰν μήτις ἀποτάξηται πᾶσι, πᾶσιν ἀποταξαμένη καὶ ἀνδρὶ καὶ παισὶ σὺν ἅμα καὶ ἀγροῖς καὶ οἰκίαις καὶ χρήμασί τε καὶ σώμασι καὶ τὸν σταυρὸν ἀραμένη* καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ τῷ δι' ἡμᾶς σταυρωθησομένῳ καὶ τῇ αὐτοῦ μητρί, πάντα τὸν ἑξῆς συνηκολούθησε χρόνον.

Ἐνταῦθα καὶ ὁ τῆς μεγάλης ἑορτῆς καιρὸς τῆς Σκηνοπηγίας· ὅτε μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων νοσημάτων τε καὶ πνευμάτων, καὶ τοῦ ἱεροῦ τοὺς κερματιστάς τε καὶ κολλυβιστὰς καὶ καπήλους ἀπήλασε φραγγέλιον πλέξας, οὐ τὸ φαινόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ νοούμενον καὶ τὸν παλαιὸν καὶ καινὸν νόμον ἢ τῷ λόγῳ τε καὶ τοῖς θαύμασιν. Οὕτω τὴν Ἰουδαίαν κύκλῳ περιελθών, ἐπανέρχεται πάλιν πρὸς Γαλιλαίαν, τάς τε ἄλλας κώμας καὶ πόλεις περιϊών, καὶ Μαγδαλᾶ πόλιν, ἀφ' ἧς καὶ Μαγδαληνὴ Μαρία, τοσοῦτον σχεδὸν καὶ ὑπερβάλλουσα τὰς ἄλλας τῷ τε περὶ αὐτὸν καὶ τῷ περὶ τὴν

7-8 (Ἰωάννα - ἐπιφανής) cf. Lc. 8,3 **9-11** (ἐὰν - ἀραμένη) cf. Mt. 16,24; 19,21 **14** (Ἐνταῦθα – Σκηνοπηγίας) cf. Joh. 7,2 **15-16** (τοῦ ἱεροῦ - ἀπήλασε) cf. Mt. 21,12-13; Mc. 11,15-17; Lc. 19,45-46 **17** (φραγγέλιον πλέξας) cf. Ioh. 2,14-16 **21-p.105,8** (Μαγδαληνὴ - δαιμονίων) Lc. cf. 8,2

---

5 καὶ ἀκροατὴς] om. P **5-6** λεγομένων καὶ πραττομένων] πραττομένων καὶ λεγομένων F
14] tit. ἡ σκηνοπηγία F$^{mg.}$ **15** τε] om. P || καὶ^{3}] om. P **18** καὶ^{1}] om. P F || λόγῳ] νόμω F
20 τε] τὰς F || κώμας καὶ πόλεις] πόλεις καὶ κώμας P F **21** καὶ^{2}] om. P F

τεκοῦσαν πόθῳ, καθ' ὅσον ἐκείνη καὶ ταύτην. Αὕτη γένει μὲν καὶ ὥρᾳ καὶ πλούτῳ περίβλεπτος, οὐχ ἧττον δὲ καὶ διὰ τὸ περὶ αὐτὴν πάθος διαβόητος, πᾶσι καὶ πάντας ἐφελκομένη πρὸς ἔλεον, τὴν κοινὴν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἰδίαν ἔχουσα συμφοράν, ὅλοις *ἑπτὰ τῆς πονηρίας ἐλαυνομένη πνεύμασιν*, ἃ καὶ τῆς εὐσεβείας ἀντίθετα. Ἀλλὰ καὶ αὕτη τυχοῦσα τοῦ πᾶσαν ἡμῶν τὴν φύσιν πάσης κακίας ἀποκαθαίροντος καὶ πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν ἐκθεραπεύοντος, οὐ μόνον ὅλων καὶ ὅλως ἀπηλλάγη τῶν δαιμονίων, ἀλλὰ καὶ ὅλων ἐνεπλήσθη τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος, θερμοτάτη φανεῖσα καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν προαίρεσιν. Οὐ μόνον ἀκόλουθος διὰ βίου παντὸς καὶ μαθήτρια καὶ διάκονος καὶ σύνοικος τῇ κοινῇ δεσποίνῃ καὶ ὑπηρέτις καὶ διὰ πάντων σύναθλος, ἀλλὰ καὶ ὕστερον ἀπόστολος καὶ ἀπόδημος ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ μάρτυς καὶ ἀθλητὴς μέχρις αἵματος. Καὶ συνελόντα εἰπεῖν, τοῦτο καὶ αὕτη ἐν γυναιξί, ὅπερ καὶ ἐν ἀνδράσιν ὁ Πέτρος.

Ἀλλὰ τὰ ταύτης μὲν καὶ αὖθις ἀναληπτέον κατὰ καιρὸν καὶ μάλισθ' ὅτε κατὰ τὸν σταυρὸν γενώμεθα· νυνὶ δὲ πάλιν ἐπὶ τὸν σκοπὸν ἰτέον καὶ τὰ ἐπίλοιπα παραληπτέον τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς καὶ ἡμετέρας δεσποίνης θαύματά τε καὶ πάθη καὶ πολιτεύματα, ὅσα μὲν σὺν τῷ υἱῷ, ὅσα δὲ καὶ καθ' ἑαυτὴν συγγνώμονας εἶναι, παραιτησαμένοις τῷ μήκει τοῦ λόγου τοὺς ἐπιγνώμονας, εἰδότας ὅτι περὶ τοσούτων οἱ λόγοι καὶ τηλικούτων, περὶ ὧν

---

4 ἀνθρωπίνης P F | | ὅλης F **8** ἀνεπλήσθη F

πᾶσα μὲν γλῶσσα, πᾶσα δὲ τέχνη, προσθήσω δ' ὅτι καὶ χάρις καὶ δύναμις· ἅπας δὲ χρόνος ἐξ ἀρχῆς αἰώνων καὶ μέχρι τοῦ νῦν καὶ ὄντων καὶ γενομένων καὶ ἐσομένων κεκίνηται μὲν καὶ ἀεὶ κινεῖται καὶ κινηθήσεται. Νενίκηται δὲ καὶ ἀνάλωται καὶ ἀεὶ νικηθήσεται καὶ ἀναλωθήσεται· καὶ οὐδὲν μὲν οὐδέποτε τῶν μυστηρίων τούτων τοσοῦτον ῥηθήσεται, οὐδὲ παρ' αὐτῶν τῶν ἄνω δυνάμεων ὅσον ἄξιον, ἀλλ' ὅμως ἀεὶ καὶ διηγηθήσεται καὶ δοξασθήσεται κατά δύναμιν. Ἐκεῖνο μὲν οὖν ἀποδεῖξαι διὰ πάντων ἡμῖν ὁ σκοπός, ὅτι καθάπερ ἡ σκιὰ τῷ σώματι, μᾶλλον δὲ καθάπερ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ ταύτης υἱός, ἀφ' οὗπερ ἐξ ἀρχῆς τὴν ἡμετέραν ἐνεδύσατο φύσιν, οὐδ' ὁπωσοῦν οὐδαμοῦ ταύτης διῄρητο καθ' ὑπόστασιν. Εἰ καὶ ἰδίως ἑκατέρας τῶν φύσεων ἐδείκνυ τὰς ἰδιότητας, οὕτω σχεδὸν οὐδὲ αὕτη τοῦ ταύτης υἱοῦ μετὰ τὴν ἐξ αὐτῆς πρόοδον κατὰ πᾶσαν πρᾶξιν καὶ σχέσιν τε καὶ προαίρεσιν, εἰ καὶ τοὐναντίον κεχώριστο καθ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ καὶ ἀποδημοῦντι συνείπετο καὶ θαυματουργοῦντι. Καθάπερ καὶ αὐτὴ συνθαυματουργοῦσα μετεῖχε τῆς δόξης καὶ ἐπηγάλλετο, καὶ προδιδομένῳ τε καὶ ἑλκομένῳ καὶ κρινομένῳ καὶ πάσχοντι οὐ συμπαρῆν; Πανταχοῦ μόνον καὶ τό τε πλεῖον συνεπεφύκει μάλιστα ἀλλὰ καὶ συνέπασχε, μᾶλλον δέ, εἰ καὶ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ πλεῖον ἤπερ ἐκεῖνος ἔπασχεν. Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς ὢν καὶ ἑκὼν ἢ καὶ ποθῶν, αὕτη δὲ καὶ μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ γυναικείας καὶ τῶν μητρικῶν καὶ τοιούτων καὶ ἐπὶ τοιούτῳ

---

1 χάρισμα V$^{a.corr.}$ **9** ταύτης] ταυτό της F **15** θαυματουργοῦσα P
15-16 Καθάπερ - συνθαυματουργοῦσα] om. P **17** προδιδομένο δὲ F || τε καὶ ἑλκομένῳ] om. P
19 συνέπασχεν F || καὶ^{2}] om. P F **20** ἐκεῖνον V

παιδὶ σπλάχνων καὶ σφόδρα διακοπτομένη, καὶ αὐτὴ μυριάκις εὐχομένη τὰ τοιαῦτα παθεῖν μᾶλλον, ἢ τὸν υἱὸν πάσχοντα θεωρεῖν.

Τὰ ἅγια πάθη

26. Ἥκει δὲ λοιπὸν πρὸς αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τῶν ἄθλων ὁ λόγος καὶ οὐχ ἧττον ἀγὼν αὐτῷ περὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἀγώνων διεξελθεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ μὲν τῶν θαυμάτων καὶ τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ πολιτευμάτων τῷ Χριστῷ πέρας εἶχεν, ἐλείπετο δὲ μόνον τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας τέλος ὁμοῦ καὶ κεφάλαιον, ὁ σταυρὸς καὶ ὁ τάφος καὶ ἡ ἀνάστασις. Ἐνταῦθα μοι λοιπὸν καὶ τὰ κρείττω λόγου καὶ διανοίας τῆς παρθένου πάθη καὶ πειρατήρια, καὶ ὅσον πρὸς τοὺς ἄλλους πάντας αὐτῇ τὸ διάφορον. Καθάπερ γὰρ πῦρ ὁ τοῦ πάθους ἐπελθὼν τότε καιρὸς πάσης διακριτικὸς τῆς ὕλης, τῶν μὲν ἄλλων πάντων ἀναλωτικὸς ἐφάνη γενόμενος, ἑνὸς δὲ μόνου καθάπερ χρυσοῦ φεισάμενος τῆς μητρός, ὅτι μὴ καὶ καθαρωτέραν, μᾶλλον καὶ δοκιμωτέραν ἀπεργασάμενος· ἢ τ' ἀληθέστερον εἰπεῖν, ὁ ταύτης υἱὸς καὶ Θεός, ὥσπερ ἐν τῷ τίκτειν μητέρα καὶ παρθένον, οὕτω καὶ νῦν ἐν τῷ πάθει τὴν αὐτὴν ἀπαθεστάτην τε ὁμοῦ καὶ συμπαθεστάτην ἀπέδειξε· τὸ μὲν διὰ τὴν φύσιν, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ μεῖζον ἢ κατὰ φύσιν, φιλότεκνον, τὸ δὲ διὰ τὴν χάριν καὶ τὸ σφόδρα ὑπὲρ φύσιν φιλόσοφον, μᾶλλον δὲ καθ' ὅσον αὐτῇ τὸ φιλόστοργον, τοσοῦτον ἀναλόγως καὶ τὸ φιλότολμον, διαφλεγομένη τὰ σπλάχνα καὶ οὐ συγκινδυνεύειν μόνον, ἀλλὰ

---

3 tit.] τοῦ μακαρίου ἰωάννου τοῦ γεωμέτρου τοῦ κυριώτου λόγος εἰς τὰ ἅγια πάθη ἀναγινωσκόμενος ἐν ταῖς ὥραις τῇ ἁγίᾳ μεγάλῃ παρασκευῇ καὶ ἕως τὴν ἀνάστασιν A, om. P **6** μὲν] μετὰ A **7** τῷ] τοῦ A **10** πειρακτήρια F **11** τοῦ πάθους] τῶν παθῶν add. F || ἐπισελθῶν A, ἐπελθών] om. F **16** μητέρα] τε add. A F **19** φιλόσοφον] καὶ praem. A F **20** δὲ] καὶ add. F **21** φιλότιμον A F || διαφλεγομένη P

καὶ προκινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ παιδὸς αἱρουμένη.

Ταῦτ' οὖν πρὸ τῶν ἄλλων λεγέσθω. Καὶ οὗτος ὁ καιρὸς τὸ ἀνδρωδέστατον αὐτὸ τῆς ἀνανδροτάτης ἐπιδεικνύτω· μικρὸν δὲ ἀνωτέρω τὸν λόγον ἀναληπτέον, ὅτι συνῆν μὲν ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξε κατὰ πᾶσαν ὁδὸν καὶ πρᾶξιν καὶ αὐτὴ τῷ υἱῷ, συνῆν δὲ οὐχ ὡς θεωμένη καὶ πάντων συναπολαύουσα μόνον, ἀλλ' ὡς καὶ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀρχὴν συμμεριζομένη, καθάπερ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν μαθητῶν ἐκεῖνος, οὕτω καὶ αὕτη τῶν γυναικῶν καὶ μαθητριῶν. Ταῦτά τοι καὶ ὅτε τὸν Μυστικὸν καὶ καινὸν ἐτελεῖτο Δεῖπνον· οὐ γὰρ δὴ καὶ τὸ νομικόν, ὥστινες ὑπειλήφασιν, οὐδὲ γὰρ ἂν ἀνόμως τὸν νόμον ἐπλήρου, οὐδ' ἂν πρὸ τῆς νενομισμένης ἡμέρας τε καὶ τῆς ὥρας ἐτέλει τὴν ἑορτήν. Οὐ γὰρ ἐξῆν ὥσπερ καὶ μετὰ τὴν ἑορτὴν μέχρι τῆς μεγάλης καλουμένης ἡμέρας τῆς πεντηκοστῆς, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἔθυεν, οὐδὲ γὰρ ἂν Ἰούδας τὸν ἄρνα παραδραμὼν τὸν ἄρτον ἐδείκνυ. Καὶ τὸ μεῖζον τῶν ἐγκλημάτων ἀφεὶς τὴν τοῦ πάσχα παρανομίαν, ἐπὶ τὴν ἐλάττω τοῦ μυστικοῦ δείπνου συκοφαντίαν ἐχώρει. Οὐδ' ἂν Ἰουδαῖοι τοῦ μὲν τὸ Σάββατον λύειν αὐτὸν ἠτιῶντο, τοῦ δὲ τὴν τηλικαύτην παραλύειν τῶν ἑορτῶν ἠφίεσαν.

Ταῦτά τοι καὶ οὐδὲ θῦσαι τὸ ἱερὸν|**f.184v** αὐτὸν ἱστόρησεν εὐαγγέλιον, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτὸν ὥσπερ ἱερεὺς ἅμα καὶ ἱερεῖον ἐσθίων καὶ ἐσθιόμενος, παρατιθεὶς καὶ παρατιθέμενος. Αὐτὸς μὲν οὖν τοῖς ἀνδράσι καὶ

20-21 (ἐσθίων - παρατιθέμενος) cf. Mt. 26,26-28; Mc. 14,22-24 ; Lc. 22,19-20 **21-p. 109,2** (Αὐτὸς- πόματος) cf. Mt. 26,26-28; Mc. 14,22-24; Lc. 22,19-20

---

1 καὶ A$^{p.corr.\ (s.l.)}$ || αἱρουμένη P , ἀναιρουμένη F **3** ἀνδροτάτης A F
9] tit. περὶ τοῦ δείπνου P $^{mg.}$, ὁ δεῖπνος F $^{mg.}$ **10** ἂν A || ἀνόμως] ὁ νόμος A
11 ὥρας F || τῆς^{2}] om. A F **17** ἠτιῶντοι F, ἠτιώντο A

μαθηταῖς παρεδίδου τὰ ὑψηλότερα, τοῦ θειοτέρου πάσχα τὰ σύμβολα· τὸ μὲν σῶμα καὶ αἷμα διὰ τοῦ ἄρτου τε καὶ τοῦ πόματος, τὴν δὲ ἀνωτάτω δόξαν καὶ τὸ ἀξίωμα διὰ τῆς ἐσχάτης διακονίας καὶ ὑποπτώσεως, οὐ τὰ ἑαυτοῦ πάθη προτυπῶν μόνον καὶ τὴν διὰ τούτων δόξαν τε καὶ ἀνάστασιν, οὐδὲ τοὺς μαθητὰς προπαρασκευάζων ἅμα δὲ καὶ παραμυθούμενος, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν πᾶσι τὸ ἀληθινὸν ὑποδεικνύων ὁμοῦ καὶ νομοθετῶν πάσχα, τὸ διὰ μαρτυρίου καὶ ταπεινώσεως. Ὁ μὲν οὖν ἐκείνοις συνανεκλίνετο καὶ τῷ μὲν σώματι καὶ τῷ αἵματι καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἔτρεφε, ταῖς δὲ χερσὶ τοὺς πόδας ὑπένιπτεν, οὐχ, ὅπερ ἔφην, διδάσκων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκείνῳ μὲν ῥωννύων, τούτῳ δὲ καὶ πρὸς δρόμον τοὺς μαθητὰς εὐτρεπίζων καὶ ἐξωραΐζων μετὰ τοῦ τάχους τὰ διαβήματα. Τῇ δὲ μητρὶ τὰς γυναῖκας ἐπέτρεπε καὶ τὸ εὐπρεπὲς ἅμα φυλάττων καὶ τὴν μὲν τιμῶν, τὰς δὲ καὶ διὰ ταύτης παιδεύων, ἤδη δὲ καὶ φιλοφρονούμενος καὶ τοῦ πόθου καὶ τῆς διακονίας αὐτὰς ἀμειβόμενος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ δαιτυμών, φεῦ τῆς ἀγνωμοσύνης, προδότης καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου λῃστής, καὶ ὁ τοὺς πόδας νιφθεὶς καὶ τρώγων αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ πίνων τὸ αἷμα, τοῖς μὲν ἀπέτρεχε καὶ πάλιν ἐπέτρεχε κατ' αὐτοῦ· τὸ δὲ -ὦ τίνος ἂν εἴποιμι μᾶλλον, τῆς θηριωδίας ἢ τῆς φιλαργυρίας- ἐπίπρασκε καὶ ἐξέχεεν. Αὐτὸς δέ, δαυϊτικῶς εἰπεῖν, *παραδιδόμενος* μέν, *οὐκ ἐκπορευόμενος* δέ, καὶ ἐκκλίνων καὶ ὡς ἀμνὸς οὐκ

7-9 (Ὁ μὲν - ὑπένιπτεν) cf. Ioh. 13,1-15 **11-12** (εὐτρεπίζων - διαβήματα) cf. Rom. 10,15; Is. 52,7
21 (παραδιδόμενος... οὐκ ἐκπορευόμενος) cf. Ps. 87,9 **22-p. 110,1** (ἐκκλίνων - κραυγάζων) cf. Is. 53,7

---

1 μαθηταῖς] τοῖς praem. F **2** μὲν] om. A **4** τούτων] τοῦτα F **5** δὲ] om. A F
10 διδάσκων] διδάσκαλον A || ἐκεῖνο P, ἐκεῖνον F || τοῦτο P, τοὺς A, τοῦ F
11 ἐξωραΐζων] ἐξορίζον F **13** εὐπρεπὲς] εὐπόρευμα F **16**] tit. προδοσία P mg. A mg.
18 πίνων] αὐτοῦ add. P

ἐρίζων, οὐδὲ κραυγάζων, ἀλλὰ καὶ σφόδρα βουλόμενος καὶ ἕλκων τὸ πάθος ἥπερ αὐτὸς ἑλκόμενος. Ἐπεὶ ταῦτα καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν ψῆφον ὁ κριτὴς ἐξετίθετο, καὶ τῇ μητρὶ γνωστὰ τὰ τῆς κρίσεως, ἐνταῦθα μοι σκόπει, καθάπερ τῆς ἀγνείας, οὕτω καὶ τῆς φιλοστοργίας καὶ τῆς ἀνδρείας αὐτῆς τὴν ὑπερβολήν. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες καὶ πᾶσαι, καὶ μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι καὶ γνωστοί τε καὶ ἀδελφοὶ καὶ ἔνορκοι καὶ ἀνώμοτοι, οἱ μὲν μικροῦ καὶ θᾶττον αὐτὸν ἢ συλληφθῆναι δρόμῳ καταλιμπάνουσιν, οἱ δὲ τέως ἀφίστανται καὶ κατὰ τὸν προφήτην *οἱ φίλοι καὶ οἱ πλησίον ἐξ ἐναντίας ἵστανται.* Οἱ δὲ βραχὺν μὲν σφόδρα βραχὺν ἀντέχουσι χρόνον, ἀρνοῦνται δὲ ταχύτερον ἢ συντίθενται, καὶ βεβαιότερον ἢ τὸ πρότερον ἰσχυρίζονται. Αὕτη δὲ ἡ ὄντως ἐκείνου μήτηρ καὶ τὴν ἀνδρείαν θυγάτηρ καὶ πιστουμένη τὸ γένος οὐχ ὅσον ἐκ φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν ὁμοιώσεως, ὥσπερ οὐ κατὰ τῶν τότε μόνον ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσης ὁμοῦ καὶ τῆς γυναικείας καὶ τῆς ἀνδρείας φύσεως, ὥσπερ κἀν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, οὕτω κἀνταῦθα τὸ μεγαλεῖον ἐνδεικνυμένη· καὶ μόνη καὶ γυνὴ καὶ παρθένος καὶ ἄλλως αἰδημονεστάτη, καὶ ἥκιστα συνήθης ὄχλων καὶ ἀρρένων μήτι γε καὶ ληστῶν καὶ πολεμίων ἐνόπλων ὄψεσιν, οὐ μόνον οὐκ ἀφίστατο, ἀλλὰ καὶ ἐν χρῷ γενομένη, τότε μάλιστα τοῦ υἱοῦ οὐδ' ὅσον οἷον διεχωρίζετο, ἀλλὰ καθάπερ καὶ αὐτὴ συνεδέδετο καὶ τὸ σῶμα τῷ σώματι, καὶ τῇ ψυχῇ τὴν ψυχήν.

2-3 (τὴν ψῆφον - ἐξετίθετο) cf. Mt. 27,25; Mc. 15,15; Lc. 23,24-25; Ioh. 19,16 **9** (οἱ φίλοι - ἵστανται) cf. Ps. 37,12; Mt. 27,55-56; Mc. 15,40-41; Lc. 23,49

---

1 καὶ[1]] om. A **4** σκέπει F || οὕτω] δὲ add. F A || καὶ] om. A **5** ἄλλοι] om. A **6** τε] om. A **9** φίλοι] μου add. F A **12** μήτηρ] ἡ praem. V || ἀνδρίαν F, ἀνδρία A **18** συνήθως A F

Διὸ καὶ ὡς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους, αὐτῷ παρακολουθήσασαν εἰκὸς αὐτὴν καὶ τὰ πλεῖστα καὶ τῶν πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τοῖς εὐαγγελισταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις μαθηταῖς ἀναθεῖναι. Αὕτη καὶ πρὸς Ἄνναν καὶ Καϊάφαν συνήρχετο, καὶ ἐβιάζετο μὲν καὶ συμπαρίστασθαι κρινομένῳ καὶ προκατακρίνεσθαι κατακρινομένου. Ἐπεὶ δὲ τοῖς μιαροῖς ἐκείνοις ἐξωθεῖτο καὶ ἀπεκρούετο κάτω μένουσα καὶ λανθάνουσα τῶν ἐξετάσεων, ἠκροᾶτο τί μὲν οὐ πάσχουσα, τί δὲ οὐ δρῶσα. Καὶ ὥσπερ ἐκκρεμαμένη τῆς ἐκείνου κρίσεως, τίνος δὲ καὶ οὐκ ἀκροωμένη τῶν ἐχθρῶν, τῶν φίλων, τῶν ἀνιόντων, τῶν κατιόντων, καὶ τὰς εἰσόδους καὶ τὰς ἐξόδους παρατηροῦσα τῶν εἰσιόντων ἢ καὶ ἐξιόντων, τίνος δὲ καὶ οὐ πυνθανομένη τῶν ἐπιεικεστέρων ἢ καὶ γνωριμωτέρων πρὸς τὰς ἁπάντων γλώσσας. Ἤδη δὲ καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ νεύματα καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὄψιν μεριζομένη, τίνες οἱ κατασκυθρωπάζοντες καὶ φιλίως ἔχοντες εἰπέρ τινες ἦσαν. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους λανθάνειν σπεύδοντες, αὐτῇ δὲ δῆλοι γινόμενοι τίνες οἱ πολεμίως καὶ ἐπιχαίροντες, τίνες τι φράσοιεν ἢ τίνες τι μάθοιεν περὶ τῶν κρίσεων, τῶν ψήφων, τῶν ἀποφάσεων. Ἆρά τίς ἐστι καὶ μεμφόμενος, ἢ πάντες ἐξέκλιναν, πάντες ἔκφρονες εἶπον οὐ τῇ καρδίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στόμασιν, οὐκ ἔστι Θεὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἀντίθεος; Διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν, ἐν οἷς ἐβδελύξαντο καὶ διέφθειραν. Εἶπον, δεῦτε καὶ ἀποκτείνωμεν ἄνδρα δίκαιον, δεῦτε καὶ τὸν Χριστὸν ἡμῶν ὡς δύσχρηστον

21-22 (δεῦτε - δύσχριστον) cf. Sap. 2,10 et 12

---

3 σταυροῦ F **5** κατακριομένου A **8** ἐκκρεμμαμένη P A F **10** καὶ[3]] om. P A F **11** καὶ[1]] om. A F || ἢ] om. A **14-15** καὶ[1] - σπεύδοντες] om. A **21** καὶ[1]] om. A **22** δίσχριστον A

ἐκποδὼν ποιησώμεθα. Οἱ μὲν οὖν οὕτω πάντες κενὰ μελετῶντες καὶ φρυαττόμενοι, ἡ δὲ καθάπερ ἐν μέσῳ τοσούτων ὄφεων ἢ καὶ θηρίων, ὄρνις ἢ δάμαλις ἄκακος μέν, εὐσύνετος δέ, περιϊπταμένη σοφῶς καὶ λαθραίως ἢ περιτρέχουσα καὶ ὑπ' αὐτοῦ σκεπομένη τοῦ νεοσσοῦ καὶ ποιμένος. Καὶ τῇ μὲν ὄψει καὶ τῇ αἰσθήσει τῆς ἁπάντων ὡς εἰπεῖν καταυτὸ καὶ γλώττης καὶ θέας ἐξηρτημένη, τῇ δὲ διανοίᾳ τὸ πλεῖον, καὶ τῇ ζέσει τῷ υἱῷ συμπαρισταμένη, καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ ψήφους καθ' ἑαυτῆς δεχομένη.

Τὰ ἅγια πάθη (συνέχεια)

27. Ὥρα α΄ Ἐπεὶ δέ -βαβαὶ τοῦ τολμήματος. Εἰς ὅσον ἦκον ἀπονοίας καὶ ἀσεβείας οἱ θεομάχοι πάντες ἑνὸς φρονήματος. Ὦ φθόνε, πάντων τῶν κακῶν ἀρχηγὲ καὶ περιεκτικέ, καὶ τέλος ὃς καὶ τὸν πρῶτον ἀποστάτην ἀνθρωποκτονεῖν καὶ κατὰ Θεοῦ φρονεῖν καὶ τὸν δεύτερον Κάϊν ἀδελφοκτονεῖν, καὶ νῦν τοὺς Ἰουδαίους θεοκτονεῖν ἐδίδαξας- ἡ δικαιοσύνη παρὰ τῶν καταδίκων κατεδικάζετο καὶ ἡ πάντων ζωὴ καὶ τὸ φῶς ἐκ τοῦ κόσμου παντὸς καὶ τοῦ φωτὸς ἀπηλαύνετο καὶ πρὸς θάνατον παρεδίδοτο. Καὶ ὁ τῇ χειρὶ περιδεδραγμένος τῶν ὅλων συνελαμβάνετο, καὶ ὁ ἀπερίληπτος ἐδεσμεῖτο καὶ περιήγετο. Συμπεριήγετο κἀκείνη, καθάπερ δάμαλις ἢ ἀμνάς, οὐ προηγουμένη μᾶλλον, ἀλλ' ἑλκομένου τοῦ γεννήματος, ἑπομένη καὶ συσταυρουμένη τῇ προαιρέσει, μᾶλλον δὲ καὶ μυρίους αἱρουμένη καὶ οἰομένη θανάτους τὴν δίχα τοῦ ζωοδότου τέκνου ζωήν. Ὦ πόσοι σου,

---

2 καὶ] om. P A F **9** non legitur F$^{mg.}$, om. A **10** ὥρα α΄ V ^{mg} A$^{mg.}$, non legitur F, om. P || οἶκον F **12** καὶ τέλος P$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **14** νῦν] μὲν add. A || καὶ - θεοκτονεῖν] om. F
21 καὶ συσταυρουμένη] om. A **22** καὶ οἰομένη] om. F || θανάτους] ante αἱρουμένη transp. P$^{a.corr.}$

δεσποτικὴ ψυχὴ καὶ ἀπαθεστάτη, διὰ τὸν σὸν υἱὸν καὶ δεσπότην οἱ ἀγῶνες καὶ τὰ παθήματα. Τίς μὲν ἧς ἐκεῖνον ὁρῶσα τὸν λυτρωτὴν τὰς χεῖρας ὄπισθεν ὡς κακοῦργον περιαγκωνιζόμενον, τὸν ἐλευθερωτὴν ὑπὸ δούλου καὶ μιαρᾶς χειρὸς ῥαπιζόμενον, τὸν ὑπὸ μυριάδων ἀγγέλων εὐφημούμενόν τε καὶ προσκυνούμενον ὑπὸ πλήθους στρατιωτῶν ὑβριζόμενόν τε καὶ ἐμπαιζόμενον, τὸ φωτοποιὸν ἐκεῖνο πρόσωπον ἐμπτυόμενον, τὸ ζωοποιὸν σῶμα πρὸς θάνατον μαστιζόμενον; Ὢ τῆς |**f.185** σῆς μεγαλοψυχίας ἢ τῆς τοῦ πάσχοντος ἀνεξικακίας εἴτε καὶ φιλανθρωπίας, ἢ καὶ ἀμφότερα. Πορφύραν χλεύης τὸν ἀληθῆ τὴν θέωσιν ἐνδύσαντά με περιβαλλόμενον, στέφανον ἀκανθῶν τὸν βασιλέα τῶν ὅλων κἀμὲ βασιλεύσαντα τῶν ὁρωμένων πάντων περιτιθέμενον, ἐκεῖθεν ἔνθεν σὺν ὕβρεσι περιαγόμενον τὸν οὐρανοὺς περιαγαγόντα καὶ εἰσέτι καὶ νῦν περιάγοντα, καθειργνύμενόν τε καὶ φυλαττόμενον τὸν θάλασσαν μὲν τῇ χέρσῳ, χέρσον δὲ τῇ ἀβύσσῳ, ἄβυσσον δὲ τῷ μηδενὶ περικλείοντα. Πῶς ποτε ἄρα τότε τὴν ψυχὴν διετίθου καὶ τί ποτε ἐνενόεις εἴτε καὶ τῶν ὑψηλῶν τούτων τί κατενόεις, εἴτε καὶ ὡς πρὸς υἱὸν ἁπλῶς οὕτω διετίθου ψιλόν; Καλὸν δὲ ὅμως οὕτω καὶ ἀγαθόν τε καὶ θαυμαστόν, καὶ τὴν φύσιν εἶχες ἐνοχλοῦσαν μόνον, ἀλλ’ οὐχὶ καὶ τὴν ὑπόληψιν· ἤδη δὲ καὶ τῶν ὧν εἶχες ἐλπίδων τὴν ἐναντίωσιν, εἴτε καὶ ἀμφότερα μᾶλλον ἐπολιόρκει τότε τὴν σὴν ψυχὴν καὶ ἡ κατὰ φύσιν ἢ ὑπὲρ φύσιν σχέσις· ὡς γὰρ ὁ τόκος, οὕτω δηλαδὴ καὶ ὁ

---

4 (μιαρᾶς χειρὸς ῥαπιζόμενον) cf. Mt. 27,26; Mc. 14,65; Lc. 22,63; Ioh. 19,1-3
5-13 (ὑπὸ - ἐμπτυόμενον...Πορφύραν - περιαγόμενον) **cf.** Mt. 27,28-31; Mc. 14,65 et 15,17-20; Lc. 22,63-65 et 23,11

2-3 τὰς - ἐλευθερωτὴν] om. A **11** ἀκανθῶν] τῶν praem. P **12** ὕβρει V A F **16** τότε] om. P **17** καὶ] om. A **19** μόνον ἐνοχλοῦσαν P a.corr. **20** εἶχεν A F | | ἀμφότεροι F **21** τότε V p.corr. (in mg.) **22** ὡς] ὁς F

πόθος ὑπερφυής, καὶ ἡ παρὰ φύσιν τοῦ πάσχοντος ὕβρις· καὶ τρίτον, ἡ τῆς ἀνεξικακίας ὑπερβολὴ καὶ κατάπληξις.

Προστιθῶ σου, μῆτερ, καὶ τὰ τούτων ἐπέκεινα. Ἐπεὶ γὰρ καὶ ὁ τῶν μειζόνων ἢ τῶν μεγίστων ἀγώνων ἐπέστη καιρός, ἔστη τε ὁ σταυρός. Ὢ πῶς ἤνεγκεν ἡ γῆ τὸν σταυρὸν πηγνύμενον; Ὢ πῶς ἀὴρ τὸν Θεὸν κρεμάμενον; Πῶς ὁ οὐρανὸς αὐτὸς ἐπὶ ξύλου κάτω καὶ μετὰ τῶν κακούργων σταυρούμενον τὸν ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καὶ φοβεροῦ καὶ μετὰ τοῦ πατρὸς συγκαθήμενον; Ἐπεὶ γοῦν ταῦτα καὶ κέκριτο καὶ ἡτοίμαστο καὶ ὁ σταυρωθησόμενος ἠυτρεπίζετο, πῶς ἤνεγκας ἐκεῖνον ὁρᾶν; Οὕτως ὠμῶς τοῖς μιαιφόνοις ἀπογυμνούμενον *τὸν φῶς ἀναβαλλόμενον ὡς ἱμάτιον*, τὸν μηδὲ τοῖς σεραφὶμ τρανῶς ἀποκαλυπτόμενον, ἅπερ αὐτὴ ταῖς σαῖς χερσὶ κατεσκεύασας περιβόλαια καὶ ἄχραντα τῷ ἀχράντῳ περιετίθεις σώματι, ταῦτα κλήροις ἀνοσίοις καὶ χερσὶν αἵματος ὅλαις διακληρούμενά τε καὶ μεριζόμενα. Πῶς ἥλοις τὰς ἡλιακὰς ἐκείνας σάρκας καὶ παλάμας διαπειρόμενον τὸν ἀοράτῳ τινὶ δυνάμει πᾶσαν τήνδε διαπεραίνοντα καὶ περικρατοῦντα τὴν κτίσιν; Πάντως καὶ *σοῦ τὴν ψυχὴν ἡ ῥομφαία τότε διήρχετο*, ὅτε καὶ κατὰ τῶν σῶν μᾶλλον ὠθεῖτο μελῶν καὶ σαρκῶν ἢ καὶ μέσης τῆς καρδίας αὐτῆς, ἢ τῶν ἐκείνου χειρῶν καὶ ποδῶν τὰ κεντήματα. Ἐνίκας καὶ τὸν υἱόν, εἰ μὴ

7-9 (αὐτὸν - συγκαθήμενον) cf. Ps. 79,2; 98,1 **12** (τὸν φῶς - ἱμάτιον) cf. Ps. 103,2
18-19 (σοῦ - διήρχετο) cf. Lc. 2,35

---

6 κρεμμάμενον P F **11** γυμνούμενον A **19** τότε V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **20** ἢ^{2}] ἡ A, om. F

τολμηρὸν εἰπεῖν, ἐν τοῖς πάθεσιν· ὁ μὲν γὰρ προαιρετῶς καὶ εἰδὼς ἅπερ ἔπασχεν, ἀλλὰ καὶ τοσαῦτα καὶ ἐπὶ τοσοῦτον πάσχων ὅσα καὶ ἐφ' ὅσον ἠβούλετο. Αὕτη δὲ καὶ σφόδρα σπαραττομένη, καὶ τὸν τοῦ πάθους ἀγνοοῦσα λόγον καὶ τοσαῦτα παθεῖν βουλομένη καὶ μέντοι καὶ πάσχουσα, ὅσα καὶ παθῶν καὶ ἀλγηδόνων εἰσὶν εἴδη. Καὶ αὐτὸ τοῦτο πάθος ἔχουσα, τὸ μὴ ταὐτὰ παθεῖν τῷ υἱῷ, μᾶλλον δὲ τὸ μὴ καὶ πολλῷ χείρω παθεῖν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ. Ὁ μὲν τὰς χεῖράς τε καὶ τοὺς πόδας, αὕτη δὲ καὶ πάσας καθηλοῦτο τὰς σάρκας καὶ αὐτὴν τὴν ψυχήν. Ὁ μὲν αἱμάτων, αὕτη δὲ καὶ πολλῷ δριμυτέρων ἔρρει δακρύων ῥεύματα. Πῶς ἠνεγκεν ἢ τοὺς ταῦτα δρῶντας ὁρᾶν, ἢ τὸν υἱὸν οὕτω πρὸς αὐτοὺς ὁρῶντα καὶ οὕτω παρ' αὐτῶν πάσχοντα; Ὁ μὲν ἑώρα πρὸς αὐτοὺς μαλακόν τε καὶ ἥμερον, οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν βλοσυρόν τε καὶ φόνιον. Ὁ μὲν ἠπίᾳ καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ διελέγετο τῇ φωνῇ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν ἠπιωτέρῳ πρὸς αὐτοὺς ἐχρῆτο τῷ σχήματι· οἱ δὲ καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ βρύχοντες τοὺς ὀδόντας καὶ διαστρέφοντες ὀφθαλμούς, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ τῶν ἥλων μᾶλλον τὴν λύσσαν θίγοντες, καὶ μετὰ τὸν σταυρόν, καθάπερ κύνες ἢ θῆρες ἐπιόντες τε καὶ προσεπεμβαίνοντες, ὡς καὶ αὐτῶν ἅψασθαι τῶν σαρκῶν, εἰ οἷον τε καὶ ἐμφορηθῆναι τοῦ αἵματος. Ἐῶ τὰ τῶν διαχλευαζόντων, τὰ τῶν διαγελώντων, τὰ τῶν ὀνειδιζόντων καὶ κωμωδούντων, τῶν παραπορευομένων, τῶν παρισταμένων, τῶν περιϊσταμένων

2 τοσοῦτον **]** τοσοῦτων F **3** ἠβούλετο] αὐτὸς praem. A F **4** βουλόμενος A **9** δρυμήτερων A **14** τῷ] τὸ F **19** τὰ[1] V[p.corr. (in mg.)]

αὐτὸν σκώμματα καὶ μυκτηρίσματα. Ὅτι γὰρ πάντες ὁμοῦ καὶ οὐ ῥήμασι μόνον ἀλλὰ καὶ σχήμασι καὶ νεύμασι καὶ κινήμασιν ἐξευτέλιζον καὶ ὠνείδιζον καὶ ἐξεμυκτήριζον καὶ μυρίας κατ' αὐτοῦ τὰς ὕβρεις διέπλεκον, δηλοῖ μὲν πάλαι καὶ ὁ προφήτης, πῇ μὲν λέγων· *ἐγὼ δέ εἰμὶ σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος*· τί γὰρ σκώληκος εὐτελέστερον; *Ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα λαῶν.* Πῇ δέ, ὅτι πάντες οἱ θεωροῦντες με καὶ οὐχ οἱ μέν, οἱ δ' οὐ καὶ οὐκ ἐμυκτήριζον, ἀλλὰ καὶ ἐξεμυκτήριζον, ὃ πολλῷ πλέον ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλήν. Δηλοῖ δὲ καὶ τὰ εὐαγγέλια· πολλοὶ δὲ καὶ *κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν*, καὶ ὅσα καὶ οἷα τὰ τῆς ἀνοίας αὐτῶν ἢ ἀπονοίας ῥήματα καὶ παραληρήματα, ἃ πικρότερον αὐτὴν ἐκέντει μᾶλλον ἢ τὰ παθήματα αὐτοῦ τοῦ συσταυρωθέντος τὰς δυσφημίας, ὡς καὶ αὐτὴν λίαν οἰκείως εἰπεῖν ἔχειν τὰ τοῦ Δαυΐδ· *οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ*· ὅτι γὰρ πάντες οἱ μὲν καὶ ἐπετώθαζον καὶ ἐπέχαιρον· οἱ δὲ καὶ ἐν χάριτι τὸ μὴ κακῶς ποιεῖν ἐποιοῦντο, πάλαι δηλῶν ὁ προφήτης· *καὶ ὑπέμεινα*, φησί, *συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρξε καὶ παρακαλοῦντα καὶ οὐχ εὗρον.* Ἀλλ' εἰπὲ προφῆτα· καὶ τί τῶν παρακλήσεων ἀντεισφέρουσι; Καὶ *ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμα μου χολὴν καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος.*

Ταῦτα τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῇ μητρὶ τούτου τὰ παραμύθια. Τοῖς μὲν λόγοις αὐτῶν ὥσπερ βέλεσι, τοῖς δὲ τοῦ παιδὸς ἥλοις ὥσπερ λόγχαις κατετιτρώσκετο. Καὶ οὐ μιᾷ μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρίαις

5-6 (ἐγὼ - ἄνθρωπος...Ὄνειδος - λαῶν) Ps. 21,7 **9-10** Mt. 27,39; Mc. 15,29 cum app. cr. **13-14** Ps. 68,10
16-19 (καὶ ὑπέμεινα...συλλυπούμενον - εὗρον...ἔδωκαν εἰς - ὄξος) Ps. 68,21-22

1-2 αὐτὸν - μόνον] om. A **7** με] μὲν F || οὐχ οἱ] οὐχὶ F || καὶ³] om. F
8 ἐξεμυκτήριζον] οὐκ praem. P **9** δὲ¹] δὰ F || καὶ¹] om. A **12** σταυρωθέντος A F

καθ’ ἕκαστον πάντοθεν καὶ κατ’ αὐτὸ διεπερονᾶτο ῥομφαίαις. Τί δ’ ἂν ἔπαθε μήτηρ καὶ τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα, ὁπότε καὶ ἡ ἔμψυχος πᾶσα καὶ ἡ ἄψυχος ἐκλονεῖτο κτίσις; Καὶ ἡ γῆ μὲν ἐσείετο, ὁ δὲ ᾅδης κάτωθεν ἀνερρήγνυτο, καὶ ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν ἐσκοτίζετο. Ἐπεὶ γὰρ καὶ οὗτος οὐκ εἶχε διὰ τοῦ κλόνου παρέχειν τοῖς ἀνθρώποις τὴν αἴσθησιν, διὰ τοῦ σκότου τὸ ἐπὶ τῷ δεσποτικῷ πάθει πάθος ἐδήλου, μελανειμονῶν καὶ ὥσπερ πενθῶν καὶ αὐτὸς τῷ σχήματι. Ἀλλ’ ἡ μὲν κτίσις οὕτως ὅλη καθάπερ συναυλίαν ὀδυρομένη καὶ τῇ μητρὶ τὸν θρῆνον συνερανίζουσα, καὶ αἱ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν δὲ δυνάμεις πᾶσαι διεταράσσοντο· καὶ πολλαὶ μὲν τὸν οὐρανὸν ὑπερκύπτουσαι, πολλαὶ δὲ καὶ κατὰ τοῦ ἀέρος χεόμεναι, πλεῖσται δὲ καὶ αὐτὸν τὸν τοῦ Κρανίου τόπον περιϊπτάμεναι, τοῦτο μὲν τὴν ὑπερβολὴν τῆς τόλμης τῶν ταῦτα δρώντων, τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἀνοχὴν τοῦ πάσχοντος κατεπλήττοντο. Καὶ ὡς εἰκὸς κατὰ τοιούτων πάλιν ἀποστατῶν καὶ πονηρῶν κτισμάτων καὶ ὁμοδούλων πολεμίων συνεκινοῦντο καὶ ἠπείγοντο πάντα καταβαλεῖν καὶ αὐτῇ καταχῶσαι τῇ κτίσει τοὺς θεοκτόνους. Ὢ πῶς οὐκ ἀνετράπη καὶ διελύθη; Πῶς οὐ συνεχύθη τὰ πάντα τότε; Καὶ τάφος ὁ κόσμος εἷς ἑαυτῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ γέγονεν. Ἀλλ’ ἐπείχοντο δηλαδὴ παρ’ αὐτοῦ τοῦ πάσχοντος. Τίς γὰρ ἂν καὶ ἕτερος καὶ τὴν ὁρατὴν |**f.185v** ἅμα καὶ τὴν ἀόρατον οὕτως ὀργῶσαν καὶ φερομένην ἀνεχαίτιζε κτίσιν, ὡς μήτε καθ’ ἑαυτῆς πρὸς διάλυσιν, μήτε

3-4 (Καὶ - ἀνερρήγνυτο) cf. Mt. 27,52 **4** (ὁ οὐρανὸς - ἐσκοτίζετο) cf. Lc. 23,44-45

---

1 διεπερνᾶτο F **4** ἐνερρήγνυτο F, ἀνερήγνυτο A || καὶ οὕτος] om. A **6** δεσποτικὸν F **11** αὐτὸν] om. A **16** καὶ] om. A F || τῇ κτίσει P$^{p.corr. (s.l.)}$ || ᾧ P$^{p.corr. (in mg.)}$ **17** εἷς V F **19** παρ’ αὐτοῦ] παρὰ A || καὶ^{2} V$^{P.corr (s.l.)}$ **20** φερόμενον F

δὲ καθ’ ὅλου τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ὁρμῆσαι πρὸς τὴν ἐκδίκησιν, εἰ μὴ αὐτὸς οὗτος ὁ ταῦτα πάσχων, καὶ δι’ ὃν οὕτω συνεταράττοντο; Εἰκότως δὲ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ πάσχοντος ἐπαθαίνοντο. Καὶ οὐχὶ τὴν θεοκτονίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν παρανομίαν φέρειν οὐκ εἶχον. Ἐπεὶ γὰρ καὶ διὰ Μωϋσέως τούτους ὡς ἐναργεῖς τε καὶ διαρκεῖς καὶ αἰωνίους μάρτυρας ἐμαρτύρατο· καταβὰς διαμάρτυραί μοι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· κἀκεῖνος δὲ οὕτω τῆς διαμαρτυρίας ἤρξατο. *Πρόσεχε οὐρανὲ καὶ λαλήσω καὶ ἀκουέτω γῆ τῶν ῥημάτων μου.* Καὶ διὰ Ἱερεμίου δὲ πολλὰ κατηγορήσας αὐτῶν ἐπὶ τούτοις καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν ἔκστασιν καὶ τὴν φρίκην παραλαμβάνει τῆς γῆς· *ἐξέστη λέγων ἐπὶ τούτῳ ὁ οὐρανὸς καὶ ἔφριξεν ἐπιπλέον ἡ γῆ,* λέγει Κύριος· ἀλλὰ καὶ δι’ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν μυρίων αὐτοὺς ἐνέπλησεν εὐεργετημάτων καὶ τεραστίων· ἐτάζων Αἴγυπτον, ἐξάγων αὐτοὺς ἐν νεφέλῃ καὶ στύλῳ πυρός, θάλασσαν τέμνων, ἄρτον ὗων καὶ βρέχων σάρκας, ὕδωρ ἐκ πέτρας καὶ μέλι βλύζων, ἥλιον ἐπέχων ἢ ἀντιστρέφων, ποταμοὺς ἀνακόπτων, τἆλλα τερατουργῶν, καρπῶν αὐτοὺς καὶ στεάτων καὶ τῶν παντοδαπῶν ἀγαθῶν κατὰ τὴν Παλαιστίνην ἀναπιμπλῶν· εὐλόγως οὖν καὶ νῦν ταῦτα τὰ στοιχεῖα καὶ ὡς μάρτυρες καὶ ὡς διάκονοι τῶν πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσιῶν καὶ τῆς ἀχαριστίας αὐτῶν καὶ τῆς ἀσεβείας ἐναργεῖς ἔλεγχοι καὶ κήρυκες καθειστήκεισαν. Καὶ ὥσπερ διά τινος στόματος αὐτοῦ τοῦ κινήματος καὶ τοῦ σχήματος

8-9 (Πρόσεχε - ῥημάτων μου) cf. Deut. 32,1 **11** (ἐξέστι...ἐπὶ - γῆ) cf. Ier. 2,12

---

1 γένος A **2** οὕτω] οὕτως A **3** εἰκότος A F **5** καὶ] om. A **7** διαμάρτυρέ V F A **8** μαρτυρίας A **12** καὶ[1]] om. A F **18** καὶ νῦν P[p.corr. (in mg)] **21-22** αὐτοῦ - σχήματος] om. F

κατεμαρτύρουν καὶ κατεβόων.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω καὶ κατηγόρουν ἅμα καὶ ἀπωδύροντο ἡ δὲ μήτηρ ὑπὸ πάντων ὁμοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν στοιχείων καὶ ἑαυτῆς ἀνεβράσσετο μὲν τὰ σπλάχνα καὶ διεκόπτετο καὶ πάντοθεν ἐμερίζετο. Πρὸς ἓν δὲ μόνον ἑώρα, καθάπερ ἐν ἀσελήνῳ νυκτί, μᾶλλον δὲ καὶ νυκτομαχίᾳ, λύχνον. Καὶ ὑπὸ μιᾶς ἤρτητο τῆς ἐλπίδος, τοῦ Θεὸν εἶναι καὶ ἑκουσίως ταῦτα πάσχειν τὸν πάσχοντα· ᾧ δὲ μᾶλλον ἐνεπίμπρατο τὴν ψυχήν, ὅτι ἐφλέγετο μὲν προσεγγίσαι τῷ υἱῷ καὶ συμπαθεῖν οὕτω πάσχοντι καὶ προσάψασθαι καὶ προσφθέγξασθαι καί τινος καὶ ἀκοῦσαι φωνῆς, τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα καὶ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου λοιπὸν παραμύθια· ἀπεστρέφετο δέ· περιεκύκλουν γὰρ κύνες πολλοί, τὴν ἀναίδειαν, οὐ τὴν φιλοδεσποτείαν, καθάπερ θήραν περιϊστάμενοι καὶ τῆς σφαγῆς ἀπολαύοντες ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ αἵματος ἀπολάπτοντες· καὶ μόσχοι πολλοὶ καὶ ταῦροι πίονες περιεῖχον διὰ τὸ περιὸν τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἀπειθείας καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ τοῦ δεσπότου νεανιεύεσθαι, ἐπεὶ καὶ νεῦρον αὐτῶν ὁ τράχηλος σιδηροῦν. Καὶ ὁ μὲν ἱλαρὸν αὐτὴν πόρρωθεν ἀπεβλέπετο, ἡ δὲ καθάπερ ἀγκίστροις εἴ τέ τισιν ἄλλοις δεσμοῖς ἀφύκτοις ἑλκομένη τοῖς ἐκείνου βλέμμασιν, ὤρεγε μὲν τὰς χεῖρας καὶ περιεπλέκετο πόρρωθεν, καὶ ὥσπερ ἐπέρριπτεν ἑαυτὴν τῷ υἱῷ, εἰργομένη δὲ ὅμως, ἀντέβλεπε λίαν οἰκτρὸν περιπαθέσιν ἅμα καὶ ὥσπερ ἐγκαλοῦσι τοῖς

---

5 Πρὸς] πῶς A **6** καὶ[1]] om. A F **11** ἀπεστρέφετο δέ P p.corr. (in mg) **16** αὐτοῖς F
18 ἄγκιστρο F **19** βλέμμασιν] νεύμασιν P[a.corr.] || τὰς] om. P || περιπλέκεις F
20 ἐπέρριπτεν] ἐπέρρηπτεν A, ἐπέρρι F

ὀφθαλμοῖς, οἷα παρὰ τῶν μιαιφόνων αὐτός τε πάσχει, καθάπερ τῶν μιαιφόνων ὁ χείριστος, ὁ πάντων εὐεργέτης καὶ λυτρωτής. Καὶ αὐτὴ δὲ οὐδὲν ἧττον εἰμὴ καὶ μᾶλλον συμπάσχουσα, πρὸς τούτῳ καὶ τῶν ἑαυτῆς ἀποχωρίζεται σπλάχνων.

Ὥρα γ΄ Ἐπεὶ δὲ καὶ πάντα μὲν ἐπενοήθη κατὰ τοῦ σταυρωθέντος τοῖς σταυρωταῖς τὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σταυροῦ χείρονα, πάντα δὲ ἐπληρώθη, καὶ πᾶς μὲν ἀπηλάθη τῶν φίλων καὶ τῶν γνωρίμων καὶ αὐτῶν δὲ τῶν θεοκτόνων ἀπελύθη τὸ πλεῖστον ὡς ἤδη κεκρατηκότων καὶ προβάσης τῆς ἀναιρέσεως εὐωχηθησομένων, ὡς τὸ εἰκός, καὶ ἑορτασόντων καὶ παιανιζόντων τὰ ἐπινίκια, τηνικαῦτα λοιπὸν καὶ τὰ τῆς φυλακῆς ἠμελεῖτο τοῖς στρατιώταις.

Καὶ οὕτως ἡ μήτηρ ἠρέμα καὶ κατ' ὀλίγον ἐγγίσασα, ὥστε καὶ λέγειν τι καὶ τῶν λεγομένων ἐπαΐειν δύνασθαι· μετ' ὀλίγον καὶ ὅλη προσελθοῦσα τε καὶ προσψαύσασα, τί μὲν οὐκ ἔλεγε; Τί δὲ οὐκ ἔπασχε; Τί δὲ οὐκ ἔπραττε; Τοῖς ὀφθαλμοῖς μὲν θερμότερα τὰ ῥεύματα καταχέουσα, τῷ στόματι δὲ τοὺς ἥλους καὶ τοὺς πόδας καταφιλοῦσα. Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἥλους, εἰ οἷόν τε καταπίνειν ἐφιεμένη, καὶ μέντοι καὶ τῶν αἱμάτων τι σπῶσα καὶ καταπίνουσα, κατέψα μὲν τὰς πληγάς, παρειαῖς ἅμα καὶ ὀφθαλμοῖς, ἐκίρνα δὲ τοῖς αἵμασι δάκρυα. Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς παρειὰς συνεπεφύκει τοῖς ἥλοις καὶ ταῖς πληγαῖς, ἐφιλονείκει πρὸς αὐτῷ τῷ σταυρῷ καὶ τὸ φῶς ἀφεῖναι καὶ τὴν ψυχήν.

---

1 καθάπερ] καὶ praem. A **3** καὶ[1]] om. A || τοῦτο V **5** ὥρα γ΄ V[mg.] A[mg.] F[mg.], om. P || ἐπεὶ δὲ καὶ] ἀλλ᾽ οὕτω A **10** λοιπὸν] δὲ praem. A F || τὰ[2]] κατὰ F **14-15** οὐκ ἔπασχε τί δὲ P[p.corr. (in mg.)] **17** εἰ] om. A **18** πῶσα A || τὰς] A[p.corr. (s.l.)] **21** καὶ[1]] om. F

Τοῦτο μέν ποτε καὶ τοῖς ἤδη κενωθεῖσιν ἐκ τῶν δακρύων ὄμμασι, περιπαθέστερον πρὸς αὐτὸν ἀφεώρα, τοῦτο δὲ καὶ ῥήμασιν ὠλοφύρετο καὶ τοῖς σχήμασι καὶ σὺν τῷ φιλοστόργῳ πανταχοῦ τὸ φιλόσοφον ὡς μηδέν τι πρᾶξαι τῶν ἀγεννῶν καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ ἑαυτῆς ἀναξίων. Ἐποικίλλετο καὶ τοῖς πάθεσι· τὸ μὲν πάθος τῆς ὑπερβολῆς ἀπωδύρετο, τὸν δὲ πάσχοντα τῆς ἀνοχῆς κατεπλήττετο, τοὺς δὲ θεοκτόνους ἠτιᾶτο τῆς τόλμης, ἢ τάχα μᾶλλον καὶ αὐτοὺς ἀπεκλαίετο, τί ταῦτα λέγουσα· «δέσποτα καὶ υἱὲ καὶ Θεέ μου, τίς ἡ τοσαύτη σου τῆς μακροθυμίας ὑπερβολή; Μὴ ὄναρ, οὐχ ὕπαρ, μοι τὰ ὁρώμενα; Μετὰ τῶν ἀνόμων ὁ ἀναμάρτητος, μᾶλλον δὲ καὶ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· μετὰ τῶν καταδίκων ὁ δικαστής. Τί τὸ τῆς συγκαταβάσεως τοῦτο βάθος; Τί τὸ τῆς ἀνεξικακίας ἢ φιλανθρωπίας πέλαγος; Οὐκ ἤρκει σοι τὸ Θεὸν ὄντα γενέσθαι δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους ἄνθρωπον; Οὐκ ἤρκει σοι τὸ τοσούτους ὑπὲρ ἡμῶν ἐκ βρέφους ὑπομεῖναι τοὺς πειρασμούς, ἐπιβουλάς, διωγμούς, μεταναστάσεις, φυγάς, φθόνους, ὕβρεις, συκοφαντίας, ἐπιδρομάς, ἀπαγωγάς, λιθασμούς, τἆλλα; Ἀλλὰ καὶ μέχρι σταυροῦ καὶ μέχρι τοσούτων παθῶν τὸ κατὰ σοῦ τῶν Ἰουδαίων τόλμημα; Τοῦτό σοι τῆς μεγάλης οἰκονομίας περὶ ἡμᾶς καὶ τῆς τοσαύτης εὐσπλαχνίας τὸ ἀνταπόδομα; Ταῦτα τῶν πρὸς αὐτοὺς εὐεργετημάτων τὰ χαριστήρια καὶ τῶν παλαιῶν ὁμοῦ καὶ τῶν νέων; Μάστιξιν ἐτάζουσι καὶ καταξαίνουσι ταῖς πληγαῖς τὸν μαστίγων αὐτοὺς αἰγυπτιακῶν ῥυσάμενον,

---

1 ὄμμασι] ῥεύμασι A, om. F **2** αὐτὸν] om. A **8** δέσποτα] om. F **10** καὶ] om. P **15** μετανάστης A **16** ἀλλὰ A$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **18** τοῦτό] ταῦτο F **19** τοσαύτης] μεγάλης A F

τὸν τοσαύταις πληγαῖς ἐτάσαντα δι᾽ αὐτοὺς τὴν Αἴγυπτον; Χλαῖναν καὶ πορφύραν χλεύης ἐνδύουσιν, οὓς καὶ πάλαι φωτοειδεῖ νεφέλῃ περιεκάλυψας, οὓς ἐσκέπασας ἐν ἡμέρᾳ πολέμων, καὶ ὡς πατὴρ ἐν ἡμέρᾳ γάμων υἱὸν καὶ νυμφίον περιεκόσμησας, καὶ πάλαι μὲν ὡς *ἀετὸς νεοσσοὺς ἐπὶ τῶν πτερύγων ἐφύλαξας, καὶ ἐπὶ τῶν μεταφρένων ἀνέλαβες*, καὶ νῦν δὲ ὡς Θεὸς θεοὺς ἑαυτῷ περιέθηκας καὶ αὐτοὺς ἑαυτὸν ἐνέδυσας; Ἀκάνθαις στεφανοῦσι *τὸν* εὐλογίαις αὐτοὺς *στεφανώσαντα, οὓς δόξῃ καὶ τιμῇ* ἐστεφάνωσας, οὓς στεφάνῳ χαρίτων καὶ εὐδοκίας ὅπλῳ περιετείχισας; Καλάμῳ παίουσιν οὓς ῥάβδῳ πλήξας τὴν θάλασσαν διεπέρασας· τοὺς δὲ ἐχθροὺς αὐτῶν ἐκάλυψε θάλασσα; Κατὰ τοῦ σοῦ προσώπου, τέκνον, ἐμπτύσματα, κατὰ τῶν σῶν παρειῶν ῥαπίσματα; *Τοῦ σημειώσαντος ἐφ᾽ ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου*, τοῦ τὸ |**f.186** πρόσωπον Μωσέως πάλαι δοξάσαντος, τοῦ πτύσαντος καὶ τὸν τυφλὸν ὀμματώσαντος; Κατὰ τῶν σῶν χειρῶν ἦλοι; Κατὰ τῶν σῶν ποδῶν σίδηρος, ὃς καὶ πάλαι τῆς αἰγυπτιακῆς αὐτοὺς δουλείας καὶ τῶν δεσμῶν καὶ νῦν τῆς ἐν ξύλῳ κατάρας καὶ τῶν δαιμόνων ἔλυσας, καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πόδας παρειμένας ἔρρωσας; Ἀντὶ τῶν καθαρθέντων λεπρῶν τραυματίζουσιν; Ἀντὶ τῶν ἐγερθέντων νεκρῶν θανατοῦσιν; Ἀντὶ τῶν φωτισθέντων τυφλῶν, οἴμοι, τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν φῶς, τοὺς σοὺς ὀφθαλμοὺς τῷ σκότῳ παραδιδόασι; Διὰ σὲ τέκνον καὶ Βαραββᾶν, οἴμοι, σῴζουσιν.

1-12 (Χλαῖναν - ἐνδύουσιν…Ἀκάνθαις στεφανοῦσι…Καλάμῳ παίουσιν…Κατὰ - ῥαπίσματα) cf. Mt. 26,67; 27,28-30; Mc. 15,17-20; Lc. 23,11; Ioh. 19,1-3 **5-6** (ἀετὸς - ἀνέλαβες) cf. Deut. 32,11; Od. 2,11 **7-8** (τὸν...στεφανώσαντα - τιμῇ) cf. Ps. 8,6 **12** (Τοῦ σημειώσαντος - σου) cf. Ps. 4,7 **13** (πρόσωπον - δοξάσαντος) cf. Exod. 34,30 **14** (τὸν τυφλὸν ὀμματώσαντος) cf. Ioh. 9,1-7 **15-16** (ὃς - δεσμῶν) cf. Exod. 13,6-11; **16** (καὶ νῦν - ἔλυσας) cf. Mt. 8,28-32; 9,32-33; 12,22; 15,22-28; 17,14-18; Mc. 3,11; 5,1-13; 7,24-30; 9,17-27; Lc. 4,41; 4,33-35; 6,18; 8,27-33; 9,37-42; 11,14 **17** (καὶ τὰς χεῖρας - ἔρρωσας) cf. Mt. 12,10-13; Mc. 3,1-5; Lc. 6,6-10; Mt. 8,5-13;9,2-8;Mc. 2,3-12; Lc. 5,18-25; Ioh. 5,2-9 **17-18** (Ἀντὶ - τραυματίζουσιν) cf. Mt. 8,2-4; Mc. 1,40-42; Lc. 17,12-19 **18-19** (Ἀντὶ - θανατοῦσιν) cf. Mt. 9,18-25; Mc. 5,21-24; 5,33-43; Lc. 8,41-42; 8,49-56; Ioh. 11,11-44 **19** (Ἀντὶ - τυφλῶν) cf. Mt. 9,27-30; 15,30-31;20,30-31;Mc. 10,46-52; 8,22-26 **20-21**(Διὰ - σῴζουσιν) cf. Mt.27,21; Mc. 15,11-15; Lc. 23,18-25; Ioh. 18,39-40

---

1 χλαίνης A **4** νύμφην A F **11** κατὰ²] καὶ praem. P **17** ἔρρωσας] ἀνώρθωσας P$^{a.corr.}$ **20** σκότει V$^{a.corr.}$ **20-21** διὰ σὲ] post τέκνον A F

Ἐπίσης ἐξαιτοῦνται τὴν ζωὴν ἐκείνου καὶ σοῦ τὴν σφαγήν; Ὢ πῶς σείεται μόνον, ἀλλ' οὐ πρὸς Ἅιδην χωρεῖ γῆ; Ὢ πῶς σκοτίζονται μόνον, ἀλλ' οὐ πίπτουσιν οἱ φωστῆρες; Ὢ πῶς ὁ οὐρανὸς ἀλλοιοῦται μέν, ἵσταται δέ; Πῶς καὶ οἱ ἄγγελοι φρίττουσι μέν, φέρουσι δὲ ὅμως, καὶ τὸ πᾶν οὐ συγχέουσιν; ἢ δῆλον ὅτι σὰ καὶ ταῦτα, Θεέ μου καὶ υἱέ, τεράστια; Τοῦ καὶ δι' αὐτοὺς πάλαι τὰ στοιχεῖα πολλάκις μεταβαλόντος καὶ νῦν πάλιν ὑπὲρ αὐτῶν τούτων τῶν σφαγέων κατὰ χώραν κρατοῦντος καὶ σὺ ταῦτα σφίγγεις, ὁ τὰς χεῖρας ἁπλῶν. Εἴθε, τέκνον, τῶν σῶν ὑπερήθλουν ἐγὼ μελῶν. Εἴθε τῶν σῶν παθῶν ὑπερέπασχον. Νῦν δέ μοι τοῦτο, τοῦτο τὸ πάντων παθῶν καὶ θανάτων ἀφορητότερον, ὅτι μὴ δέχομαι τὰς πληγὰς ἐγώ, ὅτι μὴ τοῦ σοῦ θανάτου πολλοὺς ὑπεραποθνήσκω θανάτους, ἢ καὶ τὸ δεύτερον, προαποθνήσκω σοῦ θνήσκοντος. Ἀλλὰ φθέγξαι τι μικρὸν τῇ σῇ μητρὶ παραμύθιον· ἄφες τι ῥῆμα τῆς σῆς κατ' αὐτῶν καὶ τοῦ θανάτου νίκης ἐχέγγυον· διάθου τὰ περὶ τῆς μητρός· ὑπόθου τὰ γενησόμενα. Τίς γένωμαι; Πρὸς τίνα, τέκνον, ἀποστραφήσομαι; Τίνι λοιπὸν κοινωνήσω λόγων στέγης διατριβῆς; Πῶς ἐν μέσῳ τοσούτων θηρῶν μόνη καὶ γυνὴ καὶ σοῦ γυμνὴ διαζήσομαι; Ἀπόδος τῇ σῇ μητρὶ τὰ συντακτήριά τε ἅμα καὶ εὐαγγέλια, ἀκοῦσαι μὲν ἥδιστα, ἐλπίσαι δὲ ἀσφαλέστατα. Πότε σε καὶ πάλιν, τέκνον, τὸ ἐμὸν θεάσομαι φῶς; Πότε περιβαλοῦμαι τὰ ἐμὰ φίλτατα μέλη ζῶντα καὶ κατασπάσομαι; Πότε τῆς ἡδίστης ἀκούσω γλώττης καὶ ζωογονούσης

1-2 ὢ - γῆ P$^{p.corr.}$ (in mg.) **2** γῆ] ἡ praem A **6** τὰ τεράστεια F **10** τοῦτο^{1}] om. A **13** ἀποθνήσκοντος A **16** πρὸς - ἀποστραφήσομαι] om. A **18** σῇ] om. P **19** πότε σε] πότισε F **20** τέκνον P$^{p.corr.}$ (s.l.) || ἐμὰ] ἐμοὶ P$^{a.corr.}$

νεκρούς, καὶ πρὸ πάντων ἐμὲ τὴν μητέρα, τῷ περὶ σὲ πόθῳ θνῄσκουσαν; Πλὴν ὅσον τῶν ἐπὶ σοὶ πόνων οὕτως σφοδρῶς αἰσθάνεσθαι οὐ φέρω σου τὰς ὠδίνας, τέκνον, ἃς ἐν τῷ σῷ τόκῳ διέφυγον. Εἶδον, ὥσπερ ἔφης, τὸ σὸν πάθος· ἴδοιμι καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν δόξαν, ὡς πολλάκις εὐηγγελίσω μοι.»

Οὕτω τῆς μητρὸς ὀλοφυρομένης καὶ προσκειμένης, αὐτὸς ἥμερον πρῶτον καὶ συμπαθὲς αὐτὴν ἀπιδών, πρὸς δὲ καὶ τὸν ἠγαπηκότα καὶ ἠγαπημένον συμπαριστάμενον μαθητὴν μικρὰ τὰ χείλη διακινήσας ἡ αὐτοσοφία, βραχέα καὶ πάντα φθέγγεται. Καὶ διατιθέμενος ἅμα καὶ παρακατιθέμενος, *γύναι ἴδε ὁ υἱός σου*, παρθένῳ μητρὶ παρθένον καὶ πάλιν υἱὸν χαριζόμενος. Καὶ ἀντιτιθεὶς ἑαυτῷ, οὐκ αὐτὸς τὴν πρόνοιαν τῆς μητρὸς ἀπαρνούμενος. Ἄπαγε. Ἀλλ' ὁμοῦ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς τὸ σφοδρὸν τοῦ πάθους τῆς μητρὸς προσπαραμυθούμενος, καὶ τὸν μαθητὴν τοῦ περὶ ἄμφω φίλτρου καὶ τῆς ἀρετῆς, ἤδη δὲ καὶ αὐτῆς ἕνεκα τῆς ἐν τῷ πάθει παραμονῆς ἀμειβόμενος, ὡς καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν αὐτὸν ἀντικαθιστᾶν καὶ τοσοῦτον αὐτῷ περιτιθέναι ἀξίωμα. Καὶ οὐ ταῦτα μόνον ποιῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν νομοθετῶν τὴν μέχρι τέλους τῶν γονέων πρόνοιαν καὶ κηδεμονίαν. Καίτοι κἀν τοῖς ἄλλοις σφοδρότερον αὐτῇ προσφερόμενος, *τί ἐμοὶ καὶ σοὶ γύναι*; Καὶ πάλιν, *τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου; Καὶ μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοι εἰσίν*. Ἀλλά ἐνταῦθα φανερῶς καὶ διαφερόντως ἀπηρτισμένην αὐτῇ δείκνυσι τὴν φιλοστοργίαν, τὴν ἑαυτοῦ σχεδὸν πᾶσαν

---

10 Ioh. 19,26 cum app. cr. **19** Ioh. 2,4 cum app. cr.
19-20 Mt. 12,48; Mc. 3,33 **20** (Καὶ - εἰσίν) cf. Mt. 12,49; Mc. 3,34

---

13 παραμυθούμενος A **18** κηδεμονίαν] παραμυθεῖαν F

εἰς τὸν μαθητὴν προστασίαν μετατιθείς· εἶθ' ἵνα μὴ νομίσῃ διὰ προστασίαν μόνην τὴν υἱοθεσίαν ἐγχειρίζεσθαι τῆς αὐτοῦ μητρός, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τε καὶ τιμήν, κἀκεῖνον προσβλέψας, *ἴδε*, φησίν, *ἡ μήτηρ σου*, μόνον οὐχὶ κἀκείνῳ ταύτην προστάτιν καὶ κυρίαν ἀντιδιδοὺς καὶ τὴν ὀρφανίαν αὐτῷ καὶ τὴν ἐρημίαν παραμυθούμενος, καὶ ὁμοῦ μὲν ὑποτάττων αὐτῇ τοῦτον, ὁμοῦ δὲ καὶ πρὸς ἀγάπην συνάπτων. Καὶ ἓν ἄμφω ποιῶν τούτῳ καὶ ὁ μαθητὴς ὑπακούσας, εἰς τὰ ἴδια τὸν τῆς Σιὼν οἶκον παραλαμβάνει ταύτην, ὃν καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν.

Ὥρα στ΄ Ἐπεὶ τοίνυν τοῖς σταυρωταῖς ὅσα περ εἰς νοῦν ἦκε πεπλήρωτο, δεικνύων ὁ σταυρωθεὶς ὡς εἴ τι καὶ χεῖρον εἶχον πρὸς ὕβριν τε καὶ ὀδύνην ἐπιλογίσασθαι, οὐκ ἂν οὐδὲ τοῦτο παρῆκαν, *διψῶ*, λέγει. Καὶ αὐτίκα, καθάπερ αὐτοὶ διψῶντες μᾶλλον, τὴν τοιαύτην κατ' αὐτοῦ μανίαν ἐπινοήσασθαι, *ὄξος*, οἴμοι, *καὶ χολὴν* τῷ γλυκασμῷ τῆς ζωῆς, τῇ πηγῇ τῆς ἀθανασίας, ὀξέως *προσφέρουσιν*, εἰκόνα τῆς ἑαυτῶν κακίας ἐγκερασάμενοι τὸ πικρότατον καὶ δριμύτατον, ἵνα μηδὲν τῶν περὶ αὐτοῦ προφητευθέντων παραλειφθῇ, οὐχ ὅτι δὲ πεπροφήτευτο, διὰ τοῦτο καὶ πεπλήρωτο, ἀλλ' ὅτι πεπλήρωτο, διὰ τοῦτο καὶ πεπροφήτευτο· οὐ γὰρ ἡ προφητεία τῆς τόλμης, ἀλλὰ τῆς προφητείας ἡ τόλμα μᾶλλον αἰτία· καὶ ταῦτα τολμῶσιν οἱ ὠμότατοι καὶ ἀχαριστότατοι, μήτε τοῦ πάλαι διαστρέψαντος δι' αὐτοὺς ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς αἷμα τὰ ὀμβρήματα καὶ τὰ νάματα, μήτε τοὐναντίον

---

4 Ioh. 19,27 cum app. cr. **12** Ioh. 19,28 cum app. cr. **14-15** (ὄξος... καὶ χολὴν…προσφέρουσιν) cf. Mt. 27,34; Mc. 15,36; Ioh. 19,29; Ps. 68,22

---

2 μόνον A F **3** τε V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **5** προστάτην A F **8** τὸν] om. F **10** ὥρα στ΄ V $^{mg.}$ A $^{mg.}$, non legitur F, om. P
13 αὐτοὶ διψῶντες] οἱ διψῶντες αὐτοὶ F **18-19** διὰ^{1} - πεπροφήτευτο] om. A F
22 τοὐναντίον] τῷ ἐναντίον F

εἰς πόμα γλυκύ *τὰ πικρὰ τῆς Μερρᾶς ὕδατα*, μήτε τοῦ πολλάκις κορέσαντος αὐτοὺς ἐν δίψει καύματος ἐν ἀνύδρῳ τοῦ ἡδίστου πόματος, μήτε τοῦ μέλι θηλάσαντος αὐτοῖς καὶ θηλάζοντος ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, μήτε δὲ τοῦ νῦν ἔναγχος τὸ ὕδωρ αὐτῶν εἰς οἶνον μεταβαλόντος ἐπιμνησθέντες. Ἀλλ' ὄντως *αὐτῶν ὁ βότρυς βότρυς πικρίας, καὶ ἡ σταφυλὴ σταφυλὴ χολῆς*, καὶ θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος. Ἐπὶ τούτοις καὶ τοῦτο λογίζεσθαι δέον, οἷα καὶ πάλιν τὴν μητέρα κατελάμβανεν ἡ πικρία. Καὶ οἷον καὶ αὐτῇ κιρνᾶται παρ' αὐτῶν τὸ ἀψίνθιον, ὁμοῦ μὲν τῇ φωνῇ διακινουμένην τὰ σπλάχνα καὶ περιθέουσαν καὶ διψῶσαν καὶ ταύτην καὶ φλεγομένην διαπυρώτερον, ὅπως κἂν τὴν ἐσχάτην γοῦν διαναψύξῃ τῷ παιδὶ φλόγα. Καὶ τοῦτο μὲν τῶν παρόντων δεομένην, τοῦτο δὲ καὶ αὐτὴν ἐπισπεύδουσαν, ἀπωθουμένην δὲ ὅμως παρὰ τῶν μιαιφόνων καὶ μὴ ἐώντων μήτε ταύτην μήτε τινὰ τῶν ἄλλων φιλανθρωπότερον τῷ κρεμαμένῳ χρήσασθαι. Ἀλλὰ καὶ προσπαροινούντων εἰς αὐτὸν ἔτι καὶ τὸ ὄξος καὶ τὴν χολὴν ἀντιδιδόντων τοῦ ὕδατος, ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν τὸν ἐσμυρνισμένον ἐπεδίδοσαν οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἵνα μὴ ὁ θᾶττον αὐτοῦ καὶ παρὰ δόξαν θάνατος οὐ τοῦ θελήματος αὐτοῦ μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ φαρμάκου νομισθῇ δυνάμεως. Ἐπεὶ δέ ποτε καὶ ἀφορμὴν τὴν ἐκείνου φωνὴν εἰλήφεσαν, τὴν οἰκείαν ἀποπληροῦσι μανίαν.

Ἀλλὰ τὰς μὲν ἐκείνης καθ' ἕκαστον λέγειν ὀδύνας οὐ τῆς ἡμετέρας, ἀλλὰ

---

1 (τὰ - ὕδατα) cf. Exod. 15,23 **1-2** (τοῦ - πόματος) cf. Num. 20,11 **3-4** (μήτε - πέτρας) cf. Deut. 32,13 **5-6** (αὐτῶν - χολῆς) cf. Deut. 32,32

2-3 αὐτοὺς - θηλάσαντος] om. A F **5** μεταβαλλόντος F, μεταβαλλόντως A || ὄντως] οὗτος A **6** σταφυλὴ²] αὐτῶν add. A F **9** διακινουμένην F$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **11** κἂν scr. et deinde del. V **12** τοῦτο] τοῦ A **14** φιλανθρωπότερον] φανο- lac. habet -τερον A ||κρεμμαμένῳ P, κρεμμαμένω A F **18** οὐ τοῦ] αὐτοῦ F

οὐδ' ἄλλης ἦστινος οὖν δυνάμεως, πλὴν ὅσον ὅτι καθάπερ ὑπὲρ λόγον ἔτικτεν, οὕτω καὶ ὑπὲρ λόγον ἔπασχε· καὶ οὐ δ' αὐτῆς ταύτης, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, ὁ λόγος ἂν|**f.186v** ἐξισωθείη τοῖς πράγμασιν. Ἀλλ' οἶδε μὲν ταῦτα μᾶλλον τῶν ἄλλων ἐκ τῆς πείρας αὐτῆς, μόνου δὲ τοῦ ἐξ αὐτῆς λόγου τὸ καὶ εἰδέναι ταῦτα καὶ ἐξειπεῖν κατὰ λόγον. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ φρικτὴν *ἀφῆκε φωνὴν ὁ Λόγος καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν καὶ τῷ θανάτῳ νεύσας* ἡ πάντων κεφαλὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου Κύριος, *ἀφῆκε καὶ τὴν πνοὴν* ἡ πάντων ζωή.

Ὢ μακαρίας ἐκείνης καὶ ἀδαμαντίνης ψυχῆς. Πῶς οὐχὶ καὶ αὐτὴ τῇ τοῦ παιδὸς συναπέπτη; Πῶς οὐ διερράγη τὰ σπλάχνα μᾶλλον ἢπερ ἡ γῆ τὰς πέτρας; Ἢ πῶς οὐ διεσχίσθη μέσῃ καθάπερ τὸ καταπέτασμα; Ἢ δῆλον καὶ πάλιν ὡς αὐτὸς ὁ καθηλωμένος, αὐτὸς ὁ τὴν πνοὴν ἀφείς, αὐτὸς καὶ ταύτης τὴν πνοὴν ἐκράτει. Καὶ ὥσπερ μὴ βουλομένην καθήλου τὴν ψυχὴν τῷ σώματι καὶ δι' ὅλων ἐτήρει τῶν ἄθλων μυρίαθλον ὥσπερ αὐτὸς ἑαυτόν, οὕτω καὶ τὴν τεκοῦσαν μᾶλλον ἀπεργαζόμενος. Ἐπέχει μου τὴν γλῶτταν ἡ φρίκη πρὸς τὰ πρόσω προβῆναι βιαζομένην καὶ γίνομαι τοῦ πάθους μετὰ ταύτης ὅλος κἀγὼ καὶ τῶν λογισμῶν ἐκφέρομαι. Ἀλλά με τὸ δριμύτατον ὁμοῦ καὶ γλυκύτατον τοῦ σοῦ πάθους, ὦ δέσποτα, τιτρώσκει καὶ ἀντεγείρει βέλος, καὶ οὐκ ἔχω πῶς ἀποσπασθῶ τοῦ πικροτάτου τε ἅμα καὶ ἡδίστου μοι διηγήματος. Οἷα γὰρ καὶ τὰ μετὰ θάνατον, ἐπεὶ μηδὲ οὕτως

6-8 (ἀφῆκε - νεύσας...ἀφῆκε - πνοὴν) cf. Mt. 27,50

---

2 ἔτικτεν] ἔτεκεν F **10** συναπέστη F **12** ἀφὴς A, ἀφῆς F **18** κἀγὼ] ἐγώ P$^{a.corr.}$
20 ἀποσπασθῶ] ἀπαθῶς A F

αὐτοῖς ὁ τῆς κακίας τρυγίας διὰ τῆς χολῆς καὶ τοῦ ὄξους ἐξεκενώθη, οἷα τολμῶσιν οἱ καὶ θηρίων ὠμότεροι καὶ λίθων ἀναισθητότεροι θεοκτόνοι, οἷα τελοῦσι τῷ δεσπότῃ τὰ ἐπικήδεια, οἷα προσάγουσι τὰ ἐντάφια, μήτε τῶν προφητικῶν ἀκούσαντες λόγων, μὴ ἐπιξάνῃς τραύματα κεκακωμένων ταῖς μάστιξι, πολλῷ δὲ μᾶλλον νενεκρωμένων τοῖς πάθεσι, μήτε τὴν μητέρα κοπτομένην οὕτως οἰκτείροντες, ἣν κἂν ὁ ἐχθρὸς ἠλέησε καὶ πολέμιος, ἢ κἂν θηρίον ἢ καὶ λίθος συνήλγησε, μήτε δὲ ὡς νεκρῷ τῷ ἐχθρῷ σπενδόμενοι, καθ' οὗπερ οὐκ ἔστι λοιπὸν οὐδὲ εἷς φθόνος, οὐδὲ δυσμένεια, μήτε τὴν ἄψυχον γοῦν οὕτω πενθοῦσαν μιμούμενοι ἢ κἂν αἰδούμενοι κτίσιν. Ἀλλ' ὥσπερ αὐτὰ ταῦτα μᾶλλον τοῦ φθόνου καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ μανίας ἔχοντες ὑπεκκαύματα, εἰ τοσαύτης ἠξίωται καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμῆς καὶ παρὰ τῆς μητρὸς πένθους, καὶ παρ' αὐτῆς τῆς κοινῆς κτίσεως θρήνων ἁμιλλᾶσθαι διὰ τῶν ἐναντίων τῶν ὕβρεων καὶ τῶν πληγῶν ἐπεχείρουν· καὶ ἠβούλοντο μὲν καὶ τὴν κοινὴν ὑπερβῆναι φύσιν καὶ μυρίους, εἰ οἷόν τε, ἦν ἑνὶ σώματι προσενεγκεῖν τοὺς θανάτους. Ἐπεὶ δὲ μὴ ἐδύναντο, καθάπερ ἐξαπορούμενοι, ὦ νόμοι καὶ ἔθη πατρῶα καὶ θεσμὰ φύσεως κοινῆς καὶ ὁσίας, ὦ δίκη καὶ ὀφθαλμοὶ Θεοῦ τοῦ ταῦτα καὶ ὁρῶντος ἅμα καὶ πάσχοντος, λόγχῃ τὴν πλευρὰν ὀρύττουσιν, ἵνα μηδὲν ἀπαθὲς παρέλθῃ τοῦ σώματος, ἀλλ' ἡ μὲν κεφαλὴ τὸν κάλαμον, αἱ δὲ παρειαὶ τὰ ῥαπίσματα, τὸ δὲ στόμα τὸ πόμα, τὸ δὲ πᾶν πρόσωπον

---

2 (θηρίων ὠμότεροι) cf. Ps. 21,14 **19** (λόχγη - ὀρύττουσιν) cf. Ioh. 19,34

5-6 ταῖς - νενεκρωμένων P$^{p.corr\ (in\ mg.)}$ **7** ἣν] οὐ F || ὁ] om. P A F || ἢ] ἢ V **8** νεκρῶν F
10 κἂν] ras. V **12** ὑπεκαύματα A F **15** ἠβούλοντο] ἐβούλοντο V$^{a.corr.}$ P **16-17** δὲ μὴ] μηδὲ F
17 ἠδύναντο V $^{a.corr.}$ P || πατρῶα] lac. habet F
18 ὁσίας] οὐσίας A **18-19** ὦ δίκη - πάσχοντος] post ὀρύττουσιν transp. A, ὦ δίκη - ἅμα καὶ] post ὀρύττουσιν transp. F **19** πάσχοντος] lac. habet F || ὀρύττουσιν] post ὁ - lac. habet F
20 κάλαμον] καλου- habet F et post lac.

τὰ ἐμπτύσματα, τὰ δὲ νῶτα τὰς μάστιγας καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος, αἱ χεῖρες δὲ καὶ οἱ πόδες τοὺς ἥλους, ἡ δὲ πλευρὰ τὴν μεγάλην δέξηται λόγχην, ὡς καὶ πάλιν τὴν πρώτην ἡμῖν καὶ μεγάλην ἀπογεννήσῃ ζωήν, τὴν δι' ὕδατος, φημί, πηγὴν καὶ τοῦ αἵματος εἴ τ' οὖν πνεύματος.

Ἀλλὰ σύ μοι σκόπει καὶ πάλιν οἷα καὶ κατὰ τῶν τῆς μητρὸς σπλάχνων διωθεῖτο ῥομφαία, καὶ ὅπως διὰ πάντων σύναθλος ἢ μᾶλλον ὑπέραθλος ἦν. Ὥσπερ γὰρ καὶ αὐτὴν ἀπονενεκρωμένην ἤδη τῷ πάθει καὶ περὶ τῆς ταφῆς τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν ἐνταφίων βουλευομένην, ἡ ἐκείνου λόγχη καὶ ταύτης νύξασα καὶ διαρρήξασα τὴν καρδίαν ἀνεζωπύρησεν αὖθις πρὸς τὰς καινὰς ὀδύνας, καὶ δάκρυα μὲν τῶν ὀφθαλμῶν ὥσπερ ὕδωρ, αἷμα δὲ τὴν ψυχὴν ἀποσταλάξαι πεποίηκεν, ὥστε καὶ αὐτὴν λέγειν· «*ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου καὶ τὸ ἄλγημά μου ἀνεκαινίσθη*». Καὶ προσδραμοῦσα πάλιν οὐκ αὐτόπτις μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑποδέκτις καὶ κληρονόμος ἐκείνου τοῦ διπλοῦ πλούτου γίνεται· καὶ φιλοτίμως μὲν καὶ πανευλαβῶς τῆς νεκρᾶς ἐκείνης καὶ ζώσης καὶ ζωοδότου πλευρᾶς τὴν καινὴν ἀθανασίαν ἀπαρρύεται καὶ ἀείρρυτον καλῶς ἀπολαβοῦσα τῶν αἱμάτων αὐτῇ τὸ χρέος, ἐξ ὧν ἡ παναγία σὰρξ ἐκείνη συνεπάγη διὰ τοῦ αἵματος καὶ τῶν ῥυέντων ἐπ' αὐτῇ δακρύων διὰ τοῦ ὕδατος. Ὀλίγα δὲ καὶ πάλιν προσκλαύσασα καὶ προσλαλήσασα τῷ υἱῷ ὅτι· «μηδὲ νῦν οἱ μιαιφόνοι τῶν κατ' αὐτοῦ φόνων ἐλώφησαν, μηδὲ τῶν

12-13 (ἐθερμάνθη - ἀνεκαινίσθη) cf. Ps.38,3 et 4

---

5 καὶ[1]] om. P || καὶ[2]] om. P **6** διωθεῖσα **F** **7-8** ἤδη - βουλευομένην] om. F **10** μὲν A[p.corr. (s.l.)] **13** αὐτόπτης P A **14** ὑποδέκτης P A **16** ζωοδότης A **19** καὶ[1]] om. A || καὶ πάλιν] post προσλαλήσασα transp. P[p.corr.(in mg.)] || προσανακλαύσασα V, πρὸς ἀνακλαύσασα A F **20** τῶν] τὸν A

τοσούτων παθῶν καὶ αἱμάτων ἐνεφορήθησαν.»

Ὅλη τῆς ταφῆς καὶ τοῦ τάφου γίνεται, μὴ φέρουσα μὲν ὁρᾶν αὐτὴ τὸν υἱὸν κρεμάμενον, μὴ φέρουσα δὲ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἔτι προσεπεμβαίνοντας καὶ νεκρὸν αἰκίζοντας, μὴ καί τι χεῖρον πρὸς ὕβριν ἐπινοήσωσιν, ὁρᾶν δὲ καὶ τοὺς παριόντας χλευάζοντας καὶ ὥσπερ κατὰ σκοποῦ πάντας βάλλοντας. Ἐπιθυμοῦσα δὲ καί τινα χῶρον καὶ τάφον εὑρεῖν, ἄξιον μὲν οὐδένα τοῦ θείου καὶ ζωοπαρόχου ἐκείνου σώματος, ὥσπερ καὶ τὸ ἑαυτῆς σῶμα τὸ θεοδόχον ἄξιον κατασκήνωμα τοῦ παντὸς πληρώματος τῆς θεότητος, ἄξιον δὲ ὅμως τοῦ ἑαυτῆς πόθου τε καὶ τῆς προθυμίας, ἐκπεριέρχεται γοῦν πάντα τὸν τοῦ Κρανίου τόπον, ὥσπερ ὑπ' αὐτοῦ πτερουμένη τοῦ ζωοδότου νεκροῦ. Ἀλλ' ὁ μὲν δρόμος τοὺς πόδας εἶχεν, ἡ δὲ ψυχὴ οὐ μετέβαινε. Καὶ ὁ μὲν τόπος ἠμείβετο, ὁ δὲ νοῦς πᾶς καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ σχεδὸν τῷ κρεμαμένῳ συνήρτηντο, πυκνὰ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπιστρεφομένης καὶ ἀνακαλουμένης τε καὶ ἀνακλαιούσης. Εὑρίσκει γοῦν παρ' αὐτοῦ τούτου καὶ τὴν εὕρεσιν αἰτουμένη χωρίον ἔγγιστα μὲν τοῦ σταυροῦ. Τοῦτο γὰρ αὐτῇ μάλιστα καὶ καταθύμιον ἦν, ὥστε καὶ τὸν σταυρὸν ὁμοῦ βλέπειν καὶ τὸν τάφον ὀρύττειν, εἰ καὶ λύει τούτου τοῦ μόχθου ταύτην ὁ ἀνωδύνως ἐξ αὐτῆς τεχθείς, οὕτω καὶ ἀμόχθως παρ' αὐτῆς ταφείς· εὑρίσκεται γὰρ πάγκαλον μέν τι καὶ παναρμόδιον, καὶ τὴν θέσιν τε καὶ τὴν κρᾶσιν εὖ μὲν ἔχον ὡρῶν, εὖ δὲ καὶ ἀέρος, εὖ δὲ καὶ ἀσφαλείας πάντοθεν

7-8 (τάφον - σώματος) cf. Ioh. 19,41

---

2 τοῦ A$^{p.corr.(s.l)}$ **4** τι χεῖρον]χεῖρον τι A F **7** οὐδὲν A **8** θεοδόχον] ζωοδόχον A F **9** ἄξιον δὲ ὅμως τοῦ] lac. habet F || αὐτῆς F **10** ἐκπεριέρχεται γοῦν πάντα] post ἐκ- lac. habet F **11** post πτερου- lac. habet F **15** ἀνακαλουμένης P$^{p.corr. (in mg.)}$ **16** χωρίον] om. A **18** ὁμοῦ] om. A ||τούτου] post μόχθου transp. A F **19** ἀμόχθως] ὁ μόχθως F

περιειλημμένον, ἄπονον δὲ καὶ προειργασμένον· ἐν αὐτῷ μὲν γὰρ κῆπος εἰς ὥραν καὶ αὐτὸς πάντοθεν περιειργασμένος, ἐν δὲ τῷ κήπῳ τάφος ηὐτρεπισμένος, καινὸς ὁμοῦ καὶ κενός· ἄρτι μὲν γὰρ λελατομημένος ἐκ πέτρας, ὥσπερ καὶ τὸ ἱερὸν διέξεισιν εὐαγγέλιον, οὔπω δέ τινα δεξάμενος τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ τὸν καινὸν μένων νεκρὸν ὁμοῦ καὶ Θεόν. Ταῦτα δὲ πάντα καὶ ὠκονόμητο καὶ τετύπωτο· ὁ κενὸς διὰ τὴν ἀνάστασιν, ἵνα μή τινος ἑτέρου νομισθῇ τῶν κειμένων, ὁ ἐκ καινῆς διὰ τὸν νέον Ἀδάμ, τάχα δὲ καὶ διὰ τὸ ἀνεπίδεκτόν τε καὶ ἄθικτον πάσης ἀνθρωπίνης ἀσθενείας καὶ ἁμαρτίας, ὁ ἀσφαλής, ἵνα μὴ καὶ κλαπῇ, μᾶλλον δὲ συκοφαντηθῇ τὴν κλοπήν, οὕτω πάντοθεν ἀνάλωτος ὤν, ἡ πέτρα διὰ τὸν λίθον, ἡ λελατομημένη διὰ τὸν ἀκρογωνιαῖον, ἡ ἐρριζωμένη διὰ τὸν ἀρραγῆ, ἡ κατὰ γῆς διὰ τὸν θεμέλιον, ὁ κῆπος ὑπὲρ τῆς Ἐδέμ, ὥσπερ καὶ ὁ τοῦ Κρανίου |**f.187** τόπος ὑπὲρ τοῦ ἐν αὐτῷ πεσόντος Ἀδάμ, καὶ τὸ πάθος κατὰ τοῦ πάθους καὶ κατὰ τοῦ θανάτου ὁ θάνατος. Οὕτω καὶ τὸν χῶρον πλησίον τε καὶ ἀσφαλῆ καὶ περικαλλῆ καὶ τὸν τάφον τερπνὸν ὁμοῦ καὶ καινὸν καὶ ἄχραντον τῷ ἀφθάρτῳ μάλιστα πρέποντα κατιδοῦσα, μαθοῦσα δὲ ὅτι καὶ οὐ φίλου μόνον ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ μαθητοῦ, τ' ἄλλα μὲν γὰρ ἀγαθοῦ, *κεκρυμμένου δὲ ὅμως διὰ τὸν φόβον*, στέλλεται πρὸς αὐτὸν αὐτίκα. Καὶ λόγοις οἷς ἔδει τὴν τοῦ ὄντως Λόγου καὶ τῆς σοφίας μητέρα, οὐ περὶ τοῦ τάφου διαπρεσβεύεται μᾶλλον ἢ τῆς

---

3 (τάφος – κενός) cf. Mt. 27,60; Lc. 23,53; Ioh. 19,41 **19** (κεκρυμμένου - φόβον) cf. Ioh. 19,38

---

1 προειργασμένον] περὶ ἠργασμένον A, περιειργασμένον F **1-2** ἐν αὐτῷ - πάντοθεν] om. F
3 κενός] καινὸς A F || μὲν γὰρ] om. P, γὰρ] om. A F **10** καὶ] om. A F **13** καὶ] om. A
17 μάλιστα πρέποντα] μᾶλλον πρέποτι A **18** καὶ[1]] om. A **20** ὄντος P F

ταφῆς· ἤδει γὰρ ὅτι τοῦτον μὲν ἑτοίμως ἕξει παρ' αὐτοῦ· ῥᾷστον γὰρ αὐτῷ τοῦτο, μᾶλλον καὶ ἥδιστον τῷ φίλῳ καὶ διδασκάλῳ χαρίσασθαι, καὶ λυσιτελέστατον τῷ παρ' ἑαυτῷ τοιοῦτον ἔχειν τὸν θησαυρόν. Ἐκεῖνο δὲ καὶ τόλμης μάλιστα δεόμενον καὶ πειθοῦς καὶ δαπάνης, τὸν δὲ Ἰωσὴφ πλούσιόν τε εἶναι καὶ τῷ Πιλάτῳ γνώριμόν τε καὶ τίμιον. «Τῶν μὲν μιαιφόνων, ὦ φίλτατε», λέγουσα, «καὶ δὴ πέρας ἔχει τὸ κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δεσπότου τόλμημα καὶ τὸν πάντων ἐπονειδιστότατον αὐτῷ καὶ πικρότατον ἐπήγαγον θάνατον· πολλὰς καὶ πρὸ τοῦ θανάτου καὶ μετὰ θάνατον χείρους καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου προσενεγκόντες τὰς ὕβρεις καὶ μηδὲ μίαν λιπόντες, μᾶλλον δὲ καὶ πάσης μανίας ὑπερβαλόντες ὑπερβολήν. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἔτι νῦν κρέμαται νεκρός, γυμνὸς ἐπὶ ξύλου, φρικτὸν ἐμοὶ καὶ πάσῃ τῇ κτίσει θέαμα. Τὴν πλευρὰν διορωρυγμένος, ἀφ' ἧς καὶ ἔτι θαῦμα φρικτότερον, αἷμα καὶ ὕδωρ καὶ μετὰ θάνατον. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τοὺς θεοκτόνους ἵστησιν, ὦ γῆ καὶ ἥλιε. Ὥσπερ οὐδὲ ἥλιος σκοτιζόμενος, οὐδὲ γῆ κλονουμένη, οὐδὲ πέτραι ῥηγνύμεναι, ἀλλὰ προβέβληται πᾶσιν οὐ θαυμαζόμενος, διὰ ταῦτα μᾶλλον ἢ γοῦν ἐλεούμενος, ἀλλὰ καὶ γελώμενος καὶ εἰσέτι μισούμενος καὶ παρὰ πάντων βαλλόμενος, αἵματι ῥεόμενος ἀτημέλητος. Ἀλλὰ σὺ νῦν ἐπιδεῖξαί τι καὶ τῆς σῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πρὸς τὸν κοινὸν διδάσκαλον καὶ δεσπότην εὐνοίας, καὶ τῆς πρὸς ἐμὲ τὴν ἐν τοσούτοις πάθεσι συμπαθείας ἄξιον· θαρρήσας αἴτησαι παρὰ Πιλάτου

---

2 χαρίσασθαι] χαλάσασθαι F **4** ἐκεῖνος A **5** τε¹ V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ || τε²] ται F
10 μανίας] μιαιφονίας P$^{a.corr.}$ **10-11** μᾶλλον - ὑπερβαλόντες] om. A **11** κρέμμαται P F, κρέματε A
16 ῥηγνύμεναι] ἠγνύμεναι F **17-18** διὰ ταῦτα - μισούμενος] om. A
18 αἵματι ῥεόμενος P$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **22** πιλάτω F

τὸ σῶμα, περιφρονούμενον νῦν, οὐ φθονούμενον· καὶ ταφῇ παρ' ἑαυτοῦ δός, καὶ παρ' ἑαυτῷ θάψον· κρύψον παρ' ἑαυτῷ τοῦ κόσμου τὸν θησαυρόν. Ὀλίγης τόλμης τε καὶ δαπάνης ὅλην ἅρπασον καὶ παρ' ἑαυτῷ κάτασχε τὴν ζωήν, ὅλον παρ' ἑαυτῷ μόνος τὸν κοινὸν συνάγαγε πλοῦτον. Δὸς χάριν σοὶ μὲν ἐλαχίστην, ἐμοὶ δὲ μεγίστην, τῷ δὲ σῷ καὶ κοινῷ διδασκάλῳ πρώτην ἅμα καὶ τελευταίαν ὡς ἀναγκαίαν καὶ ἐπιτάφιον· γενοῦ νῦν τῶν ἄλλων μαθητῶν εὐθαρσέστερος, ἡμῖν καὶ ὠφελιμώτερος. Οἱ μὲν γὰρ καὶ τελέως ἀπέστησαν, οἱ δὲ ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν. Ἐγὼ δὲ γυνὴ καὶ μόνη, καθὼς ὁρᾷς, καὶ ξένη, σὺν ἑνὶ μόνῳ περιλειπομένη τῶν μαθητῶν, ἐν μέσῳ τοσούτων στρεφομένη θηρίων, καὶ πανταχόθεν ἄπορος καὶ ἀμήχανος καὶ τὰ πάντα σχεδὸν νεκρά, τοῦτο μόνον ζῶσα καὶ πλουτοῦσα, τὰ πάθη καὶ τὰς ὀδύνας. Οὕτω μοι στήσεις τὰς συμφοράς. Οὕτω μοι παραιρήσεις τὰ δάκρυα. Μὴ δείσῃς μηκέτι μηδέν. Πέπαυται τῶν θεοκτόνων ἡ λύσσα. Τὸ πλεῖστον αὐτῶν κεκένωται τῆς μανίας, ὅσα περ βουλομένοις ἦν, ἐξυβρίκασιν. Αὐτός σοι συμπαραστήσεται πάντως ὁ ἐμὸς υἱός, ὁ νεκρὸς οὗτος καὶ τοὺς νεκροὺς ἐγείρας Θεός· ὁ κλονήσας τὴν γῆν καὶ ῥήξας τὰς πέτρας καὶ ὅλην σκοτίσας καὶ ἀλλοιώσας τὴν κτίσιν. Τὰ μὲν οἶδας, τὰ δὲ εἴσῃ προβάς, τὰ μὲν ἰδὼν ὄψει, τὰ δὲ καὶ ἀκοῇ μαθών.»

Ὥρα θ΄ Οὕτως ἡ μεγαλοφρονεστάτη καὶ σοφωτάτη τῶν γυναικῶν τὸν Ἰωσὴφ ἐπιρρώσασα καὶ στομώσασα, πρὸς Πιλάτον ἐκπέμπει ῥήτορα καὶ

---

2 ἑαυτῷ²] ἑαυτοῦ P$^{a.corr.}$ **2-4** τοῦ κόσμου - ἑαυτῷ¹ om. F **3** ἅρπασαι V$^{p.corr.}$ A **4** κάτεχε A F **5** ἐμοὶ] ἐμὲ F **8** τελείως P, τελεῖος F **9** δὲ] καὶ add. P A F **10** περιλιπωμένη A, περιλειπόμενων F **11** παντεχόθεν F **13** μοὶ στήσεις τὰς συμφοράς P$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **17** Θεὸς] υἱός V $^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ P **20** ὥρα θ΄ V$^{mg.}$ A$^{mg.}$ F$^{mg.}$, om. P

πρεσβευτὴν εὐστομώτατον καὶ θερμότατον. Ὃς καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ζωοποιοῦ νεκροῦ, τοῦ Λόγου λέγω καὶ τῆς ζωῆς, εὐγλωττότερος φανεὶς ἅμα καὶ εὐτολμότερος, εἴσεισι πρὸς Πιλάτον καὶ θαρρούντως αἰτεῖ τὸ σῶμα, μηδὲν μήτε τούτου τὴν ἀξίαν, μήτε τῶν Ἰουδαίων ὑποδειλιάσας, ἢ κἂν ἐν λόγῳ θέμενος τὴν μανίαν. Διὰ τοῦτο καὶ οὐκ ἀποτυγχάνει τοῦ ἐγχειρήματος, ἀλλ' αἰτήσας λαμβάνει καὶ ἀντικαταλλάττεται τῶν μὲν λόγων τὸν Λόγον, τοῦ δὲ κήπου τὸν οὐρανόν, τοῦ τάφου δὲ τὴν ζωήν, τῆς δὲ πρὸς τὸν ἡγεμόνα πρεσβείας τὴν πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην παρρησίαν. Καὶ τὸ ἀξίωμα ὄντως οὐ πλούσιος μόνον, ἀλλὰ καὶ φρόνιμος, οὐ φρόνιμος μόνον ἀλλὰ κἀκείνου φρονιμώτερος τοῦ ἐμπόρου, καθότι μὴ πάντα δούς, ἀλλὰ τόλμαν ὀλίγην καὶ γῆν καὶ τάφον, τὸν τίμιον οὐκ ὠνήσατο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλῶς ἔκρυψε παρ' ἑαυτῷ μαργαρίτην, ἀντίθετος τῷ Ἰούδᾳ διά πάντων φανεὶς μαθητής. Ὁ μὲν γὰρ σπεύσας ἐκοινολογεῖτο κατ' αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς, οὗτος δὲ σπεύσας ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ παραδόντας διεπρεσβεύετο. Καὶ ὁ μὲν χρημάτων ὀλίγων προεδίδου τοῖς ἀναιροῦσιν, οὗτος δὲ καὶ λόγων καὶ χρημάτων πολλῶν καὶ ἀνῃρεῖτο παρὰ τῶν ἀνελόντων, καὶ φιλοτίμως ἐνεταφίαζε. Καὶ ὁ μὲν κατεφίλει δολίως, ἐφ' ᾧ πρὸς τὸ ξύλον ἀναγαγεῖν, οὗτος δὲ τοῦ ξύλου καταγαγὼν κατεφίλει σφόδρα φιλίως καὶ περιέβαλλε. Καὶ ὁ μὲν μετὰ ξύλων συλλαμβάνων καὶ ὅπλων τῇ πικρᾷ συναγωγῇ παρεδίδου τῶν Ἰουδαίων, οὗτος δὲ τοῦ ξύλου

3-6 (θαρρούντως – λαμβάνει) cf. Mt. 27,57-58; Mc. 15,43-45; Lc. 23,52; Ioh. 19,38
12-13 (ἔκρυψε - μαργαρίτην) cf. Mt. 13,46

---

1 εὐστωμότατον A || θερμώτατον F **2** φανὴς F **3** εὐτολμώτερος F **4** τοῦτου F·
5 κἂν A, κανὸν F || μανίαν] κακίαν V$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **6** ἐγχειρήματος] αἰτήματος P$^{a.corr.}$
10 οὐ] καὶ praem. A F
11 τόλμην F || καὶ γῆν] om. A F **18** φιλοτίμως P$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$, φιλοτίμως] μὲν add. A F || ἐνταφίαζε A, ἐταφίαζε F

καὶ τῶν ἥλων λύων τῇ γλυκείᾳ μητρὶ δῶρον ἐδίδου καὶ δῶρον γλυκύτατον, οὗ μηδὲν ἰσοστάσιον.

Ὅρα δέ μοι πάλιν τὴν μητέρα πρὸς μὲν τὸν Πιλάτον ὥσπερ νεφέλη καλυπτομένην καὶ λανθάνουσαν μέν, ἀκολουθοῦσαν δὲ κατόπιν τῷ Ἰωσήφ, καὶ παλλομένην τὴν καρδίαν περὶ τὴν αἴτησιν, πρὸς δὲ τὴν ἐπίνευσιν ὥσπερ ὑπὸ πτεροῖς ἐρχομένην, καὶ τὴν καταγωγὴν εἴ τ' οὖν ἀποκαθήλωσιν ἐπισπεύδουσαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἔργα καὶ τὰ πάθη μεριζομένην ἅμα καὶ ἑκάτερον τούτων μεταχειριζομένην εὐρύθμως. Τῷ τε γὰρ πάθει συμμέτρως ἐκέχρητο καὶ τὰ μητέρων δεικνῦσα καὶ τὰ τῶν κοσμίων οὐχ ὑπερβαίνουσα, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοῦ υἱοῦ πληροῦσα νόμους, ὃς ἐπὶ νεκρῷ φίλῳ καὶ τὸ πάθος ἅμα καὶ τὸν λόγον ἔδειξε, τὸ μὲν δακρύσας, τὸ δὲ τηρήσας τὸ μέτριον. Καὶ πρὸς τὰ ἔργα δὲ σπουδαίως καὶ ἡδέως ὑπούργει ταῖς χερσὶ διακονουμένη καὶ τὸν υἱὸν ἀγκαλιζομένη, καὶ τοὺς μὲν ἥλους ὑποδεχομένη τοῖς κόλποις, τὰς δὲ πληγὰς τῷ στόματι καὶ τὰ αἵματα τοῖς δάκρυσιν ἐκκαθαίρουσα, καταφιλοῦσα καθ' ἕκαστον τῶν μελῶν καὶ ἐπικλαίουσα, καὶ τὰ ἐπιτάφια καταλέγουσα, χεῖρας ἐκείνας, πόδας ἐκείνους ἢ που τάχα καὶ στόμα καὶ ὀφθαλμούς· ἐτόλμα γὰρ καὶ μέχρι τούτου τὸ φίλτρον καὶ τὸ πάθος ἔχον συνήγορον. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τῇ γῇ τὸ ὑπερουράνιον ἐκεῖνο κατηνέχθη σῶμα καὶ ἀνεκλίθη, τότε καὶ ὅλη ὅλῳ περιχυθεῖσα τῷ σώματι, θερμοτέροις μὲν αὐτὸ κατέλουε δάκρυσιν,

---

6 ἐπίνευσιν] αἴτησιν $P^{a.corr.}$ || ἤτουν A **7**] tit. ἀποκαθήλωσις $P^{mg.}$ **17** ἐπιλέγουσα A **19** ἔχον $V^{p.corr.\ (in\ mg.)}$, ἔχων A **20** καὶ^2] om. A **21** κατέλουσε F

ἐνθεεστέροις δὲ καὶ τοῖς ῥήμασι τὸν κοινὸν κατέλεγεν ἐπιτάφιον. «Ὦ φρικτοῦ», λέγουσα, «μυστηρίου πέρας. Ὦ τοῦ πάλαι κεκρυμμένου καὶ μέχρι τοῦ νῦν φανέρωσις. Ὦ καινῆς σαρκώσεως καινοτέρα νέκρωσις. Ἄπνους ὁ πᾶσι τῆς πνοῆς χορηγός; Νεκρὸς ὁ ζωῆς πάσης δημιουργός; Ἄφωνος ὁ τοῦ πατρὸς Λόγος καὶ πάσης|**f.187v** πρακτικὸς καὶ συνεκτικὸς τῆς λογικῆς φύσεως; Ἀκίνητος καὶ ἀόμματος ὁ πάντα κινῶν τῷ ῥήματι ἢ τῷ νεύματι; Ὁ πάντα βλέπων καὶ τήκων ὄρη τῷ ὄμματι; *Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν;* Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ ἀνθρώπων καρδίας καὶ ἐμβατεύων νεφρούς, οὗ καὶ τὰ βλέφαρα ἐξετάζουσι τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων; Ὁ σοφίζων καὶ φωτίζων τυφλούς, ὡς τὸ μὲν τοὺς ἐντός, τὸ δὲ τοὺς ἐκτὸς ἰώμενος ὀφθαλμούς; Οἴμοι. Ποῦ σου τὸ κάλλος, υἱέ; Ποῦ δὲ καὶ τὸ εἶδος τε καὶ τὸ ἦθος τοῦ ὡραίου τῷ *κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων*, τοῦ τὸν κόσμον εἰδοποιήσαντος, τοῦ πάντα θέλξαντος ἢ κινήσαντος καὶ τὰ ἄψυχα πλὴν τούτων τῶν σφαγέων τῶν σῶν; Ἀλλὰ καὶ τετραυματισμένος ὅλος καὶ μεμωλωπισμένος ὁ τὰ ἀνίατα τῆς φύσεως ἡμῶν ἐξιώμενος ἕλκη καὶ τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ χρόνια τραύματα καὶ τοὺς μώλωπας. Ἀλλὰ σὺ μέν, ὦ δέσποτα, τετραυμάτισαι καὶ μεμωλώπισαι δι' ἡμᾶς. Καὶ νῦν ἐπ' ὄψεσι πάντων τὰ τῆς οἰκονομίας τῆς σῆς καὶ τῆς ἀνοχῆς, μᾶλλον δέ καὶ τὰ τῆς εὐσπλαχνίας καὶ φιλανθρωπίας ἀποπεπλήρωται. Ὑπὲρ γὰρ τούτων αὐτῶν πάσχεις, παρ' ὧν οὕτω καὶ πάσχεις. Δεῖξον δὴ καὶ τὰ τῆς δυναστείας. Ἐλθὲ καὶ σπεῦσον εἰς τὸ σῶσαι

2-3 (Ὦ - φανέρωσις) cf. Rom. 16,25 **7** (Ὁ - ὄρη) cf. Ps. 96,5 **8** Ps. 103,32 **8-9** (Ὁ ἐπιβλέπων - νεφρούς) cf. Ps. 7,10 **13** Ps. 44,3. **15-19** (Ἀλλὰ - ἡμᾶς) cf. Is. 53,5; I Pet. 2,24

---

5 παρακτικὸς P, παρεκτικὸς F **7** βλέπω F **13** τῷ] τὸ F **21-22** πάσχεις - καὶ[1] V[p.corr. (in mg.)]

ἡμᾶς. Οἶδα τοῦτο καλῶς ἐγώ· σὺ ἀναστὰς οἰκτειρήσεις πρώτην μὲν τὴν μητέρα, εἶτα καὶ ταύτην τὴν θεοκτόνον Ἱερουσαλὴμ ἢ Σιών, ἀφ' ἧς καὶ τὰ ἄλλα συλλέξεις πρόβατα, τὰ ἔθνη καλῶν. Ἀλλ' εἴθε σου τῆς γλυκείας ἀκούσαιμι θᾶττον φωνῆς. Εἴθε σου τῆς θείας καὶ θεοειδοῦς μορφῆς καὶ τῶν φιλτάτων μελῶν καὶ τῶν ἡδίστων ἀπολαύσαιμι πάλιν χαρίτων. Εἴθε καθάπερ νυνὶ νεκρόν, οὕτω καὶ Θεὸν ἀληθῆ πᾶσι φανερὸν γενόμενον καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ ζώντων καὶ νεκρῶν κύριον κατασπάσαιμι.»

Ταφή

28. Οὕτω καὶ λόγοις ἐπιθειάσασα καὶ χερσὶν οἰκείαις καὶ ἀχράντοις τὸ ἄχραντον ἐκεῖνο καὶ ζωοποιὸν σῶμα σὺν ἅμα καὶ Ἰωσὴφ καὶ τῷ Νικοδήμῳ σινδόνι καὶ μύροις ἐνταφιάσασα, τῷ θεοδόχῳ μνήματι παραδίδωσιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἱ περὶ τὸν Ἰωσὴφ καὶ Νικόδημον καταπράξαντες, ἢ μᾶλλον ταύτῃ συγκαταπράξαντες, ὑποχωροῦσι τοῦ μνήματος. Αὕτη δὲ ὑπομένει μόνη περιθεωροῦσα καὶ ὄμμασιν ἀκοιμήτοις καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ κλίσεσι γονάτων ἀδιαλείπτοις καὶ ἀσιγήτοις δοξολογίαις καὶ προσευχαῖς διακαρτεροῦσα καὶ ἐπικαλουμένη τε ἅμα καὶ ἀπεκδεχομένη πότε τὸ γλυκὺ φῶς αὐτὴν περιαστράψει τῆς ἀναστάσεως.

Εἰ γὰρ καὶ *εἱστήκεισαν παρὰ τῷ σταυρῷ*, φησίν, *οὐχ ἡ μήτηρ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι δύο Μαρίαι*, μᾶλλον δὲ καὶ πορρωτέρω τὸν λόγον

11-13 (Ἰωσὴφ - παραδίδωσιν) cf. Mt. 27,59; Mc. 15,46; Lc. 24,53; Ioh. 19,38-40
20-21 (εἱστήκεισαν...Μαρίαι) cf. Ioh. 19,25

---

4 θᾶττον] ante καλλῶν trasp. F **11** καὶ²] τῷ A F **13** τὸν] om. A F **15** περιθυροῦσα V A F **17** καὶ προσευχαῖς P$^{p.corr.}$ (in mg.) **18** ἀπεκδεχομένοις F **20** εἱστήκησαν V, ἡστήκεισαν A

ἀγάγωμεν, ἵν' οὕτω ῥᾷον καὶ τὸ τοῖς πολλοῖς ἄπορον λύσωμεν· πῶς γὰρ οἱ μὲν ἄλλοι τῶν εὐαγγελιστῶν πάντες συμφώνως, *μακρόθεν ἑστηκέναι* φασὶ *τὰς συνακολουθούσας γυναῖκας*, οὗτος δὲ μόνος ὁ θεῖος καὶ θεολόγος, παρ' αὐτῷ τῷ σταυρῷ μὴ τὴν μητέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑτέρας, τήν τε τοῦ Κλωπᾶ Μαρίαν καὶ τὴν Μαγδαληνήν; Ἢ δῆλον ὅτι καὶ ἄμφω συνέβη· πολλὰς μὲν γὰρ ἐν ἐκείναις εἶναι καὶ ἄλλας, ἐν αὐταῖς δὲ καὶ αὐτὰς ταύτας. Ἀλλ' ἐκεῖναι μὲν ἀτολμότεραί τε ἅμα καὶ ἀφανέστεραι· διὸ καὶ ἀορίστους αὐτὰς ὁ λόγος παρῆκε, ταύτας δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων καὶ ἀπὸ τῶν ἐπωνύμων ἧ τοῦ γένους ἐγνώρισεν. *Ἦσαν γὰρ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαί*, φησὶν ὁ Ματθαῖος, *ἀπὸ μακρόθεν ἱστάμεναι καὶ θεωροῦσαι, ἐν αἷς καὶ Μαρία τε ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ μήτηρ καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου*. Ταύτας καὶ ὁ μὲν Μάρκος ὁμοίως κατ' ὄνομα, ὁ δὲ Λουκᾶς τῷ ἀορίστῳ συμπεριέλαβε. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας μετὰ τὴν προδοσίαν μακρόθεν καὶ ἔστιν ὅτε, ὅπου παρείκοι, λαθραίως ἀκολουθούσας, εἰκὸς καὶ τότε λανθανούσας, ὡς οἷόν τε μακρόθεν καὶ κατὰ χώραν μένειν. Τὴν δὲ Μαγδαληνὴν καὶ τὴν Ἰακώβου καὶ ἐξ ἀρχῆς τῷ τε περὶ τὸν διδάσκαλον φίλτρῳ καὶ τῷ περὶ τὴν τούτου μητέρα διαφερόντως ἐκπεφλεγμένας, ἅμα δὲ καὶ αὐτὴν ταύτην ἐχούσας τῆς ἀνδρείας ὑπόδειγμα καὶ διδάσκαλον, ὡς οὐχ ὁμωνύμους μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁμοψύχους, ἀλλήλαις τε καὶ αὐτῇ σχεδὸν ἐγγυτέρω τε ἀεὶ καὶ παραβολώτερον παρακολουθεῖν καὶ τὰ πολλὰ

2-3 (μακρόθεν - γυναῖκας) cf. Mt. 27,55; Mc. 15,40; Lc. 23,49 **10-12** (Ἦσαν - πολλαὶ...ἀπὸ - Ζεβεδαίου) cf. Mt. 27,55-56; Mc. 15,40 **13** (ὁ μὲν - ὄνομα) cf. Mc. 15,40 **13-14** (ὁ δὲ Λουκᾶς - συμπεριέλαβε) cf. supra, l.2-3

---

2 γὰρ] om. A || οἱ μὲν] μὲν οἱ A **3** συνακολουθησάσας A F **6** ἐκείνας A F
12 καὶ ἡ μήτηρ] om. F || μήτηρ^{2} A$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **12-13** ταύτας μὲν καὶ ὁ Μάρκος V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$
12 καὶ^{3}] om. A **17** τε] om. A **18** τῷ] τὸ F **19** ταύτας P **20** ὡς οὐχ] οὐχ ὡς A
22 ἀκολουθεῖν P F

συνεῖναι, τὴν μὲν παραμυθουμένας, τὸν δὲ τιμώσας ἅμα καὶ τὸν περὶ αὐτὸν πόθον ἐνδεικνυμένας. Οὕτως οὖν καὶ τότε λαβομένας καιροῦ θαρραλεωτέρας φανῆναι τῶν ἄλλων, καὶ ἀποχωρισθείσας αὐτῶν τῇ τοῦ Θεοῦ μητρὶ προσδραμεῖν καὶ τῷ σταυρῷ προσελθεῖν, ὥστε καὶ ἐκείνῃ συγκαταλέγεσθαι, πῇ δὲ καὶ σὺν αὐτῇ λέγεσθαι τῷ σταυρῷ παρίστασθαι.

Πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ τῶν ἄλλων διέφερον, ἀλλ' ὅμως αὐτῆς ἐκείνης ἀπελιμπάνοντο καὶ πολὺ πλέον ἢ ὅσον περ αὐτῶν αἱ ἄλλαι. Διὰ τοῦτο καὶ τῇ μητρὶ μὲν εἰκὸς αὐτάς ποτε συνελθεῖν καὶ τῷ σταυρῷ προσελθεῖν ὅτε καὶ καιρὸς ἦν. Ἐπεὶ δέ ποτε καὶ κατὰ μέσον τὸν φόνον ἐκεῖνος *διψῶ* κράξας, ἐπιδραμεῖν αἴφνης καὶ σὺν θορύβῳ τοὺς θεοκτόνους ἐποίησε, ταύτας μὲν διαθρυλληθῆναι καὶ ἀποδειλιᾶσαι καὶ ὑποστείλασθαι, τὴν δὲ καὶ οὕτω προσκαρτερεῖν, δι' αὐτό τε τοῦτο καὶ τὸ τὰ τολμώμενα θεωρεῖν, ἀλλὰ μηδὲ κατὰ τὸν τοῦ ἐνταφιασμοῦ καιρὸν θαρρῆσαι καὶ προσελθεῖν· αὐτὰς ἔτι κρατουμένας τῷ δέει, κατὰ δὲ τὸν τῆς καταθέσεως μόνον *ἀπέναντι καθίσαι καὶ θεωρῆσαι*, καθά φησι καὶ Ματθαῖος, *ποῦ τίθεται*, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἑσπέρας τῆς κουστωδίας ἐπιφανείσης καὶ σὺν ὄχλῳ τοῦ τάφου διασφραγιζομένου, πλείονι τῷ φόβῳ κατασεισθείσας ὑποχωρῆσαι. Διὸ καὶ καθάπαξ πρὸς ἀμυδρότερα μεριζόμεναι τόν τε φόβον καὶ τὸν πόθον, συντόμως μὲν ἀνεχώρουν, συντόμως δὲ καὶ ἐπέτρεχον.

Ὥρα γάρ, *τῆς ἐπιούσης ἐπιφωσκούσης καὶ ἔτι σκοτίας οὔσης, ἦλθον θεωρῆσαι τὸν τάφον καὶ ἀλεῖψαι τὸν Ἰησοῦν*. Οὐκ ἂν δὲ ἦλθον, εἰ μὴ καὶ

---

11 Ioh. 19,28 cum app. cr. **16-17** (ἀπέναντι καθίσαι καὶ θεωρῆσαι...ποῦ τίθεται) cf. Mt. 27,61
17-18 (τῆς - διασφραγιζομένου) cf. Mt. 27,66 **22-23** (τῆς - Ἰησοῦν) cf. Mt. 28,1; Mc. 16,1-2.; Lc. 24,1; Ioh. 20,1

---

8 πλέον] πλείονα A || ὅσω F **9-10** καὶ τῷ σταυρῷ προσελθεῖν] om. P A **18** σφραγιζομένου A F
20 τὸν²] om. P A F **21** ἐπέτρεχον] post ἐπὲ lac. habet F

ἀπῆλθον πρότερον· ἀγοράζουσι δὲ καὶ ἀρώματα, καθάπερ διχόθεν ἀπολογούμεναι διὰ τὴν ἀπόλειψιν ἔκ τε τῆς πρὸς αὐτὸν ταχὺ ἐπαναδρομῆς, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν τιμῆς, ἔκ τε τῆς περὶ τὰ μύρα σπουδῆς τε καὶ ἀσχολίας. Ἐπεὶ δὲ Μαρίαν οὐ τὴν Μαγδαληνὴν οὐδὲ τὴν τοῦ Κλωπᾶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Ἰωσῆ καὶ τὴν Ἰακώβου καταλέγει τὸ εὐαγγέλιον, πῇ δὲ ἀορίστως ἄλλην Μαρίαν, *ἡ δὲ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.* Τινὲς μὲν τὴν ἀόριστον διὰ τὸ ἀνερμήνευτον τὴν καινὴν ὑπειλήφασιν μητέρα τε καὶ παρθένον καὶ μητέρα Θεοῦ, τινὲς δὲ καὶ τὴν Ἰακώβου ταύτην εἶναι μᾶλλον, ἢ τὴν αὐτὴν εἶναι καὶ τὴν Ἰωσῆ, ἣν ἀναφανδὸν ἑτέραν οὗτος λέγει παρὰ τὴν Ἰακώβου.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰκαῖα καὶ στοχασμῶν οὐκ εἰκαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπιθάνων ἐπινοήματα. Πόθεν γὰρ αὐτοῖς ἡ πίστις, ἢ τοῦ ἀναπλάσματος γοῦν ἡ πρόφασις, ὁπότε πανταχοῦ τῶν εὐαγγελίων μετὰ τὴν ἀπόρρητον ταύτης κύησιν, οὔτε πατρόθεν οὔτε μητρόθεν ἀλλ' οὐδὲ παρ' αὐτοῦ τοῦ μνηστῆρος ὀνομαζομένην ἐστὶν εὑρεῖν. Ἀλλὰ τούτῳ μόνῳ παρατετηρημένως τῷ τῆς μητρὸς ὀνόματι καλουμένην, *παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα·* καὶ *ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ,* καὶ *λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις.* Καὶ ἐν αὐτοῖς δὲ τούτοις ὀλίγῳ πρότερον, *εἱστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ.* Καὶ μακρὸν ἂν εἴη καταλέγειν |**f.188** τὰς μαρτυρίας οὐ τῶν εὐαγγελίων μόνον,

---

6-7 (ἡ δὲ- τίθεται) cf. Mt. 27,61 **18-19** Mt. 2,13 cum app. cr.; Ioh. 2,1 **20-21** Ioh. 19,25 cum app. cr.

7-8 τὴν ἀόριστον P $^{p.corr. (in mg.)}$ **8** ἀνερμήνευτον] ἀόριστον P$^{a.corr.}$ **9** μητέρα Θεοῦ] θεοῦ μητέρα F || ταύτης A **17** μόνον F || παρατετηρημένω A F **18** παρέλαβε F || ἐκεῖ] om. F **19** ὀλίγα V **20** είστήκησαν V, εἰστείκεσαν A

ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ πράξεων. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ὅτι μὴ οὕτως ἔχει περὶ αὐτῆς· ἐπεὶ γὰρ οὐδὲ μία κλῆσις αὐτὴν οὕτως, ἀλλ' οὔτε γένος οὔτε σχέσις ἐγνώριζεν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον αὐτῆς τὸ παράσημον τὸ γνωριμώτατον καὶ ἐξαιρετώτατον, ἄλλως τε καὶ τὸ τιμιώτατον καὶ παραδοξότατον εἰκότως ἀπὸ τούτου μόνου καὶ ὡς ἰδιωτάτου καὶ ὡς ἐνδοξοτάτου πανταχοῦ, καὶ κεκλημένην ἐστὶν εὑρεῖν ὁμοῦ καὶ τετιμημένην. Ἔνθεν οὐδὲ αὐτῷ τῷ κυρίῳ πολλάκις ὀνόματι, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα, μᾶλλον δὲ τὰ πάντα σχεδὸν μετὰ τὴν γέννησιν, ὥσπερ ἔφην, τούτῳ μόνῳ γυμνῷ καὶ κυριωτέρως καὶ ἀληθεστέρως αὐτὴν καὶ καλεῖσθαί τε καὶ γνωρίζεσθαι. Ὃ δὲ μάλιστα τὸν ἔλεγχον δείκνυσιν, ὅτε ταύτην αὐτὸς οὗτος ὁ μαθητὴς ἐγγύς τε εἶναι καὶ σχεδὸν τοῦ σταυροῦ προσψαύειν καὶ τῷ μαθητῇ παρατίθεσθαι. Τότε καὶ οἱ λοιποὶ συμφώνως αὐτήν τε *τὴν Ἰακώβου καὶ τὴν Ἰωσῆ πρὸς τῇ Μαγδαληνῇ καὶ τῇ μητρὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλαις πολλαῖς ἀπὸ μακρόθεν τε ἑστάναι καὶ θεωρεῖν*, ἔφησαν τὰ γινόμενα. Οὐκ ἂν οὖν ἅμα καὶ ἀπὸ μακρόθεν ἵστατο καὶ τῷ σταυρῷ παρίστατο καὶ τῷ πάθει παρεῖτο καὶ τῷ μαθητῇ παρετίθετο. Ἀλλ' αἱ μὲν ἄλλαι τὸν καιρὸν ᾠκονόμουν καὶ ᾠκονομοῦντο κατὰ καιρόν, ἵν' ἄγγελοι καὶ διάκονοι τῶν γινομένων εἶεν τοῖς ἀποστόλοις ἐρχόμεναί τε καὶ ἀπερχόμεναι. Καὶ τὰ μὲν παρ' ἑαυτῶν, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ ἀκριβέστατα καὶ παρ' αὐτῆς μανθάνουσαι

1 (ἀλλὰ - πράξεων) cf. Act. 1,14. **13-15** (τὴν Ἰακώβου - θεωρεῖν) cf. Mt. 27,56

5 τούτου] lac. habet F **7** ὁμοῦ om. P **11** οὗτος] οὗ A, οὗτος F **17** πάθει] μαθητῇ V P
18 κατὰ] τὸν add. F **19** εἶεν] εἶεν ἐν A, εἶ ἐν F

μόνης ἐκείνης ἀπὸ αὐτῷ προσεδρευούσης καὶ ὥσπερ προσπεφυκυίας τῷ τάφῳ ἢ καὶ τῷ υἱῷ συγκατεχομένης, καὶ πάντα μὲν τὰ θαυματουργούμενα καταθεωρούσης, ἐχομένης δὲ τῆς ἐλπίδος καὶ καραδοκούσης τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ τὴν ἀνάστασιν.

Ἀνάστασις

29. Ἐκεῖναι μὲν οὖν τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον μόνον καὶ τὸν ἄγγελον ἐπ' αὐτῷ καθήμενον θεωροῦσιν, ὅτε δὲ καὶ ὅπως καὶ τ' ἄλλα τὸ παράπαν οὐδέν. Αὕτη δὲ καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν τρόπον καὶ τ' ἄλλα τῶν πρὸ αὐτῶν, καὶ τὰ μετ' αὐτά, *τὸν σεισμόν, τὸν ἄγγελον τὸν ἐξ οὐρανῶν, τὴν ἀστραπὴν τοῦ ἀγγέλου, τὴν καταφοίτησιν, τοῦ λίθου τὴν ἀποκύλισιν, τὴν τῶν φυλάκων νέκρωσιν καὶ αὖθις διαγρηγόρησιν, τὴν τινῶν αὐτῶν ὑποχώρησιν πρὸς τὴν πόλιν.* Ἃ τότε μὲν ἐξήγγειλεν οὐδαμῶς, μετὰ δὲ ταῦτα πρὸς ἀκρίβειαν καὶ τοῖς μαθηταῖς καὶ ταῖς μαθητρίαις ἀνατάττεται πάντα. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοσαῦτα μόνα περὶ τῶν γυναικῶν ἀναγράφουσιν, ὅσων δὴ καὶ ἠξίωνται· τήν τε τοῦ ἀγγέλου, καθάπερ ἔφην, πρὸς αὐτὰς ὀπτασίαν, καὶ τὴν καθέδραν, καὶ τὴν διάλεξιν. Μόνος δὲ Ματθαῖος καὶ τὰ πρὸ τῆς παρουσίας καὶ θεωρίας αὐτῶν, οἷον εἰ καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν ἐρῶ, τά τε περὶ τὸν καινὸν καὶ περιδέξιον ἐκεῖνον σεισμόν, ὃς τοὺς μὲν ἀπ' αἰῶνος νεκροὺς ἀφύπνισε, τοὺς δὲ ἐγρηγορότας ἐκοίμησε φύλακας, τήν τε τοῦ ἀγγέλου κατάβασιν, καὶ τὴν τοῦ λίθου μετάθεσιν, καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς

6-7 (Ἐκεῖναι - θεωροῦσιν) cf. Mc. 16,4-5; Lc. 24,2-4; Ioh. 20, **9-12** (τὸν σεισμόν - πόλιν) cf. Mt. 28,2-4; Mt. 28, 8
15-17 (τήν τε - διάλεξιν) cf. l. 6-7; Mc. 16,6-7; Lc. 24,5-8; Ioh. 20,13
17,17-p. 143,1 (Μόνος – καινοτομίας) cf. l.9-12

---

7 καὶ[1]] ὁ τόπος add. F || ὅπως] om. F **8** τὸ] τὰ F **13** οὐδαμῶς - ταῦτα] lac. habet F
14 πάντα οἱ μὲν] lac. habet F **15** δὴ] δὲ A || ἠξίωνται] lac. habet F **17** δὲ] om. A
18 καινὸν] κοινὸν F **20** ἐκοίμισε P F || τε] om. A

τοιαύτης ἐστὶν ἀπορρήτου καὶ ἀκαταλήπτου καινοτομίας. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἐν ταυτῷ γυναῖκες ὑπὸ τοσούτου μὲν κατεχόμεναι πάθους, ὑπὸ τοσούτου δὲ καὶ καμάτου, ὑπὸ τοσαύτης δὲ καὶ ἀγρυπνίας καὶ νυκτοπορίας κατεργασμέναι, τοσοῦτον δὲ καὶ διάστημα τρέχειν ἀναγκαζόμεναι καὶ διηνεκῶς ἐπιφοιτῶσαι τε καὶ ἀποφοιτῶσαι καὶ διακονούμεναι τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, ἅ τε παρ' ἑαυτῶν καὶ ἃ παρ' ἐκείνης μάθοιεν, ἅμα τε τούτοις πᾶσιν ὑπούργουν. Καὶ τὰ ἐν συνεχείᾳ τοσαύτῃ καὶ παραδοξοποιΐᾳ γινόμενα πάντα κατὰ βραχὺ καὶ καθαρῶς καθεώρων, εἰ μὴ μόνης ἐκείνης, ταῦτα τῆς οὕτω μὲν προσκαθεζομένης ἀκινήτως, εἰ δεῖ τι καὶ παραδοξοτέρως εἰπεῖν, ὥσπερ λίθου τῷ λίθῳ, οὕτω δὲ καὶ διεγρηγορυίας ἀκοιμήτως ὥσπερ ἀγγέλου, οὕτω δὲ καὶ διαπύρως διαφλεγομένης τὰ σπλάχνα καὶ ὥσπερ ὑπὸ μυρίοις ὀφθαλμοῖς καὶ καθ᾽ ἓν καὶ πάντα κατοπτευούσης ὁμοῦ καὶ τὰ ἐν ἀκαρεῖ τοῦ χρόνου γινόμενα, ὡς εἰκός, μητέρα καὶ τοιαύτην καὶ τοιούτου παιδός, ἀλλὰ καὶ ἐκ παιδὸς τὰ τοιαῦτα σεσοφισμένην μυστήρια καὶ πρὸς τοιαῦτα παρεσκευασμένην θαύματα, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοιαῦτα προσδεχομένην καὶ πρὸς τοιαύτας ἀνεπτερωμένην ἐλπίδας καὶ οὐκ ἀνεχομένην οὐδ' ὅσον οἷον ἀποστῆναι τοῦ μνήματος, ἀλλὰ καὶ τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν κρείττονα γινομένην, ὕπνου τε καὶ τροφῆς· ὧν, πῶς ἂν καὶ εἰς μνήμην ἀφίκετο κατὰ τῆς φύσεως, καὶ ἐξ ἀρχῆς οὕτω λαβοῦσα τὰ νικητήρια; Καὶ τότε καθάπερ ἔνθους ὑπὸ τοῦ πάθους ὁμοῦ γινομένη καὶ τῆς ἐλπίδος, ἕως ἂν ὥσπερ καὶ αὐτὴ συναναστῇ

---

19 (τῶν - τροφῆς) cf. Ps. 131,4

---

1 καινοτομίας] οἰκονομίας $P^{a.corr.}$ **3** τοσούτου] τόσου F
6 διακονοῦμαι F **8** γενόμενα F, γινόμενον A
10 προκαθεζομένης F | | παραδοξοτέρας F **11** δὲ] δὴ V $^{p.corr.\ (s.l.)}$ **11-12** ὥσπερ - καὶ^{2}] om. A
14 ἀκαρῆ V **21** ὁμοῦ] om. F

τῷ υἱῷ καὶ μὴ ἀπολειφθῇ τῆς ζωηφόρου ταύτης ἐγέρσεως. Διὸ καὶ πρώτη τῶν λαμπροτάτων συμβόλων καὶ τῶν εὐαγγελίων τυγχάνει τῆς ἀναστάσεως, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς θεοειδοῦς καὶ χαριεστάτης τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ μορφῆς, ὡς ἐνὸν καὶ τῆς χαροποιοῦ φωνῆς, οὐχ ὡς μήτηρ μόνον καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τῆς οἰκονομίας ἐμπεπιστευμένη μυστήρια, καθάπερ τὰ τῆς σαρκώσεως, οὕτω καὶ τὰ τῆς ἀναστάσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς μᾶλλον τῶν ἄλλων τῷ υἱῷ συγκακοπαθήσασα καὶ συννεκρωθεῖσα, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον καὶ συζήσασα καὶ συνδοξασθεῖσα.

Ἀλλὰ ταύτην μὲν οὕτως ἀμέσως καὶ πρώτως ἡ τῆς ἐγέρσεως λαμπρότης καὶ δύναμις περιήστραψε. Ταῖς μυροφόροις δὲ οὐχ ὁμοίως, ὡς μήτε ὁμοίως διακειμέναις, μήτε δὲ χωρούσαις τὴν τοσαύτην δόξαν τε καὶ λαμπρότητα, μήτε γὰρ ἀθρόον, μήτε δὲ καθ' ἕνα τρόπον, ἀλλὰ καὶ κατ' ὀλίγον καὶ διὰ πολλῶν. Τῇ μὲν γὰρ δι' ἀκοῆς καὶ τῆς τοῦ ἀγγέλου φωνῆς, τῇ δὲ καὶ δι' ὄψεως αὐτῆς τῆς τοῦ ἀγγέλου στολῆς καὶ μορφῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ λίθου μεταθέσεως, ἀνακαλύπτονται τὴν ἀνάστασιν. Καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον προβιβασθείσαις αὐτὸς ἐκεῖνος, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάστασις, ἐπιφαίνεται λέγων *χαίρετε*. Διὰ τούτων πρώτων καὶ τὴν λύπην ἐκβάλλων πάλιν καὶ τὸν φόβον τῆς Εὔας, καὶ οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῆς συλλήψεως *χαῖρε* μόνῃ τῇ παρθένῳ περιγράφων τὰ τῆς χαρᾶς, ἀλλὰ κοσμικὴν καὶ τοῦ γένους παντὸς ἐμφαίνων

---

18 Mt. 28,9 **20** Lc. 1,28

---

3 τῆς] om. A F **4** καὶ Θεοῦ P p.corr. (in mg.) **8** συγζήσασα A **15** ἀγγέλου[1]] εὐαγγελίου A F
16 ἀνακαλύπτοντα F
19 ἐκβάλλων πάλιν]πάλιν ἐκβάλλων, πᾶλιν ἐκβάλλων F, ἐκβαλλῶν A **20** τῇ παρθένῳ] om. F

τὴν ἀγαλλίασιν. Ἀλλ' ἡ μὲν αὐτοσοφία καὶ ἀμφότερα ταῦτα διῳκονόμει καλῶς· εἴτε γὰρ ἀθρόον κατήστραψεν, ἢ μὴ πιστευθεὶς ὑπερεξέπληξεν ἂν καὶ ὡς φάντασμα ἂν ἑαυτὸν παρέδειξεν, ὅπου γε καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ αὐτῶν τῶν μαθητῶν τινὰς ὕστερον οὕτω διέθηκεν, ἢ καὶ πιστευθεὶς εἰς ἀκάθεκτόν τινα χαράν, οἷα καὶ θερμοτάτας ἐνέβαλε καὶ ἐξέστησε καὶ πᾶσαν αὐτὰς εὐταξίαν καὶ συμμετρίαν ὑπερβῆναι πεποίηκεν. Ὅπου γε καὶ οὕτω διῳκονομημέναι διὰ τὸ τῆς χαρᾶς ὑπερβάλλον, οὐχ οἷαί τε ἦσαν ἑαυτῶν κρατεῖν, ἀλλὰ καὶ περιβαλεῖν αὐτὸν ἠβούλοντο καὶ προσιέναι, καθὼς τὸ πρότερον, καὶ τῶν ποδῶν ἥπτοντο. Εἴτε δὲ καὶ καθ' ἕνα τρόπον καὶ δι' ἀγγέλων μόνον, ἀλλὰ μὴ καὶ δι' ἑαυτοῦ τὰ τῆς ἀναστάσεως ἀπεκάλυψεν, οὐκ ἂν ἐβεβαίωσε τὴν ἀνάστασιν γυναιξί, τὰ τοιαῦτα φύσει δυσπειθεστέραις καὶ ἀσθενέστερον ἔτι διακειμέναις, ἀλλ' οὗτος μὲν οὕτως ὁ λόγος πάντα κατὰ λόγον οἰκονομῶν.

Ὅρα δὲ καὶ τὴν τούτου μητέρα τὸν ἑαυτῆς υἱὸν μιμουμένην καὶ οὔτε ταῖς μυροφόροις, οὔτε|**f.188v** τοῖς ἀποστόλοις δι' ἑαυτῆς ταῦτα προευαγγελιζομένην, ἵνα μὴ καὶ διὰ τὸ ὑπερβάλλον ἀπιστηθῇ, καὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν υἱὸν φίλτρον ὑποπτευθῇ. Ἀλλ' ἐνδιδοῦσαν ἐπὶ μικρόν, ὥστε καὶ αὐτοὺς ἐκείνους πρῶτον γενομένους αὐτόπτας, καὶ περὶ τοῦ κεφαλαίου τῶν ὅλων τῆς ἀναστάσεως, λέγω, βεβαιωθέντας, οὕτω καὶ τὰ παρ' αὐτῆς ὕστερον μυστικώτερα ῥᾷον καὶ βεβαιότερον παραδέχεσθαι. Καὶ οὗτος ὁ τρόπος αὐτῆς οὐκ ἐνταῦθα μόνον,

---

2-7 (μὴ πιστευθείς - πεποίηκεν) cf. Lc. 24,36-43 **10** (ποδῶν ἥπτοντο) cf. Mt. 28,9

---

4 τῶν²] om. A **7** διοικονομημέναι V$^{a.corr}$ **8** ὑπὲρ βάλλον F, ὑπερβάλλο A **9** περιβαλεῖν] παρακαλεῖν F **11** μὴ καὶ] καὶ μὴ A F ‖ καὶ] om. P **12** τὰ τοιαῦτα] post φύσει transp. A F ‖ δυσπειθέστεραις F **13** οὗτος] οὕτως V $^{a.corr.}$, οὗτος A **18** ἐνδίδο F **21** τὰ] om. A

ἀλλὰ καὶ διὰ πάσης σχεδὸν τῆς οἰκονομίας ἀναμένειν ἐκ τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ πρῶτον ἀνακαλύπτεσθαι τὰ μυστήρια τοῖς βουλομένοις ἢ καὶ ἀξιουμένοις· εἶθ' οὕτω καὶ παρ' ἑαυτῆς ἐκτίθεσθαι τὰ προεγνωσμένα εἴτε τὸ ὕποπτον, ὥσπερ ἔφην, φυλαττομένη, εἴτε καὶ μὴ προπετεύεσθαι βουλομένη διὰ τὸ ἀφιλότιμόν τε καὶ μέτριον.

Ἀλλ' αὕτη μὲν καὶ ταῖς μυροφόροις καὶ τοῖς ἀποστόλοις ὕστερον πάντων διδάσκαλος τούτων γίνεται, οὐχ ὡς καὶ ὑπὲρ ἀποστόλους καὶ μυροφόρους μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἀγγελικὴν καὶ νοερὰν μύησιν τὰ τοιαῦτα μεμυημένη θαύματα καὶ μυστήρια. Εἰ δὲ ταῦτα περὶ αὐτῆς οἱ εὐαγγελισταὶ καὶ θεολόγοι παρεσιώπησαν καὶ τοῦτο τῆς κατ' αὐτοὺς σοφίας καὶ τοῦτο τῆς οἰκονομίας τοῦ πνεύματος. Πρῶτον μὲν γάρ, ὅπερ ἔφην, ὕποπτα ἂν οἷα καὶ μητρικὰ τὰ τῆς μαρτυρίας ἦν, ἔπειτα καὶ τὰ πρῶτα καὶ συνεκτικὰ πάντων τελευταῖα καθιστορήσαντες. Καὶ ὧν πολλοὶ μάρτυρες πίστιν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀναμεταξὺ πᾶσι παρέσχον, ὥστε πρὸς τῷ ὑπόπτῳ καὶ περιττὸς ὁ λόγος ἂν ἦν, εἶτα καὶ περὶ αὐτῆς ἱστορῶν ἦν. Τρίτον, ὅτι καὶ αὐτοὶ πρὸς χάριν ἂν αὐτῆς ταύτης συνθεῖναι τὴν ἱστορίαν ἀλλὰ μὴ πρὸς ἀλήθειαν ἔδοξαν ἄν. Νυνὶ δὲ τῶν περὶ αὐτῆς ἐγκωμίων ἀπαλλαγέντες καὶ πάσης τῆς τοιαύτης ἀπηλλάγησαν ὑποψίας. Πλὴν ἀλλ᾽ ἐκείνη πρώτη τῆς ἀστραπῆς οὕτω τοῦ παιδὸς ἀξιωθεῖσα, καὶ τῆς φωνῆς τῶν τε πρὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν θειοτέρων ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων, σύνοικος τῷ ἠγαπημένῳ λοιπὸν μαθητῇ κατὰ τὴν τοῦ υἱοῦ

---

1 ἀναμένην F **4** φυλαττομένην P A F **5** βουλομένην P A F **11** αὐτοῦ V **14** καὶ² P$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **19** τῆς] om. A F

φωνὴν ἦν, συναπεκδεχομένη καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ υἱοῦ.

Ἡ ἀνάληψις

30. Τοῦτο γὰρ ἦν τὸ κεφάλαιον τῆς ὅλης οἰκονομίας καὶ αὐτῆς δὲ τῆς μετὰ τὸ πάθος ἐπαγγελίας τὸ τέλος. Ἐκείνη μὲν οὖν ἴσως ἐν ἀπορρήτῳ καὶ πάλιν, τοῖς δὲ μαθηταῖς κοινότερον ἐπιφαίνεται. Τὸ μὲν οὖν ἐκείνης τοῖς εὐαγγελισταῖς παρεῖται, τὸ δὲ ἑαυτῶν ἀναγράφεται. Τὰ γὰρ ἐναργέστερα, καθάπερ ἔφην, καὶ ἐν πολλοῖς καὶ μᾶλλον ὁμολογούμενα πρὸς τὴν ἱστορίαν αὐτοῖς παρειλῆφθαι μᾶλλον διὰ τὸ εὐπαράδεκτον, ἀλλὰ καὶ συναυλίζεται πιστούμενος ὡς ἀτελεστέρους. Καὶ *ἐξαγαγὼν εὐλογεῖ* ἐκείνης ἤδη τὴν εὐλογίαν κληρωσαμένης, ἀφ' οὗπερ *εὐλογημένη* τε ἤκουσε καὶ *κεχαριτωμένη*, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐλογίαν ἐκύησε. Καὶ εὐλογεῖν ἐτάχθη μᾶλλον τὰ πέρατα, κατάλληλα δὲ τίθησι τὰ φάρμακα καὶ ἀντίθετα. Ἐπεὶ γὰρ ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὴν παρακοὴν τῶν μὲν γυναικῶν ἡ λύπη, τῶν δὲ ἀνδρῶν ἡ κατάρα, διὰ τοῦτο κἀνταῦθα ἐκείναις μὲν τὴν χαράν, τούτοις δὲ τὴν εὐλογίαν ἐπέθηκε. Καὶ μικρῷ πρόσθεν, ἐκείνοις μὲν τὴν παρουσίαν ἐπαγγέλλεται τοῦ ἁγίου πνεύματος ὡς ἐκείνης γεγεμισμένης ὅλης ἤδη τοῦ πνεύματος καὶ ἐνδεδυμένης ὅλην τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, ἀφ' οὗπερ αὐτῇ καὶ τὸ πνεῦμα μὲν ἐπῆλθε τὸ ἅγιον, *ἡ δὲ τοῦ ὑψίστου δύναμις ἐπεσκίασε* καὶ ἐνέδυσε, δι' ὧν αὐτὴν ἐνεδύσατο. Καὶ ἐκείνη μὲν τὰ τῆς ἐπαγγελίας πεπλήρωτο πάντα καὶ τὸ βασίλειον τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων

---

5 (τοῖς - ἐπιφαίνεται) cf. Ioh. 20,14-17; 20,19; 21,1
10 (ἐξαγαγὼν εὐλογεῖ) cf. Lc. 24,50 **11** (εὐλογημένη...κεχαριτωμένη) Lc. 1,28
19 (ἡ - ἐπεσκίασε) cf. Lc. 1,35

---

1 συναπεκδεχομένης A **2** tit.] om. P A F **5** καὶ P p.corr. (s.l.) **7** ἐνεργέστερα V ‖ καὶ²] om. A F
9 συναλίζεται A F **13** καὶ] om. A **15** τὴν²] om. A **18** ἐνδεδυμένην A F **19** τοῦ] om. A
21 πεπλήρωτο πάντα] πάντα πεπλήρωτο P A F

διάδημα περιέθετο, ἀφ' οὗπερ καὶ ὁ ταύτης υἱὸς οὐχ ὡς Θεὸς μόνον ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἀναστάς, τὴν ἐν οὐρανῶν τε καὶ ἐπὶ γῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ἐξουσίαν εἴληφεν, ὅπου γε καὶ ἐν ἡμῖν ταῖς ἀνάνδροις ἤδη μητράσιν ἔθος ἢ νόμος τὰ τῶν υἱῶν ἀξιώματα περιτίθεσθαι. Ἀλλὰ τίνα ταύτης καὶ τὰ μετὰ ταῦτα ὡς λίαν ὑπερφυῆ τε καὶ ὑπερθαύμαστα, καὶ εἰ οἷόν τε πλέον εἰπεῖν, τῶν προλαβόντων ὑπερθαυμασιώτερα; Ἆρα γάρ ἡ οὕτω μὲν συλληφθεῖσα καὶ γεννηθεῖσα, οὕτω δὲ καὶ ἐκ βρέφους ἁγιασθεῖσα καὶ συλλαβοῦσα δὲ καὶ γεννήσασα, τὴν ἀπόρρητον καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἀγγέλοις σύλληψίν τε καὶ γέννησιν, τὸν βασιλέα τῶν ὅλων τε καὶ Θεόν, οὕτω δὲ δι' ὅλης ἐξετασθεῖσα τῆς ζωῆς καὶ διὰ τοσούτων ἀγώνων τε καὶ πολέμων κατὰ τοῦ ἀντιπάλου καὶ κατ' αὐτῆς δὲ τῆς φύσεως ἀνικήτους ἀραμένη νίκας, οὕτω δὲ ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων καὶ συναθλήσασα καὶ ὑπεραθλήσασα τοῦ υἱοῦ καὶ διὰ πάντων τροπαιοφόρος καὶ μυρίους ἀναδησαμένη, μήτ' ἀριθμῆσαι ῥᾳδίους, μήτε μετρῆσαι στεφάνους· ἕνα δέ, τὸν πρῶτον καὶ μόνον καὶ μέγιστον, τὴν βασιλείαν ἐγκεχειρισμένη τῆς ὅλης ὁρωμένης καὶ νοουμένης κτίσεως.

Ὃ δὲ αὐτῇ καὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς μεῖζον, οὕτως ἰδοῦσα τὸν υἱὸν ἐκ τῶν τάφων τε ἐγειρόμενον καὶ τῷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς λόγῳ τε καὶ Θεῷ καὶ αὐτὸ τὸ ἐξ αὐτῆς πρόσλημμα συναποθεούμενον, καὶ μετὰ τοσαύτης δόξης εἰς οὐρανοὺς ἀναλαμβανόμενον, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδόντων καὶ ὑπ' αὐτῶν ὅσον

---

4 ἐνάνδραις F | | ἢ] ἦν ὁ A **5**] tit. τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν P$^{mg.}$ **12** κατὰ] τὰς praem. A F **13** νίκας] τὰς praem. P **15** μήτ' ἀριθμῆσαι] μισαριθμῆσαι F **16** καὶ μόνον V$^{p.corr.}$ (in mg.) **20** τῶν τάφων] τοῦ τάφου A **22** οὐρανὸν A F

οὔπω τῶν περάτων προσκυνούμενόν τε καὶ λατρευόμενον. Ἆρ' οὖν ὡς ἤδη πάντα καὶ πόλεμον καταλύσασα καὶ ἀπολαβοῦσα στέφανον καὶ κατὰ πάντων καὶ διὰ πάντων σχοῦσα τὰ νικητήρια, τὸν ἄπονον αἱρεῖται λοιπὸν βίον καὶ περὶ τῶν ὅλων ἀφροντιστεῖ; Πολλοῦ γὲ καὶ δεῖ. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὡς νῦν ἀρχομένη τῆς περὶ ταῦτα μελέτης καὶ τῆς ἀσκήσεως, οὐκ ἀνίησιν ἑαυτὴν κατατρύχουσα νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ προσευχαῖς· ὃ καὶ Λουκᾶς δηλοῖ μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν Χριστοῦ μαθητῶν, οὑτωσὶ λέγων· καὶ *οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει σὺν γυναιξὶ καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ*, δυοῖν τούτοιν ἡμῖν παρέχων μαρτύριον, ὅτι τε πανταχοῦ μετὰ τῆς μητρικῆς σχέσεως ἀλλά οὐκ ἀπ' ἄλλου τινὸς, ὥς τινες ᾠήθησαν, ὀνομάζεται καὶ ὅτι οὐδαμοῦ τῶν ἄλλων ἀπελιμπάνετο, μᾶλλον δὲ καθάπερ ὁ ταύτης υἱὸς ἡγεμὼν τῶν καλλίστων πᾶσιν ἦν ἐπὶ γῆς ἔτι ὤν, οὕτω καὶ αὕτη μετὰ τὴν ἐκείνου πρὸς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξί· διὸ καὶ τότε τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς ἔξαρχος ἦν, ὃ δὴ καὶ κατ' ἐξοχὴν αὐτὴν ὀνομασθῆναι πεποίηκεν. Ἔπειτα καὶ τῶν ἀποστόλων ὥσπερ στρατιωτῶν ἐνδυσαμένων ἤδη τὰ ὅπλα καὶ ἀναλαβομένων τὰ ξίφη, τὴν δύναμιν τοῦ παναγίου πνεύματος, καὶ κατὰ πάσης καὶ ὑπὲρ πάσης ὁρμώντων τῆς οἰκουμένης καὶ διαμεριζομένων καθάπερ στρατηγῶν

8-10 Act. 1,14 cum app. cr.

---

3 καὶ διὰ πάντων] om. A **5** ἀρχομένην P **8** οὗτοι πάντες P$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **14** καὶ] om. P
16 τότε] καὶ add. A F | | καὶ τῆς προσευχῆς P $^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **18** ἤδη] ante τὰ ξίφη transp. A F
19 ἁγίου P **19-20** καὶ ὑπὲρ πάσης V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **20-p. 150,1** τῆς οἰκουμένης - χώρας τε] om. A F

τοῦ πολέμου τὰ μέρη, τὰς χώρας τε καὶ τὸ κήρυγμα, αὕτη, καθάπερ ἔδει καὶ βασιλίδα, τὸ μὲν μεσαίτατον κατέχει τῆς οἰκουμένης, τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ ταύτης τὸ καιριώτατον, τὴν Σιών, μετὰ τοῦ μαθητοῦ καὶ συμπαρθένου καὶ κατά θέσιν υἱοῦ, ἔνθα καὶ ὁ οἶκος αὐτοῖς ἦν καθάπερ στρατήγιον ἢ βασίλειον. Ἐκείνους δὲ κυκλόθεν ἐκπέμπει καὶ πᾶσαν ὑποτίθησι τὴν ἀποστολὴν καὶ μόνη τὴν ὑπὲρ πάντων φροντίδα καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ πάλιν ἀναδέχεται πόλεμον περί τε τῶν ὅλων ἅμα διαγωνιζομένη, ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν διαπρεσβευομένη περὶ τῶν ὅλων, οὐ|**f.189** χ ὑπὲρ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν, ὥστε καὶ τοῖς σταυρωταῖς μὴ μόνον ἀφεῖναι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐπιγνῶναι ποιῆσαι, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἑαυτοῦ καὶ τῆς ζωῆς ἀξιῶσαι. Τοῦτο μὲν καὶ παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ υἱοῦ μαθοῦσα καὶ νομοθετήσαντος καὶ κατὰ τὸν σταυρὸν βοήσαντος, *ἄφες αὐτοῖς πάτερ*, τοῦτο δὲ καὶ παρ' ἑαυτῆς ὡς ἀγαθῆς ἤδη καὶ κοινῆς τὴν φιλανθρωπίαν. Τὸ γὰρ δὴ γένος ἐλάττονος αὐτῇ λόγου πάντως, ᾗ καὶ πᾶν ἤδη τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἶσον τε καὶ οἰκεῖον, οὐ διὰ τὴν φύσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίσης αὐτῶν δεσποτείαν. Οὐ μὴν οὐδὲ τούτοις ἀρκεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτείνει τὴν ἀγωνίαν μὴ ἀφισταμένη τοῦ μνήματος, ἀλλὰ καὶ οἶκον μὲν σχεδὸν ἐκεῖνον ποιησαμένη τὸν τάφον, κλίνην δὲ τὴν παρ' αὐτῷ κοίτην, προσκεφάλαιον δὲ τὸν λίθον, περιπάτους δὲ τὰς πρὸς τὸν υἱὸν νοερὰς ἐκδημίας, τράπεζαν δὲ τὰς δοξολογίας,

---

3-4 (Σιών - ἦν) cf. Act. 1,12 **13** Lc.23,34 cum app. cr.

---

10 καὶ τοῖς] iter. P **11** ἑαυτοὺς A F **12** τούτου] om. A F **14** ὡς] om. A **15** δὴ] om. P **18** ἐπιτείνη A, ἐπιτῆνην F

ἡδύσματα δὲ τὰ κατ’ αὐτὸν πάθη καὶ διηγήματα, πόματα δὲ καὶ λουτρὰ τὰ δάκρυα, χορείας δὲ τὰς γονυκλισίας. Φασὶ γοῦν οἱ περὶ πλείστου τὰ ἐκείνης καὶ τὴν ἀλήθειαν ποιησάμενοι καὶ τύλους οὐ μετρίους, ἀλλ’ οἷα γονάτων ταῖς ἀχράντοις ἐκείναις ἐντετυπῶσθαι, χερσίν, αἷς καὶ τὸ πρότερον τὸν ἄσπορον ταύτης ἠγκαλίζετο καὶ νῦν ἐξευμενίζεται τόκον ἐκ τῆς συνεχοῦς τῷ λίθῳ καὶ τῷ ἐδάφει προσκλίσεως, ἅπερ, εἰ πρὸς ἀκρίβειαν καὶ νῦν ἡμῖν γράφειν βουλομένοις ἦν, ἄλλης ἂν ἐδέησεν ἱστορίας καὶ οὐχ ἧττον ἂν ἦν τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον. Ἐκεῖνα δὲ πάντως οὐ κατὰ πάρεργον ἀλλὰ καὶ σφόδρα τῷ παρόντι λόγῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ αὐτῆς διηγήμασιν ἀκόλουθα καὶ ἀναγκαιότατα. Ὅτι καθάπερ διάδοχος τοῦ Υἱοῦ, προστάτις καὶ διδάσκαλος καὶ δεσπότις πάντων καταλειφθεῖσα, καὶ φίλων καὶ μαθητῶν καὶ ἀνδρῶν ἅμα καὶ γυναικῶν, οὕτω καὶ τὰς φροντίδας ἀνεδέχετο πάντων. Καὶ πρὸς ταύτην ἅπαντες ἀφορῶντες ἐκεῖνοι, καὶ ἀντὶ τῆς σωματικῆς αὐτοῦ παρουσίας τὴν σωματικῶς αὐτὸν γεννησαμένην ἔχοντες, ἅμα τε καθάπαξ τῆς ἀθυμίας ἐπελανθάνοντο καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀγῶνας προθυμίας ἐνεμπιμπλῶντο, καὶ πρὸς πᾶσαν καὶ αὐτοὶ τῶν ἄλλων ἐτυποῦντο διδασκαλίαν καὶ πολιτείαν καὶ πρὸς πᾶσαν ἄθλησιν παρετάττοντο. Ἡ δὲ καθάπερ κοινὸς ἀλείπτης καὶ παιδοτρίβης, ἤλειφε μὲν καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ ὑπετίθει τοὺς τρόπους τῶν παλαισμάτων καὶ ἐγγύθεν καὶ πόρρωθεν, καὶ προὐξένει τὰς νίκας. Ὁ δὲ ταύτης

---

1 πόμα A **2** λουτροῖς A F || χορείας] χοράς εἰ F **5** ἄπορον F, τὸν ἄσπορον] om. A || ἐνηγκαλίζετο P **6** ἐξευμενίζετο V, ἐξευμενὴζετο A, ἐξηυμενίζετο F
9 ἐκεῖνα] ἐκεῖ A || πάντως] πάντα A **11** καὶ] om. A **18** ἄλλων] ἀγγέλων A
19 πρὸς] om. A || παρεστάττοντο F

ἐξαιρετώτατον, ὅτι καὶ συνέπασχε πάλιν καθάπερ τῷ ταύτης υἱῷ, οὕτω καὶ τοῖς ἀπ' ἐκείνου κήρυξί τε καὶ μαθηταῖς, τοῦτο μὲν μάλιστα καὶ διὰ τὸν ταύτης υἱόν, ὑπὲρ οὗ καὶ πᾶς ἦν ὁ λόγος αὐτοῖς καὶ ὁ πόνος, τοῦτο δὲ καὶ ὡς μήτηρ ἤδη κοινὴ καὶ ὑπὲρ πάντων διακαιομένη τὰ σπλάχνα, οὐ τῶν πασχόντων μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν δρώντων καὶ τάχα πολὺ πλέον τούτων, ἥπερ ἐκείνων ὅσῳ καὶ τοῖς μὲν οὐ κίνδυνος τὸ παθεῖν ἀλλὰ σωτηρία, τοῖς δὲ καὶ πολλῷ χείρων ὁ τῶν πασχόντων κίνδυνος. Οὕτω καὶ δεσμουμένοις συνεδεσμεῖτο καὶ μαστιγουμένοις συνεμαστίζετο καὶ πᾶσι τοῖς ἀθλοῦσι συνήθλει κατὰ προαίρεσιν, ἐν ἑνὶ σώματι τοὺς ἁπάντων ἄθλους ὑπεραθλοῦσα καὶ προστιθεῖσα τοῖς μὲν ἄθλοις τοὺς λόγους, οἷς αὐτοὺς ἤλειφε, τά τε ἄλλα καὶ αὐτὸ τὸ δεσποτικὸν αὐτοῖς παράγουσα πάθος, ὑπὲρ οὗ τούτοις καὶ τὰ παθήματα, τοῖς δὲ λόγοις τὸν ἑαυτῆς βίον ὅλον ἐξ ἀρχῆς ἕως τέλους καὶ ἕνα καὶ μυρίους ὄντα τοὺς ἄθλους, τὸ μὲν διὰ τὴν συνέχειαν, τὸ δὲ διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν παθημάτων. Οὕτω κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον, καὶ τῷ πρώτῳ τῶν μαθητῶν Πέτρῳ συλληφθέντι καὶ καθειρχθέντι, τῇ διαθέσει συνελαμβάνετο καὶ συγκατεκλείετο καὶ αὐτή τε πρώτη προσηύχετο καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐκίνει πρὸς προσευχήν. Οὕτω καὶ πολὺ πρότερον τῷ Στεφάνῳ συλλιθοβολεῖται καὶ τῷ Ἰακώβῳ συγκαρατομεῖται καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς ὑπὲρ τοῦ λόγου προκινδυνεύουσι, τοῖς μὲν συγκακοπαθεῖ, τοῖς δὲ καὶ συναποσφάττεται.

16-17 (Πέτρῳ - καθειρχθέντι) cf. Act. 12,6 **18** (αὐτή - προσευχὴν) cf. Hebr. 10,34
19 (τῷ Στεφάνῳ συλλιθοβολεῖται) cf. Act. 7,59 **19-20** (τῷ Ἰακώβῳ συγκαρατομεῖται) cf. Act. 12,2

---

2 τοῦτα A **4** καιομένη A **11** ἤλειφεν A **17** συνκατεκλείετο A, συγκατακλείετο F
18 αὔτη A || ἐκεῖνη F || πρὸς A$^{p.corr.\ (s.l.)}$

Ὡς δὲ λόγος, καὶ συναποδημεῖ ποτὲ μέχρι τινὸς τῷ ἀγαπητῷ καὶ κατὰ θέσιν υἱῷ πρὸς τὸ κήρυγμα. Δεῖγμα τοῦ λόγου φασίν, αἱ μυροφόροι πρὸς Ἀσίαν μετ' αὐτῆς στελλόμεναι· καὶ οὐδὲν ἄπιστον ἴσως, τὴν συνοικίαν αὐτῷ λαχοῦσαν καὶ τὴν συνεκδημίαν ἀσπάσασθαι, τοσαῦτα γινομένην αὐτῷ, ὅσα δὲ καὶ μητέρα, κἀκείνου πάλιν αὐτῇ, ὅσα δὴ καὶ υἱοῦ καὶ ἐχομένους ἀλλήλων ἀδιασπάστως, ἄλλως τε καὶ παράβασιν ἡγουμένους τῆς ἐντολῆς τοῦ παραθέντος, οὕτως αὐτοὺς ἀλλήλοις ἐν τῷ σταυρῷ καὶ τοσαύτῃ συνδήσαντος τῇ ἀγάπῃ ὅσῃ καὶ αὐτὸς μὲν τῇ μητρί, ἡ δὲ μήτηρ αὐτῷ συνεδέδετο.

Ἀλλὰ ταύτην μὲν ὁ αὐτὸς ἀποστρέφει πάλιν υἱὸς δι' ἀποκαλύψεως ἧς ἠβούλετο, προβᾶσαν ἐπὶ μικρόν, ἀμφότερα κατὰ τοὺς ἀρρήτους αὐτοῦ τῆς σοφίας λόγους, καὶ συγχωρήσας τε καὶ κωλύσας. Ἐκεῖνο μὲν διὰ τὴν πρόβασιν τοῦ κηρύγματος καὶ τὸ πλείονα λαβεῖν ἐξ αὐτῆς τὴν ἐπίτασιν, τάχα δέ, καθὼς ἱστορεῖται, καὶ τοῦ ἠγαπημένου πρὸς τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ μοῖραν οὐ πάνυ προθύμως ἔχοντος, ἀλλὰ μηδὲ ἀνασχετῶς πρὸς τὴν τῆς κατὰ θέσιν αὐτῷ μητρὸς διάζευξιν, ἵν' οὖν προθυμότερον καὶ αὐτὸν ἀπεργάσηται, συγχωρεῖ τὴν ἀρχὴν καὶ αὐτὴν καὶ δι' αὐτὴν ἅμα τὰς μυροφόρους. Ἐπειδὴ δὲ τῆς προθυμίας ὥσπερ ἱκανῶς ἐφωδίαστο καὶ πάντα τὸν ὄκνον καὶ τὸν φόβον ἀπετινάξατο, ταύτην μὲν ἀνακαλεῖται, τὰς δὲ καὶ

---

1 δὲ] καὶ add. A F || συναποδιμεῖ A **3** στελῶμεναι F
5 δὲ] δὴ P, δῆ A F || κἀκείνου] δὲ add. A **7** οὕτως P p.corr. (s.l.) **10** μὲν] om. A
13 ἐκεῖνο] ἐκεῖ A, ἐκείνω F **14** δὲ] καὶ add. A F **17** προθυμότερον] post καὶ αὐτὸν transp. A F
19 ὥσπερ] ὡς A, ὣς F

οὕτω καὶ τῆς ἀποστολῆς ὁμοῦ συνεργοὺς καὶ τῆς ἀποδημίας ὑπουργοὺς καὶ προθυμοποιοὺς ἅμα δίδωσι. Κατὰ τοιούτους μὲν ἴσως ἢ καὶ ἔγγιστα τούτων λόγους καὶ ἡ ὁρμὴ τῆς ἀποδημίας. Ἡ δὲ ὑποστροφή, διά τε τὸ πρέπον ἅμα γυναικὶ καὶ αὐτοῦ μητρί· δεῖν γὰρ καὶ αὐτὴν πάντως τὸ οἰκεῖον σῴζειν ἀξίωμα, καὶ μὴ κοινοῦσθαι τοῖς ἀποστόλοις, ἀλλ' ἀποστέλλειν μᾶλλον ἢ ἀποστέλλεσθαι, καθάπερ δὴ καὶ αὐτόν καὶ τῷ πολλῷ μᾶλλον, καὶ τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις πράγματα πλείονος ὅτι μάλιστα δεῖσθαι καὶ κρείττονος τῆς ἐπιστασίας, ἃ καὶ ρίζαι καὶ ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος, ἣν Ἰάκωβος μὲν προτεταγμένος διϋθύνειν ἦν, αὐτὸς δὲ αὐτῇ προσέχειν καὶ παρ' αὐτῆς διϋθύνεσθαι καὶ οἷα καὶ δεσποίνῃ πάντα κατακούειν καὶ καθυπηρετεῖσθαι. Τὴν μὲν οὖν οὕτω καὶ τῷ βραχεῖ τῆς πορείας τὴν ὅλην γῆν εὐλογήσασαν καὶ καθαγιάσασαν, πάλιν ὑπεδέχοντο τὰ Ἱεροσόλυμα. Καὶ ὁ τοῦ Ἰωάννου προειρημένος οἶκος, οὗ μὴ παρόντος Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἰωσὴφ παῖς, τὴν ὅλην ἐπιμέλειαν ἀνεπλήρου, δι' ἣν καὶ εἰς τὴν τῶν Αἰλιέων ἐπισκοπὴν προκρίνεται. Αἱ δὲ μυροφόροι τῷ θεολόγῳ συναπάρασαι καὶ τὴν Ἀσίαν καταλαβοῦσαι καὶ συναπόστολοι καὶ συναθλοφόροι γενόμεναι διὰ πάντων, αὐτοῦ καταλύουσι τὸν βίον καὶ πρὸς τὸν ποθούμενον ἀναλύουσιν, αἱ μὲν κατὰ προαίρεσιν, αἱ δὲ καὶ κατὰ πρᾶξιν αὐτὴν καὶ μέχρις αἵματος διηγωνισμέναι καὶ τὸν ὑπ' αὐτῶν κηρυττόμενον τοῖς πάθεσι μιμησάμεναι.

Καὶ ταύτης δὲ τῆς ἀποδημίας καὶ τῆς ὁρμῆς οὕτω τῇ τοῦ Θεοῦ μητρὶ

---

2 ἅμα δίδωσι] ἀναδίδοσι F || ἴσος F **3** καὶ²] om. P A F **7** τῷ] τὸ P **9** Ἰάκωβος] καὶ praem. A F ἰάκωβος A **11** καὶ¹] om. F **13** ὑποδέχονται A F **15** ἐπλήρου A F || τῶν] om. A F **18** τὸν¹] καὶ praem. V A F

θαυμαστῆς γενομένης θαυμασιωτέραν εὑρίσκομεν τὴν ἐπάνοδον καὶ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις μονὴν καὶ διατριβήν, ἄρτι μὲν διὰ τὸν ἐπὶ Στεφάνῳ φόνον καὶ φόβον πάντων τῶν μαθητῶν διασκεδασθέντων, οὐ διὰ τὴν δειλίαν|**f.189v** δὲ μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς διδασκαλίας χρείαν καὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίδοσιν, ταύτην δὲ μόνην ἐννοοῦντες καθ' ἑαυτὴν ἀπολειπομένην, καὶ πάσας καὶ πάντας πρὸς ἑαυτὴν ἀναδεξαμένην τὰς φροντίδας καὶ τοὺς κινδύνους, ἐν μέσῳ δὲ τοσούτων φονώντων οὐ διαζῶσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀντιπολιτευομένην καὶ πρὸς μυρίους καθ' ἑκάστην ἀνθοπλιζομένην τοὺς πολεμίους, ὥστε μηδὲν εἶναι μηδὲ τὰ κατὰ Παῦλον τοῖς τότε ταύτης ἀντιπαραβαλλόμενα. Καὶ ἵνα τ' ἄλλα παρῶμεν, τὰς οὐδένα διαλειπούσας καιρὸν τοῦ εὐαγγελίου φροντίδας, τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας, τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν πολέμους, τοὺς τῶν πιστῶν διωγμούς, τῶν χρημάτων τὰς ἁρπαγάς, τῶν μελῶν τὰς ἀποβολάς, τοὺς θανάτους, τῶν πανταχοῦ περιερχομένων κηρύκων τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἐπιβουλάς, ἃ πάντα καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνεφέρετο, καὶ ὑπὲρ πάντων ὠδυνᾶτο, καὶ περὶ πάντων ἀντὶ τοῦ υἱοῦ διετάττετο, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν υἱὸν ἐπρεσβεύετο. Ἀλλὰ ποῖος ἂν εἴποι λόγος ἢ καταλάβοι νοῦς τὰς τῶν ἔνδον καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἱεροσολύμοις τῶν μιαιφόνων λεηλασίας, τὰς βίας, τὰς ἀπειλάς, τὰς σφαγάς, ἃ τὰ μὲν καὶ ἐν ὄψει ταύτης τολμώμενα, τὰ δὲ καὶ δι᾽ ἀκοῆς εἰς καρδίαν παραπεμπόμενα; Οὐ γενναίως ἔφερε μόνον, ἀλλὰ καὶ

---

4 δὲ] om. A F **6** ἀπολιπομένην A F **9** πολέμους A F **10** τὰ] om. A **16** ἀναφέρετο A **21** τὰ A$^{p.corr.\ (s.l.)}$

γενναιότερον διετίθετο πρὸς τὸ συμφερώτερον ἀποχρωμένη καὶ μεταβάλλουσα, καὶ οὕτως αὔξουσα πανταχόθεν τὴν δύναμιν τοῦ κηρύγματος, δι' ἅ μοι δοκεῖ πάντως καὶ ἐπὶ μήκιστον ἐλάσαι τοῦ τῆς ζωῆς χρόνου καὶ εἰς ἔσχατον ἐλθεῖν γήρως, ἵν' οὕτω τὰ τοῦ κηρύγματος ῥιζωθῇ τε ἅμα καὶ πλατυνθῇ καὶ μέχρι περάτων ἐλάσῃ γῆς ὑπὸ ταύτης, τὰ μὲν τελούμενα, τὰ δὲ καὶ οἰκονομούμενα.

Καὶ ταύτην ἔχοντες οἱ ἀπόστολοι καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ καθάπερ κέντρον ἢ ῥίζαν τε καὶ ψυχήν, ἀπ' αὐτῆς τε ὁρμῶνται τὴν ζωτικὴν λαμβάνοντες δύναμιν. Καὶ αὖθις ἢ κατορθοῦντες ἢ καὶ ἐλλείποντες πρὸς αὐτὴν ἀνακάμπτουσι· καὶ πάλιν τυπούμενοι καὶ προθυμοποιούμενοί τε ἅμα καὶ διορθούμενοι, τοῦ ἔργου τῆς ἀποστολῆς ἢ τῆς διακονίας ἔχονται· φασὶ γοῦν μηδὲ καθάπαξ αὐτῆς ἔτι ζώσης ἀποστῆναι μηδένα τῶν ἀποστόλων, μηδὲ καθολικὴν ἀναδέξασθαι τὴν ἀποδημίαν, πλὴν Θωμᾶ τοῦ τὴν Ἰνδίαν λαχόντος, τοὺς δὲ λοιποὺς πάντας τῇ μὲν κηρύσσειν, τῇ δὲ καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφειν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα.

Ἀλλὰ οἷα κἀκεῖνα καὶ ἅπερ ὁ λόγος μικροῦ παρέδραμεν· οἱ κατὰ τοῦ ταύτης υἱοῦ καὶ ἔτι ζέοντες τῶν θεοκτόνων θυμοί, τὰ κατὰ τῶν παθῶν ὀνείδη, τὰ κατὰ τοῦ θανάτου σκώμματα, τὰ κατ' αὐτῶν τῶν αὐτοῦ θαυματοποιῶν, τοὐναντίον μᾶλλον, αἰτιάματα καὶ ἀντικατηγορήματα, αἱ κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος ὕβρεις, αἱ κατὰ τῆς θεότητος βλασφημίαι, οἱ καθ' ὅλης

---

3 καὶ ἐπὶ μήκιστον] om. A F **5** ριζωθῆται A **6** καὶ] om. A **9** λαμβάνοντα F **10** ἀνακάμπτωσι P A, ἀνακάμπτωσιν F **12** ἔχωνται P F **16** ὑποστρέφην A **17** ὁ λόγος] ὅλως A **21** κατηγορήματα A

ὁμοῦ τῆς οἰκονομίας μυκτηρισμοί, οἱ κατ' αὐτῆς ἐκείνης ἐπιτωθασμοὶ καὶ διαβολαὶ καὶ συκοφαντίαι τῆς παρθενίας καὶ τῆς θεοτοκίας αἱ εἰρωνεῖαι, τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως οἱ διαχλευασμοί τε καὶ καταγέλωτες· ἔτι πορρωτέρω ταῦτα καὶ φορητότερα οἱ προσιόντες ἐγγυτέρω καὶ ὑλακτοῦντες καὶ καθυβρίζοντες, ἔστι δὲ ὅτε καὶ καταλεύοντες, οἱ τὸν οἶκον περιϊστάμενοι καὶ καταβοῶντες καὶ προσαράσσοντες καὶ αὐτὴν αὐτῇ συνεμπιμπρᾶν τῇ οἰκίᾳ φιλονεικοῦντες. Ταῦτα γὰρ πάντα φασὶν ἐν ἀρχῇ συμβαίνειν, ὡς δέ τινες, ὅτι καὶ ἔργου ποτὲ διαφερόντως ἐκμανέντες εἴχοντο. Καὶ τὸ πῦρ ἐπὶ χεῖρας καὶ οἱ λίθοι καὶ οἱ μοχλοί· καὶ τὰς ἐλεπόλεις προσῆγον, ἀλλὰ τὴν ἀπόρθητον καὶ ὑπὸ Θεοῦ πολιουχουμένην πόλιν οὐχ εἷλον, εἰμὴ καὶ στερροτέραν, ὅτι μάλιστα καὶ ἐνδοξοτέραν ταῖς προσβολαῖς ἀπειργάσαντο. Τὸ μὲν γὰρ πῦρ ἐφέρετο κατ' αὐτῶν, τὰ δὲ μηχανήματα διεστρέφετο καὶ οἱ λίθοι κατὰ τῶν ἀφιέντων ἀντεστρέφοντο, καὶ οὕτως αὐτοῖς τὸ ἐπιχείρημα διελύετο. Ἀπιστήσει δὲ τούτοις πάντως οὐδείς, ἢ ὅστις οὐκ οἶδε τὴν Ἰουδαίων μιαιφονίαν, μηδὲ τὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος μανίαν, μηδὲ τὰ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦ νῦν ἀσεβήματα καὶ τολμήματα, καὶ ἔτι πλέον τὴν κατ' αὐτοῦ τοῦ ζωοδόχου σώματος ὕστερον ὕβριν. Ὅπου γε καὶ τοσαυτάκις ἐπιχειρήσαντες καὶ τοσαυτάκις ἀνατραπέντες καὶ διὰ τοσούτων ἐπιστομισθέντες καὶ ἀπονεκρωθέντες θαυμάτων, οὐδὲ οὕτω νεκροῦ τοῦ σώματος ἀπέχεσθαι διὰ φθόνου καὶ μανίας ὑπερβολὴν ἠδύναντο, ἀλλὰ ταῦτα μὲν μετ' ὀλίγον.

---

11 (τὴν - πόλιν) cf. Ps. 86,3 **13-15** (Τὸ - διελύετο) cf. Ps. 7,17 **19-21** (Ὅπου - θαυμάτων) cf. Ps. 7,16

---

4 φορητώτερα F **7** προσαρράσσοντες A, προαρράσσοντες F || συνεμπιπρᾶν V P F, συνεμπηπρᾶν A **9** τινες] τινα A **11** πολιοχουμένην P **14** οὕτως F, οὗτως A **15** πάντως in mg. habet et post οὐδεὶς transp. P$^{p.corr.}$ **18** τολμήματα] πλημμελήματα F || σώματος] μνήματος V$^{a.corr.}$ P **19** ἐπιχειρήσαντα F **20** τοσαυτάκις - καὶ^{2}] om. A **21** ἀπονεκρωθέντα F || τοῦ] om. P **22** ἠδύναντο] ἐδύναντο V $^{p.corr.\ (s.l.)}$ || ταῦτα] τὰ praem. F

Τίνα δὲ καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις; Οὐκέτι λοιπὸν ἡ παρθένος καὶ τοῦ Θεοῦ μήτηρ εὐκαταφρόνητος, ἀλλὰ αἰδοῖα καὶ φοβερὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς λυττῶσι καὶ μιαιφόνοις κυσὶ καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησιν. Οὐ διὰ ταῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ δαίμονας μὲν ἀπελαύνουσα, νόσους δὲ ἀνιάτους ἐκθεραπεύουσα, καὶ μυρία τερατουργοῦσα. Πρὸς δὲ καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς ὄψεως, οὐκ ὀλίγον φῶς καὶ δόξαν ὁμοῦ περιλάμπουσα καὶ πᾶσι προσβάλλουσα χάριν ἅμα καὶ φόβον, ὥστε καθάπερ αὐτὴν φθορᾶς, οὕτω καὶ ὕβρεως καὶ βλασφημίας λοιπὸν ἀνέπαφον εἶναι καὶ τὸν οἶκον αὐτῆς ἐχθροῖς ἀνεπίβατον οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ σεβαστόν τι καὶ ἱερὸν αὐτῇ τέμενος, ὥσπερ καὶ αὐτὴν τὴν Σιὼν τῷ ταύτης Υἱῷ, ὃν καὶ Σιὼν τὸν αὐτὸν καὶ Γεθσημανῆ τὸν ἀγρὸν πάντες ἐκάλουν, τὸ μὲν κυρίως, τὸ δὲ ἐπιθέτως.

Ἡ δὲ καὶ τοσαύτης αἰδοῦς ἤδη καὶ τιμῆς κἀντεῦθεν παρὰ πάντων ἀξιουμένη καὶ εἰς βαθεῖαν τὴν πολιὰν οὐκ ὀλίγῳ πλεῖον ἢ ὀγδοηκοστὸν ἀναβιβαζομένη τὸ ἔτος, καὶ πάντων οὕτω καὶ νοητῶν καὶ ὁρατῶν πολεμίων κρατήσασα, καὶ πάσης ὡς εἰπεῖν τῆς κτίσεως βασιλεύσασα, οὐδ' οὕτω τῆς ἀσκήσεως οὐδὲ τῆς τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ προσεδρείας ἠμέλει καὶ τῆς δεήσεως, ἀλλὰ καθάπερ ἁμιλλωμένη πρὸς ἑαυτὴν καὶ τοσοῦτον ἀεὶ τῇ συντομίᾳ προέχειν, ὅσον καὶ τῇ ἀξίᾳ σπουδάζουσα, μικρὰ μὲν ἡγεῖτο τὰ προλαβόντα, μείζονα δὲ ἀεὶ τὰ δεύτερα τῆς ἀσκήσεως ἐπετήδευεν.

Οὕτω γοῦν ἱστορεῖται περὶ αὐτῆς παρ' ἐκείνων, ὧν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ μάρτυρες· ὧν εἷς καὶ Ἀνδρέας ὁ ἐξ Ἱεροσολύμων μὲν ἀρχιεπίσκοπος δὲ

---

2 τοῖς] om. A **3** μιαιφῶνοις F ‖ Οὐ διὰ] οὐδὲ F **7** προβάλλουσα A F **9** τι] τε F **14** εἰς] om. A **14-15** illegibile V$^{p.corr.}$ (in mg.) **18** προσεδρίας A, προεδρείας F **19** προσέχειν P, προέχει A, προέχειν F

Κρήτης, οὕτω κατὰ λέξιν ἐκδιηγούμενος, ὅτι καὶ μέχρι τῶν αὐτοῦ χρόνων τὰ κοιλώματα τῶν γονάτων αὐτῆς ἐν τοῖς μαρμάροις τῆς ἁγίας Σιὼν δεικνύμενα, καὶ ἡ ἀνάκλισις δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ λίθου τετυπωμένη, ὅπου μικρὸν γοῦν τοῦ φυσικοῦ μετελάγχανεν ὕπνου. Προσῆν δὲ τούτοις πᾶσι καὶ ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ ἐλεημοσύνη νικῶσα καὶ τὴν ἀκτημοσύνην, τὸ χρυσοῦν ὄντως ζεῦγος καὶ ὑπ' ἀλλήλων βοηθούμενον πλέον καὶ θαυμαζόμενον, τὸ ἐν πενίᾳ πλούσιον καὶ τὸ ἐν ἀπορίᾳ μεγαλόψυχον, ἢ καὶ πλέον εἰπεῖν μεγαλόδωρον. Ὁ δὲ τῆς ἐλεημοσύνης τὸ κάλλιστον, ὅτι μὴ πρὸς τοὺς φίλους μόνον μηδὲ πρὸς τοὺς οἰκείους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς· μήτηρ γὰρ ἦν ὄντως ἐλέους, μήτηρ τοῦ πατρὸς τῶν οἰκτιρμῶν, μήτηρ τοῦ *τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντος ὁμοίως ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχοντος ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.* Μᾶλλον δὲ καὶ μήτηρ ἐκείνου τοῦ σαρκωθέντος καὶ σταυρωθέντος ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν, τοῦ πτωχοῦ καὶ πένητος δι' ἐμὲ καὶ πάντας πλουτίζοντος.

Ἀλλὰ ὁ μὲν τῶν περὶ αὐτῆς ὑπὲρ φύσιν ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους ἀγώνων λόγος ὧδε καταπαυέσθω. Μόνον δὲ ἐκεῖνο καθάπερ σύντομον ἐπιφώνημα πρὸς ἐπὶ πᾶσι λεγέσθω, ὅτι καθάπερ ὑπὲρ|**f.190** φύσιν ἐγέννησεν, οὕτω καὶ ὑπὲρ φύσιν ἔζησε καὶ πάντας τοὺς πρὸ αὐτῆς καὶ κατ' αὐτὴν ἐκείνην καὶ μετ' αὐτήν, τοὺς μὲν τῷ πλήθει, τοὺς δὲ καὶ τῷ μεγέθει

12-13 (τὸν ἥλιον - ἀδίκους) cf. Mt. 5,45

---

7 καὶ[2] om. P A F **9-10** φίλους - τοὺς[1] P[p.corr.(in mg.)] **12** ἀνατέλλον A **13** βρέχοντα A **21** καὶ[2]] om. A

τῶν παλαισμάτων νενίκηκε· μᾶλλον δὲ καὶ τῷ πλήθει πᾶν πλῆθος καὶ τῷ μεγέθει πᾶν μέγεθος ὑπερέβαλεν, ἐν συνεχείᾳ μὲν ἐξ ἀρχῆς οὐ δ' ὅσον οἷον διαλείπουσα καὶ μέχρι τῆς τελευτῆς, ἐν ἀκριβείᾳ δὲ καὶ ὑπερβολῇ πᾶσαν ἄθλησιν διαθλήσασα· καὶ τοσοῦτον αὐτῆς καὶ πάντων ἐκείνων τὸ μέσον, οὐ κατὰ τὴν δόξαν λέγω μόνον καὶ τὴν ἀξίαν, ἧς μηδὲν ἢ τὸ τῆς τριάδος ἐστὶν ὑψηλότερον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν πολιτείαν καὶ τῶν ἀθλήσεων τὴν ὑπερβολήν, ὅσον ἰδιώτου καὶ βασιλέως, ἡλίου τε καὶ ἀστέρος, εἰ δὲ καὶ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν, καὶ ἀνθρώπου τε καὶ Θεοῦ.

Περὶ τῆς κοιμήσεως

31. Ταῦτα μὲν οὕτως ἔχει τε καὶ ἐχέτω καὶ συγκεκλείσθω ταύτης τὰ ἐναγώνια. Τὰ δὲ νικητήρια καὶ δὴ λεγέσθω καὶ προπεμπτήρια, δι' ἃ καὶ νῦν ἡ πανήγυρις καὶ τὸ ταύτης τοῦ βίου πέρας καὶ τῶν ἀγώνων πέρας ἔστω καὶ ἡμῖν τοῦ λόγου καὶ συγκαταλυέσθω τὰ ἀγωνίσματα. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ὁμοῦ πάντα καὶ τὴν φύσιν ἅμα πιστώσασθαι καὶ τοῦτο τοῦ ταύτης υἱοῦ μιμήσασθαι, τὸ καὶ αὐτὴν ὁμοίως τοῦ θανάτου γεύσασθαι, καὶ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν ἄθλων ποτὲ τὰ βραβεῖα δέξασθαι, καὶ μυρίαθλον καὶ στεφανηφόρον *ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένην, πεποικιλμένην*, βασίλισσάν τε πάσης ἀναρρηθῆναι τῆς γεννητῆς φύσεως *καὶ ἐκ δεξιῶν παραστῆναι* τοῦ ταύτης υἱοῦ τε καὶ βασιλέως, ὅλης δὲ μᾶλλον εἰπεῖν τῆς τριάδος, εἰσελθοῦσαν εἰς τὸ ἐνδοξότερον καὶ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος.

Ἐπεὶ ταῦτα καὶ θανάτου ποτὲ μετασχεῖν ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ζωὴν ἀπελθεῖν τὴν καὶ τῆς ὄντως ζωῆς μητέρα ἐχρῆν, προαποκαλύπτεται μὲν οὐ πρὸ ὀλίγου τὴν ἰδίαν κλῆσιν τε καὶ μετάθεσιν· πέμπεται δὲ αὐτῇ μετὰ————————

18-19 Ps. 44,10 cum app. cr. **20** cf. supra, l. 18-19

4 διαθλήσασα] διανύσασα P$^{a.corr.}$ **6** τῆς P$^{p.corr.\ (s.l.)}$ om. F **8** καὶ^{2}] om. P F A **15** ἅμα] ὁμοῦ P **18** μυρίαθλος V$^{a.corr.}$ P F || στεφανηφόρος V$^{a.corr}$ P F **19** περιβεβλημένη V$^{a.corr.}$ P F Wen || πεποικιλμένη V$^{a.corr.}$ P F Wen || βασίλισσα V$^{a.corr}$ P F Wen || πάσης] om. F **20** γεννητῆς P **22** ἐνδοξότερον καὶ] om. P F **23** tit. ἡ ἀθάνατος κοίμησις τῆς θεοτόκου P^{mg} || θανάτου] τοῦ praem. F || ποτὲ] om. P

ταῦτα καὶ πάλιν ἀρχάγγελος τῶνδε τῶν εὐαγγελίων ἄγγελος, κομίζεται δὲ καὶ τῆς κατὰ πάντων ἅμα νίκης αὐτῇ βραβεῖον καὶ τῆς ἀϊδίου ζωῆς σημεῖον, ὥσπερ καὶ τῷ ταύτης υἱῷ καὶ νικοποιῷ τῆς κατὰ τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου νίκης φοίνικος ἀειζώου κλάδος.

Ὡς οὖν καὶ τὸ σύνθημα τῆς πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ Θεὸν ἀποδημίας ἔμαθέ τε καὶ ἐθεάσατο, ποῖος ἂν ἐφίκοιτο λόγος εἴτε καὶ νοῦς τῆς ἡδονῆς ἐκείνης, ἥτις τὴν ψυχὴν αὐτῆς κατελάμβανεν; Ἀνέτρεχε πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν καθ' ἡσυχίαν προσάγειν τὰ εὐχαριστήριά τε ἅμα καὶ ἱκετήρια, τοῦτο μὲν ὑπὲρ ἑαυτῆς, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ κόσμου παντός. Ἀπέβλεπε πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔβλεπε δὲ καὶ τὸν ταύτης υἱόν. Γίνεται γοῦν, ὥς φασιν οἱ μυηθέντες τὰ μυστικώτερα, καὶ θαῦμά τι παραυτίκα, μήνυμα τῆς ἁπάντων ὑποταγῆς αὐτῇ καὶ τῆς προσκυνήσεως· ἡ μὲν γὰρ τὸν υἱόν, τὰ δὲ δέντρα τῶν ἐλαιῶν, ἀμφιλαφὲς δὲ τὸ ὄρος καὶ ἡδὺ καὶ κατάσκιον, εἰς γῆν ὑποκατακλινόμενα προσεκύνουν αὐτήν.

Οὕτως ἐκεῖθεν ἐμφορηθεῖσα τῶν προσευχῶν καὶ τῶν θεωριῶν ὁμοῦ καὶ τοῦ θαύματος, ὑποστρέφει πρὸς τὴν Σιὼν ἔνθους ὅλη καὶ ὥσπερ αὐτὸν ἤδη περιπολοῦσα τὸν οὐρανόν, καὶ τὸν οἶκον εὐτρεπίζειν παρακελεύεται καὶ φῶτα καὶ μύρα τοῦτον κατέλαμπε καὶ κατευωδίαζε. Καὶ ἡ μὲν οὕτω κάτω τὸν οἶκον εὐτρεπίζεται τῷ υἱῷ καὶ οἷα παστάδι καλῇ τὸν καλὸν νυμφίον προσδέχεται, ὁ δὲ ἄνω τῇ μητρὶ καθὰ νύμφῃ καὶ βασιλίδι, τὰ τῶν

---

2 ἅμα P p.corr. (s.l.) **7** ἥτις] ἥ P F **8** ἀπέτρεχε V **10** ἔβλεπε δὲ] ἔβλεπεν ἤδη P F
12 τῆς² Ps.l./p.corr., om. F **13** ἡ] ἦ P Wen **20** ἡ] ἦ Wen, ἡ μὲν] ἡμερῶν F **21** οἷα Wen

ἁγίων ἅγια, θάλαμον καὶ σκῆπτρα καὶ θρόνον. Καὶ κάτωθεν μὲν διὰ νεφελῶν ἦγε τοὺς ἀποστόλους, ἄνωθεν δὲ διὰ τοῦ αἰθέρος τε καὶ ἀέρος τοὺς ἀγγέλους κατῆγε. Συνήγετο δὲ καὶ πᾶν ὅσον γειτονικὸν καὶ συγγενικόν τε καὶ φίλιον. Μετεκαλοῦντο καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν ὅσοι παρεπιδημοῦντες ἢ καὶ πλησίον περιπολοῦντες ἐτύγχανον· οἱ γὰρ ἄλλοι διὰ νεφελῶν ὕστερον ἀνηρπάζοντο· καὶ μὴν καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐκ ὀλίγοι τῆς φήμης αὐτοὺς καλούσης, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅσον ἐν Ἱεροσολύμοις εὐσεβές τε καὶ ἔκκριτον, ὥστε καὶ τὴν παρεμβολὴν μεγάλην γενέσθαι σφόδρα, τῶν μὲν πόρρωθεν κυκλουμένων τὸν οἶκον καθάπερ καὶ τὸ ὄρος πάλαι τοῦ Ἰσραήλ, τῶν δὲ πλησιαίτερον ἱσταμένων, τῶν δὲ καὶ εἰσαγομένων, ἄλλων δὲ καὶ περιϊσταμένων, ἑκάστων κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πρὸς αὐτὴν οἰκειότητος ἢ τῆς ἀξίας.

Ἔμελλε γὰρ καὶ πάλιν ὁ Θεὸς καταβαίνειν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἐμφανὲς καὶ κατάσκιον, εἶτ' οὖν περίβλεπτον καὶ ἀρεταῖς κατάκομον, τὸ ὄρος τὸ ἀλατόμητον, ἀφ' οὗπερ ὁ λίθος ὁ ἀκρογωνιαῖος τε καὶ ἀλάξευτος, τὸ ὄρος τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄρος, ἐκεῖνο μὲν ὡς συνδέον τὰ διεστῶτα καὶ οὐ τὰ κάτω μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια, τοῦτο δὲ καὶ ὡς πᾶν συντρίβον ὕψος ἀξίας τε καὶ φρονήματος, ἀλλὰ καὶ πάντας ὑπερβαῖνον ὄρους φύσεώς τε καὶ κτίσεως, τὸ ὄρος ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς οὐχ ἅπαξ κατοικῆσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ κατοικεῖν ἐν αὐτῷ.

---

1 καὶ[1]] om. F **5** πλησίων F **6** ὕστερον] om. F **8** εὐσεβές τε] εὐσευέσθαι F, post τε lac. V **16** τε] om. Wen **17** συνδέων P F **18** κάτω μόνον] καταμόνον F || καὶ τὰ οὐράνια] om. P F **19** συντρίβων V P F || τε V[p.corr.(s.l.)] **20** ὑπερβαίνων V P F

Τοιγαροῦν καὶ Μωσῆς πάλιν Ἰωάννης ἦν, ὁ μετὰ τὸν φύσει υἱὸν υἱός, ὁ καὶ τῆς νεφέλης εἴσω χωρῶν καὶ δεχόμενος πλάκας τῆς παρθένου τὰς διαθήκας, ᾧ κἀκεῖνος μὲν ἀπιὼν τὴν παρθένον, ἡ δὲ παρθένος αὖθις πρὸς ἐκεῖνον ἐπαπιοῦσα τὰ μυστικώτερα τῶν θαυμάτων προσανατίθεται. Αἱ δὲ διαθῆκαι τῆς ἀκτησίας ἅμα καὶ τῆς φιλανθρωπίας, μαρτυρίαι τε ὁμοῦ καὶ νομοθεσίαι, καὶ τῆς παραδόξου δυάδος παρθενίας τε καὶ κυοφορίας σύμβολα, χιτωνίσκοι δύο, ζώσῃ μὲν τῇ μητρὶ καὶ παρθένῳ σκέπη τὸν ἅπαντα χρόνον κατὰ διαδοχὴν τοῦ σώματος, ἀπιούσῃ δὲ γυναιξὶ κλῆρος χήραις καὶ μαθητρίαις, οὐ σκέπη μόνον ἀλλὰ καὶ ἁγιασμὸς ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος, ἵνα μὴ παρθενία καὶ γέννησις μόνον, ἀλλὰ καὶ χηρεία δι' αὐτῶν πάντως ἁγιασθῇ διάδοχος οὖσα τῆς παρθενίας καὶ τῆς γεννήσεως.

Οὕτω τῶν συμβόλων καὶ τῶν προοιμίων δοθέντων τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἀναλύσεως, ἔρρει μὲν ἀπὸ πάντων ὀφθαλμῶν ὡς εἰκὸς δάκρυα, ἀπὸ δὲ πάσης γλώσσης εὐφημίαι τε καὶ ἐγκώμια. Ἡ μὲν γὰρ μακαρίζεται μᾶλλον, ἀποκλαίεται δὲ πᾶν τὸ ὑπολειπόμενον. Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν; Οὐ τὴν τοῦ Θεοῦ μητέρα μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν κοινὴν μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον ἢ μητέρα, τὰ πρὸς αὐτοὺς καὶ καθάπερ τὴν φύσιν ὑπὲρ φύσιν οὕτω καὶ τὴν πρὸς ἀνθρώπους σχέσιν τε καὶ προαίρεσιν ὁρῶντες αὐτὴν μὲν ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἀφισταμένην, τοὺς δὲ κοινοὺς τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς σωτηρίας ἐχθρούς, οὕτω πάντοθεν κινουμένους καὶ προσκειμένους καὶ νῦν ἀκριβῆ

---

3 ἡ δὲ] ἢ καὶ F **4** ἐπανιοῦσα P **13-14** τῆς ἀναγεννήσεως καὶ] om. P F **17** ἔμελλεν; Οὐ] ἔμελλον οἱ F **19** φύσιν ὑπὲρ] ὑπὲρ φύσιν V P.corr. (in mg.), ὑπὲρ φύσιν τὴν φύσιν P, τὴν ὑπὲρ φύσιν φύσιν Wen **20** ὁρῶντες ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἀφισταμένην V P.corr. (in mg.), ὁρῶντες ἀφ᾽ ἑαυτῶν μὲν αὐτὴν ἀφισταμένην P, αὐτὴν μὲν iter. F, om. Wen **21** τῆς²] om. P **22** κινουμένη F

μάλιστα τὴν ὀρφανίαν ὑφισταμένους ὅσῳ τοῦ μὲν ταύτης υἱοῦ καὶ κοινοῦ πατρὸς ἀπιόντος. Αὕτη τὴν ἐκείνου τάξιν καὶ σχέσιν ὑπεισελθοῦσα καὶ μήτηρ ἁπάντων ὁμοῦ καὶ διδάσκαλος καὶ ποιμὴν καὶ στρατηγὸς ἦν, τοὺς μὲν ἀγκαλιζομένη, τοῖς δὲ ὑποτιθεμένη, τῶν δὲ προπολεμοῦσα, ὑπὲρ δὲ τῶν καὶ καταπολεμοῦσα τοὺς πολεμίους. Ἤδη δὲ καὶ ταύτης μετατιθεμένης, οὐδὲν λοιπὸν τὸ πρὸς σωτηρίαν ἢ παραμυθίαν ὑπολειπόμενον, καὶ διϊσταμένη σωματικῶς, καθάπερ καὶ ὁ ταύτης υἱός, οὐδαμῶς οὐδαμῇ πνευματικῶς αὐτῶν ἐχωρίζετο. Πρὸς οὓς ἐκείνη τοὺς παραμυθητικοὺς ὁμοῦ καὶ ἐξιτηρίους φθεγξαμένη λόγους τῶν λόγων καὶ ἡ ἀφελοῦσα πᾶν δάκρυον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, οὐδὲ τὰ ἐκείνων ἀφεῖσα τῆς ἀθυμίας δάκρυα· δεῖν γὰρ αὐτοὺς μὴ μόνον ἀνιᾶσθαι μηδὲ δακρύειν, ἀλλὰ καὶ χαίροντας καὶ εὐφημοῦντας προπέμπειν τήν τε διαδεξομένην αὐτὴν εἰδότας χαρὰν καὶ δόξαν καὶ βασιλείαν, τὴν καὶ|**f.190v** ἐκείνους δι' αὐτῆς καταληψομένην ὡς πλησίον νῦν μάλιστά τε τοῦ υἱοῦ γινομένης καὶ ἀμέσως καὶ μετὰ πλείονος τῆς παρρησίας τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ποιουμένης λόγους. «Ἀλλ' ὅπως καὶ τὸ ἐμόν, φησί, σῶμα παραδῶτε ταφῇ κατὰ σχῆμα ὃ ἂν ἐγὼ διάθωμαι ἐμαυτήν.»

Οὕτω πάντα διαθεμένη καλῶς, ἐπὶ τοῦ σκίμποδος ἀνακλίνεται, ᾄδειν παρακελευσαμένη καὶ δὴ τὰ ἐξόδια. Τῶν δὲ μεταβαλλομένων ἔρρει καὶ πάλιν δάκρυα τῶν προτέρων ἀμείνω· τὰ μὲν γὰρ τῆς ἀθυμίας ἦν, ταῦτα δὲ

---

4 τοῖς] τοὺς^{2} V **5** προπολεμοῦσα] πολεμοῦσα F **6** τὸ V $^{p.corr.\ (s.l.)}$ **7** καὶ^{1}] εἰ praem P F Wen
9 ὁμοῦ] ἅμα F
10 λόγους] om. P || τῶν λόγων] om. F **12** μὴ ἀνιᾶσθαι P F **13** διαδεξαμένη P
14 τὴν καὶ] καὶ τὴν P F **15** νῦν] om. P || γενομένης F **20** ἄδην F

τῆς πρὸς αὐτὴν ἱκετείας καὶ τῆς δεήσεως, ὥστε καὶ νῦν τῆς παρ' αὐτῆς εὐλογίας τυχεῖν καὶ ἀπελθούσης μὴ διαλιπεῖν τῆς ὑπὲρ αὐτῶν πρεσβείας καὶ προστασίας· οἷς ἡ τοῦ φιλανθρώπου μήτηρ ἐκείνη καὶ πρὸς φιλίαν καὶ φιλανθρωπίαν ἑτοίμη, τὰ μὲν ἐπλήρου, τὰ δὲ ὑπισχνεῖτο.

Καὶ οὕτως εὐλογηθέντων ἀνάπτονται μὲν αἱ λαμπάδες, ἀνακαίονται δὲ τὰ λύχνα καὶ τὰ μύρα δὲ προσευωδιάζονται. Καὶ ἰδοὺ νεφέλαι παρῆγον τοὺς ἀποστόλους καὶ οὕτω συνεπληροῦτο τῇ τοῦ Θεοῦ μητρὶ καὶ δεσποίνῃ κοινῇ τὸ τῆς ἐκδημίας θέατρον, πάντων ὁμοῦ, τῶν μὲν ἐν Ἱεροσολύμοις παρόντων, τῶν δὲ αὐτοῦ που πλησίον συγκεκλημένων ἢ συνδεδραμηκότων, τῶν δὲ καὶ μακρὰν ἀφεστώτων ἀνηρπασμένων καὶ οὐδενὸς ἀπολειπομένου πλὴν Ἰακώβου, οὐχὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, οὗτος μὲν γὰρ παρῆν, τοῦ ἀδελφοῦ δὲ Ἰωάννου, τῷ Ἡρώδῃ προανηρπασμένου καὶ ἀναιρεθέντος μαχαίρᾳ.

Οὐ χεῖρον δὲ οὐδὲ περιττὸν ἴσως ἐπιμνησθῆναι καὶ ἃ Διονυσίῳ τῷ Ἀεροπαγίτῃ πρός τινα Τιμόθεον ἐπίσκοπον προσπεφώνηται, τῆς τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων συνδρομῆς ἀπόδειξις ἐναργής τε καὶ ἀπαράγραπτος. Ἔστι μὲν γὰρ ὁ λόγος Ἱεροθέου τε *περί καὶ τῆς ἱερᾶς εὐχῆς τε καὶ συγγραφῆς θεολογικῆς*. Ἔχει δὲ κατὰ λέξιν οὕτως· *καίτοι καὶ τοῦθ' ἡμῖν ἐπιτετήρηται λίαν ἐμμελῶς, ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς θεολήπτοις ἡμῶν ἱεράρχαις, ἡνίκα καὶ ἡμεῖς, ὡς οἶσθα, καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν*

---

4 φιλίαν καὶ] om. P F **6** οὕτω Wen **10** πλησίον] πλήον F **11** συγκεκλειμένων V **13** μὲν P p.corr. (s.l.) **14** Ἡρώδην F || ἀναιρεθέτο F **19** κατὰ λέξιν iter. F **20** τοῦτο P F || ἐπιτηρεῖται P || ἐπιμελῶς V

ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ σώματος συνεληλύθαμεν. Παρῆν δὲ καὶ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης. Εἶτα μετὰ τὴν θέαν ἐδόκει ὑμνῆσαι τοὺς ἱεράρχας ἅπαντας ὡς ἕκαστος ἦν ἱκανὸς τὴν ἀπειροδύναμον ἀγαθότητα τῆς θεαρχικῆς εὐσθενείας. Πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἶσθα, τῶν ἄλλων ἱερομυστῶν ὁ Ἱερόθεος, ὅλος ἐκδημῶν, ὅλος ἐξιστάμενος ἑαυτοῦ, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων. Καὶ πρὸς πάντων ὧν ἠκούετο καὶ ἑωρᾶτο καὶ ἐγινώσκετο καὶ οὐκ ἐγινώσκετο, θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος. Καὶ τί ἄν σοι περὶ τῶν ἐκεῖ θεολογηθέντων λέγοιμι; Καὶ γὰρ εἰμὴ καὶ ἐμαυτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλοὺς οἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέλη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνωδιῶν ἐπακούσας.

Ἃ μὲν οὖν ὁ ἱερὸς Διονύσιος τὴν τῆς εὐχῆς δύναμιν ἐξηγούμενος ἀναγκαίως καὶ τῶν κατ᾽ αὐτὴν εὐδοκιμησάντων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἑαυτοῦ τε καὶ Τιμοθέου καὶ Ἱεροθέου καὶ λοιπῶν θεολήπτων καὶ αὐτοῦ Πέτρου τοῦ κορυφαίου μέμνηται ταῦτα ἐστίν. Ἀπορῆσαι δὲ ἄξιον τί δήποτε μὴ καὶ Παύλου καίτοι καὶ αὐτοῦ παρόντος, ὡς ἔκ τε τῶν παρ᾽ ἄλλοις ἱστορουμένων ἐστὶν εὑρεῖν καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῖς γραφεῦσι κατὰ παράδοσιν διαγραφομένων. Καὶ αὐτὸς δὲ ὅλος ὁ λόγος ἐρεῖ τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἄνδρα τὴν ἀρετὴν ἅμα καὶ τὴν ἀποστολήν,

---

3 θεολόγων] ἀποστόλων F **5** ἀσθενείας F **7** κοινωνίαν P p.corr. (in mg.)
8-9 καὶ οὐκ ἐγινώσκετο] om. P **10** σοι] om. Wen. **11** πολλοὺς] πολλὴ F || παρὰ] περὶ F
12 ὑπακούσας F **16** Πέτρου] post τοῦ κορυφαίου transp. F **19** τοῖς γραφεῦσι P p.corr (in mg.)
20 ὅλος] om. P F || αἱρεῖ codd. ἐρεῖ corr. Wen, αἱρεῖ P

καὶ πρῶτον καὶ αὐτὸν ἤδη καὶ κορυφαῖον, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους κεκοπιακότα, μὴ ἀπολειφθῆναι τῶν προπεμπτηρίων τοῦ θεοδόχου καὶ δεσποτικοῦ σώματος ἐκείνου καὶ τῆς ψυχῆς τοσούτου πράγματος.

Τί οὖν ἐστιν εἰπεῖν; Ὡς ἡ αὐτὴ λύσις ἦν καὶ περὶ ταύτης αὐτῆς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἀνιστορήτου καταλειφθείσης ὁ λόγος εἴρηκεν ὅτι διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν σχέσιν τε καὶ οἰκοίωσιν παρεῖται τὰ κατ' αὐτὸν τῷ Διονυσίῳ μαθητευσαμένῳ τε κατ' ἀρχὰς αὐτῷ καὶ παρηκολουθηκότι τὸν πλεῖστον αὐτοῦ χρόνον. Ὁ μὲν γὰρ ὕστερον, μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ δεσπότου, χρόνοις φασὶν ἓξ καὶ μικρόν τι πρός, ἐφ' οὓς ὅλους διώκτης ἦν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ διωκομένου περιαστράπτεται καὶ βαπτίζεται, καὶ εὐθὺς μὲν ἀνέρχεται πρὸς Ἱεροσόλυμα καὶ μερικῶς ἀντιλαμβάνεται τοῦ κηρύγματος. Μετὰ δὲ τρία ἔτη καὶ τῆς καθολικῆς ἀποστολῆς ἀπάρχεται· μετὰ δὲ τέσσαρα καὶ δέκα, καθὼς καὶ αὐτὸς ἱστορεῖ περὶ ἑαυτοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν, πάλιν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπανέρχεται. Ἐφ' οὓς ὅλους αὐτῷ Διονύσιος ἀκόλουθος καὶ σύνοικος ἦν, καθάπερ καὶ Ἱερόθεος. Ἀλλ' ὁ μὲν Διονύσιος οὕτως εὐλαβεῖται τὸ περὶ αὐτοῦ λέγειν. Εἴτε γὰρ ἐμνήσθη ψιλῶς, οὐ κατὰ μαθητὴν ἀλλ' οὐδὲ κατὰ Παῦλον ἂν ἦν, εἴτε μετ' ἐγκωμίων τῶν ἁρμοζόντων Παύλῳ, πάλιν φίλαυτος καὶ φιλοδιδάσκαλος ἔδοξεν ἄν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ οὐ πάνυ πιστός. Διὰ τοῦτο τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον τοῖς ἄλλοις ἀφίησιν, αὐτὸς δὲ τὰ περὶ τῶν ἄλλων

---

5 ἡ P$^{p.corr.\ (s.l.)}$ **6** καταλειφθῆσης F **10** φασὶν ἓξ] ἓξ φασὶν P et ἓξ P $^{p.corr.\ (in\ mg.)}$, φασὶ F **15** Ἱεροσόλυμα F **17** ἦν] post ἀκόλουθος transp. P$^{a.corr.}$ **17-18** τὸ περὶ αὐτοῦ] om. F **20** οὐ] ὁ P **21** λόγος F

ἱστορεῖ μᾶλλον. Ἃ δέ τισιν ἀνδράσιν οὐ φαύλοις οὐδὲ ὀλίγοις ἱστορεῖται περὶ αὐτοῦ Παύλου καὶ τῆς κατὰ Παῦλον ἁρπαγῆς, ὡς ἡρπάγη μὲν διὰ νεφέλης ἀπὸ Ἐφέσου διὰ τὴν προκειμένην τῆς κοινῆς δεσποίνης ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς πρόοδον, ἡρπάγη δὲ κατὰ τὴν ἁρπαγήν, ἣν καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἀπεκάλυψε, ταύτην δὲ διαφωνουμένην παρὰ πολλοῖς εἶναι. Τοῖς μὲν γὰρ ἕως τρίτου οὐρανοῦ τῆς κατ' οὐρανὸν ζώνης τῶν ἀστέρων ἔδοξε λέγειν, καθάπερ καὶ τῇ γραφῇ πολλαχοῦ φίλον οὐρανὸν τὸν ἀέρα καὶ πολλῷ μᾶλλον τὸν αἰθέρα καλεῖν, ὥσπερ καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ κατ᾽οὐρανὸν ἀστέρες τε καὶ τὰ ἄστρα. Ὧν τὰ μὲν ὑψηλότερα, οἱ δὲ ταπεινότεροι καὶ τούτων αὐτῶν πάλιν ἄλλος ἄλλου ταπεινότερος ἢ ὑψηλότερος· ὧν καὶ τοῖς ἀποστήμασιν αἱ ζῶναι συνδιορίζονται, κἀκεῖθεν δὲ αὐτὸν κατοπτεῦσαι καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν ὠκεανὸν ἢ πρὸς τῷ ὠκεανῷ πάντα καὶ αὐτὸν τὸν παράδεισον.

Ἄλλοι δὲ τρίτον οὐρανόν, τὸν νοητόν, καὶ μετὰ τοὺς δύο τοὺς αἰσθητούς, ὧν ὁ μὲν καὶ τῇ ἐνεργείᾳ καὶ τῇ αἰσθήσει ληπτός, τὸ στερέωμα, ὁ δὲ κατὰ δύναμιν τῇ φύσει μὲν ὁρατὸς ὁ πρῶτος, ἐπιπροσθούμενος δὲ ὅμως ὑπὸ τοῦ στερεώματος καὶ κρυπτός.

Ὡς δὲ ἡμῖν ἔδοξε μᾶλλον, ὃ καὶ θεωρεῖν ὑψηλότερόν τε ἅμα καὶ οἰκειότερον καὶ τῆς κατὰ Παῦλον θεωρίας ἄξιον, ὁ τρίτος οὐρανὸς εἴη ἂν τὸ τρίτον τάγμα τῶν οὐρανίων, ἃ καὶ αὐτὰ πολλάκις οὐρανοὺς οἶδεν ἡ

---

12 δὲ] τε F **15** καὶ[1] τῇ[1]] om. F **16** ὁ[2]] ὡς Wen

γραφὴ καλεῖν, εἰ δὲ καὶ μὴ τούτους αὐτούς, ἀλλὰ γὲ τὰς τάξεις αὐτῶν καὶ τὰς στάσεις, ὥσπερ καὶ τὰς παρ' ἡμῖν τῶν ἀστέρων ζώνας. Ἡ δὲ τάξις ἀπὸ μὲν τῶν κάτωθεν ἀρχομένοις ἡ τῶν ἀρχῶν γένοιτο ἄν, ἀπὸ δὲ τῶν ἄνωθεν ἡ τῶν σεραφίμ, οἷς καὶ διὰ τῶν ἀμφοτέρων γενόμενος ἂν τῶν ἀθεάτων τε θεατὴς καὶ τῶν ἀρρήτων ἀκροατὴς γίνεται. Εἶδέ τε γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν Χριστὸν ἐν σαρκί, ἵνα μηδὲ τοῦτο τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἀπολειφθῇ, καὶ τῶν ἀρρήτων ἐκείνων ἤκουσε παρ' αὐτοῦ ῥημάτων ἢ μυστηρίων. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀπήλαυσε κατ' οὐρανὸν θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων, τῶν ἀγγελικῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ταγμάτων καταμαθὼν τὴν εὐρυθμίαν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ ὡραιότητα καὶ τῶν παρ' αὐτῶν δοξολογιῶν τὴν σοφίαν καὶ τὴν τερπνότητα. Ὧν καὶ τὰ πλεῖστα καὶ ὅσα γε καὶ γλώσσῃ ῥητὰ καὶ ἀκοῇ χωρητὰ δῆλος ἐστὶ τοῖς μαθηταῖς, Διονυσίῳ τε καὶ Ἱεροθέῳ παρακαταθέμενος, ὥσπερ καὶ αὐτὸς Διονύσιος ἀνομολο|**f.191** γῶν περὶ ἑαυτοῦ τε καὶ Ἱεροθέου δείκνυται.

Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἁρπαγῶν, εἴτε μία τις ἦν, εἴτε καὶ ἄλλη μὲν ἐκείνη, ἄλλη δὲ αὕτη, καὶ ὁποία καὶ ὅπως ἑκατέρα, ἐχέτω ὅπῃ τις βούλεται, πλὴν ὅτι καὶ οὗτος διὰ νεφέλης παρῆν, εἰ καὶ τῷ Διονυσίῳ δι' ἣν εἶπον αἰτίαν παρεῖται.

Οἷς ἡ τοῦ Θεοῦ μήτηρ ἤδη γινώσκουσι καὶ αὐτοῖς τὸ σύμβολον δείξασα τῆς ἀποδημίας, τὸ βραβεῖον τοῦ φοίνικος, ἀλλὰ καὶ εὐλογίας καὶ παραμυθίας

---

3 τάξις] τρίτη praem. Wen, τάξεις F **4** διὰ τῶν ἀμφοτέρων] δι᾽ ἀμφοτέρων P, διαμφοτέρων F **5** ἄν] om. P || τε[1]] om. F **6** καὶ] om. F || τοῦτῳ P **8** ἀπέλαυσε V **11** ὡραιότητα] τὴν praem. P [a.corr.] **12** καὶ[2]] om. F **12-13** καὶ ἀκοῇ χωρητά] om. F **17** ὁποῖα P

μεταδοῦσα τῆς προσηκούσης καὶ προσειποῦσα τὰ ἐξιτήρια, πρὸς δὲ καὶ προθυμοποιήσασα πρὸς τὸ κήρυγμα καὶ ὑποθεμένη πᾶσαν αὐτοῖς ἐν βραχεῖ τῆς ἀποστολῆς τὴν οἰκονομίαν, εἶτα καὶ Πέτρον ἀσπασαμένη, μετὰ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ «χαίρετε», φησίν, «ὦ τέκνα καὶ φίλοι καὶ μαθηταὶ τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ· καὶ μακαρίους ἑαυτοὺς ἡγεῖσθε, τοιούτου δεσπότου καὶ διδασκάλου καὶ τοιούτοις ἀξιωθέντες διακονεῖν μυστηρίοις καὶ τῶν αὐτοῦ κοινωνεῖν διωγμῶν τε καὶ παθημάτων, ἵνα καὶ τῆς δόξης γένησθε κοινωνοὶ καὶ τῆς βασιλείας».

Οὕτως αὐτοῖς εὐαγγελισαμένη τὰ τελευταῖα, ἐκείνοις μὲν ἐπιτάττει τὰ τῶν ἐξοδίων, αὕτη δὲ τῶν εὐχαριστηρίων ἤρχετο· «εὐλογῶ σε», λέγουσα, «δέσποτα καὶ Θεὲ καὶ υἱὲ μὲν Θεοῦ τοῦ σοῦ προανάρχου πατρός, υἱὲ δὲ διὰ φιλανθρωπίαν καὶ ἐμοῦ τῆς σῆς δούλης. Εὐλογῶ σε τὸν ῥυσάμενον τῆς κατάρας καὶ τὴν εὐλογίαν ἡμῖν χαρισάμενον. Εὐλογῶ σε τὸν αἴτιον ἡμῖν παντὸς ἀγαθοῦ, τῆς ζωῆς, τοῦ φωτὸς, τῆς εἰρήνης, αὐτοῦ τοῦ εἰδέναι σὲ καὶ τὸν σὸν πατέρα καὶ τὸ συνάναρχον καὶ συζωοποιὸν πνεῦμα. Εὐλογῶ σε Λόγε τὸν εὐλογήσαντα τὴν ἐμὴν γαστέρα καὶ ὑπὲρ λόγον ταύτην οἰκήσαντα. Εὐλογῶ σε τὸν οὕτως ἡμᾶς ἀγαπήσαντα, ὡς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθῆναί τε καὶ ἀποθανεῖν. Εὐλογῶ σε τὸν μακαρίσαντα τὴν ἐμὴν κοιλίαν, καὶ πιστεύω ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις μοι παρὰ σοῦ.»

---

3 τῆς ἀποστολῆς τὴν] τὴν τῆς ἀποστόλων F **6** ἡγεῖσθε V **10** αὕτη] αὐτῆ F, αὐτὴ Wen **13-14** τῆς - χαρισάμενον] om. F **15** σὲ] τὲ add. F **16** ζωοποιὸν F || Λόγε] om. P **19** σε] om. P F

Τούτοις καὶ ἡ παράδοξος εὐθὺς ἐπηκολούθει κάθοδος τοῦ ταύτης υἱοῦ, προφητῶν καὶ πατριαρχῶν καὶ πάντων δικαίων, ἤδη δὲ καὶ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων προερχομένων, καὶ οὕτω πληρουμένου μὲν τοῦ ἀέρος, πληρουμένου δὲ καὶ τοῦ οἴκου, ἅπερ ἐκείνη μὲν πάντα καὶ προεγίνωσκε καὶ τότε φανερώτερον ἐθεᾶτο· τῶν δὲ ἄλλων ἄλλοι ἄλλα, ὅσοι τῶν τοιούτων θεαμάτων ἄξιοι. Καὶ οὕτως ἡ δευτέρα κατάβασις τῆς πρώτης ἐνδοξοτέρα τε καὶ φρικωδεστέρα καὶ τοῖς ὁρῶσι φανερωτέρα, οὐ τῶν ἄλλων μόνον ταγμάτων τε καὶ δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν σεραφὶμ καὶ χερουβίμ τε καὶ θρόνων ἐμφόβως τε καὶ εὐρύθμως κατὰ τάξιν παρισταμένων. Καὶ οὐχ ἧττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, εἰ μὴ μέγα εἰπεῖν, ἐκπληττομένων τὴν δευτέραν αὐτοῦ πάλιν κένωσιν ἢ συγκατάβασιν, ὅσῳ τότε μὲν ἕνεκα τοῦ παντὸς γένους, νυνὶ δὲ καὶ μιᾶς ἕνεκα ψυχῆς τε καὶ γυναικὸς τοσαύτην ἐνεδείκνυτο τὴν καινοτομίαν.

Ἀλλ’ ἡ μὲν προπομπὴ λαμπρὰ καὶ πολλὴ καὶ προσελεύσει δεσπότου καὶ ἀπελεύσει δεσποίνης πρέπουσα· ἡ δὲ θεωρία, καθάπερ ἔφην, μόνοις ὁρατὴ τοῖς κεκαθαρμένοις. Ἡ δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου παρουσία οὐδὲ αὐτοῖς χωρητὴ τοῖς πνεύματος ἁγίου χωρητικοῖς καὶ πεπληρωμένοις μαθηταῖς τε καὶ ἀποστόλοις. Ἀλλ’ ὁ μὲν ἐφίστατο μετὰ θεοειδεστέρου σώματός τε καὶ σχήματος, πλεῖον μὲν ἀστραπῆς καὶ τῆς ἐν τῷ Θαβωρίῳ καταλάμψας μορφῆς, ἔλαττον δὲ ὅμως ἢ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν. Οἱ δὲ καὶ οὕτως

22-p. 172,1 (Οἱ δὲ -νεκροὶ) cf. Mt. 17,5-6; Mc. 9,6

---

2 καὶ[1]] om. P || ἤδη] ἡ δὴ F **7** τε] om. F **9-10** σεραφὶμ καὶ χερουβὶμ] χερουβὶμ καὶ σεραφὶμ P **16** καθάπερ ἔφην] om. F **17** αὐτὴ V Wen **21** λάμψας P F

ἔκειντο ὡσεὶ νεκροί. Καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν εὐθὺς *εἰρήνη ὑμῖν*, οἷα καὶ πάλαι τῶν θυρῶν κεκλεισμένων. Ἐπεὶ καὶ κατ᾽ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν οἶκον πάλαι τε καὶ νῦν συνηγμένοις τὸν Ἰωάννου, ὃς καὶ τότε διὰ τὸν φόβον αὐτοὺς κατεῖχε τῶν Ἰουδαίων καὶ νῦν διὰ τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν συνῆγεν ἐν αὐτῷ συνδιαιτωμένην τῷ ἠγαπημένῳ μαθητῇ καὶ παρθένῳ καὶ δευτέρῳ κατὰ θέσιν υἱῷ.

Οἱ δὲ τῆς ἡδίστης καὶ φίλης ἀκούσαντες ἡρέμα φωνῆς εὐθὺς ἀνερρώννυντο καὶ τὸ σῶμα τε καὶ τὴν ψυχήν, καὶ ὡς ἐνὸν ἦν, καθάπερ πρὸς δίσκον ἡλιακὸν ἐνητένιζον, μικρὸν κἀκείνου τῆς ὑπεραστραπτούσης ἀνέντος ἀνατολῆς καὶ ἡμερώτερον αὐτοὺς ἐπιλάμποντος.

Ἀλλὰ μικρόν τι κἀν τοῖς ἐπιθανατίοις ταύτης ὥσπερ κἀν τοῖς ἐπιθαλαμίοις ἐνδιατρίψωμεν, μᾶλλον δὲ ὥσπερ κἀν τῷ θανάτῳ τοῦ ταύτης υἱοῦ τὰ σκυθρωπότερα διαγγέλλοντες, οὕτω καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ταύτης κοιμήσει τὰ χαριέστερα καὶ πάσης ἡδονῆς ὁμοῦ τε καὶ δόξης ἔμπλεα· πῶς γὰρ αὐτὴν καὶ τότε πάλιν εἰκὸς ἔχειν καὶ πῶς ἐπαίρεσθαι τὴν ψυχήν, καὶ μόνον οὐχὶ σκιρτᾶν καὶ προεξανίστασθαι καὶ μήδ᾽ ὅσον οἷον κατέχεσθαι καὶ σπεύδειν ἀποφοιτῆσαι τοῦ σώματος, ὥστε καὶ τῷ υἱῷ θᾶττον περιπλακῆναι καὶ εἰς χεῖρας ἐκείνου πεσεῖν καὶ συναπελθεῖν, ἢ πῶς ὑπέμεινε τὴν χαράν, καθάπερ κἀν τῷ πάθει τὴν λύπην, καὶ εἰ μὴ καινὸν εἰπεῖν, οὐχ ὑπ᾽ αὐτῆς ἐκείνης ἐξέθανεν.

---

1 Ioh. 20,19 cum app. cr.

---

4 τῶν] τὸν V **5** συνδιαιτωμένους F, συνδιαιτωμένῳ Wen **8** τὲ P p.corr. (s.l.) || τὴν] om. F **9** κἀκείνου] τῆς ἐκείνου F **10** ἡμερότερον F **19** περικλαπῆναι F

Ὅτι μὲν γὰρ ἔρρει δάκρυα, καὶ πάλιν κρείττω δακρύων ὑφ' ἡδονῆς ἅμα καὶ τοῦ παραδόξου θεάματος φανερὸν ὁρῶσα σῶμα μὲν ἐκεῖνο τὸ πρὸ ὀλίγου περιελκόμενον καὶ καθυβριζόμενον καὶ μωλωπιζόμενον, ὑπὸ μὲν ἀγγέλων καὶ τοσούτων μυριάδων δορυφορούμενον, ὑπὸ δὲ τοσαύτης αἴγλης καὶ δόξης περιλαμπόμενον, πρόσωπον δὲ ἐκεῖνο καὶ σχῆμα τὸ πάλαι κατεμπαιζόμενον καὶ κατεμπτυόμενον καὶ χλαῖναν καὶ πορφύραν χλεύης περιβαλλόμενον, εἰς τοσοῦτον νῦν περιελθὸν ἀξιώματος καὶ λαμπρότητος, εἶδος δὲ καὶ κάλλος ἐκλελοιπὸς ὑπὸ τοσούτου νῦν κάλλους καὶ καλλοποιοῦ καταστραπτόμενον τῆς θεότητος, ἀντὶ νεκροῦ καὶ καταδίκου καὶ ἀντιθέου, Θεὸν καὶ βασιλέα καὶ κριτὴν πάντων, ἀθάνατόν τε καὶ ἀκατάλυτον. Ὦ πῶς ἐμερίζετο καὶ πάλιν τοῖς ἐναντίοις ἢ ἐν τῷ σταυρῷ πάθεσιν, ὑπερήδετο μὲν ὁρῶσα καὶ ἠγαλλιᾶτο τῷ πνεύματι, ὑπεστέλλετο δὲ ὅμως πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἐκπηδῶσαν αἴγλην καὶ ἀστραπήν.

Ἐμεγάλυνε δὲ πλέον ἢ τὸ πρὸ τοῦ τὸν οὕτως αὐτὴν μεγαλύναντα, ὑπερηύχετο δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν παρόντων, ὑπερεδέετο δὲ καὶ τῶν ἁπανταχοῦ πιστῶν, μᾶλλον δὲ τοῦ κόσμου παντός, καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν σταυρωτῶν. Ἠτεῖτο δὲ δεσποτικόν τι ῥῆμα λαβεῖν ἢ νεῦμα τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἐχέγγυον, χεῖρας ἐκείνας ἁπλοῦσα, αἷς αὐτῶν τὸ πρότερον ἠγκαλίζετο, γλῶσσαν ἐκείνην καὶ χείλη κινοῦσα, μεθ' ὧν αὐτὸν κατησπάζετο, θηλῆς ὑπομιμνήσκουσα καὶ τροφῆς, καὶ δάκρυα μεθ' ἡδονῆς

---

1 κρείττων Wen || ὑφ] ἐφ P **2** φανερόν] φοβερὸν F || ἐκείνου V
7 περιβαλόμενον P || τοσοῦτον] τοῦτον P F || προελθὸν P
13 ὑποστέλλετο F **14** ἐκεῖθεν] ἐκείνην Wen **15** πρὸ τοῦ] προτοῦ F, πρῶτον Wen
20 αὐτῶν] δὲ add. P

καὶ σπουδῆς τῶν ὀφθαλμῶν καταρρέουσα, καὶ πάντα κινοῦσα καὶ μιγνῦσα τοῖς ἐξιτηρίοις τὰ ἱκετήρια. Εἶτα ὑμνοῦσι μὲν ἄγγελοι, καὶ πάντες οὐχ ὑπὸ τῆς φρίκης μᾶλλον ἢ καὶ τῆς ἡδονῆς μένουσιν ἐνεοὶ. Μετὰ δὲ ἀντιφωνοῦσι καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ οὕτω διάρασα τὸ πανάγιον αὐτῆς στόμα καθάπερ ἐν ὕπνῳ γλυκεῖ, τὸ ὑπεράγιον αὐτῆς πνεῦμα παρατίθησι τῷ ταύτης υἱῷ παραπλησίως, ὥσπερ τοῦ τόκου τὰς ὠδῖνας, οὕτω καὶ τοῦ θανάτου φυγοῦσα, μᾶλλον δὲ μεθ' ὁμοίας τῆς ἡδονῆς ἢ καὶ πλείονος, καὶ τότε τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ Θεὸν ἀπορρήτως ἀφ' ἑαυτῆς προελθόντα καὶ νῦν εἰς τὸν αὐτὸν ἑαυτὴν Θεὸν οὐ μόνον νοούμενον, ἀλλὰ καὶ φαινόμενον προελθοῦσαν ἰδοῦσα.

Ἐπεκρότουν δὲ εὐθὺς καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι καὶ εἴ τινες ἄλλαι δυνάμεις.|**f.191v** Καὶ τῷ μὲν πνεύματι συνεξήρχετο ἡδεία τις ὀδμὴ καὶ πολλὴ καὶ ἀπόρρητος, τὸ δὲ σῶμα περιεχεῖτο φωτὶ πολλῷ τε καὶ ἀπροσίτῳ, ὥστε καὶ τὸν ἀέρα πληροῦσθαι μὲν ἤχων καὶ ἐμμελείας, πληροῦσθαι δὲ καὶ ἡδυτέρας τῆς εὐωδίας, τὸ δὲ σῶμα πανταχόθεν περιαστράπτεσθαι, ὥστε μικροῦ καὶ ἀθέατον μένειν. Καὶ οὕτω λοιπὸν μερίζονται τὴν παρθένον μαθηταὶ καὶ διδάσκαλος, ἐπίγεια καὶ οὐράνια, ὡς καὶ μετ' ὀλίγον ὁ οὐρανὸς καὶ παράδεισος· ὁ μὲν τὸ πνεῦμα καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτὸν λειτουργικὰ πνεύματα κύκλῳ περϊπτάμενα, οἱ δὲ τὸ σῶμα λαμβάνουσι.

Καὶ πάλιν τῶν ἀποστόλων ἱεραὶ μελωδίαι τε καὶ θεολογίαι, καὶ κοιναὶ

---

3 καὶ] om. F || ἐννεοὶ V **5** ὑπεραγίας F **10** καὶ] om. F **11** οἱ] ὁ F **12** μὲν] om. V

πάντων ὁμοῦ καὶ ἴδιαι καθ' ἕκαστον. Καὶ Πέτρος καὶ Παῦλος ἀλλήλους ἐπὶ τὴν εὐχὴν προκαλούμενοι καὶ ἁμιλλώμενοι μὲν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς τάξεως, νικῶν δὲ ὅμως Παῦλος ἐν τῷ ἡττᾶσθαι καὶ πείθων τὸ πρωτεῖον ἔχειν Πέτρον καὶ τῆς εὐχῆς κατάρχεσθαι. Καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐξῆρχεν, οἷα καὶ τοῦ χοροῦ κορυφαῖος, οὐ τῆς εὐχῆς μόνον ἀλλὰ καὶ τῆς ὠδῆς· συνεπήχει δὲ καὶ πᾶς ὁ λοιπὸς τῶν μαθητῶν χορός. Ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ ὕμνος κοινός· ἦν δὲ καὶ ἑκάστου καθ' ἑαυτὸν ἴδιος, καὶ πάντων πάλιν τῶν μετὰ τοὺς θεολόγους ἱεραρχῶν ὁ ἱερὸς κρατῶν Ἱερόθεος οὐ λόγῳ μόνον ἀλλὰ καὶ λογισμῷ, τῶν ἄλλων μᾶλλον αἱρόμενος καὶ ὅλος τῇ μεταστάσει συνεξιστάμενος.

Καὶ οὕτω μὲν εἶχεν εὐταξίας καὶ εὐρυθμίας τὰ ἐπικήδεια. Τίς δ' ἂν ἐφίκοιτο λόγος τοῦ κατασχόντος τότε πλήθους, ἢ τοῦ πόθου τοὺς πλείονας, ἢ τῆς τιμῆς, ἢ τῶν δακρύων, ἢ τῆς σπουδῆς, ἢ τοῦ ἐπὶ πᾶσι τῶν θαυμάτων πλήθους καὶ τοῦ μεγέθους; Ἤγγιζον μὲν εὐθὺς οἱ ἀπόστολοι καὶ προσέψαυον καὶ τὸν σκίμποδα περιΐσταντο καὶ πᾶν μέλος ἄλλος ἄλλοθεν. Πάντες δὲ ὅμως πανευλαβῶς κατησπάζοντο. Μετὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἐκύκλουν οἱ κρείττονες. Ἕτερος τρίτος κύκλος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ πᾶν ὅσον οἰκειότερον τῶν λοιπῶν ἢ καὶ τῶν πολλῶν ἔκκριτον. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τὸ ἄλλο πᾶν ὅσον εὐσεβὲς καὶ ὁμόγνωμον καὶ ὁμόπιστον, καὶ οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων, οἱ

---

1 ἰδία F **2** εὐχὴν] om. F **7** οὗτος] οὖ F **20** εὐσεβὲς] καὶ ὁμότιμον add. F
21 καὶ[1]] om. P F

μὲν ἐπιτωθάζοντες ἴσως, οἱ δὲ θαυμάζοντες. Οἱ μὲν ὥσπερ ποταμὸς εἷς ἐπὶ μίαν δεξαμένην τὴν κλίνην συνέρρεον καὶ παρεβιάζοντο, ἀντωθούμενοι δὲ κύκλῳ περιειλίσσοντο καθάπερ εἰς λίμνην ἀναχεόμενοι ἢ μᾶλλον καὶ εἰς πέλαγος ἀνακυματούμενοι.

Καὶ οἱ μὲν ἀπόστολοι τῶν ἐπικηδείων ἢ προπεμπτηρίων εἶχοντο, κοινῇ δὲ πάντες τῶν πρὸς αὐτὴν ἱκετηρίων καὶ τῶν ἀσμάτων. Συνανεκιρνᾶτο δὲ τοῖς ᾄσμασι καὶ τὰ θαύματα καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῖς δάκρυσι δάκρυα, τοῖς ἐξοδίοις τὰ τῆς χαρᾶς καὶ τοῖς προπεμπτηρίοις εὐχαριστήρια. Σπουδὴ μὲν γὰρ ἦν ἑκάστῳ τῶν ποθούντων ἢ καμνόντων ἢ καὶ ἀμφότερα μάλιστα μὲν ἅψασθαι τῶν ποδῶν τοῦ ἀχράντου σώματος ἐκείνου. Ποῦ γὰρ ἐτόλμων τῶν ἄλλων μελῶν καὶ ὡς ἐνὸν κατασπάσασθαι; Τὸ γοῦν δεύτερον ἅψασθαι μόνον ἢ μὴ τοῦ σώματος μόνον, ἀλλὰ καί τινος ἐπιβλήματος, εἰ δ' οὔ, καὶ τοῦ σκίποδος. Οἱ δὲ καὶ πόρρωθεν ἠξιοῦντο τῆς θέας μόνης, οἱ δὲ καὶ τῆς προσκυνήσεως, ὡς ἂν ἕκαστος ἢ ἑκάστη παρ' αὐτῆς τῆς κειμένης ᾠκονομοῦντο.

Ἡ δὲ ἀφή, πολλάκις δὲ καὶ ἡ θέα μόνη καὶ ἡ προσκύνησις, ἅμα τε τοῦ πόθου πλήρωσις καὶ πάθους παντὸς ἴασις οὐ σώματος μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ψυχῆς. Ὀφθαλμοῖς μὲν τυφλῶν, ὠσὶ δὲ κωφῶν, ποσὶ δὲ χωλῶν, τοῖς δὲ λοιποῖς τῶν λοιπῶν, τοῖς δὲ καὶ πάντα παρειμένοις ἁπάντων. Ἐπεχορήγει δὲ καὶ τοῖς τὰς ψυχὰς νοσοῦσι καὶ μὴ νοσοῦσιν ὁμοίως φιλοτιμότερον τὰς

19-20 (Ὀφθαλμοῖς – χωλῶν) cf. Is. 35,5–6

---

3 περιελίσσοντο F **18** πάθους παντὸς] παντὸς πάθους P **21** νοσοῦσι και μὴ V$^{p.corr.}$ (in mg.)

εὐεργεσίας, τοὺς μὲν ὑγιάζουσα, τοὺς δὲ καὶ καθαγιάζουσα. Καὶ ἄνθρωποι μὲν οὕτω τῆς μεταστάσεως τῆς κοινῆς δεσποίνης ἀπήλαυον.

Τί δὲ καὶ ἡ ἄψυχος κτίσις; Ὥσπερ ἐπὶ τῷ ταύτης υἱῷ τὸ πάθος οὐ φέρουσα συνεχέετο, οὕτω τοὐναντίον καὶ ἐπὶ ταύτῃ διεχεῖτο καὶ ὑπερέχαιρε. Καὶ ἀὴρ μὲν καὶ οὐρανὸς ἑαυτῶν λαμπρότεροι καὶ χαριέστεροι διεδείκνυντο, καὶ ὁ μὲν διΐστατο τῇ ἀφέσει καὶ τῇ ἀναβάσει τοῦ πνεύματος ἐπαγαλλιώμενος, ὁ δὲ πόρρωθεν διηνοίγετο τῇ ἐνοικήσει συναγαλλόμενος, καὶ ἀμφότεροι καθαγιαζόμενοι. Καὶ γῆ δὲ ὁμοίως οὐ τῷ οἰκείῳ μόνον γεννήματι, ἀλλὰ καὶ τῇ ταφῇ καὶ τῇ καταθέσει σεμνυνομένη καὶ γινομένη δοχεῖον τοῦ θεοδόχου σώματος. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ ὕδωρ ἐστερεῖτο τῆς εὐλογίας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο περιχεόμενον ἡγιάζετο. Οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε τὸ σῶμα καθαρσίων δεόμενον ἦν, ἀλλ' ὥσπερ ὁ ταύτης υἱὸς ἐκάθαιρε καθαιρόμενος, οὕτω καὶ τὸ ταύτης λουτρὸν οὐ μόνον αὐτὸ καθαρόν τε καὶ πάναγνον ἦν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις λουτήριον καὶ ἁγιαστικὸν ἦν.

Τί ἔτι; Ἐν σινδόσιν εἰλίσσεται καὶ μυρίζεται τὸ ταύτης σῶμα καθάπερ καὶ τοῦ ταύτης υἱοῦ, παρθενικῶν καὶ λίαν ἁγνῶν σωμάτων τε καὶ ψυχῶν ἐξυπηρετουμένων ταῦτα καὶ μυστικῶς τελούντων ἅμα καὶ τελουμένων. Καὶ οὕτω πάλιν ἡ κλίνη τοῦ βασιλέως τῇ κλίνῃ δίδοται. Ἦν καὶ τότε κυκλοῦσιν οἱ δυνατοὶ, οὐχ ἑξήκοντα μόνον ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ χοροὶ τῶν ἀποστόλων τε καὶ μαθητῶν καὶ ἰσχυροὶ τῷ πνεύματι· λαμπάδες ἐπὶ τούτοις καὶ μύρα τῇ

---

20 (κυκλοῦσιν - μόνον) cf. Cant. 3,7

---

1 καὶ] om. F **2** ἀπέλαυον P Wen **4** συνέχετο Wen **11** ὑστερεῖτο P Wen **12** ἐκεῖνον F **13** ἐκάθαιρε] ἐκκαθαίρει V$^{a.corr.}$ P **15** καὶ^{2}] om. F || ἦν] om. F **16** ἐν V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$] om. P F **20** τότε P $^{p.corr\ (in\ mg.)}$ **21** πάντα F || τε] om. F

κοινῇ λαμπάδι, τῇ χρυσῇ λυχνίᾳ, τῇ εὐωδίᾳ τοῦ γένους. Καὶ καταυγάζεται μὲν καὶ κατευωδιάζεται τούτοις ὁ οἶκος καὶ στενοχωρεῖται πάλιν τοῖς πλήθεσι. Περιαστράπτεται δὲ μᾶλλον καὶ ὅλος ἓν πνεῦμα καὶ εὐωδία γίνεται παρὰ τῆς ἀπορρεούσης αἴγλης τε καὶ ὀδμῆς τοῦ σώματος. Ἀγάλλεται δὲ πλέον τοῖς θαύμασι δοξαζόμενος, ὅτε καὶ οἱ μὴ μόνον τοῦ σώματος ἢ τοῦ σκίμποδος, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν τοίχων τοῦ οἴκου ψαύοντες ἀδιστάκτως καὶ τῆς κειμένης τὴν δύναμιν ἱκετεύοντες ἀπελύοντο παντὸς πάθους τε καὶ νοσήματος.

Καὶ οὕτως αἴρεται τὸ ὑπερουράνιον ἐκεῖνο σῶμα καὶ βαστᾶσαν τὴν ἄστεκτον ἐκείνην φύσιν καὶ χωρῆσαν τὴν ἀπερίγραπτον, ἡ ἔμψυχος κιβωτός, οὐχ ἱερέων ὥσπερ ἐκείνη χερσίν, ἀλλ' ἱεραρχῶν καὶ ἀποστόλων ὤμοις τε καὶ βραχίοσιν, ἀνθρώπων μὲν κάτωθεν, ἀγγέλων δὲ ἄνωθεν ἐπαδόντων τὰ ἐπικήδεια, μᾶλλον δὲ τ' ἀληθέστερον εἰπεῖν, νικητήρια καὶ ἐπιτάφια καὶ ἐπιθαλάμια, ὡς κατὰ πάσης μὲν τῆς φύσεως ἤδη τὴν νίκην λαβούσης, κατὰ δὲ πάσης βασιλευούσης τῆς κτίσεως.

Εἰς γῆν δὲ νόμῳ χωρούσης τῷ κοινῷ τῆς φύσεως καὶ μὴν καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ νυμφίον μεταχωρούσης, εἰς τὸν ἐκεῖσε θάλαμον τὸν θεῖον καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἄβατον, παραπεμπόντων ἐπὶ τὸν τάφον, μετακαλουμένων ἐπὶ τὸν ἄνω θρόνον τὸν ἐν σαρκὶ τοῦ Θεοῦ θρόνον, ἐπὶ τὰ ἄνω βασίλεια τὴν κοινὴν βασίλισσαν, ᾀδόντων καὶ τὰ

---

1 (χρυσῇ λυχνίᾳ) cf. Zach. 4,2

1-2 καὶ καταυγάζεται μὲν P$^{p.corr.}$ (in mg.) **6** οἱ] ἡ F **7** τεῖχων F **11** ἐκείνην] om. **F** **17** κτίσεως] φύσεως P $^{a.corr.}$ **20** ἄβατον F **22** κοινὴν] καινὴν V$^{a.coor.}$ P F

ἐγκαίνια, βαλλόντων ταῖς εὐφημίαις, κουφιζόντων τὴν κλίνην, περιπνεόντων εὐόδμοις καὶ ἀκηράτοις ἄσθμασι, περισκιαζόντων ταῖς πτέρυξι τὴν τῶν ἁγίων ἁγίαν, τὸ κοινὸν ἱλαστήριον, τὸ φρικτὸν μυστήριον, τὸ καινὸν τῆς θείας ἑνώσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπλάσεως ἐργαστήριον.

Οὕτω τῆς θείας κιβωτοῦ μετα|**f.192** τιθεμένης, ἧς τοσοῦτον ἐνδοξοτέρα καὶ ἡ μετάθεσις, ὅσον τοῦ τύπου καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ὁ ἐν αὐτῇ κατοικήσας καὶ ἐξ αὐτῆς προελθὼν Θεὸς τῆς στάμνου καὶ τῆς ῥάβδου καὶ τῶν πλακῶν γίνεταί τι καὶ τῷ Ὀζὰν παραπλήσιον, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χαλεπώτερόν τε καὶ ἰταμώτερον, καὶ ἐξ ἐναντίας ἐκείνῳ τῆς γνώμης. Ὁ μὲν γὰρ περιτρεπομένην ἵστη τὴν κιβωτὸν, οὗτος δὲ καλῶς περιφερομένην περιτρέπειν ἐφιλονίκει· καὶ ὅπως, ἄκουε.

Πῶς γὰρ ἂν καὶ ἔφερε τὴν τοσαύτην δόξαν ὁ φθονερὸς καὶ τοῦ φθόνου δημιουργὸς, ὁ καὶ τῷ ταύτης υἱῷ μετὰ τὴν τοσαύτην τῶν ὄχλων τιμὴν καὶ τῶν παίδων ᾠδὴν καὶ τῆς βασιλείας ἀνάρρησιν σταυρὸν εὐτρεπίσας καὶ τοσαῦτα πάθη καὶ θάνατον· εἰ καὶ καθ' ἑαυτοῦ ταῦτα κατασκευάζεται, ἀλλ' οὗτος καὶ κατ' αὐτῆς τὰ τοιαῦτα νεανιεύεται. Ἐκμαίνεταί τις τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῷ τοσούτῳ πλήθει καὶ τῇ τοσαύτῃ δόξῃ τῆς ἐκφορᾶς καὶ λαμπρότητι, καὶ διασχίσας βίᾳ τὸ πλῆθος καὶ ἐπιδραμὼν καὶ ἐγγίσας, οἰκονομοῦντος καὶ τοῦτο πάντως ἢ παραχωροῦντος τοῦ ταύτης υἱοῦ καὶ αὐτῆς ἐκείνης, ἵν' οὕτω τῇ εὐεργετικῇ καὶ ἡ τιμωρητικὴ ταύτης συναναφανῇ δύναμις καὶ

---

8 (τῆς στάμνου) cf. Exod. 16,33 **8-9** (καὶ τῆς ῥάβδου) cf. Num. 17,23-24; Heb. 9,4
9 (καὶ τῶν πλακῶν) cf. Exod. 34,29; Regh. II 6, 6-8

---

9 Ὀζὰν V **11** δὲ] καὶ add. F **12** παρατρέπειν F || ἐφιλονείκει P F, ἐφιλονέκει Wen
21 οὕτως Wen **22** ταύτη V, ταύτῃ Wen

μάθωσιν Ἰουδαῖοι μὴ πάντα τολμᾶν, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτων προστάτης ὅπως ἀεὶ ταῖς ἰδίαις πάγαις καὶ τοῖς ἰδίοις πτεροῖς ἁλίσκεται.

Οὗτος οὖν ὁ πάντολμος ἐπιδραμών, ὦ ψυχῆς, -ὦ χειρὸς ἀπονενοημένης καὶ λίθων ἀναισθητοτέρας ἅμα καὶ ἀκαθεκτοτέρας θηρίων- ψαύειν ἐπιχειρεῖ τῶν ἀψαύστων καὶ ὅπερ φρίττουσιν ἄγγελοι καὶ ᾧπερ ὀκνοῦσι προσεγγίσαι τὰ χερουβίμ, αὐτὸς κατασπᾶσαι πρὸς γῆν τὸ σῶμα παραβιάζεται, τοσοῦτον Ἰουδαῖοι κακόν. Ἀλλ' ἐμάνθανεν εὐθὺς τῆς νοητῆς καὶ ἀληθοῦς κιβωτοῦ κἀν τῷ σκίμποδι τὸ σεβάσμιον· οὐ γὰρ ἐκείνης αἱ χεῖρες ἐφικνοῦντο μᾶλλον, ἀλλὰ ἐκείνη τῶν χειρῶν ἀοράτως ἐπελαμβάνετο καὶ σὺν ἅμα καὶ βραχιόνων ἐκ τῶν ἀγκώνων εὐθὺς ἀπετέμνοντο.

Πόσης τοῦτο τοῖς μὲν Ἰουδαίοις αἰσχύνης καὶ φρίκης, τοῖς δὲ πιστοῖς παρρησίας καὶ δόξης κατέστη πρόξενον, εἰ κἀνταῦθα καὶ λύπης τι παρεμίγνυτο διὰ τὸ φιλάνθρωπον καὶ μάλιστα τοῦ παθόντος εὐθὺς ὥσπερ οὐ τὴν μανίαν μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν κακίαν ὁμοῦ συναποτμηθέντος καὶ τρέψαντος τὴν μὲν ὕβριν εἰς πίστιν, τὸν δὲ φθόνον εἰς φόβον ἢ πόθον, τὰ δὲ πρὶν κατ' αὐτῆς καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς σκώμματα καὶ συκοφαντίας εἰς εὐφημίας καὶ ἱκεσίας, τοὺς δὲ καταγέλωτας εἰς τὰ δάκρυα. Ὃ δὲ μάλιστα τοῖς φιλανθρωποτέροις ἐλέους ἄξιον, ὅτι μηδὲ χεῖρας εἶχε προτείνειν ἐφ' ἱκεσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ταύτης περιαιρεθεὶς τῆς παραμυθίας ἢ βοηθείας δάκρυσι μόνον καὶ ῥήμασιν ὡς ἐνὸν ἐξεκαλεῖτο τὸν ἔλεον.

---

2 ἁλίσκηται Wen **5** ἐπιχειρεῖ] ἐπὶ χειρὶ F **7** κακοὶ F **10** συνάμα P **16** στρέψαντος V **20** προτείνον P, προτείνην F

Ἡ δὲ πάσης αἰτία πᾶσι χαρᾶς, οὐδὲ τούτῳ λυπηροῦ τινος αἰτία καθίσταται, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀγαθοῦ μᾶλλον καθάπερ καὶ τῷ κόσμῳ παντὶ καὶ πάσῃ τῇ φύσει πρόξενος, ἰασαμένη μὲν δι' ἑνὸς καὶ τοῦ ἐλάττονος πάθους πάντα τὰ τῆς ψυχῆς καὶ πολλῷ χείρονα, καὶ χριστιανὸν αὐτὸν καὶ υἱὸν Θεοῦ κατὰ χάριν ἀντὶ ἐχθροῦ τε καὶ σταυρωτοῦ καὶ υἱοῦ τοῦ διαβόλου, κατὰ τὸν δεσποτικὸν λόγον, δείξασα καὶ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν αὐτὴ μᾶλλον ἀντικερδήσασα, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ αὐτὴν τὴν τούτων πάντων τῶν ἀγαθῶν πρόφασιν τὸ πάθος λύσασα καὶ ἀποκαταστήσασα τὰς χεῖρας αὐτῷ καὶ ῥωμαλεοτέρας ἅμα τῶν πρὶν καὶ σωφρονεστέρας.

Ἵσταται μὲν γὰρ ἡ κλίνη Πέτρου τοῦτο κελεύσαντος· αἴρεται δὲ παρὰ πάντων πρὸς αὐτὴν βοή τε καὶ δέησις· ἄγεται δὲ θέαμα φρικτὸν καὶ ἐλεεινόν· καὶ ὁ πεπονθὼς ἐκεῖνος αἵμασι μὲν τῶν χειρῶν, δάκρυσι δὲ καὶ τῶν ὀφθαλμῶν, τάς τε παρειὰς καὶ πᾶν τὸ σῶμα περιρρεόμενος καὶ οὕτω πάλιν προσψαύσας, οὐκ ἔτι μεθ' ὁμοίας τῇ πρὶν ἀλλ' ἐξ ἐναντίας μᾶλλον τῆς γνώμης, ἁρμόζεται μὲν αὐτὸς αὐτῇ διὰ πίστεως καὶ τῷ ταύτης υἱῷ, ἁρμόζονται δὲ αἱ χεῖρες αὐτοῖς ἅμα βραχίοσι καὶ αὐτῷ. Καὶ οὐ μόνον οὐδὲ μία τῆς ὀδύνης, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἁρμογῆς αἴσθησις.

Αὕτη κατὰ τὸν τότε τοῦ πλήθους σεισμὸν ἡ ἀθρόα καὶ δημοσία πληγή τε καὶ θεραπεία πολλοὺς μὲν καὶ τῶν ἀμφιβόλων πρὸ τὴν πίστιν ἐπέρρωσε, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν Ἰουδαίων οὐκ ἐξέπληξε μόνον, ἀλλ' ὃ

---

7 αὐτὴ] αὐτῇ V, αὐτῇ Wen || ἀντὶ κερδήσασα Wen **14** δὲ] om. F **15** ἐξ] om. P **17** ἁρμόζουσαι F **20** πλήθους] πάθους V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **22** ἐπέρωσε F

καὶ παράδοξον καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι σχεδὸν ἄπιστον, αὐτήν τε Θεοτόκον καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα καὶ ὑπ' αὐτῶν σταυρωθέντα Θεὸν ὁμολογεῖν ἐποίησεν.

Οὕτω θαυμαστότερα τὰ πρὸς τῷ τέλει καὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς, καὶ οὕτω λοιπὸν λαμπροτέρως πολλῷ λαμπροτέρα ὑπὸ πάσης οὐρανίου καὶ ἐπιγείου δορυφορουμένη καὶ δοξαζομένη τάξεως, ἀποστόλων μὲν χερσὶ καὶ ὤμοις ὁρατοῖς ἐποχουμένη διὰ τοῦ σκίμποδος, ἀγγέλων δὲ καὶ ἀρχαγγέλων ἀοράτως ὑποβασταζομένη καὶ περικυκλουμένη δυνάμεσι, καὶ πάντοθεν περιᾳδομένη καὶ ὑμνουμένη, τῶν μὲν κάτωθεν τὰ ἐξόδια μᾶλλον δὲ καὶ τὰ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήριά τε καὶ ἱκετήρια, τῶν δὲ ἄνωθεν τὰ εἰσδεκτήρια καὶ ἐπιβατήρια καὶ ἀμφοτέρων τὰ ἐπινίκια καὶ βασιλευτήρια, τῇ Γεσθημανῇ καὶ τῷ τάφῳ δίδοται. Θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν εἰ καὶ ἡ μήτηρ τῆς ζωῆς θάπτεται, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ ταύτης υἱὸς, ἡ αὐτοζωή, ἡ πάντων καὶ αὐτῆς τῆς τεκούσης ζωὴ καὶ ἀθανασία καὶ θνήσκει καὶ θάπτεται, εἰ καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ θανάτου τῷ θανάτῳ θάνατος γίνεται καθάπερ καὶ φῶς ὑπὸ τοῦ σκότους καταπινόμενον καὶ λῦον τῇ παρουσίᾳ τὸ σκότος.

Οὐκ ἄξιον δὲ παραδραμεῖν οὐδὲ ὃ περὶ τὴν ταφὴν συμβαίνει ταύτης ἰδιαίτατόν τε ἅμα καὶ χαριέστατον. Τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους καὶ μαθητάς τε καὶ μαθητρίας φόβος εἶχε καὶ τρόμος οὐ φαῦλος οὐδὲ μεμπτὸς ἅπτεσθαι τοῦ πανιέρου καὶ φοβεροῦ καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἐκείνου σώματος, ἄλλως τε καὶ τὸ

---

4 καὶ[1]] om. P || ἐξ ἀρχῆς] ἀπ᾽ ἀρχῆς P [a.corr] **6** δορυφορουμένη καὶ δοξαζομένη] δοξαζομένη καὶ δορυφορουμένη F **14** ταύτης] om. F **17** λύον P, λύων F

παράδειγμα λαβόντας ἐγγύθεν τὸν καὶ περὶ τὴν κλίνην προπετευσάμενον, εἰ καὶ τὸ τῶν ἐνταφίων ἀποσυλῆσαί τι, μέρος τι τῶν οὐρανίων αὐτοῖς ἐδόκει καὶ κέρδος ἄσυλον καὶ ὑπέρτιμον καὶ φυλακτήριον ἀνυπέρβλητον ψυχῆς ὁμοῦ τε καὶ σώματος.

Ἠὐλαβεῖτο δὲ καὶ αὐτὸς ὁ πρῶτος τῶν ἀποστόλων χορὸς ὑπελθεῖν τε καὶ ἀμέσως αὐταῖς χερσὶν αὐτὸ τὸ πανάχραντον περιστέλλειν σῶμα, μάλιστα τὸ περιέχον αὐτὸ φῶς ὁρῶντες, καὶ ὅπως ἡ θεοφόρος ἐκείνη σὰρξ ὥσπερ τὴν χάριν ἀντιλαμβάνουσα καὶ θεοφορουμένη τότε πᾶσι περιφανῶς ἐφαίνετο. Τί οὖν ἐπινοοῦνται; Πέτρῳ καὶ Παύλῳ πάλιν τὰ τῆς καταθέσεως ἐπιτρέπουσιν· οἱ δὲ λίαν πανευλαβῶς οὐ τοῦ σώματος ἀλλὰ τῆς περιεχούσης αὐτὸ σινδόνος καὶ ἠρτημένης ἑκατέρωθεν ἐφαψάμενοι, καὶ οὕτως αὐτὸ τῆς κλίνης ἀπαιωρήσαντες, αὐτῇ σινδόνι τῷ μνημείῳ παραδιδόασι. Καὶ θέα μοι κἀνταῦθα τὴν διὰ πάντων τῆς μητρὸς καὶ παρθένου πρὸς τὸν υἱὸν ἐμφέρειαν· δίδοται μὲν γὰρ καὶ αὕτη παρομοίως ἐκείνῳ ταφῇ, φυλάττεται δὲ φυλακῇ καὶ ἀγγέλων ἅμα καὶ ἀποστόλων, τῶν μὲν λιγυρόν τι καὶ οὐ λόγῳ ῥητόν, ἀκουστὸν δὲ τοῖς ἀποστόλοις, ἄνωθεν ἐμπεριηχούντων καὶ περιχορευόν|**f.192v** των τὸν τάφον, τῶν δὲ δι' αὐτά τε ταῦτα προσμενόντων καὶ τιμῆς ἕνεκα τῆς κειμένης καὶ ὑμνωδίας, ἴσως δὲ καὶ ἕνα τινὰ τῶν συναποστόλων ἀπολειφθέντα παραμενόντων. Ὁ μὲν υἱὸς αὐτῇ μετὰ τρίτην ἀνίσταται, καὶ αὕτη δὲ μετὰ τοσαύτας εὐθὺς

---

1 ἐκεῖθεν P$^{a.corr.}$, ἐκύθεν F || περὶ] om. P **5** ηὐλαβεῖτο V **12** αὐτῶ F || ἀπαιωρήσαντο F
15 καὶ^{1}] om. F **16** οὐ] μηδὲ V$^{a.corr.}$ P F **17** ἄνωθεν] τοῦ πατρὸς add. et del. P || ἐμπεριεχόντων P
18 ταῦτα] ταῦτε F **19** προσμενόντων] παραμενόντων F **20** παραμενόντων] περιμενόντων F

μετατίθεται, ἢ γοῦν καὶ μετατεθεῖσα φανερὰ γίνεται· δῆλον δὲ καὶ τοῦτο τούτῳ καθίσταται.

Ἐπεὶ γὰρ ἀπολειφθεὶς ἐκεῖνος οὐ πρότερον ἦκεν ἢ μετὰ τρίτην ἡμέραν λόγῳ θειοτέρας πάντως οἰκονομίας, Θωμᾶς δέ φασιν οὗτος ἦν, ὅπως καὶ ἡ μετάστασις πιστευθῇ καὶ διὰ Θωμᾶ πάλιν ὥσπερ καὶ ἡ ἀνάστασις. Ἐπειδὴ οὖν ἐκεῖνος ἥκων ἠνιᾶτο πρὸς τὴν ἀπόλειψιν τῆς δεσποτικῆς ἐξόδου καὶ μάλιστα τοῦ ταύτης υἱοῦ καὶ δεσπότου τὴν οὕτω φρικτὴν ἀκούσας κάθοδον καὶ τὴν τερπνὴν καὶ τοσαῦτα περὶ τὴν προπομπὴν θαύματα καὶ ἔτι καὶ νῦν τῶν ἀγγέλων περὶ τὸν τάφον ἄσματα, καὶ οὐδὲ φορητὸν ἡγεῖτο μὴ κἂν τὸ ζωηφόρον ἐκεῖνο σκήνωμα, καὶ θεάσασθαι καὶ προσκυνῆσαι καὶ περιπτύξασθαι.

Βουλῇ καὶ γνώμῃ τῶν ἀποστόλων κοινῇ διαίρεται μὲν ὁ λίθος, ἀνοίγεται δὲ ὁ τάφος, εὑρίσκεται δὲ ὁ τῆς ζωῆς οἶκος, ὁ κοινὸς πλοῦτος ἐντὸς οὐδαμῶς, ὁ δὲ τρόπος τῆς πρὸς τὸν υἱὸν ἐμφερείας τοῦ θαύματος κἀν τοῖς ἐπιταφίοις εὑρίσκεται· εὑρίσκεται γὰρ κἀκεῖνα μὴ μόνον σῶα καὶ μόνα ἀλλὰ καὶ σῶος καὶ μόνος ὁ ἐν αὐτοῖς τοῦ σώματος τύπος, οἷα καὶ ἐπ' ἐκείνου σαφὴς τοῦ θαύματος ἄγγελος, ὥσπερ ἐπ' ἐκείνων ὅτι μή τινος κλοπῆς ἡ ὑπόληψις, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων, ὅτι μὴ καθ' ἡμᾶς ἡ μετάθεσις. Ἀλλ' ἡ μὲν οὕτω πρὸς τὸν υἱὸν καὶ Θεὸν πᾶσα μεθίσταται σὺν αὐτῷ ζῆν τε καὶ βασιλεύειν. Καὶ οὕτως οὐ διὰ τοῦ ταύτης υἱοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ ταύτης αὐτῆς τὸ

5-6 (ὅπως - ἀνάστασις) cf. Ioh. 20,27

---

2 τούτῳ] τοῦτο P a.corr. **4** θεοτέρας F **8** τὴν 1] om. P F || τοσαῦτα] τὰ praem. P F || περὶ τὴν V P.corr. (in mg.) **11** θεάσασθαι] ἰδεῖν F || καὶ προσκυνῆσαι] post καὶ περιπτύξασθαι transp. P a.corr.
13-14 ὁ κοινὸς πλοῦτος] post ἐντὸς οὐδαμῶς transp. P a.corr. **15** εὑρίσκεται 1] om. V
15-16 σῶα καὶ μόνα] μόνα καὶ σῶα F **16** σῶος καὶ μόνος] μόνος καὶ σῶος F **18** ὑμᾶς F

ἡμέτερον εἰς οὐρανοὺς ἀνάγεται φύραμα καὶ βασιλεύει πάντων καὶ ὁρωμένων καὶ ἀοράτων.

Οἱ δὲ χαρᾶς οὕτω καὶ πάλιν ἐμφορηθέντες ἀρρήτου σὺν τῷ Θωμᾷ καὶ ἀπορρήτου θεάματός τε καὶ θαύματος καὶ ἀπερινοήτου τῆς εὐωδίας καὶ χάριτος, ἀπέπνει γὰρ καὶ τῶν ἐνταφίων ἐξαίσιον οἷον καὶ ἀπέστιλβεν ὥσπερ τι φωτοειδὲς καὶ οὐράνιον, ἀσφαλίζονται μὲν τὸν τάφον, οὐ μὴν καὶ τὸ περὶ αὐτὸν συγκαλύπτουσι θαῦμα, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις συναποστόλοις καὶ πᾶσι μαθηταῖς τε καὶ μαθητρίαις παραδιδόασι, κἀκεῖνοι τοῖς ἄλλοις καὶ οὕτως εἷς παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκδεχόμενος καὶ εἰς τοὺς ἔπειτα τὴν ἀκοὴν παραπέμπων καὶ μέχρι τοῦ νῦν εἰς ἡμᾶς διασῴζουσιν.

Ἀλλ' ὁ μὲν οὐρανὸς οὕτω καὶ τῷ πνεύματι καὶ τῷ σώματι ταύτης νῦν ἐπαγάλλεται, ἡ δὲ γῆ τῇ ταφῇ καὶ τοῖς ἐνταφίοις, ὁ δὲ ἀὴρ καὶ πᾶσα λοιπὸν ἡ κτίσις ταῖς ἀοράτοις ἐπιφοιτήσεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις, πᾶσα δὲ χώρα καὶ πόλις ταῖς ἀδιαλείπτοις εὐεργεσίαις.

Ὅπως δὲ καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἔτι πρὸς τούτοις καὶ ταῖς καθ' ἡμέραν ἐπισκιάσεσι καὶ τοῖς θαύμασιν, ἀντὶ τῆς ταφῆς καὶ τῶν ἐνταφίων αὐτῆς ἐκείνης κατεκληρονόμησε τῆς ζώνης καὶ τῆς περιβολῆς, ὧν ἐκείνη καὶ ζῶσα τὴν μὲν περιεζώσατο, τὴν δὲ περιεβάλετο. Ἐφ' ᾗ καὶ πολλάκις τὴν πάντων ζωὴν καὶ τροφὴν τὸν ἑαυτῆς υἱὸν καὶ Θεὸν περιηγκαλίζετο καὶ μετεδίδου θηλῆς καὶ περιέθαλπε καὶ ἀνέτρεφεν, ὥστε καὶ ταῖς σταγόσιν αὐτὴν ἐκείνου περιηνθῆσθαι τοῦ καινοῦ

---

3 ἀρρήτω F **3-4** σὺν τῷ Θωμᾷ καὶ ἀπορρήτου] om. F **6** τι] το F **9** οὕτως εἷς] οὕτω παῖς P, οὕτω ταῖς F | | παρὰ] περὶ F | | τοῦ P$^{p.corr.\ (s.l.)}$, om. F **14** λοιπὸν ἡ] ἡ λοιπὴ F **16**] tit. περὶ τῆς τιμίας ἐσθῆτος καὶ ζώνης P$^{mg.}$ **19** περιεβάλλετο F

καὶ παρθενικοῦ γάλακτος. Καὶ ὅπως τὰ κατ᾽ ἐκείνην μὲν τὴν παρθενικὴν καὶ νυμφικὴν ζώνην ἄλλως ᾠκονομήθη. Ταύτην δὲ τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα οἱ ἱεροὶ καὶ σοφοὶ Γάλβιός τε καὶ Κάνδιδος κατὰ τοὺς χρόνους Λέοντος τοῦ εὐσεβοῦς καὶ μεγάλου παρὰ τῆς Παλαιστίνης ἐκ τῆς ἱερᾶς λαβόντες παρθένου τε καὶ πρεσβύτιδος καὶ κληρονόμου καὶ φύλακος τοῦ μεγάλου τούτου χρήματός τε καὶ κτήματος οὐ φαύλῃ σοφίᾳ καὶ τέχνῃ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῆς ἐκείνης τῆς θεομήτορος συνεργίᾳ καὶ γνώμῃ, περιελθόντες τὸ γύναιον, εἰς τὴν ἡμετέραν ἀνακομίζουσιν, ἑαυτοῖς μὲν ὄντως μακάριον κλέμμα καὶ αὐτῆς ἄντικρυς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἅρπαγμα εἴτε σύλημα, ἡμῖν δὲ δώρημα καὶ θησαύρισμα παντὸς λόγου κρεῖττον καὶ διανοίας.

Καὶ νῦν ἡ μεγαλόπολις αὕτη καὶ βασιλίς, ὥσπερ τι τεῖχος ἢ παντευχίαν ἢ καὶ βασίλειον στέφος μᾶλλον ἢ ἁλουργίδα ταύτην περιθεμένη τὴν ὥσπερ διάχρυσον καὶ πεποικιλμένην ἐσθῆτα τῆς πάντων βασιλίδος καὶ ἑαυτῆς ἀγάλλεται μὲν ὡραϊζομένη ταῖς χάρισι καὶ τοῖς θαύμασιν, ἐπαίρεται δὲ σεμνυνομένη τοῖς κατὰ πάντων τροπαίοις, καὶ περιβαλομένη τὴν ἐσθῆτα καὶ ἀναζωσαμένη τὴν ζώνην. Διὰ τούτων καὶ αὕτη κατὰ πάσης ἔχει τῆς οἰκουμένης τὰ νικητήρια ἢ βασίλεια. Καὶ ὡς αἱ τούτων ἡμῖν καὶ ἀμφοτέρων σοροὶ καὶ τῶν ἀγαθῶν πάντων ὄντως σοροὶ μὴ μόνον πάσης μὲν τῶν ἐθνῶν προσβολῆς, πάσης δὲ καὶ θεηλάτου πληγῆς καὶ παντὸς κινδύνου

---

4 παρὰ] περὶ F || ἐκ] ἐκεῖνης F **5** τῆς] om. F || παρθένον F || κληρονόμος F
9 μακάριον] ὄντως add. F **10** ἄντικρυ P, ἄντικρις F **20** ὄντως P p.corr. (s.l.), ὄντες F
20-21 τῶν ἐθνῶν] post προσβολῆς transp. F

κοινοῦ τὴν πόλιν ἐλευθεροῦσαι, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἄλλου πάθους ἰδίου καὶ τοῦ καθ' ἕκαστον καὶ σώματος καὶ ψυχῆς ἀπαλλάττουσαι πάντας τοὺς μετὰ σπουδῆς προσιόντας, πᾶσαν δὲ παρεχόμεναι καθ' ἑκάστην χάριν καὶ κοινὴν καὶ ἰδίαν καὶ βασιλεῦσι καὶ ἰδιώταις καὶ ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις καὶ πλουσίοις καὶ πένησι καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ καὶ εἴ τι παραλέλειπται τούτων.

Ταῦτα μὲν οὖν ὡς οὐ τοῦ παρόντος οἰκεῖα καιροῦ καὶ ὡς ἰδίας καὶ οὐ τῆς τυχούσης ἱστορίας ἔργον καὶ ὡς οὐκ ὀλίγοις καὶ ἄλλοις καὶ πρὸ ἡμῶν παραδεδομένα παρείσθω. Πρὸς δὲ τὸ οἰκεῖον τέλος ὁ λόγος κατεπειγέσθω, τῇ τοῦ Θεοῦ μητρὶ καὶ παρθένῳ προσάγων τὰ ἐπιτάφια καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ δεικνύων ὅπως ἐπὶ ταύτης ἀεὶ τοῖς κατὰ φύσιν τὰ παρὰ φύσιν καὶ τὰ ἐναντία συμβαίνοντα, ἀφθορία καὶ σύλληψις, παρθενία καὶ γέννησις, ἀνωδυνία καὶ τόκος, καὶ ἐῶ πτωχείαν καὶ πλοῦτον, ἀδοξίαν καὶ δόξαν, ἀπορίας τε καὶ εὐροίας, κινδύνους καὶ νίκας, εὐπαθείας καὶ ἀπαθείας φιλοστοργίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐσχάτην, καὶ τὸ μὴ δ' ἕτερον διαφθεῖραι τῇ περὶ τὸ ἕτερον ἀμετρίᾳ, μηδὲ ταῖς καθ' ἕκαστον τῶν καλῶν ὑπερβολαῖς ἢ ἐλλείψεσιν, ἀλλὰ καὶ νῦν θάνατος καὶ ζωή, διάζευξις καὶ ἡδονή, ταφὴ καὶ μετάθεσις.

Θάπτεται γὰρ ὥσπερ βροτὸς καὶ βροτοῦ· μετατίθεται δὲ καὶ ὡς Θεὸς ἤδη κατὰ χάριν καὶ μήτηρ Θεοῦ. Καὶ τῷ μὲν πιστοῦται μὴ τὴν οἰκείαν φύσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ἐξ αὐτῆς προσληφθέντος, εἴγε καθάπερ οἱ

---

1 πόλιν] πάται F **9** ἡμῶν] ἡμένω F || παραδεδομένην F **12** παρὰ φύσιν] περὶ φύση F **17** ὑπερβολῶν F **19** καὶ²] om. F

φύντες τοὺς φύσαντας, οὕτω καὶ τοὺς φύντας δηλοῦσιν οἱ φύσαντες. Τῷ δὲ μὴ τὴν τοῦ προσλαβόντος φύσιν μόνον μηδὲ τὴν τοῦ προσληφθέντος εἰς οὐρανοὺς ἔπαρσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμετέραν ὕψωσιν καὶ τὴν ἀφθαρσίαν εἴτε καὶ θέωσιν.

Ὥσπερ ἀφθόρως τίκτουσα, οὕτω καὶ νῦν ἀδιαφθόρως θνήσκουσα· καὶ ὥσπερ λόγου καὶ τρόπου τότε, οὕτω καὶ χρόνου διαμένουσα νῦν κρειττων καὶ φύσεως. Καὶ τὸ παραδοξότερον· εἰς οὐρανοὺς ὑψουμένη καθάπερ τὸ πνεῦμα δίχα τοῦ σώματος, οὕτω καὶ νῦν τὸ σῶμα δίχα τοῦ πνεύματος, ἵνα καὶ τὸ πρὸς τὸν υἱὸν ὁμοῦ καὶ τὸ πρὸς τοὺς δούλους δείξῃ καὶ κοινὸν ὁμοῦ καὶ διάφορον· αἰρομένη μὲν εἰς οὐρανούς, ἀλλὰ καὶ ὅλη καὶ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, καθάπερ|**f.193** ἡμεῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ὅλη μὲν καθάπερ καὶ ὁ ταύτης υἱός, ἀλλὰ διῃρημένη καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν.

Οὕτως ἐγὼ καὶ τὴν φύσιν ἅμα καὶ τὴν χάριν ὁμολογῶ, καὶ οὔτε λίαν οὕτως εἰμὶ παρ' ὃ χρὴ φιλοπάρθενος ὡς ἀθάνατον ταύτην καὶ ἀδιάλυτον, οὔτε λίαν ἢ καλῶς ἔχει φιλοσώματος ὡς εὐδιάλυτον τὸ ταύτης ὑπολαμβάνειν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις σῶμα καὶ ἀμετάθετον, ἀλλὰ καὶ τὴν μετάστασιν κατὰ φύσιν ὁμολογῶ, καὶ τὴν μετάθεσιν κατὰ χάριν διϊσχυρίζομαι. Καὶ τὴν μὲν τῇ ἀφθαρσίᾳ τιμῶν, τὴν κατὰ φύσιν τοῦ θανάτου φθορὰν οὐκ ἀναίνομαι, τοῦ δὲ τὴν διάλυσιν συνιστῶν, τῇ ἀκαταλυσίᾳ σεμνύνομαι. Καὶ οὕτω μᾶλλον ἐμαυτὸν δι' ἀμφοτέρων τιμῶ·

---

5 θνήσκουσα] τίκτουσα F **11** καὶ[1]] om. P F **18** μετάθεσιν] κατάθεσιν F **21** οὔτε F || ἀμφότερα F

βροτὸς ἀληθῶς ἀληθῆ γεννήσας Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ Θεὸς ἀληθῶς ἐκ βροτοῦ γενόμενος, οὔτε φαντάσας τὴν γέννησιν οὔτε φαντασθείς μοι τὴν ἀναγέννησιν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ μετ' ἀληθείας καὶ τὴν φύσιν παρασχὼν καὶ τὴν χάριν ἀντιλαβών.

Οὕτω μοι μὴ φθεῖρε τὰ τῆς ἀφθάρτου μηδὲ χραῖνε τὰ τῆς ἀχράντου δόγματα καὶ διδάγματα, μηδὲ προπετεύου περὶ τὴν τῶν νοημάτων ἔκτασιν, μήποτε καὶ σὺ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς βραχίονας ἐκκοπῇς, ἣν ἔχεις ἀντιληπτικὴν τῶν θείων θεωρημάτων καὶ ἰσχυροτέραν τοῦ λόγου δύναμιν, καὶ ἴσως οὐδὲ ἐλεηθῇς αὐτοῦ τοῦ ὀργάνου τῆς μετανοίας ἀποκλεισθεὶς ἢ καὶ αὐτὴν ἀφαιρεθεὶς τὴν τοῦ ἐλέου πρόφασιν.

Πολλά σοι καὶ ἄλλα καὶ τῶν ἀνεφίκτων χωρὶς τοῦδε τοῦ μυστηρίου τὰ θεωρήματα φαιδρότερά τε καὶ ἀσφαλέστερα, προσθήσω δὲ καὶ λυσιτελέστερα. Θεώρησον ὕλην εἰς οὐρανοὺς αἰρομένην καὶ νικωμένην ὑπὸ τοῦ κρείττονος, παρθενικὰς ψυχὰς ἢ παρθένους εἰς ὑϊκὰς ὁμοῦ καὶ δεσποτικὰς χεῖρας ἐναποτιθεμένας ἢ καὶ ὅλῃ τῇ παρθενικῇ καὶ βασιλικῇ τριάδι, λόγῳ μὲν ὡς υἱῷ καὶ νυμφίῳ, νῷ δὲ καὶ ὡς κηδεστῇ καὶ πατρὶ τοῦ λόγου τε καὶ νυμφίου, πνεύματι δὲ καὶ ὡς ἁρμοστῇ τῆσδε τῆς καλῆς συναφείας, καὶ ὡς νυμφαγωγῷ τε καὶ νυμφοστόλῳ. Τοιαύτην οἶδα καὶ τῶν ἀζύγων τὴν συζυγίαν ἐγώ. Τά τε γὰρ ἄλλα πάντα πάντως ὁμόζυγες ὡς σύμμορφοι καὶ ὁμόφρονες καὶ ὅτι ὁμοίως ἄζυγες.

---

9 ἰσχυρότερος F **15** νικομένην V$^{p.corr.}$ | | ἢ] ἡ F **16** ὅλῃ] ὅλος F

Ἅρπασον καὶ τὴν διὰ νεφελῶν τῶν μαθητῶν ἁρπαγὴν εἰς ἀπόδειξιν τῆς τελευταίας καὶ βεβαίας καὶ τῶν ἐσχάτων Χριστοῦ μαθητῶν ἐπὶ νεφελῶν ἁρπαγῆς, ἡνίκα κἂν οἱ ζῶντες ἁρπάζωνται, ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τῶν τεθνηκότων φθάνονται, καὶ τὴν νῦν συνδρομὴν εἰς τὴν ἐκεῖθεν ἀπάντησιν, καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἀνάστασιν, κἂν σὺ βούλῃ παρθενικῶς καὶ νοερῶς μεταθέσθαι, μάθε καὶ τὴν μετάθεσιν. Σύστειλον μὲν τὸ σῶμα τῆς ἔξω περιπλανήσεως, περίστειλον δὲ κοσμίως τὰς παρθένους αἰσθήσεις καὶ σώφρονας, πανηγύρισον δὲ τῶν παθῶν τοῦ ἐν ἡμῖν, φημί, τάφου τὰ ἐπιτάφια, συγκάλεσον δὲ καὶ τὸ γειτονοῦν ἢ συγγενοῦν σοι τὴν ἀρετὴν συλλαβέσθαι σοι τὰ ἐξόδια.

Εἶθ' οὕτω καὶ μέλος ᾄσον ἢ τοῦ πνεύματος ἐπινίκια ἢ τοῦ σώματος προπεμπτήρια ἢ καὶ εἰσβατήρια τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ἐντεῦθεν σοι καὶ ἀποστόλων, τῶν ἀποστολικῶν, φημί, χαρισμάτων, ἡ συνδρομὴ καὶ ἀγγέλων ἐπιδρομὴ συμμαχούντων τῷ κρείττονι καὶ τέλος ἡ φρικτὴ καὶ δεσποτικὴ προσέλευσις ὅλον ἀγκαλιζομένη τὸ σὸν πνεῦμα καὶ κολπουμένη τὸ ὅλον οἰκειωθέντα διὰ τοῦ πνεύματος. Τί ἔτι; Γεθσημανὴ μὲν ἱερωτάτη καταλαμβανομένη, τῶν προαιρετικῶν ἀπάθεια, καταλιμπανομένη δὲ καὶ αὕτη μετ' οὐ πολὺ καὶ ἡ ἀνωτέρα καταλαμβανομένη Σιών, μετατιθεμένης ὅλως τῆς φύσεως καὶ φυσιουμένης ὑπὸ τοῦ κρείττονος. Οὕτω σοὶ καὶ οὐρανὸς ἔσται βατός, καὶ ὁ δεσποτικὸς ὁρατὸς θρόνος οἷς ἐκεῖνος φαίνεται

---

3 ἐπὶ] τῶν add. F **7** πλανήσεως F **9** φημὶ τάφου] τάφου φημὶ F
10 συλλαμβάνεσθαι Wen **19** ὅλης F **21** φαίνεται] βαίνεται V F

καὶ οἷς οὗτος ὁρᾶται βήμασί τε καὶ θεωρήμασιν.

Εἰ δέ γε μὴ θεωρήματα μόνον, ἀλλὰ καί τινα τῆς ἡμέρας ταύτης αἰσθητὰ ποθεῖς θεατρίσματα καὶ φαιδρύματα, καὶ ταῦτά σοι τρυφᾶν ἐκ περιουσίας ἡ χαριεστάτη τῶν ἑορτῶν αὕτη δίδωσι, τὴν πασῶν τῶν ὡρῶν ὡραιοτέραν ἅμα καὶ ὠφελιμωτέραν προβαλλομένη καὶ ἣν οὐ κἂν ἁμάρτοι τις ὥραν μόνην καὶ κυρίως εἰπών, ὡς καὶ μετὰ τῶν ἑαυτῆς ὡραίων οὐκ ἄνθεσιν ὡραϊζομένην ἀλλὰ καὶ καρποῖς, οὐδὲ διὰ τὰς ἄλλας γεγενημένην, ἀλλὰ δι' ἣν αἱ ἄλλαι μᾶλλον καὶ εἰς ἣν πᾶσαι τείνουσι καὶ δουλεύουσι. Χειμὼν μὲν γὰρ ἐργάζεται, ἔαρ δὲ ἐπαγγέλλεται θέρος δὲ καὶ μετόπωρον, ὧν καὶ ἀμφοτέρων αὕτη τοῦ μὲν τέλος, τοῦ δὲ ἀρχή.

Καὶ αὐτὰ δέχεται καὶ δίδωσι τὰ ἐπαγγελλόμενα, τὰ μὲν τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν συνέχοντα, τὰ δὲ καὶ πρὸς τρυφὴν χορηγοῦντα καὶ τέρψιν. Καὶ αὕτη φιλοτιμία φύσεως, μᾶλλον δὲ τοῦ δημιουργοῦ τῆς φύσεως, καὶ τῆς ἐν παραδείσῳ διαγωγῆς ὑπόμνησις, μὴ τῶν ἀναγκαίων μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν περιττῶν, μὴ τῶν πρὸς χρείαν μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ οὕτως οὐ πολυφορωτάτη τῶν ἑορτῶν αὕτη μόνον, ἀλλὰ καὶ παμφορωτάτη μὴ τῶν ἀπὸ γῆς μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ θαλάσσης ἀγαθῶν καὶ ἀέρος. Οὕτω καὶ ταῦτα τὴν παρθένον προπέμπουσι, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴν ἡ κτίσις προσφέρει τῷ δημιουργῷ τὴν παρθένον, οἵαπερ ὡραίων τὸ κάλλιστον ἢ καὶ αὐτὴν ὅλην τὴν ὥραν

---

5 ὡραιότεραν F | | ὠφελιμότερον F **6** εἰπών] ἐπῶν F **7** καὶ] om. F
14-15 μᾶλλον - φύσεως V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ **21** οἵαπερ V

καὶ τὸ κάλλος τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐν καιρῷ καὶ αὐτὴν τρυγωμένην καὶ εἰς τὰς θείας μετατιθεμένην αὐτῷ μονάς. Τί μὲν γὰρ τῆς παρούσης ὥρας ἡδύτερον ἢ τοῖς ἀνθρώποις ὠφελιμότερον ἢ πάσῃ τῇ κτίσει φιλοτιμότερον; Νῦν μὲν οὖν καὶ πλοῦτος ὥριος, νῦν δὲ καὶ ἀέριος ἡδονὴ καὶ νεογνῶν ἀκμὴ ζώων καὶ πᾶσα μὲν πτηνῶν, πᾶσα δὲ νηκτῶν, πᾶσα δὲ καὶ χερσαίων ἄγρα καὶ ἅμα μελέται πολέμων καὶ τροπαίων εὐθηρίαι καὶ κυνηγέσια· νῦν καὶ κρᾶσις στοιχείων εὔκρατος καὶ ἀστέρων φαῦσις εὐθέατος καὶ ἄνεμοι ἐτήσιοι ἥδιστον πνέοντες καὶ ἥμερον ποταμοὶ ῥέοντες καὶ πηγαὶ καὶ κρῆναι δαψιλέστερον ἅμα καὶ διαφανέστερον νάουσαι καὶ κουφότερον. Ἥπλωμένη καὶ προσγελῶσα θάλασσα καὶ παντοίως τὴν χέρσον ἐκθεραπεύουσα προσπτυσσομένη μὲν μαλακῶς, ἀσφαλῶς δὲ καὶ ἡδέως παραπέμπουσα τοὺς ναυτίλους καὶ τοὺς ἐμπόρους ἐπιμιγνῦσα, καὶ φιλανθρωπίαν διδάσκουσα καὶ δωροφοροῦσα καὶ παρ' ἑαυτῆς καὶ παρ' ἀλλήλων ἀλλήλοις πᾶν ὅτι περ ἀναγκαῖον εἴτε καὶ τίμιον.

Νῦν καὶ χιὼν μάλιστα τηκομένη καὶ ἄμπελος δρεπομένη καὶ φορολογουμένη μέλισσα καὶ ἡ μὲν ἀπολυομένη πρὸς ἄφθονον πόμα τε καὶ νηφάλιον, ἡ δὲ ἀποθλιβομένη πρὸς ἥδιστον κρᾶμα τε καὶ σωτήριον, ἡ δὲ καὶ δυοῖν τοῖν καλλίστοιν μέλιτος καὶ φωτὸς ἀνθρώποις παρέχουσα τὴν συντέλειαν καὶ τὸ μεμελημένον αὐτῇ σίμβλον, ἑτέροις φιλοτιμουμένη πρὸς ἡδονὴν ὁμοῦ καὶ ὠφέλειαν.

---

2 τί μὲν γὰρ] νῦν μὲν οὖν. Καὶ τὶ γὰρ V$^{a.corr.}$ **4** ἀέριος V **7** καὶ^{2}] δὲ Wen
8 φάσις F || ἐτήσιοι ἥδιστον] ἥδιστον ἐτήσια F **19** τοῖν] τὴν F **20** σύμβολον F

Νῦν καὶ ἄλση τερπνότατα καὶ εὐσκιώτατα καὶ περιηχέστατα καὶ ὀρνίθων οὐδὲν ἧττον ἐαρινῶν παντοδαπὰ μελίσματα καὶ ἀνθρώπων ᾄσματα καὶ κινήματα, στρατιωτῶν μὲν ἐπινίκια καὶ ἐνόπλια, γεωργῶν δὲ ἐπικάρπιά τε καὶ ἐπιλήνια ὥσπερ καὶ μετ' ὀλίγον θαλύσια.

Καὶ ἵν' ἐῶμεν τὰ κάτω ταῦτα, λέγωμεν δέ τι καὶ ὑψηλότερον καὶ οἰκειότερον τῆς ἡμέρας, νῦν ὅσον οὔπω καὶ νυκτός, καὶ ἡμέρας ἰσομοιρίαι καὶ ἰσοδρομίαι φωστήρων, ἀνθρώπων, οἶμαι, καὶ ἀγγέλων τυποῦσαι τὴν διὰ ταύτης ἰσοπολιτείαν ἢ καὶ πάντων ἰσονομίαν. Καὶ οὐρανὸς ἐπίσης ἡλίῳ|**f.193v** καὶ ἄστρασι μεριζόμενος, ἐπεὶ καὶ Θεὸς αὐτὸς πᾶσιν ἑαυτὸν ἐπίσης παρέχων καὶ οἰκειούμενος. Ἥλιος ἀπὸ τοῦ κατ' οὐρανὸν ὥσπερ φασὶ λαμπροτάτου καὶ βασιλικωτάτου τῶν ἀστέρων λέοντος τῇ φαιδρᾷ καὶ ταχυφόρῳ καὶ παρθένῳ δίκῃ συνελθεῖν ἐπειγόμενος.

Οὐκ ἄχαρι καὶ τοῦτο πρὸς τὰ νῦν θεωρεῖν τελούμενα, ὅτι καὶ ὁ ταύτης υἱὸς ἀπὸ τοῦ πάντων βασιλέως τε καὶ πατρὸς ἐπὶ ταύτην νῦν συνερχόμενος τὴν πολλῷ φαιδροτέραν καὶ ἀληθῆ παρθένον καὶ οὐ πάντων δικαιοτέραν μόνον, ἀλλὰ κἀμὲ δικαιοῦσαν ἐκ τῆς ἐλλάμψεως ἢ γεννήσεως ἢ τρίτον καὶ τῆς δεήσεως, οὐκ ἀμαυρουμένην ὥσπερ ἐκείνη διὰ τῆς συνελεύσεως, ἀλλὰ καὶ λαμπρυνομένην πλέον ὑπὸ τοῦ κρείττονος.

Ἔτι μικρὰ ταῦτα καὶ προσγειότερα κἂν ὑψηλὰ καὶ οὐράνια· νῦν ἡ ἐμὴ φύσις καὶ πάλιν εἰς οὐρανούς, πρώτη μὲν ὡς πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς

---

4 ὀλίγων V **10** πᾶσιν ἑαυτὸν ἐπίσης] ἐπίσης ἑαυτὸν πᾶσι F **12** ταχυφόρῳ] σταχυοφόρω F **17** κἀμὲ] καμαὶ F

καὶ κοινήν, δευτέρα δὲ ὡς πρὸς τὴν καινὴν καὶ θεάνθρωπον, ἀνωτέρα καὶ θρόνων, φρικτωτέρα καὶ χερουβίμ, σοφωτέρα καὶ σεραφίμ, μᾶλλον δὲ φοβερὰ καὶ θρόνοις, φρικτὴ καὶ τοῖς χερουβίμ, καὶ τοῖς σεραφὶμ ἀκατάληπτος, κοινὴ δὲ πάντων ὁμοῦ βασιλίς, βασιλείαν τὴν ἀκατάλυτον μόνης αὐτῆς ἀποφερομένη, τῆς βασιλικῆς τριάδος τὰ δεύτερα καὶ ταύτης αὐτῆς ἐμφορουμένη πρὸς κόρον, ὅλον τὸν βασιλικὸν περιβεβλημένη πλοῦτον, ἀποβλεπομένη καὶ προσκυνουμένη παντὶ καὶ τάγματι καὶ ὀνόματι καὶ ῥητῷ καὶ γνωστῷ, καὶ ἡμῖν τῷ τέως ἀρρήτῳ τε καὶ ἀγνώστῳ.

Ἃ δέ μοι μὴ λαμπρότερα μόνον ἀλλὰ καὶ λυσιτελέστερα· νῦν δευτέρα μεσῖτις πρὸς τὸν πρῶτον μεσίτην, ἄνθρωπος θεοφόρος πρὸς ἀνθρωποφόρον Θεόν, ἀπαρχὴ τῷ πατρὶ δευτέρα, τερπνὴ καὶ μετὰ τὴν πρώτην ἄμωμος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπὲρ πάντα λόγον τε καὶ καιρόν, καὶ οὐδὲν νοεῖν μή τί γε λέγειν τοῖς καθ’ ἡμᾶς ἢ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς δώσομεν· ἡμῖν δὲ τούτων μὲν ἀφεκτέον. Πρὸς δὲ τὸ πέρας ὁ λόγος ἤδη κατεπειγέσθω, βραχέα μὲν διὰ τὸ μῆκος, πολλὰ δὲ ὅμως διὰ τὴν χρείαν προσεπειπών. Ἔσται γὰρ ὁ αὐτὸς εὐχαριστήριός τε ἅμα καὶ προπεμπτήριος, ἤδη δὲ πάντως καὶ ἱκετήριος.

Εὐχαριστοῦμεν σοι, δέσποτα καὶ οἰκονόμε πάντων τῶνδε τῶν μυστηρίων, τά τε ἄλλα καὶ ὅτι τοιαύτην ἡμῖν ἐξελέξω τῶν σῶν διάκονον μυστηρίων. Εὐχαριστοῦμεν σοι τῆς ἀφάτου σοφίας καὶ δυνάμεως καὶ φιλανθρωπίας, ὅτι μὴ μόνον τὴν φύσιν ἡμῶν ἑαυτῷ συνέδησας καὶ ὁμοτίμως ἑαυτῷ συνδεδόξασας καὶ ὁμοθέως ἐθέωσας, ἀλλὰ καὶ μητέρα

---

11 (δευτέρα - μεσίτην) cf. I Tim. 2,5

---

4 βασιλεῖς F **5** ἀποφερομένης F **6** ἐμφορουμένης F **14** τί] τε F | | ἢ] om. F
17 προσεπειπτών F **18** δὲ] om. F | | πάντως] post ἱκετήριος transp. F | | καὶ] om. F

σὴν ἐξ ἡμῶν γενέσθαι οὐκ ἀπηξίωσας, καὶ ταύτην βασιλίδα πάντων, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ἀπέδειξας. Εὐχαριστοῦμεν σοι, κοινὲ πάτερ, ὅτι καὶ τὴν σὴν μητέρα κοινὴν ἡμῶν μητέρα γενέσθαι πεποίηκας, ἵνα μηδεὶς ἡμῖν λείπῃ τῶν γειναμένων, καὶ δι' ἀμφοτέρων οὐ τῆς υἱοθεσίας μόνον ἀλλὰ καὶ τῆς ἀδελφικῆς κλήσεώς τε καὶ σχέσεως κατηξίωσας.

Εὐχαριστοῦμεν σοι, τῷ τοσαῦτα μὲν ὑπὲρ ἡμῶν δι' ἡμᾶς παθόντι, τοσαῦτα δὲ παθεῖν ὑπὲρ σοῦ καὶ ἡμῶν καὶ τὴν σὴν μητέρα παρασκευάσαντι, ὅπως μὴ μόνον τῶν παθῶν ἡ ὁμοτιμία καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῇ τῆς δόξης αὐτῆς ἐργάσηται, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οὕτως ἀεὶ μᾶλλον πραγματεύσηται σωτηρίαν μεμνημένη τῶν ἐφ' ἡμῖν ὠδίνων καὶ τὸ φίλτρον ἔχῃ μὴ διὰ τὴν φύσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ὧν ἐσπούδασε παρ' ὅλον τὸν βίον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπόμνησιν.

Εὐχαριστοῦμεν σοι τῷ δόντι μὲν ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν, δόντι δὲ μεθ' ἑαυτὸν καὶ τὴν σὴν μητέρα καθ' ἑκάστην λυτήριον, ἵνα ἅπαξ μὲν αὐτὸς ἀποθάνῃς ὑπὲρ ἡμῶν, αὕτη δὲ μυριάκις ἀποθνήσκῃ τῇ προαιρέσει διακαιομένη καθάπερ καὶ ἐπὶ σοὶ τὰ σπλάχνα, δι' οὓς καθάπερ καὶ ὁ πατήρ, οὕτω καὶ αὕτη τὸν υἱὸν αὐτῆς δέδωκεν ἢ καὶ ἐκδεδομένον εἶδε πρὸς θάνατον.

Εὐχαριστοῦμεν καὶ σοί, δέσποινα, τῶν μέχρι τοῦ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν καμάτων καὶ παθημάτων. Καὶ οὐ θρηνοῦμεν τὰ ἐπιτάφια, ἀλλὰ

---

9 αὐτῆς] om. F **10** πραγματεύηται F **14** ἵνα] ἵ F **18** ἐκδεδομένων F

πανηγυρίζομεν τὰ ἐπιθαλάμια. Οὐδὲ σχετλιάζομέν σου τὰ προπεμπτήρια, ἀλλὰ κροτοῦμεν τὰ εἰσβατήρια. Οὐδὲ γὰρ καταλείπεις ἡμῖν τὰ ἐπίγεια, καταλαμβάνουσα τὰ οὐράνια. Οὐδὲ τῶν ἐγκοσμίων ἀπολυθεῖσα μόχθων καὶ πρὸς τὴν ἀτελεύτητον ἅμα καὶ ἀνεκλάλητον μεταβᾶσα μακαριότητα, τῶν ἡμετέρων ἐπιλανθάνῃ κακῶν, ἀλλὰ νῦν μέμνησαι μᾶλλον καὶ ἀπολύεις τὰ χαλεπά. Οὐδὲ τὴν ὀρφανίαν ἡμῖν διχόθεν κατέστησας, ἀλλὰ λύεις μᾶλλον τὴν ὀρφανίαν μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὸν σὸν υἱὸν καὶ ἡμέτερον πατέρα προσχαριζομένη καὶ διαλλάττουσα.

Νῦν ἕστηκας ἡ βασίλισσα τοῦ βασιλέως ἐκ δεξιῶν ὑπὸ πολλῶν καὶ ἄλλων δορυφορουμένη βασιλίδων λαμπρῶν, παρθενικῶν ψυχῶν καὶ βασιλικῶν, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ τοῦ πνεύματος καὶ περιβολαίῳ τοῦ ἀξιώματος καὶ ποικιλίᾳ τῶν ἀρετῶν ἢ καὶ τῶν χαρισμάτων. Νῦν ἔχεις ἐκ χειρὸς τοῦ σοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τὸ διάδημα τῆς εὐπρεπείας καὶ τὸ σκῆπτρον τῆς βασιλείας καὶ τὴν ζώνην καὶ τὴν πορφύραν τῆς κατὰ πάντων ἐξουσίας καὶ τῆς περιχεθείσης σοι δι ὅλου φωτοχυσίας καὶ τῆς θεώσεως. *Ἄλλ' ἄκουσον καὶ νῦν ἡμῶν, θύγατερ· τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ*, πάντες οἱ κατ' ἀξίαν ἢ ἀρετὴν προέχοντες παρακλήτορες τῆς παρακαλούσης ὑπὲρ ἡμῶν γινόμενοι. *Καὶ μὴ ἐπιλάθῃ τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου* τοῦ ἀντιθέτου τῷ πρὶν λαῷ καὶ οἴκῳ. *Καὶ ἐπιθυμήσει πάλιν ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου*, τῆς περὶ τὴν

9-11 (ἕστηκας - δορυφορουμένη...ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ) cf. Ps. 44,10 **16-21** (Ἀλλ᾽ ἄκουσον - θύγατερ...καὶ μὴ ἐπιλάθῃ τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου...καὶ ἐπιθυμήσει...ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου) cf. Ps. 44,11-12 **16-17**(τὸ πρόσωπόν σου - τοῦ λαοῦ) Ps. 44,13

---

2 καταλίπεις V, καταλείπης F **3** ἐγκωμίων F **7** μᾶλλον] αὐτὴν add. F || τὴν ὀρφανίαν] om. F **15** περιχυθείσης F **17** ἢ] om. F

εἰκόνα καὶ κατ᾽ ἐκείνην αὐτοῦ τὴν εἰκόνα τῆς φιλανθρωπίας, καθάπερ καὶ τῆς φιλοπαρθενίας ἢ παρθενίας τὸ πρότερον, μᾶλλον δὲ φιλανθρωπίας καὶ νῦν καὶ πρότερον.

Οὐ γὰρ ἀφιλάνθρωπον οἶδά ποτε τὴν μητέρα τοῦ φιλανθρώπου. Πείθουσί με τοῦτο καὶ ζώσης ἔτι φιλοπτωχίαι τε καὶ ξενοτροφίαι καὶ προστασίαι καὶ θεραπεῖαι τῶν δεομένων καὶ ψυχῆς ἅμα καὶ σώματος, καὶ μεταστάσης αἱ καθ᾽ ἡμέραν θαυματουργίαι καὶ μερικαὶ καὶ κοιναὶ καὶ πανταχοῦ καὶ παντοδαπαὶ καὶ λόγου κρείττονες καὶ ψάμμου πλείονες, ἃ δὲ πολλῷ κρείττω καὶ ὑψηλότερα ἐγγύαι μὲν καὶ διαλλαγαὶ διηνεκεῖς τῶν ἁμαρτωλῶν, ὁδηγίαι δὲ καὶ φυλακαὶ τῶν δικαίων, καὶ συνελόντα φάναι, σωτηρίαι καὶ θεουργίαι καὶ κοιναὶ καὶ ἴδιαι τοῦ συγγενοῦς κράματος.

Ὡς τάχα γε καὶ τούτου μᾶλλον ἑάλω τοῦ κάλλους ὁ βασιλεὺς τῆς περὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἀπληστίας καὶ ἐμφερείας αὐτῷ, ἢ γὰρ τῶν ἄλλων, τῆς σωφροσύνης λέγω καὶ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς φρονήσεως, καὶ ὅσα τῶν ταύτης καλῶν ὑπὲρ πᾶν κάλλος τῆς ἡμετέρας φύσεως. Καὶ οὕτως ὁ φιλανθρωπότατος ἑαυτοῦ πάλιν, εἰ οἷόν τε εἰπεῖν, φιλανθρωπότερος γίνεται, διὰ φιλανθρωπίαν καὶ ταύτην ἐκλεξάμενος, καὶ τὴν οὕτω καὶ φιλάνθρωπον οὐ μητέρα μόνον ἀλλὰ καὶ μεσῖτιν ἑαυτοῦ καὶ διαλλακτήν, ἵν᾽ οὕτως ἑκατέρωθεν συνδεόμενος ἄφυκτον ἔχῃ καὶ ἀμετακίνητον τὴν πρὸς ἡμᾶς ῥοπὴν καὶ συμπάθειαν ὁ παράκλητος τοῦ πατρός, καὶ ἄλλον ἑαυτοῦ

---

2 τῆς] om. P F **11** φᾶναι P **13** ἑάλλω F **19** καὶ¹] om. F || καὶ²] om. P

παράκλητον εὑρηκώς, ἀνατρέποντα μὲν καθ' ἑκάστην τοὺς δικαίους αὐτοῦ θυμούς, διαπορθμεύοντα δὲ|**f.194** πᾶσι τοὺς οἰκτιρμοὺς καὶ τὰς φιλοτιμίας ἐπιδαψιλευόμενον.

Ὢ πόσα τῇ παρθένῳ καὶ ὑπὲρ φύσιν τὰ κατορθώματα, πόσα δὲ καὶ τῇ φύσει παρ' αὐτῆς τὰ φιλοτιμήματα. Ὑπερέβη τὴν φύσιν οὐ τῇ παρὰ φύσιν κυοφορίᾳ μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ παρὰ φύσιν φιλανθρωπίᾳ, καὶ ζῶσα καὶ θνήσκουσα. Ἔλυσε τὴν ἀράν, τὴν ἔχθρα κατέλυσεν, ὅλης με τῆς τιμωρίας ἀπέλυσεν, ὅλης με τῆς ἁμαρτίας νικητὴν ἀνέδειξε, δι' ἑαυτῆς ἐδίδαξε πρώτης νικᾶν τὸν πόλεμον, τὴν παρθενίαν φυτεύσασα, τὴν ἀνδρείαν παιδεύσασα, τὴν σοφίαν, τὴν μετριοφροσύνην, τῶν ἄλλων ἑκάστην καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ὁρίσασα. Οὐχ ὅσον ἡττήμεθα νενικήκαμεν, ἀλλὰ καὶ πλέον ἢ ὅσον εἰπεῖν ἔχομεν· τὴν Ἐδὲμ ζημιωθέντες, τοὺς οὐρανοὺς ἐκερδήσαμεν ἢ καὶ ἀμφοῖν ἐκρατήσαμεν ἢ καὶ ὅλων ἐβασιλεύσαμεν· τὴν ἐντολὴν κλαπέντες, τὴν ἀρετὴν ἐχαρίσθημεν· τὸ τῆς ζωῆς ξύλον ἀφαιρεθέντες, αὐτὸν τὸν τοῦ ξύλου δημιουργὸν ἐτύθημεν, ἢ καὶ αὐτοῦ μᾶλλον ἐνεφορήθημεν, τὴν θείαν περιστολὴν ἀπογυμνωθέντες, τὸν Θεὸν αὐτὸν ἐνεδύθημεν ἢ ἐνεδύσαμεν ἤ, ὅπερ καὶ ἀληθέστερον, ἀνεκράθημεν καὶ ὅλως θεοὶ γεγόναμεν.

Τοσαῦτα μοι καὶ ἔτι πλείω, παρθένε καὶ μῆτερ, χαρίζῃ καὶ ζῶσα καὶ θνήσκουσα· καὶ νῦν ζῶσα μᾶλλον ὅσῳ καὶ τῷ ζῶντι σύνει καὶ τῆς τριάδος

---

6 παρὰ[2]] ὑπὲρ P[a.corr.] **8** ἀνέδειξε] ἀπέλυσεν P[a.corr.] **10** ταπεινομετριοφροσύνην F
17 περιστολὴν] στολὴ V[a.corr.] **18** ἐνεδύθημεν F **21** μᾶλλον] δὲ καὶ add. F

ἕνα τοῦτον ὁρᾷς, τὸν ἐκ σοῦ γεννητόν, τὸν σοὶ χωρητὸν καὶ οὐρανῷ καὶ γῇ μὴ χωρούμενον· καὶ νῦν χαριζομένη μᾶλλον, ὅσῳ καὶ τὸν χαριζόμενον ἐγγύτερον ἔχεις ἢ ἑτοιμότερον. Μᾶλλον δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς ἤδη σχεδὸν τὸ πᾶν ἔχεις ὅτε καὶ οἷς ἐθέλεις χαριζομένη καὶ τοῖς ἐθέλουσιν.

Ὃ δέ μοι τὸ χαριέστατον ἅμα καὶ ἀσφαλέστατον, ὅτι μοι καὶ τούτων σφαλλομένῳ πολλάκις τῶν ἀγαθῶν αὖθις ἀνόρθωσις καὶ ἀνάκλησις ἡ αὐτὴ καὶ τῆς ἐμῆς ἀεὶ σωτηρίας καὶ θεουργίας ἐπάνοδος οὐδέποτε παυομένη, ἀλλ' ἅπαξ μὲν τῷ γένει παντὶ γενομένη, ἀεὶ δὲ φυλαττομένη καὶ τῷ γένει καὶ τοῖς καθ' ἕκαστον ἄνετος καὶ κοινὴ πᾶσι πύλη καὶ ἄκλειστος τὴν νοητὴν γαστέρα κἂν τὴν αἰσθητὴν κλειστὴν καὶ αὐτῷ τῷ διελθόντι καὶ διανοίξαντι.

Ἀλλ' ὦ κοινὴ καὶ καινὴ μῆτερ, οὐχ ὡς τοῦ καινοῦ μόνον ἀνθρώπου τε καὶ Θεοῦ οὐδὲ ὡς καινῶς τὸν καινὸν γεννήσασα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡμῖν ὑπὲρ τὰς κοινὰς φανεῖσα μητέρας καὶ πᾶσιν ὁμοῦ καὶ ἑκάστῳ καὶ πολλῷ πλέον ἢ ἐκεῖνα καὶ οὐδ' ὅσον ἐστὶν εἰπεῖν ἀγαπήσασα. Ὦ κρᾶμα καινῶν ἀρετῶν καὶ καινόν. Ὦ σύστημα τῶν κατὰ φύσιν πάντων καλῶν καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν σύγκριμα. Ὦ θείων χειρῶν καὶ θείων χαρίτων ἄγαλμα καὶ συμπλήρωμα. Ὦ πάσης τῆς κτίσεως ἄνθος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως αὔχημα καὶ χαρὰ καὶ ζωὴ καὶ σωτηρία καὶ βραχίων καὶ δόξα καὶ εἰρήνη καὶ νίκη καὶ σοφία καὶ βασιλεία καὶ θεουργία καὶ πάντων τῶν καλλίστων καὶ ὑπὲρ φύσιν ἄθροισμα

---

4 σχεδὸν] om. F **6** μοι [1]] μόνον F **8** ἀεὶ] om. F **19** πᾶσης F

καὶ ἡμῖν πρόξενε καὶ θησαυρέ, μήτε λόγῳ λεγόμενε, μήτε χρόνῳ κενούμενε, μήτε δὲ λογισμῷ καταλαμβανόμενε.

Ὢ Θεοῦ μὲν ἀνθρώποις, ἀνθρώπων δὲ Θεῷ, καὶ θεότητος μὲν ἀνθρώποις, ἀνθρωπότητος δὲ θεῷ δώρημά τε καὶ δάνεισμα, τριαδικῶν χαρίτων πλήρωμα, ὅλης καὶ ὅλη τῆς τριάδος σκήνωμα καὶ μετὰ τὴν τριάδα τῶν ὅλων δέσποινα, *στάμνε* καὶ *ῥάβδε* καὶ *λυχνία* καὶ *κλίνη* καὶ *τράπεζα* καὶ *οἶκε* καὶ *κιβωτὲ* καὶ *πηγὴ* καὶ *κῆπε* καὶ *νεφέλη* καὶ *στύλε* καὶ δίσκε καὶ *πύλη* καὶ *ὄρος*, Ἐδέμ, οὐρανέ, *θρόνε* τε καὶ ναὲ καὶ εἴ τι σε ἄλλο συμβολικῶς οἱ θεόπται καὶ προφῆται καλοῦσι καὶ σοὶ προπάτορες. Σοῦ μὲν τίς τὴν πολυωνυμίαν, μᾶλλον δὲ τὴν μυριωνυμίαν ἀκούσας ἢ μηδ' ἀκοῦσαι δι' ὅλων ἰσχύσας τῶν κλήσεων οὐκ ἄλλοτι πρὸ ταύτης ἐθαύμασε; Σοῦ δὲ τίς ἐννοήσας τὴν ἀπειρίαν ἢ μήδ' ἐννοῆσαι μᾶλλον ἰσχύσας, τῶν ἀρετῶν ἢ μυστηρίων ἢ θαυματουργιῶν ἢ δυνάμεων οὐδ' ἐκείνην ἐθαύμασε; Καὶ σοῦ μέν τις τῶν ἀρχαιοτέρων ἀκούων οὐδέν τι καὶ τῶν νεωτέρων θαυματουργημάτων ἢ φιλανθρωπευμάτων ἐζήτησε· σοῦ δέ τις καὶ τὰ παρόντα βλέπων καθ' ἑκάστην θαυματουργήματα καὶ τὰ ἀεὶ νεώτερα καὶ καινότερα, οὐδέν τι καὶ τῶν παλαιοτέρων ἐδεήθη παραδοξολογημάτων. Οὕτω καὶ δι' ἀμφοῖν καὶ διὰ πάντων νικᾷς καὶ ἡμᾶς ἐσαεὶ τοῖς θαύμασιν.

Ἀλλὰ νῦν μᾶλλον εἴπέρ ποτε τὸν σὸν ἐπισκέψοιο καὶ ἐπισκέπτοιο

---

6 (στάμνε) cf. Exod. 16,33; (ῥάβδε) cf. Num. 17,23; (λυχνία) cf. Zach. 4,2; (κλίνη) cf. Cant. 3,7
7 (τράπεζα) cf. Exod. 25,30 (οἶκε) cf. Gen. 28,17 (κιβωτὲ) cf. Exod. 25,23 (πηγὴ καὶ κῆπε) cf.Cant. 4,12 et 4,15. (νεφέλη καὶ στῦλε) cf. Exod. 33,10; **8** (πύλη) cf.Ez. 44,2; (ὅρος) cf. Ps. 98,9; (θρόνε) cf. Lam. 5,19

---

7 καὶ στύλε] post καὶ δίσκε $P^{a.corr.}$ **9** post καλοῦσι finis textus F. **21** τῶν σῶν V Wen

κλῆρον· νῦν τὸν σὸν περιέποις λαόν, τὸν σὸν κατὰ χάριν υἱὸν καὶ ἀγαπητόν, τὴν σὴν ποίμνην ἣν καὶ ὁ σὸς υἱὸς τοῖς ἑαυτοῦ πάθεσί τε καὶ αἵμασι καὶ αὐτὴ τοῖς ἑαυτῆς μέχρι τοῦ νῦν ἀγωνίσμασι καὶ σπουδάσμασιν, ὁ μὲν ἐκτήσατο καὶ σοὶ προσεκτήσατο, σὺ δὲ περιεποιήσω καὶ υἱοθετήσω. Καὶ εἰς ἔτι καὶ νῦν θηλάζεις καὶ αὔξεις καὶ κοινῇ καὶ καθ' ἕκαστον, ὡς ἓν σῶμα καὶ ἕνα πάντας ἄνδρα γενέσθαι τῆς πνευματικῆς τελειότητος, μίαν κεφαλὴν τὸν σὸν υἱὸν ἔχοντας, τὸν Χριστόν.

Ταύτην ἀνακαλοίης καὶ θεραπεύοις. Ὁρᾷς ὅπως ἔχουσαν καὶ ὅπως κάμνουσαν καὶ σώμασι καὶ χρήμασι καὶ ψυχαῖς καὶ κοινοῖς καὶ ἰδίοις καὶ οἰκείοις καὶ ἀλλοτρίοις πολέμοις τε καὶ κακοῖς. Ὁρᾷς ὅπως καὶ καθ' ἑαυτῆς μαινομένην καὶ λυμαινομένην ὑφ' ἑαυτῆς καὶ οὐδὲ δεομένην θηρίων, ἀλλ' αὐτῶν μᾶλλον ἀντὶ προβάτων θηρίων καὶ τούτων παντοδαπῶν καὶ ἐναντίων ἀλλήλοις γεγενημένων καὶ οὐδὲ μάνδρᾳ περιεχομένων ὅσον ἐπὶ τῇ γνώμῃ, ὡς εἴθε μὴ περιείχοντο, ἀλλ' ἐλευθερίαζον καὶ ἄλλος ἀλλαχοῦ διεσπείρετο τὸ μετριώτερον τῶν κακῶν. Νῦν δὲ τοῦτο τὸ πάντων χαλεπώτατόν τε ἅμα καὶ ἀφυκτότατον, ὅτε τῷ μὲν τρόπῳ διΐστανται, τῷ δὲ τόπῳ συνέχονται, ὥστε μηδὲ τὰς κατ' ἀλλήλων ἐνὸν εἶναι φεύγειν ὁρμάς, ἀλλὰ περιπίπτειν ἀλλήλοις καὶ μηδὲ ὑπεκκλίνειν ἀλλήλοις δύνασθαι, καὶ τὸ χείριστον, μηδὲ τοῖς ἀλλήλων κακοῖς παιδεύεσθαι, ἀλλὰ τοῖς ἀλλήλων κακοῖς κατ' ἀλλήλων μᾶλλον διερεθίζεσθαι.

---

11 καὶ οἰκείοις V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ V$^{a.corr.}$, ὑποκλίνειν Wen **17** κακῶν] καλῶν V$^{p.corr.\ (in\ mg.)}$ | |τε] om. P **20** ὑπεκκλίνειν] ὑπ᾽ ἐκκλίνειν

Ἀλλὰ σὺ μήτηρ ἡμῶν εἶ καὶ ταῖς ἀδελφοκτονίαις καὶ ταῖς ἀσεβείαις ἡμῶν σὺ ἱλάσῃ καὶ γένοιο νῦν μάλιστα διπλῆ καὶ ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους καὶ κοινὴ πάντων πρὸς τὸν σὸν υἱὸν διαλλακτὴς καὶ μεσῖτις, οὐ μητρικαῖς παρρησίαις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἱκετηρίαις καὶ δάκρυσιν, ὥσπερ καὶ τὸ πρὶν ἱδρῶσι καὶ κακουχίαις πολλαῖς καὶ θλίψεσιν ἀνακτωμένη τὴν σὴν ποίμνην καὶ συμβιβάζουσα, τοῦτο μὲν καὶ καθ' ἑαυτούς, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν λῃστῶν ἢ πολεμίων ἢ καὶ θηρῶν φυλάττουσα. Κἀνταῦθα μὲν ἀσφαλῶς καὶ εἰσάγουσα καὶ ἐξάγουσα καὶ ἐκτρέφουσα καὶ κατασκηνοῦσα τόποις χλόης καὶ ὕδασιν ἀναπαύσεως, κἀκεῖ δὲ πρὸς τὰς θείας μονὰς καὶ νομάς, εἴτ' οὖν τάξεις καὶ θεωρίας ἀποκληροῦσα καὶ τῷ σῷ λαῷ τὸν σὸν λαὸν καὶ κλῆρον συμβασιλεύουσα.

Δέχοιο δὲ καὶ τόνδε τὸν λόγον δῶρον, ὃν καὶ ἤδη δῶρον αὐτῇ μετά γε καὶ πολλῶν ἄλλων τῷ νῦν δωρουμένῳ δεδώρησαι, οἴκοθεν ἀντιλαμβάνουσα οἴκαδε τῶν πολλῶν ὀλίγα, τῶν μεγάλων μικρά, καὶ αὐτὸ δὲ καὶ τὸ λαμβάνειν καὶ τὸ παρέχειν αὐτὴ παρέχουσα, καὶ ᾗ καὶ αὐτὸ τὸ διδόναι λαμβάνειν ἐστὶ καὶ πολυπλασιάζουσα τῷ χαριζομένῳ τὴν χάριν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ σῷ υἱῷ καὶ Θεῷ σὺν τῷ|f.194v παναχράντῳ καὶ συνανάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ ζωοποιῷ καὶ συναϊδίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

---

3 κοινὴ] κοινῆ V, κοινῇ Wen

Summary

The purpose of the dissertation is to study in depth and edit for the first time the extended text known as *The Life of the Virgin Mary*, the most important work in prose of John Geometres, the poet laureate of the tenth century. The work recounts, in chronological order, the entire life of the Virgin, beginning with her ancestry and ending with her death, along with the account of materials from the life of her son, Jesus Christ. The current edition is primarily based on the oldest manuscript Vat. gr. 504 of the early twelfth century, which is the principal textual witness, while taking into account the rest of the manuscript tradition. The dissertation is divided into two Parts. Part One focuses on a comprehensive analysis of various aspects of the text, while Part Two presents the edition.

In particular, Part One comprises six chapters and two appendices. The First Chapter encompasses the methods, purpose and structure of the dissertation. The Second Chapter discusses the life and work of John Geometres, especially the place of *The Life of the Virgin Mary* among his other works, which consist of poems and orations. Moreover, there is a discussion regarding the relationship of *The Life* with two orations of Geometres, those on the Annunciation and the Passion of Christ, the first of which is published in the *PG* (*BHG* 1158), while the other is unpublished (*BHG* 418z). The contents of *The Life*, its structure, its linguistic features as well as a possible dating of the work form the subject of the Third Chapter. The Fourth Chapter presents the four known manuscripts of *The Life*, their description and their *stemma*, which indicates their relations to each other . The editorial principles conclude this chapter. The Fifth Chapter comprises a comparative study of three interrelated *Lives of the Virgin,* those by Geometres and Symeon Metaphrastes, as well as the Georgian Translation of *The Life of the Virgin,* a lost Greek work falsely attributed to Maximos the Confessor and surviving in Georgian translation, possibly prepared by Euthymios the Athonite (Iberites). The three works are approached in terms of structure, content, characteristic features and the way they use their sources. Furthermore, the *stemma* of these orations is introduced. The Sixth Chapter gives the conclusions for each of the preceding chapters, which are followed by two supplementary appendices. The First Appendix presents the summary of *The Life of Virgin Mary* by Symeon Metapfrastes, while the Second Appendix contains the summary, chapter by chapter, of the Georgian Translation. The method of every chapter is based on the extensive exposition and the comparative approach of the passages of the texts which are arranged in tables throughout the dissertation.

Part Two of the dissertation contains the first edition of the Greek text, preceded by the sigla used, and accompanied by the apparatus criticus and the apparatus Sacrae Scripturae, which provides a plethora of biblical references.